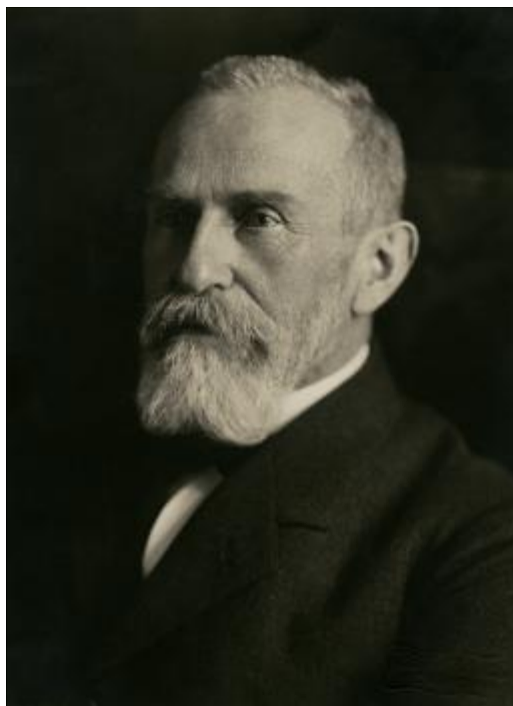

DR. FREIHERR CARL DU PREL

DIE MAGIE ALS NATURWISSENSCHAFT
zweiter Teil
DIE MAGISCHE PSYCHOLOGIE
-
DE MAGIE ALS NATUURWETENSCHAP
deel II
DE MAGISCHE PSYCHOLOGIE

1 8 9 9

vertaling:

Ruud Muschter
∴

Groningen

muschter@home.nl
www.archive.org

30 januari 2014

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING VAN DE VERTALER

In het artikel ‘Effect van placebo groter dan gedacht’ (De Volkskrant van 10 januari 2014), wordt beschreven, dat de werking van pillen tegen migraine voor de helft gebaseerd blijkt te zijn op verbeelding. Volgens onderzoekers zou het om een ontdekking gaan die van grote invloed zal zijn op de behandelwijze bij pijnbestrijding.

Het gaat hier echter om een zeer oud fenomeen, waarbij ook het immuunsysteem een rol speelt. De wetenschap kan het geenszins als een nieuwe ontdekking bestempelen. Al in 1899 beschreef dr. Carl du Prel het zeer uitgebreid in zijn zwaar gedocumenteerde werk ‘Die Magie als Naturwissenschaft, zweiter teil, die magische Psychologie’. Een citaat: “Een arts in New Orleans liet, om de uitwerkingen van de fantasie op de levensprocessen te bewijzen, in zijn ziekenhuis honderd patiënten suikerwater geven. Na een kwartier kwam hij, schijnbaar zeer bezorgd, terug met de opmerking dat hij ze per abuis een braakmiddel had gegeven. Tachtig van deze zieken, onder wie echter maar weinig vrouwen, werden door braken overvallen. Wat hier de externe suggestie bewerkstelligt, dat doet in andere gevallen de autosuggestie.”

De door hem beschreven verschijnselen zijn echter nog veel ouder. In het oude Griekenland en Egypte brachten de priesters in de tempels patiënten in slaap. Op grond van autosuggestie of externe suggestie waren ze in staat om hun eigen diagnose te stellen, zichzelf te genezen, en soms zelfs aan te geven welke medicamenten voor hun herstel nodig waren. Du Prel beschreef ook dit zeer uitgebreid, en wel in zijn werk *Die Mystik der alten Griechen*[1]. Dit werk is eveneens zeer gedocumenteerd. Verder zijn het niet de geringste Griekse en Romeinse schrijvers en

---

[1] *[Zie mijn vertaling 'De mystiek van de oude Grieken', www.archive .org. vert.]*.

geleerden die vol ontzag over de invloed van de (auto)suggestie in de geneeskunde mededeling doen: Pythagoras, Herodotus, Seneca, Plutarchus, Socrates, Hippocrates, Plato, Aristoteles. Beide werken van Du Prel zouden verplichte literatuur moeten zijn voor iedere student geneeskunde en psychiatrie. Het zou het (hernieuwde) onderzoek op dit terrein een enorme impuls kunnen geven.

Het onderwerp van de huidige vertaling, is *Die Magie als Naturwissenschaft*. Er zijn twee samenhangende werken.[2] Dit tweede deel is getiteld: *Die magische Psychologie*.

Aangezien de werken bij elkaar horen, heb ik mij ertoe beperkt, hieronder grotendeels dezelfde inleiding te geven als bij de vertaling van Deel I, als volgt.

Een van de belangrijke thema's in dit boek is het begrip od of odyle. De Nederlandse taal kent er geen equivalent voor. Het Duitse 'Groene Boekje', de Duden, definieert het als volgt:

---

[2] *[In het origineel staat: "Alle Rechte nach dem Gesetz von 11. Juni 1870, insbesondere das Recht der Uebersetzung in fremde Sprachen vorbehalten." De genoemde wetgeving stelt echter, dat het moet gaan om een mechanische vermenigvuldiging. Ook spreekt deze wet over nadruk. Bovendien mag een vertaling van het origineel niet plaatsvinden binnen een periode van een tot drie jaar na eerste publicatie van het origineel. Deze vertaling, die elektronisch op internet zal worden geplaatst, is geen nadruk in die zin, en ook verder voldoet deze vertaling aan de bewuste wetsbepalingen. Van toepassing zijn de par. 4, 5 en 6 van het 'Gesetz, betreffend das Urheberrecht an Schriftwerken, Abbildungen, musikalischen Kompositionen und dramatischen Werken', Bundesgesetzblatt des Norddeutschen Bundes Band 1870, Nr. 19, Seite 339 - 353, d.d. 11 juni 1870. Zie ook: http://de.wikisource.org/wiki/Gesetz,_betreffend_das_Urheberrecht_an_Schriftwerken,_Abbildungen,_musikalischen_Kompositionen_und_dramatischen_Werken#.C2.A7._1. vert.]*

"Angeblich vom menschlichen Körper ausgestrahlte, das Leben lenkende Kraft." ('Een vermeend van het menselijk lichaam uitgestraalde kracht, die het leven aanstuurt.'). De Duden beschouwt het als een onzijdig begrip.

Pierer's Universal-Lexikon (1857) definieert het odyle als volgt (vertaling:) "Od, een door Karl Freiherr von Reichenbach opgestelde dynamiek, die zou staan midden tussen magnetisme, elektriciteit, licht en warmte, et cetera, maar die aan geen van deze krachten identiek zou zijn. Ze is de oorzaak van bepaalde gewaarwordingen, deels van blauw of roodgeel licht, deels van koelte of lauwheid, deels van onbestemde weldadige of afschuwwekkende indrukken, waarvoor slechts weinigen ontvankelijk zijn, maar wel zo, dat deze weinigen steeds voor al die wonderbaarlijke indrukken gelijkelijk toegankelijk zouden zijn." Uit de zojuist aangehaalde definitief valt niet af te leiden of het begrip od als mannelijk, vrouwelijk of onzijdig moet worden gezien. Pierer's beschouwt het immers als een kracht, dus vrouwelijk. Meyers Grosses Konversations-Lexikon (1908) spreekt er eveneens over als over een kracht, dus vrouwelijk, maar spreekt ook over het onzijdige "das Od." Ik heb daarbij aangesloten.

Du Prel spreekt over "het dierlijke magnetisme dat Reichenbach later de naam odyle heeft gegeven." Het is mij niet geheel duidelijk wat Reichenbach (1788-1869) met het begrip od heeft willen toevoegen aan het reeds lang gangbare begrip aura. Ook daarvan stelt men, dat het zowel een fysieke als een ziele-exponent is. Een onderscheid tussen beide begrippen is zo een, twee, drie niet te ontdekken. Beide noemt men vormen van elektromagnetische energie, waarbij de fysieke pendant van het stoffelijke organisme uitstroomt (denk aan de Kirlian-fotografie), en de psychische pendant van het innerlijk wezen van de mens. Bovendien wordt aan de aura een beschermende kracht toegeschreven tegen negatieve psychologische en

biologische externe krachten, en zou ze zich in ruimte en tijd kunnen uitbreiden.

Ook Du Prel onderkent, dat er in bepaald opzicht geen onderscheid is tussen od en aura, als hij zegt: "Het zijn echter niet alleen de handen, waaruit odisch licht stroomt, maar meer of minder alle lichaamsdelen." En iets verderop: "Het aureool der heiligen in de christelijke mystiek is deze voor de somnambulen zichtbare, magnetische kracht." (H. II, 2). Somnambulen zijn letterlijk de in slaap gebrachten, ofwel gehypnotiseerden. Het zijn sensitieve personen die in een hypnotische slaap wegzinken. Zij nemen het od waar, of zijn er gevoelig voor. Reichenbach noemde hen dan ook de 'sensitieven'. In de verslagen lijkt het voornamelijk, maar niet uitsluitend, om vrouwen te gaan. Bij de zojuist genoemde passage van Du Prel stelt hij verder: "Men leze bij Görres de uitvoerige verslagen over dit mystieke oplichten van de heiligen, en dan kent men de volledige analogie met het od-licht." De vanouds bekende aureool heeft op de aura betrekking. De begrippen od, aura en dierlijk-magnetische kracht staan daarmee in een vergelijkbare relatie tot elkaar. Het od wordt door sommigen gelijkgesteld aan vitale levenskracht, of aan aura, qi of prana.

Het invoeren van begrippen als od kan gemakkelijk tot bedenkingen leiden, omdat het sektarisch aandoet, net zoals in Star Wars over 'the Force' wordt gesproken. Dat geldt ook voor de term 'sympathetisch *rapport*'. We moeten echter niet vergeten, dat zelfs een vertrouwd begrip als elektriciteit of magnetisme ooit niet bestond, en door de experimentatoren werd ingevoerd als de benaming voor een door hen vermoede kracht. Al experimenterend is daar veel uit voortgekomen, en het woord elektriciteit is uit ons leven niet meer weg te denken. En het sympathetische *rapport* noemen wij in relatie tot radio en televisie 'zenderafstemming'.

Het magnetisme mag zich verheugen in een grote belangstelling, getuige de talrijke documentaires over de geneeskracht van gemagnetiseerd water; de verbluffende toename van landbouwopbrengsten door het aanwenden van dergelijk water in onder andere Australië (zie www.youtube.com/watch?-v=YVL6tfGhr8M); levitatie met behulp van magneten; de met magneten opgewekte vrije energie; en de medische diagnostiek. Wat het vroegste onderzoek aan het verschijnsel magnetisme betreft, valt op, dat het niet de minste geleerden en filosofen zijn geweest die zich er in verdiept hebben, vaak van een heel ander vakgebied. De ontdekker van het botulisme bevindt zich in dit illustere gezelschap, alsook bijvoorbeeld de grondlegger van de fysiologie.

Veel magnetisch onderzoek vond plaats in spiritistische kring en bij de magnetiseurs die met somnambulen werkten, waardoor het tot op de dag van vandaag - in die context althans - een bepaald stigma heeft gehouden. Niet in de laatste plaats overigens door Mesmer, die met zijn opzienbare experimenten veel meer een toepassend en op effect gericht onderzoeker was, dan een wetenschappelijk theoreticus. Zie overigens betreffende het hypnotisme, het magnetisme en aanverwante verschijnselen de prachtige portrettengalerij van wereldvermaarde vooraanstaande geleerden op dit gebied, op http://www.hypnose-kikh.-de/museum_en/saal1.htm. Het is zeer tragisch dat in de wetenschap de koplopers, met hun nieuwe paradigma's, eenzame strijders zijn in het verspreiden van kennis. Zoals iemand over geniale ontdekkers ooit zei: eerst wordt hun nieuwe theorie doodgezwegen, daarna afgebrand, en tot slot zegt iedereen dat men het allang wist.

Reichenbach publiceerde een boek getiteld *Researches on Magnetism, Electricity, Heat and Light in their Relations to Vital Forces*, in een speciale uitgave van de toonaangevende

Annalen der Chemie und Physik. Zijn theorieën zijn niet onomstreden. Een wetenschappelijke basis heeft Reichenbach er nooit aan weten te verlenen.

Op veel plaatsen refereert Du Prel aan het werk van de magnetiseurs en de somnambulen. Voor een zeer grondige benadering van het verschijnsel somnambule verwijs ik naar Du Prels *Die Mystik der alten Griechen*. De term somnambulisme wordt tegenwoordig ook wel gebruikt voor slaapwandelen, maar in het zojuist genoemde werk van de auteur wordt de term gereserveerd voor de Griekse geneeskundige methodiek binnen de tempel in de oudheid. Daar kreeg de ontvankelijke geest van de tempelslaper, onder begeleiding van de tempelpriester, door een daimoon getoond of ingefluisterd welk geneesmiddel of welke kuur voor hem passend was. Deze behandelmethode heeft een paar duizend jaar standgehouden. De somnambulen waarnaar Du Prel in zijn huidige werk verwijst, zijn de hedendaagse. Het zijn hypergevoelige mensen die gemakkelijk in trance of een hypnotische slaap gebracht kunnen worden, en dan over mediamieke gaven beschikken, bijvoorbeeld ten aanzien van - vaak niet-reguliere - geneesmiddelen die zij nodig achten voor zichzelf of voor anderen. Het beeld wat oprijst in deze beschrijvingen, is dat het neurotische, vaak ziekelijke persoonlijkheden zijn (Du Prel spreekt zelf in één adem over somnambule en patiënt), maar we moeten niet vergeten, dat deze sensitieven waarschijnlijk bij de magnetiseurs zijn terechtgekomen juist doordat zij wegens hun gevoeligheid (chronische) klachten hadden. Het is bekend, dat er vele andere hypergevoelige mensen zijn die onder magnetische invloed net zo snel in trance gebracht kunnen worden en dezelfde vermogens openbaren, maar aan zo'n procedé nooit beginnen, omdat zij kerngezond zijn.

Wat is nu het belangrijke en interessante van dit boek? Du Prel geeft in dit werk aan (en de titel onderstreept dit uiteraard), dat

het somnambulisme en de magie op natuurwetten berusten, en dat deze kennis steeds praktischer toepasbaar zal zijn via een betere kennis van zulke wetten. Wat zich binnen de magie voordoet, ziet hij daarenboven als de blauwdruk voor een technische pendant daarvan. Anders gezegd, alle magische en onverklaarbare verrichtingen en verschijnselen in de natuur berusten op de werkzaamheid van nog onbekende natuurwetten, en naarmate die wetten beter bekend worden, zal het mogelijk zijn om de tot dan toe onverklaarbare verrichtingen aan te sturen en er toepasselijke apparaten voor te bouwen. Daartoe moet de wetenschap kijken naar wat in de natuur gebeurt (bijvoorbeeld informatieoverdracht via het zenuwstelsel), om er vervolgens op kunstmatige wijze een pendant van te maken (bijvoorbeeld informatieoverdracht via een telegraafstelsel). Wanneer aldus wordt gewerkt, is sprake van 'orgaanprojectie' binnen de natuurwetenschap. Volgens de auteur is de mate waarin deze projectie plaatsvindt, maatgevend voor het succes van de uitvinding.

Als ander voorbeeld van orgaanprojectie noemt hij het maken van vliegmachines op basis van wat wij in de natuur waarnemen bij vliegende dieren en bij levitatie. Laten we bedenken dat hij deze werkwijze voorstelde, vier jaar voordat de Gebroeders Wright in 1903 hun eerste vlucht maakten.

In Du Prels huidige werk worden magische gebeurtenissen behandeld, ontstaan door de wisselwerking tussen het bewuste en onbewuste. Daarbij besteedt hij veel aandacht aan de diverse theorieën over de relatie tussen beide gebieden, van het materialisme voortgaand naar het dualisme en uitkomend bij het monisme. Talrijke voorbeelden van hetgeen het onbewuste vermag, vooral in een toestand van kunstmatige slaap (hypnose, somnambulisme), alsook van de sympathetische, magnetische band tussen de sensitieven en de magnetiseur, laten zien, dat hier een terrein wordt betreden dat zelfs in onze tijd nog steeds

niet ten volle geëxploreerd is. De manipulaties met sterk met het lichaam verbonden materiële objecten, welke procedés reeds door Paracelsus en wetenschappers in de oudheid werden bepleit en toegepast, worden eveneens uitgebreid behandeld. In de magie, hetgeen een verzamelterm is, kreeg dit zijn pregnantste exponenten in de tovenarij en de hekserij. In al de door hem behandelde voorbeelden ziet Du Prel aanleiding, zijn stelling te onderstrepen dat magie slechts dat deel der wetenschappen is wat nog niet als zodanig in natuurwetten is geïncorporeerd. De alomvattende natuur omvat ook de geestelijke wereld, ongeacht of die geheel in kaart is gebracht of slechts deels, waarbij de scheidslijn - afhankelijk van onze optiek en ons wetenschappelijk voortschrijden - fluctuerend is. Want per saldo bestaat het onderscheid tussen dezen slechts uit de waarneembaarheid van bepaalde trillingen binnen, dan wel buiten ons zintuiglijke stelsel. Zo werd het speurvermogen van een hond vroeger als iets magisch gezien, terwijl het later gewoon als vallend onder het bereik van het zintuiglijk stelsel kon worden verklaard. Hetzelfde geldt voor het spectrum waarbinnen bepaalde dieren kunnen kijken, en dat voor ons buiten bereik is, maar daarmee nog niet behoort tot een spiritueel gebied.

Anders gezegd, we mogen de vermogens van het onbewuste gerust nog steeds een geestelijke werking noemen, zolang we het maar geen magie noemen in de middeleeuwse betekenis van het woord. Want die kanttekening moeten we zeker maken bij de magie waarover Du Prel het heeft. Hij onderscheidt bepaalde menselijke vermogens als behorend tot het natuurwezen van de mens, en niet - zoals men in de middeleeuwen deed - als afkomstig van een hemels of demonisch gebied.

Hierin zou naar mijn mening wel passen dat wij het begrip bovenzintuiglijk langzamerhand loslaten. Wij blijken als mens veel meer zintuigen te hebben dan de vijf die men gewoonlijk

noemt. Het is dus tijd dat wij ze zo veel mogelijk benoemen, en gewoon over 'zintuigen' spreken.

In alle tijden waren er verschijnselen waarvan de oorzaak zich onttrok aan een verstandelijke beredenering. Ze werden als magisch gezien. Gaandeweg werd een deel van die verschijnselen verklaard door de wetenschap, en verschoven zij van het magische naar het wetenschappelijke gebied. In latere tijden koppelde men de onverklaard gebleven verschijnselen aan hemelse of demonische invloeden (in de magie der middeleeuwen, maar ook in die van andere tijdperken). In verlichtere tijden bleven er nog vele onverklaarde verschijnselen, maar ze werden niet meer aan een hemelse of demonische instantie toegeschreven. Bij de opkomst van de moderne wetenschap kreeg men bovendien de neiging om verschijnselen te bagatelliseren of te negeren.

Zoals we al zagen, vormt het magnetisme een belangrijk thema in dit (en ander) werk van Du Prel. Deze kracht spreekt zeer tot de verbeelding en wordt door hem uitgebreid behandeld. Michael Maier zei eeuwen eerder: "Er zijn mensen te vinden die beloven dat zij de kracht van de magneet verdubbelen. Ik heb zelf gezien, dat een van hen met een pond magnetische steen in een zilveren houder 28 pond ijzer, namelijk een anker, heeft opgeheven en zo heeft vastgehouden." (Chymisches Kabinet, Toelichting XVIII, 1708; feitelijk al in 1687, in *Scrutinium Chymicum*.). Dan hebben we over omstreeks 1820. Inmiddels is zijn visie werkelijkheid geworden. De magneettrein is er een voorbeeld van, en ook laten wetenschappers kikkers en tal van andere levende en levenloze objecten zweven. Het in kaart brengen van het menselijk lichaam met MRI-scans is in zijn essentie al voorzien. Du Prel schetst op dit vlak een orgaanprojectie, want hij stelt, dat de wetenschap helderziendheid ooit concreet zal leren toepassen in een apparaat waarmee in het lichaam kan worden gekeken. Het waren in de toenmalige

visies de hoogste toppen van de wetenschappelijke ontwikkeling en het menselijk bereiken. In onze tijd haalt het nauwelijks de krantenkoppen meer. Daarmee is zichtbaar, dat de horizon opschuift, want de ontzagwekkende prestaties die Du Prel in het verschiet stelde, wekken inmiddels geen ontzag meer, en zullen worden gevolgd door vindingen die wij - op onze beurt - ontzagwekkend zullen noemen.

Du Prel toont op indrukwekkende wijze aan, hoe wij voortbouwen op de kennis van de enkeling in het verleden, die - misschien in eenzaamheid op een zolderkamertje, bij het licht van een kaars - droomde over een toekomst waarin men niet alleen via telepathie op afstand kon zien, maar ook via orgaanprojectie, dus via een op dezelfde principes gebaseerd apparaat. Wie televisie kijkt of in zijn mobieltje met mensen aan de andere kant van de wereld spreekt, kan slechts met de grootst mogelijke bewondering en respect terugdenken aan de grote geesten die dit alles honderden jaren geleden al voorzien hebben, en er toen - tegen de verdrukking door de geldende wetenschap in, en vaak ten koste van grote persoonlijke opofferingen - de theoretische grondslag voor hebben gelegd.

Du Prel gebruikt veelvuldig de termen 'Autosuggestion' en 'Fremdsuggestion'. De autosuggestie kan men beschouwen als de suggestie die men zelf ontwerpt. De definitie van 'Fremdsuggestion' is wat gecompliceerder, maar heb ik ergens goed omschreven zien worden met 'Fremdsuggestive Gedanken sind Gedanken, Worte und Sätze, die man über die Sinneskanäle aufgenommen und durch wiederholte Autosuggestion zu seinen eigenen Glaubenssätzen gemacht hat'. Dus: 'Fremdsuggestive gedachten zijn gedachten, woorden en zinnen (stellingen, dogma's) die men via de zintuiglijke kanalen heeft opgenomen, en door herhaalde autosuggestie tot zijn eigen geloofsleer heeft gemaakt'. Om beide begrippen in de vertaling

goed te kunnen combineren, heb ik gekozen voor de termen 'autosuggestie' versus 'externe suggestie'.

Voorts gebruikt hij, zoals ik hiervoor al aangaf, de - gangbare - term ‘rapport’, waarmee het sessie*rapport* tussen de magnetiseur en de sensitieve persoon bedoeld is; de afstemming dus.

De term ‘Fernsehen’ heb ik vertaald met ‘vérzien’. Er is ook sprake in de tekst van helderzien en helder voelen (dus de letterlijke telepathie), en deze begrippen kunnen niet altijd goed worden gescheiden. Het ‘vergezicht’ is in feite een concreet fenomeen, als het gevolg van het proces ‘helderzien’.

Daarnaast komt in dit werk de term ‘Versehen’ voor, met de klemtoon op ‘se’, die beslist niet verward moet worden met het Fernsehen. Du Prel behandelt dit uitzonderlijke verschijnsel uitgebreid. Letterlijk gaat het om een ‘fout’, en in dit verband om een specifiek verschijnsel dat inhoudt, dat een organisme-in-wording, de foetus dus, door de gedachten van de moeder onder extreme omstandigheden van angst of schrik, een fysieke impressie ondergaat die het uiteindelijke lichaam van het kind schade toebrengt. In de vertaling van ‘Versehen’ heb ik gekozen voor de term ‘dimils’.[3]

De voetnoten van de auteur verwijzen dikwijls naar niet-Duitse literatuur. Voor zover mogelijk of nodig heb ik de titels aangevuld met meer informatie.

De voetnoten van de auteur staan aan het einde van elke pagina in een gewone letter.

---

[3] *[Parapsychologische term, 'Direct Mental Interactions with Living Systems', die aangeeft, dat cellen organisch kunnen worden beïnvloed door de psyche, bijvoorbeeld de foetus door de moeder.* vert.*].*

Mijn eigen voetnoten staan tussen haakjes, cursief en onder vermelding 'vert.'.

Ruud Muschter

BRONVERMELDING

1899,
http://ia600307.us.archive.org/14/items/diemagiealsnatu00unkngoog/diemagiealsnatu00unkngoog.pdf

omslag: *http://magische-wereld.jouwpagina.nl/*
Deze omslag stamt niet uit het origineel.

HET DUITSE OMSLAG

CITAAT OP HET DUITSE OMSLAG

"Door haar ongeloofwaardigheid onttrekt de waarheid zich eraan dat zij bekend wordt."

Heraclitus

De Magie als Natuurwetenschap

Tweede Deel:

De magische psychologie

OPDRACHT[4]

Opgedragen aan mijn vriend Martin Greif.

[4] *[Van Du Prel. vert.]*

I. HET VRAAGSTUK VAN DE LEVENSKRACHT EN DE ONTRAADSELING ERVAN

1. Het vraagstuk.

Het leven is een functie van de materie.
Het leven is niet een functie van de materie, maar van een ziel.
Het leven is noch een functie van de materie, noch van de ziel, maar een zelfstandige, onbewuste levenskracht.

Deze drie beweringen zijn na elkaar opgetreden en bestaan nog steeds naast elkaar, omdat het geen ervan zal lukken om de andere definitief aan de kant te schuiven. En zo zijn wij van een algemeen erkende definitie van de mens nog zeer ver verwijderd. Om tenminste de eerste stap er naartoe te zetten, moeten wij tussen deze drie beweringen een keus maken. Wij moeten onderzoeken of er in de mens wel een veelvoud van niet verder reduceerbare beginselen bestaat, of dat dit veelvoud kan worden opgelost in een monisme[5].

Dit monisme vormt het snelst het materialisme. Voor dit materialisme bestaat hoe dan ook slechts de materie, dus met betrekking tot de mens bestaat slechts het lichaam. Bewustzijn, denken en leven zijn voor het materialisme functies van de lijfelijke materie. In de grofste vorm hebben Bogt en Büchner deze opvatting opgesteld en hebben zij nog talrijke aanhangers, onlangs in het bijzonder in arbeiderskringen, omdat voor het

---

5 *[Een ondeelbaar ‘zijn’. In de filosofie wordt deze visie in diverse klassen onderverdeeld. Een van die indelingen gaat er vanuit dat alles materie is; de tegenovergestelde vorm stelt juist, dat alles in de geest bestaat.* vert.*]*.

volk de filosofie nu eenmaal kaviaar is en zal blijven. “Dat het volk filosoof is, is onmogelijk”, zegt Plato.[6]

In de wetenschap geldt dit grovere materialisme als overwonnen; men probeerde het met een fijner materialisme, dat evenwel noodzakelijkerwijze hetzelfde noodlot moet ondergaan, aangezien het met feiten in tegenspraak is. Wanneer wij dus het monisme willen vormen, moet dat op een andere wijze geschieden.

In de historische ontwikkeling van ons vraagstuk trad allereerst het dualisme op, als zogeheten spiritualisme. Volgens dit, bestaat de mens uit een stoffelijk lichaam en een onstoffelijke ziel; de levenskracht werd geschrapt, door die op het stoffelijk lichaam af te schuiven. Het spiritualisme houdt zich aan de opvallendste van onze vermogens, aan het bewustzijn en het denken, en schrijft ze een immateriële substantie toe: de ziel. Dit dualisme vond zijn scherpste vorm bij Cartesius. Bij hem is het denken niet een attribuut van de ziel, maar de ziel zelf, die verder niets anders is dan denken. Cartesius verwart dus de handeling met de substantie. De ziel gaat op in het denken, en slechts de mens bezit deze ziel. Voor hem zijn de dieren automaten.[7] Cartesius schrapt dus de levenskracht of, wat op hetzelfde neerkomt, hij laat die in het lichamelijke mechanisme opgaan. De organische functies hebben, omdat ze onbewust plaatsvinden, met de ziel - waarvan het wezen het denken is - helemaal niets van doen. Met betrekking tot de levenskracht is Cartesius dus materialist, en hij is er uiteindelijk schuld aan dat het materialisme waaraan hij een pink reikte, uiteindelijk de gehele hand greep, en dat met name de geneeskunde op het verkeerde spoor werd gebracht, waarop ze nog steeds verkeert.

---

[6] *[Plato, De Staat. Van de drie klassen (het gewone volk, de ‘wachters’ en de leiders) acht hij alleen de leiders ertoe in staat filosoof te zijn.* vert.]

[7] Descartes: Discours de la méthode.

Cartesius is de eigenlijk stichter van het iatromechanisme[8] en de iatrochemie, die er al snel niet meer mee tevreden waren dat de levenskracht werd geschrapt, maar ook het denken voor de materie opeisten, als een functie van het brein. Zolang echter de geneeskunde het vraagstuk van het leven verkeerd begrijpt, zal ze ook nooit komen tot een wetenschappelijke therapie. Men kan een verstoord levensproces niet genezen wanneer met niet weet wat leven is.

In elk geval is het materialisme op zijn minst een poging tot het monisme, dat door het spiritualisme principieel bestreden wordt, maar ook tot een serie vragen aanleiding vormt die het niet kan beantwoorden: Waar komt de ziel vandaan? Waarom is ze met een lichaam verbonden? Hoe moet men zich deze verbinding van heterogene bestanddelen voorstellen? Waar gaat de ziel naartoe wanneer wij het bewustzijn verliezen, in de slaap, in onmacht, in de dood?

Het is dus geen vooruitgang geweest dat Cartesius de drievuldigheid van de beginselen lichaam, ziel en levenskracht in een tweevuldigheid heeft doen opgaan. De wijze waarop hij dat gedaan heeft, door de levenskracht aan het lichaam toe te rekenen en voor de ziel slechts het denken over te laten, voerde tot onoplosbare moeilijkheden. Van een uitsluitend denkende ziel kunnen wij ons in het geheel geen voorstelling maken. De gedachte vereist een drager, een subject, dat denkt, en dus leeft. Maar waarom zou dan het denken de enige functie van dit wezen zijn? Men zou met hetzelfde recht de kern van onze individualiteit in iedere andere functie zetten die onontkoombaar voor het bestaan nodig is, zoals in de groei, in de spijsvertering of in de ‘wil’ volgens Schopenhauer, die eveneens de functie met het subject verwarde. Vatten wij echter deze onontkoombare voorwaarden van het bestaan samen in het

[8] *[Het verklaren van fysiologische verschijnselen via de mechanica. Een tendens in de geneeskunde van de 17e eeuw.* vert.*]*.

begrip levenskracht, dan is ons recht onbetwistbaar dat wij een poging doen om ook het leven, als tweede functie naast het denken, bij de ziel onder te brengen. Ook dan zouden we nog steeds een dualisme hebben van lichaam en ziel, maar deze zou dan reeds de kiem van het monisme in zich dragen. Het leven toont zich namelijk als organische arbeid, die het lichaam voor de geboorte organiseert, na de geboorte onderhoudt, doet groeien en de schade eraan herstelt. Brengt men dus het leven bij de ziel onder, dan verschijnt deze als de producent, als de vormgever van het lichaam.

Laten we proberen het monisme langs deze weg op te bouwen. Allereerst is het duidelijk, dat de cartesiaanse, in het bewustzijn en denken opgaande ziel zich uit ervaring slechts in een lichamelijke verbinding toont. Zij is dus een zuivere abstractie, zelfs een amputatie, een willekeurige splitsing van functie en subject. De verbinding van een ziel met een lichaam is nu eenmaal een feit, en een werkelijk monisme moet deze verbinding als noodzakelijk aantonen. In het dualisme is het echter een ondoorgrondelijk raadsel. In plaats van de alleen maar denkende ziel, hebben wij dus een gezamenlijk subject nodig voor alle werkzaamheden binnen het leven. Denken, voelen en willen, zijn gemeenzaam door het leven omsloten. Het zijn steeds alleen maar levende wezens die denken, voelen en willen. Buiten het leven komen deze werkzaamheden niet voor. Al mag men het denken ook als de hoogste functie kenmerken, toch is het leven de belangrijkste voor het definiëren van de mens, aangezien die de basis en voorwaarde is voor alle overige, en de verbinding tussen lichaam en ziel tot stand brengt.

Ligt de ziel slechts in het bewustzijn en denken, dan blijft de mens onbegrepen. Om hem als geheel te begrijpen, de lichamelijkheid inbegrepen, moet de ziel een werkend iets zijn, niet alleen maar een spiegel van de wereld. Ze moet een kracht

zijn, niet slechts latent, maar werkzaam. Het bewustzijn is niet een dergelijke kracht, maar slechts een passieve toestand, die dus een drager vereist waarbij deze toestand voorhanden is. In de biologische ontwikkeling zien wij dat bewustzijn inderdaad als iets wat additioneel is, en in de opeenvolgende dragers steeds toeneemt. Dezelfde toename onderkennen we in de historische ontwikkeling. Deze biologische toename gaat echter steeds gelijk op met de toename en differentiatie van de structuur. Beide toenames moeten we dus aan de ziel toeschrijven, als een dubbele functie. Ze is niet slechts het denkende, maar ook het organiserende, belevendigende. Ook de ervaring binnen het individuele leven wijst daar heel duidelijk op. In de voorgeboortelijke periode van de foetus is het leven weliswaar voorhanden, maar het bewustzijn nog niet. In de slaap of bij onmacht is het bewustzijn niet meer voorhanden, maar het leven nog wel. Het bewustzijn is slechts een wisselende accidens[9].

Wanneer we de ziel van deze fundamentele functie beroven, kan ze niet meer op het lichaam inwerken. Daarom heeft de innerlijke logica van dit foutieve standpunt reeds de navolger van Cartesius, Malebranche[10], ertoe gebracht, het inwerken van de ziel op het lichaam in een zuiver parallellisme van haar functies te verklaren door ‘causes occasionelles’, een opvatting die Spinoza[11] en Leibnitz[12] verder hebben uitgewerkt. Is de ziel daarentegen het belevendigende, dan is de raadselachtige

---

[9] *[Begrip uit de Aristoteliaanse filosofie. Alles wat bestaat, kan worden onderverdeeld in categorieën, ofwel wezensbepalingen. Alle wezensbepalingen hebben een subject waarop ze betrekking hebben. Dat subject heet een zelfstandigheid ofwel substantie. De andere wezensbepalingen van het subject zijn daaraan ondergeschikt, en vormen de accidenten. vert.].*

[10] Malebranche: Recherche de la vérité, II, deel 2.

[11] Spinoza: Ethica, II, prop. 6-7.

[12] Leibnitz: Theodicee, § 62, 63.

verbinding van de ziel met het lichaam een zeer innige, en is haar uitwerking daarop, begrijpelijk.

Zo staat de zaak er dus voor: Wanneer wij met Cartesius de ziel loskoppelen van het leven en op het lichaam overdragen, stuiten we op een onhoudbaar dualisme, waardoor wij - als wij daar vanaf willen komen - tenslotte naar het materialisme moeten grijpen, waarin echter evenzeer de denkende ziel van Cartesius wordt verslonden. Dit was de historische ontwikkeling van ons vraagstuk en een geheel logische gevolgtrekking van het foutieve uitgangspunt. De ziel kan slechts gered worden - onder gelijktijdig vermijden van het materialisme - wanneer wij haar ook het leven toeschrijven. Ten derde kan men trouwens ook nog iets anders proberen, door het leven noch aan de materie te verbinden, noch aan de ziel, maar aan een zelfstandige, hoewel onbewuste levenskracht. Deze opvatting, die de dubbele functie van een ziel verdeeld over twee zielen, namelijk een denkende en een organiserende, heeft haar vertegenwoordiger gevonden in Maine de Biran, Jouffroy en verder ook in de medische school van Montpellier. Net als de uitvoering van dit standpunt, is ook de kritiek daarop hoofdzakelijk door de Fransen bezorgd, met name door Bouillier, die in een uitstekend geschrift de ontwikkeling van ons vraagstuk belicht vanuit de oudheid tot aan de moderne tijd.[13] Hij ontleedt met grote helderheid de drogredenen van degenen die, door een dubbele ziel op te stellen, tussen psychologie en fysiologie een scherpe scheidslijn willen trekken. Hij voert zeer toepasselijke redenen aan waarom wij in plaats van deze dubbele ziel met gescheiden functies, de enkelvoudige ziel moeten stellen met een dubbele functie, namelijk denken en belevendigen. Dat hij in deze weergave van zijn eigen standpunt nu juist de doorslaggevendste argumenten over het hoofd heeft gezien, zoals we nog zullen zien, is het

[13] Bouillier: Le principe vital et l’âme pensante. Ibid: De l’unité de l’âme pensante et du principe vital.

enige waar het hem volgens mij aan ontbreekt. In de kritiek op zijn tegenstanders echter is hij volledig.

Voor de materialisten is er geen psychologie; alleen fysiologie. Dit standpunt is onhoudbaar; niet minder echter ook het tegengestelde standpunt, dat de fysiologie en psychologie sterk scheidt en over twee immateriële beginselen verdeelt. Denken en organiseren zijn bepaaldelijk twee uiterst verschillende functies, maar dit verschil heft de eenheid van de agent[14] niet per se op. Warmte en licht zijn eveneens zeer verschillend, maar de natuurkunde herleidt ze evengoed tot een eenduidige oorzaak. Een en dezelfde elektriciteit verwarmt vaste lichamen, lost vluchtige op, en werkt chemisch in op de fotografische plaat. Grove heeft aangetoond, dat een lichtstraal die op een door hem geconstrueerd apparaat valt, chemisch op de plaat inwerkt, elektriciteit in de draden opwekt, magnetisme in de windingen van de draden, warmte in de spiralen, en beweging in de naalden.[15] Dat zijn zeer uiteenlopende functies van dezelfde agent. Zo ligt echter ook de verscheidenheid der fysiologische en psychologische functies bij de organen, waaraan een en dezelfde kracht, de ziel, deelneemt. Zelfs de competitie die zich zo nu en dan tussen de denkende en de organiserende ziel voordoet, vraagt nog niet om de dualiteit van de ziel. Want deze competitie is ook buiten het denken aanwezig, als de strijd van de motieven.

"Twee zielen wonen, ach! in mijn borst!". Veel mensen hebben dat al uitgeroepen, maar in de zin van een dualisme heeft nog niemand dat bedoeld. Ook het dualisme van denken en leven heeft nog niemand in zich gevoeld. Veel eerder zegt iemand tegen zichzelf dat hij in de eerste plaats leeft, en in de tweede plaats denkt, en uit ervaring komt weliswaar leven zonder denken voor, maar niet denken zonder leven. Dit dualisme is

[14] *[De drijvende kracht achter iets. vert.]*.
[15] Grove: Verwandtschaft der Naturkräfte, 113.

dus een aan de schrijftafel verzonnen abstractie van filosoferende artsen. Sinds de geneeskunde gespecialiseerd is en het aanleunen tegen de filosofie is kwijtgraakt, is het steeds bedenkelijk wanneer artsen aan het filosoferen slaan. Bouillier is daar een grote uitzondering op, en hij heeft groot gelijk dat hij zegt dat deze 'zielse' dualisering van de microkosmos bijzonder lijkt op de voormalige dualisering van de macrokosmos door de Manicheeërs[16].

Wanneer wij het leven op zich beschouwen, is het niet moeilijk om te erkennen, dat het zich niet in een mechanisme van het lichaam laat opnemen.[17] Wanneer wij het georganiseerde lichaam als een afgerond gegeven beschouwen, zien wij daarin de wetten der anorganische natuur voortbestaan. Maar hoe komt het tot het organiseren, tot het opbouwen van het lichaam? Al zou dit ook mechanisch geschieden, dan zou in plaats van de eenheid en harmonie van het leven, die er feitelijk is, een anarchie van levensprocessen voorhanden zijn. Naar waarheid is het voltooide lichaam door hetzelfde beginsel belevendigd als wat het gebouwd heeft, en wat dus aan het lichaam moet voorafgaan. Maar omdat ook het brein, het kennisorgaan erdoor wordt opgebouwd, is dat beginsel blijkbaar identiek met het kennisbeginsel. De producent van het lichaam is dus de denkende ziel. Zij komt niet pas later naar het lichaam, en is niet de gast, maar de architect van het lichaam.

Bij de vorming van de foetus zien we een belevendigend beginsel aan het werk, maar nog niet een bewustzijn. Wie belevendigt de foetus? Hier beginnen voor het materialisme reeds onoverwinnelijke moeilijkheden. Het gaat ervan uit, dat het leven in de organische stoffen ligt. Het materialisme heeft

---

[16] *[Oude Perzische religie waarin de tegenstelling tussen goed en kwaad een prominente leerstelling was. St.-Augustinus was er voor zijn bekering een aanhanger van. vert.].*
[17] Hellenbach: Der Individualismus.

dat echter zelf weerlegd, want wanneer het in de laboratoria organische stoffen fabriceert, blijken die steeds onbelevendigd te zijn. Het leven moet er dus nog aan worden toegevoegd. In de foetusperiode worden verder organen aangelegd die voor deze periode geheel nutteloos zijn, maar die na de geboorte nuttig zijn en met bewustzijn worden toegepast. De uiterlijke bestaansverhoudingen van de foetus zouden alleen maar organen tevoorschijn kunnen roepen die daaraan aangepast zijn. In de opbouw van de foetus is echter rekening gehouden met latere bestaansverhoudingen, dus is hier een innerlijk vormingsbeginsel werkzaam, en dit lijkt volledig gelijk te zijn aan een denkende ziel.

De voorzienende opbouw van het lichaam toont aan, dat het leven aan de materie wordt toegevoegd en zich daarvan meester maakt. In de dood echter, toont het vervallen van het lichaam tot atomen, dat het leven de materie weer heeft verlaten. De dood, ogenschijnlijk een ontzieling van het lichaam, moet dus in werkelijkheid een ontlichaming van de ziel zijn. De vorming van de foetus, en de dood, tonen dus beide, dat het leven niet de materie als zodanig aankleeft, maar daaraan als vormgevende kracht voorafgaat en in de dood weer vrij wordt, zodat de ziel - voor het geval die na de dood zou kunnen worden waargenomen - zich uitsluitend als vormgevend kenbaar maakt, en niet enkel als een geest, wat hoe dan ook niet denkbaar is. Daarom moet ook het proces tussen de opbouw van de foetus en de dood, dus het in stand houden van het lichaam en zijn *vis medicatrix*[18], worden toegeschreven aan die levenskracht. Zoals deze de bouw van het organisme volgens een bepaalde typering oplevert, zo probeert hij het ook als natuurlijke, helende kracht volgens dezelfde typering te behouden, te repareren en te vervangen, wanneer er delen verloren raken.

---

[18] *[Gewoonlijk aangeduid met vis medicatrix naturae, de helende kracht der natuur, als uitgangspunt van de Hippocratische geneeskunde. Zie ook Du Prel, deel I, H. IV. vert.]*.

Uiterlijk bekeken, verschijnt de mens dus als het product van een vormende, dus bewegende kracht. Innerlijk, geanalyseerd door ons zelfbewustzijn, constateren wij dat onze ledematen eveneens beheerst worden door een bewegende kracht, door de wil. En nu staan we voor de vraag: Zijn die vormende en deze bewegende kracht identiek? Is de wil, die mijn arm uitstrekt, dezelfde als die hem gebouwd heeft? Is de wil, die mijn schreden aanstuurt, dezelfde als die mij de bewegingsorganen gegeven heeft? Is de architect van de hersenen identiek aan het wezen dat daarvan gebruikmaakt? De harmonie waarmee in onze wilshandelingen lichaam en geest samenwerken, schijnt voor dit monisme te spreken. Het feit dat de levende wezens de instincten en hartstochten vertonen waarvoor hun ook de organen verleend zijn, is slechts vanuit dit monisme te verklaren. De harmonie van onze belangrijkste drijfveren, honger en liefde, met de daarvoor ingerichte organen, die lang vóór het gebruik gevormd werden, bewijst het monisme net zo, als de omgekeerde situatie, dat het gebruik van het orgaan aan de vorming ervan voorafgaat, bijvoorbeeld wanneer het kalf met horens wil stoten die het helemaal nog niet heeft, maar later verkrijgt, hetgeen reeds Lucretius[19] te denken gaf.

Zou daarentegen een wil die het orgaan vormt, niet identiek zijn met de wil die het orgaan gebruikt, dan zouden wij in dat geval naast de cartesiaanse, denkende ziel nog een tweede, onbewuste levenskracht moeten veronderstellen, en hadden wij twee immateriële beginselen. Het ene voor de psychologie, het andere voor de fysiologie. De mens zou dan geen eenheid meer zijn, en met iedere monistische uitleg spotten.

Met betrekking tot de genoemde feiten komt de dualistische uitleg van de mens absurd over. Toch zou die nooit opgesteld zijn, wanneer daarvoor niet een zeer belangrijke reden zou zijn

[19] Lucretius: De natura rerum, V, 1032-1039.

geweest, of op zijn minst ten gunste van deze leek te zijn geweest, namelijk de karakteristieke verscheidenheid dat de psychologische functies bewust en gewild zijn, en de fysiologische onbewust en ongewild. Dit is de voornaamste reden waarom men aan het lichaam hetzij de fysiologie toewees, zoals Cartesius, dan wel een onbewuste levenskracht.

Maar ook al lijkt dit argument op de eerste blik plausibel, toch is het niet houdbaar. Er kan niet een vaste scheidslijn worden getrokken tussen bewuste en onbewuste functies. Bewuste functies worden door gewoonte en oefening tot onbewuste vaardigheden, en onbewuste functies kunnen bewust worden, wanneer bijvoorbeeld het orgaan ziek wordt. Zelfs kan dezelfde handeling bewuste en onbewuste bestanddelen in zich verenigen; deels psychologische, deels fysiologische. Wanneer ik mijn hand sluit, gehoorzaamt die aan mijn bewuste wil, maar van het ‘hoe’ blijf ik mij echter onbewust. Het zoeken van voedsel, de opname daarvan en de smaakgewaarwordingen geschieden bewust. Spijsvertering en assimilatie geschieden onbewust. Moeten wij hier twee zielen aannemen, die elkaar aflossen? Moet het willekeurig openen van de mond om te spreken, een andere oorzaak hebben dan het onwillekeurige openen bij het geeuwen? De invloed van de geest op het lichaam en het omgekeerde vindt zo veelvuldig en op zovele wijzen plaats, dat reeds daarom een dualisme van de beginselen niet te rechtvaardigen valt. De aandacht voor een functie doet die toenemen - waarvan het extreemste zich voordoet bij de medische suggestie - en er zijn mensen die onwillekeurige functies, zoals de polsslag, willekeurig kunnen veranderen, of spieren kunnen samentrekken die, zoals bij de oren, anders aan de willekeurig onttrokken zijn. Daarom is de wil net zomin als het bewustzijn geschikt om de scheidslijn te vormen tussen de fysiologie en de psychologie.

Denken en leven vormen niet een werkelijk dualisme. Denken is steeds een manifestatie van levende wezens en komt, zoals de ervaring leert, slechts bij levende wezens voor. Het is slechts een vorm van het leven, namelijk bewust leven. Het leven omvat als een grotere cirkel de kleinere, het denken, dat echter ook geheel kan verzaken. Het leven kan weliswaar zonder denken zijn, maar niet omgekeerd. In ons zelfbewustzijn ligt een dualiteit, een subject en een object; het vooronderstelt een reeds bestaand levend wezen als object van het zelfbewustzijn; het belicht ons bestaan, maar is er niet de grondslag van. Veeleer valt de vorming van het kennisorgaan in de foetusperiode, waarin alleen de levenskracht werkzaam is. Dit is de grote waarheid die Schopenhauer erkend heeft, dat de wil, het leven, primair is. Het is het fundamentele verschijnsel waarop alle andere vermogens zijn opgebouwd.

Tegelijk moet worden toegegeven, dat de dualisten zich in een sterke positie bevinden, omdat de onbewustheid van de organische functies niet te loochenen valt. Maine de Biran zegt, dat men onmogelijk alles wat er in het lichaam plaatsvindt zonder gewild of onderkend te worden, kan herleiden tot een agent waarvan wil en kennis de essentie is.[20] Jouffroy werpt de vraag op, of wij van alle levensverschijnselen een bewustzijn hebben. Als dat zo zou zijn, zouden ze allemaal aan de ziel moeten worden toegeschreven. Wanneer dat slechts van enige het geval zou wezen, zou voor de overige een eigen beginsel, de levenskracht, moeten worden opgesteld. Nu zijn er levens-verschijnselen waarvan wij geen bewustzijn hebben, dus zouden er twee bronnen van deze verschijnselen zijn, waarvan de scheidingsstreep getrokken is door het bewustzijn.[21] Ook Buffon ziet de essentie van de ziel in het denken en scheidt het

[20] Maine de Biran: Essai d'anthropologie. Oeuvre inédits, III, 384.
[21] Jouffroy: Mémoire sur la légitimité de la psychologie et de physiologie.

daarom af van het leven[22], en omdat hij er niet toe kan besluiten het met Descartes als mechanisch proces aan de materie toe te schrijven, komt hij op de *homo duplex*.[23] Recentelijk zei Flourens nog, dat het absurd is om aan te nemen dat functies die onbewust verlopen, tot de ziel behoren.[24]

Zoals men ziet, kunnen beide partijen zich op feiten beroepen, en dat verklaart ook de hardnekkigheid van deze strijd, die niet tot een einde wil komen. De fout moet dus aan de interpretatie van de voorliggende feiten liggen. Nu is het een basisregel van het menselijke vernuft, dat verklarende beginselen zonder noodzaak niet vermeerderd mogen worden. *Entia praeter necessitatem non sunt multiplicando*. Plato[25] en Kant[26] zijn het daarover eens, en de scholasticus Occam drukt het uit met de woorden: *Frustra fit per plura, quod fieri potest per paucoria*[27]. Deze basisregel spreekt vanzelf, want hij stelt slechts als voorwaarde, dat de wereld zonder tegenspraak is. Daarom nodigt deze basisregel ons uit, steeds opnieuw de monistische verklaring van de mens na te streven. Dat die mogelijk is, leert eigenlijk reeds de anatomische ogenschijn dat het cerebro-spinale zenuwstelsel een samenhangend geheel is dat alle levensfuncties leidt, en wel de psychologische en de fysiologische, de willekeurige en de onwillekeurige, de bewuste en de onbewuste. Ze moeten dus allemaal uit één bron komen, en hun nog zo grote verscheidenheid kan niet fundamenteel zijn. Er moet dus een punt te vinden zijn, waar de schijnbaar tegengestelde feiten - want beide partijen beroepen zich op feiten - zich laten verenigen. En als de strijdende partijen dit

---

22 *[“löst daher das Leven von ihr ab.” Vertaling onzeker. vert.]*.
23 Buffon: Discours sur la nature des animaux.
24 Flourens: De l’intelligence et de la vie.
25 Plato: Phaedr., Philet., Polit.
26 Kant: Kritik der reinen Vernunft, 509 (Kehrbach).
27 *[Het is zinloos om met meer te doen, wat gedaan kan worden met minder. vert.]*.

punt niet gevonden hebben, zal dat wel komen doordat het helemaal niet in de door hen bewerkte gebieden ligt: niet in de biologie, noch in de fysiologie en psychologie. Beide partijen hebben weliswaar hún laatste woord gevonden, maar niet hét laatste woord. Beide stemmen overeen in datgene wat een feit is, namelijk dat denken en organiseren twee ongelijksoortige en ongelijkwaardige functies zijn, en dat aan het verschil tussen de bewuste en onbewuste functies niet valt te ontkomen. Ze gaan uiteen in de interpretatie van dit feit, doordat de dualisten dit onderscheid principieel, fundamenteel achten, en de monisten niet.

Hoe kan dit monisme echter bewezen worden? Na alles wat tot nu toe gezegd is, slechts door één feit, dat buiten de door de strijdende partijen bewerkte gebieden ligt, en dat - omdat het niet tweeledig kan worden geduid - de verdere strijd afsluit. Aangezien beide partijen, voor zover ze overeenstemmen, er hun laatste woord in hebben gevonden dat over de splitsing van de functies denken en organiseren, en over de verscheidenheid van het bewuste en onbewuste niet valt te ontkomen, kan het laatste woord slechts liggen in de weerlegging van deze gemeenschappelijke bewering, en wel door feiten die niet tweeledig uitlegbaar zijn, ongeacht in welk gebied ze mogen liggen.

De oplossing van het vraagstuk van de levenskracht vereist dus het aantonen, dat 1) het denken en organiseren niet-gescheiden functies zijn, en 2) dat het onderscheid tussen bewuste en onbewuste functies in het geheel niet bestaat.

2. De verklaring.

Bij Plato en Plotinus is de levenskracht met de ziel verenigd, en daarop berust de onsterfelijkheid. Een ziel die als zodanig het leven met zich meebrengt, kan niet sterven. In de Phaedrus zegt Socrates, dat de ziel slechts qua functies kan worden opgedeeld, maar niet qua substantie. De verscheidenheid aan functies zou aan de organen liggen, maar de ziel zou de bron zijn van alle functies - het leven inbegrepen - die zich in de mens tot aan het bewuste denken verheffen.

Aristoteles en Thomas van Aquino hebben de monistische verklaring van de mens uitgedrukt met de woorden, dat de denkende ziel tegelijkertijd de vorm van het lichaam is. Daarmee wilden zij zeggen, dat de mens niet uit twee beginselen bestaat die alleen maar geassocieerd zijn en niet verder te herleiden; het ene voor het bewustzijn en denken, ziel genaamd, en een voor het organiseren, levenskracht genaamd. Zij wilden zeggen, dat denken en organiseren de dubbele functies van een ziel zijn, en niet de werkzaamheden van gescheiden beginselen, dus dat de psychologie en de fysiologie niet uit elkaar mogen worden gescheurd. En omdat soms zelfs in de uitspraken van de concilies de waarheid getroffen wordt, heeft het Concilie van Wenen in 1314 iedereen tot ketter verklaard, die loochent dat de ziel de vorm van het lichaam, dus belevendigend en organiserend is. Reeds het Vierde Concilie van Constantinopel heeft in 869 in de elfde canon iedereen vervloekt, die in de mens twee zielen aanneemt.

Ook de natuurwetenschap heeft zich tegen de scheiding uitgesproken. Stahl schrijft aan de denkende ziel ook de organische vermogens toe en laat hun werkzaamheid niet pas in het voltooid gevormde lichaam beginnen, maar al bij het opbouwen van het lichaam.[28] Dit monisme, dat door de

[28] Physiologie, III, §§ 8-10.

theologie en de filosofie niet bewezen kon worden, bleef nog zuiver een hypothese toen men in de fysiologie en psychologie een basis daarvoor zocht. Want de zelfbeschouwing stijgt namelijk niet uit boven het karakteristieke onderscheid tussen de bewuste en onbewuste functies, en ze bereikt niet het diepe punt waar fysiologie en psychologie hun fundamentele vereniging tonen. Het is daarom tekenend, dat Stahl een verschijnsel uit het gebied van het occultisme naar voren haalt: de *dimils* van de zwangeren, waar denken en organiseren versmolten zijn. Dat mag voor ons een vingerwijzing zijn om op dit terrein van het occultisme nog verder om ons heen te kijken, om daar wellicht de oplossing van ons vraagstuk te vinden. Dat geschiedde echter niet; Leibnitz handelde weer als een zuivere filosoof. Hij zegt weliswaar, dat alles wat in het lichaam plaatsvindt, door de ziel wordt waargenomen[29], maar dat komt bij hem niet verder dan een bewering, en het is een slechts uitvlucht wanneer hij de onbewustheid van de organische functies verklaart uit hun gelijkvormigheid en gewoonheid.

Zo is dus van Plato tot Leibnitz het juiste inzicht met een taaiheid verkregen die des te merkwaardiger is, nu de beslissende bewijzen niet gevonden werden. Men hield slechts instinctief aan dit juiste inzicht vast, en daarom is dat ook zonder invloed op de geneeskunde gebleven. Een geneeskunde die niet weet wat het leven is, kan vanzelfsprekend ook de beschadigingen van het leven niet verbeteren. Een geneeskunde die de werkelijke drager van het leven, de ziel, afhandig is gemaakt, en die de vermeende drager van het leven, het lichaam, therapeutisch behandelt, is veroordeeld tot incompetentie. De ware therapie is psychotherapie, en reeds de eerste stap die wij in dit opzicht met het hypnotisme gedaan hebben, is uiterst succesvol gebleken.

---

[29] Leibnitz, Animadvers. contra quasdam Stahlii assertiones.

Het betekent werkelijk het paard achter de wagen spannen, wanneer de materialisten zeggen, dat het lichaam en het kennisorgaan, het brein, door blinde krachten is ontstaan, maar dat de functie van dit orgaan het hoogste verschijnsel in de natuur is. Heeft daarentegen de ziel dit orgaan gebouwd, waaraan van oudsher alle diepere denkers hebben vast-gehouden, dan schijnt dat wederom de onbewustheid van de organische functies te weerspreken. Deze moeilijkheid, waarop tot nu toe alle bewijzen voor de monistische zielsleer zijn stukgelopen, kan slechts grondig worden opgeruimd door feiten die op het gebied van het occultisme liggen. Dit feit heb ik in de *Philosophie der Mystik* en in de *Die Monistische Seelenlehre* aangevoerd, zodat ik mij hier tot enkele aanvullende opmerkingen kan beperken.

Allereerst moet het vooroordeel worden geëlimineerd dat denken en organiseren dusdanig gescheiden functies zijn, dat er reeds daarom ook twee oorzaken voor moeten worden opgesteld. Het occultisme bewijst, dat deze beide functies in het geheel niet gescheiden voorkomen, maar steeds uitsluitend versmolten. Dat ze dus werkingen van dezelfde oorzaak zijn; twee functies waarvan de scheiding slechts een kwestie van terminologie is en die horen bij één ziel. Denken zonder organiseren, bestaat niet, en ook geen organiseren zonder denken. In de producten van de kunst, die in het bewustzijn van de kunstenaar ontstaan, is immers een organisatorische kracht die aan de kunstenaar onbekend is. Zeising[30] en Kapp[31] hebben aangetoond, dat zelfs kunstproducten waarin geen natuurproduct wordt nagebootst, bijvoorbeeld de architec-tonische kunstwerken, hetzelfde indelingsbeginsel bezitten als waarnaar het menselijke lichaam gevormd is: de gulden snede. Denken en organiseren zijn hier dus versmolten. Verder worden

---

[30] Zeising: Neue Lehre von den Proportionen des menslichen Körpers.
[31] Kapp: Philosophie der Technik. *[Ernst Kapp, wetenschapsfilosoof, 1808-1896. Grundlinien einer Philosophie der Technik, 1877.* vert.*]*.

in onze mechanieken, die wij toch vrij menen uit te vinden, onbewust organische patronen gekopieerd. Dat wil zeggen, dat de mechanieken, beginnend bij de eenvoudigste tot aan de ingewikkeldste, orgaanprojecties[32] zijn. Hier is dus wederom in het denken een organiseren ingemengd dat ons cerebraal onbewust is. De ziel organiseert dus niet alleen maar celbeelden, maar ook denkbeelden.

Nu kan men zich afvragen of ook omgekeerd daar, waar een geheel onbewust organiseren lijkt plaats te vinden, een element van het denken, van het bewustzijn, aantoonbaar is. Durand de Gros[33] - die ook een degenen is die door hun tijdgenoten niet begrepen werden en pas met vertraging erkenning vonden - heeft reeds in 1855 uitgewerkt, dat het beginsel van het vegetatieve leven net zo goed als het bewuste leven een ziel moet zijn; dat de gangliën[34] van het vegetatieve leven de eerste aanzet tot een brein vormen; en dat het brein slechts een ontwikkeld ganglion is. Hij zegt, dat de vergelijking van de willekeurige bewegingen met de onwillekeurige, diverse analogieën oplevert, aldus. 1. Als werking: de beweging; 2. Als orgaan: een zenuwstelsel; 3. Als proces: de overdracht van beweging, van een zenuwcentrum op een centrifugale zenuwstreng; en 4. Als motor: een kracht die zijn zetel in het zenuwcentrum heeft. Aangezien met betrekking tot de punten 1,

---

[32] *[Daarvan is sprake wanneer de wetenschap kijkt naar wat in de natuur gebeurt (bijvoorbeeld informatieoverdracht via het zenuwstelsel), en er vervolgens op kunstmatige wijze een pendant van maakt (bijvoorbeeld informatieoverdracht via een telegraafstelsel). Volgens Du Prel (zie Die Magie als Naturwissenschaft , 1. Teil, Die Magische Physik) is de mate waarin deze projectie plaatsvindt, maatgevend voor het succes van de uitvinding. vert.].*

[33] *[Werkzaam onder een pseudoniem waarvan verschillende schrijfwijzen bestaan, ook in dit werk van Du Prel. Zo bestaat 'Philips', naast 'Phillip' en 'Philipps'. vert.].*

[34] *[Zenuwknopen. vert.].*

2 en 3 een volledige gelijkheid tussen het bewuste en onbewuste leven bestaat, trekt Durand daaruit de conclusie, dat deze gelijkheid ook bij punt 4 bestaat, dus dat de motorische kracht niet alleen in het bewuste leven een wil is, maar ook in het onbewuste. De vergelijkende fysiologie en anatomie leiden dus noodwendig tot het aannemen van een ziel voor het onbewuste leven.[35]

Nu gedragen de gangliën van het vegetatieve leven zich inderdaad als kleine hersenen en lijken ze gewaarwording, een wil en intelligentie te tonen. Om echter het doorslaggevende bewijs daarvoor te vinden, moeten we opnieuw een verschijnsel van het occultisme erbij halen, en wel de innerlijke zelfschouw van de somnambulen. Voor de gewone toestand geldt de regel, dat de mens leeft en zich niet van zijn leven bewust is. *Vivit et est vitae nescius ipse suae*. De organische werkzaamheden zijn ons onbewust. Nu zijn ze echter, zoals ook reeds de gehele bouw van het lichaam, in de hoogste mate doelmatig. Doelmatigheid en onbewustheid zijn echter, wanneer ze in hetzelfde beginsel verenigd worden, met elkaar in tegenspraak. Men kan Schopenhauer niet lezen zonder dat deze tegenspraak, namelijk dat een blinde wil, doelmatig handelt en zich zelfs een kennisorgaan bouwt, voortdurend voelbaar wordt. Doelmatigheid vereist een beginsel dat zich een doel stelt en een doel nastreeft. Dus, zijn onze organische functies doelmatig, dan moeten ze met een bewustzijn versmolten zijn, en zou het zelf een bewustzijn zijn dat in ons werkt, zonder dat ons Ik daarvan afweet.

Maar wie is ons Ik? De drager van alle gewaarwordingen die ons door het brein worden overgebracht. Dit Ik weet niets van

---

[35] Philipps (Durand de Gros): Electrodynamisme vital, 85-96. *[Lees: 'Electrodynamisme vital ou les relations physiologiques de l'esprit et de la matière démonstrées par des expériences entièrement nouvelles et par l'histoire reaisonnée du système nerveux', Parijs, 1855.* vert.*]*.

de organische arbeid van ons lichaam. Is dit lichaam echter door de ziel gebouwd en wordt het door haar belevendigd en onderhouden, dan moet er tussen het Ik en de ziel een onderscheid voorhanden zijn, op zijn minst qua omvang. Ze kunnen elkaar niet overlappen. Slechts in dit geval kan de ziel een bewustzijn hebben, dat anders is dan dat van het Ik, het brein, namelijk een transcendentaal bewustzijn; en dit is in het somnambulisme aantoonbaar.

Sinds Puységur, de leerling van Mesmer, is het algemeen bekend geworden, dat de somnambulen het vermogen hebben om de innerlijke processen van hun lichaam waar te nemen; dat wil zeggen, hun autodiagnose uit te voeren, wat ik kortheidshalve als innerlijke zelfschouw aanduid. Mesmer kende deze kwestie reeds vóór Puységur, maar heeft daarover gezwegen. Reeds in een geschrift uit het jaar 1784 wordt hem de uiting in de mond gelegd, dat de somnambulen, wanneer zij hun aandacht erop richten, de zetel en de graad van hun ziekte kunnen onderkennen[36]. Er is zelfs een bericht van dr. Picher Grandchamp over een inwendige zelfschouw, twee jaar voor de ontdekking van het somnambulisme door Puységur.[37] Daarin valt de gemagnetiseerde in slaap. Na ongeveer twintig minuten spreekt zij hoogst verbaasd haar arts aan, omdat zij het binnenste van haar lichaam ziet. Ze beschrijft dan haar lever, het bloedvatsysteem en de bloedsomloop.

Van welke aard is deze waarneming van de somnambule? Men heeft die geloochend zolang men haar slechts als een mystiek vermogen kon indenken, en zal haar niet meer loochenen wanneer men inziet dat ze zeer goed vanuit natuurlijke wetten

---

[36] (Gervan): Doutes d’un Provincial, 49. *[Het gaat om het werk van Joseph Servan, getiteld ‘Doutes d’un Provincial, proposés* a messieurs *les médecins-commissaires chargés par le roi de l’examen du magnétisme animal’, Parijs, 1784.* vert.*]*.

[37] Hermes, Journal du Magnétisme, I, 288.

verklaard kan worden. Deze wetten liggen deels op het gebied van de psychologie, deels op dat van de natuurkunde. De inwendige zelfschouw kan allereerst van sensitieve aard zijn. Ziekten beginnen met pathologische toestanden die tijdens het waken nog onbewust blijven, maar in de slaap bewust kunnen worden en dan overeenkomstige dromen doen verschijnen. Tissié voert een zieke ten tonele, die lange tijd achtereen steeds dezelfde symptomatische droom had waarin ze door bloed en vlammen omgeven was, zodat ze verschrikt ontwaakte en om haar moeder riep. Pas na zes maanden betoonden de symptomen zich als de uitwerking van een hartfalen.[38] Dergelijke dromen, die zich herhalen, zijn dikwijls slechte voortekenen van een beginnende ziekte, en verraden het naderen daarvan lang voor de eigenlijke uitbraak.[39] De symptomen worden in de slaap ondervonden en wekken dromen op, die aantrekkingskracht op het lichaam hebben.[40] Cabanis wist dat reeds: “Bij zeer gevoelige individuen worden de innerlijke gewaarwordingen en zelfs de functies van de inwendige organen die daartoe aanleiding geven, waarneembaar op grond van de extreme aandacht die zij daar naartoe leiden, en men kan dan niet betwijfelen dat zich dit vaker zou voordoen, wanneer niet de uiterlijke aangelegenheden voortdurend verstrooidheid zouden veroorzaken.”[41] Vaak beschrijven de somnambulen zelf hun waarneming als een voelen, en in sommige gevallen kan hun diagnose inderdaad slechts van sensitieve aard zijn. Bijvoorbeeld wanneer een somnambule na een aderlating gevraagd wordt hoeveel bloed zij verloren heeft, en het gewicht daarvan op één pond en twee tot drie gram aangeeft, wat getest en als juist wordt bevonden[42], of wanneer

---

[38] Tissié: Les rêves, 62.
[39] Artigues: Essai sur la valeur sèmeiologique des rêves.
[40] *["Leibreitzträume". vert.]*
[41] Cabanis: Rapports du physique et du moral, I.
[42] Foissac: Rapports et discussions, 412.

een andere somnambule het aantal van haar polsslagen en het verschil met vroeger juist aangeeft.[43]

Daarbij moet worden toegegeven, dat in veel gevallen een geheel eigenlijke zelfschouw plaatsvindt, een zien van de inwendige organen en hun werkzaamheid, wat slechts op grond van objectieve lichtstralen in het inwendige van het lichaam mogelijk is. Een somnambule die men vroeg hoe zij haar innerlijk kon zien, antwoordde, dat zij de zenuwen zag als de geleiders van het magnetisme, en helderder dan het overige.[44] De zieke delen zag zij donker, de gezonde doorzichtig. Een somnambule die inwendige zelfschouw bereikte, riep haar man op om toch ook mee te kijken, wat wederom duidt op objectieve lichtstralen op grond waarvan zij zag.[45] Een vrouw die cataleptisch was en door Petetin behandeld werd, zei dat zij het inwendige van haar lichaam zag, de organen in beweging, meer of minder oplichtend. Als een arts slechts een kwartiertje haar vermogen had, en de natuur hem haar geheimenissen zou openbaren, dan zou hij gelukkig zijn.[46] Een somnambule van Heineken zegt: “Al mijn ledematen zijn met licht doorstroomd. Ik zie het inwendige van mijn lichaam. Alle delen lijken mij doorzichtig te zijn.”[47]

Het valt ook slechts vanuit een objectief od-licht te verklaren, wanneer de somnambulen de aanwezigheid van onbekende lichamen in het organisme ontdekken. De somnambule van dr. Frapart zag een ingeslikte speld en bevrijdde zich ervan door

---

[43] Hermes, III, 149.
[44] Mitteilungen aus dem Schlafleben der Auguste K, 264.
[45] Exposé des cures opérées en France par le magnétisme animal, I, 353.
[46] Petetin: Electricité animale, II, 11.
[47] Heinecken: Ideen und Beobachtungen den tierischen Magnetismus betreffend, 128.

eigen voorschriften.[48] Dr. Meier bewaarde in wijngeest een haarspeld die met een vaste, poliepachtige massa begroeid was. Die was door zijn somnambule ingeslikt en had haar ook weer door een, door haarzelf voorgeschreven, middel verlaten.[49] In dergelijke gevallen is dus de geestrijke uitleg, zoals die eens werd gegeven door een lid van de Geneeskundige Academie in Parijs ter verklaring van de inwendige zelfschouw, niet toereikend, namelijk dat kokkinnen dikwijls op de markt de gelegenheid hadden om de innerlijke organen van geslachte dieren te zien.[50]

In mijn studie over het helderzien, waarvan de inwendige zelfschouw slechts een bijzondere vorm is, heb ik de opvatting uitgesproken dat wij het helderzien letterlijk moeten nemen, en als berustend op objectieve lichtstralen, die zowel bij geblinddoekte ogen als bij een toegedekt object het zien mogelijk maken. En verder, dat het de wetenschap nog zal lukken - aangezien volgens Reichenbach elektriciteit een belangrijke od-bron is - om door het elektrificeren van voorwerpen het helderzien te vergemakkelijken, onafhankelijk van een bijzondere graad van de sensitiviteit.[51] Nu kan ik mij dus na de ontdekking door Röntgen - van een nieuw soort stralen - vergenoegd in de handen wrijven. X-stralen en od-stralen zijn zeer nauw verwant en Reichenbach heeft reeds experimenteel bewezen, dat od door metalen, houten massa's en vleselijke delen heen dringt.[52] Reeds in het begin van de eeuw, toen men het od nog dierlijk magnetisme noemde, heeft Chardel

[48] Hermes, I, 337-355.
[49] Kieser: Sphinx, II, 81-84.
[50] Exposé des cures, I, voorwoord, 36.
[51] Du Prel: Entdeckung der Seele, 170,172.
[52] Reichenbach: Der sensitive Mensch, I, 620.

gezegd: “Le fluide magnétique est lumineux et l’âme s’en sert pour éclairer les objets quélle veut voir.”[53].

Het natuurwetenschappelijke bewijs voor de mogelijkheid van het helderzien en van de inwendige zelfschouw als bijzonder geval, zal nu in ieder geval niet lang meer uitblijven, voor zover het niet al door Reichenbach geleverd is. Het is zeer waarschijnlijk dat aldra onze inwendige organen in werkzaamheid gefotografeerd worden. De verwachtingen waartoe de occultisten gerechtigd zijn, gaan zelfs nog verder. Wij weten namelijk, dat het od de materiële drager van de levenskracht is; het dierlijke magnetisme bewijst dat. En verder, dat het een lichtverschijnsel is, en tenslotte dat het kan worden geëxterioriseerd. Datzelfde od is echter ook de drager van de gedachte, want de *dimils*, het stigma en de gedachteoverdracht bewijzen het. Men zal dus de werkzaamheid van zowel de vormgevende als de denkende ziel kunnen exterioriseren en fotograferen. De gedachte en de levenskracht hebben namelijk dezelfde drager.

In de filosofische beschouwing van de macrokosmos kan het dualisme van natuur en geest niet volgehouden worden. Schopenhauer en Hegel hebben getracht het op te heffen. Schopenhauer ziet in de natuur een blinde wil werkzaam, maar daarbij ziet men niet in, hoe deze blinde wil, die als zodanig niet eens een behoefte aan kennis kan hebben, het door teleologisch werkzaam te zijn uiteindelijk tot de geest kan brengen. Bij Hegel daarentegen is het denkbeeld het primaire. Daarbij ziet men echter niet, hoe dit denkbeeld tot realisering komt, en hoe de natuur als fenomenologie van de geest ontstaan kan. Daartoe zou toch ook nog een kracht, een wil nodig zijn. Beide hebben een functie met de substantie verward. Evenmin

---

[53] Essai de psychologie physiologique, 248. *[“De magnetische vloeistof is helder en ziel wordt gebruikt om de objecten te verlichten die ze wil zien.” vert.]*.

kan bij de filosofische beschouwing van de microkosmos het dualisme van een onbewust levensbeginsel en de denkende ziel overeind worden gehouden. Geschiedt de opbouw van het lichaam onbewust, dan ziet men niet in, hoe het daarbij tot organen kan komen die zo doelmatig functioneren, met name tot een brein waarin de levende wezens tot kennis van de natuur en zichzelf geraken. De scheidslijn tussen fysiologie en psychologie kan niet objectief en niet star zijn. In de inwendige zelfschouw toont die zich als slechts subjectief gegeven en als vluchtig. De gewaarwordingsdrempel waarop de tegenstelling van het onbewuste en van het bewuste leven berust, toont zich beweeglijk, en onbewuste functies worden bewust. Maar de somnambule draagt niet alleen kennis van het eigen lichaam. Er komt bij hem zelfs prognose en geneesmiddelenvoorschrift bij. In de prognose - deze vorm van vérzien die het meeste voorkomt - betoont zich de verbinding tussen de denkende en organiserende ziel nog nauwer dan in de zelfschouw. In het geneesmiddelenvoorschrift wordt zelfs de *vis medicatrix* bewust, en verraadt die de nauwste (odische) betrekkingen tot de buitenwereld. Tenslotte zien we zelfs, dat wanneer de denkende ziel door een dominerende voorstelling beheerst is - suggestie - ze de onbewuste functies tot een bepaalde mate kan regelen en die suggestie kan realiseren. De totaliteit van deze verschijnselen noopt ons, de schijnbare associatie van het fysiologische en van het psychologische beginsel in iets identieks van beide te veranderen, dat wil zeggen, aan de ziel de de dubbele functie van het denken en organiseren toe te schrijven, welke dualiteit slechts een begripsmatige is, omdat in werkelijkheid beide steeds met elkaar versmolten zijn. In de zelfschouw hebben we een bewust organiseren, en in de orgaanprojectie een onbewust denken. Zo tegenstrijdig als deze uitdrukking ook klinkt, toch is die letterlijk juist. Men zou zelfs kunnen zeggen, dat het denken altijd onbewust is, en dat slechts het resultaat, de gedachte die gereed is, door het bewustzijn belicht is. In het proces van het denken hebben wij geen inzicht.

Men zou niet over zijn eigen goede grap kunnen lachen, wanneer die niet uit het onbewuste zou opduiken en ons daarom als een onverwachte onbekende rariteit zou toeschijnen.

Een ziel die een brein bouwt, kan onmogelijk pas door dat brein bewust worden. Maar ze kan wel door dit brein een nieuw brandpunt van het bewustzijn verwerven, waarvan de lichtkracht naar buiten wordt geworpen, zodat de innerlijke arbeid van de ziel in het donker lijkt te liggen. Men heeft in de analyse van de mens ziel en brein met elkaar verward, en het bewustzijn, dat door de zintuigen en het brein wordt overgebracht en inderdaad niet tot aan de ziel doordringt, voor het enige bewustzijn gehouden, waarvan het toch slechts een deel is. Op zich beschouwd, strekt het bewustzijn zich tot het geheel uit, ook tot de organische functies, zoals het organiseren zich ook tot de functie van het denken uitstrekt. De ziel heeft een verdere uitdijing dan het brein. Wat haar bewust is, kan evengoed onbewust zijn aan het brein. Wanneer fysiologen en geneeskundigen nog steeds alle psychologie willen laten opgaan in fysiologie, is daarmee de waarheid op zijn kop gezet. Want omgekeerd is namelijke alle fysiologie psychologisch. Men kan niet 'bewust' en 'psychisch' tot identieke begrippen verklaren, en daar het onbewuste als fysisch tegenoverstellen. Dit vooroordeel wordt grondig geëlimineerd door de verschijnselen van het somnambulisme, die aantonen dat het onderscheid tussen bewuste en onbewuste functies helemaal niet bestaat, en slechts cerebraal voorhanden schijnt te zijn.

Wanneer Kant zegt, dat de twee stammen van de menselijke kennis, namelijk zintuiglijkheid en verstand "wellicht aan een gemeenschappelijke, maar ons onbekende basis ontspringen"[54], ligt daarin in de kern reeds de monistische zielsleer. Want de soort zintuiglijkheid hangt van de structuur af.

[54] Kant: II, 28 (Rosenkranz).

Wanneer hij later dit eenheidspunt naar het bovenzintuiglijke verlegt, in het “intelligibele van onze aard”[55], is de ziel hier met de dubbele functie van het organiseren en denken zeer duidelijk als een transcendentaal subject aangeduid, welke benaming bij hem meermalen voorkomt.

Theologie en scholastische filosofie hebben oneindig veel moeite gedaan om het bestaan van de ziel te bewijzen, maar deze bewijzen zijn zo ontoereikend, dat men in de moderne wetenschap de ziel algeheel heeft laten vallen. Daar tegenover is het occultisme in staat, het zielsbewijs met elegantie te poneren, en zelf de ziel te observeren in haar functies. Hetzelfde geldt voor het vraagstuk van de levenskracht. De fysiologie heeft zich er lang mee afgemat, en tenslotte liet men het vallen. Dientengevolge was men genoodzaakt het leven in een mechanisme te doen opgaan. Alle argumenten van het materialisme met betrekking tot het leven kunnen worden samengevat in de regel die tot vervelens toe steeds weer naar voren wordt gebracht, namelijk dat wanneer het stoffelijke lichaam beschadigd wordt, ook het levensproces wordt beschadigd. Hoe meer het lichaam verwond wordt, des te meer wordt het leven beschadigd. En wanneer het lichaam verwoest wordt, houdt het leven helemaal op. Het leven is dus het product van het lichaam. Deze drogredenering, aangewend op het brein luidt: iedere verwonding van het brein beschadigt de geest; iedere verwonding van een bepaald hersendeel beschadigt een bepaalde manier van denken; met de verwoesting van het brein houdt het denken helemaal op; dus is de geest het product van het brein. Deze drogredenering is echter van een heel bijzondere geborneerdheid. Men zou evengoed kunnen zeggen: iedere verwonding van het telegrafische apparaat beschadigt het telegrafische bericht; een bepaalde verwonding trekt een bepaalde beschadiging van het telegrafische bericht aan; en wanneer de draad wordt

[55] Kant: IV, 221.

doorgesneden, blijft het telegrafische bericht geheel uit; dus produceert het apparaat het telegrafische bericht, en is het een vooroordeel te menen, dat achter het apparaat nog een telegrafiebeamte zit.

Het is zeker zo, dat onstoffelijke beginselen zich in onze wereld slechts via de materie presenteren, en deze materie heeft haar eigen wetten. In zoverre zijn geest en leven niet slechts objecten van de filosofie, maar ook van de natuurwetenschap, die naar de mechanische kant moet kijken.[56] Wij kennen weliswaar het mechanisme van de hersenen niet, maar dat moet wel voorhanden zijn. Het apparaat kan niet doelloos zijn, en de gesteldheid ervan bepaalt de kwaliteit van het denken. Het brein is voor de ziel, wat de bril voor het oog is; hij bepaalt niet het zien op zich, maar wel de bijzondere aard van het zien. Het mechanisme van het leven kennen wij beter. Het hart is namelijk een pompwerktuig, het oog een *camera obscura*, het zenuwstelsel een telegrafisch apparaat. Maar dit mechanisme van de functie bewijst nog niet een mechanisme van de opbouw van de organen. Het lichaam is een harmonische samenstelling van verscheidene organen tot een geheel dat gevormd is volgens de beginselen van doelmatigheid en schoonheid. Het materialisme verklaart deze opbouw uit de erfelijkheid, maar geen enkele natuuronderzoeker weet wat erfelijkheid is en waarop ze berust. Dit beroep op een ‘x’ is dus geen argument, niet eens een slecht argument. Wanneer daarentegen de ziel het beginsel van het leven is, en het door haar gevormde lichaam slechts haar werktuig, dan kan het bestaan van de ziel niet van dit

---

[56] *[Christiaan Huygens, 1629-1695, zei ooit, naar aanleiding van Descartes’ stelling dat de natuurverschijnselen moesten worden beschreven als het gevolg van stoot en druk van materiedeeltjes: “(...) de ware filosofie, waarin men de oorzaak van alle natuurverschijnselen mechanisch opvat. Want wie dat niet doet, zal naar mijn mening iedere hoop moeten laten varen om ooit enig natuurverschijnsel te begrijpen.”* vert.*]*.

werktuig - haar werktuig - afhangen, wat reeds Aristoteles gezegd heeft.[57] De materialisten, die het leven willen afleiden uit de chemie van het lichaam, raken daardoor zelfs in tegenspraak met de feiten. De chemische verschijnselen houden bij zeer lage temperaturen van ongeveer -100º volledig op. Men heeft echter levende kiemen, sporen, et cetera, langere tijd in een temperatuur tot aan -200º gehouden, en toch leefden ze bij een toegepaste temperatuurverhoging weer op. Het leven duurde dus voort, maar het kon zich alleen niet uiten. Graankorrels uit de zerken van mummies werden gezaaid en kwamen op. Een knolvormige wortel, gevonden in de hand van een mummie, werd in een bloempot gezet en kwam op, net als een erwt uit een sarcofaag, waarin hij 2844 jaar moet hebben gelegen.[58] Niet het leven, maar slechts de manifestatie van het leven hangt van de uiterlijke voorwaarden af. Schopenhauer, die deze feiten aanvoert, en die bovendien op filosofische gronden de net in zijn tijd zeer geliefde ontkenning van de levenskracht wel afstotelijk moest vinden, was daarover uitgesproken verontrust. Hij zegt: “Het tegenwoordig mode wordende polemiseren tegen de aanname van een levenskracht verdient het, ondanks zijn voorname voorkomen, niet zozeer foutief, als wel dom genoemd te worden. Want wie de levenskracht loochent, loochent in de kern zijn eigen bestaan, en kan zich erop beroemen dat hij de hoogste top van de absurditeit heeft bereikt. In zoverre echter deze brutale onzin is uitgegaan van artsen en apothekers, bevat het bovendien de snoodste ondank, aangezien het de levenskracht is die de ziekten overweldigt en die genezingen veroorzaakt, waarvoor genoemde heren vervolgens het geld opstrijken en een kwitantie verstrekken.”[59]

Maar toch kunnen we - om niet langer aan de bezwaren ervan blootgesteld te zijn - van het materialisme leren hoe de

[57] Aristoteles: De anima, II, H. 4.
[58] Schopenhauer: Die Welt als Wille und Vorstellung, I, § 26.
[59] Schopenhauer: Parerga, II, 96.

levenskracht gedefinieerd moet worden. Het eerste bezwaar, dat de organische functies omdat ze mechanisch zijn, niet doelmatig en niet teleologisch zijn, is geheel onhoudbaar. Het mechanisme sluit de teleologie helemaal niet uit. Iedere machine is mechanisch en teleologisch tegelijk, en hoe beter haar mechanisme is, des te meer intelligentie erin is opgeslagen. Dat zal ook wel gelden voor de lichamelijke machine. Een tweede bezwaar hebben de vertegenwoordigers van de levenskracht inderdaad verdiend. De levenskracht kan niet in de lucht zweven; hij moet een drager hebben. De moderne wetenschap is deze drager door het afschaffen van de ziel kwijtgeraakt en geloofde daarom ook de levenskracht te moeten afschaffen. Alleen de zelfstandige, in de lucht zwevende, onbewuste levenskracht is echter door de wetenschap met recht verworpen, en niet die van het occultisme, dat de drager van de levenskracht, de ziel, weer heeft ingezet.

Het occultisme gaat echter nog verder en maakt zich zelfs acceptabel voor de wetenschap. Het occultisme herhaalt voortdurend, dat het slechts onbekende natuurwetenschap wil zijn. Het weet, dat immateriële beginselen binnen de materiële wereld ook een materiële drager nodig hebben. Deze materiële drager, waarop de werkzaamheid van de verschijnselen van het occultisme berusten, en die als iedere natuurkracht door trillingen werkt, is het od. In de occulte verschijnselen manifesteert zich het od, wanneer het geëxterioriseerd wordt, als de transporteur van de wil, van de gedachte, van de gewaarwording en ook van de levenskracht, dus als drager van de gehele ziel, zowel van de denkende als van de organiserende. Daarom zal het od, ook als het niet geëxterioriseerd is - in het lichaam dus - de drager zijn van al deze vermogens.

Om aan de levenskracht ook de samenstelling van het lichaam te kunnen toeschrijven, die door het materialisme vanuit de erfelijkheid wordt verklaard, moet hij nog verder met feiten

worden aangetoond, namelijk waar een organische functie van het od aanwezig is; waar verder van de erfelijkheid wordt afgeweken; en waar die overwonnen wordt. Dergelijke feiten zijn de *dimils* en zowel het natuurlijke als kunstmatige stigma. We hebben hier allereerst een geestelijke oorzaak, namelijk de autosuggestie, externe suggestie of objectsuggestie; een intensieve voorstelling die ingrijpt in de levenskracht en deze laat functioneren tegen de wet van de erfelijkheid in. Deze voorstelling wordt gerealiseerd in een organische plastiek. Dit organisatieproces laat zich in zoverre kennen als teleologisch, dat daarbij een in de buitenwereld gegeven patroon gekopieerd wordt. We hebben hier dus alles bij elkaar wat door het materialisme geloochend wordt: het primaat van de geest boven het lichaam, en de teleologisch organiserende levenskracht. In de kern zijn deze extreme voorbeelden echter helemaal niet nodig. Iedere geneeskundige suggestie die gerealiseerd wordt, bewijst hetzelfde, net als iedere organische werking die door de magnetiseur bewerkstelligd wordt, omdat daarbij eveneens od wordt overgedragen, en dit de drager van de levenskracht is.

Voor de definitie van de mens is het vraagstuk van de levenskracht van het grootste belang. Men kan zelfs zeggen, dat men bij de definitie juist daarom de plank heeft misgeslagen, doordat wij over dit vraagstuk in het duister bleven tasten, en de verhouding van de levenskracht tot de zielsleer niet onderkenden. Het was een begrijpelijke vergissing dat men, toen men de ziel zocht, vooropstelde dat men haar slechts kon vinden in de analyse van het zelfbewustzijn. Maar in dit zelfbewustzijn vinden wij de organiserende ziel in het geheel niet, dat wil zeggen, de organische functies zijn ons onbewust. En de denkende ziel vinden we niet in haar zuiverheid, maar verwrongen door de aardse bril, het brein, dat als organische bril een ingeperkt speciaal bewustzijn vertoont. Het gehele onderscheid tussen bewuste en onbewuste functies berust op dit verwarren van breinbewustzijn en ziel. Nadat de fysiologie

eenmaal van de ziel gescheiden was, had men meer de keuze tussen twee gelijkelijk zeer onhoudbare standpunten, waarbij men hetzij de levenskracht naast de ziel in de lucht liet zweven, of die bij de materie onderbracht. De juiste verklaring van het raadsel mens zullen we pas dan vinden, wanneer we eerst de levenskracht weer aan de ziel koppelen, dat wil zeggen, dat wij aan de ziel ook de organiserende functie toeschrijven. Maar dan moet iedere principiële fout geëlimineerd worden die het breinbewustzijn verwart met de ziel, gelijkend op de bril en het oog. Niet alleen door onze theologische systemen, maar door onze gehele filosofie trekt als een *petitio principii*[60], als onbewezen veronderstelling, dat de ziel in het zelfbewustzijn kan worden gevonden, en dat ons gehele wezen door dit zelfbewustzijn verlicht wordt. Maar daadwerkelijk vinden wij daarin slechts een deel van ons aardse Ik, namelijk de inhoud van het speciale bewustzijn van de organische aardse bril, het brein.

Het is al dikwijls de opgave van de wetenschap geweest, om juist aan die dingen te twijfelen die algemeen als vanzelfsprekend waren aangenomen. Iets dergelijks is nu ook het *petitio principii* dat de ziel in het zelfbewustzijn te vinden is. Men was zich er helemaal niet van bewust dat deze vooronderstelling geheel onbewezen is, en eerst getoetst zou moeten worden. Slechts geïsoleerd komen we uitspraken tegen die de schijn wekken dat men eraan twijfelt. Zo zegt Malebranche, dat "ons zelfbewustzijn ons wellicht slechts het mindere deel van ons wezen toont"[61], en Spinoza zegt: "De ziel kent zichzelf slechts in zoverre, als zij besef krijgt van haar voorstellingen van de prikkels van het lichaam.[62] Maar zulke uitspraken, waarvan de draagwijdte niet erkend werd, bleven onvruchtbaar. Pas Schopenhauer heeft er ernst van gemaakt om de kern van

---

[60] *[Als een cirkelredenering. vert.]*
[61] Malebranche: Recherche de la vérité, III, 2, H. 7.
[62] Spinoza: Ethica, II, §23.

ons wezen in het onbewuste te zoeken. Hij vond daarin de wil, waarvan de belangrijkste werkzaamheid het organiseren is. Deze wil is het primaire in ons, en het intellect is secundair, namelijk een functie van een door de wil naar voren gedrongen kennisorgaan. Zou Schopenhauer het dierlijke magnetisme en de magie niet pas in zijn laatste levensjaren erbij gehaald hebben, dan had hij noodwendig binnen het verstand een primair van een secundair moeten onderscheiden, zoals hij ook daadwerkelijk een primaire wil - die blind het orgaan naar voren drijft - onderscheidde van de secundaire wil, van de willekeur, die het orgaan met bewustzijn nodig zou hebben gehad. Dan was hij genoopt geweest, het primaire verstand, waarmee de transcendentale psychologie zich bezighoudt, met de primaire, organiserende wil te versmelten. Dat wil zeggen, hij had de ziel met haar duale functie ontdekt. In plaats daarvan bleef voor hem - tenminste in zijn eigenlijke systeem - de primaire wil blind, en hij veranderde dit ‘ding op zich’ van de mens, in het ‘ding op zich’ van de wereld, omdat hij op het standpunt van het transcendentale idealisme stond, waarvoor de veelheid der dingen slechts schijn, maar het ‘ding op zich’ slechts Een is. De voor de primaire kennis geamputeerde ziel werd voor hem aldus tot een blinde wereldsubstantie.

Later schreef Hartmann zijn *Philosophie des Unbewusten*, en de titel van dit boek wekte de verwachting, dat hier de door Schopenhauer onvoltooide nagelaten opgave tot een einde zou zijn gebracht. Maar ook Hartmann heeft zich niet opgewerkt tot aan het metafysisch individualisme, tot de zielsleer. Hij heeft slechts de steekwoorden, wil en denkbeeld, van de beide filosofische systemen van Schopenhauer en Hegel versmolten, en dit versmeltingsproduct, het onbewuste, tot wereldsubstantie verheven. Een werkelijke filosofie van het onbewuste zou echter heel anders moeten luiden. Niet de steekwoorden van twee rijen gedachten moeten worden verenigd om daaruit een derde, het onbewuste, te vormen - dat, wanneer het zelf de

wereldsubstantie zou zijn, toch voor een nadere definitie tot in alle eeuwigheid ontoegankelijk zou blijven -, maar een werkelijke filosofie van het onbewuste, die veeleer twee groepen feiten verbindt, die bij de gewone psychologie en bij het bewustzijn horen, en horen bij de transcendentale psychologie, en die van de ziel. Een dergelijke filosofie zou eigenlijk de pretentie moeten opgeven dat ze de wereldsubstantie heeft ontdekt. Het onbewuste zou zich slechts als een individuele ziel ontpoppen. Maar deze ziel zou dan toegankelijk blijven voor een steeds nauwkeuriger definitie, omdat dit deel van ons wezen, dat ons in de gewone toestand onbewust is, met een steeds nieuwe ervaringsinhoud gevuld zou worden. De zielsleer, die aan de religieuze stam reeds begint te verdorren, zou - onafhankelijk gemaakt van de religieuze basis - een nieuwe wending krijgen. De ervaringsinhoud echter, die bruikbaar is om te gebruiken bij het definiëren van de ziel, wordt door het occultisme geleverd. De ziel die door deze wordt uitgerust, komt naar voren als een substantie die aan het lichaam voorafgaat; door haar verbinding met het lichaam een afname van haar wezen ervaart; zich in de verschijnselen van het occultisme deels van deze hindernis bevrijdt; en bij de algehele bevrijding door de dood pas weer echt begint te leven. Een dergelijke filosofie van het onbewuste mondt dus uit bij de woorden van Kant: "De dood is niet de absolute opheffing van het leven, maar een bevrijding van de hindernissen van een volledig leven."[63] Kortom, de filosofie van het onbewuste kan slechts de filosofie van het occultisme zijn.

[63] Kant: Vorlesungen über die Metaphysik, 237.

3. Het od als de drager van de levenskracht.

De ontwikkelingsleer staat op het punt de grenzen vloeiend te maken. Ook de grens tussen het belevendigde en onbelevendigde is vervaagd. Zelfs wanneer wij met Fechner naar de plantenziel grijpen, is het nog steeds de vraag of daarmee de onderste trede van het leven bereikt is. Zou men echter zover gaan, dat men reeds aan de atomen een soort gewaarwordingsvermogen toeschrijft, dan zou toch in zoverre in de natuur een scheidslijn gelegd kunnen worden, dat wij pas van een leven spreken waar wij eerst een vormgevende kracht ontmoeten, dus waar de levenskracht zich toont als organisatiekracht. Deze vinden wij bij de kristallen.

Reichenbach heeft laten zien, dat het proces van de kristallisatie verbonden is met od-ontwikkeling, die ook lichtverschijnselen kan omvatten welke soms reeds voor het gewone oog, maar altijd voor de sensitieven in de donkere kamer waarneembaar worden.[64] Evenzo heeft hij met betrekking tot de hoogste levensfase aangetoond, dat het verwekken van de mens verbonden is met een buitengewoon oplichten van het od.[65] Kristallen zijn de laagste vormen, waar het od zich polair rangschikt.[66] Reichenbach heeft ook uitvoerig de uitwerking van de kristallen op het gevoel van de sensitieven onderzocht en aangetoond, dat deze uitwerking, net als het odische oplichten, hoofdzakelijk van de polen en de kanten uitgaat, dus vanaf de plek waar geformeerd wordt.[67] Deze door Reichenbach kortweg kristalkracht genoemde kracht gaat ook van de polen van de minerale magneet uit. Ze is weliswaar niet identiek aan het minerale magnetisme, maar is daar een deel van, als een daarvan scheidbaar, geïsoleerd bestanddeel. In tegenstelling tot

---

[64] Reichenbach: Der sensitive Mensch, I, 750; II, 252, 438.
[65] Ibid.: II, 173.
[66] *[Ibid. vert.]*: II, 529.
[67] *[Ibid. vert.]*: I, 587-595; II, 210-258.

de magneet trekt de kristalkracht geen anorganische substanties aan. Ze werkt niet in op de magneetnaald, en induceert in draden geen galvanische stroom. Maar als toegevoegd bestanddeel van de magneet vertoont ze zich met de eigenschap dat ze levende lichamen aantrekt. Petetin heeft reeds in 1788 een bijzondere aantrekking van de magneet op de handen van cataleptici bewezen, en Reichenbach nam waar, dat wanneer de sensitieve mejuffrouw Rowotny cataleptisch werd, een in haar nabijheid gebrachte hoefijzermagneet haar handen aantrok, zodat ze als een stuk ijzer daaraan kleefden en heen en weer gevoerd konden worden. De kristalkracht trekt, in tegenstelling tot de magneetkracht, geen levenloze substanties aan, maar wel levende lichamen. Bij mejuffrouw Nowotny trokken kristallen haar handen aan, en bijeen, en dat ging deels tot vuistkramp aan toe.

Met recht zegt Reichenbach dat deze keuzeverwantschap van de kristalkracht, namelijk iets levends aantrekken, maar niet iets doods, iets zeer buitengewoons is en wijst op een machtige samenhang met het innerlijkste wezen van datgene wat wij leven noemen.[68] Afwegend echter, dat de sterkste werking van de kristallen van de zijkanten uitgaat, zodat sensitieven zonder moeite de assen en polen met hun vingers vaststellen, wordt het hoogst waarschijnlijk dat het deze kristalkracht zelf is, die de kristallen opbouwt, dus dat ze een vormgevende kracht is en identiek met de levenskracht van organische structuren. Reichenbach zegt over een sensitieve: “De heer Ruber was zonder veel moeite in staat de polen van de kristallen met zijn vingers vast te stellen. Deze assen en polen van de kristalkracht vielen steeds samen met de assen en polen van de kristallografie, en zo was het meer dan waarschijnlijk, dat de kristalkracht deel heeft aan de opbouw van de kristallen, als ze die al niet geheel alleen volbrengt! Ze is wellicht in de kristallen

---

[68] Reichenbach: Die Dynamide, I, 55.

datgene, wat de levenskracht is in de organische structuren.[69] Uit de kristallisatie blijkt dus voor het eerst in de natuur iets wat op het leven lijkt, een organisatiekracht. Zelfs is bij de kristallen volgens Jordan en Paget een soort reproductiekracht te vinden, waardoor ze hun eigen schades herstellen. "Het vermogen", zegt Paget, "schades die hun toegevoegd worden, weer te herstellen, komt niet uitsluitend de levende wezens toe. Zelfs kristallen herstellen zich, wanneer stukken ervan afgebroken zijn, en ze dan weer in dezelfde toestanden gebracht worden als waaronder ze gevormd werden."[70]

Bij de mens wordt de groei bepaald door de voedselopname en de spijsvertering, die berust op het omzetten van de stoffen, en dus op chemische processen. Nu heeft Reichenbach aangetoond, dat iedere chemische actie met od-ontwikkeling verbonden is.[71] Er wordt dus ook door de vertering van spijzen in de maag, door hun verwerking in de darmen en hun toeleiding naar het bloed, alsmede door de chemische processen die met de adem verbonden zijn, od ontwikkeld, ter beschikking van het organisme gesteld, en voor de groei aangewend. Uit innerlijke lichaamsdelen moet dus od-licht stromen, en hierop berust de mogelijkheid van de inwendige zelfschouw van de somnambulen en hun vermogen om onbekende organismen te doorschouwen.

Omdat het od van de kristallen identiek is met datgene, wat uit menselijke handen stroomt, moeten de bewijzen dat het od het vormgevende beginsel, de drager van de levenskracht is, gezocht worden op het gebied van het dierlijke magnetisme, waar ze zich, overeenkomstig de hogere levensfase, duidelijker zullen tonen dan in het rijk der kristallen. De gezondheid, het leven zelf, hangt af van de aanwezigheid, energie en

---

[69] Reichenbach: Untersuchungen über den Magnetismus, 97.
[70] Paget: Pathologie, I, 152.
[71] Reichenbach: Der sensitive Mensch, I, 700; II, 350-432.

beweeglijkheid van een agens dat reeds de uiteenlopendste namen heeft gevoerd. Wereldziel, levenskracht, dierlijke elektriciteit, magnetisch fluïdum, vitaalmagnetisme, anthropine, od: het zijn slechts namen voor dezelfde zaak, en wellicht komen wij nog serieus op de wereldziel van de Ouden terug, wanneer deze kracht universeel blijkt te zijn, als beginsel van de beweging in de gehele natuur, van de vegetatie bij de planten, van het leven bij de organismen. Waarom zouden wij niet de atomen reeds als levend aanduiden, aangezien Hering bevond dat het denken de algemene functie van de materie is, en Zöllner en anderen aan deze het vermogen tot ondervinden, en Schopenhauer en Wallace er de wil aan toeschreven? Dat de gezondheid van de gesteldheid en werkzaamheid van dit agens afhangt, daarover zijn allen het eens die onderzoekingen in deze richting hebben gedaan. Het aantonen van deze verhouding blijft in de fysiologie en pathologie nog geheel uit. Ik moet mij er daarom mee tevreden stellen, dat ik deze - wellicht tot aan de conformiteit gaande - versmelting van od en levenskracht met een klasse van verschijnselen aantoon waar ze bijzonder helder optreedt, namelijk daar, waar het od van het menselijk lichaam geëxterioriseerd en op een vreemd lichaam overgeladen wordt.

We zien allereerst, dat de individuen bij wie het od geëxterioriseerd wordt, een inboeten aan levenskracht ondergaan. Zo worden de somnambulen anesthetisch en verliezen zij het bewustzijn. De mediums worden bij een sterke emissie van hun mediamieke kracht als levenloos, dat wil zeggen, bij aanzienlijke verliezen aan od door natuurkundige manifestaties en materialisaties. We zien verder, dat de anesthesie van de somnambulen intreedt, omdat het geëxterioriseerde od het gewaarwordingsvermogen met zich meeneemt, en zelfs bewaart wanneer het op levenloze substanties, zoals water, wordt overgeladen, hetgeen de experimenten van Rochas bewijzen. We zien eveneens, dat wanneer de magnetiseur zijn od naar een vreemd organisme toeleidt, de levenskracht van laatstgenoemde

niet alleen in het algemeen wordt versterkt, maar dat het zelfs zeer bijzondere organische vermogens in het vreemde organisme binnenbrengt, waardoor delen daarvan gaan lijken op de corresponderende van de magnetiseur. Beide verschijnselen moeten hier nader besproken worden.

Het magnetiseren is reeds bij Mesmer gedefinieerd als het kenbaar maken van levenskracht. Zijn methode echter, dus het bewerkstelligen van de odische nivellering tussen twee individuen door de magnetische handstrijking, is geenszins de enig mogelijke. Omdat de kracht er reeds was vóór Mesmer, moet ook haar werkzaamheid van oudsher gegeven zijn geweest in natuurlijke patronen, en deze zijn inderdaad reeds sinds de oudste tijden bekend. Het volksgeloof schrijft nog heden aan de leraren op school het voorrecht van een hoge leeftijd toe, op grond van hun voortdurende omgang met de jeugd. Plinius zegt, dat het gehele lichaam van een gezond mens op een zieke heilzaam inwerkt[72]. Dat deze invloed vooral van de handen uitgaat, was de antieken eveneens bekend, vandaar dat Vergilius over de ‘genezende hand’ spreekt.[73] Echter, pas Albrecht von Haller en later Humboldt[74] en Reil, hebben de theorie van de zenuwsfeer opgesteld, die ieder organisme omgeeft en daardoor voor ieder vreemd organisme voelbaar kan worden. Deze invloed is des te intenser, naarmate de versmelting van de odische secreties inniger is. Kluge behandelde een man die, vooral ’s nachts, aan zenuwtoevallen leed, waarvan hij zich echter direct kon bevrijden wanneer hij met zijn vrouw van bed wisselde. Hij viel dan in een vaste slaap en voelde zich ook na

[72] Plinius: Hist. Nat., VI.
[73] Vergilius: Aeneis, XII, 402.
[74] *[Bedoeld zal zijn: Alexander von Humboldt, 1769-1859, natuur-onderzoeker en ontdekkingsreiziger. ‘Über die gereitzte muskel und nervenfaser, nebst vermuthungen über den Chemischen Procesf. des lebens in der Dier und Pflantzenwelt’, 1799.* vert.*]*.

het ontwaken nog enige tijd gesterkt.[75] In de Bijbel gaat Elias boven op het lichaam van het voor dood gehouden zoontje van de weduwe van Sarepta liggen, en brengt hem tot leven terug[76], dat wil zeggen, hij versterkt de verdwijnende levenskracht door het od van zijn lichaam. Dr. Gilibert leed wegens een hevige zenuwziekte op bepaalde momenten van de dag aan aanvallen. Een van zijn vrienden, die zich het voorbeeld herinnerde van

---

[75] Kluge: Versuch einer Darstellung des animalischen Magnetismus, 250.

[76] Bijbel: Koningen, 17:19-24. *[Lees: Koningen I. Dit is een interessant punt. Du Prel zegt: "In der Bibel legt sich Elias über den Körper des für tot gehaltenen Knaben (...)." Het Duitse 'über' in combinatie met de hier gebruikte accusativus betekent 'over', en niet 'boven'. Maar, ik heb gemerkt dat Du Prel deze taalregel elders niet consequent aanhoudt, dus is het niet doorslaggevend. Als we naar een Latijnse versie van de Bijbel kijken, staat daar: 'Et expandit se, atque mensus est super puerum tribus vicibus'. Het woord 'super' betekent zowel 'op' als 'boven'. Op sacredbible.org vertaalt men dit echter met 'beside', dus 'naast'. In de Statenvertaling staat: 'En hij mat zich driemaal uit over dat kind'. Dat is multi-interpretabel. Wat moet nu gekozen worden? In feite zou een passage van Du Prel zelf indicatief kunnen zijn, naar analogie. In 'Die Magie als Naturwissenschaft, 1. Teil, Die magische Physik', H. VI, refereert hij namelijk - zij het in andere context - aan dit verschijnsel, als hij verwijst naar Aelianus (lees: Claudius Aelianus, 175?-235? n.Chr., in diens werk 'De Natura Animalium'), als volgt. "Onder de geneesmiddelen van de Psyllen, die magnetisme omvatten, voert hij namelijk ook gemagnetiseerd water aan. Als iemand door een slang was gebeten, brachten zij hun speeksel op de wond aan, of lieten zij hem water drinken, dat zij daarvoor in hun mond hadden rondgespoeld. Tot slot gingen zij boven op hem liggen." Daar is dus aan de orde dat de geneesheer op de patiënt ging liggen. Volgens Du Prels 'Die Mystik der alten Griechen', H. 1, zou de passage bij Aelianus te vinden zijn in het werk "Hist. An., XVI, 27, 28. Dat lijkt een vergissing te zijn, omdat het erop lijkt dat de titels van beide werken van Aealianus, te weten 'Varia Historia' en 'De Natura Animalium' hier gemixt werden. vert.]*.

Elias, ging boven op hem liggen[77] en iedere keer werd deze persoon uit een zeer pijnlijke toestand tot een onuitsprekelijk welzijn gebracht.[78]

Inniger nog is het *rapport* bij de ouder wordende koning David, die, om zich te verwarmen en wederom aan levenskracht te winnen, met een jonge Soennietse sliep.[79] Cappivaccius hield een nazaat van een voorname Italiaanse familie in leven, door hem te laten slapen tussen twee jonge, krachtige meisjes. Forstius vertelt, dat een nog jonge Pool uit Marasmus genezen werd door dag en nacht door te brengen met een jong kindermeisje, en dit middel sloeg zo goed aan, dat te vrezen was, dat een verdere omgang hem zijn kracht weer zou kunnen ontnemen, aangezien hij zijn voorganger David slechts in het eerste deel van het programma volgde. Boerhaave vertelt over een even succesrijke kuur bij een Duitse prins.[80] Andere voorbeelden vertonen hetzelfde kenmerk, namelijk dat heftige gemoedsbewegingen zich er bijzonder voor lenen om deze odische uitstraling te doen toenemen. De prinses De Ligne stortte zich, toen haar kind door iedereen reeds als verloren was opgegeven, op het kind, bedekte het als in een extatische toestand een halfuur lang met haar lichaam, en drukte het aan haar borst, tot het weer tot leven kwam.[81] Dr. Desprez verzette zich, toen zijn vrouw op sterven lag en zijn vrienden hem uit het

---

[77] *[Vergelijk: "Wat met name de overdraagbaarheid op water betreft, zegt Aelianus, dat de Psyllen de beet van giftige slangen genazen door het aanbrengen van hun speeksel, en dat de zieke bij gevaarlijke wonden water moest drinken waarmee de Psyllen hun mond hadden gespoeld. Tot slot gingen zij boven op de zieke liggen."[77] Du Prel, 'Die Mystik der alten Griechen', I, De Tempelslaap. vert.]*.

[78] Exposé des cures opérés en France par le magnétisme animal, II, 141.

[79] Bijbel: 1 Koningen 1:1-4.

[80] Cabanis: Rapports du physique et du moral, 10e mém.

[81] Puységur: Recherches physiologiques sur l'homme, 67.

vertrek wilden voeren, en vroeg alleen gelaten te worden. Hij ontkleedde zich, nam haar in zijn armen en probeerde haar te verwarmen. Na twintig minuten kwam zij tot leven en na enkele dagen was zij gezond.[82] Ook de magnetische kracht van de adem toont bij zulke gelegenheden zijn sterkte. Borellus vertelt, dat een bediende, teruggekomen van het platteland, zijn heer opgebaard aantrof, en alles als voorbereid op de begrafenis. Hij kuste zijn heer net zo lang, en blies hem zijn adem in zijn mond, tot deze weer bijkwam.[83] Dr. Cohausen vertelt, naar Grubelius, dat een vrouw die voor het eerst gebaard had, in onmacht was gevallen en voor dood werd gehouden. Toen kwam haar trouwe dienares aangelopen, ging op de kraamvrouw liggen en blies haar haar adem in de mond, tot zij weer bijkwam. Door haar arts gevraagd waar zij dit ongehoorde hulpmiddel had geleerd, antwoordde de dienares, dat zij in Altenburg een dergelijk voorbeeld meermalen had gezien, dat pasgeboren kinderen die voor dood werden gehouden, door het inblazen van adem door vroedvrouwen weer opleefden.[84] Dit geschrift van Cohausen heeft betrekking op een in Rome gevonden marmeren inscriptie[85] die zegt, dat een zekere Clodius Hermippus door de adem van jonge meisjes - *puellarum anhelitu* - zijn leven op 115 jaar en 5 dagen bracht, maar in het midden laat of hij door zijn beroep, als hoofd van een meisjesinstituut, of door het volgen van het voorbeeld van koning David dit voordeel heeft bereikt. De experimenten van Reichenbach[86] en de gehele magnetische literatuur leren, dat de adem als product van chemische processen in de long een beduidende od-bron is. De sensitieven

[82] Foissac: Rapports et discussions, 272.
[83] Borellus: Cent. 3, observ. 58.
[84] Cohausen: Von der seltenen Art sein Leben durch das Anhauchen junger Mägdchen bis auf 115 Jahre zu verlängern, H. 4.
[85] Reinesius: Syntagma inscriptionum antiquarum.
[86] Reichenbach: Der sensitive Mensch, I, 165, 321, 387.

zien hun eigen en andermans[87] adem odisch oplichten.[88] Maar aangezien deze odische uitstraling meer of minder van het gehele lichaam uitgaat, kan al vaak de aanwezigheid van een gezonde persoon de zieke bevorderlijk zijn. Bij een stervende bemerkte men, dat zij bleek en ademloos als een dode terugzonk zo vaak als haar man, die haar vroeger gemagnetiseerd had, het vertrek verliet, maar steeds weer bijkwam wanneer hij terugkeerde. Door overreden bracht de arts het zover, dat hij de kamer verliet, en aangezien hij nu niet meer terugkwam, zonk zij terug en ontwaakte niet meer.[89]

Pigeaire vertelt, dat vroeger in de gasthuizen van de Auvergne het gebruik bestond om aan reizigers die ziek of door de koude verstard aankwamen, te vragen of zij een warm of een opgewarmd bed wilden. Verlangde nu de reiziger een warm bed, dan was hij bij het te bed gaan verrast te zien, dat een jonge knaap uit het bed sprong. Beklaagde de reiziger zich de dag daarop, dan maakte men hem er opmerkzaam op, dat hij zelf een warm bed, maar niet de warme kruik had verlangd. Dat was een groot onderscheid, en het door een jonge, gezonde persoon verwarmd bed zou veel bevorderlijker zijn.[90]

Wanneer het organische chemisme[91] met de ontwikkeling van od verbonden is, moeten ook de uitscheidingen van het menselijk lichaam - de mummie der paracelsisten[92] - odisch geladen zijn. Daarop zal wel de bijzondere heilzaamheid van de moedermelk voor de zuigelingen berusten en niet het chemisch

---

[87] *[Du Prel gebruikt voor deze situaties meermalen de term 'fremd'. Bedoeld is dan een ander dan het eigen organisme. vert.]*.

[88] Ibid.: II, 359-361.

[89] Archiv für tierischen Magnetismus, I, 140.

[90] Pigeaire: Électricité animals, 232.

[91] *[Scheikundig verloop van een proces. vert.]*.

[92] *[Binnen de chemiatrie of spagyriek van Paracelsus vergelijkbaar met 'aura' of 'levensgeest', dus ook met ‘od’. vert.]*.

onderscheid met de koemelk. Cohausen vertelt, dat hij een ongeveer zestig jaar oude man heeft behandeld die een mooie, jonge vrouw huwde, maar na een jaar in een hete koorts verviel. De jonge vrouw beweerde, dat de patiënt zich van alle spijzen, dranken en artsenijen onthield, en Cohausen kon niet verklaren waarom de zieke niet alleen opkrabbelde, maar gezonder werd dan voorheen. Tenslotte bekende de vrouw, dat de man dagelijks haar melk dronk, die al het overige voor hem verving. Cohausen voert daarbij uit Agrippa de woorden aan: "De natuur heeft de vrouwen een zo krachtige melk gegeven, dat niet alleen de kinderen erdoor gevoed en genezen kunnen worden, maar ook alle volwassenen er gezond door kunnen worden. Ik vermoed, dat Salomo daarom gezegd heeft: ‘Waar geen vrouw is, zucht de zieke.’ De vrouwenmelk is voornamelijk voor zwakke, zieke personen en ook voor degenen die de dood nabij zijn, een zeker middel waardoor zij weer levendig kunnen worden gemaakt." Ook Marsilius Ficinus[93] zegt: "Vaak verdroogt en vergaat de menselijke boom na de zeventig, soms ook na zestig jaren, en dan moet men beginnen hem met jonge vrouwenmelk te bevochtigen, opdat hij weer fris wordt."[94] Galenus zegt, dat de Griekse artsen bij uitgemergeldheid het zogen bij een jonge en gezonde voedstermoeder voorschrijven. Het resultaat zou niet hetzelfde zijn wanneer men zich ertoe zou beperken deze melk in een kruik te geven.[95] Toen Katharina Emmerich dicht bij haar einde leek te zijn, gaf een geestelijke

---

[93] *[Zie ook: "Marsilius Ficinus meldt in zijn boek De conservanda studiosorum vita*, dat om het leven van een mens te verlengen, men hem dagelijks aan de borsten van jonge vrouwen moet leggen en hem met hun melk moet spijzen en verzorgen.” Michael Maier, Chymisch Kabinet (Atalanta Fugiens) Toelichting IX, 1708.* * 'Over het behouden van het ijverige leven'. *vert.]*.

[94] Cohausen, 239.

[95] Galenus: Method. medendi, II, H. 12.

de raad, haar vrouwenmelk te laten genieten, waardoor zij weer opknapte.[96]

Maxwell[97] zegt: "Het universele geneesmiddel is niets anders dan de in een geëigend subject verveelvoudigde levensgeest[98]"[99], en dat hij daaronder niets anders verstond dan wat wij dierlijk magnetisme of od noemen, komt uit zijn gehele geschrift naar voren. Wanneer nu het geëxterioriseerde en op andermans organisme overgeladen od daarin de werkzaamheid verricht van het gezond maken, moeten wij daaruit wel de conclusie trekken, dat het dezelfde werkzaamheid moet verrichten in het oorspronkelijke organisme. Dat wil zeggen, dat het od de drager van de levenskracht is, en dat ziekten optreden waar de odische werkzaamheid verstoord is, en de odische energie en beweging tekortschiet. Paracelsus zegt, dat ziekten daar ontstaan, waar de levensgeest niet in een lichaam kan binnenkomen. Zo wordt het ook begrijpelijk dat, aangezien odische werkzaamheid voor sensitieve ogen een lichtverschijnsel is, de somnambulen de gezonde delen helder, en de zieke donker zien, wanneer zij de inwendige zelfschouw of de diagnose van het lichaam van iemand anders uitvoeren. Wanneer deze odische beweging - het *enormon* van Hypocrates - geremd is, moet ook het lichtverschijnsel afnemen. Ziekte treedt dus in, wanneer en waar de levenskracht in het organisme niet meer afdoende circuleert. Uitgaand van de hersenen als zijn

---

[96] Kerner: Blätter aus Prevorst, VII, 64.

[97] *[Gezien de context is hier, evenals in Deel I van Du Prel, William Maxwell bedoeld, gezien Du Prels verwijzing zowel daar als hier naar het werk Medicina Magnetica, dat in 1679 uitkwam. William Maxwell moet dus niet worden verward met zijn veel latere, grote naamgenoot en expert op elektromagnetisch terrein, James Clerk Maxwell, 1831-1879.* vert.*]*.

[98] *[Bekend reeds bij de Stoïci. Spiritus animalis, als intermediair tussen lichaam en ziel.* vert.].

[99] Maxwell: Medicina Magnetica, II, aanhangsel, § 94.

hoofdzetel, wordt hij door de zenuwen overal naartoe geleid. Hij kan niet als een immateriële kracht worden beschouwd, maar wel als een stralende materie in moleculaire beweging. Daarom zien de somnambulen de magnetische uitstroming. Als Tardy zijn rechterduim tegen de linker van zijn somnambule hield, en de vingers dan horizontaal van elkaar verwijderde, zag zij de uitstroming van beide duimen, maar die van haarzelf was langzamer van beweging en minder oplichtend, zodat zij in de verenigde uitstroming heel wel het haar toekomende aandeel van het andere onderscheidde. In de eerste dagen legde de uitstroming van Tardy ongeveer driekwart af van de weg tussen de beide duimen, maar hoe meer zij haar gezondheid terugkreeg, des te meer haar uitstroming oplichtte en hoe meer die het middelpunt van de verwijdering naderde.[100] Het is dan ook een zeer goede definitie van het dierlijke magnetisme, wanneer de somnambule Selma dat ‘de lichtende levenskracht' noemt.[101] Het magnetiseren is een vitaliseren; vandaar dat de somnambulen hun od-vermogen verliezen wanneer zij genezen zijn. Zij worden niet ongevoelig voor de magnetische invloed van de magnetiseur. Het magnetisme is dus geen eigenlijk medicament. Het is de natuur zelf, en kan dus slechts heilzaam werken. De vader van deze dynamische heelmethode, die niet het lichaam verzorgt, maar de levenskracht versterkt en vernieuwt, is Paracelsus. Zijn opvolgers stemmen hierin overeen, dat de gezondheid afhangt van de beweging van de levensgeest, hetgeen Mesmer eveneens herhaald heeft.

Hoe diep het op andermans organisme overgedragen od ingrijpt in de levensprocessen, tonen de gevallen waarin zuigelingen inslapen wanneer hun moeder of voedstermoeder, wier melk zij drinken, gemagnetiseerd wordt.[102] Een vrouw werd door dr. Louyet gemagnetiseerd, ging toen naar huis, zoogde haar kind,

[100] Tardy: Essai sur la théorie du somnambulisme, 28.
[101] Wiener: Selma, die jüdische Seherin, 189.
[102] Du Potet: Journal du magnétisme, XVI, 563.

en dit verviel in een vierentwintig uur durende slaap, waarin het, wanneer het aan de borst werd genomen, weliswaar de zuigbewegingen maakte, maar zonder wakker te worden. In een ander geval werd deze arts bij een vrouw geroepen die tyfus had, en in de zesde maand zwanger was. Aangezien zij sinds tien dagen geen beweging van het kind meer bespeurde, beschouwde zij het als dood. Bij deze opvatting sloten zich twee artsen aan, aangezien zij geen hartslag van de foetus konden constateren. Voordat men naar extreme middelen greep, werd Louyet er als derde arts bijgehaald, die met behulp van de stethoscoop nauwelijks merkbare polsslagen van de foetus waarnam. Hij magnetiseerde daarop de vrouw, en nu verried de stethoscoop dat de polsslag tien keer sterker was dan voordien.[103]

Wanneer nu een gezond lichaam aan een zieke levenskracht kan overbrengen, wanneer men iemand met zijn gezondheid kan aansteken, vereist de logica dat door dezelfde od-vermenging iemand met ziekte kan worden aangestoken wanneer de agent zelf ziek is, wat in de magnetische literatuur reeds lang een uitgemaakte zaak is. Net zoals in het eerstgenoemd geval niet een gezondheidsbacil wordt overgedragen, net zomin wordt in het laatstgenoemde geval een ziektebacil overgedragen. Aan bacillen ontbreekt het in geen enkel lichaam, maar alleen wanneer dat verzwakt is, geraken ze tot overwoekering. Dan zijn ze niet noodwendig een ziekteverwekker, geen oorzaak, maar uitwerking. De geneeskunde zal er dus nog van terugkomen, dat men bij iedere aansteking zuiver zoekt naar de kwade bacil, als ziekteverwekker. Er is ook een odisch aansteken zonder bacil, en een zodanige komt voor bij het magnetiseren, zelfs soms ten nadele van de magnetiseur. Du Potet zegt, dat het hem meer dan honderd keer is overkomen, dat hij, die toch steeds volkomen gezond was, pijn ondervond wanneer hij zieken die aan jicht leden - of ontstekende luxaties -

[103] Ibid.: XIV, 324, 354.

behandelde, en dat hij bij behandeling van tyfeuze toestanden koorts kreeg. Toen hij ooit een cholerapatiënt behandelde, trokken zijn eigen ingewanden, maar zonder pijn, samen. Wanneer hij doven behandelde, was het een teken van zijn werkzaamheid wanneer hij in zijn oren een branden en jeuken bespeurde. Bij de behandeling van syfilislijders ondervond hij dikwijls in zijn botdelen een tamelijk levendige pijn, en was dan in staat om aan de zieken te zeggen wat zij verheimelijkt hadden, namelijk dat zij met kwik behandeld waren. Hij zegt, dat minstens zeven van de tien patiënten afgezwakte symptomen van hun ziekte op hem overdragen, zodat hij op grond van zijn eigen gewaarwordingen de diagnose zou kunnen stellen, zoals het - naar bekend is - ook bij veel geneeskundige somnambulen het geval is. Dezelfde ervaringen zouden aan hem door een groot aantal magnetiseurs bevestigd zijn, en enigen van hen hadden daarom hun beroep opgegeven.[104] Evengoed zijn het slechts de symptomen van de ziekte die worden overgedragen, en niet de oorzaak van de ziekte, en van die kan men zich gemakkelijk bevrijden wanneer men zichzelf demagnetiseert, of laat demagnetiseren. De invloed van de patiënt op de magnetiseur kan zelfs zover gaan, dat de rollen worden omgedraaid, en dat in plaats van de zieke de magnetiseur inslaapt en somnambuul wordt, waarvan enkele voorbeelden zijn.[105]

Het duidelijkste bewijs dat het od de drager van de levenskracht is, leveren die gevallen waarin het op de patiënten overgedragen od een geheel speciale organisatorische werkzaamheid bewerkstelligt, en wel een zodanige, die het ook in het oorspronkelijke organisme, dat wil zeggen, de magnetiseur, bewerkstelligd had. Kerners[106] somnambule vroeg aan hem, of hij haar wat haren wilde geven en daaruit bereidde zij voor eigen gebruik een

---

[104] Du Potet: Thérapeutique magnétique, 145, 146.
[105] Exposé des cures, I, 299.
[106] *[Justinus Kerner, 1786-1862, ontdekker van het botulisme. vert.]*.

haarwater. Zij, die dun, staand, zwart haar had, kreeg nu helbruin, dicht, ruw haar, zoals Kerner het zelf had.[107] Toen Werner op zijn voorhoofd, wang of neus een bultje had, ontstond iets dergelijks op dezelfde plek bij de door hem behandelde somnambule[108], en Donato's langjarige somnambule had oorspronkelijk helblond haar, dat echter steeds donkerder werd, zoals dat van Donato zelf. Ook in haar gelaatstrekken begon zij steeds meer op hem te lijken, zodat men hen voor broer en zus aanzag.[109]

Voor de stelling dat het od de drager der levenskracht is, kan ook nog een ander, indirect bewijs worden gegeven. Wanneer namelijk het magnetiseren een afgifte van levenskracht aan de patiënt betekent, moet de magnetiseur noodwendig op een equivalente wijze daaraan inboeten. Reeds Jussieu, die het rapport van de Franse Academie over Mesmer weigerde te ondertekenen en er een van zichzelf uitgaf[110], merkte daarin op, dat sommige magnetiseurs door lang magnetiseren aan een volledig krachtverlies lijden, en pas herstellen wanneer zij bij het magnetische baquet[111] gaan zitten of zich laten magnetiseren.[112] Chardel zegt, dat excessief magnetiseren niet alleen het vermogen tot bewegen van de magnetiseur verzwakt, maar zelfs zijn intellectuele vermogens, met name zijn geheugen.[113] Gmelin zegt, dat wanneer de patiënt geen inwerking ervaart, de

---

107 Kerner: Geschichte zweier Somnambulen, 381-383.

108 Werner: Die Schutzgeister, 266.

109 Cavailhon: La fascination magnétique, 120.

110 [*Antoine Laurent de Jussieu, botanist, 1748-1836. Zijn rapport was getiteld: 'Rapport de l'un des commissaires chargés par le roi de l'examen du magnétisme animal'. Niet te verwarren met zijn zoon Adrien-Henri de Jussieu, eveneens een bekend botanist. vert.]*.

111 Een vat waaruit metalen staven steken. Die werden in contact gebracht met mensen die om het vat heen zaten.

112 Rapport de l'un des Commissaires, 14.

113 Chardel: Esquisse de la nature humaine, 223, 245.

magnetiseur ook geen verlies lijdt, maar dat hij bij een werkzame behandeling een verlies aan levenskracht voelt, dat in geen enkele verhouding staat tot de daarbij toegepaste spierkracht.[114] Om de krachtsinspanning te verminderen en de gehele opbrengst naar de patiënt toe te leiden, construeerde hij een tamelijk grote houten plaat met vier onderzetters op pekkoek[115], en ging met de patiënt op dit isolatorium zitten, waardoor hij een sterk toegenomen inwerking bereikte.[116] Wanneer Puységur de elektrische machine op zich liet inwerken terwijl hij op een isoleerbankje van glas ging staan, werd de magnetische uitstroming van zijn hand zo intens, dat hij daarmee poeder of wijngeest kon doen ontbranden.[117] Deze uitstroming, zo meent hij, moet wel een soort vuur zijn geweest, aangezien zonder vuur niets brandt. Het is het oervuur waarover Heraclitus spreekt. Terzijde zij opgemerkt, dat op deze manier wellicht de raadselachtige berichten kunnen worden verklaard over fantomen die sporen van hun vingers en handen inbranden op de door hen aangeraakte voorwerpen, waarvan Hauber een afbeelding geeft.[118] Perty heeft diverse berichten samengesteld.[119] Ook bij spookverschijnselen komen dikwijls vuurinwerkingen voor.

---

[114] Gmelin: Der tierische Magnetismus, I, 79. Ibid. *[Lees: 'Gmelin'. vert.]*: Fortgesetzte Untersuchungen, 354.
[115] *[Mengsel van pek en tegelmeel. vert.]*.
[116] Gmelin: Der tierische Magnetismus, II, 65, 178. Wienholt: Heilkraft des tierischen Magnetismus, I, 14, 251; II, 7. Bartels: Grundzüge einer Physiologie und Physik des animalischen Magnetismus, 30. Kluge: Darstellung des animalischen Magnetismus, 85. Gmelin: Fortgesetzte Untersuchungen, 408.
[117] Puységur: Le magnétisme animal, 31.
[118] Hauber: Bibliotheca magica, I, slot. *[Eberhard Hauber, 1695-1765, theoloog. Het betreft zijn werk 'Bibliotheca, acta et scripta magica: Gründliche Nachrichten und Urteile von solchen Büchern und Handlungen, welche die Macht des Teufels in leiblichen Dingen betreffen'. vert.]*.
[119] Perty: Die mystischen Erscheinungen, II, 182, 194, 197, 198.

Hoe gezonder de gemagnetiseerde is, des te minder od hij opneemt en hoe minder de magnetiseur uitgeput raakt. Dr. Barth zegt: “Ik voelde dat door een frêle, vermagerd subject in twintig minuten meer kracht uit mij werd getrokken, dan door anderen in een uur.”[120] Voor succes is het daarom een voorwaarde, dat de magnetiseur van tevoren een overschot aan levenskracht voor de patiënt heeft. In het andere geval kan de werking omdraaien, dat wil zeggen, dat de odische nivellering in tegengestelde richting plaatsvindt. Professor Bartels zegt, dat een jongeman zijn echtgenote wilde magnetiseren, maar daardoor zelf in een magnetische slaap kwam. Vervolgens werd hij door een vrouw behandeld en daardoor van een ingewortelde zenuwzwakte bevrijd.[121] Een achtjarig meisje werd afwisselend door een somnambule en een magnetiseur gemagnetiseerd. Ze waren allebei nodig, omdat het kind het magnetisme als een spons opzoog en niet te verzadigen was. Na acht zittingen werd het meisje somnambuul en leidde vanaf dat moment zelf de behandeling.[122] Bende Bendsen zegt, dat hij vanuit een driejarige ervaring met zichzelf en anderen verzekeren, dat een ingespannen magnetische behandeling van een tot twee uur lang, meer ontkracht dan welke lichamelijke arbeid ook. Dit krachtverlies zou vooral in de armen, handen en vingers te merken zijn. Magnetiseurs die de uitstroming uit hun handen bijzonder levendig voelen, raken des te sneller ontkracht en raken zo uitgeput, dat ze bijna omvallen.[123] Kortom, verlies aan od is verlies aan levenskracht. Od is dus de drager van de levenskracht.

---

[120] Barth: Der Lebensmagnetismus, 188. *[Slotaanhalingstekens ontbreken, maar hier eindigt ongetwijfeld het citaat. vert.]*.
[121] Bartels: 169.
[122] Hermes, IV, 312.
[123] Archiv, IX, 1, 77, 119.

Nu zijn er van oudsher beroepsmagnetiseurs geweest, die bij alle inspanning toch geen uitputting voelden, wat alleen het geval kan zijn wanneer ook de vervanging bij hen zeer snel plaatsvindt. Een zeer rijke od-bron is het chemisme[124]. Wie dus een gezonde maag en longen heeft, zal het verlies aan od snel door de spijsvertering en ademhaling vervangen. De mens ademt, verteert het eten, heeft een stofwisseling, vervangt en verbindt stoffen, en dat levert een voortdurend chemisme op. Dat verklaart echter de kwestie niet helemaal. Er zijn namelijk magnetiseurs die een uitgesproken behoefte tot magnetiseren, dus een behoefte aan krachtverlies hebben, en zich onbehaaglijk voelen wanneer zij een tijdlang het magnetiseren achterwege laten.[125] Dit schijnt de uitspraak dat het magnetiseren een inboeten aan levenskracht betekent, juist tegen te spreken, en ook al is de tegenspraak slechts schijnbaar, toch verlangt hij een verklaring.

Laten we een voorbeeld nemen. Du Potet zegt over zichzelf, dat hij het oerbeeld van de gezondheid is, nooit ziek is geweest en steeds een overschot aan levenskracht heeft bezeten.[126] Hij trouwde nog laat in een tweede huwelijk met een jonge vrouw, die door de artsen voor ongeneeslijk ziek was verklaard en die hij gezond maakte. Hij stierf op 87-jarige leeftijd en was magnetiseur tot aan het eind van zijn leven. Evenzo heeft de niet minder werkzame magnetiseur Lafontaine nog laat, in zijn tweede huwelijk, een jonge vrouw genomen, die hij heeft genezen. Wanneer we nu zien, dat excessieve afgiften van levenskracht met onverwoestbare gezondheid verbonden zijn, dan wordt het duidelijk dat een dergelijke gezondheid niet de oorzaak van een dergelijk prestatievermogen is, maar - hoe paradoxaal dat ook klinkt - de uitwerking van de voortdurende od-afgifte, die een voortdurende vervanging verlangt. Deze

---

124 Reichenbach: Die Dynamide, I, 119, 121.
125 Hermes, I, 76.
126 Du Potet: Thérapeutique magnétique, 144.

vervanging valt echter te vergelijken met een voortdurende od-vernieuwing. Zo valt ook het onbehagen van de beroeps-magnetiseurs te verklaren, wanneer zij een tijdlang uitrusten. Niet de od-afgifte is datgene waaraan zij behoefte hebben, maar de vernieuwing van het od. Zo eenvoudig is dus het vraagstuk van de gezondheid! Maar wat heeft de geneeskunde van dit eenvoudige vraagstuk gemaakt! Van alle systemen komt dat van de geneeskundige nihilisten, de hygiënici, het dichtst bij de juiste oplossing van het vraagstuk. Hun steekwoord is ‘stofwisseling’. Stofwisseling echter brengt voortdurende odische vernieuwing met zich mee.

Een ander bewijs dat aan de gemagnetiseerde levenskracht wordt toegevoegd, ligt hierin, dat zowel levenloze als levende od-bronnen als versterkingsmiddel kunnen worden gebruikt. Reeds Mesmer wendde staven van staal en ijzer aan als conductors, waarbij de od-concentratie voor de somnambulen ook als versterkt lichtschijnsel waarneembaar wordt.[127] Courant nam plaats op de zetel van een elektrificeermachine, liet de elektriciteit op zich inwerken en zou, toen hij daarbij magnetiseerde, een honderdvoudig versterkte werking bereikt hebben.[128] Arndt gebruikte een isolatorium, en zijn somnambule zei, dat hij nu veel sterker inwerkte, terwijl de magnetische kracht niet meteen in de vloer zou overgaan.[129] De sterkste uitwerking zou dan intreden, wanneer de magnetiseur en de patiënt op het isolatorium zitten en door kettingen die aan de poten van de beide stoelen bevestigd zijn, met een op gang gebrachte elektriseermachine in verbinding staan.[130] Een ver-

---

[127] Kluge: Versuch einer Darstellung des animalischen Magnetismus, 394.
[128] Ragon: Maçonnerie occulte, 46.
[129] Arndt: Beiträge zu den durch d. animal. Magnetismus bewirkten Erscheinungen, 135. *[Lees: ‘Beiträge zu den durch animalischen Magnetismus zeither bewirkten Erscheinungen’ (1816). vert.]*.
[130] Kluge: 395.

sterking treedt altijd op wanneer de od-drager in trilling geraakt. Niet alleen door elektriciteit, maar ook door warmte en geluid, om welke reden Mesmer reeds muziek aanwendde. Over de invloed van muziek op de zieken, waarvan men in onze dagen niets meer weet, bestaat een complete literatuur, die bij Kluge[131] is aangevoerd. Tenslotte moet nog vermeld worden, dat - net als de elektriciteitsdrager - ook de od-drager als multiplicator werkt. Daarom zien we, dat de wet van de krachtafname met het kwadraat van de afstand bij occulte verschijnselen, bijvoorbeeld in de telepathie, door een andere wet wordt opgeheven, wat slechts zo kan worden verklaard, dat de ingezette kracht niet naar alle kanten uitstraalt, maar de toegespitste richting aanhoudt die hem door de wil is toebedeeld.

Volgens Mesmer is het lichaam dat op de mens het sterkste inwerkt, dat van zijn verwanten. Dienovereenkomstig moet de uitwerking van de magnetiseur ook door levende od-bronnen versterkt kunnen worden. Een somnambule ried haar magnetiseur aan, zichzelf te laten magnetiseren voordat hij haar magnetiseerde.[132] Mesmer zelf, beveelt een keten van zoveel mogelijk personen aan, waarvan er één de patiënt de hand oplegt, terwijl aan het andere einde de magnetiseur staat.[133] Hufeland zegt: “Wanneer de persoon die zich met mij verbond - om de zieke die somnambule was en tegelijkertijd aan krampen leed, te magnetiseren - met haar linkerhand de rechter van de patiënt en met haar rechterhand mijn linkerhand beetpakte, terwijl ik tegelijkertijd met mijn rechterhand de linker van de zieke aanraakte, verdwenen ogenblikkelijk alle krampachtige toevallen, en drukten haar woorden en gelaatsuitdrukkingen welbehagen uit.”[134] Ook Deleuze beveelt de menselijke zuil aan en zegt, dat wanneer men er lieden van het platteland bijneemt,

---

131 Kluge: 398.
132 Exposé de différentes cures, Supplément, 10.
133 Mesmer: Aphorismen, 302.
134 Hufeland: Ueber Sympathie, 166.

men er goed aan doet ze aan te sporen om gemeenschappelijk voor de patiënt te bidden, hetgeen een middel zou zijn om hun aandacht te fixeren en de uitwerking aan te sturen.[135] Ik zou daaraan willen toevoegen, dat - vooropgesteld dat er niet zo maar wat litaniegebazel plaatsvindt - ook de morele factor werkzaam kan zijn, net als de innerlijke opwinding en de wens om te helpen. Dergelijke psychische factoren zijn bij de levende versterkingsmiddelen namelijk dat, wat bij de levenloze de moleculaire vibratie is. In het journaal 'Hermes'[136] staat: "Men stelle in een kring aan beide zijden van de patiënt diverse gezonde personen op, die vertrouwen in het magnetisme hebben en interesse in de zieke, en niet alleen maar uit nieuwsgierigheid bezield zijn. Dezen moeten elkaar bij hun duimen vasthouden, zodat degene rechts van de zieke, hem met de linker-, en degene die links van de zieke is, hem met de rechterhand aanraakt. De magnetiseur moet een schakel in de keten vormen, en wanneer hij magnetische strijkingen wil maken, moeten zijn buren hun handen op zijn schouders leggen.[137] Kan hier de ingetreden versterking slechts via het gevoel van de patiënt gecontroleerd wordt; in de donkere kamer gebeurt dat via het gezichtszintuig. Reichenbach zegt: "Zet men een aantal mensen in een rij, zodat zij elkaar steeds aan de gelijknamige handen vasthouden, dan verkrijgt men een mensenzuil waarvan de uiterste linkerhand en de uiterste rechterhand een veel sterker licht uitstromen dan wat door één enkele mens wordt opgeroepen."[138]

Het begrip van de levenskracht zoals dat nog in de eerste helft van onze eeuw heerste, was niet houdbaar. Een kracht die het lichaam vormt, belevendigt en in stand houdt, maar geen

---

[135] Deleuze: Instruction pratique, 91.

[136] *[Ongetwijfeld gaat het om het tijdschrift 'L'hermès, Journal du Magnétisme animale', verschenen vanaf 1826, of eerder.* vert.*]*.

[137] Hermes, I, 85.

[138] Reichenbach: Odische Begebenheiten, 87.

stoffelijke ondergrond, geen materieel substraat heeft, moest - hoe verder de natuurwetenschappelijke verklaring van de mens voortschreed - steeds meer bedenkingen oproepen. Zo werd tenslotte de levenskracht geschrapt en werd de mens in een chemisch vraagstuk opgelost, omdat het chemisme van zowel de anorganische als de organische natuur gemeenschappelijk is, en het beste geëigend scheen om het leven te verklaren. Alle pogingen van het materialisme echter om de vroeger aan de levenskracht toegeschreven verrichtingen slechts door de wetten van een lager natuurniveau te verklaren, lieten steeds een onverklaarbare rest achter, en moeten noodwendig zo vergeefs blijven als de poging om stereometrische vraagstukken geometrisch op te lossen. Wij kunnen dus de levenskracht ter verklaring van de mens niet ontberen, maar moeten die in andere vorm, die opgewassen is tegen gerechtvaardigde bedenkingen, weer inzetten. Door Mesmer en Reichenbach is nu in elk geval de materiële drager van deze geheimenisvolle kracht gevonden: het od. Dit od toont zich inderdaad opgewassen tegen het vraagstuk van het leven. Door een hele reeks verschijnselen, die tot in de kristalwereld afdalen, blijkt het vormgevend, organiserend en belevendigend te zijn; zelfs wanneer het geëxterioriseerd wordt en op een ander organisme overgedragen.

Reichenbach heeft tegen het einde van zijn hoofdwerk het od met andere dynamiden[139] der natuur - warmte, elektriciteit, licht en magnetisme - vergeleken en wees erop, hoe het od veel dieper dan al deze, ingrijpt in ons lichamelijke en geestelijke

---

[139] *[Term van de Duitse filosoof E. von Hartmann, 1842-1906, in 'Weltanschauung der moderne Physik', p. 204 e.v. Zijn definitie van een dynamide is, "das System aller gleichzeitigen actuellen und potentiellen Kraftäußerungen mit gleichem Durchschnittspunkt." ('het systeem van alle gelijktijdige, actuele en potentiële krachtuitingen met een gelijke straal'). Zie echter Reichenbachs werk, Die Dynamide. vert.]*.

leven. Hij zegt: “Wanneer het od zo diep in de lichamelijke en geestelijke sfeer van de mensen ingrijpt, wanneer het aan de zielsfuncties zichtbaar en ingrijpend deelneemt, staat het zichtbaar dichter bij het levende beginsel in ons in vergelijking met iedere andere dynamide, merkbaar dichter bij een hoge rangorde. En dit naderbij staan is zo groot, dat het moeilijk, zelfs onmogelijk wordt om de grenslijn tussen het geestelijke en het odische nog de onderkennen. In deze innige verweving moeten wij de vraag toelaten, of het od alleen een agens is voor het geestelijke beginsel in ons, of dat het werkelijk aan ons deelneemt; of het eigenlijk wel een component van ons mentale element vormt, en of het een constitutief bestanddeel van ons zielenwezen uitmaakt.[140] Reichenbach zegt, dat wij met deze vraag “aan de poort van verheven dingen” staan, en inderdaad valt nu reeds in te zien, dat Reichenbach niets minder heeft geschreven dan de natuurkunde van de magie. Hij is in dit gebied zo ver doorgedrongen, als de premissen die hij in de hand had, het hem toestonden. Hij was zijn tijdgenoten vooruit, doordat hij zonder terughouding de verschijnselen van het somnambulisme, en zelfs het tafeldansen erkende. Maar dat waren voor hem natuurwetmatige processen net als alle andere; hoofdstukken van een onbekende psychologie en natuurkunde, die slechts onderzocht kunnen worden op basis van de od-leer.

Geen magie zonder ziel; het is het buitenlichamelijke werken van de ziel wat als magie moet worden aangeduid. Of de ziel nu zelf van odische aard is, of dat het od slechts de verbindende schakel tussen ziel en lichaam is - welke vraag Reichenbach in het midden laat -, met beide functierichtingen van de ziel moeten odische processen verbonden zijn. Niet alleen met het animeren, maar ook met het denken. Aangezien verder, zoals we gezien hebben, de levenskracht met behulp van het od geëxterioriseerd en overgeladen kan worden, moet ook de gedachte geëxterioriseerd kunnen worden. De gedachteover-

---

[140] Reichenbach: Der sensitive Mensch, II, 707, 708.

dracht zou dus op logische gronden aangenomen moeten worden, ook wanneer de ervaring die nog niet bevestigd zou hebben.

Daarmee is voor de magie de classificatie gewonnen: het buitenlichamelijke werken van de ziel berust hetzij op geëxterioriseerde levenskracht, of op geëxterioriseerd denken, of tenslotte op de vermenging van beide werkzaamheden in verschijnselen waar een gedachte-inhoud, een intensieve voorstelling, door de levenskracht organisch gerealiseerd wordt, zoals het bij de *dimils* en bij het stigma aan de eigen lijfelijkheid geschiedt.

4. De odische individualiteit van de mens.

Schopenhauer heeft de vraag opgeworpen, hoe diep de individualiteit in het 'ding op zich' in het wezen der wereld wortelt, maar wil het niet ondernemen om deze vraag te beantwoorden.[141] Daarop moet allereerst worden gezegd, dat deze vraag binnen het Schopenhauerse systeem niet alleen onoplosbaar is, maar ook ongerechtvaardigd. De vraag veronderstelt namelijk de mogelijkheid van het metafysische individualisme, dat door het systeem ontkend wordt. Wanneer tijd en ruimte slechts vormen van kennis zijn, dan is de veelheid der dingen een vergissing, en vervloeit de individualiteit in het 'ding op zich', als de regendruppel in de zee. Maar Schopenhauer heeft op veel punten waar hij aan de grens van zijn systeem staat, eerlijk vermoedens uitgesproken die zijn systeem reeds overwinnen. Daartoe behoort ook de vraag naar de basis van onze individualiteit. Daarbij is nog wel steeds de vraag onopgelost waarom het Al-ene zich in een veelheid der dingen moet opsplitsen, maar de basis van onze individualiteit is toch blootgelegd. De mystici hebben van oudsher tussen het Al-ene en de mens als verschijningsvorm een tussenschakel geschoven, een 'ik op zich' - *vulgo*[142]: ziel -, een astraallichaam. De dood, zo leerden zij, betreft slechts het lichaam, maar niet het astraallichaam. Hij heft met het brein weliswaar de zintuiglijke, maar niet de transcendentale manier van kennis op. Het moderne occultisme heeft deze opvattingen vernieuwd. Het wijst erop, dat wij het astraallichaam, dat van het lichaam scheidbaar is en zelfstandig voortleeft, empirisch leren kennen als materialisatie, als spook; zelfs tijdens het leven, wanneer het als dubbelganger zichtbaar buiten het lichaam verwijlt, en verder in alle magische functies, die slechts verklaarbaar zijn als uitstralingen van het astraallichaam, en in deze uitstralingen hun

---

[141] Schopenhauer: Welt als Wille und Vorstellung, II, H. 50. Pararga, II, § 117. Lindner und Frauenstädt: Arthur Schopenhauer, 153, 556.
[142] *['Gemeenlijk'. vert.]*.

natuurkundige basis hebben. Het kon er daarom ook niet aan ontbreken, dat de natuurkunde die opvatting van de mystici moest bevestigen. Dat is geschied in de od-leer van Reichenbach. De innerlijke wezenlijkheid van alle dingen in de natuur en ook van de mens, is odisch. Daarmee is de kloof tussen ziel en lichaam overbrugd. Reichenbach ziet in dit od een grondwettelijk bestanddeel van ons zielenwezen.[143] Alle eigenschappen van de dingen in de natuur, de chemische, organische en psychische, moeten daarom reeds odisch voorgevormd zijn. De mens is naar zijn algehele individualiteit slechts de uiterlijke weergave van een astraal lichaam, dat wil zeggen, van de innerlijke odische mens.

Overeenkomstig deze opvattingen zou onze individualiteit in onze odische uitstralingen haar neerslag moeten vinden. In hun uitwerkingen zouden ze individuele verschillen moeten tonen, en deze conclusie wordt inderdaad door de ervaring bevestigd.

Sensitieve personen ondervinden de magnetische inwerking verschillend, telkens naar gelang van de individualiteit van de agent. Professor Kieser vertelt, dat een somnambule, wanneer een onbekende haar de hand reikte, reeds in wakende toestand aan het direct ontstaande gevoel van warmte of koude wist, of genoemde zich tot haar sympathisch of antipathisch verhield. Nog duidelijker was dit gevoel tijdens het somnambulisme, zelfs zonder aanraking en soms op een afstand van tien voet. Men voerde de zorgvuldigste onderzoeken uit naar de fysiologische basis van dit verschijnsel. Het bleek echter, dat noch leeftijd, noch geslacht, noch een verschil in haarkleur, noch overeenstemming van het karakter, noch temperament, noch gewoonte een verklaring opleverde. Ondanks alle observaties en onderzoeken kon geen fysiologische oorzaak worden gevonden.[144] Soortgelijke verschijnselen zijn zeer talrijk

[143] Reichenbach: Der sensitive Mensch, II, 708.
[144] Archiv für tierischen Magnetismus, XI, 1, 43.

geobserveerd, en men kan er slechts de odische uitstraling van de agent verantwoordelijk voor houden. Ook in de psychische sfeer valt de oorzaak ervan niet te ontdekken, althans niet in de bewustzijnssfeer. Er blijkt vaak zelfs een tegenstelling te zijn tussen de odische en de overige psychische invloed op de ontvanger. Liefde en vriendschap sluiten odische antipathie niet uit. Er zijn zelfs sensitieven die, ook wanneer ze hun familieleden hartelijk toegenegen zijn, zich evengoed tijdens het somnambulisme odisch door hen afgestoten voelen, en hun aanraking en zelfs alleen al hun nabijheid vermijden. Reichenbach heeft geobserveerd, dat bij sensitieven dikwijls krampen voorkomen die door nabije bloedverwanten veroorzaakt worden. Wanneer bijvoorbeeld mejuffrouw Nowotny cataleptisch was, kon verder iedereen haar zonder merkbare gevolgen aanraken. Zodra echter haar ouders of haar broer haar slechts met de vinger aanraakten, sprong ze verkrampt op. Reichenbach voert nog meer voorbeelden aan, en in de afweging dat krampen overal de werking van een od-positieve, terugstrijkende reactie of gelijknamige weerslag zijn, vermoedt hij, dat ook hier iets soortgelijks plaatsvindt. Dat wil zeggen, dat ook bloedverwantschap iets od-gelijknamigs in zich draagt. “Hoe ver de natuur gaat in deze innerlijke gelijksoortigheid van de familie, waaruit ze tenslotte bestaat, en in welke mate ze van odische gesteldheid afhangt, weten wij immers in het geheel niet. We zien er slechts een weerspiegeling van in de gelijkenis van de familietrekken, en verkrijgen wenken over de algemene natuurwet dat naaste bloedverwanten niet met elkaar moeten paren, omdat ze anders lichamelijk degenereren. Dat er tussen ouderlijke en kinderlijke structuren de innigste gelijkenissen en gelijkheden plaatsvinden, kunnen wij hieruit genoegzaam afleiden. Maar het is precies de odische gelijknamigheid en gelijkheid die wij overal door onaannemelijkheden en tegenstrijdigheden zich kenbaar zien maken. Het wordt dus hoogstwaarschijnlijk , dat er in de familieverwantschap nog iets odisch ligt dat aan ons verborgen is, een onbekende polaire

gelijkaardigheid die de naaste verwanten omwikkelt; die in de hoogste odische toestand van prikkelbaarheid en in de catalepsie tot oproer wordt gebracht en zich in krampen manifesteert."[145]

Maar ook geheel individuele odische invloeden worden voelbaar en in hun verscheidenheid door anderen onderkend. Barety voert een zeer sensitief meisje ten tonele dat herkende welke onbekende handen haar aanraakten, en dezelfde handen steeds op dezelfde wijze aanduidde.[146] Professor Ochorowicz zegt, dat sensitieven de aanraking door hun magnetiseur zelfs dan ondervinden, en onderscheiden van die welke van anderen afkomstig is, wanneer ze door middel van een houten staaf plaatsvindt. Aangezien de staaf zelf een dergelijke werking niet kan uiten, moet noodwendig een moleculaire stroom worden aangenomen die de magnetiseur daar doorheen leidt.[147] Zelfs bij de indirecte overdracht treedt dit onderscheid nog naar voren. Zo vertelt professor Wolfart, dat hij op een keer onwel was en aan zijn aanwezig vriend, professor Kluge, vroeg, voor hem een glas water te magnetiseren. Hij dronk het op en bezocht daarna zijn somnambule. Toen hij haar magnetiseerde, sprak zij: "Uw werking is niet dezelfde als anders. Ik voel een vreemde invloed; uw wil is aan die van iemand anders ondergeschikt." Nu pas herinnerde Wolfart zich het water dat hij had gedronken.[148] Op deze individuele odische verschillen berust de bekende ervaring, dat bij de magnetische behandeling bepaalde magnetiseurs elkaar over en weer kunnen vervangen, maar andere niet, zonder de patiënt te schaden. Zoals verder de magnetische invloed van de agent al naar gelang zijn gezondheidstoestand verandert, vereist ook van de kant van de patiënt de unieke ziekte een unieke magnetische invloed, zodat

[145] Reichenbach: Der sensitive Mensch, I, 485-487.
[146] Barety: Le magnétisme animal, 3.
[147] Ochorowicz: De la suggestion, 506.
[148] Bibliothèque du magnétisme animal, V, 68.

niet iedere magnetiseur voor iedere ziekte geschikt is. Pomponatius heeft dit reeds lang vóór Mesmer uitgesproken. Hij zegt, dat er mensen zijn met een genezende invloed, die door de macht van de verbeelding en de wens toeneemt. Deze invloed is echter individueel. Niet iedereen zou alle ziekten kunnen genezen, maar zou voor een bepaalde geschikt zijn, net zoals onder de kruiden elk slechts één bepaalde ziekte geneest.[149]

De individuele verschillen van de odische invloeden worden het duidelijkst ondervonden, wanneer de ontvanger in de somnambule slaap ligt. Ochorowicz bracht een jongmens in somnambulisme, die iedere persoon van zijn kennissenkring die hem met één enkele vinger in zijn rug aanraakte, kon aanduiden. Op een keer benoemde hij vijftien personen achter elkaar juist, hoewel een deel van hen pas was binnengekomen nadat hij in slaap was gebracht.[150]

De somnambulen vóélen deze invloed niet alleen, maar zien de odische uitstraling als een lichtverschijnsel. De helderheid en bewegingssnelheid van de uitstraling is individueel verschillend, en al naar gelang de gezondheidstoestand van de agent veranderlijk, waardoor een diagnose veel vroeger mogelijk zou zijn dan via het optreden van de lichamelijke ziekteverschijnselen. Sensitieven zien het odische licht-verschijnsel zelfs tijdens het waken, vooropgesteld dat zij in de donkere kamer zijn. Reichenbach zegt, “dat overal waar door strijkingen odische gevoelens worden opgewekt, ook lichtverschijnselen voor het gezicht optreden; dat zoals de gevoelens voor de strijking vooraan onaangenaam lauw en achter hem koel zijn, evenzo het oplichten daar[151] rood of geel, en hier blauw of grijs is; dat de strijking naar gevoel, evenals

[149] Pomponatius: De incantationibus, 52.
[150] Ochorowicz: De la suggestion, 4.
[151] *[Lees: vooraan. vert.]*.

naar corresponderend oplichten, het karakter van een ware overlading draagt; dat deze overlading bij het strijken aan de voorkant foretisch (ophopend), en aan de achterkant[152] nemetisch (wegvoerend) werkt; dat de strijker en degene die bestreken wordt, beiden gelijktijdig bij het strijken tegengesteld werken en in odische beweging komen; dat waar gelijknamige od-polen in een strijking direct na elkaar of tegen elkaar in conflict komen, ze elkaar afstoten en over en weer gemakkelijk uitdoven. Waar echter ongelijknamige polen bij elkaar komen, wekken en belevendigen ze elkaar wederzijds en nemen ze in licht toe; waar buiten de polen strijkoverlading[153] plaatsvindt, verbinden positief en negatief od zich aan de polen en lichten zonder neutralisatie gemengd met elkander op en stromen met gemengde kleuren in de lucht uit. Overlading met strijken wekt od-licht op, et cetera."[154] Charpignon, die reeds de natuurkundige kant van het dierlijke magnetisme in aanmerking nam, heeft soortgelijke ervaringen opgedaan. Toen hij lege flessen magnetiseerde, zagen de somnambulen daarin een oplichtende rook. Verscheidene andere personen magnetiseerden afwisselend deze flessen, en de somnambulen zagen telkens een fluïdum van andere aard, meer of minder glanzend, al naar geslacht en gezondheid. Wanneer men de somnambulen in magnetisch *rapport* bracht met de personen van wie het fluïdum was, werden laatstgenoemden door hen benoemd.[155] Met andere woorden, de somnambulen constateerden het overeenstemmende getuigenis van gevoel en gezicht.

Bijzonder uitgesproken blijkt de individualiteit van de odische werkwijzen van de agent uit het feit, dat die zich zelfs dan aan het gevoel openbaart wanneer de inwerking niet door de

[152] *["vor sich her (...), hinter sich her". Bedoeling onzeker. vert.].*
[153] *[Hier niet te verstaan als excessieve lading (te hoge spanning), maar als overdracht van lading. vert.].*
[154] Reichenbach: Der sensitive Mensch, II, 164.
[155] Charpignon: Physiologie du magnétisme animal, 60.

strijking plaatsvindt, maar door gemagnetiseerde tussen-lichamen. Dit kan zelfs reeds tijdens het waken optreden. Holtei vertelt over een groot gezelschap dat ter gelegenheid van Goethes tachtigste verjaardag bijeen was gekomen. "Twee Poolse dichters waren aangekomen. Obienicez, van wie ik verder niets meer vernam, en de andere was Mikiewicz, een man die thans (1845) als halfwaanzinnige mysticus in Parijs een wonderbaarlijke bekendheid heeft bereikt, maar die indertijd slechts als een bleke, interessante, beminnelijke fantast optrad en in de mooie wereld van Weimar zeer veel bijval ontmoette, alsof hij uit Engeland of Schotland kwam. Hij gaf op de 27 augustus reeds een kleine proeve van zijn mystieke richting, waarvan ik het gelukken op rekening van een heimelijk doorgevoerde, gezellige scherts wilde schuiven, maar daarbij moest bekennen, dat het mij met verbazing vervulde. Hij liet namelijk onder de vrouwen en meisjes een bord ronddraaien, waarop elk van hen naar believen een ring mocht leggen, maar met de voorwaarde dat zij deze reeds verscheidene dagen hadden gedragen zonder hem te hebben afgedaan. Nadat een hoeveelheid ringen door elkaar en over elkaar heen waren gestapeld, ging Mikiewicz naar een hoek, observeerde ze aandachtig en verdeelde ze dan stuk voor stuk onder de aan hem volstrekt onbekende bezitsters, waarbij hij ook nog hun doopnaam en ik meen zelfs ook nog de leeftijd van elk van hen ried. Daarbij was hij bleek geworden als de dood en op zijn voorhoofd stonden koude zweetdruppels. Ik hield, zoals gezegd is, het geheel voor een afgesproken grap, maar overtuigde mij er dan van, dat hij het serieus bedoeld had. En iedere keer wanneer ik in Franse kranten zijn naam las in verband met de ongelofelijkste sprookjes, stond de bleke ringzoeker uit Weimar voor me."[156] De oude Schott heeft reeds over een soortgelijk geval bericht. Een standwerker[157] in Constantinopel riep de

[156] Holtei: Vierzig Jahre, V, 136.
[157] *["Marktschreier". vert.]*.

omstanders op, hun ringen bijeen te gooien, en gaf aan iedereen de zijne weer terug.[158]

Er is zelfs een gerechtelijk geconstateerd geval van deze aard. “De dievenruiker in Breslau heeft in het jaar 1850 de rechtbanken aldaar behoorlijk beziggehouden. De arts[159] Ebers heeft over deze interessante mens een dossierbericht gepubliceerd, waaruit het volgende valt mee te delen. Van een schaapherder uit de omgeving van Breslau was uit een goed afgesloten kast een som gelds ontvreemd. Om die weer terug te krijgen en om vast te stellen wie de dief was, maakte hij gebruik van een dagloner, ene L., die de reputatie had een ‘dievenruiker’ te zijn. Deze kwam, rook aan de kast, doorzocht al snuffelend het huis en vond tenslotte het gestolen geld in een leren buidel, verstopt op de deel. De geur die aan de buidel hing, zette hem op het spoor van de dief, en hij omschreef de eigen dochter van de bestolene als de dief. Het meisje wilde deze beschuldiging echter niet op zich laten zitten, en de dievenruiker werd wegens bedrog en laster voor het gerecht gedaagd. Bij het proces bleek, dat de aangeklaagde niet slechts in dit, maar ook in vele andere gevallen correct had geroken. Ook leverde de reukvirtuoos op verlangen van de rechter direct enige verbluffende bewijzen van zijn fijnmazigheid, door via de reuk van iedere gerechtsdienaar de bij hem behorende hoofdbedekking aan te tonen; onder de aanwezigen via de reuk de bezitter van een aktetas eruit te halen, en zulke dingen meer. Op vragen van de geneeskundige deskundigen gaf hij aan dat hij, reeds als jongen, personen aan hun geur kon onderscheiden en de door hen aangeraakte voorwerpen kon ontdekken. Hij werd vrijgesproken van de aanklacht, maar dit proces werd toch zijn ondergang. Hij bereikte er namelijk een grote roep mee en een uitgebreide klantenkring, zodat hij moeiteloos veel geld verwierf. Maar hij gaf zich over aan de drank, viel in een roes

---

[158] Schott: Mir. anim., VIII, H. 9.
[159] *["Medizinalrat". Titel van een arts in Oostenrijk.* vert.*]*.

met zijn achterhoofd op een voorwerp en stierf aan de opgelopen verwonding."[160]

Deze sensitiviteit treedt bij gehypnotiseerden en somnambulen toegenomen op. Braid zegt in dit opzicht: "Ik merk dikwijls dat de reukzin van enkele gehypnotiseerde individuen zo gevoelig is, dat ze gemakkelijk uit een groot gezelschap een aan hen bekende persoon daarmee kunnen ontdekken.[161] Zo kon ook de bezitter van een handschoen gemakkelijk door de geur ontdekt worden, ook als hij aan de slaapwandelaar onbekend was, doordat de patiënt eerst aan de handschoen rook, dan rondging in de kamer en zonder te aarzelen of zich te vergissen de handschoen aan zijn eigenaar overhandigde en wel zonder die aan te raken. Werd de neus afgeplakt, dan hield dit helderziende vermogen ogenblikkelijk op, en keerde direct weer terug zodra de neusopening vrij was."[162] De hypnotiseur dr. Vincent heeft vaak het volgende experiment uitgevoerd: "Van een aantal personen houdt iedereen een klein voorwerp in zijn hand, zoals een zakmes, een pen-etui, een munt, et cetera. Terwijl de proefpersoon zich buiten de kamer bevindt, worden de voorwerpen op een tafel gelegd en wordt de proefpersoon naar binnen geleid. Hij neemt het eerste voorwerp op, ruikt dan aan de handen van de diverse personen, tot hij bij de eigenaar van het voorwerp komt, en het deze dan in de hand geeft, tot alle op de tafel liggende voorwerpen zijn ondergebracht."[163] Dr. Carpenter zegt, dat de hypnotische toestand de sensitiviteit beduidend verhoogt. Een jongeman ontdekte, gehypnotiseerd, via zijn reukzin de eigenaar van een handschoen onder zeker zestig personen, waarbij hij aan elk van hen rook tot hij de juiste man gevonden had. In een ander geval werd de eigenaar

---

[160] Münchener Allgemeine Zeitung, 15, V, 1896.
[161] *[Bedoeld zal zijn, dat de gehypnotiseerde persoon hen daarbij fysiek niet kon zien. vert.]*.
[162] Preyer: Der Hypnotismus, 71.
[163] Vincent: Elemente des Hypnotismus, 214.

van een ring gehaald uit twaalf personen. De ring was afgedaan voordat de somnambule werd binnengeleid.[164]

Ook op dit punt hebben de hypnotiseurs slechts ontdekt, wat de magnetiseurs allang wisten. Pigeaire vertelt, dat een jongedame bij de eerste magnetisering somnambuul werd en zo sensitief, dat zij snel en zonder zich een enkele keer te vergissen van meer dan twintig voorwerpen de eigenaars aanduidde. Na het ontwaken was daarvan geen sprake meer.[165] Olivier legde voor de somnambule Caliste een half dozijn hoeden en evenzovele zakdoeken neer, en gaf hem het gedachtebevel de zakdoeken bij de bijbehorende hoeden te leggen en aan de bezitters te overhandigen, hetgeen Caliste zonder enige vergissing uitvoerde.[166] Soortgelijke experimenten zijn reeds vanuit vroegere tijd gemeld.[167] Men weet allang, dat het magnetisme op alle mogelijke levenloze substanties kan worden overgedragen, en dat voorwerpen door het voortdurende gebruik door de bezitter odisch verzadigd zijn. Dr. Lechner vermeldt een somnambule die, wonend bij verwanten, hun sfeer niet verdragen kon en ’s nachts in het vreemde bed geen rust vond. Hij nam haar in zijn huis op, en liet haar bed zijn hoofdkussen geven, waarop ze de ganse nacht ononderbroken doorsliep, zodat hij genoodzaakt was het kussen weg te nemen opdat zij wakker werd. Vervolgens stond ze met een gevoel van welbehagen op.[168] Een dienstmeisje van dr. Barth sliep in een leunstoel in, die dr. Storer voordien gemagnetiseerd had. In de magnetische slaap voelde zij, dat het niet het magnetisme van haar werkgever was.[169] Reichenbach zegt met betrekking tot zijn somnambule Ottone: “De vraag dringt zich dus nu zeer ernstig aan ons op,

---

[164] Psychische Studien, III, 487.
[165] Pigeaire: Electricité animale, 31.
[166] Olivier: Traité de magnétisme, 149.
[167] Archiv für tierischen Magnetismus, X, 3, 8.
[168] Archiv für tierischen Magnetismus, III, 1, 82.
[169] Perty: Die mystischen Erscheinungen, I, 198.

wat de draagwijdte is van de verscheidenheid van de odische uitstromingen van alle mensen. Heeft het od aanvullende bijmengingen, of ontspringt het aan odische modificaties analoog aan de kleuren in het licht, de tonen op de schaal, de elektriciteitsverschijnselen in het ledige en dergelijke? Of zondert het zich af uit een bepaalde psychische betrekking? Behalve dit algemene, zijn er ook nog bijzondere, persoonlijke verschillen onder de mensen, die van iedere individuele persoon anders op Ottone inwerkten: aangenaam en onaangenaam. Deze verschillen worden met het od overgeladen op water, via de voeten naar de grond, via de handen naar alle stoffen, naar brieven en zelfs naar de lucht. Dat zij iedere persoon aanvoelde, was iets zuiver specifieks, vergelijkbaar met hoe het wild een speurzin heeft. In een en dezelfde mens constateerde zij bij uiteenlopende stemmingen een uiteenlopende odische uiting."[170] Dr. Spiritus magnetiseerde de koffie van zijn somnambule, maar zijn aanwezige zwager stak er heimelijk zijn duimen in. Toen de zieke de koffie opdronk, waren - zoals bij directe onbekende aanraking - lijfelijke pijn en scheuten het gevolg. Zij voelde, dat de zwager daar schuld aan had. Vanaf dat moment stond deze met haar in magnetisch *rapport*.[171]

Somnambulen herkennen gemagnetiseerd water aan de smaak en ook dat, met individuele verschillen, afhankelijk van wie de agent is. Het water smaakt de ene keer bitter, de andere keer zoetig of zurig, als spuitwater, dan weer sterk en wijnachtig, of brandend of als zwavel en inkt. Dat deze verscheidenheden objectief onderbouwd zijn, blijkt uit de constante die bij een en dezelfde agent voor geur en smaak voorhanden zijn. De door Bende-Bendsen gemagnetiseerde dranken smaakten voor drie van zijn somnambulen naar zwavel en inkt. Magnetiseerde hij de drank door opademen en blazen, dan was de zwavelsmaak

---

[170] Reichenbach: Ein schwerer, sensitiv somnambuler Krankheitsfall, 114.
[171] Archiv für tierischen Magnetismus, V, 3, 83.

overheersend, maar door handstrijkingen daarentegen was dat de inktsmaak. Een van zijn somnambulen liet water door verscheidene personen magnetiseren en bevond dat het telkens anders smaakte, maar bij iedere agent met een constante smaak. Alles wat Van Ghert aanraakte, zelfs de atmosfeer van de door hem gemagnetiseerde somnambulen, geurde naar bloemen.[172]

Zelfs in haar vermenging met andere uitscheidingen wordt de odische uitstraling in haar individualiteit onderkend, en bij de herhaling herkend. Deleuze vertelt: “Een arts in Rouen die in de buurt van zijn lever een kneuzing had opgelopen, zond aan een Parijse somnambule een bundeltje van zijn haren, en zij stelde de juiste diagnose van zijn toestand. Toen hij later zelf naar Parijs ging en de somnambule opzocht, betastte zij hem en sprak: ‘Ik herken uw fluïdum. Ik ben reeds een keer door u geconsulteerd.’” Een andere somnambule, die een zieke slechts één keer gezien had, kreeg veertien dagen lang iedere morgen de zakdoeken van de zieke en wist iedere keer, hoe die de nacht had doorgebracht, hoewel Deleuze het zelf niet wist.[173] Toen een magnetiseur aan zijn somnambule de knop van een hyacint gaf, rook zij daaraan met de woorden: “Dat ruikt heel goed; het ruikt ook naar u.” Hij had de plant gemagnetiseerd.[174]

Soortgelijke berichten bestaan massaal sinds Mesmer. Toen het hypnotisme ontdekt werd, was men weliswaar snel bereid om dat ter bestrijding van het dierlijke magnetisme te benutten, en de verschijnselen die aan de magnetische uitstroming werden toegeschreven weg te redeneren via zuivere suggestie of autosuggestie. Maar wanneer men niet willekeurig een volle helft van de berichten schrapt, redt men het niet met deze subjectieve uitleg. De recentere onderzoekers van deze

[172] Kluge: Versuch einer Darstellung des animalischen Magnetismus, 91. Fischer: Der Somnambulismus, II, 151. Archiv, IX, 2, 151, notitie.
[173] Hermes, I, 168.
[174] Bibliothèque du magnétisme animal, III, 13.

aangelegenheid - Barety, Luys, Rochas, Ochorowicz, Baraduc, Boirac, Puyfontaine - hebben dan ook door exacte experimenten de odische uitstroming van de mens als objectief verschijnsel bewezen. Ook daarbij is echter gebleken, dat iedere agent zeer persoonlijk werkt, bijvoorbeeld op de biometer van Fortin, en dat deze persoonlijke formule zijn vitale temperament aangeeft[175] en voor diagnostische doeleinden kan worden aangewend. Puyfontaine heeft in 1879 in de kliniek van Charcot experimenteel het bestaan van het dierlijke magnetisme bewezen. Zijn galvanometer, die de magnetische uitstroming van de mens door afwijking van de naald zichtbaar maakt, bewijst tegelijkertijd dat de wil van de agent over deze bron beschikt, hem regelt, prikkelt, versterkt, omschakelt en onderbreekt.[176] Tot slot zijn sinds recentere tijden onder meervoudige deelname ook de proefnemingen in volle gang om het magnetisme door zijn uitwerking op de fotografische plaat zichtbaar te bewijzen.

Bij al deze methoden blijkt de odische uitstroming individueel gekleurd te zijn, en nu staan we voor de belangrijke vraag of het slechts gaat om fysiologische werkingen van de gegeven structuur van de agent, of dat niet veelmeer in deze innerlijke odische mens de basis van onze individualiteit ligt, waarvan de lichamelijke structuur slechts de uiterlijke weergave en werking is.

Om dit vraagstuk op te lossen, is het voldoende om te verwijzen naar de odische exterioriseringsprocessen waar het op een ander organisme overgedragen od, organische werkingen opwekt. Dit is bij iedere magnetische genezing het geval, doordat daarbij de agent zijn levenskracht, dus zijn eigenlijke essentie overdraagt. Maar duidelijk en opvallend wordt de samenhang tussen deze oorzaak en deze werking slechts dan, wanneer in de uitwerking

[175] Baraduc: La force vitale, 88.
[176] Gasc-Desfossés: Magnétisme vital, 70-92.

de individualiteit van de agent ondervonden wordt, dat wil zeggen, dat de individuele formule van de levenskracht van de agent tot een zichtbare uitdrukking op het andere organisme komt. Het ontbreekt niet aan voorbeelden dat organische bijzonderheden van de agent plastisch geïmiteerd worden op het lichaam van de ontvanger, en ik heb elders reeds twee zeer typische gevallen bij Kerner[177] en Domata[178] genoemd. Het is niet onwaarschijnlijk, dat de ietwat primitieve methode van de overdracht van levenskracht door het magnetisch met de hand strijken, zal worden vervangen door een die wetenschappelijker is, waarbij kwaliteit en kwantiteit van de uitstroming door een registratieapparaat kan worden gecontroleerd. Pas dan zal men de individuele odische verschillen van de agenten reeds bij de handeling kunnen constateren. En het is niet uitgesloten, dat het magnetisme er niet alleen voor wordt gebruikt om een verstoorde gezondheid te herstellen, maar ook voor organische ombuigingen in een bepaalde richting, door zich van een geschikte mannelijke of vrouwelijke magnetische invloed te bedienen, die misschien zelfs in Jägerpillen[179] gedeponeerd kan zijn. Onze vrouwen zullen wellicht ooit hun uiterlijke schoonheidsverzorging vervangen door een die van binnenuit werkt, wanneer ooit het od als drager van de levenskracht naar al zijn individuele bijzonderheden erkend zal zijn.

Het mag in het midden blijven, in hoeverre een volgroeid organisme door odische invloeden van binnenuit nog tot

---

[177] Kerner: Geschichte zweier Somnambulen, 131, 133, 138.

[178] Cavailhon: La fascination magnétique, 120.

[179] *[Vermoedelijk duidt Du Prel hier op professor dr. Gustav Jäger, Duits arts, naturalist en hoogleraar in de zoölogie en fysiologie, 1832-1917. Deze was met zijn denkbeelden zijn tijd ver vooruit, want ze leunen dicht aan tegen de feromonen en de genenleer. Hij ontwikkelde de theorie dat ieder mens een kenmerkende geur heeft, die in antropinebolletjes kan worden vastgelegd. Dit extract zou de persoonlijkheid versterken.* vert.].

verandering in staat is. Ogenschijnlijk zou een dergelijke invloed moeten blijken in de eerste vormingsperiode van het organisme, en reeds uit deze afweging moet de hypothese worden opgesteld, dat het overerven van ouderlijke eigenschappen op de kinderen - die deels op de vader, deels op de moeder lijken, of ook wel gemengd de eigenaardigheden van beiden tonen - op odische processen berust. Het is bekend dat de erfelijkheid voor onze fysiologen een groot raadsel is, en dat zal het ook blijven zolang de levenskracht niet wordt erkend, alsook de innerlijke, odische mens als de drager daarvan. Daarin ligt echter de oplossing van het raadsel der erfelijkheid, want de voortplanting is aantoonbaar een veel intensiever odisch exterioriserings- en vermengingsproces dan de magnetische handstrijking. En bij een zo werkbare stof moet de odische individualiteit van de agenten veel intensiever te ontwaren zijn, zoals het bij alle overige exterioriseringsprocessen mogelijk is waarbij de ontvanger een volgroeid organisme is. Dat daarbij niet slechts de organische, maar ook de psychische gesteldheden der ouders vererfd worden, bevreemdt niet, want er zijn geen psychische gesteldheden en toestanden zonder organische basis en medegevoel.

Hoe zeer bij de odische exteriorisering ook de psychische individualiteit van de agent betrokken is, blijkt ook hieruit, dat de somnambulen aan de gemoedsstemmingen en gedachten van de magnetiseur deelnemen. Nog duidelijker spreekt een experiment dat professor Luys in de Société de Biologie in Parijs heeft uitgevoerd. Hij zette een patiënte die aan opgewonden zenuwen, melancholie, vervolgingswaan en zelfmoordmanie leed, een magnetische kroon op haar hoofd, hetgeen een toenemende verbetering bewerkstelligde, zodat Luys haar na tien dagen zonder gevaar meende te kunnen ontslaan. Veertien dagen later kwam hij op het idee, de intussen geïsoleerd opgeborgen kroon op het hoofd van een mannelijke patiënt te leggen, die voor hysterie en veelvuldige aanvallen van

lethargie hypnotisch behandeld werd. Het bleek, dat de odische uitstroming van de zieke vrouw in deze kroon was opgeslagen en nu op de mannelijke patiënt werd overgedragen. Hij uitte dezelfde klachten als voordien de vrouw, klaagde over hoofdpijn, voelde zich achtervolgd en sprak zelfs in vrouwelijke termen over zichzelf, met de woorden dat hij door zou draaien - folle, niet fou[180]. De gehele psychische individualiteit van die vrouw was op hem overgegaan.[181] De basis van onze individualiteit is dus odisch. Alle organische en psychische verscheidenheden waardoor de levende wezens zich van elkaar onderscheiden, zijn reeds odisch bepaald. Wij zien dit meer of minder bij alle odische exterioriseringsprocessen, bij alle functies die als magisch worden betiteld, omdat ze niet met behulp van de stoffelijke lichamelijkheid plaatsvinden, en waarvoor wij dus - omdat ze immers plaatsvinden - een innerlijke, magische mens als agent moeten veronderstellen. In deze magische functies werkt de mens uit boven de periferie van zijn lichaam, en omdat wij geen wonderdoeners zijn, moeten ook deze functies hun natuurkundige basis hebben. Wanneer wij ze analyseren, vinden wij als laatste schakel van de natuurkundige processen steeds de odische uitstraling, waarmee wij weliswaar in de natuurkunde van het onzichtbare, maar in geen geval van het bovennatuurlijke terechtkomen. Alle magie komt tot stand doordat de innerlijke odische mens met het odische innerlijk van de dingen der natuur in contact staat, er indrukken van ontvangt en op ze kan inwerken.

De mens vermag echter niet alleen dergelijke uitstralingen van zichzelf te doen uitgaan, maar de gehele agent is scheidbaar van het stoffelijke lichaam en verschijnt in deze exteriorisering, vormgegeven naar het schema van het lichaam, als astraallichaam, zowel in de telepathie als bij de dubbelgangers. In de dood wordt het astraallichaam definitief van het lichaam

---

180 *[‘Gek, niet dwaas’. vert.]*.

181 Dupouy: Sciences occulte, 92.

gescheiden, en aangezien daarin al onze organische en psychische bijzonderheden afgebeeld liggen, blijkt, dat wij ook in de dood onze individualiteit bewaren, wat de spoken en materialisaties bevestigen.

II. HET GEËXTERIORISEERDE OD IN DE MAGISCHE PSYCHOLOGIE

1. Het tafeldansen als psychologisch vraagstuk.

Reichenbach heeft er in zijn diverse geschriften meermalen op gewezen, dat in de od-leer de grenzen van het lichamelijke en het psychische vermengd raken. De odische uitstroming van de mens is inderdaad niet slechts kwantitatief, maar ook kwalitatief afhankelijk van de psychische toestand van de tussenpersoon. Daarom kon de magie zich in de middeleeuwen differentiëren in een witte en een zwarte magie, hoewel de kracht op grond waarvan gewerkt wordt, dezelfde is, en slechts de aanpassingen die ze door de psychische toestand van de tussenpersoon ondergaat, verschillend zijn. Daarom ook, kon in recentere tijd met betrekking tot de verschijnselen van het occultisme de theorie van de psychische kracht ontstaan; een uitdrukking die de psychische aanpassing inadequaat accentueert, dan wel de natuurkundige kant van de kwestie zelfs geheel ontkent. Alle magie is de werking op afstand van gedachte of wil. Deze hebben echter om overgedragen te worden, een natuurkundig voertuig, een drager nodig. Nu heeft men bij het tafeldansen de ervaring opgedaan, dat de tafel door het overbrengen van od niet alleen in beweging komt, maar ook de richting inslaat die door de aanwezigen gewild en verlangd wordt. Hier toont het od zich dus als het stoffelijke voertuig van de wilsoverdracht - een verbluffend feit, vooropgesteld natuurlijk, dat de mechanische invloed en minimaal de onbewuste spierbewegingen, uitgeschakeld zijn.

Om verbluffende feiten te verklaren, doet men er goed aan, zich niet aan hun eenvoudigste vorm te houden, maar aan de hoogste, omdat de verklaring daarvan ook de lagere vormen omvat, maar omgekeerd niet. Een zeer eenvoudige vorm van

psychische werking op afstand, is de beweging van een tafel in de verlangde richting. De hoogste vorm daarentegen doet zich voor bij de gedachteoverdracht van brein tot brein. Laten we ons bij deze houden. Ik heb die honderd keer waargenomen, en de lezer die mijn daarop betrekking hebbende proeven kent[182], zal het niet verwonderen dat ik de gedachteoverdracht als gegeven feit zonder meer poneer. Drieërlei mogelijkheden liggen er nu:

1) De gedachte als zodanig gaat, zonder zijn karakter te veranderen over de gehele linie van de werking op afstand, van het ene brein over op het andere.

2) Wordt de gebeurtenis als natuurkundig gezien, dan moet die dat al zijn waar hij aanvangt, over de gehele linie en ook op het eindpunt. Nu berust iedere gedachte op moleculaire veranderingen in het brein en wordt er op zijn minst door begeleid. Gaan we van bepaalde trillingen van de atomen uit, dan staat ons niets in de weg om de voortplanting van dergelijke trillingen door de ruimte aan te nemen. Aangezien de natuurkrachten niet alleen in elkaar kunnen veranderen, al naar gelang het medium dat ze doorlopen, maar ook tot hun oorspronkelijke vorm kunnen terugkeren, kan naar deze wet van de reversibiliteit ook de moleculaire trilling die in het brein van de agent met een gedachte verknoopt is, zich als natuurkundige trilling voortplanten naar het brein van de deelnemer, en ook weer tot gedachte worden. Hier zouden we dan een zuiver natuurkundige gebeurtenis over de gehele linie hebben.

3) Een derde mogelijkheid zou zijn, dat een natuurlijk agens van brein tot brein werkt, maar reeds op het uitgangspunt psychisch gemodificeerd is; een modificatie die over de gehele linie van de werking op afstand behouden zou blijven, en daarom op het eindpunt, omdat ook dat een menselijk brein is,

[182] Du Prel: Experimentalpsychologie und Eperimentalmetaphysik, 1-52.

zich op dezelfde wijze zou kunnen uiten als op het uitgangspunt, dat wil zeggen als gedachte.

Bij de eerste aanname zouden we een louter psychische kracht hebben, zonder natuurkundige ondergrond. Bij de tweede aanname schiet omgekeerd de psychische factor te kort, en blijft het onverklaard hoe de trillingen de wilsrichting van de agent aannemen. De derde aanname vereist een psychische kracht met een natuurkundige drager. Deze aanname verklaart de verschijnselen het beste en is toelaatbaar, omdat we inderdaad een dynamide kennen waarin de grenzen van het psychische en natuurkundige zich met elkaar vermengen: het od.

De hoogste vorm van de werking op afstand, de gedachte-overdracht, berust op een psychisch-odische kracht, die in connectie met bekendere verschijnselen ook als psycho-magnetische kracht kan worden aangeduid. Reeds bij de handeling van het magnetiseren zien wij namelijk, dat het od niet alleen als natuurkundig agens wordt overgedragen, maar ook als drager van de levenskracht, als fysiologisch gemodificeerd. Een zieke magnetiseur werkt schadelijk. Hij steekt de zieke aan. Een gezonde magnetiseur werkt weldadig. Hij steekt de ontvanger aan met zijn gezondheid. Nog duidelijker toont het od zich als drager van de levenskracht, wanneer het bij een aanhoudende magnetische toestand, dat wil zeggen, bij voortdurende odische vermenging, de uiterlijke overeenstemming tussen twee structuren veroorzaakt. Maar ook psychische factoren zijn bij het magnetiseren van de grootste invloed. Het komt sterk aan op het welwillen van de magnetiseur. Is hij verstrooid, dan zal hij geen invloed hebben. Magnetische strijkingen zijn zonder de wil zonder uitwerking, maar een energetische wil kan wel zonder strijkingen werken.

Het od is dus slechts in de levenloze natuur een zuiver natuurkundig agens. In de plantenwereld is het reeds gemodi-

ficeerd. De uit het plantenrijk getrokken medicamenten werken daarom niet chemisch, maar odisch.[183] Onze therapie zal pas dan op de juiste weg zitten - reeds door de paracelsisten en de homeopathie ingeslagen -, wanneer de farmacodynamiek de plaats inneemt van de farmacochemie. In de mens tenslotte is het od fysiologisch gemodificeerd, hetgeen blijkt bij het magnetiseren; en ook psychologisch, hetgeen blijkt bij de gedachteoverdracht. Onze eigenlijke essentie is dus odisch.

Wanneer bij het tafeldansen de tafel zich slechts beweegt, dan is voor ons een natuurkundig agens afdoende. Beweegt hij zich echter traag wanneer de agent ziek is geworden, dan toont het od zich fysiologisch gemodificeerd. Slaat hij tenslotte de gewilde bewegingsrichting in, dan is het od psychisch gemodificeerd, net als bij de gedachteoverdracht. Een eigenlijke gedachteoverdracht kan slechts tussen twee breinen plaatsvinden. Op een tafel daarentegen kan ik slechts psychisch gemodificeerd od overdragen, en deze tafel kan mijn gedachte, of mijn wil, slechts zover tot uitdrukking brengen als een levenloos voorwerp dat vermag, dus door beweging. De tafel kan niet belevendigd worden, maar hij kan voorbijgaand de schijn van het leven aannemen. Wanneer ik een tafel die ik mijn handen opleg, aanspoor om vrolijk te zijn, zal hij dat door onbeholpen sprongen uitdrukken. Wanneer ik hem aanspoor iemand te begroeten, zal hij op hem toegaan en een buiging maken. Ik kan hem bevelen een bepaald woord te spellen. Maar alleen wanneer ik de klopgeluiden van zijn poot als conventioneel teken voor letters bestem, kan hij gehoorzamen. En evenzo kan ook een met een potloodhouder voorziene

---

[183] *[Onduidelijk. Du Prel schrijft: "wirken darum nicht bloß chemisch, sondern odisch". Het woord 'auch' ontbreekt, maar ik ga ervan uit dat Du Prel niet bedoelt: 'niet chemisch, maar odisch', doch 'niet alleen chemisch, maar ook odisch'.* vert.*]*.

planchette[184] schrijven, dat wil zeggen, de door mij gewilde ruimtelijke beweging voltrekken.

Dat ook bij dergelijke proeven de onbewuste spierbewegingen geen rol spelen, kan worden aangetoond door de directe inwerking van de agent uit te schakelen. Dat zou bijvoorbeeld het geval zijn wanneer de tafel een woord zou kloppen dat bedacht was door een persoon die zich buiten de handketen bevindt. Dat de bewegingen van de tafel op een odische stroming en niet op spierbewegingen berusten, kan ook nog op andere wijze worden bewezen. Stelt men een gesloten handketen boven de tafel samen, dan zal een magnetische stroom door de keten lopen. Wanneer nu een van de personen, tot agent uitverkozen, een bepaalde zin denkt, terwijl alle overigen zich zoveel mogelijk passief gedragen, dat zal het door de keten lopende od slechts door deze agent psychisch beïnvloed zijn, en kan de tafel bevolen worden de zin te kloppen of te schrijven. Des te meer echter moet een in de od-stroom ingesloten brein deze psychomagnetische invloed ervaren, wanneer de betreffende persoon de nodige sensitiviteit bezit; wanneer de gedachte van de agent de nodige prikkelsterkte heeft; en de wil van de agent dat brein tot doel neemt. Een dergelijk experiment, waarbij het door de personenketen circulerende od in zekere zin onderweg afgetakt en naar zijn legitimatie werd gevraagd, wordt door Kerner vermeld. De keten bestond uit drie heren en twee meisjes van zestien en achttien jaar. De oudere heer werd tot agent bestempeld. Vier keer dacht hij stilzwijgend aan een bepaalde zin en vier keer vermocht een van de overige personen hem op te pikken en in het bewustzijn op te nemen. De eerste zin luidde: '*Beatus ille qui procul negotiis*'[185], en hij werd door het jongste meisje nagesproken. De tweede was: 'General

---

[184] *[Een meestal hartvormig plankje, gebruikt in spiritistische seances. vert.]*.

[185] *['Gezegend is hij, die ver van zaken is'. Een zin uit een gedicht van Horatius, Epod, 2. vert.]*.

Cavaignac heeft in juni 1848 zijn vaderland belangrijke diensten bewezen', en werd op het oudere meisje overgedragen. De overigen zinnen: 'L'homme propose et Dieu dispose'[186] en 'Honny soit qui mal y pense'[187], werden door de mannelijke personen nagesproken.[188] Dat kon alleen door odische bemiddeling geschieden. De onbewuste spierbewegingen zijn daarvoor niet toereikend en ook een zuiver natuurkundig agens niet, zoals warmte of elektriciteit. In de gewone toestand namelijk, geeft de mens geen elektriciteit af.

Het tafelkloppen en het schrijven met de planchette zijn kort na het ontdekken van het tafeldansen niet op de voorheen beschreven wijze aangewend. Niet als psychologisch, maar als spiritistisch experiment namelijk. Men heeft vragen gesteld, die niemand van de aanwezigen vermocht te beantwoorden, en aangezien men toch antwoorden verkreeg, concludeerde men kortweg tot een onzichtbare agent. Deze conclusie was zeer voorbarig. Gedachteoverdracht komt immers niet zelden voor zonder de bewuste wil van de agent, zelfs zonder zijn bewustzijn, bijvoorbeeld in de telepathie van degenen die dromen en sterven. En ook al geeft de tafel mij geen antwoord namens een verstorvene, dan bewijst ook dat niets. In de droom, waar het onbewuste zich eveneens uitleeft, komt regelmatige de dramatische splitsing van het eigen geestesleven voor, waarbij wij vragen, en het antwoord uit vreemde mond komt. Zo kunnen ook eigen gedachten die ons onbewust zijn, door de tafel uit het latente worden geheven en geëxterioriseerd worden. Dat zou pas wonderlijk zijn, wanneer het onbewuste datgene zou zijn wat de materialisten of wat Eduard von Hartmann eruit gemaakt hebben. Maar zet de kern van mijn individualiteit zich voort in het onbewuste, dan zou de exteriorisering van onbe-

---

186 *['De mens wikt en God beschikt.* vert.*].*

187 *['Wee hem, die er kwaad van denkt'. Du Prel vermeldt hier correct het oud-Franse 'Honny'.* vert.*].*

188 Kerner: Die somnambulen Tische, 30.

wuste gedachten heel goed kunnen optreden. En omdat die daadwerkelijk optreedt, moet ook ons onbewuste een individueel bewustzijn zijn.

Het bewijs kan worden geleverd door een experiment waarbij de proefpersoon werkelijke, zintuiglijke indrukken ervaart die in het onbewuste blijven steken, maar naderhand tot exteriorisering gebracht kunnen worden, zonder dat ze evenwel bewust worden. Dit is wezenlijk hetzelfde proces als het tafelschrijven, vandaar dat het zeer onlogisch is om dit laatste bedenkelijk te vinden, maar aan het experiment wel wetenschappelijke betekenis toe te kennen. Pierre Janet heeft dergelijke experimenten uitgevoerd en Dessoir heeft ze herhaald. Een gehypnotiseerde krijgt de suggestie, dat er behalve de hypnotiseur niemand in de kamer is, noch in het nevenvertrek. Wanneer nu de in het nevenvertrek aanwezige personen zachtjes binnenkomen en aan de gehypnotiseerde vragen stellen, dan geeft deze geen antwoord, want hij ziet en hoort deze personen niet. Maar slechts de hersencentra zijn verlamd; niet de zintuigen. Want wanneer men nu aan de gehypnotiseerde een potlood in de hand geeft, schrijft hij automatisch de namen op van de personen die hem aangesproken hebben, en de inhoud van wat zij zeiden. Ook posthypnotisch kan dit worden gedaan. Iemand kreeg een posthypnotisch bevel dat hij moest uitvoeren, zodra een van de aanwezigen zeventien keer in zijn handen had geklapt. Na het ontwaken werd hij in een levendig gesprek verwikkeld, terwijl met onregelmatige tussenpozen vijftien keer zacht geklapt werd. De vraag of hij het klappen had gehoord, beantwoordde hij ontkennend, en ook de vraag of hij wist wat hij later moest doen. De gesuggereerde gedachte is dus onbewust. Nu gaf men hem een potlood in zijn hand en zei tegen hem, dat zijn hand vanzelf zou schrijven hoe vaak er geklapt was. Hij lachte ongelovig, maar zijn hand schreef automatisch: ‘vijftien keer’. Hij bemerkte het alleen niet, maar wilde ook niet toegeven dat

hij dat geschreven had. Evenzo kan men bij een gehypnotiseerde de posthypnotische negatieve hallucinatie opwekken dat een van de aanwezigen afwezig is. Hij ziet en hoort hem niet, maar door automatisch schrijven geeft hij niet alleen de naam van de persoon aan, maar ook de door deze uitgesproken woorden.[189]

Dit onbewuste, dat hier en bij het tafelschrijven geëxterioriseerd wordt, toont blijkbaar, dat het de proefpersoon onbewust, maar op zich bewust is. Het vertoont alle kenmerken van een persoonlijkheid, namelijk bewustzijn, wil, herinnering, en lijkt dus beslist niet op het onbewuste van de materialisten, noch op dat van Hartmann. In zoverre kan men spreken van een ‘duaal ik’ en een ‘onderbewustzijn’ van de mens, maar de functies van de beide wezenshelften bewegen zich nog binnen de fysiologische psychologie.

Maar hoe zou het zijn, wanneer nog andere functies van het onbewuste geëxterioriseerd konden worden die men fysiologisch niet meer zou kunnen verklaren? In dat geval zou de uitdrukking ‘duaal ik’ niet meer toereikend zijn. Het onbewuste zou in een ziel veranderen. Bij de fysiologische psychologie zou er een transcendentale bijkomen en het gehele raadsel mens zou een ander aanzien krijgen. Bij het fysiologische duale ik zijn immers beide wezenshelften door de dood gelijkmatig omvat. Wanneer daarentegen het onbewuste zich tot transcendentaal subject zou ontpoppen, met functies die niet vanuit de lichamelijkheid verklaard kunnen worden, dan zou de dood slechts een scheiding van de beide wezenshelften kunnen uitvoeren, en slechts de ene helft ervan, de aardse, vernietigen.

De vraag of voor transcendentaal-psychologische vaardigheden het exterioriseringsbewijs kan worden aangevoerd, is

[189] Dessoir: Das Doppel-Ich, 18, 22. Moll: Der Rapport in der Hypnose, 449. P. Janet: l’Automatisme psychologique.

dientengevolge zeer belangrijk. Bij het tafeldansen heeft men dikwijls ervaren, dat ook mededelingen over de toekomst worden gegeven. En door kortweg te concluderen dat er onzichtbare agenten zijn, heeft men de verstorvenen er bij gehaald. Maar ook hier ligt weer de plicht om te onderzoeken of wij mogelijk met het transcendentale subject kunnen volstaan.

In de oudheid werd de beweging van levenloze voorwerpen voor mantische[190] doeleinden gebruikt, en men concludeerde dat het ging om inspiratie. Schopenhauer heeft de mogelijkheid van de kwestie toegegeven, wat des te meer erkenning verdient nu het transcendentale subject in zijn systeem geen plaats heeft. Hij zegt: "Wanneer iemand de kloppende tafel als orakel consulteert en deze hem het afwezige, zelfs het toekomstige correct verkondigt, kan dat hieruit worden verklaard, dat hetgeen hij onbewust weet, door de tafel tot bewustzijn wordt gebracht. In ons huist een heimelijke profeet die luid wordt tijdens het somnambulisme en helderzien, waar hij verkondigt wat voordien en naderhand, in wakende toestand, ons onbewust is. De alwetendheid van deze profeet moet het zijn, die door middel van het tafelkloppen tot bewustzijn wordt gebracht. (...) Zelfs wanneer de vragensteller de tafel niet aanraakt, werkt hij door degenen die hem aanraken - op grond van de eenheid van het ding op zich[191], in alle wezens - door op de tafel.[192] Hier gaat Schopenhauer blijkbaar veel te ver. Doorgaans is voor hem het ‘ding op zich’ een blinde wil, zonder besef. Hier heeft het een bewustzijn, zelfs alwetendheid. In de ervaring komt bovendien deze alwetendheid van levenloze orakels helemaal niet voor. Soms komen er juiste mededelingen over de toekomst voor, maar de verkeerde, vormen zelfs de regel. De ervaringen geven ons daarom slechts recht op de conclusie, dat er een agent is wiens wijze van kennen, zich van de menselijke onderscheidt,

---

[190] *['Voorspellende'. vert.]*.
[191] *[Dus Schopenhauers term ‘Ding an sich’. vert.]*.
[192] Lindner und Frauenstädt: Arthur Schopenhauer, 455.

zonder dat hij van vergissingen gevrijwaard is. Een dergelijke agent is het transcendentale subject, maar niet de wil van Schopenhauer[193], noch het onbewuste van Hartmann.

In elk geval staan wij voor een belangrijke conclusie. Wanneer de tafel soms juiste mededelingen over de toekomst doet, moeten alle transcendentale vermogens die wij in het somnambulisme tegenkomen, door levenloze onderwerpen geëxterioriseerd kunnen worden: het ruimtelijke vérzien, de ziektediagnose, de prognose en het voorschrijven van geneesmiddelen. Is men nu bij de somnambulen niet genoodzaakt om tot externe inspiratie te concluderen, zo is het bij de spiritisten overijld om direct naar de geesten te grijpen, want het is slechts een onwezenlijke nevenkwestie wanneer dergelijke vaardigheden indirect geëxterioriseerd worden, in plaats van zich direct te openbaren, zoals bij de somnambulen.

In de 'Nordischen Biene' (27 april 1853) vertelt de Russische Tscherepanoff, die naar het oosten reisde, over vliegende tafels waarvan de boeddhistische lama's zich bedienen om verborgen zaken te vinden. Wanneer iemand wordt bestolen, gaat hij naar de lama, die zijn antwoord echter regelmatig pas na enige dagen geeft. Daarbij gaat hij voor een klein vierkant tafeltje zitten en legt daar zijn handen op, terwijl hij in een tibetaans boek leest. Na een halfuur verheft de priester zich, terwijl de houding van zijn armen ongewijzigd blijft. De tafel volgt zijn handen, tot die ter hoogte van zijn ogen zweeft. Dan vliegt hij voorwaarts, zodat de priester moeite heeft hem te volgen, en valt uiteindelijk op de grond. In het verlengde van de ingeslagen richting moet dan de gestolen zaak worden gevonden. In één geval, waarin Tscherepanoff ooggetuige was, vloog het tafeltje 36 meter ver naar de hut van een boer, die zich toen uit vrees voor ontdekking van het leven beroofde. In de hut bevond zich het gestolene. Wanneer het tafeltje niet beweegt, verklaart de lama

[193] *[En noch het 'Ding an sich' van Schopenhauer. vert.]*.

de zaak voor onvindbaar.[194] Dat klinkt zeer bijgelovig, maar wanneer men dergelijke verschijnselen naar hun bestanddelen ontleedt, komen ze ons niet meer zo ongelofelijk voor. Deze bestanddelen zijn odische wilsoverdrachten en een exteriorisering van transcendentale vermogens.

Op het instrument waarvan men zich daarbij bedient, komt het natuurlijk niet aan, slechts vooropgesteld, dat het od-capaciteit heeft. Ook de wichelroede is reeds op deze wijze gebruikt. De eerste wetenschappelijke pogingen om met het overladen van od transcendentale vermogens te exterioriseren, zijn gedaan door Johann Gottlieb Zeidler.[195] Hij liet zijn zoon de weg door een dicht woud nemen, en met de wichelroede alle slangenbewegingen volgend die zijn zoon gemaakt had, vond hij hem. Op een andere keer vond hij hem in een naburige stad. Hier hebben wij dus reeds de exteriorisering van een transcendentaal vermogen door de ruimtelijk beweging van een levenloos voorwerp. Zeidler was er natuurlijk ver van verwijderd dat hij de roede als zodanig een vermogen toeschreef.[196] Daarvan kan hoogstens in zoverre sprake zijn, dat niet alle houtsoorten voor de od-lading gelijkwaardig zijn, en dat de hazelnootroede, die het meeste gebruikt wordt, wellicht een bijzondere od-capaciteit bezit, zoals dat ook van een somnambule van Kerner beweerd wordt.[197] Overigens heeft reeds vóór Zeidler Vallemont[198] uitgesproken, dat de wichelroede niet zou bewegen, wanneer hij niet, aangeraakt door de hand van de mens, gemagnetiseerd was.[199]

---

[194] Du Potet: Journal du magnétisme, XII, 447-449. Kerner: Die somnambulen Tische, 6. Perty: Die mystischen Erscheinungen, II, 16.

[195] Zeidler: Pantomysterium (1700).

[196] *[Het origineel heeft hier geen voetnootverwijzing in de tekst; alleen een voetnoot, als volgt. vert.]*. Zeidler: Pantomysterium, 30, 32.

[197] Kerner: Geschichte zweier Somnambulen, 237.

[198] *[Lees: P. de Vallemont. Ook hierna. vert.]*.

[199] Vallemont: Physique occulte, 84.

Wanneer water- of metaaladers door de wichelroede worden aangeduid, kan daarbij zeer wel een lichamelijke invloed op het menselijke organisme in het spel zijn. Zelfs wanneer Aymar de moordenaar achtervolgt, zou men wellicht nog de conclusie kunnen trekken van een achtergelaten odisch spoor, dat hem leidde zoals de hond die een voetspoor volgt. Wanneer echter levenloze voorwerpen de toekomst openbaren, is dit slechts denkbaar als de exteriorisering van een transcendentaal vermogen of als externe inspiratie. In het eerste geval moet wel worden uitgegaan van een drager van dit vermogen, van een transcendentaal subject. Maar dit subject moet zich noodwendig in de metafysische ordening der dingen ophopen, moet in hen ingebed zijn, wanneer het daarvan kond kan doen. Dit is echter het punt waar op zijn minst ook de logische mogelijkheid van de spiritistische theorie aanwezig is. Want ook andere wezens, bijvoorbeeld de verstorvenen, zijn in de metafysische ordening der dingen ingebed. Dus moet ook van hen een inwerking in onze zintuiglijke wereld denkbaar zijn. Het od zou dus de kracht zijn dankzij welke de zintuiglijke en de transcendentale wereld, het hiervoormaals en het hiernamaals, met elkaar in verbinding kunnen worden gebracht. Dat is niet zo ondenkbaar, wanneer wij bedenken, dat het hiervoormaals en het hiernamaals een identieke wereld vormen, en dat slechts de aanpassingsaard van hun bewoners verschillend is. Wanneer dit od door onze eigen wezenshelft in het hiernamaals, kan worden benut, zoals bij de exteriorisering van transcendentale vermogens - waarbij de aardse wezenshelft hoogstens als od-leverancier in aanmerking kan komen, maar de bijzondere toepassingswijze van het od in staat moet zijn om bepaalde bewegingen of pennenhalen te maken, en de intellectuele inhoud van de mededeling door het transcendentale subject te vormen - dan kan gevoeglijk de verdere mogelijkheid niet meer ontkend worden, namelijk dat ook een onbekende agent deze soort toepassing kan bezorgen, die op dezelfde wijze bij het

hiernamaals hoort als ons eigen transcendentale subject. De telegraafdraad die de beide werelden verbindt, het od, moet door alle bewoners van het hiernamaals kunnen worden benut, en wanneer wij via de tafel mededelingen over de toekomst verkrijgen, zijn dat niet alleen mededelingen uit het hiernamaals wanneer ze van verstorvenen uitgaan, maar ook wanneer ze van het transcendentale subject uitgaan. Laatstgenoemde werkt daarbij zonder gebruik te maken van het aardse lichaam – althans als intellectuele agent -, maar de eerstgenoemden zonder het bezit van een aards lichaam. De raadselachtigheid van het verschijnsel is dus in de tweede situatie niet groter dan in de eerste.

Bij mededelingen van een externe agent zouden de experimentatoren zich slechts bevinden in de rol van od-leverancier. En van deze mogelijkheid om de od-leverancier te scheiden van de intellectuele agent - die de wijze van toepassing van het od in relatie tot bepaalde bewegingen regelt -, hangt de mogelijkheid van mededelingen door verstorvenen af. Bij Gasparin is de volgende proefneming vermeld. Tien experimentatoren hadden hun handen op de tafel gelegd. Een van de toeschouwers was tot intellectuele agent uitverkoren. Hij schreef het aantal de klopgeluiden op, dat gegeven zou worden door de tafel. Dit schriftelijke bevel werd nu aan een der experimentatoren te lezen gegeven, en wel aan degene die voor de kloppende tafelvoet zat, en er dus met zijn handen niet op kon inwerken. Aan de overige experimentatoren bleef het bevel onbekend. Desalniettemin werd twaalf maal achter elkaar het bevel uitgevoerd om twaalf tot dertig maal te kloppen. Eenmaal bleef de tafel tegen de verwachting in bewegingloos. De toeschouwer had namelijk het getal 0 opgeschreven.[200] Zoals men ziet, is het experiment niet geheel smetteloos. De mechanische inwerking door degene die in het bevel was ingewijd, was weliswaar uitgesloten, maar niet de odische. De

[200] Gasparin: Les tables tournantes, I, 206.

odische agent zou echter pas dan van de intellectuele agent gescheiden zijn, wanneer gedachtevragen van een zich buiten de keten bevindende persoon door de tafel beantwoord zouden worden.

Men zal bij het tafeldansen gewoonlijk bemerken, dat een willekeurige experimentator een bijzonder sterke odische invloed - wellicht zelfs de beslissende - uitoefent. De meting van deze kracht is voor het experiment toegankelijk: Men geeft een van deze personen - te noemen: ‘a’ - namelijk in het geheim het bevel de tafel vijfentwintig keer te laten kloppen; een tweede - te noemen: ‘b’- eveneens in het geheim, het bevel de tafel slechts tot achttien keer te laten kloppen. Gaat de grotere kracht van ‘a’ uit, dan zal de tafel vijfentwintig keer kloppen. Maar de invloed van de - iets geringere - invloed van ‘b’ zal zich verraden, doordat vanaf achttien de klopgeluiden langzamer en zwakker worden. Onder omstandigheden kan ‘a’ ook tegen de verenigde wil van ‘b’ en ‘c’ opgewassen zijn, en die van hem doorzetten. Maar hij delft het onderspit wanneer aan ‘b’ en ‘c’ ook ‘d’ wordt toegevoegd. Wanneer de tegenstanders, die tot nu toe de klopgeluiden vertraagden en afzwakten, tijdens het experiment hun wil met die van ‘a’ verenigen, dan zal een opvallende versnelling van de beweging optreden. De tafel zal dan als een van de remschoen bevrijde wagen zijn opgave tot een einde kunnen brengen.[201]

Het zou fout zijn om de beweging van de tafel zuiver en alleen aan een psychische kracht toe te schrijven. Hij is steeds psychomagnetisch, dat wil zeggen, dat hij zowel een verstandelijke agent als ook een od-leverancier vereist. Dit blijkt, wanneer men de wil laat voortduren, maar het od uitschakelt. Het is al aangeroerd, dat de grootste ob-opbouw voorhanden is in het midden van de tafel, zodat bij aanraking van deze plek sommigen een schok krijgen. Legt men daar nu

[201] Gasparin: I, 217, 209.

een substantie neer met een sterke od-capaciteit, dan wordt het overgeladen od opgezogen en houdt de beweging van de tafel op; ook wanneer de wil van de experimentatoren voortduurt. Een dergelijke substantie is water. Vandaar dat het van oudsher en met recht voor geneesdoeleinden gemagnetiseerd en als drank aanbevolen werd. Stelt men tijdens de grootste beweging van de tafel in het midden daarvan een glas water, dan wordt de tafel onbeweeglijk, maar het water wordt geodiseerd. Sensitieven worden dat gewaar aan de walgelijke smaak ervan.[202] Stelt men het glas aan de ene kant van de tafel, dan zal de tafel aan de andere kant, waar het od doorcirculeert, omhoog gaan. Dit treedt ook dan op, wanneer de rond de tafel zittende od-leveranciers hun ogen sluiten en de proef door een toeschouwer wordt gedaan.[203]

Zoals bekend is, gaat de sterkste magnetische invloed uit van personen die zelf gemagnetiseerd zijn, met name in het somnambule stadium. Zij werken sterker dan hun magnetiseur, aangezien zij niet alleen met hun eigen od, maar ook met dat van de magnetiseur geladen zijn; bovendien omdat hun aandacht door de omgeving niet verstrooid wordt, maar geconcentreerd is, wat ook nog door suggestie kan toenemen. Zou men dan ook het tafeldansen door somnambulen laten uitvoeren, dan zouden de verschijnselen zonder twijfel van de opvallendste aard zijn. Daar komt nog bij, dat de somnambulen reeds met alle odische situaties als zodanig op de hoogte zijn, en daarom ook tot raadgevingen in staat zijn. Zo is het dan ook een somnambule die zich over deze inschakeling van somnambulen bij het tafeldansen uit, en zij verklaart het verschijnsel geheel in de zin van de ophelderingen tot dan toe, namelijk uit het overladen en vermengen van de levenskracht van degenen die experimenteren.[204] Maar zelfs afgezien

[202] Reichenbach: Der sensitive Mensch, I, 175.
[203] Gasparin: I, 217.
[204] Du Potet: Journal du magnétisme, XII, 455.

daarvan, zouden wij uit het tafeldansen, wanneer het rationeel zouden worden bedreven, nog merkwaardige inzichten winnen. Drie dingen staan vast, en zelfs de lezer die op alle overige punten nog twijfelt, zal toch uit het voorafgaande de overtuiging hebben gewonnen, dat - ten eerste - de beweging van de tafel ook zonder mechanische druk optreedt; dat - ten tweede - ze op odische overlading berust, en dat - ten derde - de tafel de verlangde bewegingen uitvoert. Vandaar dat het od als voertuig van de gedachten en de wil moet worden beschouwd. Zelfs wanneer we dus het spiritistische experiment geheel laten vallen, zijn er nog natuurkundige en psychologische feiten aanwezig die tot verder onderzoek nopen.

De proefnemingen die men zou moeten nemen, moeten geleid worden door het gezichtspunt dat tussen het geëxterioriseerde, in de tafel geladen od en de od-bron een magnetisch *rapport* bestaat. Men moet dus constateren, dat inwerkingen die op de od-bron plaatsvinden, of invloeden die spontaan van de od-bron uitgaan, op het geëxterioriseerde od overstappen. De uitvoering van gewilde bewegingen door de tafel is slechts één verschijnsel van deze ene kant van het magnetische *rapport*. Ook de andere kant van dit *rapport* moet worden onderzocht: inwerkingen op het geëxterioriseerde od moeten ook op de od-bron overgaan. Dit is met betrekking tot het tafeldansen nog in het geheel niet geprobeerd. Het in de tafel geladen od vervluchtigt wel heel spoedig. Dat zou wellicht een halt kunnen worden toegeroepen door het bestrijken van zijn oppervlak met een substantie van grote od-capaciteit. Daardoor zou aan het magnetische *rapport* niet slechts grotere capaciteit, maar ook een langere duur worden verleend. Dan zullen wij ook hier in aangepaste vorm de verschijnselen tegenkomen die wij overal waarnemen waar een magnetisch *rapport* tussen geëxterioriseerd od en de od-bron voorhanden is, namelijk in de sympathetische kuur, in tovenarij en tegentovenarij, in de solidariteit tussen fantoom en medium, et cetera.

Daarentegen moet ik juist het tafeldansen als spiritistisch experiment niet alleen maar onvruchtbaar verklaren zolang dat voorwerk niet geschied is; maar ook overbodig verklaren wanneer het is geschied. Merkwaardige verschijnselen moet men namelijk steeds daar bestuderen, waar ze zo weinig mogelijk met onbekende bestanddelen vermengd zijn. Het tafelschrijven moet daarom worden afgelost door het automatische schrijven, de pen in de hand, en door het directe schrift. Het tafelkloppen daarentegen door klopgeluiden buiten de tafel. Kortom, de verschijnselen moeten eerst van hun onwezenlijke bestanddelen bevrijd worden, en het zoeken naar de externe agent moet daar worden uitgevoerd waar de menselijke agent geheel uitgeschakeld is. Ook om praktische redenen is dit procedé geboden, namelijk om het verschijnsel erkenning te verlenen. Wanneer men iemand als Lessing het kloppen met de tafelpoot als de spraak der verstorvenen zou hebben voorgehouden, zou hij waarschijnlijk hebben gelachen. Maar hij lachte niet toen de ‘klopgeest van Dibbersdorf’ zich in de muren liet horen, en erkende veeleer, dat hij hier “aan het eind van zijn Latijn” was. De meesten van onze geleerden zouden ook in Dibbersdorf lachen, maar dat komt doordat zij geen Lessing zijn.

2. De sensitieve diagnose.

Wie de dagbladen leest, zal bemerkt hebben, dat in de afgelopen jaren het aantal rechtszaken waarin mannelijke of vrouwelijke magnetiseurs en somnambulen wegens 'kwakzalverij' werden aangeklaagd, en in de regel ook veroordeeld, aanzienlijk is toegenomen. Het verloop van dergelijke processen is steeds hetzelfde: Artsen verschijnen als aangetrokken 'deskundigen', en de officier van justitie richt aan hen de vragen:

1. Bestaat er een dierlijk magnetisme? Antwoord: nee.
2. Bestaat helderziendheid, waardoor een somnambule in staat is, ziekten te herkennen en geneesmiddelen voor te schrijven? Antwoord: nee.
3. Houdt u dus de aangeklaagde voor een zwendelaar? Antwoord: ja.
4. Hoe verklaart u de resultaten waarover de getuigen à décharge een bewering doen? Antwoord: Wanneer er al van blijvende resultaten sprake zou zijn, berusten ze hetzij op suggestie, of zijn ze vanzelf ingetreden.

Dit is, in weinig regels samengevat, het verloop van al deze processen. De heren juristen, voor wie het oordeel van de deskundigen maatgevend is, moeten dan de aangeklaagden wel veroordelen, wanneer die zich voor hun kuren lieten betalen.

Allereerst wil ik een vraag opwerpen: Is er op enige Duitse of Oostenrijkse universiteit een medische faculteit waar ooit sprake was van dierlijk magnetisme en magnetisch somnambulisme? Vraag het aan een willekeurige hoogleraar, docent of student in de geneeskunde, en ze zullen allen met 'nee' antwoorden. Logischerwijze is dan de conclusie dat de arts als zodanig, dat wil zeggen, op grond van zijn universitaire studies, nog geen deskundige in deze dingen is, maar pas dan competent is, wanneer hij dit hiaat in zijn opleiding na zijn univer-

siteitsjaren door vrijwillige studies heeft opgevuld. Zulke artsen zijn er immers, al zijn ze ook weinig talrijk.

De eenvoudigste gerechtigheid gebiedt daarom, de deskundigen te vragen of zij inderdaad deskundigen zijn, dat wil zeggen, of zij de literatuur over dierlijk magnetisme, begonnen met Mesmer en Puységur, kennen. Wordt deze vraag ontkennend beantwoord, dan is het de taak van de verdediger dat hij dergelijke deskundigen afwijst en aandringt op het verhoren van anderen. Want daar is de hele wereld het toch wel over eens, dat de studie van het betreffende onderwerp tot de bagage van de deskundige behoort, en er zelfs het wezen van uitmaakt.

Nu hoort men zeggen, dat een enkeling deze studie wel zou kunnen ontberen, want het oordeel zou 'in naam der wetenschap' kunnen worden afgegeven, die het dierlijk magnetisme allang onderzocht en verworpen zou hebben. Daarmee stellen zich dan ook de gezworenen en de officier van justitie gerust, en het lot van de aangeklaagde is daarmee bezegeld. Een werkelijk deskundige zou echter zeggen, dat een beroep op 'de wetenschap' slechts dan toegestaan is, wanneer onder haar vertegenwoordigers geen verschil van mening bestaat. Dat bestaat echter in grote mate. Zo heeft bijvoorbeeld in de afgelopen eeuw de Franse Academie het magnetisme onderzocht en verworpen, maar dan ook alleen de theorie van Mesmer, onder erkenning van de feiten. Ook was dit verwerpende oordeel niet eenstemmig. Daarentegen heeft dezelfde Academie in 1825 het magnetisme en somnambulisme nog een keer onderzocht, en na een vijfjarige arbeid heeft een commissie van elf artsen eenstemmig alles, het magnetisme en de wonderbaarlijke vaardigheden van de somnambulen, erkend. Er bestaat dus een verschil van mening binnen de wetenschap, en men kan zich dus niet beroepen op het oordeel 'der wetenschap'. Wanneer we van de geleerde gremia overgaan tot de individuele persoonlijkheden binnen de geneeskunde, dan

zijn de meningen hier opnieuw verdeeld. Alleen al uit mijn eigen bibliotheek zou ik gemakkelijk een compilatie van honderd artsen kunnen samenstellen die, op grond van studies en eigen experimenten, het dierlijk magnetisme en medisch somnambulisme erkennen. Als wij daarentegen een verwerpend oordeel tegenkomen, is het ook altijd a-priorisch, zonder studies en zonder ervaring afgegeven, dus waardeloos.

Kortom, bij de huidige stand van het geneeskundig onderricht kan de arts als zodanig nog niet beschouwd worden als deskundige op het terrein van het magnetisme en het somnambulisme. Hij moet eerst bewijzen dat hij over kennis terzake beschikt. Dat geschiedt echter niet, en daarmee wordt niet slechts de logica geschaad, maar ook de gerechtigheid.

Laten we overgaan naar de tweede vraag die aan de deskundige gesteld wordt: Kan een somnambule andermans ziekten helderziend herkennen? Deze vraag wordt regelmatig ontkennend beantwoord. Een werkelijk deskundige zou hier echter zeggen, dat de vraag verkeerd gesteld is. Het helderzien is geenszins een *conditio sine qua non*[205] voor de ziektediagnose van de somnambule. Men kan daarvoor de vaardigheid bezitten zonder in het minst helderziend te zijn. De somnambule hoeft geen medische kennis te hebben. Hij oordeelt vanuit zijn gewaarwordingen, die van start gaan wanneer hij de zieke bij de hand neemt, of hem bevoelt. Zijn diagnose is niet reflectief, maar sensitief. De analyse draait dus om een geheel fout punt zolang er sprake is van helderzien. Het gaat veeleer uitsluitend om de vraag of een sensitieve diagnose mogelijk is, en hoe men die kan verklaren.

Geheel algemeen gesproken, berust deze sensitiviteit op een nivellering van twee toestanden. Wanneer een somnambule een zieke aanraakt, nivelleren de beide lichamen hun toestanden, net

---

[205] *['Voorwaarde waar men niet buiten kan'. vert.]*

als wanneer bij twee onbelevendigde lichamen het ene warm en het andere koud is. Nader omschreven, is deze nivellering odisch. Maar over dit od hoort men op universiteiten weer niets, zodat ook hier slechts diegene als deskundige kan gelden die de desbetreffende literatuur - Reichenbach, Ziegler en de middeleeuwse paracelsisten - kent, of zelf experimenten heeft uitgevoerd. Reichenbach heeft zijn gehele leven eraan besteed en ongeveer dertienduizend experimenten uitgevoerd. Maar ondanks dat hij het od-licht, dat slechts voor de sensitieven zichtbaar is, zelfs gefotografeerd heeft, verweet men hem toch, dat hij slechts subjectieve toestanden van zijn proefpersonen schilderde waarin hij gevoels- en gezichtsgewaarwordingen gesuggereerd zou hebben. Om dit verwijt te ontkrachten, liet Ziegler de menselijke sensitieven geheel links liggen en experimenteerde hij met sensitieve planten, waarmee dus de objectiviteit van odische werkingen bewezen is.

Wanneer ik vanuit de ijzige koude een vertrek binnenga, iemand de hand geef en een halfuur vasthoud, zal een nivellering van de warmte plaatsvinden, totdat beide handen dezelfde temperatuur hebben. Wat voor de warmte geldt, geldt voor alle natuurkrachten. Het gehele natuurproces berust op een voortdurende nivellering van de zich steeds in beweging bevindende krachten. De odische kracht kan daarvan niet uitgesloten zijn, en aangezien deze individueel verschillend is, en al naar gelang van de gezondheidstoestand wisselend, moeten bij het aanraken van twee mensen ook hun odische toestanden genivelleerd worden, en dat is dan ook wat de sensitieven ervaren. Aangezien er van oudsher sensitieven zijn geweest, heeft men ook van oudsher dergelijke observaties gedaan, die echter al naar gelang van de heersende tijdgeest verschillend werden uitgelegd. In het jaar 1699 werd een zekere Marie Bucaille als heks veroordeeld. In haar vermogen om onbekende ziekten te herkennen en op zich te nemen, zag men bewijs van de hekserij met hulp van de demonen. In het nog

voorhanden zijnde verdedigingsschrift tegen dit oordeel werd niet onhandig tegengeworpen, dat men weliswaar van heksen afwist die ziekten overdroegen, maar niet van zulke die ziekten op zich nemen.[206] Hetzelfde verschijnsel werd waargenomen in Parijs op het kerkhof van St.-Médard, waar de in de geschiedenis van het jansenisme bekende gebeurtenissen meer dan twintig jaar lang plaatsvonden aan het graf van abbé Paris. De 'convulsionnairen' namen daar regelmatig de ziekten van personen in zich op, van wier kwalen zij niets afwisten. Zij kwamen ermee op de hoogte door pijngevoelens in de overeenkomstige lichaamsdelen. Daarbij kwam het vaak voor, dat voor de duur van de overdracht de zieken van hun lijden bevrijd bleven.[207] Een dergelijke convulsionnaire nam de ziektesymptomen van de ridder Deydé in zich op en verviel meermalen tot epilepsie. Ze kreeg het schuim op haar mond en er trad een heftig braken van gal op.[208] De jezuïeten, die dergelijke verschijnselen bij een der hunnen[209] als teken van zijn heiligheid hadden aangezien, schreven ze echter aan de duivel toe, aangezien ze bij de ketterse jansenieten plaatsvonden.

Pas door de herontdekking van het somnambulisme werd de juiste interpretatie voorbereid, en sindsdien volgen de observaties zich ononderbroken op, tot op de huidige dag. Reeds in de tijd van Mesmer heeft men in Lyon de somnambulen de ogen verbonden en zieken aan hen voorgeleid. De somnambulen, meisjes uit het volk, gaven de symptomen niet slechts aan, maar namen ze ook in zich op.[210] Puységur was

---

[206] Bertrand: Le magnétisme en France, 430.

[207] Carré de Montgéron: Les miracles opérés par l'intercession de M. de Paris, II. Idée de l'état des convulsionaires, 20.

[208] Ibid.: II. Idée de l'oeuvre, 111.

[209] *[Namelijk bij de stichter van hun Orde, Ignatius van Loyola, 1491-1556. vert.]*.

[210] Bertrand: Le magnétisme en France, 229.

op zijn landgoed Busancy een der eersten bij wie de somnambule diagnose regelmatig werd aangewend. Een zekere heer Cloquet die deze scènes bekeek, zegt daarover: “Deze zieken, die ‘artsen’ genoemd werden, hebben in de crisis[211] een bovennatuurlijke gave waardoor zij, wanneer men hun een zieke voorstelt die zij met hun hand - zelfs over hun kleren - aanraken, voelen wat het ziek geworden orgaan, het lijdende deel is. Zij benoemen dat en geven ongeveer de overeen-komende geneesmiddelen aan. Ik liet mij door een dergelijke arts aanraken, een vrouw van ongeveer vijftig jaar. Nadat zij hoofdzakelijk bij mijn hoofd was gestopt, zei ze, dat ik daar dikwijls aan lijd en gewoonlijk een zeer sterk oorsuizen heb, wat zeer juist is. Een jongeman, een ongelovige toeschouwer, onderwierp zich hierop aan de aanraking. Het werd hem gezegd, dat hij aan zijn maag en aan verstopping leed, sinds een ziekte die hij enige jaren eerder had gehad. Hij gaf de juistheid toe, maar ging, daarmee niet tevreden, naar een andere ‘arts’, op twintig pas afstand van de eerste, liet zich weer aanraken en verkeeg dezelfde diagnose.”[212] Dr. Bertrand introduceerde bij zijn somnambule een haar geheel onbekende juffrouw, die aan astma leed. Na een korte aanraking vertoonde de somnambule de heftigste symptomen van deze kwaal en beschreef de ziektetoestand precies, maar ook nog een andere kwaal die de zieke voor haar arts verborgen had gehouden, namelijk uitslag op haar onderlichaam.[213] Toen daarop een jongeman aantrad, die onlangs in een duel gewond was geraakt, zei zij, dat hij een kogel had gekregen die, bij zijn mond binnendringend, onder verwoesting van enkele tanden aan de achterzijde van zijn nek naar buiten drong, wat geheel juist was.[214]

---

[211] *[De term 'crisis' wordt hier gebruikt om een bijzondere gesteldheid van het bewustzijn aan te duiden. vert.]*.

[212] Ibid.: 222.

[213] Bertrand: Traité du somnambulisme, 230.

[214] Ibid.: 233.

Bertrand zegt dan ook in het algemeen: “Vermoedelijk heeft iedereen die ook maar de gelegenheid heeft gehad om enige somnambulen waar te nemen, bemerkt, dat zij bij een eenvoudige aanraking de pijn van diegene ondervinden met wie zij in *rapport* worden gebracht. Daarentegen is de aan hen op deze wijze meegedeelde pijnlijke indruk meestal slechts momenteel, en zijn de symptomen die zich bij hen tijdens de magnetische slaap vertoonden, na het ontwaken verdwenen.”

Dr. Teste zegt: “Wanneer de handen van de somnambule worden vastgepakt, siddert deze gewoonlijk, maar dan onderzoekt hij zichzelf opmerkzaam en schijnt de indrukken te verzamelen die hij niet gewoon is. Deze indrukken zijn die van de zieke, wiens organisme in bepaalde zin met dat van hem geïdentificeerd wordt. Spoedig daarop geeft hij ook de symptomen aan, die hij zonder ordening beschrijft, maar meestal beginnend met de organen die het ziekste zijn.”[215]

Over de jongeman Richard die door zijn broer en arts behandeld werd, wordt gezegd: “Wanneer Richards arts, zoals vaak gebeurde, van hevig lijdende personen direct naar het magnetische slaapuur kwam, waarin hij, zoals gezegd is, nooit mocht ontbreken, kreeg Richard daardoor vaak onaangename, zelfs pijnlijke gewaarwordingen aan die delen van zijn lichaam waaraan de zieke van de zojuist aangekomen arts op dat moment zo heftig leed, en waarmee de laatste zich het meest levendig bezighield.”[216] Dr. Gmelin zette zijn patiënt in *rapport* met een somnambule die hem nooit gezien had. Ze voelde meteen, met name in de linker omgeving van de ribben, een stekende pijn die zich over de borst uitbreidde. Het was haar alsof daar een gezwel moest zijn, en ze voelde zich zeer zwak.

[215] Teste: Le magnétisme animal expliqué, 338.
[216] Görwitz: Idiosomnambulismus, 66.

De patiënt bevestigde de diagnose.[217] Pas onlangs heeft professor Liébault nog weer bericht, dat een somnambule jongeman in vijf gevallen achter elkaar de ziekten van personen herkende, wier handen hij in de zijne nam.[218]

Met deze uitspraken van artsen stemmen die van de magnetiseurs volledig overeen. Daarmee zou men een boek kunnen vullen. Omdat het mij er echter om te doen is, te bewijzen dat de meningen binnen de wetenschap verdeeld zijn, dus dat de tegenstanders van het somnambulisme zich niet op de wetenschap kunnen beroepen, althans niet meer dan de aanhangers, laat ik nu enige magnetiseurs aan het woord komen. Du Potet zegt, dat de somnambulen, met een zieke in *rapport* gebracht, in hun eigen organisme de storingen gewaarworden waarvoor zij geconsulteerd worden. Bij de beste somnambulen zullen de aanduidingen met dezelfde woorden geschieden als waarmee de zieke zijn kwaal omschrijft, en het nauwste *rapport* roept dezelfde symptomen op. Wanneer dit nauwe *rapport* optreedt, zijn ook de heilvoorschriften van de somnambulen bijzonder werkzaam.[219] De Zieneres van Prevorst had voor onbekende ziekten een zo fijne gewaarwording, dat zij alleen al bij het naderen van de patiënt aan de corresponderende delen van haar eigen lichaam dezelfde gewaarwordingen had en de ziekte kon aangeven. Toen zij ooit een haar onbekende patiënte betastte, werd zij uiterst rood, had hartkloppingen, pijn in de omgeving van haar lever, en in haar rechteroog zag ze bijna niets meer. Dit was bij de patiënte al jaren het geval. Zij had daarover echter niets geuit en men zag haar het euvel ook niet aan. Bij de Zieneres echter hield deze verduistering van haar oog enige dagen aan.[220]

---

[217] Gmelin: Fortgesetzte Untersuchungen über tierischen Magnetismus, 222.
[218] Liébault: Thérapeutique suggestive, 270.
[219] Du Potet: Manuel pratique, 196.
[220] Kerner: Die Seherin von Prevorst, 113, 114.

Omdat het od de drager van de ziekte is en de somnambule diagnose op odische versmelting berust, valt te verklaren, dat de somnambulen bij bepaalde ziekten een hevige afkeer voor de aanraking ondervinden. Tardy heeft honderd jaar geleden reeds waargenomen, dat wanneer men de somnambulen er in dergelijke gevallen om vraagt, zij in kramp vervallen. Zijn somnambule leed zeer wanneer zij patiënten aanraakte wier ziekte met die van haarzelf verwant was, en zij bewees daardoor de juistheid van haar voorschrift dat de magnetiseur geen zieken moest aanraken die aan dezelfde ziekte leden als hijzelf.[221] In beide gevallen worden de reeds voorhanden zijnde symptomen nog odisch versterkt. Puységur ondervroeg zijn somnambule Viélet, die bij consultaties meermalen zelf ziek werd, welke ziekten het gemakkelijkste op somnambulen overgaan. Deze gaf zijn antwoord schriftelijk en voerde aan: epilepsie, diarree, scheurbuik, verlamming, jicht en syfilis.[222] Bij dr. Teste komt een somnambule Caria voor, die - toen een zieke haar aanraakte - een doordringende kreet slaakte en in krampen verviel. Drie dagen later stierf de zieke.[223] Dr. Siemers zegt, dat bepaalde zieken op de somnambulen reeds tijdens het waken een afstotelijke indruk maken. Tijdens de magnetische slaap is de gewaarwording dan bepaalder.[224] Een vrouw die aan jicht leed en haar mond niet meer kon openen, werd met een somnambule in *rapport* gebracht. Deze bepaalde de diagnose, maar beklaagde zich erover, dat zij de symptomen geërfd had, en deze toonden zich nog na het ontwaken. Een andere somnambule, die een idioot had aangeraakt, bleef enige dagen stompzinnig. Professor Ochorowicz, die dit aanvoert, voegt eraan toe: “Ik schaam mij, dat ik moet erkennen dat ik, toen ik

---

[221] Tardy de Montravel: Essai sur la théorie du somnambulisme. Voorwoord en 100.
[222] Charpignon: Physiologie du magnétisme animal, 217.
[223] Teste: Manuel pratique, 387.
[224] Siemers: Erfahrungen über Lebensmagnetismus, 355.

deze passage bij Du Potet las, in de kantlijn een vraagteken en twee grote uitroeptekens plaatste. Op dit moment haal ik ze weg."[225] Terzijde dient nog opgemerkt te worden, dat ook de diagnose van dieren voorkomt. La Fare liet zijn paard door een somnambule onderzoeken en deze ontdekte heel gemakkelijk de aard van het euvel, zoals dr. Foissac bericht.[226]

Men heeft niet pas sinds Braid, maar al van aanvang af geweten, dat dergelijke verschijnselen slechts van subjectieve aard zijn, en op suggestie of autosuggestie kunnen berusten. Ook heeft men ingezien, dat er in veel gevallen een objectieve gebeurtenis aan ten grondslag moet worden gelegd, en benoemde deze kracht met dierlijk magnetisme, hetgeen identiek is met datgene wat Reichenbach later od noemde. De sensitieven van Reichenbach werden via hun gevoel de odische inwerkingen van zieke personen gewaar.[227] Een van hen voelde in een goed doorluchte kamer dat het od van de zieken warm, en dat van de arts en zijn assistenten koud was.[228] Wanneer zij[229] op een stoel terechtkwamen die zojuist door iemand verlaten was, ondervonden zij dat in de hoogste mate als onaangenaam. Enkelen sleepten het whistspel steeds mee naar hun eigen stoel. Anderen gingen, wanneer zij een onbekende stoel moesten gebruiken, op de uiterste rand zitten, of zochten in het koffiehuis de uiterste hoek op om een frisse stoel te verkrijgen. Reichenbach brengt in herinnering, dat sommige artsen van de handen van hun zieken afstotelijke gewaarwordingen krijgen, *calor mordax*[230] genaamd, hetgeen door andere artsen ontkend wordt. De eersten zijn blijkbaar sensitief. De od-ontwikkeling moet dus in ziekten een ver-

---

[225] Ochorowicz: De la suggestion, 209.
[226] Foissac: Rapports et discussions, 433.
[227] Reichenbach: Der sensitive Mensch, I, 13.
[228] Ibid.: Odische Lohe, 114.
[229] *[De somnambulen. vert.].*
[230] *[Warme beten. vert.].*

anderde zijn. Sommige van zijn sensitieven onderscheiden niet alleen de odische sfeer van gezonden en zieken, maar hadden bij de zieken ook onderling nog afwijkende gewaarwordingen. Mejuffrouw Zinkel bevond, dat wanneer Reichenbach verscheidene dagen aan zijn bureau had gewerkt en thuis was gebleven, zijn odische sfeer in een soort verderf overging. Een kleine wandeling maakte dat niet veel beter, maar ging hij over de bergen, een drie tot vier uur verder weg, dan was hij na zijn terugkeer voor haar gevoel weer gereinigd en gezond en bleef dat een week zo.[231]

Dezelfde gewaarwordingen die bij sensitieven reeds tijdens het waken optreden, doen zich bij somnambulen toenemend gelden en dankzij hun grotere precisie raken dezen in staat tot de sensitieve diagnose. Voor de artsen echter, die daarvan nog steeds niet willen weten, heeft Reichenbach reeds veertig jaar geleden de profetie uitgesproken: “Er zal een tijd komen, ik zie het met vertrouwen tegemoet, waarin rijke heren en vorsten steeds een hoogsensitieve persoon voor zichzelf en hun familie in dienst zullen nemen. Dit zal uitsluitend geschieden met het doel om dagelijks door haar hetzij direct aangeraakt te worden, of om de sfeer van haar slaapkamer te onderzoeken, nadat zij die ’s morgens verlaten heeft.[232] De sensitieve persoon zal iedere schommeling die in de gezondheidstoestand van de heer plaatsvindt of alleen al dreigt, een aanzienlijke tijd vooraf, voordat het euvel werkelijk uitbreekt, aanzeggen, en de artsen op storingen in de gezondheid lang van tevoren opmerkzaam kunnen maken, voordat ze via andere symptomen kunnen worden waargenomen. Een sensitieve zal als profylaxe[233]

---

[231] Reichenbach: Der sensitive Mensch, I, 166, 167, 413, 427.

[232] *[Kennelijk omdat de somnambule ’s nachts haar eigen kamer oplaadt. Maar dat onderzoek zou slechts door haarzelf uitgevoerd kunnen worden, lijkt mij. Het citaat eindigt overigens met een vraagteken, wat onduidelijk is.* vert.*]*.

[233] *[Middel tot preventie van ziekte.* vert.*]*.

moeten dienen.”?[234] Dr. Martin Ziegler gaat nog verder, en in een nagelaten manuscript *Le diagnostic par la voie odique*[235] - waarvan ik een afschrift bezit -, wil hij de sensitieven en somnambulen door een precisieinstrument vervangen, namelijk door een rij van flesjes, gevuld met gevarieerde en gegradueerde mengingen van sodium chloratum en baryum chloratum, waarvan iedere samenstelling met een bepaalde sympathische zenuwknoop overeenkomt. De arts die zijn zieken heeft aangeraakt, zal - ook wanneer hij niets heeft ondervonden - niettemin diens od, wanneer hij direct daarna de samenstelling aanraakt, daarop overdragen en een irritatie ervan bewerkstelligen die hem het zieke ganglion verraadt.

Ik kon in het voorafgaande slechts een kleine bloemlezing van ontelbare getuigenissen geven, die voor de sensitieve diagnose aanwezig zijn. Daarom is het eigenlijk ongehoord, dat nog steeds gerechtelijke veroordelingen van somnambulen plaatsvinden, terwijl de ‘deskundigen’ verklaren dat de sensitieve diagnose zwendel is en dat de wetenschap er niets van afweet. Organisaties en enkelen die zich met deze studies hebben bemoeid, weten er wèl iets vanaf. De Parijse Academie heeft in haar rapport van 1831 uitdrukkelijk en met voorbeelden ondersteund, de volgende zinsnede opgenomen: “Ici la magnétisée plongée dans le somnambulisme juge la maladie des personnes avec lesquelles elle se met en rapport; elle en détermine la nature et en indique le remède.”[236] En aan het slot staat er: “Il résulte de ces observations: 1. que dans l’état de somnambulisme Mlle. Céline a indiqué les maladies de trois personnes avec lesquels on l’a mise en rapport. 2. que la déclaration de l’une, l’examen que l’on fait de l’autre après trois

---

[234] Ibid.: I, 428.

[235] *[De diagnose via de odische weg. vert.]*

[236] *[“Hier beoordeelt de gemagnetiseerde die in de slaaptoestand is vervallen, de ziekte van degene met wie ze in aanraking komt; ze bepaalt de aard en geeft de remedie.” vert.]*

ponctions, et l'autopsie de la troisième, se sont trouvés d'accord avec ce que cette somnambule avait avancé."[237]

Het is begrijpelijk, dat de somnambulen, omdat zij niet over medische kennis beschikken, zich bij hun diagnosen niet van de technische uitdrukkingen van de geneeskunde kunnen bedienen. Zij kunnen slechts hun gewaarwordingen schilderen. Dit soort diagnose heeft echter het voordeel, dat die reeds de aanvang van ziekelijke toestanden constateert, voordat uiterlijke kenmerken ze verraden. De somnambule Celine verklaarde enkele zieken tot longlijders, nog voordat de symptomen zich uitten, die echter optraden toen de zieken zich niet aan haar voorschriften hielden. Dat was ook het geval bij een dame bij wier sectie pas de holten werden gevonden die geen enkele arts vermoed had. Dr. Foissac zegt, dat hij vele voorbeelden zou kunnen aanvoeren waarin door deze somnambule longzieken geheeld werden. In de regel schreef zij het sap van de kers[238], ezelinnenmelk, een drank van IJslands mos[239], pillen van sla, aderlaten, baden van gelei, rivierbaden en magnetisme voor.[240] De sensitieve diagnose heeft echter ook het voordeel, betrouwbaarder te zijn dan de reflectieve, en het is wederom een arts, dr. Koreff, die in een brief aan Deleuze[241] schrijft: "Ik kan verzekeren, dat goede somnambulen, in het bijzonder in

---

[237] Burdin et Dubois: Histoire académique du magnétisme animal, 424, 433. *["Uit deze observaties volgt: 1. dat mevrouw Céline in de slaaptoestand de ziekten heeft aangegeven van de drie personen waarmee zij in contact was gebracht; 2. . 2. de verklaring van een, en het onderzoek dat men op de andere had uitgevoerd na drie puncties, en de autopsie van de derde, bleken overeen te komen met wat de somnambule had voorzien." vert.].*

[238] *["Kresse". In feite een verzamelnaam voor diverse soorten kers, bijvoorbeeld waterkers. vert.].*

[239] *[Al bekend in de 17e eeuw als 'longenmos'. Het bevat daadwerkelijk beschermende slijmstoffen. vert.].*

[240] Foissac: Rapports et discussions, 444.

[241] [*Joseph Deleuze, 1753-1835, botanicus, magnetiseur. vert.].*

buitengewone ziektegevallen, honderd keer minder aan een vergissing zijn blootgesteld dan de bekwaamste arts.”[242]

Fouten die bij de somnambule in de diagnose voorkomen, zijn dikwijls aan de magnetiseur te wijten, die door zijn niet altijd doordachte vragen de somnambule iets suggereert wat deze moet antwoorden, zonder dat de magnetiseur zijn eigen buiksprekerij onderkent. Tardy, een groot practicus, heeft reeds in de afgelopen eeuw op deze bron de aandacht gevestigd: “Er is een onfeilbaar middel om uit een somnambule alle voordelen te halen die zijn toestand ons biedt. We moeten er allereerst zorgvuldig op bedacht zijn, hem erover in het ongewisse te laten dat hij een somnambule is. Laten we nooit in zijn tegenwoordigheid, ook niet op een onverschillige wijze, spreken over de personen die wij door hem willen laten onderzoeken. Hij moet steeds met ons alleen zijn wanneer hij in de crisis komt, en hij moet niet het vermoeden krijgen dat zijn toestand de nieuwsgierigheid kan opwekken of hem interessant kan maken. Gaat het er dan om, dat wij hem over een zieke ondervragen, dan moeten wij hem naar deze brengen, zonder hem te noemen. Laten we door de gebruikelijke procedures en door onze wil proberen, of hij het *rapport* met de zieke kan verdragen. Zo ja, dan zeggen wij kortweg tegen hem: “Raakt u deze meneer aan!”, en laat hem dan handelen, zonder hem door onze reflexen te beïnvloeden of te verwarren. Daarna moeten we hem vragen of hij de ziekte ziet en zijn antwoord nemen voor wat het is, zonder ons een opmerking te veroorloven. Tot slot zeggen wij tegen hem dat hij een geneesmiddel moet vinden, en dan zal hij ons zonder aarzelen datgene vertellen wat zijn instinct hem ogenblikkelijk laat vinden. Door steeds deze zo eenvoudige methode aan te wenden, zullen we er zeker van zijn, dat wij nooit misleid worden door de kwade wil van sommige somnambulen, nimmer offer worden van de eigen-

[242] Deleuze: Instruction pratique du magnétisme animal.

liefde van andere somnambulen en nimmer door hun vooroordelen op een dwaalspoor worden gebracht."[243]

Dr. Foissac zegt in zijn schrijven dat hij in 1825 aan de Parijse Academie richtte, dat er geen enkele acute of chronische ziekte van de inwendige organen was die niet door de somnambulen ontdekt en behandeld kon worden. En professor Ochorowicz merkte over deze stellingname op, dat dat niet zo was bij ziekten van de ledematen of aan de oppervlakte van het lichaam, tenzij er een algemene storing mee verbonden was.[244] Dr. Louis Géré heeft een hele rij voorbeelden uit zijn praktijk aangevoerd, waar de diagnosen van de somnambulen juist bleken te zijn.[245] Ook zijn er genoeg gevallen te vinden waarin de somnambule diagnose tegenover die van de arts overeind blijft, zij het, dat het resultaat het bewijst[246], of de sectie, na de dood van de patiënt. Een interessant geval van de laatste soort is dat van mevrouw Plantin, van wie een uitvoerige beschrijving voorhanden is, en waar aan het eind van de sectieverslag staat: "Les indications données par la somnambule furent trouvées exactes."[247]

Ik meen toereikend bewezen te hebben, dat de artsen die het magnetisme praktisch uitoefenden, ook voor het feit van het somnambulisme en van de sensitieve diagnose instaan. Maar - zo zou men in het midden kunnen brengen - wanneer de sensitieve diagnose tot de menselijke vaardigheden behoort, dan zou die toch ook bij de medische stand zelf, die zovele leden

---

[243] Tardy: Journal du traitement de Mdme. B., 43.
[244] Ochorowicz: De la suggestion, 168.
[245] Géré: Application du somnambulismus magnétique au diagnostic et au traitement des maladies.
[246] Aubin Gauthier: Révue magnétique, II, 510.
[247] Archives générales de médecine, XX, 331, Jaargang 1829. *["De aanwijzingen die door de somnambule gegeven waren, bleken nauwkeurig te zijn." vert.]*.

heeft, gevonden moeten worden. Dat is zeer juist. Maar ik kan ook met voorbeelden van deze soort op tafel komen. De artsen zijn er niet van uitgesloten dat zij somnambuul worden. Zij tonen dan dezelfde vaardigheden, met dien verstande, dat zij dankzij de daarbij komende medische kennis hun diagnose zekerder, en in de taal van de wetenschap kunnen afgeven. Een jonge medicus, die zich uitsprak over een somnambule zoals hij dat op de universiteit geleerd had, werd hierop zelf door de magnetiseur in somnambulisme gebracht. In deze toestand maakte hij grappen over zichzelf, verwierf de door hem voor zijn zieken voorgeschreven[248] middelen en noemde zichzelf een beginneling. Toen hij weer ontwaakte, stond hij versteld over de door hem gegeven en nu goedgekeurde diagnose en over de precieze taxatie van de door hem voorgeschreven geneesmiddelen.[249] In een ander geval magnetiseerde graaf Roniker, in een groter gezelschap afzijdig gezeten, een zieke, en riep er een sceptische arts bij, die naast de zieke ging zitten. Dit keer sliep zij niet in, maar aan haar zijde de ontvankelijker arts wel. Aanvankelijk geloofde men, dat hij een grap maakte. Toen echter bleek dat hij inderdaad somnambuul was, vroeg men hem of hij nu aan het dierlijk magnetisme geloofde. "Hoe zou ik daaraan in mijn huidige toestand kunnen twijfelen?", antwoordde hij. Hij wilde gewekt worden, maar de magnetiseur verdiepte zijn slaap en nu moest hij de diagnose van alle aanwezigen verzorgen, en iedereen verlangde een geneesmiddel. Toen hij gewekt werd, kwam de wetenschappelijke medicus in hem weer tot bewustzijn. Hij verloochende de innerlijke arts die in iedere medicus zit, ook al is die geheimraad[250], gaf weliswaar toe, dat de recepten door zijn hand waren geschreven, maar meende, dat hij aan een dwang onderworpen was geweest. Hij zou nimmer dergelijke genees-

---

[248] *[Lees kennelijk: 'voor te schrijven' middelen.* vert.*]*.

[249] Aubin Gauthier: Révue magnétique, II, 36.

[250] *["Geheimrat". Onvertaalbaar. Titel van een rijksadviseur, soms arts, in een Duits koninkrijk.* vert.*]*.

middelen voorgeschreven hebben en wimpelde iedere verantwoordelijkheid af.[251] Waarom nemen de 'deskundigen' in de verhandelingen tegen de somnambulen niet de proef op de som? Zij, die met zo grote zekerheid zeggen, dat dierlijk magnetisme niet bestaat en dat de sensitieve diagnose zwendel is, riskeren er immers niets mee.

Menig magnetiseur beweert, dat zij onder hun handen de zetel van de ziekten gewaarworden - in dit opzicht is met name dr. Lausanne lezenswaardig[252] - en dat de ziektesymptomen op hen overgaan. Du Potet ried daarom zijn leerlingen aan, steeds zonder aanraking te magnetiseren. Dr. Gérard ondervond bij het magnetiseren zelfs de werkingen die de geneesmiddelen die hij aan zijn patiënten gegeven had. Het magnetiseren van een zieke tijdens de maanstonden[253] riep bij hem een circulatiestoornis op, die door de endeldarm een uitweg vond. Het hongergevoel van een nuchter gebleven patiënt ging ook op hem over. Toen zijn somnambule een zieke aanraakte, gingen de pijnen in de rug en in de benen niet slechts van de zieke op de somnambule, maar van deze ook op de magnetiseur over.[254] Al deze verschijnselen kunnen hieruit worden verklaard, dat bij de handeling van het magnetiseren dezelfde odische versmelting optreedt als bij de sensitieve diagnose. Daarom werd de overdracht van de ziekte ook bij de gemeenschappelijke behandeling van de zieke aan het magnetische baquet waargenomen[255], en het zou mij niet verwonderen, als hij niet ook bij het tafeldansen optrad, waar de od-stroom door de handketen circuleert. Zo wordt door een somnambule bericht, die het ene einde van een draad vasthield, dat zij het telkens voelde wanneer de persoon die het andere

---

[251] Du Potet: Journal du magnétisme animal, XX, 375-378.
[252] Principes et procédés du magnétisme animal.
[253] *[“Katamanien”. vert.]*.
[254] Du Potet: Journal, XIX, 171-174, 244, 436.
[255] Böckmann: Archiv für Magnetismus, IV, 42.

einde beetnam, ziek was, en dat zij zelfs de aard van de kwaal kon aangeven.[256]

De meeste aanstoot wordt opgeroepen door de bewering van de somnambulen dat zij de diagnose van niet aanwezig patiënten kunnen uitvoeren, wanneer zij haren, wasgoed en zelfs brieven kunnen aanraken. Nu is echter het od aantoonbaar overdraagbaar op verscheidene stoffen, dus kunnen dergelijke voorwerpen bij de odische diagnose zeer goed als bemiddelaars dienen, des te meer daar het od niet aan de oppervlakte hecht, maar de lichamen doordringt. Iedere hond leert ons, dat de steen die door zijn baasje in de hand wordt gehouden, die hij zelfs uit het water haalt, odisch geladen is. En wanneer hij het spoor van zijn baasje kilometers lang volgt, toont dit aan, dat zelfs de vluchtige tred van een mens odische sporen achterlaat, wat wellicht niet het geval is - die proef zou interessant zijn - wanneer het baasje geheel nieuwe laarzen draagt.

Waarom zou een sensitieve mens niet soortgelijke vermogens tonen? Onlangs heeft Rochas dikwijls levenloze voorwerpen door verscheidene personen laten aanraken, waarna hij deze personen in *rapport* bracht met een somnambule. Deze ontdekte dan steeds, door wie ieder afzonderlijk voorwerp was aangeraakt.[257] De individualiteit van het overgedragen od wordt dus ondervonden en als identiek met die van de bron onderkend. Omdat od alleen al door het aanraken van voorwerpen wordt overgedragen, is deze overgebrachte diagnose onzeker. De somnambulen beschrijven daarbij veelvuldig niet de ziekten van de bezitter, maar die van de overbrenger. Een somnambule verlangde dan ook, dat de voorwerpen die door de patiënten gedragen werden, door henzelf in isolerende zijde zouden worden gewikkeld.[258] Dat

---

[256] Archiv für den tierischen Magnetismus, 3, 3, 49.
[257] Rochas: États profonds de l’hypnose, 19.
[258] Bibliothèque du magnétisme animal, VIII, 18.

meestal haren werden gebruikt, heeft als reden dat deze, nu ze aan het organisme zelf ontleend zijn, hun odische kwaliteit bijzonder duidelijk verraden. Deze soorten diagnostische procedés kunnen als zeer primitief worden betiteld, maar zinloos zijn ze beslist niet, en ze zullen pas dan worden opgegeven wanneer wij eenmaal in het bezit zullen zijn van een odometrisch precisieinstrument. In de Homoeopathic Times van 18 oktober 1851 is een door Ruter vervaardigd apparaat beschreven, dat het onderscheid tussen een mannelijk of vrouwelijk haar zou aantonen, en ook dat tussen een zakdoek die aan een vrouw of een man toebehoort.[259] Professor Ochorowicz voert een somnambule op, die twintig schijnbaar reukloze voorwerpen, ringen, broches, spelden, die aan tien verschillende personen toebehoorden, berook en ze weer onder hun bezitters verdeelde.[260]

Van Ghert had een somnambule jongeman, die in het aanvoelen van ziekten uitstekend was, wanneer hij de patiënt bij de hand nam, of wanneer hem een doek die door de zieke enige dagen op het blote lichaam was gedragen, in zijde gewikkeld werd toegestuurd. Hij ondervond dan de pijn van de zieke op dezelfde plekken in zijn lichaam. Bij het betasten van een doek van een patiënte die aan hem en aan de magnetiseur volstrekt onbekend was, gaf hij de volgende details aan. Het zou om een vrouw gaan van ongeveer 48 jaar met een maagziekte. Zij kon geen spijzen verdragen. Sinds enige tijd droeg ze een bril vanwege oogzwakte. Ze voelde op dat moment hoofdpijn, maar uitsluitend boven beide ogen. Aan haar rechterhand zou zij een

---

[259] Du Potet: Journal, XI, 57-70. *[Ik herinner mij een vermelding in de krant van vele jaren terug, waarin werd aangegeven dat forensische onderzoekers een apparaat hadden, waarmee in een vertrek kon worden aangetoond of zich daar een man of een vrouw had bevonden. vert.]*.

[260] Ochorowicz: De la suggestion, 186.

stijve vinger hebben.[261] Dat bij dergelijke consultaties met voorliefde de haren van de patiënt werden gebruikt, wordt weliswaar door de 'medisch deskundigen' weggelachen, maar heeft wel zijn goede reden. Haren staan namelijk met de levenskracht in nauw contact. Ze zijn verschillend lang, al naar het geslacht, veranderen met het ouder worden, vallen bij verscheidene ziekten uit, veranderen van kleur bij heftige zorgen, en kunnen zelfs in één nacht wit worden. Du Potet zegt, dat zijn somnambule via de haren van personen op afstand in honderd gevallen geslacht, leeftijd en ziekte had aangegeven, zonder zich te vergissen.[262] Een somnambule aan wie men haren van een afwezige persoon had gegeven, vertoonde symptomen van waanzin en zong fragmenten van een monotoon lied, zoals de afwezige het te doen placht, wat men achteraf ervoer. Op een ander moment bracht deze somnambule haar hand naar haar mond, die zij zo leeg bevond alsof zij geen tanden had, wat bij de afwezige patiënte werkelijk het geval was. Toen zij de haren betastte van iemand die aan haar blaas[263] leed, schreef zij bloedzuigers voor, en bij een latere betasting van nieuwe haren wist zij, dat de bloedzuigers niet op de door haar aangeduide plek waren aangebracht.[264] Baron Crespy ging naar Du Potet toe en gaf aan diens somnambule haren, om haar over de toestand van zijn moeder te ondervragen. Ze begon te hoesten, wat bij de moeder zeker niet het geval was. Daarna gaf zij de haren terug, omdat de patiënte haar hulp niet meer nodig zou hebben, aangezien ze reeds dood zou zijn. Ze beschreef een mooi jong meisje en haar karakter. Kortom, hier leek sprake te zijn van een volledige mislukking. Crespy gaf echter de verklaring. Hij bezat twee volkomen gelijke aktetassen, en in een daarvan zaten de haren van het meisje. Pas aan het hoesten waaraan de gestorvene geleden had, en aan de beschrijving

---

[261] Archiv für tierischen Magnetismus, III, 24-25.
[262] Du Potet: Le Propagateur, I, 56.
[263] *[“einer Blasenleidenden”. Onduidelijk: blaren of blaas. vert.]*.
[264] Tarte: Le Propagateur, 246-248.

ontdekte hij de verwisseling. Du Potet begeleidde haar naar huis, en daar werd haar de tweede, geheel identieke aktetas met de haren van de moeder getoond.[265] De diagnostische toepassing van de haren - die, aangezien ze met het od van de dragers geladen zijn, datgene zijn wat men in de middeleeuwen ‘mummie’ noemde -, komt reeds voor bij Puységur, de leerling van Mesmer. Zijn somnambule verkoos echter zeven à acht uitgetrokken haren boven afgesneden haren.[266] Voor de suggestietheorie een raadsel, voor de odische theorie echter verklaarbaar, zijn de gevallen waarin noch de magnetiseur, noch de somnambule de patiënt kennen. Charpignon voert diverse gevallen aan waarin de diagnose door haren werd overgebracht, en waarin door de daarop berustende voorschriften zware ziekten genezen werden. Een pastoor die bij de coryfeeën van de geneeskunde geen hulp had gevonden, wendde zich tot slot tot Charpignon, waarbij de door de patiënt zelf gemagnetiseerde brief als bemiddelaar moest dienen bij de somnambule. De door de somnambule aangegeven symptomen waren volstrekt juist. Om een nog gedetailleerdere diagnose te verkrijgen, zond de pastoor haren in, die aan een tweede somnambule werden gegeven. Zij had ze nauwelijks aangeraakt, of ze kreeg hoofdpijn en een zo heftig suizen in haar ene oor, dat zij de aanwezigen niet meer vernam. Een brief van de pastoor bevestigde de volkomen juistheid van ook deze diagnose.[267] Dr. Gregory zegt, dat hij dikwijls de somnambule Emma van dr. Haddock schriftproeven, haarlokken of andere voorwerpen had toegezonden, waarvan hij de oorsprong aan dr. Haddock verzweeg. Toch trad Emma zonder uitzondering in *rapport* met de bezitters van die voorwerpen en beschreef hen precies.[268] Ségouin voert een geval aan, waarin een somnambule verzocht

[265] Du Potet: Le Propagateur, II, 66.
[266] Puységur: Recherches physiologiques sur l’homme, 392.
[267] Charpignon: Physiologie etc. du magnétisme animal, 229-240.
[268] Wallace: Die wissenschaftliche Erklärung des Uebernatürlichen, 24.

werd om met de schrijfster van een brief die haar werd overhandigd, in *rapport* te treden. Ze verlangde in extase te worden gebracht, want alleen zo kon zij in *rapport* komen, omdat de schrijfster van de brief gestorven was. De consulterende sprak dat tegen; de brief was van zijn tante, met wie het uitstekend ging. De somnambule hield aan haar eigen uitspraak vast en vulde die in zoverre aan, dat de dame twee dagen daarvoor in bed door een aanval was getroffen, hetgeen juist bleek te zijn.[269] De betrouwbaarste diagnose is echter in ieder geval die, via de directe aanraking van de patiënt, omdat hier de individuele kwaliteit van het od het duidelijkst wordt ondervonden, en de overdracht van de ziektesymptomen op de corresponderende lichaamsdelen van de somnambulen gemakkelijker optreedt, die dus in feite slechts een zelfdiagnose uitvoeren.

Ook bij deze indirecte diagnose komt de weerzin van de somnambulen om met bepaalde zieken in *rapport* te komen, tot uitdrukking. Een somnambule die van de consulterenden verlangde, dat dezen negen dagen lang een glazen plaat op hun maag droegen, wierp ooit zo’n plaat met afschuw van zich af; die kwam van een epilepticus.[270] Over een extremer geval, hoe ver de overdracht van symptomen door bemiddelende voorwerpen kan gaan, vertelt Du Potet. Een somnambule die met een barende vrouw in *rapport* was gebracht, ondervond contracties van de uterus. Maar toen haar een door de zieke geschreven brief werd overhandigd, zwol na korte tijd haar onderlichaam op en zij beklaagde zich over de zwaarheid daarvan, en ook over de pijn door het bewegen daarvan.[271] Dit bericht klinkt niet ongeloofwaardig, wanneer wij bedenken, dat de bij de artsen welbekende ingebeelde zwangerschap, dus autosuggestie, net zo ver kan gaan.

---

269 Ségouin: Mystères de la magie, 82.
270 Anales du magnétisme animal, VIII, 26-28.
271 Du Potet: Journal, IV, 30.

De sensitiviteit kan ook voor het voorschrijven van geneesmiddelen worden benut, doordat de somnambulen de odische geschiktheid van bepaalde artsenij- en voedingsstoffen voor bepaalde ziektetoestanden ondervinden. De homeopaten kunnen zich voor de juistheid van hun theorie op zulke verschijnselen beroepen. Dr. Haddock liet door zijn somnambule de homeopathische globulen identificeren met de tincturen waaruit ze bereid waren. Zij deed dat, doordat zij de homeopathische stoffen gewoon door het flesje heen proefde.[272] Wanneer nu als een veel voorkomend verschijnsel bericht wordt, dat de somnambulen - wanneer zij geneesmiddelen hebben voorgeschreven - bij de volgende consultatie weten of daarvan gebruik werd gemaakt of niet[273], zo is ook dit geen helderzien, maar odische sensitiviteit.

De artsen geven het in beginsel toe, dat ziektetoestanden zich ook naar buiten kenbaar kunnen maken, en dat bijvoorbeeld iedere ziekte zijn specifieke geur heeft waarvoor men, vooral wanneer men geen roker is, ontvankelijk kan zijn, ook zonder somnambuul te zijn. Daarmee is een materiële basis voor de diagnose gegeven, en bij een grotere sensitiviteit moet ook het resultaat beter zijn. De somnambule van dr. Siemers voelde en rook het, wanneer hij ernstig zieken of doden had aangeraakt, zelfs dan, wanneer hij zich meermalen had gewassen.[274] Burrow zegt, dat waanzinnigen een zeer uitgesproken geur afgeven. Hij zou, wanneer hij zo iemand zou aantreffen, zonder enig ander bewijs de persoon waanzinnig verklaren. Knigt voegt hieraan toe, dat hij zou concluderen tot simulatie, als deze geur bij vermeende waanzinnigen zou ontbreken.[275] Reichenbach voert

[272] Haddock: Somnolismus und Psycheismus, 187.
[273] Annales du magnétisme animal, V, 216.
[274] Siemers: Erfahrungen über Lebensmagnetismus, 192.
[275] Ochorowicz: De la suggestion, 188, 189.

sensitieven aan, die zieke personen aan de geur onderkennen[276], en Breyer heeft meermalen vastgesteld, dat gehypnotiseerden in groter gezelschap de aanwezigheid van aan hen bekende personen aan de geur onderkennen, of de afwezige eigenaar van een handschoen kunnen vaststellen.[277]

Laten we nu de gevolgtrekkingen maken, die zich voordoen voor de juristen bij rechtszaken tegen somnambulen. De opvattingen over de vraag of er een dierlijk magnetisme, een odische sensitiviteit, dus of er een sensitieve diagnose bestaat, zijn binnen de wetenschap verdeeld. Wanneer deskundigen deze vragen in naam van de wetenschap ontkennend beantwoorden, moet een dergelijke uitspraak worden afgewezen. Deze situatie zal zich echter helemaal niet voordoen, wanneer men aan de deskundigen de vanzelfsprekende voorwaarde stelt, dat zij zich op dit gebied georiënteerd hebben. Zij zullen concluderen dat od en sensitiviteit een gegeven feit zijn. Daarom is de enige vraag waar het hier juridisch om gaat, of de aangeklaagde sensitief is, dan wel of hij slechts doet of hij dit vermogen bezit. Nu heeft Reichenbach ooit geschreven: “Wie is sensitief?” Maar zolang wij geen precisieinstrument bezitten om op deze vraag te beslissen, ligt ook op dit vlak het zwaartepunt niet op de uitspraak van de deskundigen, maar veel meer op die van de getuigen. Wanneer er talrijke getuigen à décharge voorhanden zijn, die - meestal nadat zij alle hulpmiddelen der medische wetenschap hadden uitgeput - door de aangeklaagde werden genezen, dan is de waarschijnlijkheid dat wij het met een echte somnambule van doen hebben, even groot als die, dat de talrijke genezingen door een arts op diens geneeskundige vermogens berusten. Zijn er daartegen getuigen à charge voorhanden, dan moet daarvan een vergelijkbaar aantal worden opgesteld, maar wel met de afweging dat successen aan de ene kant niet worden

[276] Reichenbach: Der sensitive Mensch, II, 450.
[277] Preyer: Entdeckung des Hypnotismus, 94.

opgeheven door mislukkingen aan de andere kant, noch bij de somnambulen, noch bij de artsen.

Hiermee zou ik mijn taak als vervuld kunnen beschouwen. Slechts omwille van de volledigheid wil ik hieraan nog toevoegen, dat wanneer slechts de odische sensitiviteit en niet het helderzien de noodzakelijke voorwaarde voor de somnambule diagnose is, dit diagnostische vermogen bij menige somnambule wel door een werkelijk helderzien kan toenemen. De kwestie is in beginsel uiterst eenvoudig. Wie in de od-leer thuis is, weet dat de sensitieven op odische eigenschappen reageren door het gevoel, door de geur en door het oog. Od is een lichtverschijnsel, voor het normale oog, of voor de mens in de gewone toestand niet waarneembaar, maar voor het oog van de sensitieven, vooral in de donkere kamer, waarneembaar. Aangezien het od geen oppervlakteverschijnsel is, maar door de lichamen heen dringt, komt het aan op de individualiteit van de sensitieve of hij het od slechts voelt, of ziet. Helderzien is od-zien, niets meer, en dat er personen van deze aard zijn, zal door niemand betwijfeld worden die iets van deze dingen afweet.

Wij hebben daarom alle reden om ook naar datgene te luisteren wat de somnambulen zelf zeggen. Zij leven in de wereld van de odische verhoudingen en kunnen ons de beste opheldering over zichzelf geven. Zij verklaren hun vermogen tot diagnostiseren deels in de zin van de odische sensitiviteit zonder helderzien, deels in de zin van het helderzien op grond van de odische sensitiviteit, en dat lang voordat de geleerden tot dezelfde verklaringshypothese kwamen. Wanneer de odische inwerking de somnambulen als licht toeschijnt, omschrijven zij hun vermogen als een zien. Zij doorzien dus het lichaam en daarom beweren zij, dat hun diagnose betrouwbaarder is dan die van de arts, die slechts vanuit de symptomen terugwerkend naar de oorzaak conclusies trekt. Toen een somnambule met een arts

sprake, bestreed zij hem op diverse punten. “Mijnheer”, zei ze, “u ziet slechts de dode natuur, en ik zie haar in de beweging, en dat is heel iets anders.”[278] De fysiologen die de vivisectie voor onontbeerlijk houden, zouden van hun waan genezen kunnen worden door de studie van het somnambulisme, die meer dan alleen maar een vervanging biedt. Van Ghert had een somnambule die haar eigen lichaam en dat van de magnetiseur doorschouwde. Ze beschreef ooit met gesloten ogen zijn inwendige organen, vergeleek die met die van haarzelf en begon te huilen toen zij zag, hoe gezond alles bij hem was en hoe verdorven bij haar.[279] Het vermogen tot een sensitieve diagnose kan zonder enig helderzien voorkomen, maar ook kunnen beide vermogens verenigd zijn. De ongeletterde boer Viélet schreef tijdens het somnambulisme een verhandeling waarin hij zei: “In mijn huidige toestand kan ik door mijn gezicht en door gewaarwordingen die ik heb, over uiterlijke en innerlijke ziekten oordelen.”[280]

De somnambulen zien gezonde personen fel odisch oplichten; bij zieken nemen zij donkere plekken waar. Het komt echter louter op de graad van de sensitiviteit aan of het od slechts als uitvloeisel van het menselijk lichaam gezien wordt, of in zoverre het, het lichaam doordringend, voorhanden is, zoals bijvoorbeeld bij de vorengenoemde somnambule, wier uitspraak over mevrouw Plantin door de sectie bevestigd werd. Dr. Foissac, die in de Franse Academie zeer energiek voor de wonderbare vermogens van de somnambulen is opgekomen, vermeldt de somnambule Cazot, die in *rapport* werd gebracht met een vrouw die opzag tegen haar komende bevalling. Hij maakte zich vrolijk over de artsen, die niet eens een zo eenvoudige kwestie konden bepalen als het geslacht van de foetus. De vrouw kon op een jongen rekenen, zeer gezond en

[278] Ricard: Journal du magnétisme animal, II, 406.
[279] Archiv für tierischen Magnetismus, II, 1, 78-80.
[280] Puységur: Mémoires, 100.

met buitengewoon lange vingers, wat juist bleek te zijn.[281] Ook al mag de beschrijving van een dergelijk schouwen wetenschappelijke precisie ontberen, toch valt niet te bestrijden, dat ook een lekenachtige beschrijving een ziektebeeld kan leveren. Sommige somnambulen zijn daarbij ondersteund door het doorschouwen van hun eigen lichaam, doordat zij vergelijkend de afwijking van het gewone geval onderkennen.

Deze helderziende diagnose heeft dus eveneens odische sensitiviteit als voorwaarde, zelfs een die toegenomen is, en wij mogen de sensitieve diagnose niet in de plaats stellen van het helderzien. Sommige somnambulen beschrijven hun diagnostische vermogen slechts daarom als een helderzien, omdat zij in de terminologie van dit gebied niet ingevoerd zijn, terwijl zij daadwerkelijk over gevoelssensitiviteit beschikken, die de vorm is die verreweg het vaakste voorkomt. Of het ene of het andere vermogen voorhanden is, moet van geval tot geval worden getoetst. De eigenlijke deskundige daarvoor is de magnetiseur, maar de arts is dat slechts dan, wanneer hij tegelijkertijd magnetiseur is.

De sensitieve diagnose, die door de middeleeuwse theologen aan de duivel werd toegeschreven, maar tegenwoordig door juristen en artsen tot zwendel wordt verklaard, is dus een magische functie, en ook bij deze krijgen de innerlijke essenties van de twee organismen met elkaar te maken. Dit verschijnsel laat zien, dat de ziekten van het lichaam een odische grondslag hebben, dus dat de ware heelkunde vereist, dat men de innerlijke mens, dat wil zeggen, zijn levenskracht, verbetert, terwijl de medicamenteuze behandeling van het stoffelijke lichaamsomhulsel in het beste geval voorbijgaand het symptoom onderdrukt. Hoezeer wij het bij de sensitieve diagnose van doen hebben met de innerlijke mens, blijkt ook hierin, dat vele somnambulen ook de morele substantie van de

[281] Foissac: Rapports et discussions, 434.

mensen doorzien en daardoor aangedaan worden, waarvan ook in de christelijke mystiek vele voorbeelden voorkomen. De wet van het behoud van kracht geldt ook op het morele gebied, en elke van onze handelingen, of die nu goed of slecht is, laat een neerslag achter die zich met onze substantie verbindt. Experimenten zouden leren, dat de schuwheid van de somnambulen voor menselijke aanraking ook voor hun geëxterioriseerde od-lagen geldt, en daarom zien wij ook in het spiritisme, dat de fantomen voor de aanraking terugdeinzen, maar dat ze ook omgekeerd op de sensitiviteit van de mediums inwerken. Damiani vertelde voor het Dialectische Genootschap in Londen, dat hij op een keer het medium Herne bezocht. Ze kenden elkaar niet. Toen het medium in trance was, spraken er vijf stemmen uit hem. Twee ervan herkende Damiani direct als die van verstorven bekenden, een andere was die van een hem zeer dierbare verwant, en zij sprak met hem over de intiemste familieaangelegenheden. Na het ontwaken beklaagde het medium zich over pijn in de rug en leidde daaruit af, dat het fantoom tijdens zijn leven op dezelfde wijze moest hebben geleden. Damiani bevestigde, dat zijn vriendin vanaf haar kindertijd tot aan haar dood aan pijn in de drie bovenste wervels had geleden.[282]

Tenslotte moet nog vermeld worden, dat de sensitieve diagnose voor de professoren Buchanan en Denton het uitgangspunt voor de ontdekking van een van de merkwaardigste vermogens werd, dat - weinig toepasselijk - als psychometrie wordt aangeduid. Buchanan voerde met de toehoorders van zijn geneeskundige lezingen experimenten uit, en constateerde de sensitiviteit voor levenloze voorwerpen die in papier waren gewikkeld, en voor onbekende organismen. Hij gaf een brief aan een jongeman van grote sensitiviteit en verzocht hem, zijn indrukken te schilderen. De jongeman beschreef uiterst nauwkeurig de lichamelijke

[282] Bericht der dialektischen Gesellschaft, II, 167.

constitutie en het karakter van de schrijver.[283] Denton had aan zijn vrouw, zuster en een van zijn zonen zeer bruikbare sensitieven, experimenteerde twintig jaar lang en schreef daarover een driedelig werk.[284] Hij bedacht, dat wanneer reeds een zo voorbijgaande invloed op briefpapier van de zijde van de schrijver voldoende is om bij sensitieven dergelijke vergezichten op te roepen, ook andere proefstukken, zoals stenen, blijvende indrukken zouden moeten vasthouden die erop gemaakt zouden zijn. Hij deed proeven met mineralen, archeologische vondsten, et cetera, en nu doemden voor de ogen van de ziener vaak bliksemachtig - dikwijls zich langzaam ontwikkelend - reeds lang vergane landschappen of historische scènes op. Denton probeerde gedachteoverdrachten uit te schakelen. Hij kon uit de overeenstemming tussen de afgelegde verklaringen van verschillende zieners of uit andere omstandigheden de juistheid van de visioenen vaststellen. Hij nam uit ongeveer tweehonderd in papier gewikkelde voorwerpen het eerste het beste zonder het te kennen, legde het bij zijn vrouw op haar voorhoofd, en nu beschreef zij een antieke tempel. Over de kleuren van het bouwmateriaal zei ze, dat het niet beschilderd, maar geïmpregneerd was. Bij het openen van het papier vond Denton een mozaïekstuk uit Rome. Aangezien de beelden die zij beschrijven en tekenen, zich aan de psychometristen nadrukkelijk opdringen, spreekt Denton zeer geestdriftig over het belang van de psychometrie voor alle kennisdoeleinden. “Zo is door middel van de psychometrie nauwelijks iets onbereikbaar voor onze begeerte naar kennis, en wel op een veel gemakkelijkere en aangenamere weg dan onder aanwending van onze huidige bezwaarlijke onderzoeksmethode. Een persoonlijke relikwie van Shakespeare zou in het verloop van een halfuur meer over hem openbaren, dan wat zijn biografen in tweehonderd jaar in staat waren te onthullen. Een kiezelsteen van de straten van Jeruzalem is een bibliotheek, die

[283] Deinhard: Die Psychometrie.
[284] Denton: The soul of the things.

ons de geschiedenis van de gehele Joodse natie onthult. Ik ben er getuige van geweest, hoe een weinig materie van een koperen mes aan een jongeman de geschiedenis van de oude koperdelver van Lake Superior verkondigde en feiten ontsluierde die - ik twijfel er niet aan, aangezien de aanduidingen van onderling onafhankelijke psychometristen daarin overeenstemmen - zich zo letterlijk hebben afgespeeld en anders onbekend waren gebleven. De geheimenisvolste feiten van zelfs de oeroudste tijden komen aan het daglicht van de felste zonneschijn. Wij hoeven slechts onze geestelijke ogen te openen en wij zullen ze ontdekken. Er lijkt daarom evenzogoed een geestelijk als een stoffelijk universum te zijn, dat wil zeggen, een universum dat zowel alles bevat wat er is, als alles wat ooit geweest is.”

Er valt allerminst aan te twijfelen, dat de sensitieve diagnose slechts een uniek geval is van een vermogen dat nog andere, veel verder gaande toepassingswijzen toelaat. Reeds bij de openlijke experimenten van Du Potet kwam het voor, dat een proefpersoon door een handvol aarde van een graf uit de tijd der druïden psychometrisch geprikkeld en visionair werd.[285]

Ook hier blijkt dus, dat alle magische verschijnselen in elkaar grijpen, en hun samenhang laat ons reeds de hoofdlijnen kennen van het systeem van de onbekende natuurwetenschap dat men in de komende eeuw zal moeten vestigen.

---

[285] Du Potet: Magie dévoilée, 114, 115.

3. Het magnetische *rapport*.

Wanneer ik als magnetiseur of hypnotiseur, dat wil zeggen, door magnetisch strijken of door suggesties, iemand in een kunstmatige slaap - somnambulisme - breng, dan is hij met mij in *rapport*. Dit *rapport* bestaat uit het overgaan van fysiologische en psychologische toestanden van de agent op de patiënt, en bij de laatste roepen ze hun echo op. Er vindt dus een fysiologische en psychologische versmelting van de patiënt met mij plaats, zodat hij met mij op identieke wijze gewaarwordt, voelt, denkt en zich beweegt. Het *rapport* wordt des te inniger, naarmate de somnambule van de buitenwereld geïsoleerd is, en hoe dieper de slaap is.

Het feit van het *rapport* wordt erkend, maar met betrekking tot de uitleg zijn er twee partijen, namelijk magnetiseurs en hypnotiseurs. De officiële wetenschap beweert - overigens met uitzonderingen, die doorlopend toenemen -, dat dierlijk magnetisme niet bestaat; en dat hetgeen daarvan nog waar zou zijn, zou berusten op de werking van de suggestie. Ook het zogenaamde magnetische *rapport* zou alleen maar suggestief zijn. Deze opvatting is uitgewerkt in het boek van dr. Moll.[286] Daarentegen beweren de magnetiseurs, de aanhangers van Mesmer, al sinds honderd jaar en tegenwoordig meer dan ooit, dat een werkelijk magnetisch agens, op golvende wijze overstromend van de magnetiseur naar de gemagnetiseerde, het somnambulisme en daarmee het magnetische *rapport* opwekt. Reichenbach heeft dit agens ‘od’ gedoopt, en deze aanduiding wordt, ook in het buitenland, steeds meer aanvaard.

Om nu de juiste definitie van het *rapport* te vinden, om te kunnen beslissen of dat odisch of alleen maar suggestie is, moeten wij de verschijnselen ervan nader bekijken. Dan dringt

[286] Albert Moll: Der Rapport in der Hypnose.

zich als eerste vraag aan ons op, welke toestanden van de magnetiseur op de gemagnetiseerde overgaan. Deze vraag kan blijkbaar slechts ontoereikend worden beantwoord. De magnetiseur is zich, net als ieder mens, steeds slechts van een deel van zijn eigen toestanden bewust, en slechts door deze kan hij de eventuele overgang constateren. Bij de somnambule daarentegen kunnen zich slechts die invloeden verraden, waarvan de treksterkte groot genoeg is om de gewaarwordingsdrempel te overschrijden. Mogelijkerwijze echter kunnen ook toestanden worden overgedragen die voor een dergelijke aantrekking te zwak zijn, en daardoor voor de somnambule onbewust blijven. Het zou ook kunnen zijn, dat de gewaarwordingsdrempels bij beide personen verschillend liggen, zodat hetgeen aan de magnetiseur onbewust is, in de overdracht op de somnambule bij deze bewust wordt. Zo zegt bijvoorbeeld dr. Spiritus, dat het voor zijn somnambule een onaangenaam gevoel was, wanneer hij zijn tong gelijktijdig met goud en zink aanraakte[287], wat hemzelf toch slechts onverschillig had moeten laten. Ricard trad tien passen terug van zijn somnambule en raakte op verzoek van een van de aanwezigen met een bepaalde vinger magnetisch ijzer aan, dat aan de muur hing. Hem kon dat wederom slechts onverschillig laten, maar aan de corresponderende vinger van de somnambule trad catalepsie op, die gaandeweg de gehele onderarm in haar greep nam.[288]

Omwille van het *rapport* geldt als eerste regel van het magnetiseren, dat de magnetiseur gezond moet zijn om op de gemagnetiseerde gezondheid te kunnen overbrengen. Ziekelijke toestanden worden van de agent op de patiënt overgedragen, en soms ook omgekeerd, waarbij dus de magnetiseur het lijdende deel is, zij het, dat zijn gezonde organisme dergelijke symptomen gemakkelijk overwint, wat bij de sensitievere somnambule niet altijd het geval is.

---

[287] Fischer: Der Somnambulismus, II, 173.
[288] Ricard: Traité théorétique et pratique du magnétisme animal, 304.

Deze solidariteit kan bij gevestigd *rapport* zelfs op afstand merkbaar worden. Dr. Wienholt werd ziek en kon zijn somnambule niet bezoeken. Zij werd alle ongemakken gewaar van de afwezig zijnde magnetiseur. Toen hij een laxeer- en toen een braakmiddel nam, kreeg zij op hetzelfde moment diarree en moest zij overgeven.[289] Dr. Wurm vertelt, dat zijn neusbloeding en de ontsteking van zijn oorklieren (*parotitis*) op zijn somnambule overgingen.[290] Professor Kieser legde zonder het aan iemand mee te delen een trekpleister van twee Zoll[291] diameter op zijn linker onderarm. De volgende dag klaagde de zieke na het ontwaken uit het somnambulisme over stijfheid en pijn aan de linkeronderarm. Bij haar tweede magnetiseur, dr. K., deed hetzelfde verschijnsel zich voor. Hij had zich diep aan zijn arm verwond, en daarover geheel onwetende zieke voelde tijdens het volgende somnambulisme pijn op dezelfde plek en zag tegelijkertijd de gehele wond en beschreef de diepte en grootte ervan, alsook de daardoor beschadigde spieren.[292] Dit is nu een van de gevallen waarvan de tegenstanders van het magnetisme zeggen, dat er slechts gedachteoverdracht, suggestie plaatsvindt. Maar een woordeloze suggestie is toch evenzeer een *rapport*verschijnsel, en nog wel het wonderbaarlijkste ook. Ze kan dus niet tegen het *rapport* in de strijd worden gebracht. Men kan niet het positieve loochenen door naar het superlatieve te verwijzen. Dat is echter de logica van hen die al het magnetisme als suggestie willen afserveren. Zij zien niet in, dat wanneer zonder mededeling via de spraak een identieke voorstelling bestaat in twee breinen, een kracht moet worden aangenomen die beide breinen verbindt. Deze kracht is het dierlijke magnetisme, het od. Daarom is het voor een logisch

---

[289] Wienholt: Heilkraft des tierischen Magnetismus, III, 3, 260, 263.
[290] Wurm: Darstellung der Mesmerischen Heilmethode, 133.
[291] *[de Zoll had een variabele lengte tussen 2 en 4 cm. Vaak vergeleken met de inch (2,54 cm.). Dus plm. 4 cm. vert.]*
[292] Archiv für tierischen Magnetismus, IX, 1, 47.

denkend mens geheel onbegrijpelijk, dat men nog steeds over suggestie als tegengesteld aan het magnetisme spreekt.

De magnetiseur Lafontaine voert als een geval van gewaarwordingsoverdracht het volgende aan. Terwijl zijn somnambule Clarisse sliep, begaf hij zich naar een lager gelegen verdieping met twee personen die daar verscheidene kwellingen op hem uitvoerden, hem kietelden, hem krabden[293], aan zijn haren trokken, et cetera, et cetera. Toen zij weer naar boven waren gegaan, ervoeren ze, dat de somnambule al deze pijnen, in de volgorde waarin ze hem aangedaan waren, had ondervonden.[294] In de magnetische literatuur wemelt het sinds honderd jaar van dergelijke berichten. De zwaarvoetige officiële wetenschap is echter pas via enkelen van haar vertegenwoordigers bij dit punt aangekomen. In de ‘Révue de l’hypnotisme’ staat: “Madame B. schijnt de meeste gewaarwordingen van de persoon door wie zij in slaap is gebracht, mee te ondervinden. Zij meende te drinken, wanneer deze persoon dronk. Ze onderkende steeds precies de substantie die ik in mijn mond nam en onderscheidde volledig of ik zout, peper of suiker proefde. Wij hebben bemerkt, dat het verschijnsel ook dan optreedt, wanneer ik mij in een andere kamer bevindt. Wanneer men mij, zelfs in een andere kamer, sterk in mijn arm of been knijpt, stoot zij een schreeuw uit en is verontrust dat men haar in haar arm of in haar spieren knijpt. Mijn broer, die bij de proefnemingen aanwezig was en op haar een bijzondere invloed uitoefende - want zij verwarde hem met mij - probeerde iets nog merkwaardigers. Hij verbrandde in een ander vertrek sterk zijn arm, terwijl zij net in het lethargische somnambulisme lag, waarin zij voor gedachteoverdracht ontvankelijk is. Madame B. kwam heftig schreeuwend overeind en ik had moeite haar tegen te houden. Ze hield haar rechterarm

[293] *["zwickt". Heeft vele betekenissen, met als ‘gemene’ deler dat ze tamelijk onaangename inwerkingen op de huid betekenen.* vert.*]*
[294] Lafontaine: Mémoires, I, 157.

boven de elleboog[295] vast en beklaagde zich over hevige pijn. Ik wist zelf niet waar mijn broer zich gebrand had. Ook de dag daarop, legde zij nog kompressen van vers water op, en 's avonds constateerde ik een duidelijke zwelling en roodheid, precies op de plek waar mijn broer zich gebrand had. In de loop van de dag had zij dan ook haar arm aangeraakt en gekrabd."[296]

Dit medelijden strekt zich ook uit tot momentane, geïsoleerde gewaarwordingen. De somnambule hoort met het oor van de magnetiseur, ziet met zijn ogen, ruikt en proeft met zijn zintuigen en hij kan dat op afstand eveneens. Een somnambule jongeman werd door zijn oom gemagnetiseerd. Toen deze oom naar vrienden in een verder weg liggende kamer ging, waarvan er een op een fluit speelde, hoorde de jongeman dat, maar niet meer toen de oom terugkeerde, hoewel het blazen nog werd voortgezet.[297] Eckartshausen spreekt over een somnambule die met een met haar in *rapport* gebracht iemand tegelijkertijd in eenzelfde boek las, hoewel hij op een afstand van tien passen was. Toen men die persoon een brief voorhield, om daaruit stil voor zichzelf een paar regels te lezen, las zij mee. Ze zei, dat zij door zijn ogen zag.[298] Dus niet alleen gedachteoverdracht, maar ook een dergelijke gewaarwordingsoverdracht zou menig geval van schijnbaar helderzien kunnen verklaren. Dit kan gaan tot een volmaakte psychische versmelting. De genoemde somnambule jongeman van dr. Tritschler, gevraagd naar de magnetiseur, antwoordde: "Die is er niet." Wanneer deze hem bij zijn hand nam, verzekerde hij, dat niemand hem had aangeraakt. Een glas water dat hij zelf dronk, leste zijn dorst niet, die pas verdween toen ook de magnetiseur had gedronken. Deze jongeman had een onbetekenend begin met de Franse taal gemaakt. Toen echter een oom Beutenmüller hem magne-

---

[295] *["über dem Knöchel". Vertaling onzeker. vert.].*
[296] Révue de l'hypnotisme, III, 82.
[297] Perty: De mystischen Erscheinungen, I, 329.
[298] Eckartshausen: Auffschlüsse zur Magie, II, 294.

tiseerde, die het Frans zeer goed sprak, verhief de jongeman het gedurende enige dagen tot zijn lievelingstaal en sprak hij het zeer vloeiend.

Na het ontwaken was hij weer de beginneling.[299] Naar mijn weten is het een woord van Hippocrates: "*Si quis animam animae misceri non credit, ille desipit*."[300]

Het somnambulisme is met anesthesie verbonden. Wanneer de somnambule desondanks zijn magnetiseur hoort, geschiedt dat niet op de gewone zintuiglijke manier. Weltrichs somnambule hoorde alles wat het oor van de magnetiseur hoorde, ook dan wanneer haar oren werden dichtgestopt.[301] Cathelin stopte de oren van zijn somnambule dicht, en dan hoorde zij hem alleen maar des te beter.[302] Houdt men een somnambule een horloge tegen het oor, dan hoort hij het niet tikken, maar wel wanneer de magnetiseur het tegen zijn eigen oor houdt. Overigens kunnen met betrekking tot dit sympathisch horen de somnambulen niet allemaal onder dezelfde regel worden gebracht. Er komen individuele bijzonderheden voor, en in sommige gevallen speelt ook de suggestie een rol. Zo horen sommigen slechts de aan hen gerichte woorden van de magnetiseur, maar niet wat hij tot anderen zegt. Met deze anderen kan de magnetiseur zelfs gerust over dingen spreken die hij voor de somnambule geheim wil houden.[303] Dit heeft professor Liébault pas onlangs weer geconstateerd. Hij zegt, dat de somnambule

---

[299] Fischer: Der Somnambulismus, II, 170.

[300] *["Als iemand niet gelooft dat de ziel met de geest samengaat, is hij een dwaas, c.q. begrijpt hij het niet." vert.]*

[301] Weltrich: Krankheits- und Heilungsgeschichte einer sog. Somnambule.

[302] Cathelin: Journal de Somnambulisme de Mademoiselle D, II, 163.

[303] Bertrand: Traité du somnambulisme, 243-245. Ibid.: Le magnétisme en France, 470. Archiv für tierischen Magnetismus, I, 2, 91.

de hypnotiseur slechts hoort wanneer die tot hem spreekt, maar niet wanneer hij tot anderen spreekt. De hypnotiseur zou over degene die is ingeslapen scandaleuze dingen kunnen berichten, of nieuwigheden die voor deze hoogst pijnlijk zouden kunnen zijn. Hij wordt slechts gehoord wanneer hij zijn proefpersoon direct aanspreekt.[304]

Het gehoor*rapport* kan zich van de somnambule ook tot een derde persoon uitstrekken en wordt door de magnetiseur hetzij indirect overgebracht doordat de somnambule feitelijk langs een omweg door hem hoort, of direct, wanneer hij de derde persoon aanraakt. Het eerste was het geval bij een somnambule van De Lausanne. Ze hield heel erg van muziek, maar hoorde die alleen wanneer de magnetiseur haar aanraakte, dus door zijn oren. Daarentegen lukte het niet, haar met de musicus zelf in *rapport* te brengen. Zijzelf gaf aan de magnetiseur de juiste verklaring: “Ik hoor slechts door uw oren.”[305] De somnambule K. zei tegen Van Ghert, dat zij het in de straat spelende orgel niet zo hoorde, alsof de klank vanaf de straat naar boven kwam, maar door hem zelf, alsof hij het orgel was.[306] De somnambule van dr. Spiritus was net met iemand aan het praten, toen de arts zijn oren dicht hield. Ze raakte geërgerd en beweerde, dat men haar oren dicht hield.[307] De hypnotiseur Mesnet legde zijn somnambule zijn rechterhand op; de linker hield hij achter zijn rug. Nu nodigde hij de heer H. uit, om hem te beschouwen alsof hij een telegraafdraad was, waarvan hij zich kon bedienen om met haar in *rapport* te komen. De somnambule had deze doctor tot dan toe nooit gehoord. Nu echter vernam ze zijn woorden, net zo vaak als hij de hand van de magnetiseur aanraakte. In het andere geval kreeg hij geen antwoord. Wanneer hij de verbinding afwisselend aanbracht en weer ophief, hoorde zij tot haar

---

304 Liébault: Du sommeil, 55.
305 De Lausanne: Principes et procédés du magnétisme animal, II, 160.
306 Perty: Die mystischen Erscheinungen, I, 206.
307 Archiv, V, 3, 81.

verwondering het gesprek fragmentarisch.[308] Professor Kluge zegt: “In de allermeeste gevallen neemt de somnambule door zijn gehoororgaan helemaal niets waar van datgene, wat om hem heen gebeurt, behalve wat de magnetiseur zegt, al zou deze zich ook in het verst verwijderde deel van de kamer ophouden, of de oren van de somnambule geheel dichtstoppen. Zelfs de tonen die de magnetiseur buiten zich om bewerkstelligt, bijvoorbeeld op muzikale instrumenten, worden door de somnambule gehoord, en die verneemt daarentegen de woorden en tonen die door een andere persoon bewerkstelligd zijn, slechts dan, of pas dan, wanneer de magnetiseur deze persoon hetzij direct of indirect via elektriciteit geleidende stoffen aanraakt, of de somnambule er zelf mee in contact brengt. Maakt de magnetiseur bij deze onbekende personen enige vakkundige strijkingen, dan hoort de somnambule ze geruime tijd, ook zonder verdere lichamelijke verbinding, waarna de duidelijkheid van het verstaan weer afneemt en spoedig daarop geheel verdwijnt. Wordt een op deze wijze met de somnambule pas net in verbinding (*rapport*) gebrachte persoon door een derde aangeraakt, dan verstaat de somnambule deze derde eveneens, ongeacht of de aanraking direct of indirect door elektriciteitsgeleiders plaatsvindt. Wordt de aanraking echter door niet-geleiders voltrokken, dan hoort de somnambule niets.” [309]

Het directe *rapport* van de somnambule met derden wordt tot stand gebracht, doordat men hun handen een tijdlang verenigt, of doordat de magnetiseur de derde persoon magnetiseert. Dezen zijn op dat moment in het gehoor*rapport* mee inbegrepen. Bij wijze van uitzondering komen somnambulen voor, die hetzij met alle aanwezigen in gehoor*rapport* staan, of op zijn minst met hen die hun zeer sympathiek zijn, bijvoorbeeld broers en zusters. Lützelbourg had een somnam-

[308] Révue de l’hypnotisme, III, 262, 271.
[309] Kluge: Versuch einer Darstellung des tierischen Magnetismus, 125.

bule die met alle aanwezigen in verbinding stond, en toch was haar somnambulisme zo volledig, dat zij tegelijkertijd haar autodiagnose uitvoerde.[310] Anderen vernemen ook zonder verder *rapport* tonen, wanneer die op hun geestestoestand betrekking hebben, bijvoorbeeld muziek; of zij antwoorden wanneer de aan hen gestelde vragen gezongen worden.[311]

Het valt niet te ontkennen, dan sommige van de gevallen tot nu toe, het onbeslist laten of daarbij de suggestie een rol speelt. Wij kunnen ze evengoed benutten om een verklaring van het *rapport* aan te grijpen. In de schildering van dergelijke verschijnselen worden dikwijls uitdrukkingen gebruikt, die aan het gebied van de elektriciteit ontleend zijn. Men spreekt over isolatie, telegrafische verbinding, doorgifte van het *rapport* door leidingen, en opheffing daarvan door niet-geleiders. Een verwantschap van de agentiën[312] en hun wetten is al van oudsher waargenomen. In de afgelopen eeuw werd reeds over dierlijke elektriciteit gesproken. Bijvoorbeeld door Petetin, die het *rapport* van een catalepticus bestudeerd heeft, die hij geenszins gemagnetiseerd had en over wie hij toch zegt, dat zij met de persoon van de arts een en dezelfde persoon lijkt te vormen. Een dergelijke somnambule hoorde haar zuster zingen en haar broer op de fluit blazen, wanneer en zolang door aanraking van haarzelf en de musicerende het *rapport* gevestigd was. Ze hoorde twee fluiten, wanneer een snoer werd aangeraakt dat beide fluiten met elkaar verbond en bevochtigd was (dus tot geleider gemaakt), en anderzijds haar vinger werd aangeraakt. Voordien had zij niets gehoord. Ze hoorde muziek wanneer Petetin het *rapport* door een zestig voet lang snoer tot stand bracht, dat diverse keren de kamer rondging. Was het snoer niet bevochtigd, dan hield het *rapport* op. Wanneer men haar de ene hand gaf en met de andere de samenhang met een

[310] Lützelbourg: Extraits des journaux d'un magnétiseur, 29.
[311] Ricard: Traité théorétique et pratique du magnétisme, 256.
[312] *[Werkende middelen. vert.]*.

keten van personen tot stand bracht, hoorde zij de ook nog zo zacht gestelde vragen van de verst verwijderde persoon. Werd echter in de keten zegellak of een zijden koord ingevoegd, dan hoorde zij niets. Ook het invoegen van een met catamenia[313] belaste dame scheen de verbinding op te heffen.[314] IJzerdraden en houten stangen verstoorden de verbinding niet. Petetin verzocht de schoonzus van een cataleptische om bij deze een vinger op de maagstreek[315] te leggen, maar de andere hand aan zijn broer te geven. Op deze wijze werd een keten van zeven personen met uitgespreide armen gevormd, aan het einde waarvan zich Petetin zelf bevond. Toen hij nu zacht tegen zijn aaneengesloten vingertoppen vragen richtte, antwoordde de cataleptische op een gewone manier, ook wanneer men de keten door een stok verlengde. Daarentegen werkten zegellak of glas of een zijden handschoen in de keten als isolatoren.[316] Later heeft Gmelin net zulke proeven gedaan, maar dan bij gemagnetiseerde somnambulen. Een zo iemand stond met haar zuster in natuurlijk *rapport*, en met hem in magnetisch *rapport*. Wanneer derde personen de zuster aanraakten, vernam zij ze, maar niet wanneer voor het aanraken een staaf zegellak werd aangewend.[317]

Interessante *rapport*verschijnselen vinden ook plaats met betrekkingen tot geur en smaak. Een door dr. Spiritus gemagnetiseerde zieke[318] proefde bittere substanties die hij in zijn mond nam; rook de snuiftabak wanneer hij de doos bij zijn neus hield; hoorde zijn horloge tikken, maar niet bij haar eigen oor, maar wel wanneer híj het tegen zijn oor hield.

---

[313] *[Menstruatie. vert.]*.
[314] Petetin: Électricité animale, 39-40, 46, 59, 95, 97, 211, 263.
[315] *["Herzgrube." Niet te verwarren met de hartstreek. M.i. ook te situeren als de solar plexus of zonnevlecht. vert.]*.
[316] Foissac: Rapports et discussions, 302.
[317] Gmelin: Fortgesetze Untersuchungen, 424, 25.
[318] *[Een vrouw. vert.]*.

Naaldenprikken die hem werden toegebracht, voelde zij op de corresponderende plekken. Toen hij op een keer zo lang mogelijk zijn adem inhield, viel zij in onmacht. Nam hij een boek ter hand en las hij, dan riep zij: "Leg het boek weg. Ik moet alles meelezen en kan het toch niet begrijpen."[319] Een andere somnambule riep haar magnetiseur op om te drinken, omdat hij dorst had - hetgeen juist was - en haar keel daardoor droog werd.[320] Toen Kerner een slok wijn nam, voelde zijn somnambule het meteen in haar maag en beklaagde zich daarover. Om de werking van de wijn op te heffen, dronk hij wat zout water en zij proefde meteen de scherpte van het zout. Hij nam daarop heimelijk wat suiker in zijn mond, en meteen zei zij: "Wie doet mij suiker in mijn mond?" Ze beklaagde zich, want door de suiker voelde ze zich heel akelig worden. Toen Kerner daarop een zure appel at, zei ze: "Nu is het in mijn maag anders, maar de appel at ik te snel, hij zit me dwars." Dat was bij Kerner zelf het geval. Toen Kerner heimelijk enig salpeterwater innam, voelde zij het in haar maag en zei, dat de verkoelende werking langer duurde dan wanneer zij het zelf zou hebben genomen, want bij haar hitte verging deze verkoeling meteen, maar bij Kerner hield die langer aan, en daarom ook bij haar. Toen Kerner heimelijk een druppel nafta nam, voelde zij in haar mond 'iets geestelijks', dat een geur afgaf als van pepermunt. Trok hij bij zichzelf een haar uit of kneep hij zich in zijn arm, dan meende zij, dat het aan haar lichaam plaatsvond.[321] Toen Kerner een pluk tabak nam, voelde zijn somnambule een bijten in haar neus, ook wanneer hij niet in de kamer was, en eenmaal zelfs toen hij op acht uur afstand was. De hem onaangename geuren waren dat ook voor haar, ook wanneer ze deze tijdens het waken aangenaam vond.[322] Een

---

[319] Archiv, V, 3, 78-87.
[320] Archiv, II, 1, 80. *[In het origineel staan de voetnootnummeringen verkeerd aangegeven. vert.]*.
[321] Kerner: Geschichte zweier Somnambulen, 48-60.
[322] Werner: Die Schutzgeister, 265.

somnambule had de smaak van wijn die de magnetiseur gedronken had nog na het ontwaken in haar mond en vroeg, of men haar wijn te drinken had gegeven.[323] Daarin ligt het beste bewijs dat niet alleen suggestie plaatsvond. Somnambulen verliezen hun dorst en honger wanneer de magnetiseur drinkt en eet.[324] Een somnambule verbood haar magnetiseur, om in haar nabijheid dingen te eten die voor haar toestand nadelig zouden zijn. Zelfs verzadiging door *rapport* kwam bij deze voor, en wanneer hij iets at, zei zij dikwijls: “Genoeg nu!”[325] Jean Paul heeft in zijn romanfragment ‘De komeet’ deze ideale verzadiging al humoristisch verwerkt. In onze leerboeken echter weet men er tegenwoordig nog niets van. Het effect is overigens niet steeds hetzelfde. Lichtenstädt zegt: “Wanneer ik ging eten, maakt zij spottende pantomimen, alsof ik er slechts aan dacht om mij ergens aan tegoed te doen, waarbij zij onwillekeurig dezelfde kauwende bewegingen nadeed die ik deed. Toen ik weer bij haar kwam, verweet ze mij, dat ik slechts honger bij haar had gewekt zonder die te bevredigen. Daarna hield de gedachten aan het eten haar langer dan een halfuur bezig. Ze verlustigde zich aan het denkbeeld hoeveel zij nu zou eten wanneer ze maar kon, en verlangde dat ik morgen niet eerder zou eten dan wanneer zij ontwaakt zou zijn.”[326] Dit verlangen had vast de betekenis, dat tijdens het waken geen smaakoverdracht, dus ook geen honger zou ontstaan. Dat was anders met de somnambule die zei, dat zij tijdens haar komende zevendaagse slaap alles met haar magnetiseur zou genieten. Daarom moest hij de voedzaamste spijzen tot zich nemen en dagelijks enige glazen wijn drinken.[327] Gezondsheidsraad Ganzel vertelt - hetgeen ik aan een mij toegezonden manuscript

---

[323] Archiv, IV, 1, 26; XII, 1, 260. Kerner: Magikon, III, 68.
[324] Archiv, I, 1, 77.
[325] Walburg: Krankheits- und Heilungsgeschichte, 55, 56.
[326] Lichtenstädt: Erfahrungen im Gebiete des Levensmagnetismus, 304.
[327] Archiv, VII, 2, 140.

ontleen -, dat zijn somnambule ooit een keer brood had gekregen, terwijl hem kersen waren opgedragen. Tijdens het eten, zei zij: “Brood met kersen smaakt heel goed!”

Een somnambule verzocht haar magnetiseur om, in plaats van haarzelf, zes lepels vol te eten van een schotel met ingemaakt kalfsvlees. Dat zou hem kracht geven. Maar zou zij zelf eten, dan zou het haar schaden. Toen hij weg was gegaan, kwam zij blij overeind in bed en riep, dat zij hem in zijn kamer aan de schrijftafel zag zitten, waar hij zich net met haar bezighield. Inderdaad schreef hij net op, wat zich die ochtend met haar had afgespeeld.[328] Hier zien wij dus, zoals zo dikwijls, dat het fysiologische *rapport* meteen ook geestelijk wordt, en ongeacht of het gedachteoverdracht of vérzien is, doet deze zo dikwijls voorkomende gelijktijdigheid de eenheid van de oorzaak vermoeden. Voor gedachteoverdracht namelijk, en voor het vérzien pas echt, hebben wij als bemiddelende kracht het magnetisme nodig.

Toen haar magnetiseur punch dronk, beweerde een somnambule vrouw dat de smaak zo zeer naar haar was overgegaan, dat men het aan haar adem zou kunnen merken. Toen zij ontwaakt was, bracht zij de magnetiseur de kamer binnen waar haar familie was, ging bij haar zoon uitademen, en op de vraag wat zij gedronken had, sprak deze over punch. Ook de overigen konden zich daarvan overtuigen.[329] Aan dit voorbeeld kunnen spiritisten zien, hoe belangrijk het voor hen is, dat zij het somnambulisme bestuderen. Wat zij namelijk aan hun medium te drinken geven, kunnen zij op dezelfde wijze aan de adem van het fantoom herkennen, wat een scepticus natuurlijk als een ontmaskering[330] zou beschouwen. In een spiritistische seance verklaarde het

---

[328] Archiv, IV, 2, 69.
[329] Kerner: Magikon, III, 65.
[330] *[“Entlarvung”. Dit woord kent vele betekenissen, waaronder ‘onthulling’. vert.]*.

fantoom honger te hebben. Het raakte voldaan door datgene wat het medium kreeg.[331] We kunnen daaraan zien, dat dit spiritistische *rapport* door dezelfde odische versmelting tot stand komt als het magnetische, dat wil dus zeggen, dat de fantomen zich vormen vanuit het od dat aan het medium ontleend is.

Werner, die een zeer merkwaardige somnambule had, zegt: “Van de spijzen die ik, terwijl zij sliep, genoot, had zij de volle smaak. Ze zei het mij iedere keer, wanneer ik iets in mijn mond had en wat het was; bekritiseerde het wanneer de spijs te zout was; bewoog als kauwend haar kin wanneer ik kauwde; en maakte de beweging van het slikken, wanneer ik slikte, steeds tegelijk met mij. Schraapte ik mijn keel, of drong er van een spijs of een drank iets in mijn luchtpijp binnen, dan bleef zij maar hoesten, tot ook ik dat deed. (...). Geeuwde ik, dan deed zij het ook. Voelde ik mij niet lekker in mijn maag, dan klaagde zij erover, voordat ik iemand er iets over had gezegd. Leed ik aan maagzuur, hetgeen toen soms het geval was, dan trad bij haar precies hetzelfde op. (...). Zeer opmerkelijk is het geval dat, nadat ik door de tocht een heesheid had opgelopen, zij mij die meteen geheel afnam, en in plaats van mij heser begon te spreken. Had ik hoofd- of kiespijn, wat een enkele keer gebeurde, dan klaagde zij daarover, voordat ik erover gesproken had. Eenmaal vroeg ze mij zelfs of ik op mijn arm wilde wrijven, omdat ik daar jeuk had, wat werkelijk het geval was. Maar niet alleen gedurende de crises bleken deze gedachte sympathieën; sommige ervan gingen in de wakende toestand over. De kleine ziekten, die zij mij afnam, hielden bij haar nog na de crises aan, maar hielden vroeger op dan bij mij waarschijnlijk het geval zou zijn geweest. Maar steeds werd zij er ettelijke dagen door geplaagd. De overeenstemming van de organische activiteiten was in deze tijd zo groot, dat zich zelfs meer dan eens een bultje, dat zich op mijn voorhoofd, wang of

[331] Perty: Die sichtbare und unsichtbare Welt, 249.

neus gevormd had, tezelfdertijd geheel op dezelfde plek ook op haar lichaam vertoonde."[332] Hier betoont het od zich duidelijk als de drager van het organiserende beginsel. Verder verklaart Werner, dat ook het psychische *rapport* met hem voorhanden was, wat zo ver ging, dat zij meer dan eenmaal hetzelfde met hem in dezelfde nacht droomde.

Zoals men ziet, wordt de suggestiehypothese steeds onwaarschijnlijker. Meer en meer krijgt het de schijn alsof er bij het *rapport* iets reëels op een vreemd organisme overgaat, om daarin iets te bewerkstelligen wat het bij de agent bewerkstelligt, namelijk de organische en psychische functies. Dit reële moet echter in beide individuen van het *rapport* het eigenlijke organiserende en psychische beginsel zijn. De lichamelijke organen zijn er slechts de instrumenten van, door hemzelf gebouwd en door hemzelf in werkzaamheid gehouden. In de middeleeuwen noemde men het levensgeest, de Zieneres van Prevorst noemde het zenuwgeest, de magnetiseurs noemen het dierlijk magnetisme of dierlijke elektriciteit, Reichenbach odische uitstroming; maar steeds is het een en hetzelfde: een fysisch-psychische, onzichtbare wezenskern.

Een somnambule herinnerde haar magnetiseur aan het glas rode wijn, dat hij haar beloofd had te geven, maar vroeg hem, het in plaats van haarzelf op te drinken. Toen het geschiedde, vertrok zij haar mond en beklaagde zich over de walgelijke smaak. Na het ontwaken, vroeg ze, of zij de wijn had gedronken.[333] Toen een magnetiseur een mengsel van zout en suiker tot zich nam, kreeg de somnambule een hevige hoest, die niet eerder ophield dan nadat de magnetiseur gedronken had. Zij vroeg, deze proef niet te herhalen, omdat dit bij haar een druk in haar keel veroorzaakte. Bessen, appels en pruimen die hij ongemerkt at, onderscheidde zij van elkaar. Wanneer hij goede wijn dronk, zei

[332] Werner: Die Schutzgeister, 265, 266.
[333] Archiv, XI, 1, 26.

ze, dat hij een echt goede wijn had gedronken, en na het ontwaken had zij er nog de smaak van in haar mond. Om dergelijke voorbeelden juist te kunnen beoordelen, moeten wij bedenken, dat de somnambulen zonder herinnering ontwaken. Zij verwonderen zich dus over een na het ontwaken aangetroffen smaak, terwijl zij de aanleiding vergeten zijn. Zou deze aanleiding een suggestie zijn, dan zou de vertegenwoordiger van deze hypothese logischerwijze op zijn minst moeten toegeven, dat deze suggestie zowel hypnotisch als posthypnotisch gegeven was, dat ze woordeloos werd overgedragen en organische veranderingen aantrok. Wie mij echter zo veel toegeeft, is reeds verloren, want aan deze kleine vinger die hij mij aanreikt, trek ik hem heel licht helemaal mijn kamp binnen. Laten we het proberen.

Wanneer ik tijdens het waken mij een roos, een anjelier of een viooltje indenk, dan verknoop ik daarmee, van elkaar onderscheiden, de overeenkomstige hoewel afgezwakte geur. Dat is tenminste bij mij het geval en vast en zeker ook bij menige lezer. Ik benadruk het des te meer, nu het in de leerboeken veelvuldig geloochend wordt. Zo zegt Radestock met betrekking tot smaak en geur: “Ook ontbreekt het hun aan een specifieke herinnering. Men herinnert zich hoe een roos eruitziet (sic!), maar niet hoe hij ruikt. En evenzo, dat een spijs aangenaam of onaangenaam smaakt, maar men wordt later niet meer gewaar hoe hij smaakt. Uit dit gebrek aan reproductie is het geringere voorkomen en de kenmerkendheid van de desbetreffende voorstellingen in de droom te verklaren.”[334] Evenzo zegt professor Spitta[335]: “Beide, reuk- en smaakzin, de zogenaamde chemische zintuigen, zijn dus met betrekking tot verzorging en vorming achtergebleven bij de dynamische zintuigen achtergebleven. (...). In de zuivere herinnering aan de roos weten wij slechts van zijn geur, dat hij aangenaam geurt.

[334] Radestock: Schlaf und Traum, 107.
[335] Spitta: Die Schlaf- und Traumzustände, 261, 262.

Het ons concreet voorstellen, zoals een kleur of een toon, kunnen wij de geur van de roos niet. (...). Net zo, gaat het met de smaak. Ook daarover kunnen wij vanuit de zuivere herinnering niets meer verklaren, dan dat de betreffende spijs ons aangenaam smaakte of niet, maar meer dan hoe hij smaakte, kunnen wij niet alsnog gewaarworden."

Daar tegenover moet ik allereerst bestrijden, dat de chemische zintuigen in de vorming zijn achtergebleven. Dat wij ons verder een bepaalde geur of smaak niet kunnen herinneren, is eveneens onjuist. Dat ligt heel individueel. Wie de passende graad van fantasie heeft, kan het, en iemand anders niet. De ene neigt meer naar de dichter, de andere naar de professor.

Omdat de droom op een toegenomen werkzaamheid van de fantasie berust, toont die ons het door Radestock en Spitta ontkende vermogen nog intenser dan het waken. Wanneer ik in de droom een roos pluk, dan geurt die; wanneer ik in de droom een drank drink, heb ik de daarmee overeenkomende smaak. Dat geldt met betrekking tot alle zintuigen. Wanneer de droom mij dus - en daarmee komen wij weer op ons onderwerp - een autosuggestie levert, worden de zintuigen daardoor overeenkomstig aangedaan. Toen Hansen zijn voorstellingen gaf en het bewijs leverde, dat dit uit het nachtelijke droomleven zeer bekende verschijnsel ook dan optreedt, wanneer de natuurlijke slaap door een kunstmatige en de autosuggestie door een externe suggestie wordt vervangen, verklaarden de geleerden van Wenen hem tot zwendelaar. Hansen wekte zuivere illusies op wanneer hij rode aardappelen liet eten als bessen; de droom echter wekt geheel unieke hallucinaties op met zintuiglijke verblinding. Deze Weense geleerden ontkenden dus de vergelijking, terwijl het superlatief een geheel nachtelijk feit is. Op dit standpunt staan professor Benedikt in Wenen en professor Mendel in Berlijn nog steeds. Zij willen een feit niet geloven dat in ieder van hun dromen terugkeert.

Dat smaakgewaarwordingen langs suggestieve weg kunnen worden opgewekt, valt niet te ontkennen. Wanneer de gewaarwording na het ontwaken nog voortduurt, en door de adem van onbekenden waarneembaar wordt, ligt de kwestie toch anders. Met het ontwaken, verdwijnt de herinnering aan de gebeurtenissen van de somnambule slaap, en ook aan de eventueel ervaren suggesties. Zou men volhouden, dat de smaakgewaarwording die na de slaap voortduurt, en zelfs voor derde personen waarneembaar is, opgeroepen is door suggestie en niet door magnetisch *rapport*, dan zou aan de fantasie die door de suggestie geprikkeld is, een veel grotere macht worden toegeschreven dan gewoonlijk geschiedt, namelijk de macht om in het organisme organische veranderingen op te roepen. Heb ik echter onze scepticus eenmaal zo ver gekregen, dan kan hij verscheidene door de wetenschap ontkende feiten niet meer bestrijden: de *dimils* van de zwangeren, en het natuurlijke en kunstmatige stigma. Hij moet dus met Paracelsus en de middeleeuwse occultisten tussen fantasie en verbeelding onderscheiden, welke laatste een naar buiten werkende, plastisch vormgevende en dus boven de materie staande kracht is. Dat blijkt nu eenmaal bij de *dimils* en het stigma, en zo hebben wij dan onze scepticus, die met een beroep op de suggestie alle mystiek dacht te ontlopen, midden in het gebied van de magie getrokken bij de pink die hij ons aanreikte. Hij moet de gevallen van onwillekeurige hekserij en spontane magie toegeven, en daarmee valt iedere steekhoudende bodem weg om de willekeurige hekserij en magie als onmogelijk te verwerpen.

De kwestie ligt inderdaad zo: wanneer wij uitgaan van de waardeloze, onwillekeurige suggestie, om daaruit de *rapport*-verschijnselen te verklaren, dan mondt een logisch verder denken uit bij de magie. Verklaren wij echter het *rapport* vanuit het dierlijke magnetisme, als odische versmelting, dan is

daarmee *eo ipso*[336] de stap naar de magie gezet. Want de kracht die in de magie een rol speelt, is immers het magnetisme, en wel als psychomagnetische kracht, omdat de graad en de kwaliteit van haar werkzaamheid bepaald wordt door de psyche van de agent. Suggestie en autosuggestie kunnen daarbij een rol spelen, maar alleen als hevel die deze kracht activeert.

Wanneer het magnetische *rapport* qua natuurkundige kant als odische versmelting van twee individuen valt aan te duiden, dan blijkt daaruit, dat het od de eigenlijke drager is van al de vermogens waarvan wij de overdraagbaarheid zien in het *rapport*. Gewaarwordingen worden overgedragen, dus is het od de drager van het vermogen tot waarnemen. Dit blijkt het duidelijkst wanneer het od, geëxterioriseerd, op levenloze substanties overgedragen, dit gewaarwordingsvermogen bewaart. Zo gaat het bij de hekserij en bij de sympathetische kuren. In de gedachteoverdracht betoont het od zich als drager van de gedachte. Bij het magnetiseren, waarbij het od in andermans organisme wordt overgebracht, bevordert het de gezondheid, en betoont het zich dus als de *vis medicatrix naturae*[337]. Deze *vis medicatrix* wordt sinds Hippocrates in de geneeskunde niet alleen erkend, maar zelfs als een grote kunstenares geprezen; men geeft zelfs toe, dat de arts slechts haar hulpwerker is. Nu is duidelijk, dat de kracht die de schade van een organisme kan herstellen, identiek is met die, welke de normale functies van het organisme beheerst[338]. Het is onlogisch om in één adem de *vis medicatrix* als het organiserende beginsel te poneren en de levenskracht te ontkennen. Schopenhauer zegt: "De artsen ontkennen de levenskracht, maar laten zich voor de verrichtingen ervan betalen." Zolang men de materiële drager van de levenskracht

---

[336] *[Per definitie. vert.].*
[337] *[De helende kracht der natuur, als uitgangspunt van de Hippocratische geneeskunde. vert.].*
[338] *["vorsteht". vert.].*

niet kende, was het begrijpelijk dat men hem ontkende. Hij kan echter zelfs door de materialistische fysiologie erkend worden, wanneer het od als de drager ervan bewezen wordt. Deze aan het od hechtende levenskracht nu, is identiek met de *vis medicatrix*. Wordt vanuit een gezond organisme od een zieke binnengeleid, dan vermengt het zich met het od van laatstgenoemde, en verbetert dus de odische kwaliteit van de zieke. Het verbeterde od wordt naar de organische functies gestuurd die het ook in de gezonde bron heeft uitgevoerd. De magnetiseur draagt dus zijn gezondheid op de zieke over. Hij steekt hem met zijn gezondheid aan. Het od is dus de drager van de levenskracht, van de *vis medicatrix*, de gezondheid. Anderzijds worden ook ziektesymptomen van de magnetiseur overgedragen op de somnambule en verslechteren die zijn od. Iedere ziekte moet dus geworteld zijn in een ziekelijke kwaliteit van het od, dat wil zeggen, dat het od ook de drager van ziekte is. Reeds Mesmer heeft het identieke van het organiserende beginsel met de *vis medicatrix*, geponeerd met de woorden: "Le principe qui constitue, rétablit ou entretient l'harmonie, est le principe de la conservation; le principe de la guérison est donc nécessairement le même."[339]

De somnambule hoort met zijn oren de magnetiseur, denkt, voelt, proeft en wordt met hem gewaar. Vandaar dat het od de drager is van alle psychische vermogens van de magnetiseur. Ze worden op de somnambule overgedragen, doordat door het magnetiseren of door directe aanraking een odische nivellering optreedt tussen de magnetiseur en de somnambule. Ze worden echter ook op afstand overgedragen, zodat ook het geëx-terioriseerde od de drager blijft van alle psychische vermogens. Zoals, bij de elektrische inductie, in het ontvangstapparaat alle verschijnselen tevoorschijn kunnen worden geroepen die in het

---

[339] Mesmer: Aphorismes, nr. 153. *["Het beginsel dat de harmonie vormt, herstelt of handhaaft, is het beginsel van het behoud; het beginsel van de genezing is noodzakelijk dezelfde." vert.]*.

opnameapparaat plaatsvinden, zo worden ook in het magnetische *rapport* alle organische en psychische toestanden van de agent door werking op afstand overgedragen.

Voor het begrip van de magie is het echter in de hoogste mate belangrijk, dat het *rapport* niet aan suggestie kan worden toegeschreven, maar op magnetisme berust. De middeleeuwse artsen zijn hier eenstemmig over. Maxwell zegt: "Wanneer de geest die met de eigenschappen van een lichaam verbonden is, aan een ander wordt meegedeeld, ontstaat vanwege het afwisselende heen en weer stromen van de geesten tussen hun lichamen een bepaalde sympathie, die niet zo gemakkelijk kan worden opgelost als een die door de verbeelding wordt opgewekt."[340] Santanelli drukt zich vergelijkbaar uit: "Wanneer de geest van het lichaam die met de eigenschappen van dit lichaam verbonden is, aan iemand anders wordt meegedeeld, ontstaat vanwege het afwisselende heen en weer stromen van de geesten naar het eigen lichaam een medelijden[341], dat niet zo gemakkelijkt vervliegt als dat wat door de inbeelding naar voren wordt gebracht."[342]

Het magnetische *rapport* berust dus op odische vermenging; het is een levens- en zielsgemeenschap tussen de magnetiseur en de somnambule. Hun gevoelige atmosferen zijn verenigd en vormen één wezen. Het is wel zo, dat in de regel *rapport*-verschijnselen slechts bij de somnambule optreden en niet bij de magnetiseur. Dat valt hieruit te verklaren, dat de somnambule

---

340 Maxwell: Medicina Magnetica, Aphor., 61.

341 *["eine Mitleidenschaft", hier kennelijk bedoeld als 'medeleven'. vert.]*

342 Santanelli: Geheime Philosophie, H. 26. *[Lees: Ferdinand Santanel-li: 'Geheime Philosophie Oder Magisch-magnetische Heil-kunde. Eine Erklarung Der Wunderbaren Erscheinungen Des Magnetismus Und Einleitung In Die Verborgensten Geheimnisse Der Natur', 1723. vert.]*.

de wil mist om op de magnetiseur in te werken, en de magnetiseur ontbeert de sensitieve toestand, omdat hij wakend is. Aan zijn kant breidt zich de wilssfeer uit; aan haar kant de bewustzijnssfeer. Slechts bij wijze van uitzondering gaan ziektesymptomen over van de somnambule op de magnetiseur.

Dat de somnambulen eveneens het *rapport* als odische vermenging definiëren, is van belang, omdat zij in het bezit van het odische zintuig zijn en dus uit eigen ervaring spreken. Bij Tardy zegt een somnambule: "Uw fluïdum en het mijne zijn nu één. Ik word beïnvloed door alles wat zij voelen."[343] Kerners somnambule verklaart het *rapport* met de woorden: “Zo moet ik ook doen, wat u wilt, omdat zodra u dat wilt, het deel van uw zenuwgeest dat met het mijne in mij verbonden is, mij daartoe dwingt.”[344] Hoe juist deze uitspraak is, blijkt bij de sympathetische medebewegingen. Wanneer de magnetiseur zich een handeling voorneemt, werkt zijn wil motorisch op zijn spieren. Door deze wil beweegt hij echter ook de spieren van de gemagnetiseerde die hij met zijn levenskracht heeft opgeladen, en die in zoverre een deel van zijn eigen lichaam is. Daaruit komen de sympathetische medebewegingen voort. Toen Du Potet tegenover een jongeman ging staan die hij met zijn blik beheerste, moest deze aan alle bewegingen van de magnetiseur meedoen. Er vond geen nabootsing plaats, maar de bewegingen vonden zo gelijktijdig plaats, dat men niet kon onderscheiden wie de agent was, en alsof beiden door dezelfde oorzaak bewogen werden.[345] Er was een somnambule die, wanneer zij met een willekeurig iemand in *rapport* werd gebracht, direct zijn dubbelganger werd. Houding, beweging, spraak en stem stemden overeen. Zong men, dan zong zij mee, en wel zo snel en volmaakt, dat men niet wist wie er inzette. Polen, Russen en Duitsers spraken hen in hun talen toe, en zij sprak die met hen

[343] Tardy: Journal du traitement de la D[lle] N., 21.
[344] Kerner: Geschichte zweier Somnambulisten, 195.
[345] Du Potet: La magie dévoilée, 131.

mee.[346] Wanneer Janet met zijn rechterhand schreef en met zijn linkerhand zijn somnambule aanraakte, deed zij mee aan zijn schrijfbewegingen. At of dronk hij, dan traden de slik-bewegingen ook bij haar op. Toen zij op een keer een astmatische aanval had en geen adem kon krijgen, nam hij haar bij beide handen en nam zelf een sterke en luidruchtige teug adem, die zij herhaalde. Toen hij daarop zijn adem reguleerde, werd zij van haar aanval bevrijd.[347]

In de echolalie[348] worden de spieren van het strottenhoofd sympathetisch meebewogen. Toen Janet zittend naast zijn cataleptische somnambule, luid sprak, sprak zij alles mee. Ze was zo ongeveer in een fonograaf veranderd.[349] Dit verschijnsel was ook aan Braid[350] bekend, de ontdekker van het hypnotisme. Hij geeft er echter een verkeerde uitleg aan, doordat hij het tot suggestie herleidt. Men kan dat gemakkelijk uit zijn eigen bericht afleiden: “Zo herhalen”, zegt Braid, “sommige patiënten bereidwillig uiterst nauwkeurig, wat in willekeurig welke taal gesproken wordt. Soms zijn zij zelfs in staat om correct, samen met iemand anders, zowel de tonen als de woorden van een lied dat zij nooit tevoren gehoord hebben, in een willekeurige taal te zingen, doordat zij de woorden en tonen ogenblikkelijk opvangen en de andere zanger begeleiden, alsof beiden vooraf gelijkelijk met de woorden en de melodie vertrouwd waren. Zo was een patiënte van mij, die tijdens het waken niet eens de grammatica van haar eigen taal kende en zeer weinig van muziek afwist, in staat om mejuffrouw Jenny Lind bij het zingen van liederen in verscheidene talen correct te volgen, door zowel de woorden als de tonen opvallend juist en

---

346 Du Potet: Journal du magnétisme, VIII, 65.
347 Janet: l’Automatisme psychologique, 231.
348 *[Pathologische term voor het dwangmatig herhalen van woorden. vert.]*.
349 Ibid.: 18.
350 *[James Braid, 1795-1860, arts, grondlegger van de hypnose. vert.]*.

gelijktijdig met Jenny Lind weer te geven. Twee toehoorders in de kamer konden een tijdlang niet begrijpen dat het twee stemmen waren, zo volmaakt stemden zij met elkaar overeen, zowel in harmonische klank als in de uitspraak, bij Zwitserse liederen en bij Duitse en Italiaanse wijsjes. Met evenveel succes begeleidde zij mejuffrouw Lind bij een geëxtemporeerde en uitzonderlijk fijn doorgevoerde chromatische oefening, die de beroemde zangeres uitvoerde om het prestatievermogen van de somnambule te testen. Toen het meisje ontwaakt was, kon zij het niet wagen om ook maar iets van dien aard te proberen. Uiteindelijk was het, hoe prachtig het ook was, slechts een *fonische nabootsing* geweest, want ze begreep niet de betekenis van één enkel woord van de vreemde taal die zij zo correct geuit had, noch in de slaap, noch tijdens het waken."[351]

Hier vond klaarblijkelijk *rapport* plaats, niet suggestie, en de (door mij) gecursiveerde woorden bevatten een tegenspraak waartoe Braid door zijn foutieve uitleg genoopt is. Vond het zingen namelijk gelijktijdig plaats, dan kon er geen nabootsing plaatsvinden. Vond echter nabootsing plaats, dan kon er niet gelijktijdig gezongen worden, maar moest Jenny Lind steeds een voorsprong hebben, zij het een ook nog zo geringe. De juiste verklaring kan slechts de odische zijn. Zoals bij de gedachte- en gewaarwordingsoverdracht geen nabootsing plaatsvindt, net zomin is dat zo bij de echolalie. Er wordt niet nagedaan, maar meegedaan. Men zou zich daarvan overtuigen wanneer men de oren van de echolaten zou dichtstoppen, wat naar mijn weten nog niet geprobeerd is.

Voor de stelling dat het magnetische rapport op odische vermenging en gelijke afstemming berust, spreekt ook het tamelijk vaak voorkomende verschijnsel dat somnambulen van dezelfde magnetiseur in *rapport* komen. Dr. Tarte verlamde de hand van een somnambule, om die anesthetisch te maken. Ze

[351] Preyer: Die Entdeckung des Hypnotismus, 95.

had een naald in haar vinger gestoken, die met de punt in haar bot stak. Toen hij een diepe snede in haar vinger maakte, schreeuwde een andere somnambule, die in het vertrek ernaast sliep, en beklaagde zich over heftige pijn in de corresponderende vinger.[352] Olivier had twee somnambulen die in de tegenovergestelde delen van de stad woonden en elkaar niet kenden. Tijdens het somnambulisme echter hielden ze zich met elkaar bezig, hetgeen wederom zeer aan de inductie bij elektrisch gelijkgestemde apparaten herinnert. Hij benutte hun wedijver[353] ten voordele van zijn patiënten, doordat hij de ene somnambule door de andere liet controleren, wat hun helderzien op een zeer hoog niveau bracht.[354]

Wanneer van twee ver van elkaar wonende zieken van dezelfde magnetiseur, de ene direct de bij de andere magnetisch opgewekte symptomen bespeurt[355], kan een dergelijk *rapport* - aangezien iedere suggestie ontbreekt - slechts op odische versmelting berusten. In een dergelijk *rapport* kan ook de somnambule worden binnengetrokken die door de magnetiseur in slaap wordt gebracht en voor zijn zieken geconsulteerd wordt. Lützelbourg heeft honderd jaar geleden reeds kortweg gezegd: “De zieken van dezelfde magnetiseur staan in *rapport* met de somnambule die hen wil behandelen.”[356] Toen men indertijd de zieken gemeenschappelijk aan het mesmeristische baquet behandelde, heeft men dergelijke overdrachten eveneens geconstateerd. Van twee jongemannen die aan het baquet zaten, geraakte - zoals professor Kieser bericht - de jongste steeds in slaap wanneer de oudste insliep. Evenzo trad het ontwaken gelijktijdig op. Werd de oudste thuis ziek, dan traden milde

---

352 Tarte: Le Propagateur du magnétisme animal, 160.
353 *[“Eifersucht”. Een woord met vele connotaties, waaronder jaloezie. vert.]*.
354 Olivier: Traité de magnétisme, 368, 375.
355 Du Potet: Journal, XVI, 633-635.
356 Lützelbourg: Extrait des journaux d’un magnétiseur, 30.

aanvallen van dezelfde ziekte ook bij de jongste op. Wanneer het somnambulisme van de ene op de andere overging, traden bij beiden dezelfde fantasiebeelden op.[357]

Somnambulen van dezelfde magnetiseur vatten vaak een grote toeneiging voor elkaar op, vooral wanneer zij gelijktijdig slapen. Zij willen dan voortdurend bij elkaar leven. De scheiding valt hun, omdat het een odisch uiteengaan is, steeds zwaar, wat bij de somnambulen dikwijls ook zo is wanneer de magnetiseur hen verlaat. Gewoonlijk heeft de ene boven de andere enig overwicht, en neemt dan de magnetische behandeling van deze over.[358] Dit fenomeen is reeds door de tegenstanders van Mesmer genoemd.[359] Deleuze magnetiseerde een vrouw in aanwezigheid van haar werkgeefster en de broer van deze. Toen de werkgeefster gemagnetiseerd werd, ondervond de vrouw de strijkingen in haar eigen onderlichaam, maar niet die, welke de broer ontving. Deleuze merkt daarbij op, dat deze sympathetische gewaarwording berust op de geslachtelijke verwantschap van de corresponderende organen van de beide vrouwen.[360] Twee somnambulen, die samen behandeld werden, hadden hetzelfde visioen van een beschermgeest die hun als een aanzienlijke vrouw verscheen, zichzelf Magdalena noemde, en tot in het kleinste detail overeenstemde. Tegelijkertijd gedroeg Magdalena zich jegens de beide slaapsters verschillend. De ene, Christine, had met betrekking tot de andere, Hanna, het vermogen der prognose, maar omgekeerd was dat niet het geval. Wanneer Christine tijdens somnambulisme voorspelde, dat Magdalena haar ’s nachts om één uur zou bezoeken, en dan naar Hanna toe zou gaan, dan stemde de verklaring van Hanna daar de volgende

---

[357] Archiv, V, 2, 14; VI, 1, 118.
[358] Ennemoser: Der Magnetismus nach den allseitigen Beziehungen, 131.
[359] Rapport des Commissaires, 7.
[360] Deleuze: Histoire critique du magnetisme animal, I, 241.

dag mee overeen. Onder het weglaten van de dramatische inkleding zal de gebeurtenis wel zo zijn geweest, dat Christine van tevoren wist dat ’s nachts haar reddingsinstinct voor Hanna zou ontwaken, en dat haar visioen door draadloos telegraferen op Hanna zou worden overgedragen. Wanneer zij samen werden gemagnetiseerd, vielen beiden gelijktijdig in slaap. Als men dat wilde vermijden, en de een verliet de kamer, viel zij toch in slaap zodra de ander werd gemagnetiseerd.[361] Van twee somnambulen van Wienholt deelde de ene de andere haar slechthorendheid mede.[362] In een ander geval was dit *rapport* ook op afstand aanwezig. Toen bij de ene somnambule koorts en pijn in haar linkerslaap ontstonden, sprak zij achteraf als een als juist geconstateerd vermoeden uit, dat bij de andere koorts en pijn in de door bloedzuigers opgeroepen wonden aan de slaap waren ingetreden.[363]

Een dergelijk *rapport* kan ook tussen meer somnambulen van dezelfde magnetiseur optreden, zelfs op afstand en hoewel zij elkaar niet kennen, vooral wanneer er een overeenkomst tussen leeftijd, geslacht en temperament voorhanden is, of wanneer zij aan dezelfde ziekte lijden[364], kortom, wanneer er eenzelfde odische stemming bestaat. Sommige van deze verschijnselen blijven weliswaar onder de verdenking staan dat er een suggestie in het spel was, maar zeer vele kunnen alleen maar door magnetische telegrafie worden verklaard. Zo maakte bijvoorbeeld de somnambule van Lehrmann haar magnetiseur opmerkzaam op de ziekelijke toestand van een door hem behandelde vrouw en wist, dat deze sinds verscheidene dagen gemagnetiseerd water kreeg. Toen haar gevraagd werd hoe zij dat kon weten, kon zij alleen maar zeggen, dat zij het voelde. Later zei ze, dat zij de zieke niet meer zag, omdat die geen

[361] Archiv, XII, 2, 35-39.
[362] Wienholt: Heilkraft, III, 3, 352.
[363] Ibid.: III, 3, 281.
[364] Kieser: Tellurismus, II, 151, 187.

gemagnetiseerd water meer dronk. Die was inderdaad afgereisd. In dit geval was dus het *rapport* indirect door het water overgebracht, hetgeen bij de een dezelfde odische stemming opriep als die, welke bij de ander door het magnetiseren optrad. Deze somnambule voelde ook, dat die zieke een verharding ter grootte van een walnoot in haar onderlichaam had. Dit had de zieke uit schaamte verzwegen voor de magnetiseur en zelfs voor haar man, maar nu gaf ze het toe.[365] Haddock wilde een vrouw onder hypnose brengen en liet haar voor dit doel concentreren op een magneet die van het plafond naar beneden hing. Onder dit vertrek, in de keuken, bevond zich somnambule Emma, naar wie hij naar beneden werd geroepen, omdat zij in brand stond. Hij rende naar beneden en vond haar in een somnambule toestand. Haar schort was door een kooltje in brand geraakt. Ze was zich er niet van bewust en staarde naar de zoldering. Gevraagd waar ze naar zat te kijken, gaf ze als antwoord: “Ik wil deze magneet graag hebben.”[366]

Wanneer de enkele aanraking van een derde persoon door de magnetiseur afdoende is om deze met de somnambule in *rapport* te brengen, valt dat te verklaren doordat nu de odische aansluiting tot stand is gebracht. Wanneer verder tijdens het *rapport* een levens- en zielsgemeenschap van gescheiden individuen plaatsvindt, moet het od worden aangemerkt als drager van de levenskracht en van alle psychische functies. De gevolgtrekking is, dat het stoffelijk lichaam slechts het omhulsel van de innerlijke mens is, en dat de eigenlijke essentie van de mens odisch is. De mystici hebben dat ook in alle tijden meer of minder duidelijk ingezien, en daarom hebben zij het astrale lichaam of etherische lichaam onderscheiden van het stoffelijke, zintuiglijk waarneembare lichaam.

---

[365] Archiv, IV, 1, 48, 53.
[366] Haddock: Somnolismus und Psycheismus, 109.

Om de theorie van het magnetische *rapport* te voltooien, moet nog de vraag worden onderzocht hoe de odische versmelting van twee individuen, natuurkundig beschouwd, plaatsvindt. In het algemeen kan men zeggen, dat deze versmelting op de weg van het nivelleren plaatsvindt, ongeveer zoals bij temperatuurverschillen. Het proces is echter duidelijker herkenbaar, wanneer het od door een bijzonder geschikt voertuig wordt overgedragen. Een dergelijk voertuig is de elektriciteit, en de eerste inzichten in dit proces werden reeds gewonnen in een tijd toen de moderne wetenschap het od-vraagstuk nog in het geheel niet ter hand had genomen. Hodgkin heeft reeds in 1832 bericht, dat ziekten van het ene individu elektrisch op een ander kunnen worden overgedragen. Een sinds vier maanden aan wisselende koorts lijdende zieke, werd naar het isolatorium gebracht en door verbinding met de elektrische geleider positief geëlektrificeerd, en wel in het stadium van de koortshitte. De heer P. Smith hield de kogel vast waarmee aan de koortslijder, die zich in het elektrische bad bevond, vonken werden onttrokken. Het gevolg was, dat de wisselkoorts bij laatstgenoemde uitbleef. Daarentegen werd de heer Smith reeds 's avonds onwel en kreeg hij de koude koorts. Toen hij zeven aanvallen had doorstaan, genas hij zichzelf door dezelfde elektrische kuur. Hodgkin vaccineerde een kind met goed gevolg. Toen de koepokken op de achtste dag geschikt waren om verder mee te enten, opende hij een bult, zette de gevaccineerde op het isolatorium, maakte bij een nog niet gevaccineerde met een nieuwe lancet, die niet voorzien was van tegen de pokken beschermende lymfe, een kleine steekwond in de bovenarm en bracht dan een 4 Zoll lange draad - die zich in een glazen buis bevond - zo aan tussen beide personen, dat het ene einde van de draad in de geopende koepok, en het andere in de steekwond kwam te staan van de knaap die zich niet op het isolatorium bevond. Daarna werd de elektriseermachine acht minuten lang in beweging gebracht. Er vond een volledige vaccinatie plaats met een regelmatig verloop van de koepokken.

Toen men echter met deze door elektrische stroom opgewekte koepokken wederom twee kinderen op elektrische wijze inentte, bevond men, dat slechts onechte koepokken ontstonden.[367] Behrends wijst erop, dat ook geneesmiddelen door de Zuil van Volta kunnen worden overgedragen in het lichaam. Men legt bijvoorbeeld op de ene arm van een mens een kompres die met een oplossing van kaliumjodide[368] is bevochtigd, en op de andere arm eentje die met stijfsel bevochtigd is, sluit de galvanische keten, en het stijfsel wordt blauw; een bewijs, dat joodkalium vervallen is en door het lichaam is gegaan.[369]

Ter beoordeling van deze elektrische ziekteoverdracht moeten wij in herinnering roepen, dat volgens Reichenbach[370] en Ziegler[371] - de beide enigen die zich met het onderzoek naar od ernstig hebben beziggehouden - het od een bestendige begeleider van de elektriciteit is, dat wil zeggen, dat elektriciteit het voertuig is om od over te dragen. Blijkbaar kan echter van een elektrische ziekteoverdracht slechts in die zin sprake zijn, dat de elektrische stroom het od van de zieke overdraagt, dat - overeenkomstig zijn ziekelijke kwaliteit - in het vreemde organisme dezelfde verschijnselen oproept als in de bron. Dit is dus de tegenhanger van de magnetisering waarbij, wanneer het od van gezonde kwaliteit is, de overdracht van gezondheid plaatsvindt.

Berust het magnetische *rapport* op odische versmelting, dan zullen we vooraf mogen verwachten, dat deze versmelting intensiever of zwakker optreedt al naar gelang wij aan het od het elektrische voertuig geven of ontnemen. Dit is dan ook

---

[367] Most: Die sympathischen Mittel und Kurmethoden, 12.
[368] *[“Kali hydrojod.”. vert.]*.
[369] Behrends: Repertorium der med.-chir. Journalistik des Auslandes. November 1833, 132, 183.
[370] Reichenbach: Der sensitive Mensch.
[371] Dr. Martin Ziegler: Atonicité et Zoicité, H. 8.

reeds spoedig na Mesmer waargenomen. Eckartshausen vertelt, dat wanneer hij zich met een persoon door een keten verbond, hij op een afstand van twee of drie kamers de geur van een bloem waarnam waaraan de andere persoon rook, wanneer die plaatsnam op een isolerend statief.[372] Ook hoort bij de afgelopen eeuw de waarneming van Petetin. Hij experimenteerde met natuurlijke cataleptici, bij wie hij dezelfde verschijnselen waarnam als bij somnambulen. Wanneer hij zijn hand op de maagstreek van de proefpersoon legde, en dan door diverse personen een lange handketen liet vormen, vernam de somnambule wat de verst verwijderde persoon in de keten in zijn hand sprak, al was het ook nog zo zachtjes. Werd de handketen door elektrische geleiders onderbroken, dan hoorde zij eveneens, maar gebeurde het door lichtgeleiders, dan hoorde ze niets, ook al sprak de spreker nog zo luid.[373]

Nemen wij nu in overweging, dat het od geëxterioriseerd en door het voertuig van de elektriciteit op afstand kan worden overgedragen, dan hebben wij de beide bestanddelen in de hand die een natuurwetenschappelijke verklaring van de beide grote raadsels van het occultisme voorlopig op zijn minst inleiden: van het astraallichaam en de telepathie. Wanneer namelijk het od van een bepaald lichaamsdeel boven de perifere zenuwen uit geëxterioriseerd kan worden - wat ook blijkt bij de integriteitsgevoelens van geamputeerde ledematen -, dan moet hetzelfde gelden voor het gehele zenuwstelsel. En aangezien wij dit od als de drager van de organisatiekracht erkend hebben, moet ook een vorming van het geëxterioriseerde od naar de vorm van het menselijk lichaam optreden. Dit is het astraallichaam. Wat de telepathie betreft, hoeven wij ons slechts te herinneren, dat de binnen het menselijk lichaam circulerende elektrische stromen in hun richting bepaald worden door de wil,

---

[372] Eckartshausen: Auffschlüsse zur Magie, I, 189.

[373] Petetin: Mémoire sur la découverte des phénomenes, que présente la catalepsie, I, 47. Ibid.: Électricité animale, 262.

en de spiercontractie activeren die voor de gewilde handeling vereist is. Er steekt niets onlogisch in de aanname, dat ook in de werking op afstand de richting bepaald kan worden door de wil.

De leer van het magnetische *rapport* levert echter ook de oplossing van een spiritistisch raadsel. De toestand van de mediums bij en na spiritistische seances toont ons, dat ze de krachtbron zijn voor tot stand komen van de verschijnselen. Wat daarbij, natuurwetenschappelijk gezien, gebeurt, kan niet direct ontdekt worden. Wij zien echter, dat tussen de spiritistische verschijnselen en de mediums hetzelfde *rapport*, dezelfde solidaire verbinding bestaat, als tussen magnetiseurs en somnambulen. Wanneer het medium eet, komt het ten goede aan het fantoom; wanneer het drinkt, zal de mond van het fantoom de overeenkomstige geur verraden; wanneer het fantoom geweld wordt aangedaan, vervalt het medium in onmacht of krampen; wanneer het fantoom ernstig verwond wordt, zal het medium het uitschreeuwen, en kan het zelfs komen tot de vorming van het stigma, zoals bij de experimenten van Rochas.[374] De vrijdenkers, die noch iets weten van magnetisch *rapport*, noch van het spiritisme, spreken in dergelijke gevallen over ontmaskering. De spiritisten zelf geloofden, in het begin van de beweging en omdat zij als regel niets over het magnetische *rapport* wisten, aan ontmaskering, en pas geleidelijk aan heeft men door experimenten de ware stand van zaken vastgesteld.[375] Het magnetische *rapport* lost voor ons niet alleen dit raadsel op, maar werpt ook licht op de toestand van de mediums. Ik geloof dat ik het recht heb, de trance als een toestand van od-onttrekking te kunnen omschrijven, en de materialisatie als een vormgeving van geëxterioriseerd od. Wanneer het uit het medium geschapen od domineert, zal het, als vormgevend beginsel, aan het fantoom een meer of minder grote gelijkenis met het medium verlenen,

---

[374] Rochas: l’Extériorisation de la sensibilité.
[375] Aksakow: Animismus und Spiritismus, I, 159-164.

zoals Crookes bij Kate King[376] heeft waargenomen. Daarom is het onderscheid tussen animistische fantomen, die uit mediums stammen, en spiritistische, die andere wezens zijn, niet alleen gerechtvaardigd, maar ook mag pas dan over geesten worden gesproken, wanneer de animistische verklaring niet langer toereikend is.

Ik heb reeds indertijd de opvatting uitgesproken, dat het spiritisme niet begrepen wordt wanneer het geïsoleerd bestudeerd wordt, en dat de studie van het dierlijke magnetisme en somnambulisme eraan moet voorafgaan. Wanneer ik het hier nog een keer uitspreek, zal de lezer wellicht zeggen, dat ik dikwijls in herhaling verval. Maar omdat ik het iedere keer vanuit een bepaalde en wisselende aanleiding deed, zou reeds de veelvuldigheid van deze aanleidingen de juistheid van de uitspraak mogen bewijzen. Het voorliggende onderzoek heeft aangetoond, dat het dierlijke magnetisme - de od-leer - de natuurkunde van het spiritisme is. Het heeft verder aangetoond, dat het magnetische *rapport* ook nog afzonderlijke bestanddelen van het praktische occultisme, dat wil zeggen de magie, verklaart. Uitgaand van dit *rapport* is het onderzoek uit een innerlijke noodzaak uitgekomen bij de sympathetische kuurmethode, bij het astraallichaam en bij het spiritistische fantoom. Een beschouwing van het magnetische *rapport* die niet eens uitputtend is, heeft ons dus in staat gesteld, aan de kust van de magie gelijktijdig op meerdere punten te landen en vaste voet te krijgen. Het occultisme kon nooit een praktisch occultisme, nooit magie worden, wanneer aan de verschijnselen ervan niet bepaalde wetten ten grondslag lagen. Dat dergelijke wetten echter voorhanden zijn, heeft ook het voorliggende onderzoek weer aangetoond. Er bestaat dus een magie.

---

376 *[De generieke naam die rond 1870 door spiritualisten werd gegeven aan een gematerialiseerde geest. In feite: 'Katie King'. vert.]*.

III. HET ZESDE ZINTUIG

Het materialisme leert, dat de waarheid slechts in de ervaring ligt, dat alle ervaring het product van onze zintuiglijkheid is, dat dus zintuiglijkheid en werkelijkheid identieke begrippen zijn. Zo plausibel deze dingen ook mogen klinken, toch zijn ze fout en het valt gemakkelijk aan te tonen, dat zintuiglijkheid en werkelijkheid zowel qua omvang als kwaliteit uiterst uiteenlopende dingen zijn. Wij mensen hebben vijf zintuigen, dus al vijf werkelijkheden, en nu kan men zich afvragen welk zintuig de eigenlijke werkelijkheid, de objectieve eigenschappen der dingen openbaart. Onttrekt men zich aan deze vraag door de bewering dat alle vijf zintuiglijkheden evenveel rechten hebben, en dat de werkelijkheid de optelsom van deze vijf zintuiglijkheden is, dan komt men ook daarmee niet ver, want de mens is een ontwikkelingsproduct en zijn vijf zintuigen hebben zich pas in het verloop van het biologische proces gevormd en zijn toen toegenomen. De werkelijkheid is dus voortdurend veranderd, kon zich door het ontstaan van nog andere zintuigen nog verder veranderen, en zo blijkt, dat de werkelijkheid bepaald afhankelijk is van onze structuur. Daarom is geen enkele diepe denker ooit materialist geweest. Te beginnen met Protagoras, die zegt, dat de mens de maatstaf aller dingen is, tot aan Schopenhauer, die de wereld onze voorstelling noemt; allen hebben zij ingezien dat op deze wankele bodem der zintuiglijkheid geen wereldbeeld kan worden opgebouwd.

Laten we aannemen, dat er geen mensen zouden zijn met vijf zintuigen, maar wel vijf soorten mensen met ieder één van deze zintuigen, dan zouden bijvoorbeeld de ruikende mensen de geur voor de enige werkelijkheid houden, en de overigen zouden andere eigenschappen der dingen daarvoor houden. Tenslotte zou men het erover eens worden, dat de dingen vijf

eigenschappen hebben, waarvan aan iedere mensensoort er één geopenbaard is. Wanneer we ons voorstellen dat deze verzameling kosmisch nog breder is, vanwege de vertegenwoordigers van alle bewoonde planeten, dan zou spoedig blijken, dat een en dezelfde werkelijkheid voor ieder levend wezen zich anders spiegelt, dat dus allen, terwijl zij over de werkelijkheid menen te spreken, slechts over hun structuur spreken. Ik zou het een professor Büchner niet aanraden, als afgezant van onze nietige, kleine planeet aan een dergelijk gezelschap te vertellen dat het enige ware wereldbeeld het materialisme is, en dat de werkelijkheid der aardbewoners, waargenomen door de vijf zintuigen, de enige werkelijkheid is. Dan zou men hem geheel overstemmen, of eenvoudigweg uitlachen.

De werkelijkheid is dus het product van de structuur; van de reactiemodus van een gegeven structuur op de inwerkingen der dingen. Onze zintuigen zijn dus beperkingen en hindernissen voor kennis; de waarheid wordt niet door de zintuiglijkheid geopenbaard, maar ligt aan de andere zijde daarvan. Reeds Heraclitus heeft onze zintuigen leugensmeden genoemd, en dat zijn ze, omdat ze uit de werkelijkheid slechts een klein stuk uitsnijden en dat dan ook nog vervalsen, zodat aan ons slechts een symbolische kennis der dingen worden overgebracht.

We hebben dus geen andere weg om dichter bij de waarheid te komen, dan de zintuiglijkheden te leren kennen die wij niet bezitten. In het bijzonder zou het waardevol zijn als wij iets van een manier van kennisverwerving ervoeren waar deze zintuiglijke vervalsing uitgeschakeld zou zijn, dus waar de mens - want op deze zijn wij immers aangewezen - niet door zijn vijf zintuigen zou kennen, en het object niet op deze zintuigen zou inwerken.

Dat nu, is het geval tijdens het somnambulisme. De zintuiglijk waarneembare buitenwereld is voor de somnambule onderdrukt, en toch blijft hij maar objecten van waarneming hebben. Zijn zintuiglijk bewustzijn is onderdrukt, en toch blijft hij een bewustzijn hebben. De somnambule onthult ons dus een aan de zintuigen verborgen kant van de werkelijkheid en een verborgen kant van ons eigen wezen. De werkelijkheid verheft zich dus boven de zintuiglijkheid, en de innerlijke mens stijgt uit boven zijn zelfbewustzijn.

Daarin ligt de enorme betekenis van het somnambulisme. Die laat vraagstukken weer opleven die het materialisme ten grave dacht te hebben gedragen: het vraagstuk van het hiernamaals en van onze inpassing daarin met een deel van ons wezen. Het intuïtieve, bij alle religies gemeenschappelijke geloof dat er een bovenzintuiglijke wereld is, en dat wij zelf van een bovenzintuiglijke aard zijn, wordt dus bevestigd. Maar wij hebben het niet meer nodig om het hiernamaals naar een koekoeksnest in de wolken te verplaatsen, noch om onze ziel de vlucht daar naartoe te laten aanvangen. Het hiernamaals is slechts het aan gene zijde van onze zintuigen liggende deel van het hier en nu, en daaraan is de ziel reeds nu verbonden, al is het aan ons zintuiglijke bewustzijn onbewust. Het somnambulisme verleent ons tot op zekere hoogte het bewustzijn van het hiernamaals en van onze ziel. Het materialisme kan niet méér beweren, dan dat de dood het ophouden van het zintuiglijke bewustzijn en van de materiële drager daarvan betekent. Het vermag echter niet te zeggen, wat hij voor het bovenzintuiglijke bewustzijn en zijn bovenzintuiglijke drager betekent. Het vraagstuk van de onsterfelijkheid leeft dus weer op, en behoeft een hernieuwd onderzoek, waarbij eerst moet blijken of de oplossing in materialistische zin uitvalt, of niet.

De eerste stap die in deze richting moet geschieden, is dat het werkelijke bestaan van een bovenzintuiglijk bewustzijn in het

somnambulisme moet worden aangetoond. Er is in dit opzicht veel observatiemateriaal voorhanden, maar desondanks is het heden nog niet mogelijk om daaruit algemene wetten te abstraheren. We weten echter in het algemeen, dat de somnambulen door stoffen worden beïnvloed die de gewone mensen, dus ook henzelf tijdens het waken, onverschillig laten, en dat zij door andere stoffen dan tijdens het waken, beïnvloed worden. Met name zijn het de metalen waarvan een aantoonbare uitwerking op de sensitieven uitgaat, maar die bij de somnambulen het grootste is. Daarom is het aan te bevelen, bij diegenen de verschijnselen te bestuderen bij wie ze het duidelijkst optreden. Deze inwerking vindt geen bevredigende verklaring in de moleculaire en elektrochemische gesteldheid van de stoffen. Vandaar dat Reichenbach een straling van de stoffen heeft aangenomen, die hij de odische noemt en die, zelfs werkend op afstand, met geen van de bekende natuurkrachten samenvalt.

Zo werken metaal- en wateraders op de sensitieve roedelopers in, en deze invloed wordt omgezet in de ruimtelijke beweging van de roede. Daarom is de roede zelfs onontbeerlijk, zoals bij de Zahuri's[377] in Spanje, over wie Del Rio[378] en anderen vertellen dat zij metaal- en wateraders, alsook in de aarde begraven dode lichamen ontdekten. Het somnambulisme doet de odische gevoeligheid toenemen, vandaar dat de beste roedelopers de somnambulen waren. Reichenbach heeft dus, doordat hij zich vrijwel geheel tot de wakende sensitieven beperkte, zijn opgave verzwaard, maar zijn onderzoekingen zijn

---

[377] *[Binnen het Spaanse bijgeloof de benaming voor dit soort mensen. Waarschijnlijk een uitvloeisel van de Griekse mythe over Lynkeus, koning van Argos. Vergelijk: argusogen. vert.].*

[378] Del Rio: Disquisitiones magicae, I, 1, 2, 3. *[Lees: Martinus del Rio, Jezuïet, 1551-1608, 'Disquisitionum Magicarum Libri Sex', 1599, 1660, dat de basis vormde voor de heksenvervolgingen in de Lage Landen. vert.].* Hauber: Bibliotheca magica, I, 816.

evengoed de meest systematische en de betrouwbaarste die er voorhanden zijn.

Reichenbach ontdekte, dat de od-positieve voorwerpen, gehouden in de od-positieve hand, lauwwarme; en in de od-negatieve hand koele gewaarwordingen opriepen. Wij merken dus, aangezien de lauwwarme gewaarwordingen afkeer wekken en de koele daarentegen aangenaam zijn, dat het gelijknamige elkaar afstoot, en het ongelijknamige elkaar aantrekt.[379] De elektropositieve, eenvoudige stoffen blijken od-positief te zijn, en de elektronegatieve negatief.[380] Kwikzilver is een van de nadeligste metalen voor sensitieven.[381] IJzeren ovens zijn voor de sensitieven zonder uitzondering onaangenaam. Geeft men hun koper in de linkerhand, dan haasten zij zich om het weg te leggen. Ze willen niets met messing apparaten, strijkijzers en vijzels van doen hebben, verzetten zich tegen messing deurklinken, eten niet van met lood vervalste, tinnen borden, noch van packfonglepels[382], en drinken niet uit metalen bekers. Men mag voor hen niet in messing pannen, noch in koperen kasserollen koken; ze baden niet in badkuipen van koper of zink, en schuwen metalen van allerlei soorten, met name echter koper.[383] Een sensitieve die bij het overschrijden van de drempel de deurklink van messing aanraakte, werd cataleptisch.[384] Dergelijke antipathieën kunnen ook indirect worden opgewekt door het magnetisch *rapport*. Kerners somnambule voelde zich beroerd worden en kreeg de neiging tot overgeven, wanneer hij op afstand van haar iets van koper aanraakte. Raakte hij zilver aan, vooral echter lood, dan traden bij haar krampen in. Ook het overbrengen van het *rapport* door

[379] Reichenbach: Der sensitive Mensch, I, 83.
[380] Ibid.: I, 705.
[381] Ibid.: I, 481.
[382] *[Legering van nikkel, zink en koper. vert.]*.
[383] Reichenbach: Wer ist sensitiv?, 8.
[384] Reichenbach: Der sensitive Mensch, I, 494.

geëxterioriseerd od, dat zijn vermogen tot gewaarwording bewaart, trad bij haar op. Op een keer legde zij namelijk haar halsdoek af en men hing het aan haar bed op. Zij zei: "Ik voel, dat mijn halsdoek aan iets van messing hangt. Ik voel het, omdat het warm van mijn lichaam afkwam.” Toen men het ging nakijken, bleek dat de halsdoek de hangring van messing aanraakte.[385] Een andere somnambule hoorde de personen met wie men haar door metalen verbindingsstukken in verbinding bracht, waarbij zij ook het soort metaal aangaf. Steenkolen gaf zij als sterker geleidend aan dan gewone kolen. Een achttien el lange draad werd haar in de hand gegeven en naar de hal beneden beleid, waar een andere persoon zachtjes in de draad sprak. De boven aanwezigen hoorden niets, maar de somnambule sprak ieder woord na.[386]

Voor het bestuderen van dergelijke inwerkingen zijn vanzelfsprekend slechts de zogenaamde eenvoudige stoffen geschikt. Maar ook met betrekking tot deze zullen we pas tot bepaalde wetten komen wanneer onze chemie voltooid zal zijn, waarbij hoogst waarschijnlijk van de heden geldige, eenvoudige stoffen geen sprake meer zal zijn. Naar mijn opvatting ligt reeds in het feit dat onze eenvoudige stoffen een meervoudig samengesteld kleurenspectrum leveren, het bewijs dat ze zelf samengesteld zijn. In deze opvatting kan ik slechts versterkt worden, wanneer de odische werking binnen een kleurenspectrum zich als verschillend kenmerkt. Reichenbach zegt bijvoorbeeld, dat de groene lichtstraal van ons zonnestelsel in staat is, sensitieve personen in onmacht te laten vallen en de hevigste krampen te bezorgen.[387]

Het is in de kern vanzelfsprekend, dat de odische inwerking der stoffen steeds plaatsvindt, en dat ook het fundament van de

385 Kerner: Geschichte zweier Somnambulen, 70, 72.
386 Ibid.: 305, 306.
387 Reichenbach: Der sensitive Mensch, I, 485.

sensitiviteit en van het somnambulisme in alle mensen voorhanden is. Bij de gewone mens echter, verloopt ze beneden de gewaarwordingsdrempel en blijft ze onbewust. In het ongezonde, gecompliceerde, voortdurend tot de strijd om het bestaan oproepende raderwerk van ons sociale bestaan, kan het diep in ons innerlijk verborgen instinctieve leven zich niet laten gelden. Slechts het verstandelijke leven dat aan de grotere inwerkingen van de buitenwereld is blootgesteld, neemt eenzijdig toe. Afname van de intuïtieve genius is voor onze tijd net zo karakteristiek als de toename van de verstandelijke talenten. In de herrie van de buitenwereld vernemen wij niet meer de stem van de transcendentale kant van ons wezen. Waar daarentegen levensverhoudingen gegeven zijn zoals bij een Kaspar Hauser of Robinson, verschijnt de transcendentale mens, en ontwikkelen zich vanzelf somnambule vermogens. Robinson toonde een aanleg die aan de daimoon van Socrates herinnert[388], en van Kaspar Hauser is bekend, dat aan de moord op hem voorgevoelens vooraf gingen. En aangezien transcendentale psychologie en transcendentale fysiologie samen optreden, was bij Kaspar Hauser de odische sensitiviteit zo sterk ontwikkeld, dat hij goud, zilver, ijzer en glas kon onderscheiden dat met papier bedekt was, zonder dat hij wist wat er onder lag. Handen die naar hem uitgestrekt werden, ondervond hij alsof hij werd aangeblazen, of alsof er iets kwam aanwaaien. Ook wanneer ze zonder zijn medeweten bij[389] zijn rug werden gehouden. De hand van Daumer voelde hij op een afstand van tweehonderdvijftig pas. De uitwerking van de mensen op hem was zeer uiteenlopend, en voor hem had iedereen een individuele geur.[390]

---

388 Du Prel: Mystik der alten Griechen, 160.
389 *["gegen". vert.]*.
390 Sphinx, V, 346.

Over de od-chemische sensitiviteit heeft Reichenbach met verscheidene sensitieven proeven genomen.[391] In een nagelaten geschrift voert hij het volgende aan. Hij had 41 eenvoudige stoffen op één hoop bijeengebracht en legde ze om te betasten voor aan zijn sensitieven, met het verzoek ze op de gewaarwordingen van lauw en koel te toetsen. Toen hij deze stoffen elk naar de daardoor opgewekte werking sorteerde, zag hij met verbazing de elektrochemische reeks van de stoffen gevormd worden, waarvoor de chemie zo veel jaren nodig had gehad, terwijl de odische sensitiviteit daarover meteen de doorslag kon geven. Hij noemde deze reeks de od-chemische, aangezien de chemische aard van de elementaire stoffen naar hun innerlijkste, odische aard waren vastgesteld. Hij testte in dit opzicht ook zijn somnambule Ottone, zowel tijdens het waken, als tijdens het somnambulisme. Haar uitspraken vielen in beide toestanden volkomen gelijk uit, en bevestigden met onbeduidende verbeteringen de verklaringen van haar voorgangers. Reichenbach voegt eraan toe: “Zij tonen van een tot nu toe volstrekt verwaarloosde kant, een uiterst interessant sterk inhoudelijk parallellisme tussen de innerlijkste, psychische aard en de chemische aard van de elementaire stoffen. Ze onderbouwen ook de precieze overeenstemming in de subjectieve opvatting van de objectieve wereld onder allen die zeer sensitief zijn. Hun uitzonderingstoestanden blijken gelijk te zijn, met dezelfde oorzaken en dezelfde werkingen.”[392] Het schitterendste experiment van deze soort, waar de chemicus Berzelius lyrisch over was, heeft Reichenbach in zijn hoofdwerk aangevoerd.[393]

Overigens heeft vroeger dr. Despine reeds iets dergelijks geprobeerd. Hij liet klompjes metaal door zijn somnambule

---

[391] Reichenbach: Der sensitive Mensch, I, 727-731.
[392] Reichenbach: Ein schwerer sensitiv-somnambuler Krankheitsfall, 42.
[393] Reichenbach: Der sensitive Mensch, I, 705.

betasten. De door haar opgestelde reeks stemde met de galvanische volgorde overeen die door de natuurkundigen Avogardo en Michelotti in Turijn gevonden was, waarin goud de eerste plaats innam, en daarna zilver, koper, ijzer, lood en zink volgden.[394] Hij kwam daarbij tot het resultaat, dat de metalen in verhouding tot hun galvanische vermogen om elektrische stromen te produceren, op de somnambulen inwerken. Wanneer zijn somnambule een mes aanraakte, ondervond zij iets als van een brandende vonk daaruit. Aangezien een klompje van echt goud tweehonderdvijftig franc zou hebben gekost, liet Despine een verguld koperen klompje maken. De somnambule zei tegen hem, dat hij bedrogen was, want er zat weinig goud aan.[395]

Over het algemeen geldt, dat de somnambulen door de edele metalen sympathisch aangedaan worden, en door de onedele antipathisch. Daarin ligt wellicht een natuurkundige verklaring voor de aard van de hebzucht waar het ophopen van geld als doel op zich wordt bedreven, omdat ze met een gevoel van lichamelijke attractiviteit verbonden is. Zo is het bijvoorbeeld bij de vrek die door Valerius Maximus genoemd wordt, die bij een hongersnood een muis verkocht voor honderd dinars, en met het goud in de hand van honger stierf.

De magnetische somnambulen en cataleptische autosomnambulen worden door metalen des te onaangenamer aangedaan, naarmate ze onedeler zijn.[396] De uitwerkingen bestaan uit gevoelens van hitte of koude, ontsteltenissen, aantrekkingen, convulsies, verlammingen. Iedere zieke heeft zijn zoömagnetische idiosyncrasieën. Een autosomnambule vermeed bij het slaapwandelen zorgvuldig de spijkers van de vloer. Wanneer zij een deurklink moest aanraken, omwikkelde

[394] Loubert: Magnétisme et somnambulisme, 256.
[395] Ricard: Journal du magnétisme, I, 376-390.
[396] Charpignon: Physiologie du magnétisme animal, 21.

zij deze met een doek.[397] Over een klaarblijkelijk bezeten kloosterzuster verkreeg Cuvier een bericht van dr. Barrier. Toen zij verkrampt raakte, legde een kloosterzuster haar snel een kruis van ijzer op de maag. Ze wierp het met een schreeuw van zich af, net zo vaak als het herhaald werd, waarin zij duidelijk de daimoon leek te verraden. Toen Barrier echter aanraadde het met een kruis van hout te proberen, bleef de zieke rustig.[398]

Met goud spelen de somnambulen zeer graag. Ze hebben daar een aangenaam gevoel bij, en onderscheiden zeer precies de zuiverheid van het goud[399], een bewijs, dat bij legeringen de afzonderlijke bestanddelen al naar gelang van hun kwaliteit en kwantiteit gescheiden worden ervaren. De sensitieve van Reichenbachs onderscheidde, door het gevoel alleen, de afgemeten hoeveelheden van zwavelzuur in twaalf glazen, ook wanneer de mengverschillen door toevoegingen van water onkenbaar waren gemaakt. Zij stelde de glazen op naar de volgorde van de lading van hun mengsel.[400]

In het algemeen geldt, dat het zesde, odische zintuig met voortschrijdende genezing afneemt en na bereikte gezondheid weer latent wordt. De invloed van de magnetiseur houdt dan ook meestal op. Sommige somnambulen echter, blijven ook tijdens het waken sensitief[401] en daaruit blijkt, dat sensitiviteit slechts een afgezwakt somnambulisme is. Dat het de odische kwaliteiten van het lichaam zijn, waarvan de sensitieven en somnambulen onder de indruk zijn, blijkt ook hieruit, dat zij in het donker metalen voorwerpen gemakkelijker gewaar worden dan andere, omdat de eerste ook odisch oplichten. Reichenbach

---

397 Clemens: Ferngefühl, 56.

398 Charpignon: a.a.O. *[Op de aangehaalde plaats. vert.]*, 350.

399 Weltrich: Krankheits- und Heilungsgeschichte einer Somnambulen, 98.

400 Reichenbach: Der sensitive Mensch, II, 506-508.

401 Archiv, VIII, 1, 79.

heeft zijn sensitieven verschillende substanties in de hand gegeven, zowel in de gewone toestand als in de catalepsie. De uitwerking was in beide gevallen kwalitatief gelijk, ook al was die kwantitatief verschillend. De uitwerking bestond eruit, dat de vingers zich langzaam of plotseling om het voorwerp sloten, hetgeen echter alleen bij gekristalliseerde voorwerpen plaatsvond. Bij amorfe bleef de hand rustig. Dit vermogen om kramp opwekkend te werken, komt niet alle delen van het oppervlak van dergelijke voorwerpen gelijkmatig toe, maar in het bijzonder de polen en de hoofdassen, waar de odische uitstraling ook als lichtverschijnsel sterker is.[402]

Professor Kieser heeft reeds in het begin van onze eeuw gezegd, dat alle door hem geteste metalen, zonder zelf gemagnetiseerd te zijn geworden, magnetisch op de somnambulen inwerken, net als de hand van de magnetiseur, dus op eigen kracht, en wel sterker in de vorm van metalen vlakken wegens hun stralende eigenschap. Hij heeft waargenomen, dat deze straling door warmte wordt ondersteund, maar niet door het licht. De uitwerking was namelijk slaapverwekkend op twintig pas afstand, door een metalen holle spiegel die zijn eigen kracht uitstraalde; werd vermeerderd in de warmte, en door een in de focus van de holle spiegel opgestelde warmte uitstralend lichaam; maar was even sterk in een verlichte als in een volledige donkere kamer.[403]

Bij de grote hoeveelheid aan voorliggende waarnemingen kan niet worden betwijfeld, dat wij bij alle verschijnselen van deze aard met objectieve eigenschappen van de materie van doen hebben, waar tegenover overigens wel een subjectief verschillende prikkelbaarheid van de sensitieven en somnambulen staat, al naar gelang hun gezondheidstoestand, en

[402] Reichenbach: Die Dynamide, I, 31-35.
[403] Archiv, V, 3, 139.

wel met kwalitatieve en kwantitatieve verschillen.[404] Er zijn daarom allang waarnemingen gedaan die deze toekomstige wetenschap aanduiden, voordat van een eigenlijke metallotherapie sprake was, die toch zelfs heden pas in ruwe opzet aanwezig is. Hufeland had een zieke, wiens hevige krampaanvallen in de linkerarm gekalmeerd konden worden wanneer men boven zijn borst een magneet hield, terwijl hem tegelijkertijd een stuk ijzer in zijn linkerhand werd gegeven.[405] De somnambule van dr. Despine vroeg om een horloge en maakte met de gouden kant daarvan strijkingen en wrijvingen, waarop haar bijna verlamde ledematen weer uiterst beweeglijk werden.[406] Ze herkende in de slaap voorwerpen die slecht verguld waren, ook wanneer zij ze tijdens het waken voor echt hield.[407] Een somnambule van Chardel verzocht, opdat haar zwakke armen weer in beweeglijke staat kwamen, dat men haar in iedere hand een goudstuk stopte.[408] Zo heeft niet alleen iedere ziekte, maar ook iedere zieke zijn metalen idiosyncrasieën[409], en zo moet het zijn, omdat ieder mens een odische individualiteit is, meer of minder verschillend van alle anderen, en omdat deze odische individualiteit ook verandert in de loop van de ziekte. Om een metallotherapie te vinden, zullen wij ons daarom moeten houden aan de uitspraken van de somnambulen zelf, die ons op grond van hun zesde zintuig ophelderingen kunnen geven die de wetenschap slechts langs omwegen zou kunnen vinden.

Reichenbach heeft aangetoond, dat ook de kwantiteit van de stoffen voor de sensitieven in aanmerking komt. Hij heeft zelfs vergelijkend de odische equivalenten van verscheidene stoffen

---

404 Reichenbach: Die Dynamide, I, 137-167.
405 Hufeland: Ueber Sympathie, 174.
406 Despine: De l’emploi du magnétisme animal, 86.
407 Despine, 132. *[Lees: Ibid. vert.]*.
408 Chardel: Psychologie physiologique, 278.
409 *[Typeringen. vert.]*.

experimenteel vastgesteld.[410] Bijzonder merkwaardig is daarbij de fijnheid van de menselijke zenuwen, die zelfs op de hoogste stofverdunningen nog reageren. Dr. Barth werd langs deze weg van de waarheid van de homeopathie overtuigd. Hij nam op goed geluk de flesjes uit de geneesmiddelenkast, en legde ze bij een jongedame in de hand, waarbij noch hij, noch zij het opschrift las, en schreef dan op wat zij over de werking zei. Werd het flesje teruggegeven, dan las hij eerst het opschrift en bevond zonder uitzondering, dat haar aanduidingen met de erkende werkingen van de middelen overeenstemden. Ook met zijn dochter deed hij zulke proeven. Hij gaf haar een kastje met 72 homeopathische medicijnen, en omdat hij een middel tegen keelpijn verlangde, betastte zij de glazen en reikte hem belladonna aan, waarvan hij twee pillen moest nemen en met succes innam.[411] Siemens gaf reeds in 1835 zijn somnambule, om haar te testen, vaak dezelfde middelen in de vorm van extract, rauwe wortelen, afgietsel, of tinctuur, en zij herkende daarvan het identieke. Bij menige stof zag men duidelijk hoe zij er door aangedaan werd, aangezien bijvoorbeeld krampen, braken en een neiging daartoe optraden. Van diverse stoffen voorspelde zij van tevoren de werking, bijvoorbeeld een toegenomen stoelgang in de avond.[412] Ook bij Du Potet komen experimenten met homeopathische globulen voor, zelfs tot in de dertigste verdunning.[413] Ook de somnambule van dr. Haddock betastte homeopathische globulen en identificeerde die met hun tincturen.[414] Reeds in de afgelopen eeuw heeft Tardy de overtuiging uitgesproken, dat een somnambule, geplaatst voor een stapel medicamenten, het juiste er zó zeker uit zou kunnen halen, als een hond het gras dat zijn ontlasting kan opwekken.[415]

---

[410] Reichenbach: Der sensitive Mensch, II, 506-510.
[411] Barth: Der levensmagnetismus, 229-231.
[412] Siemens: Erfahrung über Lebensmagnetismus.
[413] Du Potet: Journal du magnétisme, XVIII, 1-148, 564-568.
[414] Haddock: Somnolismus und Psycheismus, 187.
[415] Tardy: Essai sur la théorie du somnambulisme magnétique, 65.

Een Egyptische fellah[416], die onder somnambulisme was gebracht, gaf men een handapotheek van 25 vakjes in de hand, waaruit hij voor zijn verkoudheid de deugdelijke artsenij moest opduiken. Hij had zijn ogen gesloten en de etiketten waren niet zichtbaar. Hij streek er met zijn hand overheen en greep er Peruaanse balsem uit.[417] De ontvankelijkheid voor odische kwaliteiten is in onze zintuigen deels naar buiten gekeerd, met name in de reuk en het gevoel. Professor Jäger heeft bewezen, dat er personen zijn die tafelzout nog kunnen ruiken in een tweeduizendste, en goud in een duizendste potentie, dus dat de ruikbaarheid van stoffen net zo ver gaat als de neuraalanalytisch aantoonbare werking.[418] Hij zegt: "De mens bezit eveneens het gezondheidsinstinct, zoals vele feiten bewijzen. Ik heb daaromtrent overigens verscheidene proefnemingen gedaan, door zieken aan verscheidene artsenijstoffen te laten ruiken. De reukzin treft steeds de juiste. Men kan ook aldus handelen: Men neemt een van de bekendste middelen voor de maag, bijvoorbeeld Enzian, en laat daar een behoorlijk grote groep mensen aan ruiken. In de regel zal dan blijken, dat allen van wie de spijsvertering in orde is, de geur weerzinwekkend vinden. Daarentegen zal men vaak vinden, dat diegene die de lucht aangenaam vindt, een bedorven maag heeft. (…). Wanneer men er de zieke niet bijhaalt, is het niet mogelijk om met succes te individualiseren."[419]

Volgens de principes van Paracelsus moet niet het stoffelijke lichaam worden verzorgd, maar het astrale lichaam. Met andere woorden, niet door chemische middelen, die in de lichaamsretorten gegoten worden, maar door odische middelen moet op het odisch innerlijk van de mens ingewerkt worden. Vandaar dat de homeopaten Paracelsus met recht beschouwen

---

416 *[Boer. vert.]*.
417 Bibliothèque du magnétisme animal, VII, 152.
418 Jäger: Stoffwirkung im Lebewesen, 63.
419 Ibid, 153.

als hun voorloper. In dit opzicht staat de middeleeuwse therapie hoog boven de moderne. Men hield zich indertijd zeer diepgaand bezig met de latenties van de planten, met hun zogeheten levensgeest, maar ook met de sympathie en antipathie van alle dingen. Onze botanica kent slechts de uiterlijkheden der planten, de vorm, en naar mijn weten, heeft De Candolle geen navolger gevonden in zijn vermoeden dat er een wetmatige analogie bestaat tussen de vormen en eigenschappen der planten, hetgeen hij in 107 plantenfamilies bevestigd heeft bevonden, en slechts in 3 weerlegd. Hij zegt, dat de gelijkgenaamde[420] of overeenkomende delen van de planten van hetzelfde geslacht ook overeenkomende medische eigenschappen hebben.[421] Wij onderkennen het od reeds in de kristalwereld als de stoffelijke drager van de vormingskracht, en in de mens als de stoffelijke drager van de levenskracht. Er moet daarom ook in de plantenwereld een relatie bestaan tussen de uiterlijke vorm en de odische gesteldheid. Dit heeft Paracelsus reeds onderwezen en als ‘de signatuur der dingen’ benoemd. Hij zegt: “De natuur tekent ieder gewas, met wat ervan uitgaat, tot datgene waarvoor het goed is. Indien men daarom wil ervaren wat de natuur getekend heeft, moet men aan het kenteken of signum[422] onderkennen welke hoedanigheid[423] er in aanwezig is. Want iedere arts moet weten, dat alle kracht die in de natuurlijke dingen aanwezig is, alleen door de kentekens onderkend wordt. (...). Als gij nu mocht zeggen: in het kruid kan men zien wat er in aanwezig is, nee! Kijk alleen naar zijn kenteken, dan ziet gij alles wat erin aanwezig is.”[424]

---

420 *[“nämlichen”. vert.]*.
421 De Candolle: Versuch über die Arzneikräfte der Pflanzen verglichen mit den äußeren Formen, 427.
422 *[“signo” (ablativus), dus: aan het‘signum’. vert.]*.
423 *[“tugend”. vert.]*.
424 Horst: Zauberbibliothek, V, 137.

Justinus Kerner is de juiste weg ingeslagen door de latenties van de planten weer te onderzoeken. Hij deed dat, door zich aan de uitspraken van de somnambules te houden, omdat alleen zij de prikkelbaarheid voor odische invloeden bezitten. Een van zijn somnambulen zegt: "Zo dikwijls als ik in deze slaap een plant in mijn rechterhand neem en een tijdje in mijn hand houd, dring ik zo tot hem door, dat ik uit de nerfjes of de vorm van de bladeren kan aflezen welke eigenschappen en krachten ze bezitten." Over een twijg zegt zij: "Deze twijg heeft geen blaadjes en vruchten voortgebracht, en daarom kan ik er niets over verklaren. Want wanneer ik niet op zijn minst tot zijn kiem door kan dringen, kan ik zijn krachten niet aangeven. (...). Zou het nu lente zijn, dan kon ik tot al deze planten gemakkelijker doordríngen dan nu, nu het mij grote inspanning kost."[425]

Het vegetarische leven van de aarde heeft op het dierlijke leven de grootste invloed. Maar ook in dit opzicht betonen onze zintuigen zich als bergplaatsen van kennis, en terwijl in de instincten van de dieren een aanpassing aan de odische botanica ligt, zijn onze reflectieve botanische systemen nog behoorlijk armzalig en zullen dat blijven, wanneer wij niet in de leer gaan bij hen die over het zesde, odische zintuig beschikken; bij de somnambulen, die de latente en geneeskundige krachten der planten aanvoelen. Hoeveel op deze weg bereikt zou kunnen worden, toont de omstandigheid dat dit zintuig van de somnambulen ook spectraalanalytisch werkt, een gescheiden gewaarwording voor de afzonderlijke bestanddelen van samengestelde substanties toont, en daarbij op de minimaalste hoeveelheden is afgestemd. Een somnambule van Mesmer verklaarde, dat wanneer zij brood in haar mond nam dat zelfs maar de grootte had van een speldenknop, zij de volle smaak had van alle afzonderlijke bestanddelen.[426] Dr. Frappart heeft reeds in 1839 het voorstel gedaan, de geneeskundige vermogens

[425] Kerner: Geschichte zweier Somnambulen, 209, 227.
[426] Mesmer: Aphorismen, § 282.

van de somnambulen te benutten om de oneindig kleine doses van de medicamenten te testen, en hij zegt, dat deze intuïtieve geneeskunde alle systemen der artsen zou omverstoten.[427]

Merkwaardig is de verhouding van dit odische zintuig tot de gedifferentieerde uiterlijke zintuigen, die er vaak door aangedaan worden. Sommige somnambulen hebben, wanneer zij bijvoorbeeld ijzer aanraken, daarvan tegelijk de smaak in hun mond. Toen een magnetiseur zijn sleutels niet had afgelegd, vroeg de somnambule hem om dat te doen, omdat zij daarvan niet slechts het gevoel, maar ook de smaak had. Toen hij afreisde, gaf hij haar een gemagnetiseerde koperen plaat om op haar maagstreek te leggen. Wanneer zij nu zure salade at, werd zij zeer onwel en dacht zij dat ze zich vergiftigd had.[428] Katharina Beutler had, staande boven zout, een zoutige smaak in haar mond. Gips veroorzaakte bij haar een krampachtig samentrekken in haar hals, en muriacit[429] veroorzaakte steken op haar tong. Boven ijzer, erts en zwavel voelde zij kou op haar tong.[430] Iets dergelijks komt bij de sensitieven van Reichenbach voor, namelijk de overeenkomstige smaak in de mond bij het aanraken van azijn, ossengal, koperen munten; en een roestsmaak bij messing.[431]

In onze leerboeken der psychologie is noch sprake van het zesde zintuig, noch van het onderwerp daarvan - het od. De wetenschap kent slechts mensen die in de beperkingen van de normale zintuiglijkheid zijn opgesloten. Wanneer men echter darwinist is, en geloof hecht aan de toename van de zintuiglijkheid en het bewustzijn, welke toename gelijke tred houdt met de organische ontwikkeling, zou men ook de

---

427 Frappart: Lettres sur le magnétisme et le somnambulisme, 153.
428 Nasses Zeitschrift für Anthropologie, 303, 316, 320.
429 *[Watervrij zwavelzuurkalk. CaSO4. vert.]*.
430 Fischer: Der Somnambulismus, II, 267.
431 Reichenbach: Der sensitive Mensch, II, 605.

logische gevolgtrekkingen daaruit moeten trekken. Namelijk dat toename van de zintuiglijkheid afname betekent van de sterkte van de prikkel die voor een zintuiglijke indruk nodig is, of het betekent het bewust worden van nieuwe prikkels. Zo ontstaan dus hetzij nieuwe zintuigen, of de omvang van de voorhanden zijnde wordt uitgebreider. Het middel hiertoe is de successieve verschuiving van de waarnemingsdrempel naar het biologische proces. Deze biologische beweeglijkheid van de waarnemingsdrempel heeft echter de individuele beweeglijkheid als voorwaarde, en er moeten omstandigheden zijn waar die zich verraadt. De betekenis van deze omstandigheden, waarin wordt vooruitgelopen op de mens van de toekomst, wordt geheel misacht wanneer men die als hysterie veracht. Het is zo, dat dergelijke verschuivingen van de waarnemingsdrempel vaak in ziekelijke toestanden optreden, of zich beperken tot een ziek geworden lichaamshelft. Het belang der kwestie ligt echter hierin, dat objectieve kenmerken der dingen worden waargenomen die door de gewone zintuiglijkheid niet omsloten worden. Dit heeft Reichenbach bij zijn studie van de sensitieven ingezien, en zo werd hij de ontdekker van een nieuwe natuurkracht, waarvan men de betekenis steeds meer zal inzien, wanneer wij de odische gewaarwording daar bestuderen, waar ze de hoogste graad bereikt: bij de somnambulen. De arts kan zich beperken tot het bestuderen van de subjectieve toestand daarvan. Veel belangrijker is de kwestie echter voor de natuurkundige en de filosoof. Voor de natuurkundige komt het object van deze sensitiviteit in beeld, het od, en omdat de grootste sensitiviteit niet blijkt tijdens het waken, maar tijdens de somnambule slaap, moet hier de hefboom aangelegd worden om de leer van Reichenbach te vervolmaken. Voor de filosofen echter komt met name in beeld, dat wanneer zich aan ons in abnormale toestanden door het verleggen van de waarnemingsdrempel nieuwe prikkels voordoen, dus nieuwe aspecten der dingen, slechts het bewust worden van de prikkel het nieuwe is aan de kwestie, en niet de objectieve voortgang die

aan de prikkel ten grondslag ligt. Dus, net zoals de ethergolven ook dan voorhanden zijn wanneer er geen ogen voorhanden zijn die ze als licht waarnemen. In de natuur werkt alles op alles in, dus ook op ons. Wij zijn in dit oneindige spel der krachten geplaatst, maar het grootste deel van deze inwerkingen verloopt voor ons in het onbewuste. Daar ligt dus de ons onbekende kern van ons eigen wezen, dat zich in de biologische ontwikkeling steeds verder moet uiten en zichtbaar worden. Door de uiterlijke ontwikkelingsfactoren alleen, kan in de biologie niets nieuws ontstaan, maar kan slechts iets latents tot vormgeving komen, door zich hetzij organisch te realiseren, hetzij psychisch, als bewuste gewaarwording. De ontwikkelingsfactoren van Darwin zijn daartoe slechts de uiterlijke aanleiding, maar in het onbewuste ligt het eigenlijke, drijvende moment der ontwikkeling. Het ontwikkelingsproduct moet daarin reeds vooraf vorm gegeven zijn, en omdat dat zowel geldt voor de toename der vormen, als voor de toename van het bewustzijn, moet aan onze lichamelijke verschijning noodwendig een wezenskern ten grondslag liggen waaraan wij zowel vormgevingskracht als een bewustzijn *sui generis*[432] moeten toeschrijven: een ziel, die zowel organiseert als denkt.

Er ligt in ons dus een zesde zintuig als een kiembouw die tot ontwikkeling in staat is. Het is ertoe geroepen, ons nieuwe, onbekende kenmerken der dingen te openbaren, de innerlijke eigenschappen der substanties en hun toepasbaarheid of het ontbreken daarvan voor ons organisme. Montaigne[433] heeft reeds gezegd: “Wij denken met onze vijf zintuigen de dingen te kennen; maar om een volmaakt oordeel te hebben, moeten wij wellicht acht, tien of nog meer zintuigen hebben.”

Sinds de studies van Humboldt over de geprikkelde spier- en zenuwvezels, wordt steeds meer geobserveerd dat organische en

---

432 *[‘als unieke soort’. vert.].*

433 *[Lees: Michel de Montaigne, 1533-1592, filosoof. vert.]*

anorganische stoffen op afstand de zenuwen prikkelen. Wij moeten ieder lichaam in de natuur beschouwen als omgeven door een uniek daarbij passende atmosfeer, waarin zijn odische kwaliteit zich verraadt wanneer het corresponderende waarnemingsorgaan voorhanden is, zoals bij de somnambulen en de sensitieven, die met het zesde zintuig zijn uitgerust. De kwestie komt reeds in de christelijke mystiek voor. De cisterciënzer Candidus had intuïtieve kennis van de eigenschappen van planten en stenen, en de relatie tussen de krachten daarvan en het menselijke organisme. Hij onderkende ziekten en hun geneesmiddelen.[434] Deze mystieke botanie en therapie wordt reeds door Plinius genoemd[435], en wanneer wij eenmaal de odische krachten der stoffen kennen, zal ook onze geneeskunde de stap maken van de farmacochemie naar de farmacodynamiek.

De jezuïet Athanasius Kircher vertelt, dat een jongeman door *satyriasis*[436] werd aangedaan zo dikwijls hij een schaduwrijke plek van zijn tuin betrad. Hij vertrouwde dat toe aan een apotheker, die zich naar de plek liet rijden en deze geheel met satyrium begroeid aantrof.[437] Men heeft bemerkt, dat alleen al de geur van het zaad van bilzekruid de neiging tot toorn oproept, wanneer men de secretie door warmte doet toenemen. Een doorgaans eendrachtig echtpaar kon niet in het gemeenschappelijke werkvertrek bijeenzijn, zonder dat het tot een hevige strijd kwam. Men beschouwde de kamer als behekst, totdat men in de buurt van de kachel een pakje bilzekruidzaad vond, en de vrede niet meer verstoord werd nadat het verwijderd was.[438]

---

[434] Görres: Die christliche Mystik, II, 196.
[435] Plinius: Hist. Nat., XXIV *[lees: Naturalis Historiae. vert.]*.
[436] *[Overmatige seksuele drang. vert.]*.
[437] Kircher [1602-1680. vert.]: Ars magna lucis et umbrae, II, L, 2, c., b.
[438] Dictionaire de médecine de l'encyclopédie, VII, art. Jusquiame.

Professor Nees von Esebeck uit Bonn heeft in de aanvang van deze eeuw gezegd, dat het odische zintuig der somnambulen zich weliswaar hoofdzakelijk aan de mensen kenbaar maakt als sympathie en antipathie, maar dat ook levenloze lichamen, zoals metalen, een steken en branden of kleine verstoringen veroorzaken, die vaak tot heftige stoten aangroeien in verhouding tot massa en nabijheid.[439] Evenzo heeft men indertijd reeds de observatie gedaan, dat de directe aanraking van zulke stoffen in het geheel niet nodig is, maar dat ze ook werken als ze in glazen flesjes zijn ingesloten. Bende-Bendsen[440] zegt namelijk, dat men zich van de odische werking van de stoffen kan overtuigen, wanneer men ze bij de somnambule op de maagstreek legt, en dat zulke stoffen, ingesloten in glazen en flessen veel weldadiger werken dan wanneer men ze door de maag laat verteren.[441] De werking zou sterker zijn wanneer men ter verdunning korenbrandewijn neemt in plaats van water, en dat de somnambulen daarvan dikwijls geheel beneveld worden.[442] Hij heeft zijn proefnemingen tot alle mogelijke substanties uitgestrekt, die hij de somnambulen in hun hand gaf of op de maagstreek legde.[443] In dit 'Archiv' wordt door Kieser en anderen zeer veel over het zogenaamde flessenbaquet gesproken, waarbij de in flessen gebrachte substanties en medicamenten, geplaatst op het lichaam, sensitief worden ondervonden en hun therapeutische werkingen uitoefenen.[444] Een andere voorloper van deze methode is dr. Lomatsch. Hij goot enige druppels zoutoplossing of andere vloeistoffen in een medicijnglaasje en verzegelde het, door op de zijden en op de bodem kleine puntjes zegellak aan te

---

439 Archiv, VIII, 1, 22-24.
440 *[Duits magnetiseur, 1787-1875. vert.]*.
441 Archiv, IX, 1, 84.
442 Archiv, XI, 147.
443 Archiv, XI, 2, 46-51, 128-137; XI, 3, 99-106.
444 Archiv, XI, 3, 95, 97, 112, 119, 146.

brengen. Dergelijke flesjes, korte tijd in de hand gehouden, verspreidden in het gehele lichaam een beduidende warmte en werkten met name op lijdende plekken. Professor Ennemoser zegt, dat hij op dezelfde wijze zeer heilzame, met name oplossende werkingen heeft bereikt, doordat de kleine galvanische werktuigen een beduidende werking uitoefenen.[445] De vulling van dergelijke flessenbaquets werd dikwijls door de somnambulen zelf aangegeven. De somnambule Petersen plaatste op een keer een kleine fles brandewijn op haar maag en werd daarvan zo beneveld, alsof zij hem gedronken had.[446] Een andere bestelde kwikzilver in een kleine glazen cilinder, die zij op een verharding van haar onderlichaam liet leggen.[447] Later heeft Reichenbach deze proefnemingen weer opgepakt. Hij zegt met betrekking tot de odische werking bij cataleptici op afstand van de substanties: "Regelmatig deed ik de opvallende observatie, dat enkele van deze objecten, zelfs nog voordat ik ze in hun handen had laten vallen, en zolang ik ze er nog boven hield, reeds aanvingen hen onrustig te maken. Door dit verschijnsel enige aandacht te geven, bevond ik, dat ik vele stoffen slechts naast de hand in enige nabijheid op het bed hoefde te leggen om reeds bij de zieken reacties op te roepen. Objecten van deze soort waren zwavel, galeniet, calcium-fluoride, steenzout, kwikzilversulfide, tinerts, gipsspaat, arse-nicum, salmiak, blauwzure kalium, kobalt, antimoon, telluurzuur, wolfraam, apatiet, celestiet, loodwit, cyaankali, zwavelcyaankali en auripigment. De daarnaast liggende hand begon te beven. Dit nam spoedig toe en werd vaak zo levendig,

---

[445] Ennemoser: Der Magnetismus nach seiner allseitigen Beziehung, 56. *[Lees: Der Magnetismus nach der allseitigen Beziehung seines Wesens, seiner Erscheinungen, Anwendung und Enträthselung in einer geschichtlichen Entwicklung von allen Zeiten und bei allen Völkern', Leipzig, 1816. vert.]*.
[446] Archiv, X, 1, 142.
[447] Ennemoser: Der Magnetismus, 59.

dat hij tegen de stoffen[448] sloeg, ze dan wegstiet of in een tonische kramp geraakte. Hier bleek dus doorslaggevend een werking op afstand van zelfs amorfe lichamen, wanneer ze maar van een hoge elektrochemische rang waren. De catalepsis is dus een toestand die bij de zieken hun ontvankelijkheid voor bepaalde onbekende eigenschappen van de stoffen tot een zeer grote hoogte doet toenemen. De stoffen bezitten de een of andere verborgen kwaliteit, door middel waarvan ze in een verhoogde toestand reeds vanaf een afstand op de cataleptici inwerken op een wijze die analoog is aan die waarmee zij op de zieken die zich buiten de catalepsie bevinden, in wakende toestand bij werkelijk contact inwerken."[449] Chloroform in een flesje dat alleen maar in de hand was gegeven, bracht een sensitieve onder een sterk gevoel van koude in de somnambule slaap. De sterkste slaapwerking trof Reichenbach aan bij od-negatieve agentiën[450], vooral bij negatief ge-odeerd water. Diverse sensitieven werden daardoor als door de bliksem getroffen en vielen tijdens het drinken om.[451]

Men had echter een theorie over dergelijke verschijnselen en daarom werden ze vergeten, totdat ze opnieuw ontdekt werden. Toen namelijk onlangs de professoren Luys, Bourru en Burot dergelijke proeven uitvoerden, werden deze als een ongehoorde nieuwigheid opgenomen, maar ook verworpen als zeer ongeloofwaardig, omdat de odische werkingen van de stoffen en het odische zintuig van de somnambule nog zeer onbekend zijn. Er werd een onderzoekscommissie ingesteld en deze decreteerde, dat de niet te ontkennen uitwerkingen slechts op

---

[448] *["Körper". vert.]*.
[449] Reichenbach: Untersuchungen über den Magnetismus und damit verwandte Gegenstände, 126.
[450] *[Werkende middelen. vert.]*.
[451] Reichenbach: Der sensitive Mensch, II, 564.

suggestie berustten.[452] Tien jaar geleden nog, hebben de wetenschappelijke coryfeeën in Europa met de grootste zekerheid beweerd, dat suggestie niet eens bestaat, en nu is die reeds tot een manusje van alles geworden, en dat wordt er steeds bijgehaald wanneer men daardoor een nog grotere concessie aan de onbekende natuurwetenschap kan ontlopen. Maar wie ziet hoe hier de officiële wetenschap tussen de grootste extremen heen en weer zwalkt, en bovendien weet dat het helemaal niet om een nieuwe ontdekking gaat, die zal zich door het decreet van die onderzoekscommissie niet laten overbluffen. Het onderzoeksrapport van deze commissie spreekt zelfs de feiten tegen, want zowel bij Luys als bij Bourru en Buro zijn genoeg experimenten vermeld waar de suggestie geheel uitgesloten is, doordat noch de experimentatoren, noch de proefpersonen de inhoud van de flesjes kenden, die uiterlijk geen verschil lieten zien, geprepareerd waren door een derde persoon en slechts van een nummer voorzien waren. Aangezien met de bepaalde stoffen steeds dezelfde werking bereikt werden, is hier een wetmatig verschijnsel aan de orde, waaraan slechts zij twijfelen die de voorgeschiedenis van deze ontdekking niet kennen en noch iets van od, noch van het zesde zintuig afweten. Niet eens de tegenwerping van suggestie is nieuw, en werd reeds door Puységur, een leerling van Mesmer, met betrekking tot de werking der metalen ten onrechte geponeerd.[453] Het is alleen juist, dat deze objectieve werkingen van de stoffen opgeheven kunnen worden door suggestie. De tegenwerping van de suggestie is door de leerlingen van Mesmer, voor zover die juist is, veel beter onderkend dan door de moderne twijfelaars. Zij wisten reeds, dat proefpersonen ook voor de suggestie van onderzoekscommissies ontvankelijk zijn, dus dat wanneer somnambulen getest worden door vastbesloten

---

[452] Luys: Les émotions dans l’etat d’hypnotisme et l’action à distance des substances médicamenteuses. Bourru en Burot: La suggestion mentale et l’action à distance des substances.

[453] Bibliothèque du magnétisme animal, II, 4-8.

twijfelaars die mislukking wensen, de mislukking ook hoogst waarschijnlijk is en niet de waarheid naar buiten komt, maar een warboel van waarheid.

De werking op afstand van de medicamenten is dus een feit, dat spoedig algemeen erkend zal zijn, en dan zal men moeten toegeven, dat er een zesde zintuig is en een object daarvan, het od. De odische natuur van de waarnemers treedt in een verhouding tot de odische aard der dingen, het binnenste naar het binnenste. Aangezien de uiterlijke zintuigen daarbij onderdrukt, anesthetisch zijn, moet hun stimulering van binnenuit geschieden, dus op de omgekeerde weg van de gewone waarneming, zoals het immers ook in de droom geschiedt. En omdat deze stimulering zich tot alle zintuigen uitstrekt, is het zesde zintuig wel als centraal zintuig of alzintuig aangeduid dat de vijf zintuigen in zich bevat en waaruit deze in verschillende gedaanten tevoorschijn zijn gekomen. De somnambulen zeggen dan ook, dat zij zien, ruiken en proeven, ook wanneer hun de overeenkomstige zintuigen geheel ontbreken. Het od is zelfs voor blinden in de donkere kamer een lichtverschijnsel, zoals dat bij Reichenbach bij de blinde meubelmaker Bollmann gebleken is. Evenzo kunnen ook tonen van duiven gehoord worden.[454] De geblinddoekte vleermuizen van Spallanzani en vele blinden bewijzen, dat een soort waarneming door het 'algemeen gevoelen'[455] kan geschieden.

---

[454] Kerner: Magikon, II, 3. *[Onduidelijk in deze context. vert.]*.

[455] *["Gemeingefühl". Een term die voor het eerst gevonden wordt bij dr. Johann Christian Reil, 1759-1813. Mogelijk week men naar deze term uit, omdat toen nog niet bekend was dat vleermuizen hoogfrequente signalen uitsturen ter oriëntatie. Pas Griffin en Pierce ontdekten dit feitelijk in 1938, hoewel de hier genoemde Lazzaro Spallanzani, 1729-1799, het oriëntatievermogen van geblinddoekte vleermuizen reeds aan de werking van hun oren toeschreef. Du Prel duidt echter in het hiernavolgende aan, dat álle zintuigen differentiaties zijn van een 'algemeen gevoelen'. Als we de lijn volgen*

Muratori vermeldt een blinde beeldhouwer die door betasten kleuren onderscheidde.[456] Aangezien al onze zintuigen differentiaties van een algemeen gevoelen zijn, moeten ze van hieruit geprikkeld kunnen worden. Het kan zelfs experimenteel worden bewezen, dat onze zintuiglijke waarnemingen noch op de zintuiglijke organen[457], noch op de zenuwen ervan berusten, maar op het odische algemeen gevoelen. Het zenuworgaan neemt slechts dan gewaar, wanneer het odisch geladen is. Dat bewijzen de schitterende experimenten van Rochas.[458] Hij heeft laten zien, dat wanneer iemand in somnambulisme wordt gebracht, de buitenste od-lagen van zijn lichaam naar buiten treden en het gewaarwordingsvermogen met zich mee nemen. Wanneer wij een somnambule met een naald steken, is zij anesthetisch, omdat het od van deze lichaamslagen naar buiten is getreden. Verladen wij dit naar buiten getreden od op water, en steken wij in een kamer elders in dit water, dan zal de somnambule het uitschreeuwen, omdat haar gewaarwordingsvermogen nu in het ge-odeerde water ligt. Wanneer de materialisten dus zeggen, dat alle gewaarwordingen in de zintuiglijke apparaten liggen en dat een odisch zintuig niet bestaat, is daar het tegendeel van waar. Het apparaat is van geen enkel nut, ook wanneer het volkomen intact is. Het is in staat tot ondervinden, in zoverre het odisch geladen is, en het

---

die hij elders in het huidige werk uitzet, namelijk dat het heel goed mogelijk is dat wij meer dan vijf of zes zintuigen hebben, dan zouden we als consequentie kunnen stellen, dat wanneer alle zintuigen ooit in kaart zijn gebracht, de term 'algemeen gevoelen' kan komen te vervallen. Die is nu immers in gebruik om het nog onbekende ergens in onder te brengen. Anderzijds valt Du Prel ook wel te volgen in zijn stelling, dat alle zintuigen altijd een odische algemene basis hebben. Sterker nog, verderop stelt hij, dat zelfs de in de toekomst nog te ontwikkelen zintuigen altijd al voorgevormd in het odische alzintuig moeten liggen. En dan kan de term gehandhaafd blijven. vert.*].*

[456] Muratori: Ueber die Einbildungskraft, I, 137.

[457] *["Sinnesapparaten".* vert.*].*

[458] Rochas: L'extériorisation de la sensibilité.

gewaarwordingsvermogen blijft in het od, ook wanneer dat het lichaam verlaten heeft. Zo wordt de oude Plato weer in ere hersteld met zijn uitspraak: Wij ondervinden met de ziel door bemiddeling van de zintuigen.[459]

De manier waarop de somnambulen hun waarnemingen betitelen, leidt vaak op een dwaalspoor, omdat zij ze in de taal van de uiterlijke zintuigen vertalen. Een somnambule bij wie men voorwerpen onder haar zolen, op haar maagstreek of in haar vlakke hand legde, zei, dat zij niet goed zag, en daarbij wreef zij in haar ogen.[460] Soms dramatiseren zij zelfs hun waarnemingen, doordat zij bijvoorbeeld over een stem spreken die zij horen. Soms is het hun onduidelijk hoe zij hun waarnemingen moeten omschrijven.[461]

Het zesde zintuig kan dus niet fysiologisch worden begrepen. Het heeft niet een speciaal orgaan. Men moet het zien als een odisch centraal zintuig, en de exteriorisatie van de sensibiliteit bewijst, dat ook iedere fysiologische, gelokaliseerde activiteit van de zintuigen in de kern genomen slechts een odische is.

Ik heb nooit goed kunnen begrijpen - en ik geloof dat het fysiologisch hoe dan ook niet te begrijpen valt -, waarom aan de somnambulen de ene keer anesthesie, en dan weer hyperesthesie van de zintuigen wordt toegeschreven. Het valt niet in te zien, hoezo elkaar tegensprekende toestanden elkaar moeten afwisselen. De werkelijke toestand van de somnambulen is de anesthesie van de uiterlijke zintuigen, wat echter niet in de weg staat aan het tot stand komen van waarnemingen door het zesde zintuig, welke waarnemingen - overgezet in de taal van een uiterlijk zintuig - als hyperesthetische verrichtingen kunnen verschijnen. Daarom komen bijvoorbeeld bij de

[459] Plato: Theaetetus.
[460] Bertrand: Le magnétisme en France, 461.
[461] Du Potet: Traité complet de magnétisme animal, 534.

somnambulen met betrekking tot het horen zulke merkwaardige verschijnselen voor. Het gehoor van de somnambulen is anesthetisch, maar met betrekking tot zijn magnetiseur hoort hij hyperesthetisch, maar beslist niet door het in beweging komen van het trommelvlies. De ene hoort tonen, de andere niet; de ene hoort zwakkere tonen, maar de sterkere weer niet.[462] De ene hoort gezang of muzikale tonen; de andere echter niet. Hufeland zegt: "Sommige somnambulen horen alleen dan duidelijk, wanneer de klinkende lichamen in een leidende verbinding met het oppervlak van hun lichaam staan, vooral wanneer deze verrichting door de hen magnetiserende persoon wordt overgebracht. Zij begrijpen in dit geval bijvoorbeeld uitgesproken woorden alleen dan, wanneer de sprekende persoon de magnetiseur aanraakt. In het andere geval horen zij dezelfde geluiden helemaal niet, of in plaats daarvan onbegrijpelijk geruis. Omgekeerd gebeurt het soms, dat zij juist de stem van de magnetiseur niet, maar wel die van andere personen verstaan. Tot nu toe schijnt het zintuig van het gehoor zich te beperken tot de omgeving van de maag, zodat de somnambulen slechts de woorden verstaan die in de buurt daarvan worden gesproken."[463] Charpignon zegt, dat wanneer men enige toetsen van de piano magnetiseert, de overige onhoorbaar blijven.[464]

Fysiologisch zijn dergelijke tegenspraken niet op te lossen. Ze worden echter verklaard, wanneer het horen door odische oorzaken wordt bepaald. Het somnambulisme is een slaap van de uiterlijke zintuigen, verbonden met een innerlijk ontwaken, dat vaak hyperesthetische verrichtingen laat zien en in menig opzicht een verhoogde toestand. Het gewone zien verdwijnt; het helderzien begint. De reuk is onderdrukt, maar wat de magnetiseur ruikt, wordt ook door de somnambule onderkend. Het tastgevoel is verdwenen, maar de innerlijke substantie der

---

[462] Kerner: Eine Erscheinung aus dem Nachtgebiete, 307-308.
[463] Hufeland: Ueber Sympathie, 104.
[464] Charpignon: Physiologie du magnétisme animal, 79.

dingen wordt gevoeld. De huid is anesthetisch, maar een steek die aan de magnetiseur wordt toegebracht, wordt door de somnambule ervaren. De uiterlijke zintuigen nemen elk slechts afzonderlijke kanten van de dingen waar. De tastzin, de vorm en maat; de reuk en de smaak, de chemische kwaliteiten; oog en oor, de trillingen van de ether en de lucht; en alle uiterlijke zintuigen zijn in ruimte en tijd beperkt. Het innerlijke zintuig vat al deze waarnemingen samen. Het heeft een andere ruimte- en tijdmaat.

In de gewone toestand van de mens werkt het uiterlijke der dingen in op de uiterlijke zintuigen. Tijdens het somnambulisme werkt het innerlijke der dingen in op het centrale alzintuig dat, omdat het de basis van de perifere zintuigen is, ze van binnenuit kan prikkelen, zoals immers ook in de droom innerlijke lichamelijke prikkels tot droombeelden buiten ons aanleiding kunnen geven. Wanneer bij het ontwaken de grovere indrukken van de uiterlijke zintuigen weerkeren, zwijgt het alzintuig.

Kerners somnambule zei, waarmee zij de wijze van waarnemen van haar alzintuig aanduidde: “Mijn wezen bestaat in de slaap slechts uit het voelen. Ben ik echter eenmaal geheel in slaap, dan voel en zie ik tegelijk.”[465] Een somnambule, door haar magnetiseur aangespoord om hem dit alzintuig uit te leggen, zegt: “Wanneer u mij in slaap brengt, heb ik nauwkeurig gelet op datgene wat zich in mijn innerlijk afspeelde en heb ik een zeer merkwaardige verandering opgemerkt. De organen waarmee men ervaart, de ogen, oren, neus, et cetera, leken mij plotseling van hun gewaarwording te zijn beroofd. Deze gewaarwording heeft zich zogezegd geïnterioriseerd, dat wil zeggen dat ze naar zenuwen verplaatst is die alle naar deze kant communiceren [daarbij wees ze naar haar maagstreek]. En wat zeer apart is: het kwam mij voor, alsof mijn brein nu meer

[465] Kerner: Geschichte zweier Somnambulen, 24.

indirect door sympathie inwerkingen verkreeg. De gewaarwording vindt, in plaats van in de hersenen tot stand te komen, nu hier plaats [in de maagstreek], en dan wordt ze vanuit dit zenuwcentrum naar het brein geleid op een manier, waarvan ik mij geen rekenschap kan geven. Want al deze processen zijn zo zacht en vinden zo snel plaats, dat ik de grootste aandacht zou moeten hebben om ze op te vatten."[466] Merkwaardig is de overeenstemming van deze schildering met die van Van Helmont[467] toen hij met het puntje van zijn tong monnikskap[468] probeerde en in extase viel.[469] De indirecte prikkeling van het brein en verder - van hieruit - die van de perifere zenuwen, is dus bij deze Franse somnambule reeds ingetreden, terwijl Kerners zojuist genoemde somnambule het beginstadium van het proces schildert, waar de waarneming van het alzintuig slechts als een algemeen gevoelen geschiedt. En toch weet zij al, dat zij bij intredende verdieping van de slaap tegelijk voelen en zien kan.

---

[466] Annales du magnétisme animal, V, 147-149.

467 *[Vergelijk: "Zeer interessant is een verslag van een gedenkwaardige ervaring die hij had als gevolg van het slikken van een kleine hoeveelheid monnikskap, in de loop van een onderzoek naar de uitwerkingen van giften. Spoedig nadat hij de drug had ingenomen, voelde hij heel duidelijk dat zijn begripsvermogen en denkvermogen in zijn maag geconcentreerd was. Dit gevoel ging in de loop van een paar uren voorbij. Pogingen om het weer op te wekken door herhaalde doseringen van de drug bleken geen succes te hebben." 'Joannes Baptista van Helmont, alchemist, physician and philosopher' (Joannes Baptista van Helmont, alchemist, geneesheer en filosoof), H. Stanley Redgrove, B.Sc., F.C.S.; I.M.L. Redgrove, 1922. Zie mijn vertaling op www.archive.org. Zie ook Du Prel, 'Die Magie der Naturwissenschaft', deel I, H. II, 2. 1899, en mijn vertaling op www.archive.org.* vert.*]*.

[468] *["Eisenhut". Aconitum, een zeer giftige plant. Bevat aconitine.* vert.*]*.

[469] Van Helmont, Demens Idea, § 12.

Het woord ‘alzintuig’ of ‘centraal zintuig’ is ook in zoverre gerechtvaardigd, dat bij alle verscheidenheid van de vermogens van de somnambule, ze alle slechts op odische grondslag verklaarbaar worden, of het nu gaat om de sensitiviteit voor de latentheden der dingen, of om de karakterdiagnose, de inwendige zelfschouw, het helderzien, de gedachteoverdracht, et cetera. Aan al deze vermogens waarvoor wij geen uiterlijke zintuigen bezitten, moeten odische uitstralingen, inwerkend op het odische innerlijk van de mens, ten grondslag liggen. Wanneer in de toekomstige biologische toename van de mens het onbewuste steeds meer tot bewustzijn wordt gevormd, en zich nieuwe zintuiglijke organen ontwikkelen, zullen het alleen die zijn, welke reeds voorgevormd in het alzintuig liggen. Tegenover de atavismen in de menselijke aard staan dus posterismen, en tijdens het somnambulisme wordt geanticipeerd op de mens van de toekomst.

De verschijnselen van het zesde zintuig bewijzen duidelijk, dat wij onderscheid moeten maken tussen een uiterlijke en een innerlijke mens, en dat de ziel, wanneer ze zich in de gewone toestand van de uiterlijke organen bedient, deze in een andere toestand ontberen kan, zonder daardoor van haar gewaarwordingen en denkbeelden beroofd te zijn. Deleuze zegt: “Ik vermoed, dat zich in het somnambule bij de mens een nieuw vermogen ontwikkelt, waarvan alle die wij bezitten slechts modificaties zijn; dat dit soort innerlijke zintuig het centrum van alle andere is; dat het hun voorkeuren verenigt en niet dezelfde hindernissen voor zijn eigen werkzaamheid heeft; dat het de objecten waarneemt door bemiddeling van organen die in gewone toestand noch dezelfde prikkelbaarheid hebben, noch voor hetzelfde doel worden aangewend; dat deze waarnemingsmodus net zo verschillend is als die van onze zintuigen, als het gezicht verschilt van het gehoor.”[470]

---

[470] Bibliothèque du magnétisme animal, V, 25.

Onze fysiologie is, zonder het te beseffen, beslist niet zo ver verwijderd van dergelijke opinies. Sindsdien Kant namelijk de a-prioriteit van de wet van oorzaak en gevolg, en Schopenhauer de bijzondere vorm daarvan, de intellectualiteit van de opvatting, onderwezen hebben, is ook de fysiologie tot de opvatting gekomen - en heeft ze zelfs experimenteel bewezen - dat onze zintuiglijke waarnemingen pas in het brein tot stand komen, maar geenszins in de zintuiglijke organen zelf, die veel meer slechts de indrukken van de buitenwereld opnemen en naar het brein leiden, waarin dan pas het raadselachtige proces geschiedt van het bewust worden. De oplossing van dit raadsel kan de fysiologie niet [?[471]], want als de materie van de zintuiglijke organen al niet bewust kan worden, hoe zal de materie van het brein het dan kunnen? Het occultisme gaat een stap verder. Het brein is dan wel het verenigingspunt van de gewaarwordingen, maar niet als materiële massa, doch als odisch-centrale herder. Daar kunnen verscheidene dingen uit worden verklaard die de fysiologische psychologie - dit onding van een psychologie zonder ziel - niet vermag te verklaren en als zodanig niet eens mag toegeven, terwijl het toch een honderdvoudig geconstateerd feit is: de zogenaamde zintuiglijke verplaatsingen van de somnambulen, die hoofdzakelijk als verplaatsing van het waarnemingsvermogen naar de maagstreek optreden, omdat daar de zonnevlecht eveneens een odisch-centrale herder is. Wanneer verder het zesde zintuig feitelijk de ziel van de vijf zintuigen is en wanneer het gebonden is aan het od als zijn materiële drager, dan is de nog merkwaardiger verplaatsing mogelijk die de periferie van het lichaam overstijgt, zoals in de interessante experimenten van Rochas, waar het geëxterioriseerde od - dus niet alleen gescheiden van de zintuiglijke organen, maar ook van het brein - evengoed tot gewaarwording in staat blijft. Wanneer echter noch de zintuigen, noch de hersenen waarnemen, maar feitelijk steeds alleen het zesde, odische zintuig, dan zal een fysiologie die

[471] *[Het origineel is hier onleesbaar. vert.]*

noch dit zesde zintuig kent, noch de relatie daarvan met de vijf zintuigen, haar leerbouwsel blijkbaar in de lucht opvoeren. Slechts het door haar verachte occultisme zou haar een reële basis kunnen verschaffen.

Zo weinig als Mesmer het zich ook bewust was, dat zijn ontdekking tot aan het occultisme zou voeren, heeft hij toch reeds gezegd: “Het verschijnsel van de kritische slaap, somnambulisme genaamd, laat ons goed inzien, dat de toestand van de slaap niets minder is dan een negatieve toestand of de feitelijke afwezigheid van het waken. Want daarbij kan de observatie worden gemaakt, dat de mens in de slaap al zijn vermogens, zowel de geestelijke als die der bewegingen[472], vaak met grotere volkomenheid kan uitoefenen dan tijdens het waken. Deze toestand toont de mens zoals hij van nature is, zonder dat hij door het gebruik van de zintuigen of door een externe invloed anders geaard is. De waarneming van deze toestand kan ons er met name over onderrichten, dat men behalve de uiterlijke hulpmiddelen van de zintuigen bij de mens en de dieren nog een innerlijke raderwerk (mechanisme) van het zenuwstelsel onderscheidt, door middel waarvan hij zich op een bepaalde manier met de gehele natuur in ononderbroken samenhang of in directe aanraking bevindt, zonder dat hij wordt opgehouden door de beperkingen die door de bouw van de uiterlijke, zintuiglijke werktuigen aan hun gebruik worden opgelegd.”[473]

Om de ware psychologie te vinden, moeten wij dus het somnambulisme bestuderen, waarin van het zesde zintuig gebruik wordt gemaakt. Alleen van de somnambulen kunnen wij over de waarnemingsmodus van het zesde zintuig iets te weten komen, en hun merkwaardige vermogens laten ons de draagwijdte van dit zintuig kennen. Wanneer wij de ver-

---

[472] *[“Bewegungen”? Onleesbaar. vert.].*
[473] Wolfart: Mesmerismus, 23.

klaringen van de somnambulen vanuit dit gezichtspunt kritisch toetsen, vinden wij daarin een rijk materiaal voor het opbouwen van een transcendentale psychologie. Doordat die het waarnemingsvermogen en het bewustzijn in de innerlijke, odische mens plaatst en de odische exteriorisatie met behoud van het waarnemingsvermogen experimenteel bewezen heeft, heeft ze daarmee ook de scheidbaarheid van de innerlijke mens van de uiterlijke bewezen, dus de mogelijkheid bewezen van een odisch bestaan zonder aards lichaam. Deze psychologie, voor welke het proces van de dood de odische essentificatie van de mens is, dus een gebeurtenis binnen het leven, kan daarom alleen bij de woorden van de stervende Socrates uitmonden: "Het is mij werkelijk geheel duidelijk dat, wanneer wij ooit iets echt helder willen kennen, wij ons van het lichaam moeten losmaken en met de ziel zelf de dingen moeten aanschouwen."[474]

[474] Plato: Phaedo.

IV. DE SOMNAMBULE ALS LERAAR

De telescoop heeft onze gezichtszin verbreed, en deze kunstmatige toename van een reeds aanwezig zintuig heeft een wetenschap geschapen, die met betrekking tot de zekerheid van haar resultaten en haar betekenis voor ons wereldbewustzijn de eerste rang inneemt: de astronomie. Wat zou er gebeuren wanneer ons een geheel nieuw zintuig zou worden verstrekt? Er zou een geheel nieuwe wetenschap ontstaan, waarvan wij de omvang en betekenis niet eens kunnen vermoeden. Nemen wij aan, dat wij slechts vier zintuigen zouden hebben, en die van de reuk ons zou worden ontnomen. Als er dan een mens onder ons zou zijn die met een buitengewoon fijne reukzin was uitgerust, dan zou hij ons volstrekt onbegrijpelijke vermogens tonen. Met verbonden ogen in een tuin gevoerd, zou hij de bloemen kunnen benoemen; als de inhoud van een gesloten doosje zou hij muskus kunnen aangeven, en het spoor van een vermiste zou hij met de zekerheid van een jachthond kunnen volgen. De geleerden zouden zeggen, dat dergelijke verrichtingen de wetten der fysiologie zouden tegenspreken, dat die mens dus een zwendelaar is. De ongeletterden echter zouden hem voor een tovenaar houden.

Op deze wijze zijn ook de somnambulen beoordeeld geworden, toen men hun merkwaardige vermogens leerde kennen. In de oudheid hield men hen voor goddelijk geïnspireerd, de kerk in de middeleeuwen schreef hun demonische ingevingen toe, en de geleerden uit de huidige tijd noemen hen zwendelaars. In werkelijkheid echter kunnen de vermogens van de somnambulen natuurwetenschappelijk verklaard worden, wanneer wij aan hen een zesde zintuig, die voor het od, toeschrijven. De somnambulen zijn echter niet eens uitzonderlijke wezens, want soortgelijke vermogens zijn niet alleen zichtbaar in verscheidene instincten van de dieren, maar

ook bij mensen, zelfs tijdens het waken, waar ze zich als idiosyncrasieën, als sympathieën en antipathieën doen gelden. In een normale toestand blijft dit zintuig latent. De somnambule verwerft dus niet een volstrekt nieuw bezit, maar onderscheidt zich van ons slechts hierin, dat het odische zintuig bij hem boven de waarnemingsdrempel verheven is, dus aanleiding geeft tot abnormale waarnemingen. Dit is echter de grondslag voor een volledig nieuwe wetenschap, die de volgende eeuw zal veroveren, maar waarover de somnambulen reeds lang als leraren veel hebben meegedeeld wat nog bevestigd zal worden.

Door magnetische strijkingen ingeslapen, betonen de somnambulen zich odisch ontvankelijk en odisch georiënteerd, doordat hun zesde zintuig over de drempel schrijdt. Met het beoordelen van odische verhoudingen voelen zij zich thuis, en wel allereerst met betrekking tot de magnetiseur, omdat zij hun od-bron zien waaruit zij kunnen putten. Een somnambule hield haar handen tegen de magnetiseur, als voor een oven waaraan men zich wil warmen, en daarna maakte zij kundige strijkingen over haar eigen lichaam.[475] Zij zien en voelen de odische uitstromingen uit de handen van de magnetiseur. Voor zowat alle somnambulen geldt, dat zij het dierlijke magnetisme ten zeerste prijzen, omdat alleen dat hen gezond zou maken. Daarentegen spreken zij doorgaans zeer respectloos over de geneeskunde en verwerpen zij bijna alle medicamenten.

Het geneeskundige systeem van de somnambulen zou, samengevat in enkele zinnen, luiden: Het leven kan slechts worden verleend door het leven. Een ziekte kan niet worden opgeheven door het verzorgen van het lichaam en de oorzaken der ziekte, en al helemaal niet via de symptomen, maar alleen door het verzorgen van de kracht die het levensproces onderhoudt; die - wanneer hij afdoende versterkt wordt - als natuurlijke geneeskracht optreedt en de ziekte verhelpt, terwijl medica-

[475] Deleuze: Hist. crit. du magnétisme animal, I, 240.

menten slechts symptomen onderdrukken, maar anderszins schaden. Slechts de gezondheid kan gezondheid verlenen. Wanneer een zieke door magnetiseren met een gezond iemand in contact treedt, vindt een egalisatie van hun levenskracht plaats; de gezonde geeft levenskracht af, en de zieke neemt die op. In deze zinnen is slechts kort samengevat wat over honderd boeken verstrooid als uiting der somnambulen te vinden is.

Terwijl wij slechts ons breinbewustzijn hebben, heeft de somnambule zijn zielsbewustzijn dat daar boven uitreikt, die datgene als toeslag heeft wat ons onbewust is. De organische functies bijvoorbeeld zijn hem bewust. De in hem werkzame levenskracht onderkent hij als gebonden aan het od, en wel als de materiële drager daarvan. Het levensproces is voor hem odische beweging. Wanneer deze zich in een beweeglijk evenwicht voltrekt, is er gezondheid, en wanneer en waar ze verstoord is, is ziekte voorhanden. Van deze bewegingen kan hij niet alleen rekenschap afleggen omdat hij ze voelt, maar omdat de odische processen, net als voor de sensitieven in de donkere kamer, voor hem ook nog met lichtverschijnselen zijn verbonden, waarmee hij de inwendige zelfschouw, zijn autodiagnose uitvoert. De gezonde organen ziet hij lichtend, de zieke donker. Het leiden van de levenskracht naar de laatstgenoemde en het herstellen van het odische evenwicht kent hij als de middelen voor zijn genezing. Hij voelt en ziet dus wat wij niet voelen en niet zien. Vandaar dat zijn uitspraken betrouwbaarder zijn dan die van de arts, wiens diagnose slechts berust op onzekere conclusies vanuit het symptoom naar de oorzaak.

Voor de somnambule is het zuivere dwaasheid om het dierlijke magnetisme te ontkennen, en ook de discussies binnen de magnetische scholen kan hij tot een oplossing brengen. Mesmer heeft alles vanuit het magnetisch fluïdum verklaard. Anderen hebben in de wil van de magnetiseur het werkende beginsel

gezien. De somnambule zegt, dat beide factoren samenwerken: de wil werkt niet direct als psychische kracht, maar als hevel die het magnetisch fluïdum tot uitstromen brengt en daar naartoe leidt waar hij dat wil. Dit is zelfs de woordelijke uitleg van een ongeschoolde somnambule.[476]

De somnambulen zijn op de hoogte met de toepassingswijze van de kracht die in de magnetiseur ligt. Ze weten het, omdat zij voelen hoe men moet magnetiseren, en hoe met name zijzelf gemagnetiseerd moeten worden. Jussieu, een van de commissarissen die Mesmers systeem moesten onderzoeken, maar die het oppervlakkige rapport van deze commissie weigerde te ondertekenen, zag bij de gemeenschappelijke behandeling van de zieken aan het baquet van Mesmer een jongeman die veelvuldig in somnambulisme verviel. Daarna ging hij stilzwijgend in de zaal op en neer en magnetiseerde de zieken. Die werden dan eveneens veelvuldig somnambuul, en hij bracht dan hun crises[477] tot een einde, zonder inmenging te dulden. Wanneer hij ontwaakte, had hij geen herinnering meer aan het gebeuren en wist hij niet meer hoe men moet magnetiseren.[478] De somnambulen bepalen de tijd wanneer gemagnetiseerd moet worden, hoe vaak het moet gebeuren, het aantal en de richting van de strijkingen, en wisselen deze bestemmingen af, al naar gelang het geval. Er zijn in dit opzicht noch scrupules noch twijfel bij hen, terwijl daarentegen de beste beroepsmagnetiseur slechts algemene regels heeft en pas vanuit de ervaring de individuele behandelwijze leert kennen. Deleuze zegt: “Ik getuig, dat ik - nog voordat ik geschriften over het som-

---

[476] Mitteilungen aus dem Schlafleben der Somnambule Auguste K., 256. *[Lees: J.K. Bähr en R. Kohlschütter, ‘Mitteilungen aus dem magnetischen Schlafleben der Somnambüle Auguste K.’, Dresden, 1843. vert.]*. Tardy: Traitement magnétique de Mme B., 224.
[477] *[Tijdens de behandelingen rond het baquet ervoeren sommige deelnemers krampachtige spiersamentrekkingen. vert.]*.
[478] Jussieu: Rapport de l'un des Commissaires, 10.

nambulisme had gelezen - al somnambulen had, die daarvan beslist niet meer wisten dan ik, maar mij precies de raadgevingen meedeelden die ik sindsdien in de geschriften van Tardy en anderen heb gevonden. Ik getuig, dat ik pas veel later en na lange ervaring mij van de juistheid van hun gedetailleerde opgaven en van de hoge waarde van hun raadgevingen overtuigde."[479]

Een somnambule, ernaar gevraagd of zij kon magnetiseren, beaamde dit en zei, dat zij deze kennis uit zichzelf bezat. Zij magnetiseerde daarop haar moeder op een manier die aan de magnetiseur zelf onbekend was en toonde hem, hoe hij zijn procedé kon verbeteren.[480] Olivier beschrijft, hoe een tienjarig meisje dat aan ankylosis[481] leed en op krukken liep, tijdens somnambulisme zichzelf magnetiseerde, masseerde en op de doelmatigste wijze behandelde. Een zieke, die jarenlang een kwikbehandeling met de onheilzaamste gevolgen had doorgemaakt, werd uiteindelijk gemagnetiseerd. Tijdens het somnambulisme woelde hij met zijn handen in zijn haren en baard, als om een uitwaseming van het kwik op te roepen, en dat geschiedde met succes, zodat het hele vertrek van de geur doordrongen was. Een andere, vrouwelijke zieke ging vanzelf op geheel dezelfde wijze te werk.[482] Dit voorbeeld is zeer leerrijk. Slechts het woelen in de haren kon klaarblijkelijk een odische vervluchtiging veroorzaken. Deze zieken drukten dus via hun instinctieve gedrag uit, dat het bij schadelijke substanties aankomt op de odische, en niet op de chemische kwaliteiten, wat logischerwijze ook tot de weldadig werkende substanties, dus tot de gehele geneesmiddelenleer moet worden uitgebreid. De farmacochemie moet dus door een farmaco-

---

[479] Deleuze: Histoire critique du magnétisme animal, I, 176.
[480] Annales du magnétisme animal, VII, 161-163.
[481] *[Gewrichtsverstijving. vert.]*.
[482] Olivier: Traité de magnétisme, 490, 497.

dynamiek[483] worden afgelost, waarvan wij echter nog niet de beginpunten bezitten. Daarover werd ook Kerner door een ongeschoolde somnambule onderricht. Toen hij namelijk ooit over een vervanging voor veldzuring zat te peinzen, ried zij kamillebloemen aan. Op Kerners opmerking dat hij deze vervanging niet kon begrijpen, aangezien de beide planten in hun werking zo verschillend zijn, repliceerde zij, dat het niet op de middelen aankomt, maar op de daaraan gebonden magische kracht.[484]

In de afgelopen eeuw werd Puységur door een somnambule jongeman over diverse methoden van het magnetiseren onderricht die hem onbekend waren, en dat het schadelijk zou zijn om van magnetiseur te wisselen. Geheel in overeenstemming met Mesmer gaf deze jongeman aan, dat de sterkste magnetische kracht in de duimen ligt, daarna in de pink, een nog zwakkere in de wijs- en ringvinger, en dat de middelvinger neutraal was.[485] Aan een somnambule boer dankte Puységur zijn magnetische opvoeding. Van hem vernam hij, dat hij niet altijd nodig is om de zieken aan te raken, en dat men ook door de blik en de wil, kan magnetiseren.[486] Hij noemt deze boer de geborneerdste in de gehele omgeving, maar wanneer hij somnambuul was, kreeg hij van hem de verstandigste, diepste en helderziendste ophelderingen.[487] Toen hij hem ooit vroeg hoe hij met gesloten ogen zijn inwendige organen kon zien en de aard van zijn kwaal kon vaststellen, verlangde deze boer dat hij de gehele nacht in somnambulisme zou worden gelaten. Dat zou hem goed doen, en als men hem pen en papier zou geven, zou hij de gestelde vragen schriftelijk beantwoorden. Puységur liet hem zonder licht in de kamer achter en sloot die af. De

[483] *[Beschrijft de manier van werking van geneesmiddelen.* vert.*]*.
[484] Kerner: Geschichte zweier Somnambulen, 141.
[485] Puységur: Mémoires, 316-319.
[486] Puységur: Le magnétisme animal, 23; Recherches, 206.
[487] Puységur: Mémoires, 26, 27.

verhandeling die de boer schreef, is pagina's lang en ondanks enkele onduidelijkheden zeer interessant om te lezen.[488] Een vrouwelijke somnambule onderwees Puységur over de magnetische aantrekking van de gemagnetiseerde door de magnetiseur. Dr. Picher zegt, dat zijn somnambule over het magnetisme en de eigenschappen die de magnetiseur nodig heeft, veel beter sprak dan hij het zelf had kunnen doen.[489] Een ander gaf een zo samengestelde magnetische behandelingswijze aan, dat de magnetiseur moeite had om het te begrijpen en te onthouden.[490]

De magnetische werking op afstand, die ook tegenwoordig nog veelvuldig betwijfeld wordt, hoewel de exactste experimenten aanwezig zijn, was in het begin van de eeuw reeds zeer goed bekend. En weer zijn het somnambulen die daar de aanleiding toe hebben gegeven. Een van hen gaf aan haar magnetiseur het procedé hoe zij op afstand in slaap kon worden gebracht. Haar voorschriften kwamen hem lachwekkend voor, maar het resultaat toonde, dat zij op de aangegeven wijze zelfs sneller in slaap kon worden gebracht dan door directe aanraking. Wanneer hij bij dit procedé het geringste vergat of veranderde, bleef het resultaat uit.[491]

De beste magnetiseurs zijn de somnambulen zelf; hun magnetische inwerking is veel intensiever dan die van de beste magnetiseur.[492] Het onderscheid is zo opvallend, dat het reeds zeer vroeg werd opgemerkt. Tardy zegt, dat zijn somnambule precies aangaf hoe zij gemagnetiseerd moest worden. Toen zij hem op een keer zelf magnetiseerde, werd zij somnambuul, en toen ging zij met gesloten ogen door, en deed het veel beter en

---

488 Puységur: Du magnétisme animal, 194-199.
489 Exposé des différentes cures operées depuis 1785, 251.
490 Archiv für tierischen Magnétismus, X, 1, 108.
491 Archiv, X, 1, 124-127.
492 Hermes, II, 369.

werkzamer dan voordien tijdens het waken. Zij is het ook, die de juiste verklaring van dit verschijnsel heeft gegeven: het monoïdeïsme. Zij zegt namelijk, dat de somnambulen hun gedachten uitsluitend richten op het weldadig inwerken, en dat zij door niets afgeleid en volledig op de patiënt geconcentreerd zijn.[493] Deleuze spreekt het als algemene ervaringsregel uit: "Iedereen weet, dat de goede somnambulen de zetel van de ziekte bij de personen met wie zij in *rapport* worden gebracht, kunnen ontdekken, hetzij doordat zij sympathisch in de corresponderende delen van hun eigen lichaam andermans pijn medeondergaan, of doordat zij met hun handen eroverheen gaan en van hoofd tot voeten de zieke betasten. Iedereen weet ook, dat zij zonder onderscheid beter magnetiseren dan zij het tijdens het waken kunnen doen, en dat zij het magnetisch fluïdum de beste richting weten te geven. Dit vermogen om de zetel van de ziekte te ervaren, en te weten welke richting aan het magnetisme gegeven moet worden, komt niet uitsluitend de somnambulen toe. Het ontwikkelt zich ook bij menig magnetiseur, wanneer zij er opmerkzaam op zijn dat zij zich rekenschap geven van de diverse gewaarwordingen die zij opdoen."[494] Dit vermogen van de magnetiseurs, dat zij zich bij het betasten van de zieke oriënteren op de gewaarwordingen van hun eigen hand, is voor het eerst ontdekt door Bruno, wiens werk is uitgegeven door dr. De Lausanne.[495]

Een andere, zeer ervaren magnetiseur, Gauthier, zegt eveneens, dat het aan alle magnetiseurs bekend is, dat de somnambulen veel sterker inwerken dan een wakende magnetiseur. Vaak vinden zij magnetisme zelfs te sterk, en zij weigeren dan die aan te wenden. Vaak roepen zijzelf ogenblikkelijk slaap op, alsook

---

[493] Tardy: Journal du traitement de Mme. B., 3, 4, 13, 40.
[494] Deleuze: Instruction pratique, 329.
[495] De Lausanne: Principes et procédés du magnetisme animal.

de weldadigste crises bij personen die voordien door de beste magnetiseurs vergeefs behandeld werden.[496]

Regelmatig worden somnambulen genoemd die zichzelf in slaap weten te brengen. Een procedé dat zij instinctief aanwenden, is nog heden bij de derwisjen in gebruik: de draaiende beweging, hoofdzakelijk van het hoofd. In dit opzicht moet uit de christelijke mystiek Christina mirabilis[497] worden genoemd. Haar lichaam werd als een cirkel rondgedreven, zodat men de vorm van haar ledematen niet meer kon onderscheiden.[498] Over een andere somnambule wordt gezegd, dat zij rondspringend zo snel om haar as draaide, dat ze bewusteloos neerviel. Chardel observeerde een zieke die zich door draaiende bewegingen tot somnambulisme bracht[499], en Bertrand spreekt over een patiënte die met ongelofelijk snelheid om haar as draaide, tot ze onmachtig werd. Wellicht is ook het dansen van koning David voor de Ark[500], en dat van de heilige Pascal Baylon voor het beeld van de Maagd Maria[501] op deze wijze te verklaren. Ook anderszins is de instinctieve aanwending van dit procedé waargenomen.[502] Bij de epidemie der bezetenen in Landes draaide een van de meisjes meer dan een uur lang op haar voeten rond.[503] Dit verschijnsel is analoog aan dat in de anorganische natuur, waar een om zijn middelpunt roterende koperen schijf elektrisch wordt.

---

496 Gauthier: Traité pratique de magnétisme, 596.
497 *[Christina de Wonderbare, 1150?-1224. vert.].*
498 Görres: Die christliche Mystik, II, 405.
499 Annales du magnétisme animal, II, 128.
500 Chardel: Esquisse de la nature humaine, 263.
501 Bijbel, 2 Koningen, 6, 14. *[Het lijkt er in de eerste plaats op, dat de voetnoten betreffende Chardel en de Bijbel omgewisseld in het origineel staan, maar bovendien komt in 2 Koningen 6:14 niet een desbetreffende passage voor. vert.]*.
502 Ribet: La mystique divine, II, 605.
503 Archiv, III, 2, 64.

Ook het procedé dat men zichzelf door odische manipulaties wekt, wordt door de somnambulen aangewend. Aangezien het niet zelden het geval is dat een ongeoefend magnetiseur het doen ontwaken niet tot stand brengt, zal het eenvoudigste middel wel zijn, er de somnambule zelf om te vragen.

Wij bevinden dus dat de somnambulen op de hoogte zijn met alles wat de aanwendingsmethoden en werkingen van het magnetisme betreft. Toen dokter Metzler aan een somnambule liet vragen of een ernstige terugslag van een zieke op de magnetiseur mogelijk was, liet zij hem het zeer juiste antwoord toekomen dat het mogelijk is, wanneer de magnetiseur zwakker is dan de zieke.[504] De somnambulen vinden ook instinctief de middelen om zich aan het magnetisme te onttrekken, wanneer zij dat ongemakkelijk vinden. Dit heeft nog onlangs Janet ervaren. Hij vroeg ooit aan dr. Gibert om mevrouw B. op afstand te laten inslapen. Dat gebeurde om half twaalf in de voormiddag, een uur waarop zij nooit gemagnetiseerd placht te worden, en zij bevond zich in haar woning, vijfhonderd meter verderop. Janet ging naar haar woning, maar trof haar volledig wakend aan en geloofde dat het experiment mislukt was. Hij liet haar nu als gewoonlijk inslapen, en nu bekende zij hem: “Ik weet heel goed, dat dr. Gibert mij wilde hypnotiseren, maar ik merkte het en doopte mijn hand in koud water, om de slaap te verhinderen.”[505] Wij mogen wel vermoeden, dat het water hier als een geëigend afleidingsmiddel werd aangewend wegens zijn grote od-capaciteit, want ook andere somnambulen hebben dit

---

[504] Bizouard: Rapports de l'homme avec le démon, IV, 34. *[Lees: '(...) le démon (...), Essai historique et philosophique'. vert.]*. Wetzler: Meine wunderbare Heilung durch eine Somnambule, 206. *[Laatstgenoemde verwijzing staat in Du Prel als aparte voetnoot opgenomen, maar zonder voetnootnummer in de tekst zelf. Hoort kennelijk wel op deze locatie thuis. vert.]*.
[505] Révue scientifique, mei 1886.

procedé aangewend. In een brief aan dr. Wienholt wordt het als "eenstemmige mening van vele somnambulen" aangevoerd, dat het zekerste middel om een aanstekende zieke zonder gevaar door de magnetiseur te laten behandelen, eruit bestaat, niet vóór de zieke plaats te nemen, maar aan de diens zijde, en voor zijn voeten een kom met water neer te zetten, waarin enige conductors van glas uitmonden die zijn lichaam beroeren.[506] Ook bij Du Potet komt een somnambule op dit afleidingsmiddel. Bij haar hadden enkele artsen zich ter consultatie verzameld, maar konden het zo weinig eens worden, dat - zoals de berichtgever vermeldt - de wetenschap zich op die dag nauwelijks van de onwetendheid onderscheidde. Een veertienjarige somnambule die toen ondervraagd werd, verlangde, dat de slechte sappen van de zieke, die aan een Poolse vlecht[507] leed, door magnetische strijkingen van de borst naar het hoofd moesten worden weggeleid. Toen de magnetiseur dit procedé als bedenkelijk verklaarde, gaf zij hem gelijk, maar men kon slechte gevolgen vóór zijn, wanneer boven het hoofd van de zieke een glas water werd gehouden. Daarna echter moest het water direct worden weggegoten en het glas met azijn worden omgewassen. Dit procedé werd in vijftien zittingen aangewend en de zieke werd genezen.[508]

De somnambulen geven er blijk van dat zij met het od op de hoogte zijn, waar ze het ook maar in de natuur aantreffen. In al hun aanwijzingen richten zij zich naar de odische eigenschappen van de substanties waarmee zij door hun zesde zintuig op de hoogte zijn. Met name is het het plantenrijk waarmee zij rekening houden. Een somnambule van Lützelburg zegt, dat niet in de huiveringwekkende vergiften van de apotheken het ware geneesmiddel ligt, maar in de planten, wanneer deze door

---

506 Wienholt: Drei Abhandlungen über Magnetismus, 109.

507 *["Weichselzopf", een ziekelijke verkleving van het hoofdhaar, te vergelijken met dreadlocks. Medisch: Plica polonica. vert.].*

508 Du Potet: Journal du magnétisme, XVII, 236.

somnambulen op hun eigenschappen en hun geschiktheid beproefd zijn.[509] Een somnambule die men vroeg welke van verscheidene wijnsoorten voor een ziek kind de beste was, berook en proefde drie monsters en bepaalde het geschikte, hoewel zij in haar gehele leven wellicht nog nooit wijn had gedronken. Ook toen men probeerde de wijn te verwisselen, haalde zij er toch nog de juiste tussenuit.[510] Een andere ging met gesloten ogen een weide op en nam planten op, en hoewel zij de namen daarvan niet kende, wist zij toch van elke waarvoor die goed was, doordat zij zich via geur en smaak oriënteerde.[511] Anderen, onder wie de Zieneres van Prevorst, hadden er voldoende aan om de planten te betasten.

Onze geleerden verzetten zich tot het uiterste tegen de aanname, dat een ongeschoolde, slapende persoon meer zou kunnen weten dan een medicus, die studies aan de universiteit en een lange praktijk achter zich heeft. Maar het gaat in het geheel niet om een abstract weten, maar om een intuïtief weten, op grond van werkelijke gewaarwordingen. Verder kunnen somnambulisten eigenlijk in het geheel niet als slapend worden beschouwd. Ze slapen slechts uiterlijk, dat wil zeggen, hun zintuiglijke bewustzijn is onderdrukt en niet het gehele bewustzijn. Maar juist omdat de grotere indrukken van de zintuigen uitgeschakeld zijn, omvat hun innerlijke bewustzijn de fijnere odische inwerkingen. Onder deze omstandigheden is hun intuïtieve weten, waarmee zij op een hoger niveau staan dan wij, niet alleen mogelijk, maar onvermijdelijk. Dus in plaats van over de vermeende zwendel te spotten, zouden wij de somnambulen als onze leraren moeten beschouwen, van wie wij dingen kunnen leren die wij niet zelf ervaren; niet zozeer omdat wij het zesde zintuig missen, als wel omdat dat latent is. Zelfs

[509] Exposé de différentes cures operées depuis 1785, 71.
[510] Archiv, V, 3, 86.
[511] Du Potet: Le Propagateur, I, 215.

de dieren overtreffen ons in hun instincten en tonen zich op de hoogte, terwijl wij dat beslist niet zijn.

Indirect kan een zesde zintuig de bezitter ook wel een theoretisch weten verschaffen, en de somnambulen zijn in de odische betrekkingen zo goed thuis, dat zij zelfs tot algemene theorieën daarover weten op te stijgen. De somnambule van dr. Stein zegt, dat het magnetisme door de gehele wereld verbreid is. Het zou niet stoffelijk zijn, maar overeenkomst vertonen met het licht van de dag, en één zijn met de zenuwether die de mens belevendigt. Deze zou haar alle delen van de mens zichtbaar maken, met uitzondering van de zieke delen, die haar als donkere plekken verschijnen.[512] Deze zinnen zouden net zo goed bij Mesmer of Reichenbach kunnen staan. De theoretische en praktische onthullingen der somnambulen over odische toestanden bewijzen, dat zij daarbij in hun element zijn. En slechts omdat de innerlijkste aard van de mens zelf, odisch is en met het odische innerlijk van de natuurobjecten in wisselwerking staat, weten de somnambulen dingen die niet tot bewustzijn komen bij de mens die ingesloten is in de beperkingen der zintuiglijkheid. Zij hebben ons over de transcendentale natuurkunde en de transcendentale psychologie ophelderingen gegeven, lang voordat deze vraagstukken wetenschappelijk werden aangevat.

Het is onvermijdelijk dat de individuen die met het zesde zintuig begiftigd zijn, direct of indirect tot inzichten worden gebracht die de reflecterende wetenschap pas langs grote omwegen of door toevallige ervaringen kan verwerven. In de uiterlijke natuur, in de innerlijke mens en in de relatie tussen beide, dringen zij veel dieper door dan wij, en in duizenden uitspraken die wij voor fantasie houden, hebben zij zich daarover geuit. Zo deed de met groot psychologisch begrip

---

[512] Archiv, III, 3, 115. Meier en Klein: Höchst merkwürdige Geschichte der hellsehenden Auguste Müller, 51.

behandelde somnambule van dr. Klein een hele rij onthullingen, die reeds toen tot ontdekkingen op het gebied van de onbekende natuurwetenschap en psychologie hadden kunnen leiden. Lang voordat professor Jäger de humanisering van de wijn door nippen had ontdekt, heeft de genoemde somnambule die praktisch laten uitvoeren, en het komt steeds weer voor, dat de magnetiseur vooraf drie keer moest nippen van de wijn die hij haar gaf.[513] Evenzo heeft zij, voordat Reichenbach ontdekte dat de sensitieven de aanraking door gelijknamige handen[514] weerzinwekkend vonden, in praktische zin rekening gehouden met de odische polariteit, doordat zij bij begroetingen steeds alleen de linkerhand nam.[515] Zij onderrichtte lang vóór Braid haar arts erover, dat hij haar lachkramp door suggestie tot staan kon brengen. Toen hij dat een keer deed met de woorden: "Ik wil, dat je niet meer lacht!", ging zij toch door en zei: "Ik heb het jou anders aangegeven." Snel sprak hij nu: "Ik wil beslist dat je niet meer lacht!", en ze was meteen rustig.[516] Zij had, net als talloze andere somnambulen, de individuele odische verscheidenheid van de mensen onderkend, die zich vaak, zelfs in tegenstelling tot de sympathieën tijdens het waken, doet gelden. Als ze naar verwanten moest worden gebracht, wist ze vooruit dat alleen de oom, maar niet de tante, odisch sympathetisch zou zijn.[517] Ze onderwees haar arts in de invloed van psychische factoren bij het somnambulisme, en ook gaf ze aan, dat aan het wakker maken de suggestie van het welbevinden moest voorafgaan. Toen zij namelijk op een keer verlangde, gewekt te worden met de woorden: ‘In naam van de

---

[513] Archiv, V, 1, 41, 61, 75, 77, 80, 100.
[514] *[Du Prel zal bedoelen twee linker- of twee rechterhanden. Maar als de somnambule steeds de linkerhand gaf, moet de tegenpartij de rechterhand hebben gegeven, om aanraking tussen links-links of rechts-rechts te vermijden. vert.]*.
[515] Archiv, V, 1, 145, 166, 170.
[516] Archiv, V, 1, 88, 92, 101.
[517] Archiv, V, 1, 107.

hoogste, Lotte, wil ik dat je gezond uit de magnetische slaap ontwaakt!', kwam dat haar arts overdreven voor, en hij vroeg of het niet afdoende was om de woorden te denken. Na langere gesprekken daarover meende zij, omdat hem de vaste wil en het geloof nog ontbraken, dat het beter zou zijn dat hij zich van andere woorden zou bedienen. Na enig bezinnen gaf zij hem de formule: 'Lotte, ontwaak geheel gezond uit de magnetische slaap!'[518] Op grond van haar transcendentale zelfkennis, verheft zij zich zelfs tot metafysische inzichten. Zij leert de onbewuste inpassing van de mens in het geestenrijk, geheel overeenkomstig de opvattingen van Kant en Plotinus, met de woorden: "Hoe goed het nu met mij is, voelt u pas, wanneer u daar bent. Ik ben slechts voor de helft bij u; de andere helft is heel goed opgeborgen. Die is daarboven in de hemel. Mijn geest is daarboven; ik ben slechts vluchtig bij u. En ik zou nog meer boven moeten zijn, geheel vrij van het aardse. Maar waarschijnlijk word ik zo. Dan zal het een nog grotere verrukking zijn. Ook als ik waak, zonder dat ik het weet, is mijn geest boven, maar op de wereld als ik met u praat."[519]

Soortgelijke uitspraken vindt men bij alle goede somnambulen. Ze hebben echter nooit de juiste waardering gevonden, omdat ze niet in de vorm van logische deducties worden gegeven, maar in een vaak zeer kinderlijke taal. Een somnambule zou het tot de grootste dwaasheid verklaren, wanneer men hem de ziel zou wegdemonstreren en het denken zuiver tot het afscheidingsproduct van het brein zou verklaren. Hij weet, dat de zintuigen en het brein niet deelnemen aan zijn bewustzijn, aan het zielenbewustzijn, en hoe op zijn zielenbewustzijn ingewerkt kan worden. De theorie van het hypnotische en posthypnotische bevel werd allang door de somnambulen onderwezen. Een arts had aan zijn zieke, bloedzuigers voorgeschreven, maar zij volgde wegens een grote afkeer het voorschrift niet op. Tijdens

518 Archiv, V, 1, 153.
519 Archiv, V, 1, 77, 78.

het somnambulisme gaf zij het toe, en omdat hij haar voorhield dat ze niet gezond zou worden wanneer ze zijn voorschriften niet zou nakomen, bracht zij in het midden: “U had mij het bevel in de slaap moeten geven; dan zou ik het opgevolgd hebben.”[520] Ik heb reeds elders uit andere geschriften het bewijs geleverd, dat de theorie van het posthypnotische bevel reeds sinds de aanvang van de eeuw door de somnambulen onderwezen werd.[521] Er kunnen echter nog andere voorbeelden uit de vorige eeuw worden aangevoerd. De somnambule boer Viélet, door Puységur met magnetische behandeling in mei genezen, zag vooruit dat hij in oktober weer ziek zou worden. Daarom vroeg hij aan Puységur, hem het posthypnotische bevel - ordre - te geven, dat hij te zijner tijd uit zichzelf weer bij Puységur in Buzancy zou komen. Ook door een ongeletterde vrouw werd Puységur over het posthypnotische bevel onderwezen. Zij had zichzelf baden voorgeschreven, en hij maande haar aan, dat niet te vergeten. “Het ligt alleen aan u”, zei zij, “dat ik het niet vergeet.” “Hoe zo?” “Beveelt u het mij heel zeker, voordat ik mijn ogen open.” “Zult u het zich dan herinneren?” “Het zal meer dan herinnering zijn: een verplichting, een noodzakelijkheid. Ik zal gedwongen zijn, die op te volgen.” Daarop legde hij haar de hand op het voorhoofd en droeg met vaste wil het bevel op haar over. “Het is goed”, zei ze, “dat is voldoende. U kunt nu geheel gerustgesteld zijn.”[522] Ook de leerlingen van Puységur wendden nu dit procedé aan. Over een van hen schrijft hij: “Als Ribault het niet vergeet om haar magnetisch zijn wil op te dringen, namelijk dat zij zich moet overwinnen om voedsel te nemen, is zij daarna in de gewone toestand gedwongen hem te gehoorzamen, en bereidt zij het nodige voor haarzelf. Wanneer Ribault deze

---

520 Tarte: Le Propagateur, 32.
521 Du Prel: Studien auf dem Gebiete der Geheimwissenschaften, I, 190, 193, 194.
522 Bibliothèque du magnétisme animal, XI, 16.

formaliteit echter vergeet, wat soms het geval is, eet zij niets, en bij de volgende zitting maken zij elkaar dan verwijten."[523]

De nieuwste ontdekking van de geneeskunde is dus een zeer oude ontdekking van de somnambulen, en de artsen die over Mesmer en Puységur lachten, hebben het weliswaar niet voor elkaar gekregen om een waarheid te onderdrukken, maar hebben de erkenning ervan wel een eeuw lang tegengehouden.

Talrijk zijn de voorbeelden waarin de somnambulen de magnetiseur uit de een of andere verlegenheid helpen, omdat zij namelijk goed zijn ingevoerd in de transcendentale natuurkunde en psychologie, maar hij niet. Toen het gezondheidsinstinct intrad bij een somnambule, zei zij tegen dr. Charpignon, dat zij wel het beeld van een plant zag, die voor de in aanmerking komende ziekte goed was, maar dat zij die niet kon benoemen. Zoals heel vaak voorkomt, wist zij vooraf, dat haar helderzien de hoogste graad zou bereiken in een van de komende nachten. Aangezien Charpignon verklaarde dat hij niet kon komen, viel zij terug op een uitweg. Hij moest een stuk ijzer, zo groot als een munt van vijf franc, drie dagen achtereen elk kwartier magnetiseren en het aan haar geven met de suggestie dat zij het 's avonds om elf uur op haar hoofd zou leggen, en ook pen en papier gereedhouden. Zij zou dan inslapen, een uur later heel helderziend zijn, en zowel de naam als de vindplaats van de plant opschrijven. Dit procedé was een volledig succes.[524] Op een soortgelijke wijze werd, om de magnetiseur uit verlegenheid te helpen, door een somnambule de kunstmatige blaarvorming, evenals het purgeren door suggestie ontdekt.[525] De pedagogische toepassing van de suggestie is eveneens reeds in de afgelopen eeuw door Lützelburg beoefend, en de somnambulen bij wie ze werd aangewend, gaven de aanwijzing

523 Ibid.: VII, 46.
524 Charpignon: Physiologie etc. du magnétisme animal, 59,60.
525 Du Prel: Studien, I, 200. 201.

hoe het moest gebeuren, en waren op de hoogte van de betrouwbaarheid van dit middel en van de lange uitwerking van dergelijke suggesties.[526]

Het is een somnambule die ontdekt, hoe ze met een zieke op afstand in *rapport* zou kunnen worden gebracht. Die moest acht tot tien dagen een dik stuk glas op haar maagstreek dragen. Daarna moest zijzelf het net zo lang dragen. Ze zou dan zijn ziekte kennen, net alsof ze hem betast zou hebben. Toen nu spoedig daarop een dame die op twintig mijl afstand woonde, zich tot de magnetiseur Tardy wendde, voerde hij de proef uit die de somnambule beschreven had. Noch hij, noch zij, wist iets van de ziekte van deze dame. Na enige dagen zei de somnambule, dat het glas gedragen was door een vrouw die aan armen, benen en aan haar maag leed.Weer een paar dagen later zei ze, dat de dame zes jaren daarvoor vergiftigd was geworden. De diagnose was zeer juist. Tardy meldde dit aan Puységur en aan het harmonisch genootschap in Straatsburg, waar dan eveneens dit procedé meermalen met succes werd aangewend.[527] Evenzo heeft reeds in 1786 een somnambule het kunstmatige stigma, opgewekt door autosuggestie, ontdekt. Om een ongelovige vrouw te bekeren, verzocht zij deze, haar duimen op de arm van de somnambule te leggen. Als zij die weer zou wegnemen, zou er een duidelijk kruis op haar arm worden gevormd. Inderdaad werd dit stigma gevormd.[528] Reeds in de eerste band van het voorliggende geschrift (C. III) heb ik vermeld, dat ook de nieuwste verworvenheid van de Parijse artsen, de medicamenteuze werking op afstand en de odische overdracht van ziekten, reeds meer dan zeventig jaar geleden door een somnambule ontdekt werden. Een andere somnambule gaf haar magnetiseur Daloz een paar van haar haren. Wanneer

---

[526] Ibid.: I, 191-195.
[527] Tardy: Suite du traitement magnétique de D[lle] N., 164-171. Annales du magnétisme animal, VI, 217.
[528] Tardy: Suite, p. 195.

hij daaraan zou trekken, zou zij daarvan de gewaarwording hebben in haar eigen hoofd en genoodzaakt zijn, aan zijn wil te gehoorzamen. De proef slaagde zowel in de somnambule slaap als tijdens het waken.[529]

Een somnambule schreef aan een zieke baden van koud water voor, dat onder de raderen van een molen was doorgestroomd.[530] Tijdens het waken wist hij beslist niets af van de elektrische opwekking van verstuivende vloeistoffen. Het is een somnambule die zegt, dat de natuurlijke slaapwandelaars net zo goed als magnetische somnambulen de middelen tot hun genezing kunnen aangeven, wanneer men ze daarnaar zou vragen.[531]

Een somnambule van Schelling gaf in haar slaap de handleiding voor het vervaardigen van een machine waardoor ze genezen zou worden, en die als een door elektriciteit en galvanisme versterkt mesmerisch baquet kan worden beschouwd, dus als een od-bron.[532] Evenzo vindt men in Kerners *Seherin von Prevorst*[533] de afbeelding van de machine die op haar aanwijzingen werd gebouwd. En een nog merkwaardiger afbeelding van deze aard, ontworpen door een ongeletterd meisje, vertoont het handschrift van Römer.[534]

Artsen, natuurkundigen, psychologen en filosofen zouden van de somnambulen kunnen leren. Een lange reeks voorbeelden laat zien, dat sinds Mesmer de moderne wetenschap bij zeer veel belangrijke inzichten voortdurend achter de somnambulen aanhinkt, en gemiddeld kwam het reflectieve inzicht zo'n vijftig

---

[529] Daloz: Entretiens sur la magnétisme animal, 307.
[530] Bibliothèque du magnétisme animal, VIII, 229.
[531] Ibid.: VIII, 117.
[532] Archiv, VII, 1, 35.
[533] *[En wel op p. 126. vert.]*.
[534] Römer: Darstellung einer höchst merkwürdigen Somnambulen.

tot honderd jaar later dan het intuïtieve. We kunnen er daarom zeker van zijn, dat de wetenschap in haar ontwikkeling nog zeer veel zal ontdekken, waarvoor men de somnambule prioriteit zou kunnen vinden in de boeken die ongelezen in onze bibliotheken wegrotten. Men zal opwerpen dat de wetenschap niet gediend is met intuïtieve, maar slechts met reflectieve en experimentele inzichten. De berichten tonen echter, dat men de intuïtieve aanleiding meestal direct liet volgen door het experiment, en wel met succes. Daarom zouden dergelijke uitspraken van de somnambulen op zijn minst als wegwijzer moeten worden benut. Kant heeft op alle grote natuurwetenschappelijke ontdekkingen van onze eeuw geanticipeerd, waaronder het darwinisme, het behoud van kracht, et cetera. En wanneer men zijn intuïtieve inzichten als wegwijzer had benut, zouden ze reeds vroeger experimenteel bewezen zijn.

Men zal ook aanvoeren, dat de somnambulen, net als de automatisch schrijvende mediums, dikwijls ophelderingen van een klaarblijkelijke onjuistheid of onmogelijkheid geven. Dat is juist. Maar afgezien van het feit dat ook in onze wetenschappelijke leerboeken waarheid en dwaling zeer gemengd zijn, liggen dergelijke mislukkingen meestal aan de stunteligheid van de experimentatoren en aan het gebrek aan een betrouwbare methode. De ontdekkingen van de somnambulen tot nu toe, waarin ze vooruitgesneld zijn op de wetenschap, danken wij slechts aan toevallige omstandigheden en verwarringen. Het zijn slechts onwillekeurig gevonden patronen van een vermogen dat blijkbaar door de kunst gewekt en toegepast kan worden. Wanneer wij op de weg van de vraagstelling niet telkens goede resultaten boeken en vaak met onzinnige antwoorden bediend worden, ligt de schuld meestal aan de methode van de vraagsteller, die niet weet met welke buitengewone fijnheid de somnambulen behandeld moeten worden. Alleen hij kan de juiste methode vinden, die in de transcendentale psychologie ingevoerd is, want hij heeft niet

met gewone mensen, maar met de transcendentale kant van het leven van de somnambulen van doen, die van een buitengewone gevoeligheid is voor alle psychologische en natuurkundige factoren.

De experimentator moet allereerst weten wat hij met enig uitzicht op succes mag vragen. Wie in de somnambule alwetende wezens ziet en al het mogelijk door elkaar vraagt, zal zeer teleurgesteld worden. De somnambulen kunnen op grond van hun zesde zintuig de odische verhoudingen van de uiterlijke natuur en hun eigen innerlijk beoordelen. Dat moet voor ons een aansporing zijn om ons bij de vraagstelling binnen deze grenzen te bewegen. Daarmee is echter geenszins een nauwe grens gesteld. Zelfs de meest ingevoerde van ons heeft tegenwoordig nog geen idee van de draagwijdte van het zesde zintuig en de toepasbaarheid ervan. Wanneer het magnetisme de sleutel tot de magie is, en de magie identiek is met de natuurwetenschap van het hiernamaals, omdat ze op de werkzaamheid van de innerlijke mens berust; wanneer wij zien dat zelfs het raadselachtigste vermogen, het onbestendige[535] vérzien, op magnetische basis optreedt, en daarom bij het tweede gezicht van de ziener overgaat op degene met wie hij door aanraking in *rapport* treedt; dan laat dit alles voor onze vragen aan de somnambulen een zeer breed veld over. Wanneer wij echter in de omgang met somnambulen onze religieuze vooroordelen inbrengen, en dikwijls de meest beperkende orthodoxie, appelleren wij niet aan het zesde zintuig dat de somnambulen op ons voor hebben, maar aan hun eigen vooroordelen, en worden we overeenkomstig bediend.

Ook het hoe van de vraagstelling moet in ogenschouw worden genomen. De somnambule, die voor de zintuiglijke buitenwereld slapend is, staat in de regel alleen met de magnetiseur in *rapport*. Wat is nu een door deze magnetiseur gestelde vraag?

---

[535] *[“zeitlich”. Heeft vele betekenissen. Vertaling onzeker. vert.]*.

Iets heel anders dan bij het waken, namelijk een suggestie die het bevel om te antwoorden in zich bergt, zonder dat er rekening mee wordt gehouden of het vermogen daartoe voorhanden is. Dit bevel wordt uitgevoerd. Wanneer echter de somnambule de daartoe vereiste transcendentale inzichten niet heeft of nog niet heeft, zal hij onwillekeurig en zonder daarom van zwendel beticht te kunnen worden, een ‘lening’ doen bij zijn gewone vermogens, en antwoorden wat hem toevallig door het hoofd schiet. Dat is vanwege de suggestie onvermijdelijk en slechts de keerzijde van het andere verschijnsel dat op grond van dezelfde psychologische wet optreedt, namelijk dat wanneer een mens onder de invloed van een sterke suggestie of autosuggestie staat, bijvoorbeeld wanneer hij in de slaap de diepe hunkering naar een opheldering overneemt die de gewone vermogens niet kunnen geven, hij gaat lenen bij de transcendentale vermogens, wat al tot zo menige ‘ware droom’[536] aanleiding heeft gegeven.

En tot slot gaat het er ook nog om, dat het juiste tijdstip voor de vraagstelling wordt gekozen. Daarover geven de somnambulen zelf de beste opheldering. Professor Kieser heeft reeds gezegd: “De eigen bepaling der somnambulen, of men vragen aan hen mag stellen, moet ons hier een onverbrekelijke wet zijn. want door de helderziende somnambule beslist niet langer de door stemmingen geregeerde mens, maar de eeuwige natuur.”[537] En weer is het een somnambule die haar magnetiseur aanraadt, haar geen vragen te stellen zonder vooraf te vragen, of ze niet bezig is.[538] Men heeft reeds zeer vroeg de ervaring opgedaan, dat de somnambulen zich vaak vergissen wanneer men ze dwingt te

---

[536] *["Wahrtraum". Een droom die niet geduid hoeft te worden en op reële gebeurtenissen betrekking heeft. De inhoud kan terugkijken of vooruitzien. Psychoanalytisch begrip.* vert.*]*.
[537] Archiv, II, 2, 97.
[538] Annales du magnétisme animal, III, 10.

antwoorden.[539] Ook in dit opzicht hebben de somnambulen bewezen leraren te zijn en ons op de bron van de fouten opmerkzaam gemaakt. Een somnambule die zich anders goed kon handhaven, maakte toch vaak, wanneer zij op haar vérzien getest werd, zeer foutieve aanduidingen met betrekking tot plaatsen en mensen. In de slaap schreef zij dan dergelijke missers steeds toe aan het wantrouwen en de lichtzinnigheid waarmee de vragen aan haar gesteld werden.[540] Een jonge, ongeschoolde somnambule in Rastadt dicteerde in haar slaap een theorie en instructie over het dierlijke magnetisme, die zeer lezenswaardig zijn. Zij bekritiseerde daarin, dat de magnetiseurs er dikwijls slechts naar toewerken dat de somnambulen tot spreken worden gebracht, het door hun wil inderdaad afdwingen, maar zich ook niet mogen vleien met de gedachte dat zij helderzienden hebben gecreëerd. In plaats van hen vooruit te helpen, helpen zij ze achteruit. Ook geeft zij reeds in 1787 de raad die later alle goede magnetiseurs opgevolgd hebben, om nooit tegen de somnambulen te zeggen dat en wat zij in hun slaap gesproken hebben, tenzij zij er zelf om zouden vragen.[541] Dezelfde raad geven ook nog andere somnambulen.[542] Het is dan ook een bekende ervaring, dat de beide toestanden, somnambulisme en wakker zijn, die niet door een herinneringsbrug verbonden zijn, in deze natuurlijke scheiding ook behouden moeten blijven, omdat er anders alleen maar een onzuiver mengsel van beide tot stand komt, en de somnambule voor beide ondeugdelijk wordt. Als regel kan men het zo zien, dat de spontaan gedane uitingen van de somnambulen de betrouwbaarste zijn. Deze ervaring is wellicht slechts opgedaan, omdat er zo weinig experimentatoren zijn die weten wat, hoe en wanneer er gevraagd moet worden.

---

539 Ibid.: I, 130.

540 Archiv, II, 2, 20.

541 Du Potet: Le Propagateur, 204-214.

542 Kerner: Geschichte zweier Somnambulen, 28, 267. Ibid. *[Lees: 'Kerner' vert.]*: Seherin von Prevorst, 105, 106.

Er zijn reeds dikwijls somnambulen onderzocht door commissies van geleerden. Uit de bewuste berichten kan men zeer veel leren over hoe het níét gedaan moet worden. Een van deze commissies begaf zich op een keer naar een somnambule, liet deze in slaap brengen en begon dan de test waaraan de somnambule geheel en al niet voldeed. De heren gingen naar huis, meer dan overtuigd dat er alleen maar sprake was van zwendel, die natuurlijk tegenover hun geleerdheid niet stand had kunnen houden. De somnambule is het echter, die in een latere slaap de juiste verklaring gaf: "Waarom heb ik op de dagen van het onderzoek niets geweten? De heren hadden moeten komen toen ik al sliep, dan was ik niet schuchter geweest."[543]

Wanneer zij over geneeskundige raadgevingen van de somnambulen horen, zeggen de twijfelaars ook tegenwoordig nog, dat het op zijn best een soort buiksprekerij van de magnetiseur is. Dit is dikwijls het geval, en het is wederom een somnambule die de aandacht vestigt op deze foutbron en zegt, dat vele voorschriften slechts een gedachteoverdracht waren van de arts en een soort reflex van het weten van de magnetiseur.[544]

We moeten feitelijk de filosofische conclusies trekken die voortkomen uit de tot nu toe vermelde feiten. In de moderne wetenschap geldt het axioma, dat in het verstand niets aanwezig is wat niet voordien in de zintuigen aanwezig was. Er is geen kennis a priori, geen aangeboren denkbeelden, maar alleen kennis door ervaring. Nu is gebleken, dat de somnambulen zonder enige voorafgaande ervaring van het zintuiglijke bewustzijn, geïnformeerd zijn over de odische verhoudingen in de natuur, over hun eigen innerlijk en de wisselwerking tussen

543 Archiv, VII, 3, 110.
544 Archiv, IX, 2, 266.

beide, en wel zo goed geïnformeerd, dat zij inzichten tonen die door de wetenschap pas veel later bereikt werden. Dat moet ons zeer geneigd maken, ook met betrekking tot de andere inzichten de toekomstige bevestiging door de wetenschap te verwachten. Deze inzichten zijn dus hetzij aangeboren ideeën, denkbeelden a priori, of moeten - wanneer ze toch aposteriorisch zijn, dat wil zeggen, uit ervaring gewonnen - ervaringen zijn van een zesde zintuig. Daarentegen staat het onweerlegbaar vast, dat de drager van deze kennis onafhankelijk is van de lichamelijke verschijning van de mens, want het zintuiglijke bewustzijn is in het somnambulisme onderdrukt, en kan dergelijke kennis dus niet leveren. Omdat dit echter ook voor de gehele rij voorouders van de somnambule geldt, kan dergelijke kennis ook niet langs de weg der fysiologische erfelijkheid tot hem zijn gekomen. Het vraagstuk kan dientengevolge slechts in de zin van het occultisme worden opgelost. We moeten een dualiteit van ons wezen aannemen, dat met zijn stoffelijke lichaam is ingebed in de zintuiglijke wereld, maar van de veranderingen daarin slechts brokstukken ervaart via de zintuiglijke organen, terwijl het met zijn odische wezenlijkheid in contact staat met de ganse natuur, zich uitstrekt tot in de niet-zintuiglijke wereld, en de essenties van de dingen waarneemt.

Nu zien wij echter uit de inwerkingen van het dierlijke magnetisme, dat het od, zelfs overgedragen op een vreemd organisme, de drager van de levenskracht is. Het moet dus ook in ons eigen lichaam het belevendigende en organiserende beginsel zijn. Dat wil zeggen, dat om die reden de vraag naar de verhouding tussen onze beide wezenlijkheden beantwoord moet worden; en dat het stoffelijke lichaam volgens het schema van het odische lichaam vormgegeven is, dat in de mystiek van alle tijden en volkeren als etherisch lichaam of astraallichaam voorkomt, en waarvan ook onze somnambulen weten te spreken. Het astraallichaam met zijn transcendentale bewustzijn

is dus de nadere definitie van datgene wat gemeenzaam de ziel wordt genoemd.

Zo valt ook te begrijpen, dat somnambulen die beseffen dat zij in het bezit zijn van een ander bewustzijn dan het zintuiglijke, en de scheidbaarheid van het astraallichaam van het stoffelijke lichaam uit ervaring kennen en praktisch uitoefenen; die hun aardse mens objectief voor zich zien, zich daarvan onderscheiden en over deze spreken in de derde persoon; ook tot metafysische inzichten over het raadsel mens in staat zijn. Er is geen diepere somnambule die niet - ook al zou het in tegenstelling zijn met zijn beschouwing van overdag - in de slaap overtuigd zou zijn van de onsterfelijkheid. De somnambule mevrouw U. hield zich er bij voorkeur en voortdurend mee bezig het magnetisme als het voelbare bewijs van de onsterfelijkheid te verwerkelijken.[545] Bij anderen wordt dit inzicht duidelijk in symbolische beelden.[546]

Hoe moeilijk het is om aan de zintuiglijke mens het denkbeeld van de onsterfelijkheid bij te brengen, blijkt uit de geschiedenis van alle religies, die steeds weer, net als de daarop betrekking hebbende filosofische gedachterichtingen, sceptisch eindigen. Voor de somnambulen daarentegen is de onsterfelijkheid in de kern een ervaringsfeit, want tijdens het somnambulisme treedt voorbijgaand datgene op, wat in de dood duurzaam intreedt, namelijk de exteriorisatie van het astraallichaam en zijn bewustzijn.

Het onlangs in München bijeengekomen internationale congres heeft het occultisme in zijn programma in het geheel niet toegelaten! Dat verhindert echter niet, dat reeds het volgende congres, dat in 1900 in Parijs zal plaatsvinden, een geheel ander beeld zal geven. De vakpsychologen namelijk, die tegen-

---

[545] Archiv, VII, 2, 38.
[546] Archiv, VII, 2, 45.

woordig nog een onzegbaar medelijden ondervinden wanneer men tegen hen over het astraallichaam spreekt, zullen nog wel ervaren wat zij heden nog niet weten, namelijk dat de kunstmatige exteriorisatie van het astraallichaam van levende personen, zelfs van hun fotografische opnamen, een feit is waarover de onvermoeibare overste Rochas in Parijs in provisorische mededelingen reeds van zich liet horen en wel spoedig uitvoerig zal berichten. Wij zullen dus het experimentele onsterfelijkheidsbewijs verkrijgen via de transcendentale psychologie, en daarmee zal weer ten aanzien van een aspect, en wel het belangrijkste, het bewijs zijn geleverd dat de somnambulen vooruithollen op de wetenschap, en dat wij alle reden hebben om in hen onze leraren te zien.

V. HET MONOÏDEÏSME

1. Het monoïdeïsme als de sleutel tot de magische psychologie.

Ons intellectuele leven komt pas tot stand doordat wij het richting en doel geven, dus niet reeds door de voorstellingen, maar door de aandacht voor bepaalde voorstellingen, en het afstoten of op zijn minst verwaarlozen van de overige die terzijde van de weg en de doelen liggen. Zonder deze aandacht zou onze rij voorstellingen zonder samenhang zijn, net als de door het toeval bepaalde rij beelden die een spiegel terugwerpt. Ons denken zou verstrooid zijn, net als in onze dromen, waar de opeenvolging der voorstellingen bepaald wordt door onwillekeurige associaties, die zich mechanisch voltrekken; waar iedere gedachte meteen tot een beeld wordt; de vriend aan wie ik denk, gelijk door de deur naar binnen treedt, maar dan misschien in zijn moeder verandert, wanneer de gedachte aan deze door associatie wordt gewekt. Het caleidoscopische van onze dromen komt doordat automatisme, passiviteit en gebrek aan wil, de kenmerken van de slaap zijn. Gedurende het waken daarentegen is het denken actief en doelbewust. Onze wil heeft dan het vermogen de gedachtegang te beheersen, in plaats van zich op grond van de associatiewetten te laten afwikkelen. Slechts zo is geestelijk arbeid mogelijk.

Orde in onze denkbeelden bij de intellectuele arbeid komt dus pas door aandacht tot stand. Daaruit volgt, dat daarin des te meer orde zal heersen, naarmate de aandacht groter en meer toegespitst is, en naarmate wij ons dus vanuit de normale toestand van het polyïdeïsme in die van het monoïdeïsme verplaatsen. Iedere serieuze werker weet, dat het denken hem des te beter gelukt, naarmate hij de poorten van de zintuigen afsluit en de uiterlijke indrukken afweert. Daarom is het zo verleidelijk om de stilte van de nacht te gebruiken om te

werken, want in de morgenstond brengen wij wel een uitgerust brein mee naar het werk, maar ogen en oren staan aan velerlei indrukken en het lawaai van de dag bloot. De Kerk, hoewel die als zodanig de wetenschappen steeds vijandig was, heeft toch een groot aantal geniale onderzoekers opgeleverd, aangezien men nu eenmaal nergens ongestoorder kan werken dan in de eenzame cel van een afgelegen klooster, dat gevrijwaard is van alle zorgen om het dagelijks brood, om het gezin en de politieke gebeurtenissen. De antieken vertellen, dat Democritus zich de ogen uitstak om beter te kunnen denken[547], en ik ken een blinde die weigert zich aan een operatie te onderwerpen, omdat hij, wiens gehele bestaan in muziek opgaat, vreesde daarvan te worden weggetrokken wanneer de indrukken van de buitenwereld op hem afstormen. De grootste vijanden van het monoïdeïsme zijn de ogen en de herinnering.

Reeds in het normale leven kan het monoïdeïsme, wanneer wij daar voortdurend door beheerst worden, zoals Napoleon I door zijn eerzucht, ons tot buitengewone prestaties in staat stellen. Bij de Maagd van Orleans echter zien wij, dat het monoïdeïsme ook het magische leven vermag om te woelen. Zij was op grond van haar visioenen gemonoïdeïseerd door het denkbeeld, dat zij de opdracht had om koning Karel VII door de vijandelijke legers heen voor de kroning naar Reims te brengen. Zij loste deze opgave in ondanks alle moeilijkheden, overwon de Engelsen, en zoals bekend is, traden bij haar in deze periode herhaaldelijk vergezichten op, die werkelijkheid werden. Na de kroning wilde zij naar haar vaderland terugkeren, maar liet zich overhalen om bij het leger te blijven. Maar nu werd zij niet meer door enig monoïdeïsme beheerst, en daarmee was ook de bron van haar magische vermogens verdwenen, zodat zij in de gevangenschap van de Engelsen geraakte. Evenzo was Bernardine Renzi gemonoïdeïseerd door de gedachte dat paus

[547] Cicero: Tusc., V, 39. Aul. Gellius: Noct. att., X, 17.

Ganganelli[548] zou sterven en Braschi[549] tot paus zou worden gekozen. Maar toen dat geschied was, hield haar profetische gave op.[550]

Toen men Newton ooit vroeg hoe hij tot zijn wonderbare ontdekkingen was gekomen, zou hij geantwoord hebben: Omdat ik er voortdurend aan dacht; dag en nacht. Dit monoïdeïsme is bij de huidige geleerden nauwelijks meer mogelijk. Onze wetenschappelijke instituties zijn vanuit de landelijke eenzaamheid naar reusachtig aangroeiende, grote steden verplaatst, waar het de docent zwaar valt om op nieuwe ideeën te komen, hetgeen slechts in het monoïdeïsme lukt. Aan de leerlingen daarentegen worden verstrooiingen van allerlei aard aangeboden, waarvan de domste hun nog liever is dan het college. Wij hebben weinig geleerden die de levenswandel leiden die bij hun beroep passend is. Het type Duitse professor dat aan alle mogelijke verstrooidheden ten offer valt - tot vermaakt van lieden die nooit verstrooid zijn, omdat zij nooit door een wetenschappelijk denkbeeld gemonoïdeïseerd zijn -, is uitgestorven. De huidige professor is genoodzaakt, omdat hij meestal onvoldoende bezoldigd is, aan de strijd om het bestaan deel te nemen. Zijn verwondbare oppervlak is door vrouw en kinderen verzesvoudigd, en hij neemt deel aan het maatschappelijke en politieke gedoe, zodat hij vaak door streberige gevoelens verteerd wordt. De ene keer moet hij dit, en dan weer dat congres bezoeken. Heeft hij een aanzienlijke positie, dan moet hij in eigen huis representeren. Bij de voortdurende gelegenheden waarop hij bewonderd wordt, neemt zijn ijdelheid toe, en in de plaats van een diepe drang naar de waarheid treedt de inbeelding dat hij een licht der wetenschap is. Een dergelijk onderzoeker kon onmogelijk presteren wat de eenzaam levende geleerde van de mid-

---

548 *[Paus Clemens XIV. vert.]*.

549 *[Paus Pius VI. vert.]*.

550 Perty: Die mystischen Erscheinungen, II, 311.

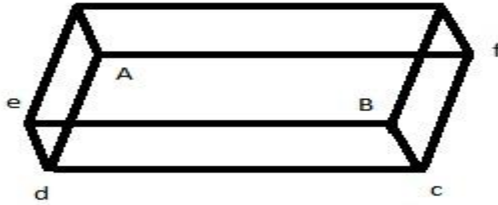
deleeuwen presteerde, die - zoals Spinoza - brillenglazen sleep wanneer de nood het vereiste. Indertijd ging het onderzoek de diepte in, bij ons de breedte. En in de ontwikkeling van de natuurwetenschappen is weliswaar een ongekend feitenmateriaal opgehoopt, maar, zoals Buckle zegt, men komt steeds alleen maar te weten wat de natuur doet, maar zelden wat de mens denkt.

Wanneer tegenwoordig een onderzoeker het anders aanpakt, noemt men hem een zonderling. Een Schopenhauer schatte de waarde van eenzaamheid zo hoog, dat hij van een gezinsleven afzag om niet afgeleid te worden van de filosofie. Bezoek tijdens zijn werkuren wees hij af, en bij dagelijkse wandelgangen ontvluchtte hij de herrie van de stad. Louter middelen om het monoïdeïsme te doen toenemen en zijn gedachten de diepte in te leiden. Iedere schrijver weet, dat hij zijn beste werk dankt aan de uren van eenzaamheid en het volstrekt niet gestoord worden, omdat wij slechts daarin onze gedachten kunnen concentreren en ons kunnen monoïdeïseren.

Wanneer dus het monoïdeïsme al nodig is om onze normale vermogens te doen toenemen, zal het nog veel nodiger zijn om de onbewuste vermogens uit de latentie te halen en voor de geestelijke arbeid aan te wenden. En de graad van het monoïdeïsme zal steeds bepalen tot welke diepte het onbewuste omgewoeld wordt. Dichters, filosofen, kunstenaars en uitvinders zijn het erover eens, dat het geniale hun vanuit het onbewuste toestroomt. Aangezien de geniale productie des te beter gelukt naarmate het zintuiglijke bewustzijn minder in beslag wordt genomen, en anderzijds een onbewust denken een tegenspraak is en veeleer ieder denken een begeleidend bewustzijn veronderstelt, zo volgt ook uit het feit van de geniale productie de duale aard van de mens, het bestaan van een transcendentaal bewustzijn achter het zintuiglijke. Het laatste is geheel onderdrukt bij de slaapwandelaar die ’s nachts opstaat en

een arbeid voltooit waarmee hij zich overdag vergeefs had afgemat. Van zijn dagbewustzijn heeft hij slechts één enkel bestanddeel in de slaap overgenomen: het vraagstuk van zijn arbeid. Hij is dus gemonoïdeïseerd, en het vraagstuk verschijnt nu aan hem in het licht van het transcendentale bewustzijn, dat hier reeds zijn kwalitatieve verscheidenheid verraadt. Het breinleven heeft reflectie; het transcendentale bewustzijn intuïtie. Waar zich in de reflectie op de dagarbeid intuïtieve lichtflitsen mengen, is deze geniale werkzaamheid reeds van een transcendentale aard. Het monoïdeïsme toont echter pas zijn ware macht wanneer het vermogens wekt die uitsluitend van transcendentale aard zijn, maar aan het zintuiglijke bewustzijn onbewust zijn en volledig onttrokken zijn aan onze willekeur. Deze vermogens zijn het onderwerp van de magie. Het monoïdeïsme is dus de sleutel tot de magische psychologie.

Om de betekenis van het monoïdeïsme in het juiste licht te stellen, zal het goed zijn om de werkzaamheid ervan door de gehele psychologische rij verschijnselen te volgen, al beginnend met de zintuiglijk bewuste gezichtsindruk tot aan de hoogste magische functie. Inderdaad is er reeds in de handeling van het aanschouwen een soort monoïdeïsme, het fixeren, en is het gewone zien reeds verdwenen, al naar gelang wij het gehele object gelijkmatig bekijken, of eenzijdig bepaalde delen ervan. Er zijn lieden die uit iedere wolkenformatie, uit ieder tapijtpatroon figuren uitlezen waar anderen slechts een diffuse nevel of arabesken zien. Professor Neckar heeft de volgende stereometrische figuur ontworpen.

Carus Sterne maakt hierbij de volgende opmerking: “Zodra men hetzij de hoek A of B van dit rhomboide[551] scherper in het oog vat dan de andere, treedt deze tegelijkertijd naar voren en de andere beweegt zich naar de achterzijde."[552] Dat valt gemakkelijker te zeggen met de woorden: fixeert men het punt A, dan ziet men een figuur die aan de smalle zijde B c d e staat; fixeert men B, dan ziet men een figuur die op de brede zijde A f c d staat.

In het bekende vexierbeeld "Jetzt und einst"[553] ziet men al naar gelang het punt waarop men zich fixeert, hetzij een dodenkop, of twee aan het open raam zittende kinderen met een hond.

Wat voor het zien geldt, geldt ook voor het denken. Wanneer wij door een bepaalde hypothese gemonoïdeïseerd zijn, vinden wij op scherpzinnige wijze wat ter bevestiging dient, maar zijn wij bijna blind voor alles wat haar tegenspreekt. Ieder eenzijdig, verstandelijk gezichtspunt verandert ons oordeel. Het monoïdeïsme van het vooroordeel laat ons een vraagstuk geheel anders opvatten dan iemand die het ziet en vrij van vooroordeel

---

[551] *[Parallellogram waarvan de zijden een ongelijke lengte hebben en de hoeken schuin staan. vert.]*.

[552] Carus Sterne: Naturgeschichte der Gespenster, 149.

[553] *['Nu en ooit'. vert.]*.

is. De meest voorkomende en algemeenste soort van het monoïdeïsme, is die van het heersende systeem. Het algemene geloof bepaalt het individuele geloof. Slechts de weinige zelfdenkenden lukt het zich aan deze dwang te onttrekken. De feiten van het occultisme vinden tegenwoordig slechts hierom zoveel tegenstanders, omdat onze generatie door de materialistische wereldbeschouwing gemonoïdeïseerd is, en a priori verwerpt wat die tegenspreekt. De coryfeeën van de wetenschap vormen daarop geen uitzondering. Zij zijn in tegendeel in hoge mate gemonoïdeïseerd, daar zij het beste weten wat voor de heersende opvattingen kan worden aangevoerd.

Het monoïdeïsme van het vooroordeel is het sterkst, wanneer het voortkomt uit het wetenschappelijk vakgebied van de betrokkene. Daarom geldt heel in het algemeen, dat de ergste tegenstanders van nieuwe denkbeelden de vertegenwoordigers van de oude denkbeelden zijn. Daarom zijn de hevigste tegenstanders van het dierlijk magnetisme de artsen, en de hevigste tegenstanders van het somnambulisme de fysiologen. Anderzijds is het niet een zuiver toeval dat de professoren die het spiritisme het eerst erkenden, astronomen, natuurkundigen en wiskundigen waren, aangezien de vooroordelen waarmee zij aan onderzoek begonnen, niet aan hun vakgebied ontsprongen.

De geschiedenis der wetenschappen zit vol voorbeelden van de schadelijkheid van het monoïdeïsme, maar ook vol voorbeelden van het nut ervan. En het doel van het voorliggende onderzoek is, de nadruk op het laatste te leggen, en aan te geven welk nut dit onderzoek heeft voor het intellectuele leven.

De normale toestand waarin wij werken, is het polyïdeïsme. Niet alleen onze zintuigen zijn voortdurend aan de inwerkingen van de buitenwereld blootgesteld, maar ook maakt de herinnering aan alles wat wij gezien, gehoord, gedacht en

geleerd hebben, ons polyïdeïstisch. In ons bewustzijn voeren dus voortdurend talrijke voorstellingen een strijd om het bestaan en het valt gemakkelijk in te zien, dat een doelbewuste, geestelijke arbeid het daarbij zeer zwaar heeft. Wij proberen ons aan deze strijd om het bestaan te onttrekken door het proces van de aandacht, die een keuze maakt uit deze massa denkbeelden, en de geestkracht op deze keuze concentreert. Pas dat maakt het geestelijke werk mogelijk. Hoe meer het verstand het voor elkaar krijgt om alles uit te sluiten wat de aandacht stoort, en met het vraagstuk in voortdurende voeling te blijven, des te beter gelukt de arbeid. Sterven wij voor de buitenwereld geheel af, terwijl wij in ons bewustzijn de beschikking blijven houden over het vraagstuk, dan is dit hoogste monoïdeïsme de basis voor de geniale productie. Archimedes, verdiept in zijn wiskundige figuren, vergeet daardoor de belegering van de stad, en de in zijn kamer binnendringende soldaten roept hij slechts toe, dat zij zijn cirkels niet moeten verstoren.

Uiteindelijk is deze geestelijke arbeid verknoopt met de voortdurende inspanning om de polyïdeïstische aandrang te ontgaan, en daardoor de verstrooiing. Valt ook deze inspanning weg, dan zal het monoïdeïsme nog betere vruchten dragen. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer wij, in de toestand van het monoïdeïsme, door de slaap aan de invloed van de buitenwereld worden onttrokken. Nu is de aandacht geheel moeiteloos, en kunnen wij haar richting ook niet meer spontaan veranderen. Dit monoïdeïsme is een contractie van de aandacht. Aangezien daarvan de waarde van onze geestelijke arbeid afhangt, mag op voorhand worden verwacht, dat een in de slaap overgenomen monoïdeïsme ons tot verrichtingen in staat stelt waartoe wij tijdens het waken niet in staat zijn. Al onze geestelijke vermogens kunnen daardoor toenemen. Een kassier had ooit vergeten een post in te boeken, zodat negen maanden later de balans niet klopte. Nadat hij zich verscheidene dagen en nachten met de revisie had afgebeuld, ging hij verhit naar bed.

Nauwelijks was hij ingeslapen, of er verscheen bij hem in de droom de persoon die hij ooit de niet ingeboekte som had gegeven, en de hele scène stond voor hem.[554] Hier bracht dus het monoïdeïsme de toename van het herinneringsvermogen. Een leerling in Wolfenbüttel had van zijn leraar wiskunde huiswerk gekregen, waarmee hij zich vergeefs afmatte. Steeds weer dook hij er tevergeefs in. Op de avond voordat hij het werk moest inleveren, kon hij het weer niet afronden, wierp pen en papier onwillig neer, ging naar bed en sliep meteen in. In een droom zag hij een dichte wolk, die geleidelijk helderder werd. Nu herkende hij het lokaal van zijn klas van het college. Hij wilde zich verwijderen, maar zijn voeten waren als aan de grond genageld. Toen hij zich weer kon bewegen, werd hij tot zijn schrik gewaar dat hij een hand was verloren. De wolk opende zich en nu zag hij zijn eigen hand de analytische bewerking van het wiskundige vraagstuk op het zwarte bord schrijven en er de geometrische tekening aan toevoegen. Alles werd in zijn geheugen ingeprent. Hij ontwaakte met een hevige pijn in zijn arm, ging zijn kamer binnen, schreef alles op en sliep toen rustig een paar uur. Na het ontwaken herinnerde hij zich de kwestie slechts als een droom, maar vond tot zijn vreugde de arbeid werkelijk gedaan.[555] Professor Wähner vertelt, dat hij ooit als leerling de opgave had gekregen een bepaalde gedachte in twee Griekse verzen uit te drukken. Boven zijn vergeefse pogingen sliep hij in. In de slaap gelukten de verzen hem en hij schreef ze op. Bij het ontwaken was hij alles vergeten, stortte zich andermaal vergeefs op de verzen, maar vond ze toen door eigen hand geschreven op de tafel.[556] Professor Reusch wilde 's avonds een voordracht over onsterfelijkheid uitwerken, maar kreeg het niet rond en ging naar bed. 's Morgens vond hij het opstel, geschreven met zijn

[554] Kerner: Blätter von Prevorst, XII, 83.
[555] Annales des sciences psychiques, V, 370.
[556] Mortiz: Magazin für Erfahrungsseelenkunde, III, 88.

hand, geheel klaarliggen.[557] Een arts had een zieke die hem zeer na aan het hart lag, maar aan wiens genezing hij twijfelde. Hij liep voortdurend over dit geval te piekeren, en ging op een keer naar bed met de verlangende wens dat hij zou kunnen helpen. In een droom las hij een boek waarin duidelijk beschreven was hoe de zieke zou moeten worden behandeld. Daarop schreef hij de aangegeven middelen voor en de zieke werd gered.[558] Een heer werd door een vriend gevraagd hem een kaart te lenen. Hij had hem graag die dienst bewezen, maar kon de kaart niet vinden en sliep in, bezwaard door de gedachte dat zijn vriend hem mogelijk als onwelwillend zou beschouwen. In de droom opende hij een houder, op de bodem waarvan zich tussen andere papieren ook de kaart bevond. Na het ontwaken trof hij hem daar werkelijk aan.[559]

Men zou gemakkelijk soortgelijke voorbeelden voor al onze gewone geestelijke vermogens kunnen aanvoeren, die in de monoïdeïstische droom in toegenomen mate optreden. De voorbeelden zouden nog talrijker zijn, wanneer de uitvoering van de arbeid door het slaapwandelen iedere keer zou plaatsvinden, of wanneer men zich op zijn minst de droom iedere keer zou herinneren. Dikwijls verkrijgen wij de ophelderingen in gedramatiseerde vorm, bijvoorbeeld door de mond van een verstorvene, en dergelijke dromen worden dan op een onnodige manier voor spiritistisch gehouden.

Aangezien voor het oplossen van de opgave onze gewone vermogens niet toereikend zijn, wordt onder de krampachtige drang om ons van de druk van ons gevoel te bevrijden, leentjebuur gespeeld bij de transcendentale vermogens. Een vader die bezorgd was over de ziekte van zijn dochter, droomde dat er een persoon naar hem zou toekomen die hem het enige

[557] Ibid.: III, 3, 109.
[558] Kerner: Magikon, III, 353.
[559] Ibid.: V, 168.

middel voor het herstel van zijn kind zou meedelen. Toen hij spoedig daarop met zijn dochter ging wandelen, kwam hij mevrouw C.M. tegen, die hem terzijde nam en tegen hem zei, dat zij de aandrang had om tegen hem te zeggen, dat hij zijn dochter door de arts Klein moest laten magnetiseren. De vader sprak nu op zijn dochter in, die een grote afkeer tegen het magnetisme had, om de poging te wagen en zij werd genezen.[560] De prediker Gribel had een wond aan zijn vinger. Door een verkeerde behandeling kwam er koudvuur bij. De artsen verklaarden, dat ze zijn hand moesten amputeren. Voor het inslapen vouwde hij, met de gedachte het voor de laatste keer te kunnen doen, zijn handen in gebed en sliep in. In een droom had hij een verschijning die hem aankondigde dat zijn hand niet geamputeerd zou worden, maar slechts de beide eerste gewrichten van de lijdende vinger, en zijn hand zou iets gekromd blijven. Op de dag die voor de operatie was bepaald, toonde zich een opvallende verbetering, zodat ze verschoven werd. Tenslotte werd ze voor onnodig verklaard en nu trad het in de droom aangekondigde verloop op.[561] Een soortgelijke droom vertelt pastoor Hartmann. Een vrouw van zijn parochie had zich aan een spoel gestoken en ook haar hand zou geamputeerd worden. Onder gebed en kommer sliep zij in. In een droom werd haar gezegd, dat haar hand gered zou worden, wanneer zij zich slechts haar pink liet afnemen. Zij stond daar op en deelde mee, dat zij alle gevaar op zich wilde nemen. Het resultaat kwam ook hier met de droom overeen.[562]

In mijn studies over de slaapwandelaar en de waarschuwingsdromen[563] zijn talrijke voorbeelden aangevoerd die zich ongedwongen rond hetzelfde verklaringsbeginsel groeperen: het in de slaap overgenomen monoïdeïsme. We

---

[560] Archiv für tierischen Magnetismus, V, 1, 174.
[561] Kerner: Magikon, I, 91.
[562] Ibid.: I, 92.
[563] Du Prel: Entdeckung der Seele, I en II.

staan dus voor het feit, dat het monoïdeïsme ook onze magische vermogens kan wekken, waarover wij anders niet beschikken. En ook al treedt in dit natuurlijke patroon de magische functie zonder opzet en onwillekeurig op, kunnen wij toch hopen dat wij - via de studie van de voorwaarden waaronder die optreedt - komen tot een wetenschap van de magische psychologie; tot een begin om de magische functie ook met opzet en willekeurig tevoorschijn te roepen.

Eerst moeten we echter op een ander terrein rondkijken. Wanneer de monistische zielsleer klopt, dat wil zeggen, wanneer de ziel de dubbele functie heeft van denken en organiseren, dan kunnen we wel verwachten dat het monoïdeïsme ook in de organische sfeer werkingen kan veroorzaken. Ook hier moeten eerst de normale gevallen worden bekeken. Wanneer wij de werkzaamheid van een orgaan willen vergroten, moeten de andere passief worden gemaakt. Hetzelfde geldt echter, wanneer een orgaan een duale functie heeft, waarvan we er eentje actiever willen maken. In de slaap rust het cerebrale leven, maar het vegetatieve neemt toe. Deze omgekeerde verhouding van cerebrale en organische werkzaamheid blijkt in meerderlei opzicht. In de hypnotische lethargie is de geestelijke werkzaamheid stopgezet, en daarvoor in de plaats treedt de neuromusculaire hyperexcitabiliteit[564] in. Omgekeerd zijn er mensen die moeite hebben met de gelijktijdige werkzaamheid van de grote en kleine hersenen, van de sensibele en de motorische zenuwen, en die bij het wandelen de onaangename gewoonte hebben, telkens te blijven staan als ze tegen ons spreken. Wanneer de anesthesie van een somnambule een leegmaken van zijn bewustzijn tot gevolg heeft, dan zullen de nog voorhanden zijnde of door suggestie nieuw toegevoerde prikkelingen zich des te meer laten gelden. Wanneer ik de arm van een cataleptische persoon optil, blijft die in de gegeven houding, omdat hij door deze armpositie

---

[564] *[Overprikkeling. vert.]*.

gemonoïdeïseerd is, en hij slechts deze ene gewaarwording heeft van de spiercontractie die voor het opheffen van de arm nodig is. En zolang deze gewaarwording domineert, behoudt de arm zijn positie. Wanneer ik zijn arm vastgrijp en een cirkelbeweging laat maken, zet hij die voort, ook als ik de arm loslaat, totdat ik een andere voorstelling in zijn bewustzijn invoer. Deze gewaarwording suggereert hem de cirkel-beweging, als een bevel. Ze vormt zijn enige bewustzijns-inhoud. Hij heeft geen cerebraal remmingsvermogen en geen cerebraal initiatief.

Als gewaarwordingen zijn ook suggesties monoïdeïsmen[565], die wij in een leeg bewustzijn leggen, en ook die kunnen zich in de organische sfeer doen gelden. Wanneer ik tegen een gehypnotiseerde zeg, dat hij zich aan de Noordpool bevindt, zal hij bibberen van de kou. Wanneer ik hem naar de equator verplaats, zal hij beginnen te zweten. Janet zei ooit tegen een somnambule, dat hij haar een mosterdpleister op de maag legde om haar pijn te verdrijven. Na een paar uur was de plek louter door de suggestie rood geworden en in de vorm van een verlengde rechthoek opgezwollen, maar merkwaardigerwijze was geen van de hoeken gemarkeerd, zoals wanneer er een pleister met afgesneden hoeken op zou zijn gelegd. De somnambule zelf gaf de juiste uitleg: “Weet u dan niet, dat men bij deze pleisters - 'papiers Rigollot' - altijd een hoek afsnijdt, opdat ze geen pijn doen?”[566] De vooropgezette veronderstelling dat een dergelijk pleister was opgelegd, had dus de dimensies en vorm van de rode plek bepaald. Toen hij de suggestie gaf dat de pleister de vorm van een ster had met zes punten, trad de rode plek met deze vorm op.[567]

---

565 *[Onduidelijk: “Suggestionen Monoideismen.” vert.]*.
566 *[In oude afbeeldingen van dit product is de mosterdpleister zelf rechthoekig, terwijl de verpakking het product vaak afbeeldt met afgeronde hoeken. vert.]*.
567 Janet: L’automatisme psychologique, 166.

Wanneer een monoïdeïsme als heftige en plotselinge voorstelling, die een grote gevoelswaarde heeft, in het bewustzijn doordringt, kan de cerebrospinale impuls al naar gelang de inhoud van de voorstelling zus of zo op het sympathisch zenuwstelsel overslaan. Bevat bijvoorbeeld het monoïdeïsme een heftige motiveringskracht om een verlamde ledemaat te bewegen, dan wordt de verlamming opgeheven. Een man die jarenlang stom was geweest, droomde op een keer dat hij in een vat vol kokende bierkruiden was gevallen en luid om hulp riep. Daarna echter riep hij luid in werkelijkheid, en op dat ogenblik had hij de spraak weer hervonden.[568]

De organische werkingen van het monoïdeïsme kunnen zelfs tot plastische afbeelding van een voorwerp op ons lichaam leiden. In het jaar 1857 werd aan de Parijse Academie een vrouw voorgesteld die enkele dagen eerder bij het hoeden van een koe door een onweer verrast was. Zij vluchtte onder een boom, maar op dat ogenblik vond een hevige detonatie plaats, de koe werd door de bliksem gedood en de vrouw als levenloos tegen de vlakte geslagen. Toen men haar vond, bracht men haar bij, en toen men haar kleding losmaakte om het haar gemakkelijker te maken, trof men op haar borst de afbeelding van de gedode koe aan. Dit voorval moet blijkbaar niet natuurkundig, maar psychologisch worden verklaard. Men kan niet aannemen, dat de bliksem een soort fotografisch werk door de kleding heen op het huidoppervlak veroorzaakte. Door de neergaande bliksem werd veeleer de koe in felle belichting gezet, en dit met grote schrik verbonden monoïdeïsme werd organisch gerealiseerd, net als bij de *dimils*. Reeds in 1786 werd in dezelfde Academie een bericht van Franklin voorgelezen: Een man die op de drempel van zijn huis stond en naar het onweer stond te kijken, zag plotseling de bliksem inslaan in een boom tegenover hem, en op

[568] Macnish: Der Schlaf, 54. *[Lees: Robert Macnish, The Philosophy of Sleep. vert.]*.

zijn borst vond men als stigma de afbeelding van deze boom. De Academie verklaarde dit slechts als een toevallige bloedaandrang, terwijl zich toch ook hier blijkbaar een monoïdeïsme organisch realiseerde. In het jaar 1841 werden een ambtenaar en een molenaarsknecht in de buurt van een populier door de bliksem getroffen. Zowel op de borst van de een als van de ander trof men vlekken aan die leken op de bladeren van een populier. In de akten van de Parijse Academie (van 25 januari 1847) is sprake van een vrouw in Lugano, die tijdens een onweer bij het raam zat en plotseling een trilling ervoer, echter zonder verdere gevolgen. Op haar been had zich duidelijk de vorm van een bloem afgetekend, en die behield zij haar leven lang. In september 1825 lag het schip *Il buon Serra* bij Armiro voor anker en werd door de bliksem getroffen. Op grond van een gewoonte van de Ionische matrozen was aan de fokkenmast een hoefijzer vastgebonden, en toen de bliksem neerkwam, lag net een matroos bij deze mast. Hij werd gedood. Zijn kleding was gescheurd noch geschroeid, maar op zijn rug trof men de precieze reproductie aan van het aan de mast hangende hoefijzer. Du Potet, die over deze gevallen bericht, verklaart ze niet op een aannemelijk wijze. Hij meent, dat de bliksem de op zijn weg liggende objecten projecteert op de huid van de getroffenen, en hij voert inderdaad een voorbeeld aan dat voor deze hypothese lijkt te spreken: Er lag een schip voor anker bij Zante. Het werd door de bliksem getroffen en een op het dek slapende matroos werd gedood. Toen men hem ontkleedde, trof men op zijn borst het getal 44 opgedrukt, groot en goed getekend. Zijn kameraden getuigden, dat zij het nooit op hem gezien hadden. Naar vorm was dit getal echter identiek aan een metalen getal dat in de takelage hing. Hier zou men nog kunnen zeggen dat de matroos, door Donner gewekt, naar buiten kijkend het fel belichte nummer had gezien, maar in een ander geval is de uitleg nog moeilijker. Dr. Dicapulo bericht, dat - eveneens bij Zante - de bliksem een schip trof en een matroos doodde. Toen de arts hem ontkleedde, vond men bij hem een

gordel waarin in de voering veertien goudstukken in twee pakketjes waren ingenaaid; het ene rechts, het andere links. De munten waren van drieërlei grootte. Noch de pakketjes, noch de linnen gordel vertoonden een beschadiging. Op de rechter schouder van de gedode vond men zes kringen opgetekend, naast elkaar op een rij. De grootte ervan kwam precies overeen met de grootte van de munten die de matroos aan de rechterkant droeg, maar die in de gordel alle in een laag op elkaar zaten.[569]

Voor de psychische verklaring van dergelijke verschijnselen uit het monoïdeïsme, spreken de gevallen waar de gestigmatiseerden in het geheel niet door de bliksem waren getroffen. Een merkwaardig geval van deze soort treffen we aan bij de filoloog Casaubonus. In een Engelse stad was het volk in de kathedraal verzameld, toen enige buitengewoon heftige donderslagen weerklonken, die met een onschadelijke blikseminslag verbonden waren. Bij het vreselijke lawaai vielen de mensen op hun knieën, onder wie de vrouw van de bisschop, die kort daarop aan haar man als groot wonder vertelde, dat zij het teken des kruises op haar lichaam droeg. De bisschop lachte eerst, maar overtuigde zich er toen van, en vond hetzelfde teken op zijn eigen lichaam. Naderhand bleek, dat velen van hen die in de kathedraal verzameld waren geweest, hetzelfde teken droegen, op de schouder, of op de borst of de rug.[570] Hier is de verklaring waarschijnlijk deze, dat de bliksem door de hoge kerkvensters zijn schijn wierp op het kruis dat op het altaar was opgericht, waarop alle blikken gericht waren. Hierdoor en door de schrik zouden de aandachtigen gemonoïdeïseerd en gestigmatiseerd zijn. Daarentegen valt bij de hypothese dat de bliksem direct de reproductie veroorzaakte, niet in te zien, waarom hij slechts op de huid van personen verschijnt en niet op de eerste de beste wand, en dat de afbeelding vaak kleiner

[569] Du Potet: Journal du magnétisme, XVI, 527-529.

[570] Casaubonus: A treatise proving spirits, witches and supernatural operations, 119.

leek dan het oerbeeld. Beide omstandigheden spreken voor de psychische uitleg. Het verschijnsel past dus in de rij van de *dimils* van de zwangeren, van de stigmatisering van reli-gieuze extatici, en van de kunstmatige stigmatisering van gehypnotiseerde personen. In al deze gevallen wordt organisch een monoïdeïsme gerealiseerd.

Deze hypothese van mij is in Franse en Italiaanse tijdschriften bediscussieerd en dat heeft, zo schijnt het, het voordeel gehad dat de tegenstanders in dit geval elkaar wederzijds overtuigden en thans aan een *et-et*[571] geloven, waar zij een *aut-aut*[572] vermoed hadden. Ik heb door deze discussie althans ondervonden, dat in individuele gevallen de psychische verklaring niet toepasselijk is, omdat de gemonoïdeïseerde ontvanger ontbreekt, en dus een werkelijke, fotografische verrichting van de bliksem aanwezig is. In 1867 sloeg de bliksem in in de kerk van Bagny en het misboek op het altaar werd omgeworpen. Op het witte altaardoek vond men, van rechts naar links gedrukt, de op de consecratie betrekking hebbende woorden, met uitzondering van die welke in het boek roodgedrukt stonden. Natuurlijk werd dit als een groot wonder neergezet.[573] De Italiaanse Rivista maakte mij op dit geval opmerkzaam, en voegde daar nog een ander geval aan toe, van de bliksem die in 1852 een palm trof, op de bladeren waarvan men daarna afbeeldingen van mensen vond, die op een afstand van 330 meter hadden gestaan.[574]

Er is bij de magnetische functies die onbewust en onwillekeurig plaatsvinden, niet altijd een speciale sterkte van het monoï-deïsme nodig om ze op te wekken. Perty vertelt, dat de regeringsraad J., een geletterd en nuchter man, de gewoonte had

---

571 *[‘en-en’. vert.]*.
572 *[‘of-of’. vert.]*.
573 Metzger: Le spiritisme scientifique, 346.
574 Rivista di studi psichici, september 1897, p. 312

om na het eten zijn siësta te houden. Daarbij overviel het hem enkele keren, dat hij boven het lezen insliep, zodat het boek op zijn gezicht kwam te liggen en zijn neus tussen de bladzijden stak. Toen hij na het ontwaken de lecturen weer opnam, ontdekte hij, dat hetgeen volgde, vele gedrukte pagina's lang hem bekend was, hoewel het boeken waren die hij voor het eerst las.[575] Hier wordt dus de drang om verder te lezen, als monoïdeïsme in de slaap overgenomen, en omdat het zich bij gesloten ogen normalerwijze niet laat realiseren, treedt het overeenkomstige overnemen in bij de transcendentale vermogens, en volgt het helderzien.

Het verklarende beginsel van het monoïdeïsme is voor de transcendentale psychologie ongemeen vruchtbaar. Het is de gemeenschappelijke oorzaak voor verschijnselen van de uiteenlopendste aard. Het kan de normale vermogens, bijvoorbeeld de herinnering doen toenemen; het verdicht de reflectie totdat de intuïtieve en geniale kennis intreedt; het kan helderzien, vérzien en op afstand werken en de magische genezing, evenals de *dimils* en de stigmatisering bewerkstelligen, en zich dus zowel in de intellectuele als in de organische sfeer doen gelden. Hoe toegespitster het monoïdeïsme is en hoe dieper het de wil beïnvloedt, des te dieper werkt het op het onbewuste in en wekt het de magische vermogens van de ziel. In de normale, polyïdeïstische toestand, waar wij bijna nooit uitkomen, beschikken wij slechts over de vermogens waarvan wij ons bewust zijn. In de monoïdeïstische toestand worden de vermogens van het onbewuste, dat wil zeggen, van de ziel aangetrokken en wel die, welke tot het realiseren van het monoïdeïsme nopen. Niet het bewustzijn, maar de ziel is organiserend, intuïtief kennend, vérziend en werkend op afstand, en wanneer het monoïdeïsme tot de ziel doordringt, opent het voor ons de gehele schat aan transcendentale vermogens die in de biologische ontwikkeling

[575] Perty: Blicke in das verborgene Leben, 197.

steeds meer aan het bewuste leven worden toegevoegd, en anticipeert het op deze ontwikkeling. Wanneer onder aanwending van de monoïdeïstische hevel deze vermogens reeds binnen het individuele leven tot de bewustzijns-psychologie kunnen worden gerekend, kan men niet goed twijfelen aan de mogelijkheid van een experimentele, magische psychologie. Ze is slechts aan de enige voorwaarde gebonden dat wij ons willekeurig monoïdeïstisch kunnen maken.

In de natuurlijke patronen van de magische werkzaamheid van de mens, verkrijgt het monoïdeïsme zijn grote invloed door de grote gevoelswaarde van de in ons bewustzijn binnendringende voorstelling, zodat alle andere daarbij vergeten worden en de aandacht krampachtig op de ene gericht is. Deze grote gevoelswaarde kan niet altijd experimenteel worden opgewekt, maar deze moeilijkheid kan omzeild worden. De contractie van de aandacht moet ook dán optreden, wanneer wij eerst een bewustzijn leegmaken en het dan aan één enkele voorstelling overleveren. Het middel daartoe levert ons onze experimentele psychologie, al staat die nog zo in de kinderschoenen. Wij kunnen iemand monoïdeïstisch maken door hem in de hypnotische slaap een externe suggestie te geven, en zo moet hetzelfde kunnen worden bereikt als wat een onwillekeurige autosuggestie of een objectsuggestie bereiken kan.

Hetzelfde prestatievermogen van deze drie soorten van suggestie blijkt reeds uit hun wezenlijke gelijkvormigheid, aangezien het enige onderscheid daarin de bron is, waaruit ze stammen. Hetzelfde prestatievermogen wordt echter ook empirisch bevestigd door de parallelle vergelijking van de natuurlijke patronen met de kunstmatige. Dit parallellisme kan via een rij voorbeelden worden aangetoond. Omdat de externe suggestie als hevel van de magische werkzaamheid nog niet werd aangewend, moet ik deze voorbeelden ontlenen aan het

normale psychische leven, hetgeen voor het bewijs van die gelijkvormigheid niettemin afdoende is.

Het is een bekend feit, dat moeders door het geringste gerucht van hun kleine kind gewekt worden, terwijl een lawaai van andere aard hen niet wekt. De zorg voor het kind is hier als autosuggestie in de slaap overgenomen. Het onbewuste blijft met betrekking tot deze zorg op de loer liggen, dat wil zeggen, dat het geen onbewuste is, maar een transcendentaal bewustzijn. Evenzo ontwaken mensen die zeer bang zijn voor brand, bij ieder lawaai door vuur, ook al ontwaken ze verder niet bij enig ander gerucht. Liébault vertelt over zo'n geval.[576] Bij Forel vinden we het parallelle geval van de externe suggestie. Hij zegt: "Ik hypnotiseer bijvoorbeeld een bewaarder en verklaar hem, dat hij het grootste lawaai niet hoort en er niet wakker van wordt. Ik klap met mijn handen voor zijn oren, fluit luid in zijn oren; hij wordt niet wakker. Dan zeg ik tegen hem, dat hij bij een driemalig zachtjes knisperen van mijn nagels (zo zacht, dat geen enkele van de andere aanwezigen het hoort) direct zal ontwaken. Daarop ontwaakt hij direct, herinnert zich het knisperen, maar heeft van het klappen en fluiten "niets gehoord". Dan leg ik hem uit, dat hij 's nachts van het grootste lawaai en kloppen van de kabaal makende geesteszieken absoluut niets zal horen en rustig verder zal slapen. Daarentegen zal hij direct ontwaken zodra een zieke iets ongewoons of gevaarlijks doet. Sinds zeven jaar voer ik deze methode door, bij alle bewakende personen van de onrustige afdeling die dat willen (dat zijn ze bijna allemaal), en sindsdien zijn de nerveuze uitputtingen en slapeloosheden bij dat personeel zo goed als verdwenen, terwijl de bewaking van de zieken aan veiligheid heeft gewonnen."[577]

---

[576] Révue de l'hypnotisme, VIII, 72.
[577] Forel: Der Hypnotismus, 59.

Een andere autosuggestie die in de slaap kan worden overgenomen, is die van het ontwaken op een bepaalde minuut. Het parallelle geval aan de kant van de externe suggestie is bekend. Iedere hypnotiseur is in staat, de duur van de kunstmatige slaap tot op de minuut te bepalen.

Er zijn gevallen van een alternerend bewustzijn waar men zich periodiek voor een andere persoon houdt, bijvoorbeeld een Franse emigrant, en dan nog slechts gebroken Duits spreekt. Deze gedaanteverwisseling van de persoonlijkheid door autosuggestieve idee-fixen kan echter ook door externe suggestie bewerkstelligd worden, wat Du Potet reeds wist.[578] En toen Forel een jongedame de suggestie deed dat zij geen woord Frans meer kon spreken, kon zij zich niet meer van haar taal bedienen, totdat hij de suggestie ophief.[579]

De artsen kennen het verschijnsel van de ingebeelde, nerveuze zwangerschap bij de vrouwen die naar kinderen hunkeren. Men heeft het in recentere tijd ook waargenomen bij meisjes die in voortdurende angst leven dat zij moeder worden.[580] Dat valt te begrijpen, omdat een dergelijke angst evenzogoed een monoï-deïsme is als de hunkering naar kinderen. Er treden dan allerlei symptomen op, en zelfs wordt men bewegingen van de foetus gewaar. Du Potet heeft deze symptomen bij een somnambule opgeroepen door haar met een zwangere in contact te brengen.[581] Dat men door externe suggestie hetzelfde kan bereiken, bewijst een geval bij Janet. Hij bracht in 1888 zijn somnambule Rose terug naar april 1886, maar er gebeurde iets geheel anders dan hij verwachtte. Zij zuchtte, klaagde over vermoeidheid en over het feit dat ze niet kon lopen. De verklaring die hij verlangde, gaf zij, door op haar onderlichaam

---

[578] Du Potet: La magie dévoilée, 130.
[579] Forel: 71.
[580] Révue de l'hypnotisme, XI, 289-301.
[581] Du Potet: Magie dévoilée, 183.

te wijzen en over haar situatie te spreken. Hij begreep pas toen hij haar opgeblazen, gespannen onderlichaam zag, dat hij haar zonder het te weten in haar vroegere zwangerschapsperiode had teruggezet.[582]

Forel vermeldt een waanzinnige, die dikwijls plotseling een idee-fixe had en zich erover beklaagde, dat de directeur of de assistent van de inrichting hem op ongelofelijke wijze mishandeld had, waar geen woord van waar was.[583] Deze autosuggestieve misleiding van de herinnering vindt zijn parallellen bij de retroactieve hallucinatie, opgewekt door Bernheim, door de proefpersonen te suggereren dat zij dagen of weken eerder een scène hebben beleefd, wat zij na het ontwaken vast geloven.

Bij de convulsionnairen van Saint-Médard komt een mijnheer Fontaine voor, die in de crisis verklaarde, dat hij gedurende de gehele resterende tijd van het jaar slechts van water en brood wilde leven. Na het ontwaken wist hij daar niets meer van, maar hij voerde deze posthypnotische autosuggestie door.[584] Het is bekend, dat de hypnotiseur het in de hand heeft om door externe suggestie de trek in eten weg te nemen, of op een bepaalde voeding te richten.

Een interessant geval dat de gelijksoortigheid van autosuggestie en externe suggestie in het licht stelt, wordt verteld door Forel. Een zeer intelligente dame had hem zien hypnotiseren, wat haar zeer interesseerde. In een volgende nacht ontwaakte zij door hevige tandpijn. Ze probeerde daarop die weg te suggereren door de stem van Forel en de monotone inhoud van zijn

[582] Janet: L'automatisme psychologique, 160.
[583] Forel: 98.
[584] Janet: 248.

suggestie luid na te bootsen. Het gelukte haar volledig om de pijn te verdrijven, sliep in en was na het ontwaken pijnvrij.[585]

De gelijksoortigheid van autosuggestie en externe suggestie blijkt ook uit het feit, dat ze in conflict komen en elkaar kunnen opheffen. Er kwam een vrouw bij de hypnotiseur om zich van de drankzucht te laten genezen. Het succes bleek al vanaf de eerste zitting: ze had niet de minste zin meer om te drinken, en spotte over de mensen in haar omgeving die haar weer wilden verleiden. De verbetering hield een halfjaar aan. Toen droomde de vrouw echter dat haar zus naar haar toekwam en tegen haar zei, dat het flauwekul was, en dat zij in de ochtend weer brandewijn moest drinken. In de dagen daarop was ze weer beschonken, en zij werd pas weer definitief genezen toen ze de suggestie kreeg, dat geen enkele droom en geen enkel aanspreken door anderen, het bevel van de hypnotiseur kon doorkruisen.[586] Ter beoordeling van dit geval hoef ik vast niet eerst te zeggen, dat de bewijskracht van een gedramatiseerde, gedroomde autosuggestie tegelijkertijd die van de externe suggestie in zich bergt.

Overal tonen zich dus de autosuggestie en de externe suggestie als gelijkwaardig, omdat ze beide nu eenmaal monoïdeïsmen zijn. Deze lijst zou naar behoefte verlengd kunnen worden. Het bestaan van dit parallellisme kan zelfs benut worden om discussies te beslechten. De vraag die niet tot rust wil komen, of werkelijke misdaden gesuggereerd kunnen, kan niet door het experiment volledig beslist worden, want de twijfelaars kunnen gevoeglijk niet van ons verlangen dat wij bij experimenten werkelijke gifstoffen of geslepen dolken verstrekken, in plaats van onschadelijker voorwerpen. Het bewijs kan echter indirect worden geleverd door de verwijzing naar het parallelle geval bij de autosuggestie. Het kan ieder van ons gebeuren dat hij in de

[585] Forel: 75.
[586] Révue de l'hypnotisme, IX, 338.

droom een moordenaar wordt. Dat hoeven wij ons moreel niet aan te trekken, aangezien wij in de droom aan de op ons afkomende impulsen geen weerstand kunnen bieden, en de gedachte aan de daad alleen al, zich beeldend omzet in de daad zelf. Wanneer echter een dergelijke dromer tot slaapwandelaar wordt, kunnen misdadige impulsen bedenkelijke gevolgen hebben. Een seminarist in Frankrijk stond 's nachts op, ging de kamer van de professor binnen en haalde met drie messteken naar hem uit, die hun doel evenwel misten.[587] Een andere slaapwandelaar zwom met een degen de Seine over, vermoordde iemand van wie hij zich vroeger had voorgenomen dat hij hem zou doden, en zwom weer terug.[588] Charpignon heeft negen door slaapwandelaars begane pogingen tot moord aangevoerd. Twee waren zonder resultaat, twee werden gevolgd door zware verwondingen, en vijf door dodelijke wonden. In drie van deze gevallen greep het gerecht in. Twee eindigden met vrijspraak; in het derde werd het onderzoek verijdeld.

Wanneer dus dergelijke misdaden door autosuggestie mogelijk zijn, kan het parallelle geval van de externe suggestie niet worden betwijfeld. Dergelijke autosuggesties in de slaap kunnen zelfs posthypnotisch doorwerken. Een reeds bestaand, maar nog zwalkend misdadig voornemen kan door de droom versterkt worden. Wanneer een dader zich maandenlang met zijn opzet bezighoudt, zal hij daar begrijpelijkerwijze voor het inslapen dikwijls aan denken. Een dergelijke in de slaap overgenomen autosuggestie kan gemakkelijk een droom opwekken die in gedramatiseerde vorm de bedenkingen lamlegt. De jakobijner monnik Jacques Clément, die in 1589 Henri III vermoordde, droomde een paar dagen eerder dat een engel voor hem trad en hem een zwaard gaf met de woorden: "Broeder Jacques, ik ben de afgezant van de almachtige God om u kond te doen, dat de tiran van Frankrijk gedood moet

587 Bernheim: Hypnotisme, 142.
588 Moritz: Magazin für Erfahrungsseelenkunde, VII, 2, 79.

worden."[589] Hier toont zich duidelijk de vrijwel bij alle daders voorhanden zijnde grootheidswaan. De inbeelding dat men het door de voorzienigheid uitverkoren werktuig is, wordt in de droom gedramatiseerd, en deze autosuggestie trekt posthypnotisch het misdrijf aan. Staaps, die het voornemen meedroeg om in Schönbrunn Napoleon I te vermoorden, schreef voor de aanslag aan zijn vader: "Hedennacht is God aan mij verschenen. Hij had een gezicht dat op de maan leek. Zijn stem zei tegen mij: 'Ga voorwaarts, je voornemen zal slagen, maar je zult er bij omkomen!'"[590] Bij waanzinnigen kan de gehele impuls komen van dergelijke autosuggesties in de droom. Een weduwe hoorde in drie opeenvolgende nachten een stem roepen: "Dood je dochter!" Na lang geboden weerstand voerde zij het bevel uit.[591] Wellicht zijn sommige inbeeldingen van waanzinnigen slechts posthypnotische autosuggesties van een droom, en wij mogen ons over de sterkte daarvan niet verbazen, aangezien immers ook externsuggestieve hallucinaties dikwijls nog levendiger worden ondervonden dan de werkelijkheid zelf. Liégeois gaf aan een persoon de suggestie om diens horloge aan hem af te geven, en toen dat gebeurd was, gaf hij hem de verdere suggestie dat er nu twee horloges op zijn hand lagen, waarvan hij die van hemzelf moest pakken. Hij nam niet het werkelijke horloge, maar het denkbeeldige horloge.[592] Net als gewaarwordingen kunnen ook motieven die door een droom verschaft worden, de gewaarwordingen die in de werkelijkheid gegeven zijn, aan invloed[593] overtreffen en tot misdaad aansporen. Bij de volstrekte gelijksoortigheid der beide soorten suggesties moet ook aan de externe suggestie deze invloed worden toegerekend.

---

[589] Tribune médicale (1895), 152.
[590] Révue de l'hypnotisme, IX, 299.
[591] Ibid.: IX, 298.
[592] Ibid.: 299.
[593] *["Gewalt". vert.]*.

Het zou gemakkelijk zijn om het volledige parallellisme der beide groepen series te tonen door de voorbeelden die in de literatuur verstrooid liggen, en de eventueel aanwezig hiaten van de externsuggestieve series door nieuwe experimenten te completeren. Het aangevoerde voldoet echter, om de toch al vanzelfsprekende stelling te bewijzen dat suggesties, ongeacht uit welke bron ze komen, dezelfde werking hebben. Er is zelfs een experiment geweest om de externe suggestie door een aanbevolen autosuggestie te vervangen. De in de transcendentale psychologie goed ingevoerde magnetiseur Bende Bendsen heeft in het begin van onze eeuw deze test uitgevoerd. Zijn somnambule had voor zichzelf een precieze aanwijzing gegeven en drong aan op een punctuele uitvoering ervan. In plaats van haar slechts de posthypnotische herinnering daaraan te suggereren, beval hij haar, het gehele voorschrift enkele keren te herhalen en zich stellig voor te nemen de herinnering daaraan over te nemen in het waken. Zou zij dan haar gedachten daar zo lang op gericht hebben, dat zij zou geloven dat zij alles kon onthouden, dan zou zij het hem moeten meedelen. Ze deed dat na ongeveer twaalf minuten. Hij wekte haar en toen hij vroeg of zij geen herinnering uit haar slaap had, herhaalde zij het voorschrift net zo volledig als zij het in de slaap had gegeven.[594]

Het parallellisme van de beide series, dat de gelijksoortigheid van de beide soorten suggesties bewijst, toont nu inderdaad een groot hiaat en wel op het belangrijkste punt. De autosuggestieve reeks toont in ontelbare voorbeelden, dat het monoïdeïsme alle magische vermogens kan opwekken; aan de suggestieve reeks van buiten daarentegen kleeft een hiaat: de parallelle gevallen ontbreken. Uitgaande van de algemene gelijksoortigheid van de beide soorten suggesties, die er doorgaans is, kunnen we wel met grote zekerheid beweren, dat in de serie van de externe suggestie, het parallellisme niet plotseling kan wegvallen, en

[594] Archiv für tierischen Magnetismus, XI, 1, 117.

dat veeleer het hiaat slechts berust op een gebrek aan proefnemingen, en dat het opgevuld kan worden. Het bewijs moet kunnen worden geleverd dat ook het kunstmatige, door externe suggestie aangevoerde monoïdeïsme magische functies kan activeren. Dat het parallellisme ook op dit punt geldt, is des te zekerder aangezien de meest voorkomende en de best bewezen externe suggestie, namelijk de geneeskundige, de natuurlijke geneeskracht activeert; wat dus een magische kracht is die niet tot het bewustzijn behoort, maar aan het zogenaamde onbewuste, de ziel.

Wanneer een plotseling gevaar dat ik wil ontvluchten, mij het gebruik van mijn verlamde voet verleent, bestaat de onzichtbare maar natuurwetmatige voortgang uit het met groot geweld toezenden van een stroom aan levenskracht, dus een od-stroom, naar de verlamde ledemaat. Het od is namelijk de materiële drager van de levenskracht. Iedere organiserende werking op ons eigen lichaam vooronderstelt echter een van dit lichaam onderscheiden en scheidbare agent, en wel de ziel die in het occultisme het odische of astrale lichaam heet. De eigenlijke geadresseerde bij de geneeskundige suggestie is dus de ziel. Wanneer deze in het aangevoerde voorbeeld bij een plotseling intredend gevaar, bijvoorbeeld brandgevaar - en daarmee door een objectsuggestie geprikkeld - een odische congestie naar de verlamde ledemaat leidt, zal geen enkele verstandig mens bestrijden dat een dergelijke magische genezing ook dan kan plaatsvinden, wanneer iemand de kamer van de zieke binnenstormt met de uitroep dat het hele huis in vlammen staat - externe suggestie -, of wanneer de zieke de schijn van de ondergaande zon voor een vlammenschijn houdt - autosuggestie. De drie soorten suggestie kunnen dus worden uitgewisseld. Ze hebben namelijk gemeenschappelijk, dat ze alle drie monoïdeïsmen zijn. Het monoïdeïsme is dus de hevel bij de magische genezing. Het kan dus ook andere magische functies activeren. Wanneer het monoïdeïsme ze in de natuur-

lijke autosuggestieve patronen daadwerkelijk activeert, moet het dat ook kunnen wanneer het een externe suggestie is.

Het is niet gerechtvaardigd om pas dan van magische functies - waarvan de agent steeds het astrale lichaam is - te spreken, wanneer de odische werking boven de periferie van het lichaam uitstijgt, of het gevormde astrale lichaam zich helemaal van het lichaam losmaakt, zoals bij de dubbelganger het geval is, en bij de verschijningen van levenden op afstand. Maar de grote betekenis van het monoïdeïsme voor de magische psychologie valt het beste af te leiden uit het feit dat ook de genoemde verschijnselen, dus de hoogste magische functies, in de meeste gevallen dan optreden, wanneer bij de agent een dominerende voorstelling met een diepe gevoelswaarde op de voorgrond van zijn bewustzijn staat. Bijvoorbeeld de hevige wens om op een verre plek te zijn, of de diepe hunkering naar iemand die afwezig is. Hiertoe behoren de talrijke gevallen van telepathie waarbij de agent in levensgevaar is, zijn bewustzijn volledig toegespitst is op de gevaarlijke situatie, en hij tegelijkertijd gemonoïdeïseerd is door gedachten aan de familieleden die zich ver weg bevinden en aan wie hij verschijnt.

Tenslotte moet echter de grote betekenis van het monoïdeïsme ook nog daarin worden getoond, dat de werking ervan zelfs na de dood voortduurt. Wanneer de geëxterioriseerde dubbelganger een werkzaamheid toont, is die steeds toepasselijk bij het monoïdeïsme dat haar oproept. Bestaat dat er bijvoorbeeld uit, dat een zwaargewonde aan zijn niet aanwezige vrouw denkt, dan vertoont zich deze verschijning met de overeenkomstige wond. Het is niet anders bij de definitieve scheiding van het astrale lichaam van het stoffelijke lichaam, die we de dood noemen. Ook de spoken van verstorvenen zijn dikwijls op een dusdanige wijze werkzaam, dat wij duidelijk het monoïdeïsme herkennen waar zij in het doodsuur door geprikkeld waren, en dat zij mee over de dood heen hebben

getild. Daarin ligt ook het sterke bewijs dat monoïdeïsmen en suggesties niet in het bewustzijn blijven steken, en dat het onbewuste waarin ze doordringen, de ziel is, het astrale lichaam.

Dat de magische functie van verstorvenen door een aardse hevel *post mortem* nog in beweging kan worden gezet, kan men verwachten, aangezien de dood in het geheel geen andere verandering voor ons met zich meebrengt dan de bevrijding van het stoffelijk lichaam, maar ons psychologisch op voorhand geheel onveranderd laat. De berichten waarin het gedrag van de spoken precies zo is als het zou moeten zijn, namelijk wanneer een monoïdeïsme over de dood heen werd meegenomen, zijn zo talrijk, dat men er een boek over kan schrijven. Ik moet mij zuiver beperken tot aanduidingen.

In de eerste plaats verschijnen de verstorvenen meestal aan de personen waarvan bijna met zekerheid kan worden voor-ondersteld dat aan hen in het doodsuur gedacht is: de bruid aan de bruidegom, de moeder aan het kind, de vriend aan de vriend, et cetera. Of zij verschijnen op de plekken waarop hun laatste gedachten gericht waren. Tot slot is ook hun gedrag van dusdanige aard, dat het verklaarbaar wordt wanneer verondersteld wordt dat er een monoïdeïsme is dat in het doodsuur is overgenomen. Wanneer wij bijvoorbeeld lezen, dat luitenant Bigot, die zich op zee bevond, de verschijning van zijn achtergelaten vrouw kreeg, die hem stervend toescheen[595] - het was twee uur voor haar werkelijke dood -, dan moet worden aangenomen, dat de stervende door de gedachten aan hem, en door het verlangen om afscheid te nemen, gemonoïdeïseerd was. Het verschijnen van verstorvenen heeft dus dezelfde oorzaak.

[595] Kerner: Magikon: II, 281.

In een Frans dorp verloor een vrouw haar moeder door de dood. Sedert deze tijd hoorde zij, wonend op de begane grond, 's nachts een voortdurend lopen en rommelen in de kelder, en tenslotte was het haar niet meer mogelijk om het gerucht aan de aanvankelijk vermoede ratten toe te schrijven. Ze ging naar de pastoor, die haar de verstandige raad gaf, in alle hoeken van de kelder zorgvuldig na te gaan of daar iets verstopt was. In een van de verborgenste hoeken vond zij een som gelds begraven, en sedert deze tijd hield het lawaai op.[596] Vermoedelijk had de verstorvene niet meer de tijd gehad om haar dochter over deze schat een mededeling te doen, en was zij met de gedachte daaraan gestorven. In een ander geval verschijnt een spook herhaaldelijk bij een kast en toont daarmee tenslotte aan zijn erfgenaam, een arme man, een verborgen opening waarin een buidel met geld werd gevonden, waarop het spook verdwijnt en niet meer komt.[597] In dit geval verwondert de berichtgever zich erover, dat een verstorvene wegens een geringe som gelds niet tot rust kan komen. De zaak valt echter te verklaren, wanneer wij een overgenomen monoïdeïsme aannemen. Daarmee is natuurlijk alleen maar gezegd, dat ook dergelijke onbelangrijke monoïdeïsmen zich moeten uitleven, maar zeker niet, dat ze het totaal aan psychische inhoud van het leven aan gene zijde vormen. Het is een oeroud volksgeloof, dat het spookt op plekken waar een zware misdaad begaan is. Het volk zegt, dat de moordenaar tot de plek van zijn daad verbannen is, om die in te lossen. De juiste verklaring kan van het monoïdeïsme komen. Wellicht kan over iedere moordenaar vooropgesteld worden, dat hij in het doodsuur door de herinnering aan zijn daad en de vrees voor de mogelijke gevolgen daarvan gemonoïdeïseerd is. Ook wordt vaak bericht, dat het slachtoffer van een moordenaar herhaaldelijk aan hem verschijnt, en dat kan verklaard worden doordat de gedode van nature door de aanblik van zijn moordenaar gemonoïdeïseerd was. Nemen we daarbij de diepe

[596] d'Assier: l'Humanité posthume, 35.
[597] Kerner: Blätter aus Prevorst, XI, 79-83.

haat die de vermoorde moest ondergaan, dan kunnen daaruit ook de postume gevolgen van deze haat verklaard worden, namelijk de talrijke berichten dat de vermoorden aan een willekeurig iemand verschijnen, meestal in de droom, en de misdaad ophelderen, hetgeen reeds enige malen bij gerechtelijke processen door de getuigen onder ede bevestigd werd. Wanneer de mensheid eenmaal van deze dingen op de hoogte is, zullen moordenaars niet alleen met de mogelijkheid moeten rekenen dat misdrijven door de autoriteiten ontdekt worden, maar ook met de mogelijkheid dat iedereen die aan een moord ten slachtoffer valt, het in de hand heeft om door een passend monoïdeïsme de postume onthulling van het misdrijf voor te bereiden. Uit deze afweging volgt ook, dat in het debat over de doodstraf eveneens de vraag in acht moet worden genomen in welke zielstoestand wij de fantomen brengen van degenen aan wie wij deze straf voltrekken.

Wij kunnen ons niet genoeg indenken hoezeer het psychische leven van de verstorvenen op dat van de mens lijkt. Niet voor deze gelijkenis moet het bewijs worden geleverd, maar voor het beweerde tegendeel. Monoïdeïsmen moeten zowel bij levenden als verstorvenen dezelfde werking hebben. Dat blijkt heel duidelijk bij het oude kindermeisje over wie bericht wordt bij Kerner. Ze was erg ziek en men verwachtte reeds haar einde. In de nacht, toen de ziekenverzorgster was ingeslapen, kwam de zieke overeind. Ze ging de kamer in waar het door haar zeer innig geliefde kind sliep. Men bracht haar met moeite in haar bed terug, maar ze zei herhaaldelijk: morgen rond deze tijd kom ik toch terug. Het was één uur ’s nachts. Wat zij nu in deze nacht op grond van haar hartstochtelijke monoïdeïsme gedaan had, herhaalde zich inderdaad op hetzelfde uur in de nacht daarop, maar - aangezien zij intussen was gestorven - als fantoom. Ze klopte aan de deur, en dat herhaalde zich enkele weken lang, zonder dat het fantoom gezien was.[598] Het behoort

[598] Kerner: V, 107.

tot de kenmerken van de echtheid van een spookverhaal, wanneer daarvoor een passend monoïdeïsme kan worden vastgesteld, en het spook ophoudt zodra er iets gebeurt wat dit monoïdeïsme opheft. Zouden daarentegen alle spookverhalen verzonnen zijn, dan zou het onverklaarbaar zijn dat te allen tijd en in alle landen de onbeteugelde fantasie van duizenden vertellers dergelijke gemeenschappelijke kenmerken verzonnen had.

Daar sluiten de gevallen bij aan, waar tussen intieme vrienden is afgesproken dat degene die het eerst sterft, zal verschijnen aan de ander. Zulke afspraken worden echter niet bekrachtigd door het monoïdeïsme, zodat er ook zelden aan wordt gehouden. Mij is het geval bekend, dat de vader van onze dichter Martin Greif met twee intieme vrienden bij het afscheid deze afspraak uitwisselde. Hij ging toen met de expeditie van de Beiers naar Griekenland[599], en daar zag hij bij het betreden van zijn kamer de verschijning van die ene vriend. Van diens verscheiden had hij geen bericht gekregen. Een Boheemse graaf, die door dr. Klein in Straatsburg aan een zware verwonding werd behandeld en herstelde, wisselde met zijn arts de afspraak uit, dat degene die het eerst zou sterven, zou verschijnen. Na drie maanden zag de arts het fantoom van de graaf met een bloedende wond in de hartstreek. Hij was in hetzelfde uur in een frontdienst door het hart geschoten.[600] Dergelijke afspraken kunnen alleen dan worden gerealiseerd, wanneer ze zo ernstig bedoeld waren, dat in het doodsuur, waarin wij in de regel geheel andere monoïdeïsmen hebben, de herinnering daaraan terugkeert. Veel zekerder zou echter het resultaat moeten zijn, wanneer men aan een stervende de externe suggestie doet, dat hij op een bepaald uur op een bepaalde plek moet verschijnen, waarbij dan alles zo kan worden voorbereid, dat we een identiek bewijs verkrijgen.

---

[599] *[Mogelijk in 1832, ter gelegenheid van de troonopvolging aldaar door prins Otto van Beiren.* vert.*]*.

[600] Kerner: IX, 138.

Wanneer wij nu zien, dat het gedrag der fantomen bepaald wordt door de monoïdeïsmen waarmee zij sterven, dan blijkt voor de praktijk, dat wij spookgeschiedenissen kunnen uitschakelen wanneer wij proberen het monoïdeïsme te onderzoeken dat ze oproept, en wanneer wij dat dan in plaats van het fantoom realiseren. Het volksgeloof heeft dus weer eens een keer gelijk wanneer het zegt, dat spoken door de een of andere gedachte bedrukt zijn, en dat men hun moet vragen: wat verlang je? Een mij bekende dame zag in het door haar bewoonde slot herhaalde malen het fantoom van een prelaat, wiens portret zich bevindt op een groepsbeeltenis die in het slot hangt. Het fantoom gaf zelf uiting aan zijn wens met de woorden: “Zoek bij de dertiende pijler!” Helaas is tot nu toe niet achterhaald kunnen worden op welke plek deze woorden betrekking hebben. Ik heb in de spookkamer van dit slot in gezelschap van twee vrienden, van wie een een medium is, vrijwel de gehele nacht zonder een opmerkelijk resultaat doorgebracht. Ik twijfel er echter niet aan, dat ook dit spook op een monoïdeïsme berust, en dat er een einde aan hem zou komen wanneer aan de wens van het fantoom beantwoord werd.

Een met mij bevriende tegenstander schreef mij onlangs, dat hij niet kon geloven aan spookverhalen en de berichten over spiritistische seances, alleen al omdat daaruit zou blijken dat het lot van de verstorvenen onzegbaar treurig is.[601] Deze tegenwerping is niet gerechtvaardigd. Van het totale psychische leven van gestorvenen kunnen wij mensen slechts de weinige bestanddelen bevatten die op een terugkeren van hun gedachten naar de aarde berust, en daartoe behoren de monoïdeïsmen waarmee zij stierven. Slechts deze terugkerende gedachten kunnen tot spookgedachten aanleiding zijn. Alles wat

---

601 *[Een onhoudbare logica. Het zou immers impliceren, dat men een feitelijke toestand alleen als zodanig accepteert wanneer men er een plezierig gevoel bij heeft.* vert.*]*

betrekking heeft op het hiernamaals zelf, wat hun leven vervult, kunnen wij niet vaststellen, omdat het geen aanleiding geeft tot spookverschijnselen. Uit spookverhalen volgt dus niet, dat het leven der verstorvenen daarin opgaat en verder geen inhoud heeft.

Bij een spiritistische seance werd een mededeling verkregen die met Napoleon ondertekend was. Men zou er niet op gelet hebben, wanneer niet een andere mededeling gezegd had, dat de eerste van een verstorvene afkomstig was, die tijdens zijn leven aan het gekke denkbeeld leed dat hij Napoleon was. Het zou nu heel fout zijn daaruit de conclusie te trekken, dat gekken ook in het hiernamaals gek blijven. Integendeel zien wij reeds bij waanzinnigen die in somnambulisme worden gebracht, dat hun transcendentale bewustzijn vrij is van de ziekten van het zintuiglijke bewustzijn. Dat geval bewijst dus slechts, dat de verstorvene in zijn herinnering aan het aardse leven, het zo voorstelt als het was. Bij een andere seance voelde het medium zich rillerig en verkouden, terwijl het onder controle stond van de geest van een verstorvene die ziek geworden was. En in weer een ander geval geloofde het medium te moeten stikken, omdat de verstorvene die zich meldde, bij een brand gestikt was.[602] Daaruit volgt niet, dat wie verdrinkt, het in het hiernamaals voortdurend koud heeft, en dat wie in een brand is omgekomen, in het hiernamaals voortdurend stikt. Veeleer volgt er slechts uit, dat wanneer de dood van een persoon verknoopt was met een monoïdeïstische toestand, deze weerspiegeld wordt door de terugkerende herinnering, en dat hij op het medium overgaat en zich net zo uit als de suggestie die aan een gehypnotiseerde gegeven is dat hij in het water ligt, of dat hij midden in een brand staat.

De vraag van Hamlet, welke dromen in de slaap van de doden voor kunnen komen, zal wellicht nooit beantwoord kunnen

[602] Aksakow: Animismus und Spiritismus, 709, 711, 713.

worden. Ook het gedrag van de fantomen bij spiritistische seances laat zeker geen conclusie toe over het leven in het hiernamaals. Het verraadt ons in tegendeel slechts wat er optreedt wanneer een verstorvene uit zijn element treedt en in het hem vreemd geworden element van het hier en nu terugduikt. De spiritist die zijn bezonnenheid niet verliest, moet zich dus realiseren dat het spiritisme ons niet het hiernamaals onthult, maar slechts weinig aanrakingspunten tussen het hier en nu en het hiernamaals; slechts enkele residuen waarmee verstorvenen nog met onze aarde verknoopt zijn. Al het overige blijft aan vermoedens onderhevig. Wat in het leven in het hiernamaals qua positief gehalte aan nieuws geboden wordt, weten wij niet. Wij weten maar één ding zeker, namelijk welke bestanddelen van het aardse leven in het hiernamaals wegvallen, en wanneer wij daarover nadenken, blijkt, dat in vergelijking met het aardse leven, het hiernamaals een zaligheid kan worden genoemd.

Uitgaand van het monoïdeïsme in de aanschouwelijkheid, van het eenvoudige psychologische verschijnsel van het leven, waar het waargenomen onderwerp al naar gelang van het fixatiepunt uiteenlopend gestalte krijgt, hebben wij dus het monoïdeïsme in de reflectie en in de gewone psychologie ontleed, vervolgens via de transcendentale psychologie en tot slot nog in het psychische leven van de verstorvenen opgetekend. Het kronkelt door al deze gebieden als een rode draad. Het verbindt dus verschijnselen die erkend worden door de officiële wetenschap met die van het occultisme, die door de wetenschap nog steeds ontkend worden. Wellicht brengt het afwegen van deze verwantschap enkele twijfelaars tot bezinning, doordat zij er uit kunnen afleiden dat wij, occultisten, de officiële wetenschap niet elimineren, maar vervullen; en niet omstoten, maar willen uitbreiden, en wel niet in een willekeurig gekozen richting, maar in een die de wetenschap noodwendig moet inslaan, juist omdat ze slechts datgene zal erkennen, wat aan het tot dusver

erkende kan worden vastgeknoopt. Wij lopen dus op gelijke paden. Het enige onderscheid is, dat wij, occultisten, naar voren zijn gesneld, terwijl de vertegenwoordigers van de officiële wetenschap hekkensluiters zijn.

Na deze algemene presentatie van de magische werking van het monoïdeïsme, moet ik die nu in een rij van zo mogelijk nog markantere, bijzondere gevallen uitvoeriger uiteenzetten. Ik ontleen ze allemaal aan het gebied van de natuurlijke patronen, want slechts op deze weg - door het voorafgaande bewijs dat de natuur magisch vermag te werken - kan ik de lezer op de verdere overtuiging voorbereiden dat de natuur ook met betrekking tot de magie de leermeesteres van de kunst kan worden.[603]

---

603 *[De kunst en de natuur bieden elkaar de hand. “Zoals deze de kunst dient, zo dient de kunst weer de natuur en is haar terwille. Doch de natuur blijft de meesteres en de kunst de dienstmaagd.” Michael Maier, Chymisches Kabinet (Atalanta Fugiens) (Het Chemisch Kabinet), Toelichting II, 1708. Maier zegt elders: "Op zich is het ook niet logisch, dat de natuur de kunst navolgt of haar imiteert. Integendeel, want de natuur is de vrouwe en heerseres, en de kunst is slechts de maagd die aan het geweld der natuur onderworpen is, hoewel de vrouwe de nuttige inzichten van haar maagd niet afwijst." Silentium Post Clamores (De Stilte na het Rumoer), H. III, 1617. Zie mijn vertalingen van beide werken op www.archive.org. vert.]*

2. De fantasie als magische kracht.

Wil men de mensen overtuigen dat de magie een waarheid is, dan moet men hun tonen dat zij zelf in het bezit zijn van magische krachten, en dat ze tot het begrip van de mens behoren. Maar ook, dat het daarbij zeker niet gaat om het vermogen wonderen te bewerkstelligen, maar om een natuurlijke tak van de antropologie, dus om vermogens die toegankelijk zijn voor een wetenschappelijke verklaring, en waarvan het toegepaste nut mettertijd zal blijken.

De lezer zal weliswaar zeggen, dat hij er niets van weet dat hij in het bezit van magische krachten is, maar juist deze tegenwerping brengt ons direct al in het begin op het juiste uitgangspunt. De magische krachten die wij bezitten, zijn ons onbewust, en onttrokken aan onze willekeur. Ze treden echter onder bepaalde voorwaarden spontaan in werking, en onderscheiden zich dan kwalitatief volledig van onze gewone krachten. Ze komen dus in het zielenleven van de mens als natuurlijke patronen voor, en aan deze kunnen we tenminste niet twijfelen. Is echter eenmaal het bewijs geleverd dat er in elk geval magische krachten in de mens liggen, en dat vanuit de ervaring gevallen voorkomen van het onbewuste en onwillekeurige gebruik daarvan, dan is het niet meer absurd om te denken dat wij deze natuurlijke patronen wellicht kunnen nabootsen en de magie op die wijze tot een willekeurige kunst kunnen verheffen.

Wanneer ze uit de gewone lichamelijkheid verklaard konden worden, zou er geen aanleiding voorhanden zijn om bepaalde krachten magisch te noemen. Ze zouden dan veel meer tot de fysiologie behoren. Dat is niet het geval. Ook de antropologie kunnen ze slechts in zoverre toebehoren dat zij, die een andere drager dan de fysiologische vereisen, ons nopen de mens als een duaal wezen te beschouwen. Een transcendentale wezenskern is

dus de logische voorwaarde van alle magie, wanneer wij deze althans voor een natuurlijk proces willen aanzien.

Het beste bewijs dat het stoffelijk lichaam niet de drager van magische krachten is, ligt hierin, dat het veeleer omgekeerd het object van onze eigen magische krachten is. Dit veronderstelt noodwendig een magische agent die verschilt van de lichamelijke mens. Alleen zo een, kan onttrokken zijn aan de lichamelijke wil en het bewustzijn, en zijn werkzaamheid richten op het lichaam. Dienovereenkomstig moet iedere werkzaamheid die - uit onszelf komend - op het lichaam organiserend of desorganiserend inwerkt, in de kern reeds als magisch worden aangeduid. Want ze ligt op hetzelfde vlak als die, welke het levensproces onderhoudt, het lichaam opgebouwd heeft, en ons tot bestaan heeft gebracht.

Onze opgave is daarom in die richting gepreciseerd. We moeten als natuurlijke patronen van de magie die functies van de ziel optekenen, waarvan het lichaam het object is en die in het levensproces ingrijpen. Dergelijke natuurlijke patronen komen wij tegen in het fantasieleven van de mens.

Reeds in het gewone leven is merkbaar, dat fantasie-voorstellingen en gevoelens lichamelijke toestanden aan-trekken, en dus organiserend in ons lichamelijke leven ingrijpen. We krijgen een kleur wanneer we ons schamen; tijdens schrik trekken we wit weg en laat de stem ons in de steek - de *vox faucibus haesit*[604] van Vergilius -; bij boosheid stijgt het bloed ons naar het hoofd; angstvoorstellingen doen de hartslag versnellen, zelfs in de droom. Zulke inwerkingen van de ziel op het lichaam noemen wij ondanks hun onbewustheid en onwillekeurigheid niet magisch, omdat ze slechts voorbij-gaand zijn, en de fysiologische verbindingsschakels tussen oorzaak en werking ons bekend zijn. Niettemin kan ook bij

[604] *[“De stem in mijn keel stokt”. vert.].*

voortdurende uitwerkingen niet het proces als magisch worden aangeduid, ook wanneer ons de oorzakelijkheid daarvan geheel onbekend is, maar slechts de kracht. En omdat die slechts naar kwantitatief verschil bij de fysiologische en anderzijds de magische, organische processen betrokken is, wijst ze bij beide op onze transcendentale wezenskern. Aangezien de aardse mens slechts de verschijning van deze wezenskern is, kan bij de duale aard hoe dan ook niet een scherpe scheidingslijn worden getrokken. Wanneer verder sprake is van magische uitwerkingen van de fantasie op de gebeurtenissen in het leven, dan stel ik deze compacte omschrijving slechts voor het gemak op, want de fantasievoorstelling is in zulke gevallen niet de eigenlijke oorzaak van de organische processen, maar slechts de gelegenheidsoorzaak ervan, dat wil zeggen, de hevel waardoor de magische kracht geactiveerd wordt. Dankzij deze worden organische veranderingen van blijvende aard gevestigd. Iedere organiserende kracht is in de kern magisch, of die nu het gewone levensproces onderhoudt - want al het leven is magie -. of ter gelegenheid van diepe fantasieopwekkingen, en sterk opwellend vanuit het onbewuste, ongewone verschijnselen tevoorschijn roept. Wanneer wij in het wezen van de magie een natuurwetenschappelijk inzicht willen winnen, moeten wij haar verschijnselen wel nalopen op het veld dat het meest verwant is met de magische agent, de ziel, en dat is zijn lichamelijke verschijningsvorm. Daarom moet een onderzoek naar de magie aanvangen met de organische invloeden van de ziel op het lichaam, ook al komt het menigeen voor, dat daarbij het terrein van de fysiologie niet wordt overschreden. Wij moeten de magie aan deze bron, die het dichtste bij ons staat, bestuderen en langzamerhand opklimmen tot de opvallender verschijnselen.

Het zal van het karakter en de levendigheid van de voorstelling afhangen, welke organische veranderingen ze tot gevolg heeft, en of ze slechts binnen het cerebrospinale systeem werkt, of op

het motorische, het vegetatieve, of slechts op een bepaalde tak, bijvoorbeeld het vasomotorische systeem. De geest kan op de gangliën van de gewaarwording, op de beweging en de vegetatieve functies inwerken, omdat ook het sympatische zenuwstelsel met het brein in verbinding staat. Maar alleen de eerste aanzet van het proces, en niet dit proces zelf, verloopt in het bewustzijn. Swieten vertelt bijvoorbeeld, dat een door podagra[605] geheel verlamd iemand plotseling genezen werd, toen hij door een vermeend spook aan het schrikken werd gebracht, zodat hij de trap opliep en van zijn ziekte bevrijd bleef. Toen een andere podagrist door een soldaat beledigd werd, hij sprong in toorn op, tuchtigde zijn tegenstander, maar zijn ziekte was opgeheven.[606] Bij de grote brand in Hamburg stonden vele zieken van hun bed op en verscheidenen waren blijvend genezen.[607] Dergelijke gevolgen treden dus des te zeker op, hoe minder het bewuste geestesleven en de bewuste wil erbij betrokken zijn. De uitschakeling van overleg is zelfs de voorwaarde voor het succes, dat zeker zou uitblijven wanneer de genoemde patiënten tijd had gehad om te overleggen en te twijfelen. Wij hebben hier met deze *vis medicatrix* een fysiologisch *analogon* van het bekende psychologische verschijnsel dat bepaalde geesteswerken des te beter gelukken, hoe minder het bewustzijn zich erin mengt. Dat zien we bij de geniale productie, waar de oplossing van de opgave zich vaak bliksemsnel voordoet, terwijl ze niet wordt gevonden zolang wij ons afbeulen. Juist omdat dit onbewuste, dat vaak zekerder functioneert dan het bewustzijn, laat zien dat het zowel tot fysiologische als tot psychologische verrichtingen in staat is, moet worden uitgesproken dat het denkende en organiserende beginsel identiek zijn, zoals de monoïdeïstische zielsleer dat doet, die beide richtingen van werkzaamheid uit dezelfde bron laat vloeien.

---

[605] *[Voetjicht. vert.]*.
[606] Schubert: Geschichte der Seele, II, 458.
[607] Moore: Die Macht der Seele über den Körper, 29, 30.

De abruptheid is een karakteristiek kenmerk van dergelijke inwerkingen. Er worden dan vaak als reflexbewegingen functies ontketend die nooit door een bewuste beslissing tot stand zouden zijn gebracht. Croesus had het orakel in Delphi ondervraagd of zijn stomme zoon genezen kon worden. Het orakel antwoordde, dat zijn zoon zou spreken op een voor Croesus zeer ongelukkige dag. Dat was de dag waarop Sardes veroverd werd en een Pers Croesus wilde neerstoten. De schrik bevrijdde de tong van de zoon en hij riep: "Dood Croesus niet!" Vanaf deze dag kon hij spreken.[608] Een stomme jongeman zag bij een bootvaart op de Thames zijn vader in het water vallen, schreeuwde luid om hulp en had sindsdien zijn stem terug.[609] De sultan Al Rachid had in zijn harem een vrouw met een stijve arm. Hij probeerde al het mogelijke te doen voor haar genezing, maar vergeefs. Toen er weer een nieuwe arts, Gabriël, bij werd gehaald, genas deze de zieke langs psychische weg en in een oogwenk. In tegenwoordigheid van diverse toeschouwers bukte hij zich, alsof hij op onhandige wijze haar rok wilde optillen. De zieke stiet hem verontrust met beide armen terug en was genezen.[610] Een jongedame, verlamd aan beide voeten, kon geen stap verzetten. Op een ochtend kreeg zij plotseling het bericht, dat haar broer, aan wie zij zeer hing, op gevaarlijke wijze van zijn paard was gestort. Ze stond ogenblikkelijk op, zadelde zelf haar paard, en reed een paar mijlen ver naar haar broer, die zij wekenlang dag en nacht verzorgde. Haar verlamming was definitief verdwenen.[611]

Elk gebied van het organische leven kan op deze wijze psychisch beïnvloed worden. Durand vertelt, dat een meisje dat

---

[608] Herodotus: I, H. 85.
[609] Tukey: Thérapeutique psychique, 143.
[610] Reil: Rhapsodien über die Anwendung der psychischen Kurmethode, 28.
[611] Tukey: 30.

aan borstkanker leed, onmachtig werd bij het bericht dat haar werkgeefster, die door dezelfde ziekte bezocht werd, geopereerd en daaraan gestorven was. Men geloofde, dat de schrik het meisje had gedood. Ze kwam echter weer bij en kwam gezond overeind. Het gezwel was volkomen verdwenen. Een vrouw moest aan een vreselijke kroep[612] geopereerd worden en schrok bij deze aankondiging zozeer, dat ook in dit geval de schrik als hevel van de natuurlijke geneeskracht werkte. Toen de dag daarna de chirurg kwam, was de kroep verdwenen.[613] Sobernheim had een patiënt met een verlamde tong. Hij wilde een instrument van eigen uitvinding proberen, maar voordien schoof hij de zieke een zakthermometer in zijn mond. Deze geloofde, dat dat het reddende instrument was en na een paar minuten riep hij uit dat hij zijn tong kon bewegen.[614] De magische kracht van de fantasie is echter een tweesnijdend zwaard. Daarom vinden wij ook de keerzijde van het verschijnsel, namelijk dat schrik of in het algemeen iedere plotselinge impuls ook verlammend kan werken. Een heer ontdekte in zijn boomgaard een jongen die, op een boom geklommen, net op het punt stond een appel te plukken. Hij dreigde hem vast te toveren en verliet toen de tuin in de verwachting, dat de jongen zich nu zeer snel zou verwijderen. Toen hij echter na de godsdienst weer terugkwam, trof hij hem nog op dezelfde plek aan, met zijn geheven arm nog steeds uitgestrekt naar de appel. Hij hief nu de ban op door een tegensuggestie en liet de jongen lopen.[615]

Een soortgelijke werking is ook dikwijls toegeschreven aan de vloek. Of deze als magische kracht van de agent denkbaar is, mag hier in het midden blijven. Het is echter zeker mogelijk, wanneer de fantasie van de ontvanger sterk geprikkeld is. Bij

---

612 *[‘struma’. vert.]*.
613 Durand: Essai de Physiologie philosophique, 458, 459.
614 Rochas: Les forçes non définies, 390.
615 Preijer: Der Hypnotismus, 202.

een rechtszaak in 1868 in Limerick, werden op grond van de getuigenissen van een getuige twee mannen veroordeeld die een verwant gedood hadden. De moeder van de beide veroordeelden, verbitterd jegens de getuige, vervloekte hem en wenste hen toe, dat hij bij het verlaten van de zaal verlamd zou raken. Dat trad inderdaad op, en hij moest naar het ziekenhuis worden gebracht.[616] Een gevangene die kwaad werd tegen een gevangenbewaarder vervloekte hem, en sprak de wens uit dat God hem stom zou maken. Hij bleef inderdaad zeven dagen lang stom.[617]

Plotseling impulsen en voorstellingen hebben reeds dikwijls de dood aangetrokken. Men kan zowel van vreugde als van schrik sterven. Valerius Maximus vertelt, dat na de slag bij de Trasimenische Zee twee moeders van vreugde stierven. De ene toen zij haar teruggekeerde zoon omarmde, en de andere toen haar zoon, over wiens dood zij weeklaagde, haar plotseling tegemoet trad. Chilon en Diagoras stierven van vreugde, toen respectievelijk hun zoon en drie zonen als overwinnaars terugkeerden van de Olympische Spelen.[618] Clidemos stierf, toen men hem een gouden kroon op zijn hoofd zette[619], als eerbewijs voor zijn talent, evenals een mevrouw Chateaubriand, toen haar man uit de oorlog terugkeerde.[620] Daarentegen stierf Filips V van Spanje plotseling toen hij de nederlaag van zijn leger bij Piacenza ervoer. Bij de sectie bevond men dat zijn hart gebarsten was.[621] Levison vertelt, dat een man die zeer bang was voor de pokken, daardoor geveld werd. Toen hij na zijn

---

616 Hak Tuke: Le corps et l'esprit, 177. *[Lees: Daniel Hack Tuke: 'Le corps et l'esprit: action du moral et de l'imagination sur le physique', Parijs, 1886. vert.]*.
617 Ibid.: 179.
618 Diogenes Laertius, I. Aulus Gellius: Noctes att., II, H. 15.
619 Tertullianus: De Anima.
620 Le Camus: Médecine de l'esprit, I, 274.
621 Behring: Wechselwirkung zwischen Seele und Körper, 120.

genezing ervoer dat hij de echte pokken had gehad, stierf hij daar van schrik van.[622] Ook het verwachten van de dood kan de dood zelf, veroorzaken. Te Brieg in Silezië werd de hofnar van de hertog voor de grap ter dood veroordeeld. Op het schavot sloeg men hem met een lange worst in zijn nek, maar hij stierf eraan.[623] Een ongeliefde poortwachter van een opvoedingsgesticht werd 's nachts een kroeg ingelokt, waar hem plechtig een proces werd aangedaan en hij tot de dood veroordeeld werd. De ontstelde man werd naar een hoek geleid en op een blok gelegd waarop een scherpe bijl lag. Nadat men zijn ogen had geblinddoekt, kreeg hij een slag in zijn nek met een natte doek. Toen men hem overeind bracht, was hij dood.[624] De medische faculteit in Montpellier voerde de volgende proefneming uit, om de invloed van de fantasie op de levensprocessen aan te tonen. [625] Aan een gerechtelijk ter dood veroordeelde man kondigden de artsen aan, dat hij pijnloos door het openen van aderen gedood zou worden. Hij werd geblinddoekt op de tafel gelegd en vastgebonden, en daarna op zijn armen en voeten een weinig bekrast. Gelijktijdig liet men een dunne straal lauwwarm water over de wonden stromen, en bij de diepe stilte viel het geruis van het afvloeiende water duidelijk te vernemen. De kraan van de waterleiding werd gaandeweg dichtgedraaid, totdat het water alleen nog maar druppelde. Gedurende de gehele procedure toonde de delinquent de verschijnselen van een toenemende bloedarmoede en hij stierf na verloop van een uur.[626] Net zo'n experiment, waarbij de dood na tweeëneenhalf uur intrad, hebben artsen in

---

[622] Levison: Die menslichen Leidenschaften, 158.
[623] Webers Deutschland, III, 465.
[624] Björnström: Der Hypnotismus, 176.
[625] *[Een opmerkelijk vooruitstrevend en tegelijkertijd misdadig experiment van deze oudste medische school van Europa, reeds gevestigd in 1220.* vert.*]*
[626] Tissot: Ueber die Nerven und ihre Krankheiten.

Kopenhagen uitgevoerd.[627] Onlangs vond in Londen een onderzoek plaats wegens een vrouw die zichzelf door het vrijwillig innemen van gif om het leven zou hebben gebracht. Het bleek echter, dat zij een geheel onschuldig insectenpoeder had ingenomen, in de veronderstelling dat het gif was. En aangezien geen andere doodsoorzaak te vinden was, moest worden aangenomen, dat de inbeelding dat zij gif had ingenomen, haar gedood had.[628] De akten van de Academie in Montpellier uit het jaar 1730 vertellen, dat twee zusters door een woedende hond gebeten werden. De ene reisde naar Holland, en pas toen zij na tien dagen weer terugkwam, ervoer zij, dat haar zuster aan de hondsdolheid gestorven was. Zij schrok daar zo van, dat zij er nu ook door geveld werd en stierf.[629]

Doch niet alleen plotseling indrukken kunnen het leven in gevaar brengen, maar ook de lang aanhoudende verwachting van de dood kan deze naderbij brengen. Hiertoe behoren zonder twijfel sommige van de gevallen uit het middeleeuwen, waarin onschuldig veroordeelden hun rechters voor de rechterstoel van God noodden. Het bekendste geval is dat van Jacques de Molay die, voordat hij in 1313 als Grootmeester van de Orde der Tempelieren verbrand werd, koning Filips en paus Clemens V

---

[627] Ladame: La névrose hypnotique, 147.
[628] Björnström: Der Hypnotismus, 175.
[629] Hak Tuke: Le corps et l'esprit, 164. *[Daarbij moet worden aangetekend, dat de incubatietijd van deze ziekte van belang is. Bij hondsdolheid varieert die van 5 dagen tot soms meer dan 1 jaar, sterk afhankelijk van de aard, het aantal, de omvang en de plaats van de verwondingen. Dat is hier van belang, omdat niet duidelijk is hoe de beten waren, en hoe snel na de beten het ene meisje was afgereisd. Hier kan moeilijk worden vastgesteld of de schrik een oorzakelijk verband heeft met de ziekte van het tweede zusje, en of dat haar schrik samenviel met het opkomen van de ziekte binnen de incubatietijd. In feite zou de situatie pas wonderlijk worden, als de ziekte zou opkomen ná de incubatietijd.* vert.*]*.

binnen de termijn van een jaar voor Gods gericht noodde. De koning ging te gronde zonder dat er een ziekte kon worden ontdekt, en ook de paus stierf in het jaar daarop.[630] Toen Patrick Hamilton als eerste martelaar van het evangelie in Schotland verbrand werd, onderscheidde de dominicaan Campbell zich door de ruwheid waarmee hij hem nog op de brandstapel hoonde. Hamilton noodde hem voor Gods gericht, en Campbell stortte geestelijk in, doordat de uitnodiging van de martelaar voortdurend in zijn oren schalmde, tot hij binnen de tijd van een jaar stierf.[631] Evenzo noodde Urbain Grandier, die in 1633 verbrand werd, vanaf de brandstapel naar beneden pater Lactantius voor Gods gericht. Lactantius raakte bezeten en stierf op de dertigste dag in een woedeaanval, steeds Grandier wegstotend, die hij voor zich meende te zien.[632] Over soortgelijke uitnodigingen, die dikwijls slechts als suggestieve werkingen en gedramatiseerde gewetenskwellingen kunnen worden verklaard, worden talrijke berichten gegeven. Ik moet mij er echter mee tevreden stellen, enkele geschriften daarover aan te voeren.[633]

---

630 Anquetil: Histoire de France, III. Havemann: Geschichte des Ausgangs des Tempelhernnordens, 295.

631 Rudloff: Geschichte der Reformation in Schotland, I, 38.

632 Histoire de diables de Loudun, 377. *[Lees: 'Histoire des diables de Loudun, Ou de la Possession des Religieuses Ursulines, Et de la condamnation & du suplice d'Urbain Grandier, Curé de la même Ville. Cruels effets de la vengeance du Cardinal de Richelieu', Amsterdam, 1737. Een auteur wordt niet genoemd, maar het werk wordt toegeschreven aan Aubin. Mogelijk was er in 1655 al een editie van. Op de door Du Prel genoemde pagina 377 trof ik overigens geen vermelding aan over 'dertig dagen'. Wel staat daar: "il ne vêcut que quelque jours", dus: "hij leefde [nog maar] een paar dagen." vert.]*.

633 Oetker in de Preusischen Jahrbüchern, editie maart 1879. Drexel: Opera, I, 123 (1651). Del Rio: Disquis. magicae, 609. Kerrner: Magikon, 246-251. Splittgerber: Schlaf und Tod, II, 89. Kreyherr: Die mystischen Erscheinungen, I, 219. Lenglet Dufrenoy: Receuil de dissertations sur les apparitions, II, 61. Dr. Grawein in de Nieuwe

Maar ook minder opvallende storingen kunnen door de corresponderende verwachting worden opgeroepen. Een arts in New Orleans liet, om de uitwerkingen van de fantasie op de levensprocessen te bewijzen, in zijn ziekenhuis honderd patiënten suikerwater geven. Na een kwartier kwam hij, schijnbaar zeer bezorgd, terug met de opmerking dat hij ze per abuis een braakmiddel had gegeven. Tachtig van deze zieken, onder wie echter maar weinig vrouwen, werden door braken overvallen.[634] Wat hier de externe suggestie bewerkstelligt, dat doet in andere gevallen de autosuggestie. Door een opmerkzame toehoorder van de arts Boerhaave wordt verteld, dat hij vanuit het college steeds niet alleen de abstracte kennis van de ziekte mee naar huis nam, maar ook de gewaarwording daarvan, zodat hij de symptomen bij zichzelf meende te ervaren.[635] Reeds Montaigne heeft zich erover beklaagd, dat hij de ziekten die hij bestudeerde, aan zichzelf ervoer.[636] Een kelner die de beschrijving van watervrees las, werd gegrepen door de symptomen ervan, en kon ternauwernood gered worden.[637] Zieken die zich door de studie van medische boeken over hun toestand wilden oriënteren, maken die dikwijls erger, omdat juist de aandacht voor een bepaalde organische werkzaamheid een toename daarvan oproept. Wanneer wij onszelf de pols voelen, gaat hij enkele slagen sneller dan wanneer de arts het doet. Daarom is het een verkeerde maatregel wanneer zieken over hun eigen ziekte een studie uitvoeren, waartoe - moe van de succesloze behandeling - velen zich laten verleiden. Integendeel kunnen zij door systematische afleiding van de

---

vrije Pers, 14 en 15 september 1888. Sphinx, VII, 10-16. Physische Studien, VI, 326; XX, 557; XXI, 63. Faria: De la cause du sommeil lucide, III, 374.

634 Révue de l’hypnotisme, III, 191.

635 Schubert: Geschichte der Seele, II, 453.

636 Montaigne: Essais, I, H. 20.

637 Feuchtersleben: Diätetik der Seele.

aandacht op hun eigen toestand veel eerder verbetering bereiken. In dit opzicht heeft Delboeuf een instructief experiment uitgevoerd. Met inwilliging van een dame bracht hij op de corresponderende plekken van haar beide armen identieke brandwonden aan. De ene werd volgens de regelen der kunst behandeld, en de andere werd aan zichzelf overgelaten. Die genas sneller, omdat Delboeuf de dame de suggestie had gegeven, dat zij de pijn van deze ene wond niet zou ondervinden, er zelfs niets van zou weten en alleen het bewustzijn van de andere brandwond zou hebben.[638]

Wanneer nu ziekten langs psychische weg tevoorschijn geroepen en anderzijds ook genezen kunnen worden - wat de artsen van oudsher bekend was -, kan men zich er niet genoeg over verwonderen, dat pas zo laat een therapeutisch systeem op deze basis gevestigd werd. Thomas van Aquino zei het reeds: “Ieder denkbeeld dat in de ziel ontstaat, is een bevel waaraan het lichaam gehoorzaamt. Zo kan de voorstelling in het lichaam een levendige warmte of koude opwekken. Ze kan zelfs ziekten veroorzaken of genezen, en dat is niet verwonderlijk, want de ziel is de vorm van het lichaam (...) het enthousiasme, wanneer dat levendig is, dwingt het lichaam te gehoorzamen. Het beveelt alle krachten van de sensibiliteit, en van hun kant beheersen die de bloedsomloop en brengen de levenskracht in beweging.”[639] Hij had zelfs een vermoeden van de geneeskundige betekenis van de externe suggestie, want hij zegt, dat men ook op vreemde lichamen kan inwerken en ze, door daarin levendige voorstellingen op te wekken, de gezondheid kan teruggeven.[640] Evenzo vinden wij bij de mysticus Eckhard de uitspraak: “De voorstellingen van de ziel werken krachtiger op het lichaam in

[638] Révue de l’hypnotisme, III, 67.
[639] Summa, I, 110; III, 13.
[640] Contra gentil., IV, H. 103. *[Lees: Thomas van Aquino: Summa Contra Gentiles. vert.]*.

dan de arts en zijn artsenijen."[641] Toen echter Braid opkwam en deze vanzelfsprekende waarheden in een systeem wilde onderbrengen, wees de Academie in Londen zijn verzoek om het hypnotisme aan een onderzoek te onderwerpen, zonder discussie af, en deze tot aan zijn levenseinde herhaalde verzoeken bleven zonder succes. Toen later Durand de Gros nog grondiger dan Braid in verscheidene geschriften de beginselen van de psychische kuurmethode opstelde, was ook hij een roepende in de woestijn, en pas tegenwoordig heeft hij erkenning gevonden.

Bij het hypnotische procedé neemt de macht van de ziel over het lichaam toe doordat de patiënt in slaap wordt gebracht en aan hem vervolgens als monoïdeïsme het gewenste organische proces wordt gesuggereerd. Van een uitvoerige presentatie moet ik hier afzien, en ik wil slechts het eindoordeel aangeven zoals Forel het velt: "Men kan zeggen, dat men door suggestie in de hypnose alle bekende subjectieve verschijnselen van de menselijke ziel en een groot deel van de objectief bekende functies van het zenuwstelsel kan produceren, beïnvloeden en blokkeren, en nog meer! De suggestie kan bepaalde somatische functies, zoals de menstruatie, rotting, zweetsecretie, spijsvertering, zelfs het vormen van blaren op de epidermis dusdanig beheersen, dat daardoor de afhankelijkheid van deze functies van het dynamisme van het brein het sterkst wordt aangetoond. (...). Men krijgt deze verschijnselen voor elkaar door het eenvoudig bevestigen dat ze er zijn, en het beste gedurende het aanraken van het lichaamsdeel waarin de gewaarwording subjectief geplaatst wordt, en onder het schilderen (met luide, overtuigde stem) van de voortgang van hun ontstaan."[642]

---

[641] Lasson: Meister Eckhard, 85.
[642] Forel: Der Hypnotismus, 65.

Doch dat de ware therapie zou eenvoudig zou wezen, willen de artsen niet geloven. Ja, ook bij ontwikkelde patiënten is het vooroordeel nog niet uitgeroeid dat ziekten slechts door medicamenten genezen kunnen worden. Zij willen niet geloven, dat iets zo vluchtigs als een gewone voorstelling de organische functies kan beheersen. Maar het beste bewijs dat de zielenkracht zelfs hoger staat dan de een of andere natuurkracht ligt hierin, dat ze de natuurkrachten kan aanpassen en opheffen. Men kent zeer veel voorbeelden dat medicamenten tegen hun aard in werken, wanneer de zieke de voorstelling van deze werkzaamheid heeft. Een student verlangde in de apotheek laxeerpillen. De apotheker greep ernaast en gaf hem pillen, samengesteld uit opium en antimoon, die slaperigheid en transpiratie hadden moeten oproepen, maar inderdaad zeer goed laxeerden. In een ander geval zouden bij een meisje een paar talgklieren geopereerd worden. De arts wilde haar onder narcose brengen, maar trof het etherflesje leeg aan. Om de tijd door te komen tot de voorraad was aangevuld, zette hij bij wijze van proef het inhalatieapparaat tegen haar mond en gaf haar de opdracht, rustig te ademen. De zieke verloor overeenkomstig haar verwachting het bewustzijn en de operatie aan de ene klier werd voltrokken. Toen ze begon te ontwaken, was het herhalen van het procedé voldoende, met de achteloze opmerking dat zij meteen weer het bewustzijn zou verliezen om haar weer te doen inslapen, waarop de tweede klier verwijderd werd. Het meisje was enige jaren daarvoor geëtheriseerd geworden. De herinnering leverde haar dus een precies beeld van de te verwachten gebeurtenis.[643]

Ook de gangliën van de werktuigen van de zintuigen, kunnen door het verwachten van een prikkel beïnvloed worden, net zoals door de prikkel zelf. Professor Bonnet vertelt, dat tegen een vrouw de klacht liep, dat zij haar kind had vergiftigd. Om het lijk op te graven was er een ambtenaar gekomen, die echter

[643] Tukey: 28, 29.

terzijde ging, omdat hij door de rottingsstank onwel was geworden. Men opende de zerk en - trof die leeg aan. Het bleek, dat de vrouw niet eens een baby had gekregen.[644] Zelfs de herinnering kan vroegere indrukken, tot en met zintuiglijke aandoening, weer opwekken. Van Swieten vertelt, dat hij ooit, voorbijgaand aan het lijk van een hond, moest overgeven van de rottingslucht. Verscheidene jaren later kwam hij langs dezelfde plek en herinnerde hij zich de toenmalige gebeurtenis zo levendig, dat hij opnieuw begon over te geven.[645] Het komt er dus helemaal niet op aan, of de verwachting op de een of andere manier gegrond is of niet. De vaste overtuiging dat datgene wat verwacht wordt, optreedt, is afdoende. Ook de verwachting van de magnetische slaap kan deze al oproepen. Daaruit volgt echter slechts, dat hij twee oorzaken kan hebben, maar niet dat Mesmer door Braid wordt afgelost en dat deze slaap steeds enkel de werking van suggestie of autosuggestie is. Elliotson, die een vrouw zou magnetiseren, ging naar buiten met de opmerking dat hij dat door de gesloten deur zou doen. Hij deed echter niets, deed moeite om niet eens aan haar te denken, en na tien minuten trof hij haar slapend aan.[646] Braid legde zijn patiënte een vermeend zeer werkzaam instrument in haar hand - feitelijk was het slechts zijn koffersleutel met ring -, dat van de vingertoppen tot aan de ellebogen catalepsie opwekte, maar dat deze weer ophief in een veranderde positie. Toen hij beweerde, dat het instrument onvermijdbaar deed inslapen wanneer het van de derde vinger van zijn rechterhand naar beneden hing, sliep zij inderdaad in.[647] Deze waarnemingen zijn niet nieuw. De bisschop van Amiëns gelukte ooit de exorcitie van een bezetene, hoewel hij, aangezien hij het ritueel vergeten was, uit de brieven van Cicero voorlas.[648] Ja, reeds Montaigne zegt al,

---

644 Hak Tuke: 13.
645 Ibid.: 69.
646 Ibid.: 63.
647 Preyer: Der Hypnotismus, 32.
648 Bizouard: Rapports de l’homme avec le démon, III, 568.

dat de zuivere angst om betoverd te worden, de betovering bewerkt. Hijzelf zou een keer voor de lol, maar met succes, het nestelknopen geprobeerd hebben.[649] Dit doet denken aan de bekende slechte grap die eruit bestaat, dat diverse personen afspreken om bij de begroeting van een persoon zich bezorgd te betonen over diens slechte uiterlijk, wat vaak tot gevolg heeft dat de persoon zich ziek voelt.[650]

De verwachting kan niet alleen symptomen oproepen, maar ook die, welke voorhanden zijn, onderdrukken wanneer er angst aan wordt toegevoegd. Plutarchus vertelt, dat onder de Miletische maagden een zelfmoord-epidemie optrad. Daar werd een halt aan toegeroepen door een wet die gebood, de lijken van alle zelfmoordenaressen naakt door de straten te slepen. Börhave[651] maakte een eind aan een epidemie van hysterische stuiptrekkingen in een opvoedingsinstituut door te dreigen, dat iedere nieuwe zieke met een gloeiend ijzer gebrand zou worden. Hij liet een met gloeiende kolen gevulde oven neerzetten en legde daar allerlei instrumenten op. Een pastoor in Schotland deed bij de intrede van zijn ambt de waarneming, dat veel van zijn parochiekinderen tijdens de godsdienst door krampen werden geveld. Als het beste middel daartegen roemde hij het indopen in koud water, en liet dat in de buurt van de kerk bij een poel uitvoeren. De vrees dat zij net zo behandeld zouden worden, maakte de overige parochiekinderen gezond.[652] In de afgelopen eeuw kreeg een kloosterzuster de manie dat zij als

---

649 Montaigne: I, H. 20. *[Door het leggen van een knoop in een koord zou men een man onvruchtbaar kunnen maken. vert.]*.

650 Preyer: Der Hypnotismus, 133.

651 *[Lees: ‘Boerhaave’, befaamd Nederlands arts, 1668-1738. Zie ook Steendijk-Kuypers, De weeskinderenpassie te Hoorn. Tijdschrift voor de Geschiedenis der Geneeskunde, natuurwetenschap, wiskunde en techniek, 1983. De geschetste gebeurtenis vond plaats in de Achterstraat in Hoorn, in 1674. vert.]*.

652 Preyer: Der Hypnotismus, 164.

een kat moest janken, en spoedig was het hele klooster er door aangestoken. Men liet daarop voor de kloosterpoort een regiment opmarcheren en dreigde dat de soldaten bij het minste geschreeuw zouden oprukken en de betrokkenen er met de karwats van langs zouden geven. Deze dreiging voldeed grondig.[653]

De macht van de fantasie om organische toestanden in het lichaam te bewerkstelligen of aanwezige te onderdrukken, is des te groter naarmate de voorstelling levendiger is. En hoe groter de daarmee verbonden gevoelswaarde is, des te meer het zielenleven zich erop concentreert. Aangezien deze concentratie op de aandacht, neerkomt op een enkele geïsoleerde en belichte voorstelling, is reeds hier de mogelijkheid zichtbaar dat dergelijke natuurlijke patronen kunstmatig worden nagebootst, door met uitzondering van één enkel punt het overige voorstellingsleven te onderdrukken, en het andere daardoor in een geïsoleerde belichting te zetten. Precies dat doet de hypnotiseur bij de suggestie. In de natuurlijke patronen echter, is het de autosuggestie die dezelfde rol speelt.

Een handelaar, die tegen een maagkwaal in de vroegte een glas cognac placht te nemen, bemerkte spoedig, dat zijn assistent daaraan deelnam. Op een keer deed hij door de vloeistof een bijzondere, maar onschuldige verfstof, en dit keer bracht hij de snoeper tot een bekentenis, door zijn ontsteltenis te huichelen over het verdwijnen van het arsenicum bevattende rattengif. De assistent viel op de grond, braakte hevig en vertoonde, toen na een uur de arts kwam, de symptomen van de vergiftiging. Toen hij de waarheid ervoer, was hij genezen.[654] Een slager, die vlees aan een haak wilde ophangen, gleed uit en bleef zelf aan de haak hangen. Men droeg hem halfdood van de plek, sneed zijn mouw open, terwijl hij hevig over pijn klaagde, maar trof de

[653] Bertrand: Traité du somnambulisme, 424.
[654] Du Potet: Journal du magnétisme, XVI, 654.

arm onbeschadigd aan. De haak had slechts de mouw doorboord.[655]

Birey noemt de inbeeldingskracht de koningin van het zenuwstelsel.[656] Met de anatomische en fysiologische onderbouwing van deze stelling is iedere arts vertrouwd, en in de talrijke natuurlijke voorbeelden van de macht van de fantasie vindt hij de stelling bevestigd. De moderne geneeskunde echter, maakt van dit inzicht niet systematisch een therapeutisch gebruik. Er is over fantasie bijna alleen sprake als van een binnen het brein en zijn bewustzijn verlopend voorstellingsproces, terwijl toch de artsen in de middeleeuwen reeds de zuivere fantasie onderscheidden van de verbeelding. In deze erkenden zij een kracht die niet alleen het organisme beheerst, maar ook naar buiten kan werken. De filosoof Baader heeft dan ook volkomen gelijk, wanneer hij aan Kerner schrijft: “Ik beweer, dat wanneer onze natuurkundigen en psychologen het begrip verbeelding in dezelfde omvang en diepte hadden bevat als waarin met name Paracelsus en Böhme het in de hogere en lagere regionen van het leven bevat hebben, en ingeval zij zich hiermee af hadden gehouden van de slechte vermenging der impotente, niets producerende inbeelding met de werkelijk scheppende inbeelding die gelegen is zowel in het subject als buiten deze, dan zouden hun theorieën over de natuur en de geest niet zo vlak, dor, levenloos plus onpraktisch gebleven of geworden zijn, zoals ze tegenwoordig zijn.”[657]

Paracelsus noemt de fantasie de ‘hoeksteen van alle dwaasheid’, maar daarentegen de verbeelding de middelares van de magische werkingen. Die strekken zich in eerste linie uit naar

---

655 Björnström: Der Hypnotismus, 67.

656 Dictionnaire des sciences médicales, XXIV, 16.

657 Kerner: Blätter aus Prevost, IX, 3. *[De originele tekst van Du Prel loopt grammaticaal niet goed, maar is wel te reconstrueren. vert.]*.

het eigen organisme. Marcilius Ficinus[658] zegt, dat de geest op het lichaam kan inwerken wanneer hij met een heftig verlangen wordt vervuld[659], en een Schopenhauer, voor wie het organisme de verschijningsvorm van een wil is, kon op zijn minst moeilijk de grenzen van de macht van deze wil bepalen, wanneer de diepten daarvan door een heftig verlangen werden omgewoeld. Wellicht had Schopenhauer zelfs het geval van de Eskimo voor mogelijk verklaard, die bij de dood van zijn vrouw zo levendig wenste dat hij zijn kind - dat van zijn voedster beroofd waren - kon zogen, dat inderdaad melkvorming optrad en hij het enige tijd kon voeden.[660] Charcot wil een grens stellen aan de macht van de fantasie en zegt, dat men na honderden gevallen waarin verlammingen genezen werden, niet één enkel geval kent waarin een geamputeerde ledemaat aangroeide.[661] Hij had zo'n geval kunnen aantreffen bij Hume, dat zo goed gedocumenteerd is, dat Hume er niets anders tegenover wist te stellen, dan de onmogelijkheid van de kwestie.[662]

Volgens Fienus kunnen de vrees en de macht van de inbeelding alle ziekten oproepen.[663] Met betrekking tot de gunstige werkingen der verbeelding gaat Pomponatius zo ver, dat hij zegt, dat de genezingen door relikwieën werkingen der inbeeldingskracht zijn - wat een veel diepere opvatting is dan de moderne, dat dergelijke genezingen slechts ingebeeld zijn -, en dat men, wanneer hetzelfde vertrouwen voorhanden zou zijn, ook door de botten van een hond genezen zou kunnen worden.[664] Volgens Paracelsus verkrijgt de inbeelding al haar

---

658 *[Lees: Marsilio Ficino, humanistisch filosoof en vertaler, 1433-1499. vert.]*.

659 Marsilius Ficinus: De vita comparanda, L, 20.

660 Révue Britanique, XVI, 52.

661 Charcot: La foi qui guérit, 5.

662 Hume: Untersuchungen über den menslichen Verstand.

663 Fienus: De viribus imaginationis.

664 Pomponatius: De natural. eff., 232.

kracht van het vertrouwen, en dan worden dezelfde werkingen bereikt, ongeacht of het onderwerp van het vertrouwen werkelijk is of niet. Wanneer men in een beeld van Petrus geloof en vertrouwen heeft, net als in Petrus zelf, zou men via het ene hetzelfde kunnen bereiken als via de ander.[665] Hij zegt: "De verbeelding wordt bekrachtigd en voltooid door het geloof dat het waarachtig plaatsvindt, want elke twijfel breekt het werk. Het geloof moet de verbeelding bewerkstelligen, want het geloof versnelt de wil. Dat de mens niet volmaakt verbeeldt en gelooft, is er de oorzaak van dat de kunsten nog ongewis zijn, die toch heel zeker kunnen zijn."[666] Agrippa, Campanella en vele anderen zeggen niet anders.

Het hele voordeel uit de psychotherapie zullen wij pas dan kunnen trekken, wanneer de artsen het grootste vertrouwen in zichzelf, en de patiënten het grootste vertrouwen in de arts hebben. De opvallendste werkingen van het vertrouwen vinden wij bij de religieuze wonderbare genezingen, omdat de zieke die een levende heilige om iets smeekt, of zich tot een bewoner van de Olympus wendt, aan deze verreweg meer vertrouwen schenkt dan aan de beroemdste arts. Het bekendste voorbeeld in onze dagen zijn de wonderen van Lourdes. De religieuze zwendel die met de genezingen daar bedreven wordt en die door Rome ondersteund wordt, mag ons er niet aan hinderen het feit van werkelijke genezingen te erkennen. Alleen voor het katholicisme bewijzen ze niet het minste. Gelijkwaardige genezingen komen ook voor zowel onder de pelgrims van Mekka, als in de Indische tempels. De wonderen van Lourdes lopen ver achter bij die, welke in het begin van de afgelopen eeuw tientallen jaren lang aan het graf van abbé Paris plaatsvonden, en toch ging het daarbij om ketterse jansenisten. De benedictijn Glaber vertelt in zijn *Chronik der Geschichte*

---

[665] Paracelsus: De superst. (Hufer, II, 249).
[666] Ibid.: De oculta phil. (Hufer, II, 513).

Frankreichs [667](IV, H. 3), dat een zwendelaar in Frankrijk rondtrok met valse relikwieën. Hij groef het gebeente van een onbekende op en gaf die uit voor dat van de heilige Justus. Het volk dromde naderbij, bracht van alle kanten zieken, en dezen zouden merkwaardigerwijze op dezelfde wijze zijn genezen als wanneer de relikwieën echt waren geweest. In korte tijd was de schrijn waar ze in zaten, met votieftafelen[668] bedekt.[669] Aangezien daarenboven dergelijke genezingen ook in de profane geschiedenis van alle tijden voorkomen, hebben wij geen recht om voor die van de religieuze geschiedenis een afzonderlijk verklaringsbeginsel op te stellen.

Een psychologisch geschoolde arts zal de wonderen van Lourdes niet bespotten, maar er van leren, om ze waar mogelijk te overtreffen. Ik heb dit een paar jaar geleden in de vorm van een novelette uitgewerkt[670], die weliswaar door een arts in het Frans vertaald is[671], maar waarop verder geen acht is geslagen. Vandaar dat ik aan de daarin uitgesproken gedachten de wetenschappelijke uitvoering wil geven, aldus.

De magische macht van de fantasie over het lichaam treedt in, wanneer het monoïdeïsme volledig is; iedere storende bijwerking van overige zintuiglijke indrukken en gedachten ontbreekt; en de patiënt het grootste vertrouwen heeft, bijvoorbeeld het verwachten van goddelijke hulp. Onder deze omstandigheden kan het alleen maar gunstig zijn wanneer de gemonoïdeïseerde slaapt. Zuiver door droombeelden kunnen inderdaad ziekten zowel ontstaan als genezen worden. Liébault

---

[667] *[Rodulfus Glaber, 985?-1047?. Vermoedelijk duidt Du Prel op het werk 'Historiarum libri quinque'. vert.].*
[668] *[Daarop schreef men een vermelding over verkregen of afgemeekte hulp. vert.].*
[669] Archives du magnétisme animal, II, 206.
[670] Münchener Allgemeine Zeitung, 1895, nrs. 232 en 233.
[671] La semaine littéraire, 27 juni 1896.

gaf aan een jong iemand tijdens het waken de suggestie dat hij niet kon spreken, hetgeen ook intrad. Door een tegengestelde suggestie werd de toestand weer opgeheven. De dag daarna echter kwam de patiënt geheel verstoord langs; hij had in de nacht zijn stem weer verloren. Hij werd snel van zijn kwaal bevrijd, hetgeen Liébault verklaart uit een in de slaap intredende herinnering aan de suggestie.[672] De jongeman Benoit, met wie Rochas experimenteerde, droomde dat Rochas met hem de proefneming over de polariteit van het menselijk lichaam herhaalde, en werd wakker met een contractie van zijn been.[673] Perty noemt een zieke die droomde, dat hij hevige slagen ontving. Men vond de duidelijke striemen op haar lichaam.[674] Al naar gelang hun inhoud kunnen dergelijke dromen echter ook nuttig uitwerken. De bezeten abdis in het klooster te Loudun had een borstvliesontsteking. Men verwachtte haar dood en voorzag haar van het Laatste Oliesel. Ze verviel tot uiterste zwakte en sliep in. In de droom zag zij de heilige Jozef in bovenmenselijke majesteit, die zijn handen op de plek van haar pijn legde en haar met een zalf inwreef. Toen zij ontwaakte, verkondigde ze haar genezing, kleedde zich aan en ging de kerk binnen, om God te danken.[675] De bollandisten[676] beweren, dat een kloosterlinge in Ferrara aan een luxatie van haar knie leed en zeer veel pijn had. Zij wendde zich in gebed tot de heilige Katharina van Bologna. In de derde nacht verscheen de heilige aan haar in haar droom en zegende haar. Bij het ontwaken was ze genezen.[677] In dit geval was het vertrouwen in de verhoring van het gebed als autosuggestie in de slaap overgenomen, werkte door als monoïdeïsme, en werd

---

672 Sphinx, V, 122.
673 Rochas: Les forces non définies, 211.
674 Perty: Die mystischen Erscheinungen, I, 63.
675 Bibliothèque diabolique. Soeur Jeanne des Anges, 196.
676 *[Tak van de jezuïeten die zich met het beschrijven van heiligenlevens bezighouden. vert.]*.
677 Acta Sanctorum, II, 47.

gedramatiseerd tot het verschijnen van de heilige. Dit geval is dus niet wezenlijk anders van dat van de dame die, lijdend aan hevige tandpijn, zich voor het inslapen ernstig voornam dat zij die niet meer had. Ze ontwaakte pijnvrij en bleef dat, ondanks beschadigde tanden. Wel kwam er oorpijn voor in de plaats.[678]

Uit zulke berichten kan de conclusie worden getrokken, dat deze natuurlijke patronen ook door de kunst kunnen worden nagemaakt, en in deze zin schreef ik de genoemde novelette. Wanneer in Lourdes slechts de kracht der fantasie geneest, moet de kunst de concurrentie opnemen, omdat zij een kunstmatig Lourdes kan scheppen. De wonderen van Lourdes hebben niets met de madonna van doen, maar wel met het geloof aan de madonna en het rotsvaste vertrouwen in haar. De geneeskracht komt uit het binnenste van de patiënten. De gebeurtenis is zuiver psychisch, onder medewerking van zeer passende hulpfactoren die op de fantasie inwerken. Wat in deze gevallen de natuur lukt, moet ook de wetenschap lukken, wanneer ze zich precies aan het natuurlijke patroon houdt. Een arts die de psychische basis van het wonder, het religieuze vertrouwen, bij zijn patiënt aantreft, zou onrecht doen als hij daaruit geen voordeel trekt. Want het kan hem geheel onverschillig zijn op welke wijze de zieke genezen wordt. Wanneer verder de magische kracht van het geloof de grootste is, terwijl wonderen slechts van bovenaardse potenties worden verwacht, zou een arts er heel goed aan doen, het geloof zelfs kunstmatig op te wekken waar hij faalt. Dat zou door een droom kunnen plaatsvinden.

Psychologisch namelijk bestaat er geen verschil tussen een patiënt die naar Lourdes reist, en een andere die droomt dat hij naar Lourdes reist. De dromer gelooft namelijk aan de realiteit van zijn droombeelden. Er valt dus niets in te brengen tegen de mogelijkheid een zieke te genezen door een denkbeeldige reis

[678] Perty: Die mystischen Erscheinungen, I, 254.

naar Lourdes. Het posthypnotische bevel om in de komende nacht in de droom deze reis aan te vangen, zou zelfs het voordeel hebben dat die - omdat het verloop van de droom naar believen kan worden geregeld - op de voor de patiënt gunstigste wijze kan worden ingericht. Ook Lourdes zelf hoeft niet geaccepteerd te worden zoals het is, maar zou gemakkelijk kunnen worden overtroffen door het louter uit psychologisch nuttige bestanddelen samen te stellen. Zelfs de totaal ongelovige patiënt zou door de gebeurtenis zelf, waarvan men hem tot getuige maakt, bekeerd kunnen worden. De madonna, die men hem presenteert, is geen onbeweeglijk beeld; ik kan haar belevendigen en laten spreken. Wanneer dit witte beeld plotseling in een levend wezen zou worden veranderd, wanneer zij met uitgespreide armen uit de grot zou treden en hem zou zegenen met de woorden: "Gij zijt genezen!", dan zou hier de verbeelding, ondersteund door de aanschouwelijkheid van een zo wonderbaarlijke gebeurtenis, terwijl er onmogelijk sceptische vermaningen zouden zijn, in zijn totaliteit tot één werking worden, die niet in een kliniek en niet eens in een werkelijk Lourdes bereikt zou kunnen worden. Zo zou zonder enig apparaat in de ziekenkamer een kunstmatig, zelfs bekrachtigd Lourdes worden geschapen. Wanneer het een feit is, dat in Lourdes zo nu en dan genezingen plaatsvinden, zelfs van vertwijfelde gevallen, waarom maakt de wetenschap ze dan niet na? Zou het hier niet op zijn plaats zijn om met Feuchtersleben te zeggen: "Wanneer het vertrouwen u geneest, bent u dan minder genezen dan wanneer ijzer of China[679] u zou hebben genezen? En wanneer de inbeelding gezond maakt, is dan de gezondheid slechts inbeelding?[680]

Een dergelijke dromer twijfelt niet aan de realiteit van het procedé. Aan wonderen die zich aanschouwelijk aan hem

[679] *[Mogelijk bedoelt Du Prel hier de Chinese geneesmiddelen. vert.]*.
[680] Feuchtersleben: Diätetik der Seele.

voltrekken, twijfelt hij niet, al zou hij zelf Ludwig Büchner[681] of David Strausz[682] zijn. Onder deze omstandigheden zou men hem zelfs het neerdalen in de geneeskrachtige bron kunnen opleggen. Die zou na een zo wonderbare gebeurtenis geen toename meer bieden, en de afschrikkende werking van het koude water zou in de droom, net als in werkelijkheid, de exaltatie waardoor de magische kracht wordt ontketend, onderbreken. Vandaar dat de geestelijkheid van Lourdes er goed aan zou doen, de temperatuur van de geneeskrachtige bron een zetje te geven en die volgens Celsius af te regelen.

Ik ken slechts één geval waarin de poging op soortgelijke wijze gedaan werd door een vrouwelijke arts, dr. Mezeray. Zij werd ontboden op slot B, bij een dame die sinds maanden zwaar ziek was door een eierstokontsteking en zichtbaar wegkwijnde. Zij liet in het park van het slot een kunstmatige grot optrekken, en ongeveer vijftig meisjes uit het dorp - verenigd in een processie - zongen vrome hymnen. Daar werd de zieke heengebracht met de suggestie dat zij zich in Lourdes bevond, waar nu haar genezing zou intreden. Ze ging helemaal rechtop zitten. Met starre blik ging ze op de geneeskrachtige bron af en dook drie keer onder. Met de woorden: "Ik dank u, heilige moeder", viel ze in onmacht. Teruggekeerd naar haar rolstoel, verklaarde zij, gezond te zijn. Toen zij de dag daarop bezoek kreeg van mevrouw dr. Mezeray, vertelde zij deze, dat ze uit Lourdes was

---

681 *[Friedrich K.C.L. Büchner, zeer veelzijdig arts en fysioloog, 1824-1899. Du Prel zal Büchner genoemd hebben omdat deze een monistisch materialist was. Voor Büchner waren de ziel en de geest de resultanten van alle processen die samen het levende organisme vormen.* vert.*]*.

682 *[David Friedrich Strauß, theoloog, 1808-1874. Bracht de religie onder bij de antropologie. Van hem is de uitspraak: "Eerlijke, oprechte mensen kunnen zichzelf niet langer christenen noemen, omdat zij de wetenschap, en vooral het darwinisme, geaccepteerd hebben als het enige legitieme pad naar de waarheid."* vert.*]*.

gekomen en daar genezen was. Het onderzoek wees uit, dat alle ziektesymptomen verdwenen waren. Het resultaat overtrof de verwachtingen en de krachten van de zieke namen van dag tot dag toe.[683]

Liébault vertelt, dat een van zijn zieken ooit droomde dat de bliksem naast haar insloeg. Daar bleef zij twee maanden lang doof van, en pas mettertijd keerde haar gehoor terug.[684] Volgens Joly droomde een arts, dat hij werd opgehangen, en hij ondervond de symptomen van de wurging nog lange tijd na het ontwaken[685], waarbij overigens ook spontane pijn in de hals gedramatiseerd had kunnen worden. In deze gevallen wordt weliswaar het organisme door de droomfantasie beschadigd, maar ze bewijzen hetzelfde als de heildromen, namelijk dat de fantasie inderdaad organische werkingen kan bewerkstelligen. Aangezien de macht van de fantasie juist in de droom zich in zijn algehele helderheid toont, daar volledig de vrije hand heeft en door geen enkele bedenking van het verstand verstoord wordt, zouden de artsen er naar moeten streven, deze magisch werkende heilfactor te benutten. Levendige, aanschouwelijke droombeelden moeten zelfs een intensievere werking uiten dan de abstracte, beeldloze, externe suggestie. En posthypnotische hallucinaties kunnen in de droom gemakkelijker optreden dan tijdens het waken.

Fantasie is dus een zuiver subjectief, in het brein verlopend voorstellingsproces. Wanneer echter de voorstelling een grote gevoelswaarde heeft en de wil sterk oprakelt, ontstaat de centrifugale stroming waardoor de fantasie op het eigen organisme als plastische vormkracht in de zin van die fantasievoorstelling inwerkt, en dan ook naar buiten, zoals bij de werking op afstand met toegespitste richting van de wil. Wij

---

683 Annales des sciences psychiques, V, 158-161.
684 Liébault: Thérapeutique suggestive, 9.
685 Joly: De l'imagination, 17.

kennen het od slechts als een dergelijke dynamide, die psychische aanpassingen kan ondergaan en zodoende in de zin van de fantasievoorstelling kan werken. Wat het voertuig van de exteriorisering betreft, is het een kleine stap om te denken aan de in het menselijk organisme circulerende elektrische stromen, waarvan de richting door de bewuste of onbewuste wil net zo goed kan worden bepaald als bij de elektrische tafel. Wij hebben echter genoeg feiten voor de psychische exteriorisering: die van de gedachte bij de gedachteoverdracht; van de wil bij de wilsoverdracht; en van het vermogen tot gewaarworden, bij de somnambulen. Daarom kan wel worden aangenomen, dat ook de schijnbaar ontbrekende elementen in werkelijkheid gegeven moeten zijn, zoals de occultisten inderdaad beweren: de psychische werking op afstand in de christelijke mystiek en in de tovenarij, en de exteriorisering van de gehele innerlijke mens bij de dubbelganger. Wat ons verhindert de exteriorisering van menselijke krachten en met name psychische toestanden te erkennen, is het vooroordeel dat wij de eenheid van de mens in de zin van de monistische zielsleer niet willen erkennen, en de organische, zowel als de functionele differentiatie van de menselijke verschijningsvorm niet bij de transcendentale wezenskern willen onderbrengen, waarin hij toch opgeborgen is. Laten wij dit vooroordeel vallen, dan is tegen de exteriorisering van een voorstelling, tegen de magische kracht der fantasie, niets meer in te brengen. De rest van het vraagstuk is nog slechts een natuurkundige. Tussen het inwerken van de geest op het eigen lichaam en de werking op afstand naar buiten, bestaat geen ander onderscheid dan tussen het telegraferen door middel van een draad of zonder draad. En zoals wij door het strijken over een vioolsnaar via de luchtgolven een snaar op afstand, die dezelfde spanning heeft, tot meeklinken kunnen brengen, zo is ook via de ethergolven een zielkundige werking op afstand mogelijk bij de gelijke stemming die wij sympathie noemen. Wanneer men beweert, dat dat slechts vergelijkingen zijn, is men geen monist. De

werkelijke monist daarentegen kan in de werking van de techniek steeds alleen maar orgaanprojecties zien.

In de middeleeuwen waren alle beroemde artsen tegelijk ook filosofen, en aangezien zij zelfs het occultisme kenden, waren zij veel beter in staat om de magische kracht van de fantasie te begrijpen dan onze artsen, die het niet invalt en ook geheel niet tot plicht gemaakt is, om filosofische colleges te horen. Paracelsus, Maxwell, Wirdig, Van Helmont, Santanelli, Fienus en Tenzel zagen in de verbeelding niet slechts innerlijke fantasiebeelden, maar een met de kracht van een autosuggestie werkende hevel voor het op gang brengen van de 'levensgeest'. Daarom vinden wij bij hen niet slechts het begrip voor de psychische kuurmethode, maar ook voor de magie in het algemeen. De monoïdeïstisch toegespitste verbeelding werkt magisch op het eigen lichaam in, en ook naar buiten; ongeacht of de ziel zelf deze toespitsing uitvoert - autosuggestie -; of dat een uiterlijke zintuiglijke indruk van grote kracht en grote gevoelswaarde die uitvoert - objectsuggestie. Maar ook de externe suggestie was in de middeleeuwen niet geheel onbekend. In het jaar 1608 gaf een heer Penot du Port het manuscript van een anonieme arts uit, waarin staat: "Vóór Hippocrates leefden er geleerde mannen die zonder een enkel stoffelijk medicijn geneeswerk deden, en slechts door de macht van de geest en de ziel. (...). Zij benutten een voertuig dat het midden houdt tussen stoffelijke en onstoffelijke substantie, en deze verenigt. Zij kenden dus twee krachten om te helen en buitengewone dingen te bewerkstelligen. De ene die direct op het lichaam inwerkt, en die in de eigenschappen van bepaalde planten en metalen ligt. De andere die zuiver door de wil, zuiver door de blik, zuiver door de verbeelding geneest, door het woord: ‘Ik wil, ik beveel het!’, zonder enig andere

assistentie."[686] Hier zijn zeer duidelijk od en externe suggestie aangeduid.

Religieuze opvattingen verleidden indertijd zelfs tot een overschatting van de suggestie, zoals in de 17e eeuw bij de mystica De la Mothe Guion. In de heilzame invloeden die haar biechtvader op haar had, ziet zij in feite wonderen. Hij genas haar door handoplegging, en toen op een keer een heftig hoesten resteerde, zei hij: “Que votre toux cesse!”[687] en het hoesten verdween. Zij zegt, dat God haar een zo wonderbare gehoorzaamheid jegens haar biechtvader had verleend, dat zij - in ieder stadium van de ziekte - gezond werd wanneer hij het haar beval, of het nu mondeling of schriftelijk was. Maar ook zijzelf genas verscheidene ziekten door suggestie.[688]

Bij iedere ziekte is de eigenlijke arts de *vis medicatrix naturae*. De suggestieve geneesmethode vormt daar geen uitzondering op, en is zelfs een onvervalst natuurgeneeskundig proces. Aangezien nu de *vis medicatrix naturae*, die de gewone toestand herstelt, identiek is aan de kracht die gewone toestand bevat en die het organisme zelfs gebouwd heeft, dus met de levenskracht, is de uitvoerende agent bij de medische suggestie de drager van de levenskracht, dat wil zeggen, de ziel. Daarom maakt het helemaal niets uit of de suggestie van een arts uitgaat, of van een levenloos voorwerp. Dit is slechts een onderscheid naar gelegenheidsoorzaken, maar in beide gevallen wordt de levenskracht als de eigenlijke agent opgeroepen. Toen Mesmer honderd jaar geleden het bewijs leverde, dat de odische uitstralingen van een gezond organisme de levenseconomie van een vreemd organisme gunstig kunnen beïnvloeden, hebben in

---

[686] Denarium medicum anonymi auctoris. Bibliothèque du magné-tisme animal, II, 203.
[687] *[“Uw hoest houdt op!”. vert.]*.
[688] Vie de Mme de la Mothe Guion, écite par elle-même, II, 28, 134, 136.

Parijs de Academie der Wetenschappen en die der Geneeskunde beweerd, dat de waargenomen en onloochenbare verschijnselen niet aan een dierlijk magnetisme moesten worden toegeschreven, maar aan de fantasie, de verwachting en het vertrouwen van de patiënt. Maar wanneer dit oordeel in zijn uitsluiting juist zou zijn geweest, had de geneeskunde des te meer aanleiding moeten vinden om op de middeleeuwse leer van de verbeelding terug te grijpen.

Dat geschiedde echter niet. Men stelde zich ermee tevreden deze ideoplastiek[689] van de geest te constateren, maar liet na, de logische gevolgtrekking daaruit te maken. Deze gevolgtrekking zou geen geringere zijn geweest dan de psychische geneesmethode. Het waren echter niet de tegenstanders van Mesmer die de onvermijdelijkheid van deze gevolgtrekking benadrukten, maar zijn aanhangers. Court de Gébelin gaf op het bericht van de Academies als reactie: “Wanneer de verbeelding, wanneer de natuur zulke machtige geneesmiddelen zijn, wanneer ze zo werkzaam zijn, waarom wordt u die dan niet meester? Waarom zijn ze zo werkzaam buiten uw handen, en zo zwak wanneer u zich er zelf van wilt bedienen? Waarom ontvlamt het vertrouwen dat men in u heeft, niet de verbeelding? Waarom bereikt u door deze verbeelding, door de natuur en door uw diepe weten niet dezelfde uitwerkingen die u toch alleen aan deze natuur en aan de onvaste, beweeglijke illusies van de fantasie toeschrijft? Waarom bereikt u minder ondanks een meerderheid van middelen?”[690] En een andere mesmerist, de arts Deslon, vraagt kortweg: “Wanneer de geneeskunde van de verbeelding de beste is, waarom zouden wij er dan geen gebruik van maken?”[691]

---

689 *[Met de vormgeving van een denkbeeld als basis. vert.]*.
690 Court de Gébelin: Lettre sur le magnétisme animal.
691 Deslon: Beobachtungen über den tierischen Magnetismus, 40.

Zou Mesmers systeem door de Academies zonder vooroordeel onderzocht zijn, dan zou het het uitgangspunt zijn geworden voor een dubbele beweging: de magneto-therapie en de suggestietherapie. Maar de eerste werd aan de leken overgelaten, en de laatste was weliswaar in theorie vastgesteld, maar niet verder ontwikkeld. Er is nog meer. Toen een halve eeuw later de theorie van de academici over de werkingen van de autosuggestie weer door Braid werd opgepakt en met die van de externe suggestie werd aangevuld, werd Brai bevochten. Dat was heel onlogisch, want de geneeskunde die tegen Mesmer de suggestieleer in het strijdperk bracht, had geen recht om zich te verzetten tegen de poging van Braid om deze suggestieleer tot een systeem te verheffen. Het oordeel was in beide gevallen slechts door kwaadwilligen gedicteerd. In beide gevallen werden, zoals altijd, de nieuwe ideeën bestreden. Inderdaad is Braids methode om door externe suggestie te genezen, slechts een verdere basis voor de allang bekende macht van de ziel over het lichaam, waarvoor de ervaring zoveel natuurlijke patronen biedt, waarin deels de autosuggestie, deels de objectsuggestie de verschijnselen oproept. Om deze uitwerkingen van de ziel in de uiteenlopende richtingen, in een wetenschappelijk systeem onder te brengen - hetgeen Hack Tuke geprobeerd heeft[692] -, moest ook de completerende helft van de tot externe suggestie te herleiden gevallen erbij worden gehaald. Daarvan kan hier geen sprake zijn, vandaar dat ik mij tot slechts een kleine keur van de natuurlijke patronen beperkt heb.

Deze natuurlijke patronen tonen slechts het gemeenschappelijke kenmerk, dat de geneeskrachtige werking in een toestand van exaltatie van de fantasie optreedt. Sterke autosuggesties van een grote gevoelswaarde zijn de werkende oorzaken, hetzij ten voordele, hetzij ten nadele van het organisme.

[692] Hack Tuke: Le corps et l'esprit.

Deze laatste gevallen, waarin autosuggesties het organisme schaden - daartoe behoren alle op inbeelding berustende ziekten -, zijn het met name waarin de externsuggestieve behandeling geïndiceerd is. Zoals de criticus, om zijn tegenstander met succes te bestrijden, niet zomaar zijn eigen afwijkende mening als uiterlijke maatstaf tegen die van de tegenstander aan mag leggen, maar daarop provisorisch moet ingaan om haar van binnenuit te weerleggen, zo moet ook de arts welke autosuggesties moet bestrijden, allereerst daarop ingaan. Dat blijkt in het bijzonder bij idee-fixen. Muratori vertelt, dat Spinello de duivel met zulke afgrijselijke trekken geschilderd had, dat hij er zelf een ontstellende indruk door ervoer. Hij zag tijdens zijn gehele leven de satan naast zich staan, die hem verwijten maakte, dat hij hem zo vreselijk had afgebeeld.[693] In de lange duur van deze ziekte ligt het beste bewijs, dat zijn arts er niets van wist dat inbeelding slechts door inbeelding, en autosuggestie slechts door externe suggestie kan worden genezen. Een geleerde had het idee-fixe, dat hij een kanarie in zijn hoofd had, die hij voortdurend hoorde zingen. Al had de arts hem de onmogelijkheid van de kwestie nog zo helder bewezen, dan had hij niets bereikt. Hij ging echter op het idee van de zieke in, bewoog hem ertoe zich te laten opereren, verwondde hem pijnlijk maar onschadelijk aan zijn hoofd, goot hem daarbij de inhoud van een met bloed gevulde blaas over zijn gezicht en met de uitroep: “Daar is de boosdoener!”, liet hij een tot dan toe verborgen gehouden kanarie vliegen. De genezing was volledig.[694] Een aan slapeloosheid lijdende zieke geloofde, dat zijn toestand zijn oorzaak had in betovering. Men gaf hem een gesloten briefje, dat hij als amulet op zijn hoofd moest leggen. Daarna sliep hij vier weken lang voortreffelijk. Toen men hem daarop toestond het briefje te openen, las hij daarin de woorden: ‘inbeelding wordt door inbeelding verdreven’. Botten vertelt, dat een hypochonder in het zieken-

[693] Muratori: Ueber die Einbildungskraft, II, 48.
[694] Clarus: Die Tiroler ekstatischen Jungfrauen, II, 275.

huis kwam, die zich erover beklaagde, dat hij in zijn onderlichaam een slang had, die zonder ophouden in zijn ingewanden woelde. Zolang hem verzekerd werd dat hij aan inbeelding leed, werd het euvel steeds erger. Tenslotte ging men op zijn idee in, bedwelmde hem met chloroform en toonde hem na het ontwaken een van de apotheek betrokken, prachtige ringslang. Zijn krachten namen toe en hij geloofde dat hij genezen was. Na een halfjaar meldde hij zich weer, en beklaagde zich erover dat hij weer een slang had. De eerdere moest een jong achtergelaten hebben.[695] Wie weet wat er zou zijn gebeurd wanneer de arts hem had laten zien dat de eerste slang een mannetje was.

Wanneer wij een transcendentale experimentele psychologie willen bereiken, een magie als wetenschap, zijn wij geenszins genoodzaakt in het wilde weg te experimenteren. De natuur biedt ons een solide basis waarvan we kunnen uitgaan. Ons eerste streven moet erop gericht zijn, de natuurlijke patronen die de ervaring ons levert, te kopiëren. Met betrekking tot de magische werkingen van de fantasie, blijkt uit de analyse van de natuurlijke patronen dat een voorstelling nodig is die - door het plotselinge waardoor die intreedt, en de grote gevoelswaarde die ermee verbonden is - de agent van binnen diep oprakelt. Hij moet geheel beheerst zijn door een dominerende voorstelling. Een voorstelling kan echter niet alleen maar op grond van haar buitengewone intensiteit dominerend zijn, maar ook zonder deze, wanneer ze geïsoleerd staat en zonder concurrentie is. In dit geval zal de totale aandacht en verwachting van de drager, net als bij intensieve voorstellingen, op het realiseren van de voorstelling zijn gericht, en zal de magische kracht geactiveerd worden die in onze levensprocessen vermag in te grijpen, doordat een congestie van levenskracht naar een bepaald punt wordt geleid. Deze dierlijk-magnetische of odische congestie treedt bij de natuurlijke patronen in op basis van een

[695] Bottey: Le magnétisme animal, 178.

dominerende autosuggestie, maar bij de suggestieve therapie treedt ze in door een externe suggestie, die dankzij haar isolatie eveneens een dominerende is en een congestie creëert van de levenskracht naar de zetel van de ziekte.

Mesmer heeft beweerd, dat deze levenskracht ook naar vreemde organismen kan worden uitgestraald, en ook daarvoor zijn natuurlijke patronen voorhanden, want in de invloed van gezonde mensen op zieke, waarvan reeds in de Bijbel sprake is[696], blijkt de gezondheid aanstekelijk te zijn. De beide Parijse Academies beweerden daarentegen, dat de resultaten van Mesmer slechts op de verbeelding en verwachting van de patiënten berusten. Maar er heerste zo weinig bezonnenheid in deze strijd, dat - toen vijftig jaar later Braid die bewering van de Academies tot systeem verhief en het begrip 'suggestieve therapie' invoerde, hij daarop door de officiële wetenschap werd aangegrepen. Ook nu nog heeft Braid zijn tegenstanders, en ook nu nog geloven mesmeristen en braidisten dat zij door een *aut-aut* verdeeld zijn. Het valt echter gemakkelijk aan te tonen, dat ze inderdaad door een *et-et* verbonden zijn. Braids suggestie is niets anders dan een voorstelling van het brein, dominerend, omdat ze isoleert. Moet ze evenwel de sfeer van het bewustzijn overschrijden en geneeskrachtig inwerken op een willekeurig deel van het organisme, dan kan ze dat niet als zodanig, maar slechts door een stroom van levenskracht te produceren en naar de zieke plek te leiden. Braids theorie veronderstelt dus *eo ipso*[697] het dierlijk magnetisme, en is er verre van om die te vervangen. Anderzijds vooronderstelt de theorie van Mesmer tot op zekere hoogte die van Braid, want wanneer ook de odische uitstralingen van een gezond organisme dikwijls reeds in harmonische patronen, dus onwillekeurig, bewezen hebben dat ze geneeskrachtig zijn, toch verkrijgen zij pas hun gehele geneeskrachtige potentie wanneer

[696] Bijbel: 1 Koningen: 1,1:2.
[697] *['Vanzelf al'. vert.].*

de odische congestie de richting gewezen krijgt naar de zetel van de ziekte. En dat vooronderstelt weer een geestelijke factor, hetzij autosuggestie, hetzij externe suggestie.

De honderd jaar geleden gevoerde strijd toont dus in de kiem reeds de differentiatie naar twee theorieën, die elkaar echter wederzijds vooronderstellen en één verband moeten vormen in een systematische psychotherapie. Maar daar zullen we niet toe komen, wanneer de beide partijen elkaar blijven bevechten. Mesmer heeft in het dierlijk magnetisme de kracht ontdekt die net zo geneeskrachtig werkt in het eigen, als in het vreemde organisme. Braid heeft de belangrijkste hevel ontdekt die deze kracht activeert en aanstuurt. Aangezien beide kanten van de kwestie in aanmerking moeten worden genomen, zou men niet over psychotherapie moeten spreken, maar over psycho-magnetische therapie.

Wanneer de psychomagnetische kracht de zwaardere beschadigingen van het organisme vaak plotseling kan verhelpen - niet alleen de natuurlijke patronen, maar ook de kunstmatige kopieën ervan laten daar voorbeelden van zien -, dan kunnen we vermoeden dat ze identiek is aan de kracht die ook de gewone processen van het organisme aan de praat houdt, en dat deze kracht zelfs hoe dan ook het vormende beginsel van ons lichaam is. Het is een en dezelfde kracht die ons organisme vormt, die het bij iedere beweging onderhoudt, die wij ‘leven’ noemen en die als *vis medicatrix* de organische schades verhelpt. Reeds de logische stelregel dat de uitgangspunten om iets te verklaren niet zonder noodzaak mogen worden uitgebreid, dwingt ons tot dit vermoeden. Het zal echter bevestigd blijken te worden wanneer wij nog meer resultaten van de psychomagnetisch of magische kracht van de fantasie in aanmerking nemen, omdat ze inderdaad plastisch vormend blijkt te zijn, namelijk bij de *dimils* en bij het stigma.

De beschouwing tot nu toe heeft tot genoegen aangetoond, dat de macht van de fantasie over het lichaam tot nu toe door de geneeskunde op een geheel ontoereikende manier werd benut. Ze heeft recentelijk slechts het hypnotisme erkend; de kunstmatige slaaptoestand die het brein tot een leeg blad maakt, waarop vervolgens een externe suggestie geschreven wordt, die als dominerende voorstelling een psychomagnetische stroom naar de plek van de ziekte leidt. Men staat zelfs op het punt om de fantasie die door externe suggestie is opgewekt, nog te hulp te komen door aanschouwelijke indrukken en imiterende impulsen, waardoor zelfs – net als in de slaapzalen van dr. Wetterstrand - massaverschijnselen kunnen worden bereikt. Maar Braid heeft slechts de helft van de psychotherapeutische wetenschap ontdekt, namelijk de externsuggestieve. Met betrekking tot de nog werkzamere macht van de dominerende autosuggestie, waarvoor toch zo veel natuurlijke patronen bekend zijn, blijft de poging om ze op systematische wijze toe te passen, nog steeds uit. Hoe groot het daaruit te trekken voordeel zou zijn, tonen zelfs de massaverschijnselen, zoals die te Lourdes en in vergelijkbare pelgrimsoorden. Overigens zijn die bij alle religies en sekten te vinden. Ik breng slechts de wonderen bij het graf van abbé Paris bij de sekte der jansenisten in herinnering, die niet achterblijven bij de wonderen van Lourdes.

De psychische geneesmethode, de therapeutische toepassing van de magische kracht van de fantasie, zal in de toekomst niet beperkt blijven tot het aanwenden van de externe suggestie voor geneesdoeleinden, maar zal haar gehele betekenis pas bereiken wanneer men zal inzien, dat enkel en alleen een voorstelling - een tot het brein beperkt, moleculair proces - als zodanig in het geheel niets kan bewerkstelligen. Wij hebben namelijk nog een kracht nodig die, uitgaande van het brein, op het door de suggestie aangeduide lichaamsdeel inwerkt. Die kracht is datgene, wat in de middeleeuwen de 'levensgeest', en sinds

Mesmer het 'dierlijk magnetisme' wordt genoemd. Het is daarom een teken van onmacht, dat tegenwoordig magnetiseurs en hypnotiseurs elkaar bevechten. Door de externe suggestie en zeker ook door elk monoïdeïsme dat naar een bepaald lichaamsdeel gestuurd wordt, wordt dit magnetisme, deze levenskracht, tot een excessieve werking geprikkeld. De invloed van de ziel op het lichaam en die van het lichaam op de ziel, zijn beide slechts de fysiologische consequentie van het anatomisch *rapport* tussen de beide massa's van de levenswerkzaamheid, dat wil zeggen, van het cerebrospinale en het sympathisch zenuwstelsel. Alleen zo is het denkbaar, dat men op een vegetatief vermogen van het organisme kan inwerken en het tot een therapeutische functie kan dwingen, door in de corresponderende zenuwen van het bewuste leven de voorstelling op te wekken die past bij het aan de orde zijnde geval.[698] Wanneer de gedachte een organische reparatie aan het lichaam kan uitvoeren, dan is de kracht die de uitvoering van de suggestie volvoert, identiek aan de levenskracht, aan de organische vormer van het lichaam, aan de architect van het lichaam, dat wil zeggen, aan de ziel. Met andere woorden, de suggestie is weliswaar in eerste linie slechts een voorstelling van het brein, die bij de gehypnotiseerde wordt opgewekt, maar omdat ze een monoïdeïsme is, dringt ze nog dieper door in het organisme. En haar eigenlijke adressant - zoals wij nog zullen zien - is de ziel.

[698] Durand de Gros: Essais de physiologie philosophique, 492.

3. Het stigma.

De geest is het product van het lichaam, en de gedachte een uitdrukking van de hersenen, zo stelt het materialisme. Zoals bij zoveel beweringen het geval is, hoeven wij deze slechts op de kop te zetten om de waarheid te hebben. Inderdaad is de ziel de architect van het lichaam, en het lichaam het instrument van de ziel. Een van de feiten echter, die het primaat van de geest boven het lichaam, en de plastische[699] werkzaamheid van de fantasie op het organisme bewijzen, is het stigma. In de geschiedenis van de katholieke Kerk wordt namelijk bericht, dat gelovige personen die zich met bijzondere gloed in de levensgeschiedenis van Christus verdiepten, aan hun lichaam de plastische imitatie van de wondkenmerken verkregen die Christus zelf moest dulden, namelijk die van de spijkers aan handen en voeten, de door de geseling veroorzaakte striemen, de wond van de steek met de lans in zijn zijde, en de doornenkroon op zijn hoofd. Vaak strekt de stigmatisering zich tot al deze punten uit, maar vaak ook tot enkele; hoofdzakelijk handen en voeten. Vaak worden de wonden slechts aangeduid, maar vaak ook zeer plastisch opgezet, zodat bijvoorbeeld binnen de wonden aan handen en voeten ook nog de spijkers geïmiteerd zijn, door vleeswoekeringen. Er komen ook afgezwakte gevallen voor, waar alleen de pijn van de geseling en kruisiging worden ondervonden, zonder dat een feitelijk stigma ontstaat.[700] Margarethe Columna had de zichtbare wonden aan haar rechterzijde, maar van de andere onzichtbare

---

[699] *[Onzeker. De gehele pagina van het origineel mist een aantal letters aan de linkerzijde. vert.]*

[700] *[Zie ook mijn vertaling van 'Wunderperliche Gschihten von gaystlichen Weybs Personen' ('Wonderbaarlijke geschiedenissen van geestelijke vrouwspersonen'), Anonymus, 1501, op www.archive.org. vert.]*.

slechts de pijn. Bij Blanco von Gazinan daarentegen, was slechts haar ene voet gestigmatiseerd.[701]

De lange rij aan heiligen en de begenadigde personen die de stigmatisering ervoeren, wordt geopend door een man, en wel door Franciscus van Assisi, in het jaar 1224. Wat reeds de apostel Paulus over zichzelf zei, moet woordelijk worden verstaan: "Ik draag de kentekenen van de heer Jezus op mijn lichaam."[702] Franciscus van Assisi heeft sindsdien veel navolgers gehad, die echter in overwegend aantal tot het vrouwelijke geslacht behoren. In recente tijd gold dat voor Katharina Emmerich, voor Maria Mörl, die ik in 1856 als jongeman zelf nog in Kaltern zag, en voor Louise Lateau. Bij Franciscus van Assisi vinden wij ook al de voorheen genoemde overtreffende trap. Görres zegt: "Aan zijn handen en voeten waren namelijk de kentekenen van de spijkers verschenen, zoals hij ze kort tevoren op de afbeelding van de gekruisigde had gezien. Tegelijkertijd was zijn rechterzijde als door een lans doorboord. De wonden in de ledematen gingen behoorlijk open en bloedden. In het midden daarvan waren weer uit het vlees en celweefsel spijkers gegroeid, die op die van ijzer geleken, zwart, hard, stevig, van boven met een kop, aan de onderkant toegespitst en als omgeslagen, zodat tussen deze en de huid een vinger kon worden gelegd. Ze waren naar alle kanten beweegbaar, zodanig, dat wanneer ze van de ene kant werden aangedrukt, ze aan de tegenovergestelde kant naar voren traden, maar niet uitgetrokken konden worden. Dat ervoer de heilige Clara[703], toen ze na zijn dood een ervan probeerde uit te trekken, maar dit niet voor elkaar kreeg. De wonde in de zijde was diep en groot, drie vingers breed, door het samentrekken van het vlees als afgerond, en vaak met bloed zijn kleding bevochtigend. Nooit gingen al deze kenmerken in ontsteking of

---

701 Görres: Die christliche Mystik, II, 419.
702 Bijbel: Galaten: 6,17.
703 *[Clara van Assisi, 1193?-1253. vert.]*.

ettering over, en nooit paste hij er een of ander artsenijmiddel op toe."[704]

Wat de katholieke Kerk van de stigmatisering gemaakt heeft, is bekend. Een wonder, aangevoerd voor de verheerlijking van de alleenzaligmakende Kerk. Wij hoeven bij deze uitleg niet te blijven stilstaan. Een wonder dat nu eens geheel, dan weer half gelukt en in de eerste aanzet blijft steken, is een tegenspraak, en de voorhanden zijnde graduele verschillen in de stigmatisering sporen ons aan, op zoek te gaan naar een subjectieve oorzaak voor dit verschijnsel. Deze ligt in de graduele verschillen tussen de fantasie en de begeleidende gevoelens. De stigmatisering komt daarenboven ook in de kettergeschiedenis voor, en heeft dus met het katholicisme als zodanig in het geheel niets van doen. Ze kan verder ook kunstig worden nagemaakt, en dus heeft ze ook met het begrip heiligheid niets van doen. Het is wel een mystiek fenomeen, in zoverre, dat de ziel zich hier als de architect van het lichaam, en het lichaam zich als het product van de ziel ontpopt. En dat biedt een oplossing voor het raadsel mens, die precies tegengesteld is aan die van het materialisme. Daarom is het verschijnsel van de stigmatisering van het grootste wetenschappelijke belang.

Bij de uitleg van het verschijnsel is nu de merkwaardige situatie opgetreden, dat de oudste uitleg de juiste was, terwijl de oppervlakkigste beoordelingen bij de moderne tijd horen. De wisseling van meningen is nu eenmaal niet altijd een vooruitgang. Reeds in de dertiende eeuw namelijk, vinden wij bij Jacobus de Voragine, de schrijver van de Gouden Legende[705], onder de vijf oorzaken van de wondtekens van de heilige Franciscus van Assisi als eerste de gloeiende fantasie aangevoerd, waarin later Agrippa von Nettesheim hem

---

[704] Görres: Die christliche Mystik, II, 412.

[705] *[Lees: 'Legenda Aurea'. vert.]*.

bijvalt.[706] Evenzo zegt ook de in 1600 in Rome verbrande filosoof Giordano Bruno: “Wij weten, dat enkelingen het in deze soort van geestelijke verwarring zo ver gebracht hebben, dat zij de wondtekens van de doorboorde godheid, wiens gestalte zij zich met hun inbeeldingskracht hebben ingeprent, ook aan hun eigen lichaam door de gloed van hun brandende fantasie lieten doorschijnen.”[707]

Merkwaardigerwijze is de juiste, namelijk de psychologische verklaring vanuit de macht van een dominerende voorstelling die verbonden is met hevige religieuze ontsteltenis, te vinden bij de katholiek Görres, die feitelijk daarom door de theologen het verwijt van het naturalisme niet bespaard is gebleven. Hij zegt: “Allereerst vinden wij als de noodzakelijkste en daarom ook in alle gevallen zonder uitzondering optredende voorwaarde van de zijde van de ziel, een overgrote deelname aan, en het allerpijnlijkste medegevoel met, het lijden van Hem die zij tot het onderwerp van haar liefde heeft genomen. Heeft zij in de beschouwing van de man van smarten het beeld van de lijdende pas echt aanschouwelijk voor zich tevoorschijn geroepen, dan voelt ze zich als door een zee van ellende omgeven, en haar innerlijk wordt dan spoedig door het diepste medelijden overspoeld en opgelost, en met de roerendste treurigheid vervuld. Het is echter de aard van alle medelijdende, deelnemende gevoelens, iedereen die erdoor wordt aangegrepen, buiten zichzelf te brengen, los te maken van zichzelf[708] en daarvoor in de plaats het onderwerp van zijn deelneming en daarmee deze, te verinnerlijken en in te beelden. (...). Overgedragen wordt het beeld echter door de hogere, geestelijke ziel op de lagere, vitale, want het is lichamelijke pijn, door veranderingen in het leven opgeroepen, die

[706] Agrippa: De occ. phil., I, H. 64. Perty: Die mystischen Erscheinungen, I, 63.
[707] Bruno: Sigill. sigillorum.
[708] *[“ihn seiner selbst zu entäußern”. vert.]*.

overgenomen moet worden, en het is een lichamelijke vereenzelviging die van lichaam tot lichaam moet geschieden en daarom in de diepste kern, van leven tot leven, moet worden uitgedrukt."[709] Ook Tholuck[710] stemt met deze verklaring in. Nu noemt Görres deze exaltatie van de fantasie wel slechts de 'voorwaarde' van de stigmatisering, maar voor iedereen die de plastisch werkende verbeeldingskracht van de fantasie kent, zoals die zich bij de *dimils* laat zien, is het duidelijk, dat in deze fantasie de eigenlijke oorzaak van de stigmatisering ligt.

De moderne interpreten, die van deze ideoplastiek van de geest niets weten - hoewel tegenwoordig iedere hypnotiseur die bewijzen kan - en slechts de invloed van het lichaam op de geest erkennen, maar niet het omgekeerde, deze interpreten zijn genoodzaakt het verschijnsel van de stigmatisering algeheel te ontkennen. Deze heren, bij wie de grens van hun enge horizon met de grens van de werkelijkheid samenvalt, gaan gezamenlijk volgens hetzelfde recept te werk: wat zij niet begrijpen, bestaat niet en berust op misleiding en bedrog. De hele oppervlakkigheid van dit standpunt heeft zich tegenover de gestigmatiseerde non Katharina Emmerich geopenbaard, bijvoorbeeld in het geschrift van dokter Karsch[711], namelijk dat het verschijnsel tot tatoeëring, dus bedrog te herleiden valt, en die zijn totale onwetendheid toont met de woorden: "Het is niet via feiten bekend, dat de fantasie of de wil in staat is om de wezenlijke veranderingen in de menselijke weefsels op te roepen die voor het optreden van de stigmata nodig zijn." Evenzo heeft Virchow, die uitgenodigd was om de gestigmatiseerde Luise Lateau in Bois-d'Haine te bezien, er de voorkeur aan gegeven daarover a priori te oordelen. In een voordracht, gehouden in 1874 in de vergadering van Duitse natuuronderzoekers en artsen te Breslau, zegt hij: "Het moet of

[709] Görres: II, 446.
[710] Tholuck: Vermischte Schriften, I, 106.
[711] Karsch: Die stigmatisierte Nonne Katharina Emmerich, 160.

een bedrog zijn, of het is een wonder.”[712] Dat er nog een derde mogelijkheid kon zijn, namelijk ideoplastiek, en dat juist deze derde daadwerkelijk aanwezig is, heeft hij niet ingezien. Sinds Virchow zijn decreet uitgaf, is de stigmatisering langs een omweg de hypnose binnengeloodst. Daarmee is het door hem opgestelde alternatief omgestoten en is het bewezen, dat er sprake is van de derde mogelijkheid. Een herroeping zou daarom beslist op zijn plaats zijn. Van iets dergelijks weet ik echter niets af.

Andere moderne interpreten haasten zich om het feit te erkennen, wanneer het opduikt, maar herleiden het tot menstruatiestoornissen, zoals ook Katharina Emmerich het tegenover een arts gedaan heeft. Deze oppervlakkige opvatting echter, weerlegt zichzelf. In de hele kerkgeschiedenis is geen enkel geval van maandelijkse stigmatisering bekend. Ze komt in alle leeftijden voor, zelfs kort voor de dood. Bovendien laat genoemde verklaring een onoplosbare rest achter, namelijk de mannelijke gestigmatiseerden, tenzij men zou beweren dat Franciscus van Assisi een hermafrodiet was, net als zijn navolgers, te weten Benedictus van Rhegio, Carolus van Sazic, Angelus del Pas, Matheo Careri, Cherubin de Aviliana, Jacobus Stephanus, Johann Graio, et cetera.

Als Virchow besloten had om Luise Lateau te bekijken, had hij met goede wil de overtuiging kunnen krijgen, dat de autosuggestie, verbonden met een hevige gevoelsprikkel, in staat is om plastisch op het lichaam in te werken. Hij had dan wellicht ook tegen zichzelf gezegd, dat externe suggestie dezelfde verschijnselen kan opwekken. Hij zou dan de ontdekker van het hypnotische stigma zijn geworden en een dikke streep hebben getrokken zowel door de theologische als de geneeskundige verklaring van het verschijnsel. Maar er valt

[712] Virchow: Ueber Wunder, 11. *[Zie ook Du Prel, Deel 1, en zijn verwijzing aldaar naar Virchow. vert.]*.

aan te twijfelen, of Virchow ooit deze goede wil opgebracht zou kunnen hebben, want hij legt in zijn voordracht zelf de naïeve bekentenis af: “Men verheugt zich niet een nieuw verschijnsel te zien. In tegendeel, het is vaak pijnlijk.”[713] Andere onderzoekers zijn van een tegengestelde opvatting en weten, dat juist de tegenspraak van een nieuw feit met de heersende theorie, de beste gelegenheid biedt om de theorie te verbeteren.

De stigmatisering bewijst wat ook talrijke andere verschijnselen leren, namelijk dat de inbeeldingskracht in plastische vormingskracht kan verkeren. Het bijzondere katholieke geval verlangt beslist een andere verklaring dan de overige gevallen. Het psychologische principe waarop al deze verschijnselen berusten, is dat de mens dankzij zijn inbeeldingskracht het vermogen bezit om zich in de toestand van een ander wezen dusdanig te verplaatsen, dat hij deze toestand mede ondervindt. Reeds in het woord medelijden is dit principe zeer goed uitgedrukt; het is een ‘mede lijden’. In de regel blijft het tot de gevoelssfeer beperkt, maar kan ook een bijzondere uitwerking in de corresponderende lichaamsdelen oproepen, omdat al onze organen in anatomische en fysiologische samenhang met het centraal zenuwstelsel zijn. Iedere hersencel die door voorstellingen en gevoelens geprikkeld is, probeert ze te realiseren. Het medelijden kan in de gevoelssfeer zeer toegenomen optreden, wanneer de prikkelende voorstelling een bijzondere prikkelsterkte heeft, of wanneer de ontvanger een bijzondere ontvankelijkheid voor prikkels heeft, dankzij de gevoelens die met de voorstelling verbonden zijn. Bij de gestigmatiseerden werken beide oorzaken samen. Dr. Wienholt vertelt over een somnambule wier ontvankelijkheid zo groot was, dat de mededeling over het lijden van anderen bij haar hetzelfde leed opriep.[714] Zo komen ook in de christelijke mystiek dergelijke heiligen voor, die, wanneer zij de nage-

---

[713] Virchow: 23.
[714] Wienholt: Heilkraft des tierischen Magnetismus, III, 3, 176.

dachtenis aan martelaren eerden, aan de verschillende kwellingen van het martelarendom deelnamen, onder wie de heiligen Coletta, Johanna van Orvieto en Agnes van Jezus.[715] Hoeveel geschikter daartoe moest wel de voorstelling van het lijden van Christus zijn, door wie het religieuze gevoel indertijd geheel anders werd omgewoeld dan tegenwoordig. Vele heiligen bij wie het niet tot stigmatisering kwam, ervoeren bij het zich verdiepen in de passiegeschiedenis niettemin een levendig medegevoel in de corresponderende lichaamsdelen. Bij Katharina Emmerich bleef de voortgang drie tot vier jaar lang zuiver in de gevoelssfeer steken, tot het uiteindelijk tot stigmatisering kwam.[716]

Wanneer dergelijke voorstellingen met heftige gemoedsbewegingen verbonden zijn, komt het buiten het religieuze leven wel eens voor, dat de mede ondervonden pijn gelokaliseerd wordt en zich vast innestelt. Een jong mens van veertien jaar, die toeschouwer was bij een terechtstelling met het rad, kreeg blauwe plekken op de lichaamsdelen waar de misdadiger getroffen was.[717] Een man die zag dat iemand door een wagen aan zijn voeten werd voortgesleept, voelde ogenblikkelijk een hevige pijn aan zijn eigen voeten en bleef zijn leven lang hinkend.[718] Een moeder zag dat haar kind op straat door een voertuig werd overreden, waarvan de wielen zijn hoofd verpletterden. Ze werd onmachtig. Toen ze weer bijkwam, voelde zij aan de bovenkant van haar hoofd zulk een heftige pijn, dat ze niet de geringste aanraking kon verdragen. Na een tweejarige vergeefse behandeling werd zij gemagnetiseerd en in twee zittingen genezen.[719] Een dame zag een

[715] Ribet: La mystique divine, IV, 446.
[716] Schmöger: Das Leven der Katharina Emmerich, I, 188, 190.
[717] Zimmermann: Geschichtliche Darstellung des Magnetismus als Heilmittel, 33.
[718] Hecquet: Naturalisme des convulsions.
[719] Du Potet: Journal du magnétisme, VIII, 489.

kind door een ijzeren deur stappen die achter hem dichtviel, zodat ze een levendige angst had dat zijn voeten verpletterd waren. Dat gebeurde niet, maar haar gewaarwording was zo levendig, dat zij slechts met moeite naar huis kon worden gebracht en om haar gewrichten rode strepen ontstonden. De dag erna was haar voet gezwollen en moest zij verscheidene dagen het bed houden.[720] Een moeder zag, dat haar kind dat bij de kachel speelde in gevaar was, en dat het door het metalen hek van de kachel als door een guillotine in zijn nek zou worden getroffen. Ze schrok daar zo van, dat zich in haar nek een erythematische[721] cirkel vormde, die nog zichtbaar was toen na enkele uren de arts kwam.[722] In de verhouding tussen moeder en kind treden zulke verschijnselen gemakkelijker op, omdat hier de voorstelling van het gevaar een veel grotere gevoelswaarde heeft.

Alle levendige voorstellingen kunnen de sterkte van de zintuiglijke indruk bevatten, bijvoorbeeld tot hallucinaties worden en veranderingen in het lichaam oproepen. Dat het daarbij tot stigmatisering kan komen, blijkt ook buiten de Kerk. De zus van een tot de spitsroeden veroordeelde soldaat, ondervond op afstand van hem op het ogenblik van de executie de slagen die haar broeder troffen, in een soort extase, jammerend en pijn lijdend, tot ze onmachtig neerstortte en naar bed werd gebracht, waarbij bleek, dat het bloed van haar ontvleesde lichaam afstroomde.[723] Een man die van een voetreis zeer vermoeid naar huis terugkeerde, geloofde bij maanlicht dat hij een draakachtig dier zag dat zich in de goot van de straat wentelde. Hij geraakte in grote angst en voelde zich meteen pijnlijk door het dier aan zijn rechterschouder gegrepen. Hij liep naar huis,. Op de gehele rechterkant van zijn borst vormde zich

---

720 Hack Tuke: Le corps et l’esprit, 210.
721 *[Roodachtig, als bij een ontsteking. vert.]*.
722 Toussaint Barthélemy: Étude sur le dermographisme, 82.
723 Perty: Die mystischen Erscheinungen, I, 43.

een pleura-exsudaat[724], waaraan hij na verscheidene maanden stierf.[725] Hypnotisch had deze man natuurlijk genezen kunnen worden. Wat autosuggesties aanrichten, kan door externe suggestie weer goedgemaakt worden.

Bezetenen die zich door demonen geplaagd meenden, toonden vaak de sporen van slagen op het lichaam.[726] Over Christina von Stommeln wordt gezegd, dat zij tijdens de advent van 1282 door twaalfduizend duivels gekweld werd, waarvan een haar met de steek van een lans aan de grond vast stak. Wie de plastische verbeeldingskracht van de fantasie kent, zal weliswaar de twaalfduizend duivels overlaten aan de Kerk, maar het niettemin voor mogelijk houden, dat - zoals bericht wordt - deze wond op haar bleef tot aan de dag voor kerstmis, die haar natuurgetrouw op andere gedachten bracht. Wanneer echter verder wordt verteld, dat haar door de duivels geopenbaard werd, dat zij van God het bevel hadden gekregen om haar te kwellen, opdat daardoor haar verstorven grootvader uit het vagevuur zou worden verlost[727], dan kan een zo afschuwelijke metafysica de twijfelaars er slechts toe brengen het kind met het badwater weg te gooien, dat wil zeggen, met deze uitleg ook het feit af te wijzen. Dit onderscheid tussen de feiten en hun kerkelijke uitleg moeten wij met name binnen de christelijke mystiek observeren. Ook de striemen op het lichaam komen bij bezetenen voor. De plastische macht van hun fantasie kan zelfs zo ver gaan, dat bij de exorcitie als teken van de uitdrijving van de demon, met bloed doorlopen letters op het lichaam verschijnen. Bij een bezeten non in Louviers kreeg de demon van de exorcist het bevel om uit te varen bij de woorden

---

[724] *[Een vorm van vocht achter de longen. vert.]*.
[725] Griesinger: Pathologie und Therapie der psychischen Krankheiten, 95.
[726] Schindler: Magisches Geistesleben, 171.
[727] Wollersheim: Das Leben der ekstatischen und stigmatisierten Jungfrau Christina von Stommeln, 377, 379.

“Vive Jésus sur la croix!” Men vond daarop bij de non deze woorden op haar borst, en het teken van het kruis als stigma in rode letters. En na vijftien jaar waren ze nog, hoewel verbleekt, zichtbaar.[728] De bezeten abdis van de kloosterzusters van Loudun dramatiseerde de externe suggestie van de exorcist en zei, dat de demonen gedwongen werden, op haar hand de naam Jozef te laten ontstaan. Zij smeekte toen God, ook de namen Jezus en Maria te laten ontstaan, wat de exorcist de demon beval uit te voeren. Toen zij daarop in aanwezigheid van vele getuigen van de demon bevrijd werd, ontstond - terwijl haar handen werden vastgehouden - de naam Maria en daarna, bij de communie, de naam Jezus daaronder. Later had zij het visioen van een engel, die deze benamingen vernieuwde, en zij had de gewaarwording alsof er op haar hand werd geschreven.[729] Over zulke werkingen van de autosuggestie kunnen wij ons tegenwoordig niet meer verwonderen, aangezien de externe suggestie hetzelfde bewerkstelligt. Iedere hypnotiseur weet, dat er secretorische, exsudatorische en vasomotorische[730] werkingen door kunnen worden opgewekt, zodat bijvoorbeeld de intrede, intensiteit en duur van de menstruatie van de vrouwen zeer nauwkeurig geregeld wordt, en zelfs de eigenlijke stigmatisering kan worden bevolen. Wij, nuchtere modernen, hebben er maar moeite mee om zulke verrichtingen toe te schrijven aan religieuze fantasie, omdat de middeleeuwse diepte van het religieuze gevoelen, dat net als een permanent monoïdeïsme werkte, ons zo zeer ontglipt is, dat wij het ons niet meer kunnen indenken, en ook een ander ideaal ons niet meer zo diep kan raken. Het is een groot nadeel van het manco dat

---

[728] Esprit de Bosroger: La piété affligée, 304. *[Lees: Esprit du Bosroger. vert.]*. Surin: Triomphe de l’amour divin sur les puissances de l’enfer, 110, 135.

[729] Bibliothèque diabolique. Soeur Jeanne des Anges. 172, 179-181, 205, 221, 269.

[730] *[Betrekking hebbend op de klierafscheiding, het uittreden van vloeistoffen en de omvang van de bloedvaten. vert.]*.

magische verschijnselen bij ons zo zeldzaam zijn geworden, dat wij daarbij zelfs het geloof in magie zijn verloren. Want het is een transcendentaal-psychologische grondwet, dat de magische functies slechts door heftige schokken geactiveerd worden, wat door Görres met betrekking tot stigmatisering, in zijn gezwollen taal wordt uitgedrukt met de woorden: "Niemand kan de Tabor[731] der verklaring met de Heer bestijgen, tenzij hij eerder met hem naar de Calvarieberg is gelopen."[732]

Het is begrijpelijk, dat juist in extatische toestanden, waar de fantasie zo ongebreideld werkt en niet door enige reflectie gestoord wordt, dergelijke werkingen optreden. Want reeds in de gewone droom, die vergezeld gaat van dit domineren van de fantasie, komt het voor. Hufeland vertelt, dat een zieke 's ochtends de duidelijkste striemen op haar lichaam had, nadat zij 's nachts gedroomd had over slagen die zij had ontvangen.[733] De heilige Hiëronymus vertelde, dat hij in de droom afgeranseld werd omdat hij zoveel hield van de profane geschriften, met name Cicero, en dat hij na het ontwaken de striemen op zijn lichaam droeg. Burbach vertelt ergens over een man die droomde dat hij een bloeduitstorting had gekregen, waarop op de desbetreffende plek van zijn lichaam een blauwe plek ontstond. Een vrouw had een levendige droom, waarin zij mocht kiezen uit een rode en een witte roos die haar werd aangeboden. Zij koos de rode. Bij het ontwaken voelde zij een hevig branden aan haar arm, en daar ontstond de weergave van een rode roos, qua tekening, kleur en schaduwing, iets verheven boven de huid, als een moedervlek. Op de achtste dag was de roos in zijn volle bloei, maar werd dan dagelijks bleker en verdween tenslotte.[734] Brandis vertelt: "Mijn eerste patiënte

---

731 *[Heilige berg bij Narareth waar Jezus aan de apostelen verscheen na zijn tenhemelopneming. vert.]*.
732 Görres: II, 409.
733 Journal für praktische Heilkunde, 1818.
734 Kerner: Blätter aus Prevost, IX, 228.

verordineerde in de slaap een fontanel[735] op haar arm en beschreef met grote nauwkeurigheid de plek waar die geplaatst moest worden. Na het ontwaken klaagde zij, zonder de minste herinnering aan haar slaaptoestand te hebben, over heftige pijn aan een kleine vlek van haar arm, op dezelfde plek waar zij de fontanel had bevolen. Bij nader onderzoek bleek zich daar een rode vlek te bevinden, ter grootte van een gebruikelijke fontanel.[736]

De religieuze stigmatisering is dus slechts een bijzonder geval van stigmatisering, en aangezien ze naar psychologische oorzaak geheel toereikend verklaard wordt, bestaat er geen noodzaak naar een andere te zoeken. Ze komt ook in dezelfde vorm buiten de Kerk voor. De arts Billot zei tegen zijn somnambule, dat een engel bij haar in haar bovenarm de indruk van het teken van het kruis had gemaakt. Daarop bracht hij haar in slaap. In slaap scheen zij veel te lijden en het teken van het kruis trad weer naar voren.[737] Ook bij de waanzin van de jansenisten[738] komt het stigma voor. Een van de convulsionnairen van St.-Médard was het levende beeld van de passie van Christus. Hij hield zijn armen onbeweeglijk, als gekruisigd.[739] Een heftige pijn, met heroïsch geduld gedragen,

---

735 *[Oude medische term voor 'drain'. Letterlijk: 'kleine bron'. vert.]*.

736 Brandis: Psychische Heilmittel und Magnetismus, 117.

737 Billot: Recherches psychologique, II, 235.

738 *["Naar het graf van de jansenist Paris werden bedevaarten georganiseerd, omdat daar wonderbare genezingen zouden hebben plaatsgevonden. Deelnemers van deze bijeenkomsten raakten in trance en kregen tijdens hun geestvervoering een soort epileptische aanvallen. Deze dwepers werden de 'convulsionnaires' genoemd (...)." C.N.M. Renkens: Kwakzalverij en magie in het tijdperk van de mondige patiënt. vert.]*.

739 *[Vergelijk: "Want in de stad Crema in de Lombardische streek onder de Venetiaanse heerschappij, staat ons een aandachtige maagd voor ogen, Steffana van Quinsano genoemd, afkomstig van de derde Orde van de heilige Dominicus. (...). Te beginnen in de ochtend;*

kenmerkte zijn gelaatstrekken, stervende ogen en het schudden van het lichaam. Al spoedig bedekte een dodelijke bleekheid zijn gezicht. Zijn ogen, half gesloten, schenen uitgeblust te zijn; zijn hoofd viel op zijn borst neer. Bij andere convulsionnairen vormden zich voor de ogen van de toeschouwers de roodgerande kenmerken van wonden aan de handen.[740] In een brief over dit thema staat, dat ongeveer tweehonderd convulsionnairen gestigmatiseerd werden en levendige pijn ondervonden wanneer men hen op de plekken aanraakte waar Christus doorboord werd. Dat bracht reeds indertijd een scepticus tot de vraag: "Weet men hoe de fantasie van een moeder op het lichaam van haar kind de indruk van een moedervlek kan achterlaten? Waarom zou niet onze eigen fantasie op onze lichamen dezelfde indruk kunnen maken?"[741] Een andere getuige bericht zelfs over een toename van het verschijnsel, dat aan Franciscus van Assisi doet denken: "Een groot deel van de convulsionnairen hebben de stigmata wanneer zij in hun op de dood gelijkende toestand verkeren, dat wil zeggen, een zeer gevoelige pijn aan hun handen, voeten, aan hun zijde en rond hun hoofd, terwijl het gehele overige lichaam ongevoelig is. Er zijn er zelfs bij, die in hun handpalm en aan

---

wanneer de dag aanbreekt, raakt zij in de geest verrukt (...). Daarna worden haar de handen of het hoofd - hoewel onzichtbaar - gebonden. Hetzelfde gebeurt met haar voeten. Dat krijgt men dan in de gaten, want wanneer zij haar andere ledematen beweegt, blijven alleen de handen en voeten onbeweeglijk. Op die wijze wordt zij net als Christus aan de voeten gegijzeld, en wanneer bij tijd en wijle veel mensen tezelfdertijd haar handen en voeten wilden bewegen, vermochten zij het niet om bij haar één vinger te verroeren." Anomynus, 'Wunderperliche Gschihten von gaystlichen Weybs Personen' (Wonderbaarlijke geschiedenissen van geestelijke vrouwspersonen), Getuigenis van Hercules, hertog van Ferrara', 1501. Zie mijn vertaling op www.archive.org. vert.].

[740] Carré de Montgéron: La vérité des miracles opérés par l'intercession de Mr. de Paris. Idée de l'état des convulsionnaires, 28.

[741] 11me lettre de M.*** à un de ses amis, 6.

hun voeten een kleine verhoging vertonen, die de kop van de spijker weergeeft. Ik heb een convulsionnaire gezien die sinds meer dan twee maanden de pijn van de stigmatisering ondervindt. Zij is aan haar hele hoofd zo gevoelig, dat zij zich niet zonder pijn kan kammen.[742] Ten slotte komt, zoals de in de oosterse literatuur goed ingevoerde dr. Von Arnhard mij verzekerde, de stigmatisering ook bij de mohammedanen voor, op zo'n manier, dat gelovigen die zich in de levensgeschiedenis van Mohammed verdiepen, op hun eigen lichaam de wondkenmerken krijgen waarmee de profeet uit zijn slagen tevoorschijn kwam. Helaas kan ik de bewuste plek waar dat gebeurde niet aangeven.

Wij allen bezitten tijdens het waken het vermogen, zij het niet willekeurig, om op grond van overeenkomstige denkbeelden de vasomotorische zenuwen tot activiteit te brengen en bloedcongesties op te wekken. Schaamte, toorn en vreugde brengen ons tot blozen. Sommige mensen kunnen deze congesties willekeurig lokaliseren. Professor Kluge zegt, dat verscheidene van zijn kennissen zuiver door te denken, naar believen op bepaalde plekken van hun lichaam ontstekingen kunnen doen ontstaan.[743] Mantegazza vertelt over zichzelf, dat hij op een bepaalde tijd in zijn leven in staat was, naar keuze plekken op zijn huid rood te kleuren door levendig aan de betreffende plekken te denken.[744] Gaan we een stap verder, dan hebben wij de stigmatisering, die er geenszins uit bestaat dat het bloed de vaten verscheurt. Het wordt daarentegen als zweet uit de poriën afgescheiden. Luise Lateau had zich van kindsbeen af in de lijdensgeschiedenis van Christus verdiept en liep de

---

742 Lettre d'un Ecclésiastique de province à un de ses amis, 9.
743 Kluge: Versuch einer Darstellung des animalischen Magnetismus als Heilmittel, 279.
744 Moll: Der Hypnotismus, 173.

statieweg af.[745] Vanaf 1868 verviel zij in extase met religieuze visioenen. Dan werden de wondkenmerken zichtbaar; eerst op haar borst, dan op handen en voeten, en tenslotte op haar voorhoofd. Terwijl de wonden bloedden, lag zij er zonder iets op te merken bij. Haar gelaatsuitdrukkingen en gebaren leken aan te geven, dat zij getuige van het drama op Golgotha was. Haar adem was nauwelijks hoorbaar. Haar pols viel terug naar zeventig. Vaak geschiedt de verdieping ook op zo'n manier, dat de gestigmatiseerden andere scènes van het drama verzinnebeelden. Het is alsof zij met moeite de last van kruis voortslepen, of zij houden in het visioen van de geseling hun handen op hun rug, als door boeien gebonden, zodat men zich vergeefs inspant om ze te scheiden. De instrumenten der passie, niet slechts het kruis, vertonen zich op het lichaam. Katharina Emmerich had vanaf haar jeugd de Heer gebeden om haar het teken van het kruis vast op haar borst in te drukken, hetgeen zij overigens niet uiterlijk bedoelde. In de extase echter gebeurde het uiterlijk, en drongen er bloeddruppels naar buiten. Ook de striemen van de geseling werden overeenkomstig het visioen zichtbaar. Wie het leven van deze non - in de uitvoerige driebandige uitgave van Schmöger - leest, zal aan de echtheid van deze stigmatisering des te minder twijfelen, daar Emmerich ook overigens mystiek aangelegd was. Ze was slaapwandelaarster. Vaak verliet zij 's nachts haar cel en vond men haar slapend bij de kerkmuur of bij de kerkdeur met uitgespreide armen. Ze was sensitief, zag de odische uitstroming uit haar handen en voeten, en onderscheidde langs odisch weg geneeskrachtige en giftige kruiden. Ze had visioenen met transcendentale tijdmaat, waarin haar gehele levensgeschiedenis tot uitdrukking kwam. In de kerk vond men haar vaak op plekken waar het onmogelijk leek om er te komen.

---

[745] *[De serie afbeeldingen (staties) op de muur van katholieke kerken, waarin de lijdensgeschiedenis van Christus wordt uitgebeeld. De gelovigen kunnen van statie tot statie lopen en daar in meditatie staan om te bidden. vert.]*.

Ze stond in magnetisch *rapport* met haar biechtvader, las de gedachten van anderen en doorzag hun karakter. Ze was psychometrisch aangelegd en vérziend. Ze had een innerlijke stem, gelijk aan de socratische daimoon.[746]

De wondtekens van Emmerich toonden hun psychologische oorsprong reeds hierin, dat ze nooit etterden, nooit ontstoken raakten en ook nooit genazen, hoewel de artsen met pleisters kwamen aanlopen in plaats van met tegensuggesties. Zat zij, of lag zij in bed, dan kruisten haar voeten elkaar onwillekeurig, zoals de voeten van het kruisbeeld, zodat zij, wanneer men haar uit de extase riep, pleegde te smeken: "Ik kan niet! Ik kan niet! Maak mij los! In ben vastgespijkerd!" Het bloed van haar wonden vloeide steeds in de richting die het bij de gekruisigde moest nemen.

Omdat de stigmatisering slechts de realisatie van een dominerende voorstelling, van een levendige autosuggestie is, houdt de gebeurtenis steeds gelijke tred met het desbetreffende visioen. Daarom kunnen wij wel stellen: Wat de autosuggestie gelukt, moet ook door externe suggestie bereikt kunnen worden, en daarmee staan wij voor de kunstmatige nabootsing van het stigma in de hypnose, waarbij in plaats van de natuurlijke extase de kunstmatige slaap, en in plaats van de autosuggestie de externe suggestie wordt gesteld. Nemen wij eerst het verschijnsel dat het stigma inleidt, waarbij slechts de pijn van de passie wordt mee ervaren zonder dat het al komt tot een plastische uitbeelding van wonden. Maar goed, Liébault heeft deze pijn aan de vijf lichaamsplekken door posthypnotische suggestie opgewekt, en ze bleven net zo lang als hij het verlangd had.[747] Boujeau bracht mejuffrouw S. in slaap en gaf haar de suggestie, dat op de rug van haar beide handen rode

---

[746] Perty: Die mystischen Erscheinungen, II, 428. Schmöger: Katharina Emmerich, I, & 14, 15.
[747] Liébault: Du sommeil, 158.

vlekken zouden ontstaan en dat er bloed uit zou komen. Allebei gebeurde, een verontrustende zwelling, met name van haar rechterhand, werd door tegensuggestie opgeheven.[748] Maar ook het stigma zelf kan zo optreden. Verscheidene jaren geleden hebben de artsen Mesnet en Dujardin hysterische zieken geobserveerd, bij wie letters en inscripties die men met een potlood op hun huid indrukte, zich vormden in bloeddoorlopen reliëfvorm en diverse uren in stand bleven. Zij noemden dit verschijnsel autografisme.[749] Professor Forel zegt: “Bij een verpleegster lukt het mij, in een oogwenk (enkele minuten) door suggestie en het markeren van kleine kruisen op de onderarm met een stompe punt, kruisvormige, op artikaria[750] gelijkende blaasjes op te roepen.[751] De hoogleraren Bourru en Burot hebben door suggestie neusbloedingen en bloederig zweet opgeroepen bij een hypochonder, die verlamd en aan zijn rechterzijde gevoelloos was. Een van hen tekende met een stomp voorwerp zijn naam op de arm van de hypochonder en zei: “Hedenmiddag om vier uur slaapt u in, en de lijnen die ik nu op uw arm teken, moeten bloeden.” Op het vastgestelde uur sliep hij in. Op zijn linkerarm ontstonden de letters verhoogd en roodachtig. Ze tekenden zich scherp af op de overigens bleke huid. Uit enkele lijnen drongen bloeddruppels naar buiten. Op de rechter-, verlamde arm was niets te zien. Later heeft dr. Mabille dezelfde patiënt in hysterische aanvallen gezien en daarbij bleek, dat het verschijnsel ook door autosuggestie kan ontstaan. De zieke herhaalde namelijk in zijn aanvallen met luide stem de vroeger aan hem op andere locaties gegeven suggesties, en nu vloeide het bloed wederom uit de oude lijnen.[752]

---

[748] Nizet: L’hypnotisme, 218.
[749] Révue de l’hypnotisme, IV, 321-336.
[750] *[Lees: ‘urticaria’, netelroos. vert.]*.
[751] Forel: Der Hypnotismus, 56.
[752] Björnström: Der Hypnotismus, 113. Obersteiner: Der Hypnotismus, 64. Sphinx, III, 422.

De psychologische oorsprong van het stigma blijkt ook hieruit, dat niet alleen bloeddoorlopen wondtekens ontstaan, al naar gelang de inhoud van de suggestie, maar ook andere veranderingen in het huidweefsel. Dr. Bybalkin gaf aan een zestienjarige huisschilder de suggestie: “Je zult het na het ontwaken koud hebben, je zult bij de kachel opwarmen, en op de streep die ik nu op jouw arm markeer, zul je je verbranden. Je zult er pijn van hebben, de arm zal rood zijn en er zal een brandwond ontstaan.” Zo gebeurde het. Hij stiet een schreeuw uit toen hij de deur van de kachel aanraakte, die niet aanstond, en de brandwond ontstond.[753] Liébault bracht een juffrouw in somnambulisme, liet op haar arm een door twee kruisbalken doorsneden kruis met de vinger markeren en gaf daarbij de suggestie, dat het koud was. Daarom zou zij na het ontwaken deuren en ramen dichtdoen en zich bij de kachel opwarmen, waarbij de arm te dicht bij de gloeiende plaat zou komen en een brandwond langs de gemarkeerde lijn zou ontstaan. Zij voerde alles met dramatische meesterschap uit, warmde zich op en sprong plotseling op met de schreeuw dat ze zich verbrand had. De begeleidende lijnen traden naar voren als scherp begrensde strepen. De bovenste dwarslijn met een iets scheef verloop.[754] Ook konden blaren van een andere soort worden opgewekt. Focanchon legde bij een meisje een stuk gewoon papier met rubberen laag op en gaf dat, door suggestie, de uitwerking van een trekpleister. Op deze wijze werd op de arm van dit meisje een wond als door een spijker opgewekt. Dumontpailler legde postzegels op en bereikte door bijpassende suggestie een hevige bloedstuwing. Ook met serum gevulde hitteblaren werden op deze wijze tevoorschijn geroepen.

Het beste bewijs voor de zuiver psychologische oorsprong van dergelijke stigmata blijkt uit de kruisproef, als volgt. Legt men

[753] Révue de l’hypnotisme, IV, 362.
[754] Sphinx, IX, 6.

een echte trekpleister op, die een hitteblaar zou moeten oproepen, dan wordt de blaarvorming toch verhinderd wanneer de suggestie wordt gegeven dat het om een andere pleister gaat.[755] Focanchon gaf aan een somnambule een echte pleister, een Spaanse vlieg[756], met de suggestie dat die geen enkele uitwerking zou hebben. De uitwerking, psychisch geneutraliseerd, bleef uit. Om het experiment exact te maken, was de pleister in drie delen gesneden. Het ene werd op haar linker-, het andere op haar rechterarm, en het derde op het lichaam van een andere zieke gelegd, die een Spaanse vlieg nodig had. Het meisje werd daarop gehypnotiseerd en Focanchon suggereerde haar, dat de pleister van de linkerarm geen werking zou hebben. Het was elf uur. Tot acht uur werd ze nauwkeurig geobserveerd. Bij het afnemen van de bandages bleek haar linkerarm niet gekwetst te zijn, en op haar rechterarm was een rode, beginnende blaarvorming te zien. De pleister werd opnieuw opgelegd, en na drie kwartier bevond men de linkerarm nog steeds onveranderd, en op de rechterarm zaten duidelijke blaren. Het derde, van een andere zieke opgelegde stuk had in acht uur een grote blaar opgetrokken.[757]

Het is niet juist, wanneer in moderne geschriften de arts Prejalmini als de ontdekker van dit procedé wordt opgevoerd omdat hij in 1840 met ‘gemagnetiseerd papier’ dezelfde werking bereikte als met een Spaanse vlieg. Het oudste mij bekende geval stamt uit het jaar 1819, en de somnambule Manette J. is de uitvindster van het procedé om met gewoon papier, maar met toepasselijke suggestie, kunstmatige blaren op

---

[755] Révue de l’hypnotisme, II, 183.

[756] *[Cantharide, ofwel Lytta vesicatoria, een blaarkever. Deze scheidt een zeer gevaarlijke stof uit, die vroeger ook in de gifbeker werd gebruikt. vert.]*.

[757] Liébault: Le sommeil provoqué, 307. Björnström: Der Hypnotismus, 112.

te wekken.[758] Ze had in de slaap haar magnetiseur geïnstrueerd. Wanneer men eenmaal zal inzien, dat de somnambulen geenszins in een aan hen geheel onbekende toestand zijn gebracht, maar in hun natuurlijke element, zodat ze zich in alle odische verhoudingen onderlegd betonen, zal men hen ook als leraren toepassen en erkennen dat de arts weliswaar van hen kan leren, maar niet omgekeerd.

Tenslotte vinden wij het verschijnsel van de bloeddoorlopen letters en schrifttekens ook meervoudig bij de moderne mediums, waarover ik reeds elders[759] het een en ander heb meegedeeld.

Uit de totaliteit van al deze berichten blijkt nu zonder twijfel, dat het stigma een feit is dat slechts door de onwetendheid ontkend kan worden, en dat dit feit, zelfs wanneer het in de religieuze sfeer plaatsvindt, zuiver van een psychologische oorsprong is. De theologische uitleg is dus foutief en de dogmatische toepassing zo zinloos, dat ze hooguit bij het ongeletterde deel van de clerus oprecht gemeend kan zijn. Het door Virchow opgestelde alternatief 'wonder of bedrog' bestaat helemaal niet. Aangezien echter misvattingen, in het bijzonder wanneer ze door een beroemde naam gedekt zijn, als een eeuwige ziekte worden overgeërfd, is het natuurlijke en kunstmatige stigma als feit zelfs tegenwoordig nog niet algemeen erkend. Toen dr. Moll in 1887 voor het Berlijnse medische genootschap een voordracht hield over de kunstmatige stigmatisering die door externe suggestie in de hypnose bewerkstelligd was, en een parallel legde met de autosuggestieve stigmatisering van religieuze extatici, wekte hij geen interesse, maar wel 'grote vrolijkheid'.[760] Over enige jaren

---

[758] Bibliothèque du magnétisme animal, VIII, 111. Archiv für tierischen Magnetismus, VIII, 2, 139.
[759] Du Prel: Die Entdeckung der Seele, I, 10.
[760] Sphinx, IV, 436.

zullen de indertijd zo lachlustige heren nogmaals lachen, maar alleen over de twijfelaars die nog steeds niet in het stigma willen geloven.

4. De *dimils*.

De vrouwen hebben in alle tijden en bij alle volkeren beweerd, dat heftige indrukken die zij in de periode van de zwangerschap ervoeren, zich op het kind dat gevormd werd, voortplantten en daarvan zowel de fysieke als psychische gesteldheid kunnen bepalen. De studeerkamergeleerden hebben van oudsher de mogelijkheid van een dergelijke invloed bestreden, aangezien er geen zenuwverbinding tussen moeder en foetus voorhanden zou zijn, en slechts die van de bloedvaten van de navelstreng. Aangezien de studeerkamergeleerden echter nimmer in zwangerschapsomstandigheden komen, hebben wij alle reden om op het punt van de *dimils* meer de vrouwen te geloven dan de mannen, en de ervaring meer te vertrouwen dan het a-priorische oordeel.

Deze strijd tussen theorie en ervaring moet van nature het meest binnen de artsenkringen tot uitdrukking komen. Op grond van zijn studies zal de arts bijzonder gemakkelijk tot a-priorische negatie neigen, maar op grond van zijn beroep kan hij evenzo gemakkelijk het feit van de *dimils* tegenkomen. Het is daarom heel natuurlijk, dat juist bij de artsen de opvattingen ruw tegenover elkaar staan. De ene gelooft, de andere verwerpt. Förster noemt de *dimils*: “een oud vooroordeel, waarvan alleen nog de hoofden van de vroedvrouwen en oude wijven van het mannelijke en vrouwelijke geslacht vol zitten.”[761] Voor anderen daarentegen zijn de *dimils* een geheel niet te bestrijden feit, dat zij in hun praktijk dikwijls zouden zijn tegenkomen. In de *Berliner Klinik*[762] is deze algehele oppervlakkigheid van de meningen der medische kringen over de *dimils* gebundeld.

[761] Förster: Die Mißbildungen des Menschen, 2.
[762] September 1892.

Gerechtvaardigd is het verwijt van de tegenstanders: Zenuwverbindingen leiden weliswaar vanuit het cerebrospinale systeem tot in de uterus, maar de van bloedvaten doortrokken moederkoek brengt alleen maar de bloedruil tussen de moeder en de lichaamsvrucht tot stand. Een zenuwverbinding bestaat tussen deze echter niet. Zouden de *dimils* desondanks mogelijk zijn, dan moet de bloeduitwisseling tussen moeder en foetus daarvoor voldoende zijn. Het is wederom natuurlijk, dat dit 'afdoende zijn' allereerst werd ingezien door de artsen die zich met het dierlijk magnetisme hebben beziggehouden, en dat zij aan dit gebied de verklaring voor de *dimils* ontleend hebben. Zo zegt bijvoorbeeld Hufeland, wanneer de gedachteoverdracht tussen magnetiseur en somnambule bewezen zou moeten worden, dat die te vergelijken zou zijn met de moeilijk geheel te loochenen veranderingen die door de fantasie van zwangere vrouwen op de foetus veroorzaakt wordt.[763] De verbinding tussen de magnetiseur en de somnambule is een odische, en omdat het bloed een zeer beduidende hoeveelheid od-gehalte heeft, is bloeduitruil volledig afdoende voor een odische verbinding tussen moeder en foetus. Ze vindt zelfs plaats bij een connectie tussen organische delen: alleen al het aanraken van een derde door de magnetiseur brengt die derde in *rapport* met de somnambule. Wanneer dus een odische verbinding zelfs tussen gescheiden individuen mogelijk is, en tussen hen een solidaire verhouding optreedt die tot aan gedachteoverdracht gaat, dan is zoiets tussen moeder en foetus waarlijk nog gemakkelijker. We komen deze solidariteit overal tegen waar een odische verbinding aantoonbaar is, namelijk bij het magnetische *rapport*, in de hekserij, in de tegentovenarij, in de sympathetische kuur, en in de geëxterioriseerde sensibiliteit, die bekend was aan de middeleeuwse paracelsisten en waarover Rochas in de recentste tijd ontdekkingen van revolutionaire betekenis heeft gedaan.[764] In al deze gevallen vindt solidariteit

[763] Hufeland: Ueber Sympathie, 118.
[764] Rochas: l'Extériorisation de la sensibilité.

plaats op grond van odische verbinding, zonder enige zenuwverbinding. Dit nu is ook het geval tussen moeder en foetus, en aangezien de somnambulen - omdat zij zich de odische verhoudingen waarin wij ingebed zijn, bewust worden - ook het beste daarover informatie kunnen geven, is het zeker het vermelden waard, dat een somnambule die men naar de *dimils* vroeg, het antwoord gaf: “De verhouding tussen moeder en kind is dat tussen de magnetiseur en de gemagnetiseerde.”[765]

De *dimils* staan dus tussen de bekende sympathie van gescheiden organen van hetzelfde lichaam en de werking op afstand tussen gescheiden individuen. Het behoort tot de magnetische magie, in zoverre als een magnetisch *rapport* tussen moeder en foetus bestaat, overgebracht door odische uitwisseling, die geen zenuwleiding nodig heeft. Het behoort echter ook tot de hypnotische magie, in zoverre als de impulsoorzaak van de afwijking een objectsuggestie is, een voorstelling die zeer plotseling en zeer intensief optreedt en alles domineert, een monoïdeïsme dat zich in het bewustzijn van de moeder nestelt en zich odisch naar de foetus voortplant. Dergelijke plotselinge voorstellingen die het gehele bewustzijn in beslag nemen, werken vooral dan zeer sterk, wanneer ze van grote gevoelswaarde zijn en door verbazing of schrik begeleid worden. Een werking van de geest op de materie: dat is het algemene kenmerk van alle magie. En wanneer wij zien, dat bij de afwijking deze werking onwillekeurig, als natuurlijk patroon van magische werkzaamheid optreedt, moet ons dat er zeer toe neigen ook aan een willekeurige magie te geloven, aangezien het er daar slechts om gaat, de natuur door de kunst na te bootsen. Het moderne hypnotisme leert ons daarvan reeds iets kennen. Wie aan de suggestie gelooft, kan inderdaad de afwijking niet goed betwijfelen, en bij wie aan het dierlijke magnetisme gelooft, dient het od zich vanzelf aan, ter verklaring van niet alleen de afwijking, maar ook van zowel alle

[765] Mitteilungen aus dem Schlafleben der Auguste K., 337.

onwillekeurige als willekeurige magie. In het dierlijke magnetisme herkennen wij het od als de materiële drager van de levenskracht en van de organische vormingsdrang; bij de suggestie onderkennen wij het als de drager van de gedachte. Aangezien nu de odische verbinding tussen moeder en foetus de laatstgenoemde in de gelegenheid stelt om aan het fysiologische en psychische leven van de moeder deel te nemen, moeten de *dimils* in de fysiologische alsook in de psychische sfeer mogelijk zijn.

Wanneer we de fenomenologie van de *dimils* overzien, zullen we ontdekken, dat het zeker geen geïsoleerd verschijnsel is, maar slechts een bijzonder geval van magische uitwerking van de fantasie op het lichaam, die bijvoorbeeld ook bij de stigmatisering optreedt. Ook de *dimils* roepen een stigma tevoorschijn; niet op het lichaam van de moeder, maar op dat van de foetus, en meestal wel zo, dat de indruk die de moeder op een bepaald deel van het lichaam ervaart, op het corresponderende lichaamsdeel van de foetus het stigma laat ontstaan, dat na de geboorte aan den dag treedt. Aangezien het echter op de gradatie aankomt waarin de fantasie van de moeder wordt gewekt, levert een plotselinge schrik de meeste voorbeelden van de *dimils*. Van Swieten wilde ooit van de nek van een mooi meisje een rups weghalen, maar zij vroeg hem lachend hem te laten zitten; ze droeg die al levenslang. Bij nauwkeuriger kijken, ontdekte hij heel duidelijk de mooie kleuren en haren van de rups. De moeder van het meisje vertelde nu dat zij, toen zij van dit kind in verwachting was, meende dat haar een rups op haar nek was gevallen, die zij slechts met moeite had kunnen losscheuren.[766] Dit zijn de duidelijke gevallen van de *dimils*, wanneer een schrikbarende objectsuggestie van de moeder de organische afbeelding van het object oproept op het lichaam van de foetus, en dit geloof

[766] Swieten: Kommentar zur Boerhave, III, 406.

vinden wij bij de vrouwen van alle volkeren en alle tijden.[767] In de oudste berichten van deze aard vinden wij zelfs reeds de experimentele benutting van deze ervaring, namelijk toen Jakob zijn schapen deed afwijken door de gestreepte staven die hij in het water legde waaruit zij dronken.[768] Het geloof aan de *dimils* moest echter van nature steeds gelijke pas houden met het geloof aan de macht van de fantasie over het lichaam, en omdat men vroeger daarin zeer ver ging, was men met betrekking tot *dimils* weinig sceptisch. Voor de heilige Augustinus, Avicenna en Galenus gold het als een feit.[769] Paracelsus zegt: "De verbeeldingskracht van een zwangere vrouw is zo groot, dat zij bij de schepping het zaad uit de vrucht van haar lichaam op diverse manieren kan transmuteren, want haar inwendige sterren[770] werken zo sterk en krachtig op haar vrucht in, dat zij een impressie en invloed uitoefenen."[771] Hij weet echter ook, dat het meestal objectsuggesties zijn die de *dimils* veroorzaken: "Angst, schrik en lust[772] zijn de voornaamste oorzaak waaruit verbeelding ontstaat."[773] Van Helmont zegt, wat echter bezwaarlijk in de door hem vermoede zin zou kunnen worden

---

767 Plotz: Das Weib in Natur und Völkerkunde, I, 504.
768 1, Mozes, 30:27-43. *[Lees: Bijbel, Genesis, 30:27-43. Jakob brak jonge takken van populieren, amandelbomen en platanen en schilde ze zo dat het wit van de takken in strepen bloot kwam. Die afgeschilde takken legde hij in de drinkbakken. Wanneer de geiten kwamen drinken, werden de wijfjes, die tegenover de bokken stonden, namelijk bronstig. Als ze bij de takken besprongen werden, wierpen ze gestreepte, gespikkelde en gevlekte jongen. De schapen zette Jakob apart en hij zorgde ervoor dat hun koppen bij het paren gericht waren naar de dieren van Laban die gestreept of zwart waren. Zo vormde hij zijn eigen kudden, die hij gescheiden hield van Labans vee", etc. vert.].*
769 Augustinus: De Civitate Dei, XVIII, H. 5. Avicenna: De Animal., 1, 5. Galenus: De Theriaca.
770 *["Astra". vert.].*
771 Paracelsus: I, 882 (Hufer).
772 *["Gelust". Ook 'verlangen'. vert.].*
773 Paracelsus: II, 910.

verklaard: "Een zwangere vrouw kan met haar lust, bij haar kind een kers teweegbrengen op de plek en het ledemaat waar zij ten tijde van haar verlangen met haar hand naar grijpt. Ik zeg, een rechte kers van vlees, die groen, bleek, geel en rood wordt naar gelang de jaargetijden, wanneer de kersen aan de bomen rijp worden. Een dergelijke kers zal aan dezelfde mens eerder rood worden wanneer hij in Spanje is, dan wanneer hij zich in de Nederlanden ophoudt."[774] Evenzo worden de *dimils* verdedigd door kanselier Digby[775], door Bartholin, Sennert, Peter von Castro, Schenk, Kerkring, Salmuth, en Fienus, die bijzonder uitvoerig op ze ingaat.[776]

Montaigne spreekt over een meisje dat zeer harig geboren werd, omdat haar moeder aan de voet van haar bed een afbeelding van Johannes de Doper had opgesteld.[777] Evenzo zag in recentere tijd professor Liébault een meisje wier huid door kleine bruine, harige vlekken ontsierd was, die veel overeenkomst vertoonden met een tijgervel. Haar moeder was, voordat zij haar baarde, bij de aanblik van een tijger hevig opgewonden geraakt.[778] De filosoof Malebranche vertelt, dat een zwangere vrouw bij het openbare canonisatiefeest van de heilige Pius diens beeltenis zo scherp aanschouwde, dat zij daarna een zoon baarde die volkomen op deze heilige leek. De leeftijd was aan het gezicht af te zien; alleen de baard ontbrak. Zijn armen waren op de borst kruisgewijze over elkaar gelegd; zijn ogen naar de hemel gericht; en hij had een buitengewoon klein voorhoofd, overeenkomend met de verkorting van het voorhoofd van de in de hoogte blikkende heiligenafbeelding. Zelfs de afhangende muts was op zijn schouder zichtbaar, en daar waar hij met

---

774 Van Helmont: Archaeus Faber., § 5. De Peste, H. 11, § 2. Von den Krankheiten Tract., 54, H. 14, § 12; H. 15, § 133-135.
775 Digby: Eröffnung unterschiedlicher Heimlichkeiten der Natur, 60.
776 Fienus: De Viribus Imaginationis.
777 Montaigne: Essais, XX, 1.
778 Liébault: Le sommeil provoqué, 177.

edelstenen versierd was, vertoonden zich ronde vlekken. Geheel Parijs kon zich van de kwestie overtuigen, aangezien de beeltenis in spiritus bewaard werd.[779]

De voorbeelden uit recentere tijd bevestigen eveneens, dat de afwijking meestal door plotselinge en schrikwekkende objectsuggesties veroorzaakt wordt. Talrijke gevallen zijn door Wüstnei bijeengebracht.[780] Toen een sinds kort gehuwde vrouw in de tuin erwten aan het ontdoppen was, sprong zij plotseling op en greep verschrikt naar haar onderlichaam, waarbij een bladkever naar de grond viel, die bij haar naar boven was gekropen. Er bleef een brandende pijn op die plek achter, en zij baarde een meisje dat op dezelfde plek naar vorm en kleur de duidelijke afbeelding van een kever had. (70). Een vrouw die plotseling uit haar slaap ontwaakte, hield de door het venster vallende zonnestralen voor de brand van het huis van de buurman. Ze baarde een jongetje van wie de linkerkant van zijn hoofd geheel door een vuurteken bedekt was. (83). Een andere vrouw, die van de donkerblauwe handen van een schilder schrok, zodat zij op haar voeten stond te trillen, baarde een jongetje van wie beide handen blauw waren. (86). Een boerin die in netels was gaan zitten, verbrandde zich en veroorzaakte door krabben een plaatselijke ontsteking. Spoedig daarop baarde zij een jongetje dat op dezelfde plek talrijke brandblaren had. (72). Een vrouw die in de herberg binnentrad waar een moor op het stro lag, schrok van het zwarte kroesharige hoofd en baarde een jongetje wiens haar net zo zwart en kroezig was. (88). Een vrouw die een overrijpe framboos tegen haar slaap aangegooid kreeg, zodat die bleef kleven en men het sap moest afvegen, baarde een meisje dat aan haar slaap naar vorm en kleur de afdruk van een framboos had. (94). Een tuinman die op een ladder stond, plukte druiven. Eentje viel op het voorhoofd

[779] Malebranche: Recherche de la vérité, II, H. 7. *[Andere bronnen geven aan dat het lichaam werd bewaard, in alcohol. vert.]*.
[780] Wüstnei: Versuch über die Einbildungskraft der Schwangeren.

van zijn vrouw die beneden stond. Ze baarde een meisje dat op haar voorhoofd een paar verhogingen had die zeer leken op enige wijndruiven. (98). Een vrouw liet een met de vork opgeprikte ham in de kokende soep vallen, die haar tegen haar ogen spatte. Het jongetje dat zij baarde, vertoonde in zijn gezicht de rode blaasjes waarmee de moeder opgezadeld was. (101). Een vrouw die over het veld liep, hoorde een schot. Toen direct daarop een haas haar voorbijliep, bemerkte zij, dat hij een bloedend spoor naliet. Om zekerheid te verkrijgen, bevoelde zij het spoor en vond bloed op haar vingers. Daarna ging zij tegen een hek zitten en viel in slaap, tot zij door een gekrabbel aan haar huid ontwaakte en een levende slang gewaar werd, die zij wegslingerde. Zij baarde een zoon die aan zijn enkel de afdruk van een slang, en aan zijn vingertoppen van zijn rechterhand bloedrode verhogingen vertoonde. (112). Een vrouw zocht bij een onweer beschutting in de schoof van het veld. Toen een muis aan haar lichaam krabbelde, sloeg zij met beide handen naar de plek, zodat de muis dood naar beneden viel. Ze baarde een meisje dat op dezelfde plek de afdruk van een muis en bloedrode strepen had. (116).

Unzer vertelt, dat het kind van een dame de pokken had, die op het voorhoofd een grote rode vlek achterlieten. Toen zij weer in verwachting was, hoedde zij zich voor de aanblik van haar kind, zag het per abuis toch een keer en baarde tweelingen, die beiden op hun voorhoofd en neus precies zulke vlekken hadden.[781] Dr. Brandis zag, dat de zoon van zijn patiënt in beide oorlellen gaatjes had, die weer leken te zijn dichtgegroeid en rode kringen hadden. De vader, de moeder en alle huisgenoten verzekerden, dat de knaap zo op de wereld was gekomen. Toen de moeder van hem in verwachting was, had haar oudste dochter oorgaatjes laten aanbrengen, omdat men haar een pijnloze behandeling had aangezegd. De dochter schreeuwde echter jammerlijk en de moeder was daarvan zeer geschrokken.

[781] Unser: Der Arzt, VII, 399.

In een andere familie vond Brandis een jongeman met een zeer gunstig geopereerde hazenlip. De lip was door een litteken samengevoegd en aan beide zijden waren littekens van naalden. Toen hij wilde weten wie deze mooie operatie gedaan had, ervoer hij, dat de moeder, toen zij het kind droeg, bij een buurman was geroepen, waar de wondarts net diens zoon aan precies zo'n schisis opereerde. Ze schrok hevig van de bloedende lip en de zilveren naalden, en dat kenmerk werd op haar kind overgedragen.[782] Johann Gotlieb Krüger zegt: "Ik ken zelf iemand die in zijn ene oog het beeld van een vlieg met één vleugel, en in het andere oog de andere vleugel heeft. De oorsprong daarvan is deze, dat bij de moeder tijdens de zwangerschap een vlieg op haar oog was gaan zitten, die zij met de hand had doodgeslagen. De ene vleugel, die door het slaan was losgegaan en aan haar hand was blijven kleven, had zij in haar andere oog gewreven."[783] Een vrouw die met haar voorhoofd op een konijnenvel was ingeslapen, trad na het ontwaken voor de spiegel, bevond haar voorhoofd aan de kant waar zij gelegen had, roodachtig geworden, bezweet en met daaraan klevende haren van het vel. Toen zij door een buurvrouw die erbij was gekomen, opmerkzaam werd gemaakt op de mogelijkheid van de *dimils*, werd zij vanaf dat moment vervuld van angst voor een dergelijk kenmerk. Ze baarde een meisje met een donkerbruin en behaard kenmerk op haar voorhoofd.[784] In dit geval zou wellicht de objectsuggestie niet toereikend zijn geweest voor de *dimils*, wanneer die niet door de voortdurende autosuggestie versterkt was geworden. Björnson vertelt: "Mijn vrouw reed met mij in een trein, waar ik in gesprek kwam met een man die tegenover ons zat. Hij had een kleine uitgroei aan zijn ene oor, en mijn vrouw kon er haar blik niet van afhouden, terwijl zij dacht: Het zou toch ergerlijk

---

782 Brandis: Ueber psychische Heilmittel und Magnetismus, 54.
783 Krüger: Physik., II, H. 23. *[Het citaat was niet begrensd, maar eindigt zonder twijfel hier. vert.]*.
784 Wüstnei: 99.

zijn wanneer het kind waarvan ik zwanger ben, op dezelfde plek deze kleine uitgroei zou krijgen. Zij had het goed gedacht: onze zoon kreeg die. Voordat onze jongste zoon geboren zou worden, gingen wij naar het buitenland. Op de plek waar wij ons ophielden, kregen wij vaak bezoek van een loensende man. Mijn vrouw zei: Ik kan niet anders, ik moet er steeds aan denken, of het nu met de loensende net zo zou gaan als met de uitgroei! Haar vermoeden werd bevestigd: de jongen loenste. Later moest hij geopereerd worden."[785]

De gelijkenis van het stigma met de oorzaak van de impuls zal des te groter zijn naarmate de indruk heftiger is. In Italië verdwaalde in een balzaal ooit een vleermuis, die door de geschrokken dames met zakdoeken werd afgeweerd. Toen hij op de schouder van een mevrouw ging zitten, viel deze in onmacht. Spoedig daarop baarde zij een dochter, die op haar schouder de verhoogde afbeelding van een vleermuis met uitgespreide vleugels had. Er mankeerde niets aan: het grauwe haar, de klauwen en de snoet lagen iets hoger dan de witte huid, zodat het meisje toen zij volwassen was, genoodzaakt was om haar schouders voortdurend bedekt te houden.[786] Toen de Oostenrijkers in 1815 naar Frankrijk kwamen, maakte de aanblik van de dubbele adelaar op de wapperende vanen een dusdanige indruk op een vrouw, dat haar spoedig daarop geboren kind het kenmerk ervan op de rug droeg.[787] De staatsraad Chardel zegt, dat hij zelf bij een feest in Saint Cloud een zeventienjarig meisje had gezien, in wier blauwe ogen, over beide verdeeld, rondom de oogappel de woorden *Napoléon Empereur* te lezen was. Het bericht wordt aangevuld door Pfnor, die zegt, dat de moeder van het meisje tijdens de zwangerschap haar laatste gouden munt, toen zij daarvan moest

[785] Neue deutsche Rundschau, VII, 799.
[786] Frarière: Éducation antérieure, 17.
[787] Du Potet: Journal du magnétisme, XIX, 546.

scheiden, smartelijk aanschouwde.[788] In het jaar 1699 was in Lauwarden een jongeman te zien om wiens rechter oogappel in een kring eromheen *Deus meus* viel te lezen, en om de linker, in Hebreeuws schrift, *Elohim*. Zijn moeder zou wegens grote pijn bij de geboorte herhaaldelijk deze woorden hebben geroepen. Vele duizenden mensen overtuigden zich ervan, dat er geen bedrog in het spel was.[789]

Doch niet alleen plotselinge en heftige, maar ook zwakkere indrukken kunnen, wanneer ze voortduren, *dimils* veroorzaken. Liébault vertelt, dat een wijnboer bedrieglijk op de patroon van zijn dorp leek, zoals deze in de kerk was afgebeeld. Zijn moeder had tijdens de gehele tijd van haar zwangerschap het denkbeeld, dat haar kind op deze heilige zou lijken.[790] Een vrouw die gewoontegetrouw bij de kachel insliep, voelde bij het ontwaken zeer vaak pijn op de aangedrukte plek op het voorhoofd. Ze baarde tweelingen, die beiden op hun voorhoofd een langwerpige indruk hadden, als stammend van de kachelrand.[791] In het jaar 1865 werden in Brieg de koopman Wienskowitz en zijn kokkin vermoord en beroofd. Het grootste deel van het geld werd aangetroffen bij de geliefde van de als dader gearresteerde arbeider Siemer. Toen zij vastgebonden werd, legde men haar om haar pols een drie vingers brede ijzeren ring, waar vandaan een ketting tot aan haar voetgewricht naar beneden hing. Dit maakte op het slechts aan heling schuldige meisje de diepste indruk. In haar jaar daarop baarde ze een meisje, dat aan haar pols een precies afgegrensde bruine ring vertoonde, die leek op die welke in de gevangenis was gedragen. Het kind werd

---

[788] Chardel: Psychologie physiologique, 350. Sphinx, VII, 302.
[789] Kerner: Magikon, IV, 232.
[790] Liébault: Le sommeil provoqué, 175.
[791] Wüstnei: 108. *[En p. 109. Wüstnei zegt nog, dat deze vrouw gewend was om tegen de kachel te leunen en dan met haar hoofd steun vond. Het ging daarbij om een "Stubenofen", mogelijk een soort grote potkachel.* vert.*]*.

ongeveer een jaar oud en behield het kenmerk tot aan haar dood.[792] Kerner vertelt, dat zijn zuster Ludowika, gehuwd met een geestelijke, in de periode waarop zij in blijde verwachting was, veel omging met de dochter van professor Maier, die een zwart en een bruin oog had, en deze speling der natuur ging over op het kind van Kerners zuster.[793] Het blijft natuurlijk om het even, of dergelijke blijvende indrukken door een werkelijk object worden opgewekt, of door autosuggestie. Een geval van de laatste soort ken ik zelf. Een uiterst vrome dame had de hartstochtelijke wens, een zoon te baren om hem tot de priester-stand te kunnen wijden, en zij deed een daarop betrekking hebbende gelofte. Als eerste kind werd haar een zoon geboren, die de vorm van een tonsuur, naar de wijze van de katholieke geestelijken, op zijn hoofd droeg en - waarvan ik mijzelf overtuigd heb - ook nu nog als volwassene draagt, ondanks dat de overige haargroei nog geheel normaal is, en de diameter van de tonsuur iets kleiner is geworden. De jongeman verklaarde zich bereid, mij de aantekeningen van zijn ouders over de afgelegde gelofte te overhandigen. Du Potet vermeldt een vrouw, die in de zwangerschapsperiode de voortdurende drang had om op koffiebonen te kauwen, en daarbij dikwijls de angst uitsprak dat het kind er een kenmerk van zou krijgen. Ze baarde een jongen, die het inderdaad op zijn rechterwang droeg.[794]

De intensiefste werking tonen de eigenlijke misgeboorten, die weliswaar niet allemaal op *dimils* kunnen worden teruggevoerd, en ook door intra-uterine[795] aandoeningen van de foetus kunnen worden veroorzaakt, maar eveneens remmingsbeelden en terugslagen kunnen zijn. Dat ze niet allemaal tot *dimils* te herleiden zijn, blijkt reeds uit het feit dat ze ook in het plantenrijk voorkomen. Sieboldt bericht, dat een vrouw die in

[792] Sommerbrodt in der Wiener medizinishen Presse, 1870.
[793] Kerner: Bilderbuch aus meiner Knabenzeit, 158.
[794] Du Potet: Journal, XIX, 546.
[795] *[Gerelateerd aan de uterus. vert.]*.

haar zesde maand zwanger was, het gezicht van haar man zag, dat tot bloedens toe geslagen was. Ze baarde een kind dat een soortgelijke misvorming van de weke delen van het gezicht vertoonde. Een andere vrouw, die geschrokken was van de zeer afstotelijke aanblik van een bedelaar, baarde een jongetje dat daar zeer op leek, met uitpuilende ogen en een ontstoken, gezwollen mond.[796] De zuster van Bär, die geschrokken was van een vlammenschijnsel dat zichtbaar was in de buurt van haar geboorteland, baarde na een paar maanden een meisje met rode, vlamachtige vlekken op haar voorhoofd.[797] De vrouw van een prediker maakte met haar man een reis. Toen ze door een dorp reed, schrok ze van een meisje van wie de rode haren in het gezicht vielen, en direct daarna van een jongeman die een niet genezen hazenlip had. Ze baarde een zoon die rood haar en een hazenlip had. Het haar werd uiteindelijk zwart, maar van de hazenlip bleef een litteken achter.[798] Een man had zich met de bedoeling van zelfmoord in zijn borst gestoken. De naderbij komende vrouw schrok daar zo erg van, dat ze onmachtig werd. Ze baarde een jongetje van wie de linkerkant van de borst geopend was, zodat men zijn kloppende hart kon waarnemen. Het kind stierf na enige dagen.[799] Sacombe vertelt, dat een vrouw een jongetje baarde bij wie een vol derde deel van zijn bovenlip aan de rechterzijde en de helft van het verhemelte ontbrak. Levendige, uitpuilende ogen en de gezwollen en ontstoken mond, gaven het kind een ontstellende aanblik. De moeder schreef dit ongeluk toe aan de indruk die een bedelaar op straat op haar gemaakt had. Sacombe zocht hen op, en overtuigde zich van de gelijkenis.[800] Andere voorbeelden treffen we aan bij Haller[801] en ook Rokitansky geeft onbetwijfelbare

[796] Perty: Die mystischen Erscheinungen, I, 64.
[797] Burbach: Fysiologie, II, 126.
[798] Wüstnei: 74.
[799] Ibid.: 104.
[800] Nasses Zeitschrift (1826), cahier 3.
[801] Haller: Elementa Physiologiae, VIII, 134-150.

gevallen van misvormingen door de *dimils* van de moeder toe.[802]

Ook kunnen schrikwekkende indrukken leiden tot stagnaties in de groei. Dr. Zink vertelt, dat een vrouw in Wenen door een dronken soldaat met een houw in haar rechterschouder verwond werd. Na acht maanden baarde zij een jongetje van wie de linkeronderarm precies op de plek ontbrak waar de moeder in haar angst haar linkerarm met haar rechterarm had omvat.[803] Een dame werd om een aalmoes gesmeekt door een misvormde bedelares, die haar beide armstompen zonder handen naar haar uitstrekte. Ze baarde een jongetje met hetzelfde defect.[804] Karl Christian Krause vertelt, dat hijzelf nog twee in leven zijnde vrouwen met verminkte handen kende, wier moeder was geschrokken door de aanblik van een bedelaar die haar zijn armstompen voorhield.[805] In een soortgelijk geval was de stomp zeer gelijkend op die van een bedelaar, en vertoonde hij dezelfde littekens en verdikkingen. Aldus vertelt Schubert het, bij wie nog andere voorbeelden te vinden zijn. De aanblik van een man die bij een instorting van een bouwsel ernstig gewond was, van wie de arm naar achteren was gebogen en verbrijzeld was, trok de misvorming van een kind aan, van wie de hand er als een vormeloze klomp uitzag, terwijl de arm nog naar achteren verdraaid was. Het schrikken van een hazenlip had de geboorte van een kind tot gevolg dat een volledige hazenlip met een gespleten lip vertoonde. Een later komend tweede kind had slechts een gespleten bovenlip; een derde nog slechts een rode streep over de lip. De wondarts Howshipp vertelt, dat een in de vierde maand zwangere vrouw over het ijs wilde gaan, toen ze schrok van het barsten en de scheuren van het krakende ijs. In

---

[802] Rokitansky: Lehrbuch der pathologischen Anatomie, I, 10. S. Henle: Allgemeine Pathologie, II, 346.
[803] Kerner: Magikon, II, 508.
[804] Du Potet: Journal, XX, 46.
[805] Krause: Abhandlung von den Muttermälern, 7.

de zevende maand baarde ze een kind, van wie de huid naar alle richtingen gescheurd was. De randen en scheuren liepen op enkele plekken meer, en op andere minder uit elkaar. De beginnende littekening was nog bij geen ervan voltooid.[806] De filosoof Malebranche vertelt, dat men in zijn tijd in het Hospitaal der Ongeneeslijken een jongeman zag, die waanzinnig geboren was. Zijn ledematen waren gebroken op de plekken waar een misdadiger, bij wiens terechtstelling de moeder aanwezig was, door het rad was getroffen.[807]

Tot slot moet nog worden vermeld, dat ook in het dierenrijk misvormingen en misgeboorten voorkomen die aan de *dimils* worden toegeschreven. Hofraad Spener in Berlijn had in zijn naturaliënkabinet[808] een kippenei dat in 1706 gedurende de zonsverduistering gelegd was, met de afbeelding van de zon die voor de maan treedt.[809]

Het voorafgaande mag voldoende zijn om een beeld te geven van het spectrum van de verschijnselen. Wie van meer materiaal kennis wil nemen, vindt de oudere literatuur over de *dimils* samengesteld bij Kluge[810] en Hennings[811]. In recentere tijd is men steeds sceptischer geworden en verwerpt men de feiten wegens hun schijnbare onverklaarbaarheid. Die werpt zich echter vanzelf op, wanneer wij het od en de magische kracht van de fantasie erbij halen.

---

[806] Schubert: Geschichte der Seele, II, 447.
[807] Malebranche: Recherche de la vérité, II, H. 7.
[808] *[Ofwel rariteitenkabinet. vert.]*
[809] Mauchart: Allgemeines Repertorium für empirische Psychologie, V, 28.
[810] Kluge: Versuch einer Darstellung des animalischen Magnetismus, 292.
[811] Hennings: Von Träumen und Nachtwandlern, 65.

Men zou eigenlijk pas van misvormingen en misgeboorten moeten spreken, wanneer organische of psychische defecten veroorzaakt worden door het spontaan ziek worden van de foetus, of door heftige schokken waar de moeder door getroffen werd. Dit was bijvoorbeeld in 1793 het geval, toen in Landau het arsenaal explodeerde. De schrik had op de zwangere vrouwen van de stad zo'n invloed, dat van tweeënnegentig binnen de volgende maanden geboren kinderen er drie met een soort van cretinisme voor hun vijfde jaar stierven. En drieëndertig beleefden in zeer zwakke toestand slechts de achtste tot tiende maand. Zestien stierven bij de geboorte en twee kwamen met breuken van de lange botten ter wereld. Ook vroeggeboorten kunnen zo ontstaan. Na de explosie van een kruitmagazijn in Parijs werd Bandeloque bij tweeënzestig vroeggeboorten geroepen.[812]

Daarvan zijn de gevallen van de eigenlijk *dimils* wezenlijk verschillend, en wanneer men ook hier over misvorming spreekt, leidt ons dat gemakkelijk weg van het juiste begrip van de kwestie. Wanneer bijvoorbeeld een vrouw die van een vleermuis geschrokken is, een kind ter wereld brengt wiens lichaam de precieze afbeelding van de vleermuis vertoont, is dat in zoverre een misvorming, dat zich een afwijking van de gewone typering van de mens voordoet. Op zich beschouwd, is echter eerder des te meer sprake van het tegendeel van een misvorming, naarmate het onderwerp van de *dimils* organisch gekopieerd is. De analyse van zulke gevallen is zelfs bij voorkeur geschikt om de strijd tussen mechanisme en teleologie met betrekking tot de vorming van organische wezens tot een conclusie te brengen. De kracht dankzij welke de werkingen van de *dimils* zichtbaar worden op het lichaam van het kind, is ons weliswaar onbewust, maar van een blind werkende kracht is blijkbaar geen sprake, aangezien immers het onderwerp van de *dimils* zo nauwkeurig gekopieerd wordt. Er is een organiserende

[812] Schubert: Geschichte der Seele, II, 466.

kracht aanwezig, en er wordt teleologisch volgens een gegeven patroon georganiseerd. Daartoe is de mechanische verklaring klaarblijkelijk niet toereikend. Daaruit volgt direct, dat ook bij de regelrechte vorming volgens het gewone schema een teleologisch organiserende kracht werkzaam is. De *dimils* bewijzen dus een organiserend beginsel in de mens. Het is dezelfde kracht die zowel bij het conformeren aan het gewone type, als bij het afwijken daarvan werkzaam is. Slechts het voorstellingsschema is verschillend. De afwijking van het normale schema komt niet op het conto van de kracht, maar van de nevenomstandigheid dat ze psychisch gemodificeerd werd. De *dimils* veronderstellen dus noodwendig een organische vormingskracht, een levenskracht, en het identieke van het organiserende en van het denkende beginsel.

De moderne wetenschap heeft deze levenskracht slechts verworpen omdat ze de stoffelijke drager ervan niet heeft gevonden. Het occultisme echter kent deze drager, het od, door veelvuldige verschijnselen. Het vertoont zich bij het magnetiseren, waar het de levenskracht van het onbekende organisme versterkt; het vertoont zich psychisch gemodificeerd bij de organische werkingen van de suggestie; bij de stigmatisering door autosuggestie; bij de hekserij; bij de wonderbaarlijke genezingen van allerlei aard. Maar dat deze levenskracht niet blind is, hoewel hij ons in de gewone toestand onbewust blijft, blijkt uit de inwendige zelfschouw van de somnambulen, bij hun prognoses en voorschriften. Daaruit kan de gevolgtrekking worden gemaakt, dat ook in de gewone toestand de *vis medicatrix naturae* geen blinde is, al is die ons breinmatig onbewust.

Op rekening van deze organiserende levenskracht komen ook de *dimils*. Men kan hem er slechts om bewonderen, dat hij het hem aangeboden patroon dikwijls zo precies kopieert, maar kan hem er niet verantwoordelijk voor maken wanneer voor de

levenswerkzaamheid van het kind dit patroon overbodig of zelfs schadelijk is. Wanneer een plotselinge objectsuggestie in het bewustzijn binnendringt, wordt een odische congestie naar de plek geleid die gestigmatiseerd moet worden, en wordt het stigma organisch verwerkelijkt, omdat het od nu eenmaal de drager van de organiserende levenskracht is. Dit od kan weer een materieel voertuig gebruiken, zij het de elektrische stromen in het organisme, of de bloedsomloop. Gmelin zegt, dat men door voortgezette digitale[813] manipulatie, dat wil zeggen door magnetische strijkingen van de bovenarm naar de vingertoppen, kan veroorzaken, dat de vingertoppen bloed uitzweten.[814] Aangezien bloed bijzonder rijkelijk met od verzadigd is, valt te verklaren dat, wanneer een od-congestie psychisch wordt opgewekt door autosuggestie of externe suggestie, een organisch stigma kan ontstaan, hetzij op het eigen lichaam, zoals bij de gestigmatiseerde heiligen, hetzij op het lichaam van de foetus. De *dimils* zijn dus slechts een bijzonder geval van stigmatisering.

Het valt de natuurwetenschap zwaar, de invloed van psychische factoren op een lichamelijke natuurkracht aan te nemen. Maar juist bij de *dimils* is de invloed aantoonbaar, omdat dikwijls de door een objectsuggestie opgewekte psychische toestanden van de moeder overgaan op de foetus, en na de geboorte als een posthypnotische suggestie doorwerken. De kanselier Digby vertelt, dat koning Jacobus een onoverwinnelijke angst voor ontblote degens had. Zoals bekend is, werd deze angst door tijdgenoten toegeschreven aan de omstandigheid dat zijn moeder, Maria Stuart, kort voordat zij hem baarde getuige was van de moord op Riccios. Toen Digby zelf tot ridder werd geslagen, waarbij Jacobus hem met de punt van het zwaard moest aanraken, kon de koning de kling niet aanzien en wendde

[813] *[“Digitalmanipulation”. Digitus = vinger. vert.]*.
[814] Kluge: Versuch einer Darstellung des animalischen Magnetismus, 356.

zijn blik af, zodat hij de kanselier bijna een oog had uitgestoken, wanneer de hertog van Buckingham het niet verhinderd had. Ook deze psychische *dimils* kunnen zowel door plotselinge als door lang aanhoudende indrukken bewerkstelligd worden. Deze zelfde Digby waarschuwde ooit een dame die verscheidene schminkpleistertjes droeg en ried haar aan, daar zij in gezegende omstandigheden verkeerde, deze pleisters te verwijderen, omdat haar huidige aanblik in de spiegel invloed zou kunnen hebben op het kind. Daarbij gebruikte hij de woorden, dat deze pleistertjes zich tot een zwarte vlek zouden kunnen samentrekken. De dame deed de pleistertjes af, maar de in haar gewekte angst bleef achter, en de *dimils* traden in. Niet zoals de objectsuggestie van de spiegel het had kunnen bepalen, maar overeenkomstig de verbale suggestie, die heeft doorgewerkt als een autosuggestie die verbonden is met een voortdurende angst. Het kind vertoonde namelijk niet diverse vlekken, maar één enkele, zwarte vlek ter grootte van een dukaat.[815] Een ander geval is dat van een moeder, die tijdens de zwangerschap door een kleine hond was gebeten. Haar zoon werd later officier en had weliswaar de moed om op de tijgerjacht te gaan, maar zijn leven lang was hij bang voor kleine honden.[816]

Dergelijke gevallen bewijzen dus, dat het od, zonder hetwelk wij nu eenmaal de *dimils* niet kunnen verklaren, zeer zeker aan een psychische aanpassing onderworpen is. En dat deze aanpassing niet alleen door plotselinge, maar ook door aanhoudende indrukken kan worden opgewekt, is bijzonder opmerkelijk, omdat zich daarbij vanzelf de gedachte opdringt, dat deze omstandigheid voor een voorgeboortelijke opvoeding kan worden benut.

---

[815] Digby: Eröffnung unterschiedlicher Heimlichkeiten der Natur, 74-78.
[816] Frarière: Éducation antérieure, 22.

De natuuronderzoekers zullen vast wel zeggen, dat in de genoemde gevallen geen psychische *dimils* aan de orde zijn, maar eenvoudigweg overerving. Nu is, zoals bekend is, de overerving een geheel onopgelost raadsel. En mij althans lijkt er geen andere oplossing denkbaar dan dat wij, in plaats van de psychische *dimils* in overerving te laten opgaan, veeleer omgekeerd alle overerving als het algemene geval van *dimils* beschouwen. Overerving en *dimils* zijn niet verschillende processen die wij uit elkaar moeten houden en waartussen wij de keuze hebben, maar zijn wezenlijk hetzelfde proces. Dat ze beide op odische congestie berusten, die ook psychisch kan worden aangepast, blijkt duidelijk in de gevallen waarin psychische bijzonderheden van de vader op het kind overgaan. Ampère vertelde ooit aan de generaal Noizet het volgende geval. Een jongeman had de gewoonte, zeer veel tabak te snuiven[817], doch liet dat achterwege toen het meisje dat hij wilde krijgen, verklaarde, dat zij nooit een snuiver wilde hebben. Hij trouwde, maar het offer dat hij bracht, kostte hem een enorme overwinning, want de dringende behoefte om te snuiven, kwelde hem voortdurend. Zijn vrouw baarde een meisje, dat vanaf haar derde jaar dezelfde onoverwinnelijke drang had, en naar alle snuifdozen[818] greep die ze te pakken kon krijgen.[819] Hier is dus een psychische overerving van de kant van de vader aan de orde, en die kan slechts op het moment van de voortplanting plaatsvinden. Hier duikt de grootste moeilijkheid op voor de materialist, die een psychische neerslag in de materiële voortplantingsstof zou moeten vastleggen. Wij occultisten daarentegen staan voor geen enkele moeilijkheid. Wij verplaatsen de psychische aanpassing niet naar de materiële voortplantingsstof, maar alleen naar het od, en dat biedt ons

---

[817] *[“Sehr viel zu schnupfen”. Aangezien verderop over een kennelijke verslaving en over “Dosen” wordt gesproken, moet het gezien de contect wel om tabak gaan.* vert.*]*.

[818] *[“Dosen”.* vert.*]*.

[819] Noizet: Mémoire sur le somnambulisme, 40.

geen enkele moeilijkheid, omdat wij het bij de gedachteoverdracht zelfs als de drager van abstracte gedachten zien. Het is voor ons in feite alleen de vraag, of het od bij de voortplanting een rol speelt. Nu heeft Reichenbach experimenteel bewezen, dat de intensiefste od-ontwikkeling plaatsvindt bij de voortplanting[820]. Dus bij een zo uitgesproken ouderlijke od-vermenging kunnen organische en psychische toestanden zowel van de vader als van de moeder afkomstig worden overgeëerfd. Zelfs nog in de periode van de zwangerschap kan de vader, op zijn minst indirect, de vorming van het kind beïnvloeden, in zoverre, dat de aanblik van de geliefde man als objectsuggestie en als voortdurende *dimils* op de moeder inwerkt.

Ik schrijf het niet toe aan de verzonnen fantasie van Goethe, maar aan zijn natuurwetenschappelijke diepzinnigheid, wanneer hij in *Die Wahlverwandtschaften* een vraagstuk opwerpt dat op het eerste gezicht hoogst paradoxaal lijkt te zijn. Men weet, dat Charlotte daar aan de hoofdman denkt, en Eduard aan Ottilie, en het “in deze dubbele echtbreuk verwekte kind” heeft de gelaatstrekken van de hoofdman en de ogen van Ottilie.[821] Dat het kind de gelaatstrekken van de hoofdman vertoont, zou ook nog zo kunnen worden verklaard, dat Charlotte zich tijdens haar gezegende omstandigheden voortdurend aan de hoofdman vergrijpt.[822] Wanneer het kind de ogen van Ottilie heeft, moet de natuurwetenschappelijke gang van zaken naar de voortplanting zelf worden verlegd, en voor deze gelijkenis is de vader verantwoordelijk, doordat een voorstelling die zijn fantasie beheerst, op het kind wordt overgedragen. Dit is echter slechts mogelijk wanneer het od psychisch kan worden aangepast en de drager van een voorstelling kan worden, en wanneer datzelfde od ook de structuur van de foetus bewerk-

---

[820] Reichenbach: Der sensitive Mensch, II, 173.
[821] Goethe: Die Wahlverwandtschaften, I, H. 11; II, H. 8.
[822] *[“sich (...) beständig versieht”. Vertaling onzeker. vert.]*.

stelligt, dat wil zeggen, die voorstelling realiseert. De gebeurtenis is daarom zeer duidelijk binnen de monistische zielsleer, die het identieke van het denkende en organiserende beginsel uitspreekt.[823] Slechts in dit geval kan het fantasiebeeld van de vaderlijke verwekker de gesteldheid van het kind bepalen. Daarentegen is de voortgang onmogelijk voor zowel de materialisten als voor de dualistische zielsleer van de spiritualisten. Men kan de kwestie ook niet elimineren op grond van het feit dat Goethe die slechts verzonnen heeft, want Erasmus Darwin[824] voert een geval aan dat daar zeer op lijkt. Een heer joeg tijdens het kraambed van zijn vrouw achter de dochter van zijn pachter aan, die hem echter afwees. Zijn daarop geboren kind uit het wettelijk huwelijk leek niettemin geheel op het jonge meisje dat hem had afgewezen.[825] Het omgekeerde geval, dat een kind de gelaatstrekken van een man draagt die met de voortplanting niets van doen had, maar de fantasie van de moeder bezighoudt, schijnt zelfs tot een ervaringsregel aanleiding te hebben gegeven. Er wordt namelijk beweerd, dat de kinderen uit een tweede huwelijk van een vrouw vaak op de man uit het eerste huwelijk lijken. Nu ligt het hier natuurlijk op de loer, een psychische ontrouw bij de vrouw aan te nemen. Die kon hetzij op het moment van de voortplanting plaatsvinden, zoals bij Charlotte, of de herinnering aan de eerste man gedurende de zwangerschap zou als voortgezette autosuggestie kunnen werken, en de gesteldheid van het kind kunnen beïnvloeden. Wie daarentegen

---

[823] Du Prel: Die monistische Seelenlehre.

[824] *Erasmus Darwin, 1731-1802, zeer veelzijdig geleerde, en grootvader van Charles Darwin. Ook bij eerstgenoemde (pionier van de fotokopieermachine en de grammofoon) zien we, net als bij Ochorowicz en vele anderen, dat de geleerden van de toegepaste natuurkunde, een filosofische visie hadden over de samenhang en onafscheidelijkheid der dingen in de natuur, en de uitwisseling en beheersbaarheid van trillingen. vert.]*

[825] Darwin: Zoonomie, I, 2, 495.

in de geheimenissen van de od-leer ingevoerd is, zal het verwijt van de psychische ontrouw niet zo snel uiten. Er is namelijk nog een derde mogelijkheid. De gelijkenis van een kind met de verstorven man van het eerste huwelijk kan ook zonder dergelijke ontrouw en zonder enige autosuggestieve herinnering optreden, namelijk als gevolg van een jarenlang voortgezette odische vermenging, die zich naderhand nog in een organische werking uit. Ten gunste van deze opvatting kan men verder de ervaringsregel aanvoeren, dat hoe ouder jarenlange echtelieden worden, hoe meer ze op elkaar gaan lijken, hetgeen slechts op odische vermenging kan berusten. Maar in alle drie genoemde mogelijkheden toont het od zich als de drager van de organiserende levenskracht, en in de beide eerste mogelijkheden toont het zich psychisch modificeerbaar.

Hoe gemakkelijk de odische vermenging dergelijke spelingen der natuur kan veroorzaken, maken we op uit de gevallen waar de vermenging uitsluitend door magnetische strijkingen geschiedt. Justinus Kerner had een somnambule van wie de haargroei en haarkleur veranderde en steeds meer op die van hem ging lijken. Donatos had jarenlang een somnambule die tenslotte zo op hem ging lijken, dat men haar voor zijn zuster hield. Ook uit het dierenrijk kunnen voorbeelden worden aangevoerd. Charles Darwin voert als uiterst raadselachtig een geval aan uit de stoeterij van Lord Morton. Daar ontstond een bastaard van een quaggahengst[826] en een kastanjebruine merrie. Niet alleen deze bastaard, maar ook het later door deze merrie met een zwarte Arabische hengst verwekte veulen, waren aan de benen veel duidelijker dwarsgestreept dan de zuivere quagga.[827] Ter verklaring van dit geval en soortgelijke die hij aanvoert, stelt Darwin de hypothese op, dat in oertijden een

---

[826] *[Dus een equus quagga quagga. Ondersoort van een steppezebra. vert.]*.

[827] Darwin: Entstehung der Arten, I, H. 5. *[Lees: The Origin of Species. vert.]*.

gemeenschappelijke voorouder van het paard, de ezel, zebra's en quagga's bestaan zou hebben. Ik geloof echter, dat de verklaring vanuit de odische vermenging in de zin van de bovenvermelde derde mogelijkheid, veel nader ligt dan de atavistische hypothese van Darwin. Het dwarsgestreepte veulen van een niet-gestreepte hengst, komt geheel overeen met een kind uit een tweede huwelijk dat lijkt op de man uit het eerste huwelijk. De terugslaghypothese van Darwin die tot in de oertijd teruggrijpt, verklaart slechts genealogische gevallen, terwijl door de odische verklaring de genealogische en niet-genealogische gevallen gelijkmatig omvat zijn, zoals de gelijkenis tussen de kinderen die door een vreemde voedstermoeder gezoogd zijn, met haar; de gelijkenis van melkbroeders[828] onder elkaar; de reeds vermelde gevallen van het op elkaar gaan lijken van oudere echtelieden; de gelijkenis tussen kinderen uit een tweede huwelijk met de man uit het eerste huwelijk; en tot slot de door Jutinus Kerner en Donato aangevoerde gevallen. In al deze niet-genealogische gevallen ligt de werkende oorzaak in de odische versmelting. Deze verklaring moeten wij ook tot de genealogische gevallen uitbreiden, omdat op een logische grondslag de verklaringsbeginselen niet zonder noodzaak mogen worden uitgebreid, en omdat een dergelijke noodzaak inderdaad niet bestaat.

Volgens Van Helmont en Haller kan een merrie die een muildier heeft gebaard, later toch door een zuiver paard een veulen krijgen dat verwantschap met de ezel vertoont. De Arabieren is deze kwestie bekend. Wanneer zij een merrie verkopen die hun mooie veulens heeft gegeven, en zij de concurrentie van de latere veulens vrezen, laten zij de merrie

---

[828] *[Een Joods en islamitisch begrip dat inhoudt, dat tussen een kind en een voedstermoeder net zo'n verwantschap bestaat als bloed-verwantschap, en dat hetzelfde geldt voor kinderen die door een en dezelfde voedstermoeder zijn gezoogd. vert.]*

voordien nog door een ezel dekken.[829] Een fokvarken, gedekt door een wild zwijn, kreeg jongen waarvan het ene de bruine beharing van de vader had. Het wilde zwijn stierf, en lang daarna werd het fokvarken meermalen door getemde evers gedekt, maar bij iedere worp zaten enkele jongen die weer de bruine beharing vertoonden. Wanneer teven na elkaar door honden van verschillende rassen gedekt worden, schijnen ze regelmatig jongen te krijgen waarvan enkele op de eerste hond lijken. Liébault, die veel gevallen aanvoert, schrijft ze een 'représentation imageé'[830] toe, een 'action de la pensée de la mère'[831], waarmee hij blijkbaar te ver gaat. Het ontbreekt hem aan de odische verklaring. Iedere eenmalige od-vermenging kan zich nadien nog in organische uitwerking uiten, en zo vallen de gelijkenissen in de niet-genealogische gevallen te verklaren. Deze odische verklaring kunnen wij reeds daarom ook tot de genealogische gevallen uitbreiden, omdat de verwekking vanaf het eerste begin een magnetische handeling door de blik, de geur, de aanraking is, tot aan de uiteindelijke odische versmelting, die Reichenbach heeft waargenomen. Onze fysiologen zonderen de genealogische gevallen als een op zichzelf staande groep af, en spreken dan over overerving en atavistische terugvallen. Zij geven echter zelf toe, dat overerving slechts een woord voor een missend begrip is en dat het natuurwetenschappelijke proces bij de overerving geheel duister is. In deze duisternis komt echter licht wanneer wij er allereerst de niet-genealogische gevallen bij halen. Hier is van vererving geen sprake en toch treedt daar dezelfde werking bij op. Waarom? Omdat in beide gevallen de werkende oorzaak dezelfde is: de odische vermenging, die zich organisch doet gelden en vandaar niet alleen de overeenkomst met de vader kan bezorgen, maar ook met een vroegere odische bastaard.

[829] Liébault: Le sommeil provoqué, 174.
[830] *['Een afbeeldingsweergave'. vert.]*.
[831] *['Actie van het denken van de moeder'. vert.]*.

Nu komen er echter nog de *dimils* bij als een schijnbare uitzondering, die echter wederom slechts de regel bevestigt. Een uitzondering zijn de *dimils* in zoverre, dat hier de overeenkomst met de vader doorkruist wordt en ook een afwijken van het normale patroon plaatsvindt. Ook hier wordt echter de regel weer bevestigd, omdat daarvoor een andere overeenkomst wordt geschapen, die wederom slechts odisch verklaarbaar en mogelijk is omdat tussen moeder en foetus een magnetisch of odisch *rapport* blijft bestaan, die geen zenuwverbinding nodig heeft, en omdat bij dit *rapport* ook psychische indrukken zich organisch doen gelden. Het od is niet slechts de drager van de levenskracht, maar ook van de gewaarwordingen en gedachten. Hoezeer ook de genealogische vererving zich dus onderscheidt van de overeenkomst in de niet-genealogische gevallen, en nog meer van de *dimils*, toch is in odisch opzicht het identieke van alle drie de gebeurtenissen gegeven. Daarom vinden wij ook in gevallen zonder enige mogelijkheid van *dimils* de overeenkomst louter door de odische invloed op gang gebracht. Zo vertelt Bechstein uit eigen ervaring, dat uit de eieren van zwarte vlekduiven[832], waarvan de jongen anders nooit van de kleur van hun ouders afwijken, toch roodgeschakeerde en enkele rode vleugel- en staartveren bezittende duiven uit het ei kruipen, en wel wanneer men de eieren door roodgeschakeerde grote-geelkuifduiven[833] laat uitbroeden.[834] Hier wordt dus het met de broedwarmte afgegeven od organiserend, en aangezien een dergelijke afgifte ook bij de verwekking plaatsvindt, krijgt het alle schijn, dat het raadsel van de overerving een oplossing vindt in een odische gebeurtenis. Wellicht kunnen ook de verscheidene kleuringen van de koekoekseieren deels op deze wijze worden verklaard, ook al heeft Eugene Rey zich alle

---

[832] *[“Maskentauben”, Patagioenas maculosa. vert.]*.
[833] *[“Schleiertauben”, Columba galerita. vert.]*.
[834] Nasses Zeitschrift, 1826, cahier 3.

moeite betoont om daarin een geheel normale gebeurtenis te zien.[835]

Wanneer een kind de karaktereigenschappen van zijn vader, of de geestelijke eigenschappen van zijn moeder erft, wordt hier hetgeen psychisch is, organisch gerealiseerd. Wanneer als gevolg van een objectsuggestie *dimils* optreden, zoals bij een vrouw die een berenbegeleider zo heftig aan een dier zag trekken, dat de neusring de scheidingswand van de neusgaten openscheurde, waarop zij een kind baarde met een lichte hazenlip[836], dan wordt ook hier weer iets psychisch organisch gerealiseerd, en dat geldt voor alle gevallen van de *dimils*, omdat objectsuggesties niet op grond van hun uiterlijke gegeven werkzaam worden, maar pas door de indruk op de fantasie van de moeder, dus psychisch. Wanneer een vrouw een diepe indruk ondergaat door het lezen van een roman waarin een persoon met zes vingers voorkomt, en dan een kind baart dat deze abnormaliteit vertoont - het tijdschrift *Medical Record* schijnt een paar jaar geleden over een hele reeks van soortgelijke gevallen te hebben bericht[837] -, dan wordt hier eveneens een gedachte organisch zichtbaar, wat overigens ook bij hypnose voor iedere medische suggestie geldt. Wij ontkomen dus niet aan het merkwaardige feit, dat de fysische natuurkracht die in het organiseren werkzaam is, op psychische wijze kan worden gemodificeerd. Precies dat beweren de occultisten en zij verwijzen daarbij nog naar telepathie, gedachteoverdracht, tafeldansen, et cetera. Wij kennen slechts één enkele natuurkracht van deze soort: het od - door Mesmer dierlijk magnetisme genoemd -, en daarom is dit magnetisme de sleutel tot alle magie. De natuuronderzoeker echter, die weigert

---

[835] Rey: Altes und Neues aus dem Haushalt des Kuckucks. *[De uitgevers die dit boek tegenwoordig nog uitgeven, schrijven beurtelings ‘Eugene’ en ‘Eugène’; en ‘Haushalte’. vert.]*.
[836] Révue de l’hypnotisme, IX, 286.
[837] Ibid.

zich van deze enige uitweg te bedienen, zal de magie nooit begrijpen. Zelfs de *dimils* en het feit van de vererving, zullen hem een eeuwig raadsel blijven. Houdt men zich daarentegen aan de feiten, dan moeten we ook de gevolgtrekking maken die de enige mogelijkheid tot uitleg biedt: de monistische zielsleer, de eenheid van het denkende en organiserende beginsel. Dit is de formule, waaronder de mens verklaarbaar wordt.

5. Het droomorakel.

Vanaf een kansel in Wenen kon men enige tijd geleden het grote woord horen: “Ik geloof niet aan de hypnotische suggestie, totdat ik daar een geval van heb gezien, en ik zal een dergelijk geval niet in het zicht krijgen, omdat ik principieel nooit naar dergelijke experimenten kijk.” De geleerde die deze woorden sprak, stond daarbij onder de invloed van de allersterkste suggestie, namelijk die van de autosuggestie die men vooroordeel noemt. De wetenschap heeft overigens geen tijd om op zulke treuzelaars te wachten, en aangezien overal de onderzoekingen betreffende de hypnotische suggestie verdergaan, wordt steeds duidelijker dat wij spoedig in het bezit van een experimentele psychologie zullen zijn. Die zal echter naast haar positieve prestaties ook nog de verdienste hebben, dat de mislukte richtingen van deze soort als ontbeerlijk worden opgegeven, namelijk de schandelijke vivisectie en de proefnemingen op levende mensen, die na de bekentenis van artsen zelfs al tot in de klinieken zijn doorgedrongen.[838] Wat ik hier nu wil aantonen, is dat wij zelfs op het punt staan een transcendentale experimentele psychologie te verkrijgen, die ons het willekeurige gebruik van vermogens zal leren welke in de normale toestand van de mens latent blijven, en niet alleen aan zijn willekeur, maar ook aan zijn bewustzijn onttrokken zijn. Wanneer wij bedenken dat het in de transcendentale psychologie om de merkwaardige vermogens gaat die bij natuurlijke en magnetische somnambulen, en slaapwandelaars en extatici van elke soort worden waargenomen, dan zal menigeen de gedachte paradoxaal vinden dat daaruit een experimentele wetenschap kan ontstaan. In de kern echter, heeft het geheel moderne hypnotisme het bewijs daarvoor al geleverd, op zijn minste in één richting. In de geneeskundige

[838] Dr. Großmann: Die Bedeutung der hypnotischen Suggestion als Heilmittel, 78-79. Dr. Koch: Aerztliche Versuche an lebenden Menschen.

toepassing namelijk van de hypnotische suggestie, worden de krachten die aan de basis staan van het organische levensproces willekeurig in beweging gezet. Krachten dus, waarvan we ons onbewust zijn en die aan onze willekeur onttrokken zijn. Alleen al daaruit zou kunnen blijken, dat ook andere krachten die deze kenmerken vertonen, door de hypnotische suggestie geactiveerd en beheerst kunnen worden. Het bestaan van zulke krachten kan niet worden betwijfeld, want ze komen in natuurlijke patronen zeer veelvuldig voor. Het gaat er dus slechts om, na te bootsen via de kunst wat de natuur dikwijls vanzelf doet.

Wat is suggestie? Een op een schoongeveegd leeg bord geschreven woord, gedachte, die wordt ingeplant in een overigens verlamd brein; deze verlamming wordt door hypnotische slaap opgewekt. Wanneer ik de een of andere natuurkracht indam en er dan een ventiel van open, zal de gehele kracht zich op dit punt concentreren en daar veel grotere werkingen bereiken, dan bereikt zouden kunnen worden zolang hij, naar verschillende richtingen zich uitbreidend, meervoudige prestaties moet verrichten. Als voorbeeld kan dienen een spuit die aan samengeperst water slechts één uitweg biedt, waaruit het met groot geweld tevoorschijn schiet. Wanneer ik nu aan een verlamd brein een suggestie geef, dan zullen alle zielenkrachten van de mens zich op dit monoïdeïsme concentreren. Deze voorstelling zal reeds dominerend zijn, omdat ze geïsoleerd bestaat en omdat de krachten die in het normale psychische leven naar alle mogelijke richtingen gedifferentieerd zijn, nu samengepakt naar één enkel punt worden verzameld, zoals lichtstralen door een lens. Het wezenlijke van deze gebeurtenis is in het gewone leven al zichtbaar in het proces van de aandacht. Deze aandacht bestaat daarin, dat wij uit verscheidene innerlijke of uiterlijke prikkels die ons bewustzijn bereiken, er eentje uitlichten en de andere onderdrukken. Door de aandacht geven wij onszelf dus willekeurig een autosuggestie. Alle geestelijke werkzaamheid is

verbonden met zenuwkracht in de cellen van de grijze hersensubstantie, en volgens de wet van de equivalentie der krachten is de afgifte van zenuwkracht proportioneel met de intensiteit van de geestelijke werkzaamheid. Wanneer ik nu een brein kunstmatig doe inslapen, wordt deze proportionaliteit tijdelijk verstoord. Er zal een nerveuze overproductie optreden, en wanneer ik dan met behulp van suggestie een geestelijk ventiel open, zal een accumulatie van zenuwkracht naar dit punt optreden. Een functionele toename, een hyperactiviteit op grond van de richting die door de wegwijzer van de suggestie is aangeduid. Wanneer ik geen ventiel open, geen suggestie geef, zal de overbodige kracht in de organische sfeer hyperactiviteit opwekken, doordat bijvoorbeeld de verhoogde neuromusculaire geprikkeldheid van de lethargische toestanden optreedt, of doordat de verhoogde geneeskracht van de hypnotische slaap het gehele organisme ten goede komt. Ik kan echter deze geneeskracht ook naar een bepaald punt van de organische sfeer leiden, en dat geschiedt bij de medische suggestie. Die geeft de *vis medicatrix* van het organisme een bepaalde richting.

Nadat in het laatste hoofdstuk de organische werkingen van het monoïdeïsme behandeld werden, moeten we nu onderzoeken welke werkingen het in geestelijk opzicht tevoorschijn kan brengen.

De gewone geestelijke arbeid gelukt des te beter, naarmate wij onze aandacht daarop concentreren. De grootste werkzaamheid treedt op, wanneer wij de grootste helderheid hebben omtrent de opdracht die wij moeten vervullen, en wanneer wij onszelf en de buitenwereld om ons heen vergeten. Dit vindt plaats bij de geniale productie. Een ander natuurlijk patroon van deze soort vinden wij bij de slaapwandelaar, of liever gezegd bij de droomwerker. De beide karakteristieke kenmerken zijn hier verenigd: zijn bewustzijn is geconcentreerd op de opdracht die hij moet volbrengen, maar voor het overige slaapt hij. De

impuls van zijn geïsoleerde voorstelling is echter zo sterk, dat die op de motorische zenuwen overslaat. Hij staat op en gaat aan het werk. Er zijn reeds alle mogelijke soorten geestelijke werkzaamheid voltrokken door slaapwandelaars die zich tijdens het waken meestal vergeefs hadden ingespannen, en die daarom in de slaap die impuls overnamen om de opgave tot een goed einde te brengen. Ik heb elders een hele rij voorbeelden aangevoerd waarin een meer of minder aanzienlijke toename van de gewone geestelijke vermogens optrad.[839] De mens in de toestand van de aandacht, het genie en de droomwerker, zijn dus wakker met betrekking tot één enkele voorstelling, en slapend in ander opzicht. Zij zijn in de toestand van het monoïdeïsme, en hierdoor kunnen zij al hun vaardigheden op de ene opgave richten die voor hun zweeft. Deze monoïdeïstische toestand kan ook kunstmatig worden opgewekt door het inslapen met een daarop volgende suggestie. De grootste verrichting, de grootste aanspanning van de geestelijke krachten zou echter dan moeten intreden, wanneer de dominerende voorstelling de grootste gevoelswaarde heeft, en met de grootste wilsinspanning verbonden is.

Maar wat zou er nu gebeuren, wanneer de oorzaak de grootste versterking zou bereiken, dat wil zeggen, wanneer de gevoelswaarde van de dominerende voorstelling buitengewoon zou zijn, en het monoïdeïsme geheel toegespitst en de onbewustheid in ieder ander opzicht volkomen zou zijn? Hier zou klaarblijkelijk een passende versterking in de werking moeten optreden. Maar wat, wanneer er een opgave voorligt waar zelfs de toegenomen normale vermogens niet tegen opgewassen zijn; wanneer er een wilsdrang voorhanden is die door de normale vermogens in het geheel niet bevredigd kan worden?

[839] Du Prel: Die Entdeckung der Seele, I, 87-106.

Wanneer een versterking in de werking mogelijk is die uitgaat boven de grens die getrokken is door het normale of toegenomen vermogen, dan kan deze slechts op analoge wijze intreden zoals in de anorganische natuur, waar bij een voortgezette versterking van de oorzaak - wanneer een bepaald grenspunt bereikt is - werkingen intreden die zich van de werkingen tot dan toe, *toto genere*[840] onderscheiden. Men kan gassen comprimeren, maar slechts tot aan een bepaalde grens. Een versterking van de oorzaak boven deze grens uit, verandert de gassen in vloeistoffen. Dat wil zeggen, dat een tot dan toe latent gebleven transcendentaal vermogen van een gas wordt geactiveerd.

Bij de grootste toename van de monoïdeïstische toestand boven het prestatievermogen van de normale krachten uit, zouden verschijnselen van een geheel nieuwe soort moeten optreden. Er zouden dan transcendentale vermogens moeten worden geactiveerd die slechts door de grootste aanspanning geactiveerd worden. Dat in de mens dergelijke latente krachten liggen, die slechts naar buiten treden wanneer de wekroep sterk genoeg is, kunnen wij niet betwijfelen, want zij komen blijkens de ervaring voor - dus in natuurlijke patronen - bij de somnambulen. Men betwijfelt ze slechts, omdat ze tot nu toe niet toegankelijk waren voor het experiment, en omdat het commandowoord niet werd gevonden en het natuurlijke patroon tamelijk zeldzaam is. Slechts voor de organische sfeer is sinds kort deze wekroep gevonden, namelijk de geneeskundige suggestie. Maar alleen al het bestaan van natuurlijke patronen in de geestelijke sfeer bewijst, dat wij ook hier nog de wekroep moeten vinden. In het algemeen is de weg daartoe reeds aangegeven, te weten het monoïdeïsme. De monoïdeïstisch toegespitste slaper, slechts door één drang bezield, hetzij om opheldering te krijgen of met een ander wezen op afstand in contact te treden, zal vérziend of werkend op afstand worden.

[840] *[‘naar hun gehele soort’. vert.].*

Dit is het proces bij alle natuurlijke patronen; en zoals men het zegt bij de anorganische natuur: '*Corpora non agunt nisi soluta*'[841], zo moet ook in het psychische leven de agent door een dominerende wens doorgloeid zijn, wanneer hij tot een transcendentale manier van werken wil komen. Daarna krijgt ook het recept voor de praktische magie gestalte, dat wil zeggen, voor de bewuste aanwending van transcendentale krachten. Wanneer je een magiër wilt worden, monoïdeïseer je dan of laat je monoïdeïseren. Het eerste wordt bewerkstelligd door autosuggestie, het tweede door externe suggestie.

Tijdens het waken kan dit monoïdeïsme niet goed spontaan optreden. Wij hebben slechts de aandacht om uit de talrijke bestanddelen van ons geestelijk leven, onze indrukken en herinneringen, er eentje uit te grijpen en in de schijnwerpers te zetten, en ook dan is de benodigde onbewustheid voor alle overige indrukken niet gemakkelijk voor elkaar te krijgen. Verbinden wij echter het monoïdeïsme met de natuurlijke of kunstmatige slaap, dan gaat de zon van het bewustzijn onder, en wordt donkerte over alles heengelegd, met uitzondering van het dominerende denkbeeld. Dat krijgt daarmee een belichting als een vaste ster die na zonsondergang oplicht. Daarom is a priori te verwachten, en de ervaring bevestigt het ook, dat magische verrichtingen van de menselijke psyche veel gemakkelijker in de slaap, dan tijdens het waken optreden. Vergezichten zijn bijvoorbeeld tijdens het waken veel zeldzamer dan in de droom. In feite treden alle magische vermogens tijdens het waken slechts bij wijze van uitzondering en afgezwakt op. Dat bevestigt ook het moderne hypnotisme binnen de organische sfeer. De suggestie tijdens het waken, is voldoende om geringe fysiologische veranderingen te bereiken, en daarom wordt ze ook als slaapmiddel benut. Om echter ingrijpende organische veranderingen te bereiken, wordt de suggestie gegeven in de slaap. Voor de praktische magie is het de moeilijkheid, dat met

---

[841] *['De lichamen bewegen niet, indien ze niet ontketend zijn'. vert.]*.

de beginnende intrede van de natuurlijke slaap onze aandacht en ons gevoelsleven terugtreden, en er dan juist een geestelijke inhoudsloosheid optreedt, die het tegendeel van het monoïdeïsme is. Reeds de gevoelens van vermoeidheid die de slaap voorbereiden, laten de aandacht verslappen. De schemering waarmee het bewustzijn zich bedekt, grijpt tenslotte ook onze diepe gevoelens en onze monoïdeïstische geestestoestand aan. Het schrijfblad van het bewustzijn wordt afgeveegd, en wanneer dan de ogen dichtvallen, is het leeg. Dit is de oorzaak waardoor juist onze eerste droombeelden niet bij het dagelijkse leven aanknopen, en wij direct naar een vreemde droomwereld verplaatst worden.

Hoe kan deze moeilijkheid worden overwonnen? Hoe kunnen wij een monoïdeïsme in de droom overnemen? Geheel onmogelijk kan het niet zijn; dat leert ons het natuurlijke patroon van de slaapwerkers.[842] In de meeste gevallen zijn het lieden die het zeer veel aan een werk gelegen is, die zich daaraan overgeven tot aan vermoeidheid toe en ontmoedigd gaan slapen, omdat zij de oplossing niet kunnen vinden. Dezen worden nog monoïdeïstisch door de slaap verrast. De laatste voorstelling van het waken zal dan de eerste van de droom zijn. Ze heeft haar gevoelswaarde behouden en daarom wordt het werk onder verhoogd monoïdeïsme voortgezet. En nu kunnen tweeërlei dingen gebeuren. Dit werk geschiedt ofwel zuiver ideëel, en dan is het meestal verloren, omdat we er geen herinnering aan bewaren, of de persoon staat slaapwandelend op - bij een grotere prikkelingstoestand die de motorische zenuwen aangrijpt - en voltooit het werk in werkelijkheid, op het papier van de schrijftafel, aan de werkbank, of anderszins. Alleen in dit geval laat het droomwerk een objectieve werking achter, die door de werker ’s morgens tot zijn verwondering - en vaak bewondering - wordt aangetroffen. Bij de droomarbeid die slechts ideëel is, komt het ook voor, dat de droomfantasie de

[842] Du Prel: Die Entdeckung der Seele, I, 85-108.

gedachten van de dromer dramatiseert, zoals ze immers ook zijn innerlijke lichaamsgewaarwordingen tot dromen met een lichaamsprikkel heeft omgevormd. In dit geval wordt het eigen bezinnen van de droomwerker veranderd in een instructie uit een onbekende mond. Aangezien het zuiver ideële werk blijkbaar gemakkelijker optreedt dan het werk dat met slaapwandelen verbonden is, ligt het zeer vaak aanwezig zijn van berichten van de laatste soort slechts aan de omstandigheid dat het resultaat van het werk objectief aanwezig is, terwijl het zuiver ideële werk geen spoor achterlaat. Berichten van de laatste soort, waar bij wijze van uitzondering de herinnering eraan bewaard blijft, zijn daarom des te waardevoller. Ik wil er daarom eentje van aanvoeren. Een paar jaar geleden ontving ik een brief van een ingenieur, die mij schreef:

“Ik hield mij indertijd thuis op, bij mijn ouders, en hield me bezig met de constructie van een hydraulisch drijfwerk. De kwestie was voor mij uiterst moeilijk, aangezien ik een dergelijk, of daar slechts op gelijkend, werk nooit gezien had. Ondanks enige weken van ingespannen werkzaamheid kwam ik niet van mijn plaats. Toen droomde ik in een nacht dat een (verstorven) familielid van mij, mij aanmaande om hem op een wandeling te begeleiden. Ik deed het, en nu toonde hij mij een werkvoorbeeld tot in de kleinste details, zowel als tekening, alsook uitgevoerd in een prachtige omgeving. Toen ik ’s morgens ontwaakte, stond het beeld nog zo levendig voor mijn ogen, dat ik aan twee van mijn zusters de droom vertelde, en toen onmiddellijk aan het werk ging en uit het hoofd de hele zaak ontwierp.”

Deze omstandigheid, dat monoïdeïstische toestanden zich ‘dromerig’ uitleven wanneer ze in de slaap worden over-genomen, zou voor een experimentele psychologie in uiteenlopende richtingen kunnen worden toegepast. Dat is echter tot nu toe slechts binnen de organische sfeer geschied.

Professor Pitres bericht: “Luise G. leed aan verscheidene kleine gebreken: precordiale pijn, pijn in het strottenhoofd, hevige hoofdpijn, hartkloppingen, en pijn in de knie. Herhaalde pogingen om haar door suggestie, hetzij tijdens het waken, of onder hypnose, te genezen, waren zonder succes. Nu probeerde men in plaats van de externe suggestie de autosuggestie te nemen, tijdens de natuurlijke slaap. Ze kreeg het bevel: U gaat in deze nacht dromen, dat de heer Benot met een flesje kostbare zalf naar u toekomt. Hij zal uw borst inwrijven en uw precordiale pijn zal direct verdwijnen. De dag daarna was ze er inderdaad van bevrijd. In de nacht daarop kwam in haar droom op dezelfde wijze de heer Bernhard, smeerde haar strottenhoofd in en ook deze pijn werd zo verholpen. Wederom op dezelfde wijze verhielp de heer Benot de kniepijn en Pitres zelf verhielp de hartkloppingen.”[843] Dit voorbeeld bewijst, dat de autosuggestie in de droom - ook al is die misschien voordien tijdens het waken op externsuggestieve wijze gewekt - werkzamer kan zijn dan de externe suggestie tijdens de hypnotische slaap. Dat is niet verwonderlijk, omdat de dramatische en aanschouwelijke vorm op de fantasie van de dromer noodwendig sterker moet inwerken dan het abstracte monoïdeïsme dat door de externe suggestie opgewekt kan worden. Liébault zegt over de gehypnotiseerden in het algemeen, dat het bevel van een bepaalde droom voor de volgende nacht afdoende is om de droom ook werkelijk te laten optreden.[844] Daarom moeten we het door Pitres vermelde geval niet alleen maar als een curiosum beschouwen, maar de macht van de ziel over het lichaam in deze droomvorm algemener benutten. Maar ook de arts zou de door hemzelf in de droom overgenomen autosuggestie ten voordele van zijn patiënten kunnen aanwenden, door zijn monoïdeïstische toestand ter afweging van het geval te benutten. Daarvan weet ik overigens slechts een enkel voorbeeld aan te voeren, waarbij de ontdekker van dit

[843] Révue de l’hypnotisme, IX, 166-169.
[844] Ibid.: VIII, 51.

procedé, omdat het hem ontbreekt aan het desbetreffende inzicht in het psychologische mechanisme, blijkbaar slechts door herhaalde ervaring op dat punt kan zijn gekomen. Magnenus zegt namelijk in zijn geschrift over de tabak, dat wanneer hij ging slapen en zijn gedachten op een zieke persoon richtte, hem in de droom geneesmiddelen voorgesteld werden, die hij verbluffend vond wanneer hij ze ’s morgens na het waken overwoog en die hij met het grootste nut aanwendde.[845] Het schijnt bepaald niet onwaarschijnlijk te zijn, dat een monoïdeïstisch opgestelde diagnose en therapie iets beters opleveren dan de voorschriften van een arts, bij wie tientallen ziektegevallen door het hoofd gaan, zodat dat hij niet aan een ervan aan zijn volledig overweging kan wijden.

De voorbeelden zijn talrijk waarin de gewone geesteskrachten van de mens door het monoïdeïsme in de droom toenemen. Dit is wezenlijk hetzelfde proces dat wij bereiken tijdens het waken bij geestelijke arbeid door de aandacht, waarbij wij gelijktijdig voor alle uiterlijke zintuiglijke indrukken verstrooid en anesthetisch zijn. Daarvan moet in de droom noodwendig een toename plaatsvinden, omdat in een droom een monoïdeïsme gemakkelijker kan worden vastgehouden dan tijdens het waken, waar ons bewustzijn voortdurend doorkruist wordt door steeds wisselende zintuiglijke indrukken, gevoelens en wilshandelingen, waarvan elk een deel opeist van onze krachten, onze aandacht en ons denken. Wanneer echter al deze krachten en vermogens in het monoïdeïsme op één enkel punt geconcentreerd worden, treedt op wat Schiller uitspreekt met de woorden:

Wie iets voortreffelijks wil presteren
Had graag wat groots gebaard
Die verzamele stil en onverslapt
In het kleinste punt de grootste kracht.

[845] Magnenus: De tabaco, H. VI, § 6.

Professor Lamberton hield zich met voorliefde bezig met analytische geometrie. Hij wijdde ooit een tot twee weken aan een vraagstuk, en legde het toen terzijde met de bedoeling om het, wanneer hij eenmaal geheel uitgerust was, weer op te nemen. Een paar dagen later ontwaakte hij ’s morgens met de hallucinatie van een geometrische figuur op de tegenoverliggende kamerwand. Die bevatte de juiste oplossing en wel in een door hem nog geheel niet geprobeerde wijze, en met een geheel verschillende methode.[846] Professor Hilbrecht hield zich bezig met een Assyrische inscriptie van Nebukadnezar. Hij had indertijd de betekenis van deze naam geaccepteerd zoals die door zijn collega Delitzsch was gegeven, maar ontwaakte ’s morgens uit een korte, onrustige droom met de duidelijke voorstelling dat de naam een geheel andere betekenis had, en welke. Daarbij had hij het onbestemde gevoel, dat hij gedroomd had dat hij aan zijn werktafel zat. Een korte bezinning gaf hem de zekerheid, dat de gedroomde betekenis de juiste was, en die zou voortaan ook algemeen aangenomen zijn geworden. Toen hij zich op een andere keer bezighield met een inscriptie waarvan hij een fragment had, moest hij dat nagaan in een boek dat zich in druk bevond, maar hij voelde zich niet lekker en kwam niet verder dan onzekere conjecturen[847]. Toen het vel waar het om ging, aankwam, gaf hij zich nogmaals moeite om tot een zekere conclusie te komen, maar vergeefs. Tegen middernacht ging hij vermoeid naar bed en nu droomde hij de oplossing, die hij na het ontwaken tot zijn verbazing volledig toepasselijk bevond.[848] Agassiz gaf zich tijdens het waken vergeefs moeite om uit verstrooide botten het skelet van een dier samen te stellen. In de droom echter gelukte het hem.[849]

---

[846] Rivista di studi psichici (1896), 266.
[847] *[Aanvulling van ontbrekende tekstdelen. vert.]*.
[848] Rivista, 266-270.
[849] Proceedings of the Society for psychical researches, VIII, 392.

Wallace ontving de gedachte aan de natuurlijke selectie gedurende de vlaag van een koortsaanval.[850]

Deze intellectuele toename kan zich uitstrekken tot alle geestelijke vermogens, en in vele voorbeelden die ik in de reeds genoemde studie over de slaapwerkers heb aangevoerd, kan de monoïdeïstische hevel herkend worden. Meijer vermeldt een jezuïet die in zijn slaap zo geestrijk preekte, dat vele personen zich rond zijn bed verzamelden.[851] Johnson[852] streed in de droom met anderen over de kunst om originele[853] invallen te hebben, waarbij hij meestal door de tegenstander werd overtroffen[854]. Toch was deze - net als diens geestelijke werkzaamheid - slechts een gedramatiseerde splijting van de dromer zelf. Dat Johnson en niet de tegenstander daarbij het onderspit delfde, is in psychologische wetten gegrondvest.[855] Het is al dikwijls gezegd, dat in de droom iedereen een Shakespeare is. Daar zit iets waars in, en onze dichters zouden daar voordeel uit kunnen trekken, wanneer zij zouden begrijpen hoe zij hun ontwerpen in de droom konden overnemen. Maar de huidige dichters voor wie het een genot is om in gezelschappen te schitteren, brengen het niet meer tot het benodigde monoïdeïsme. Vandaar het liederlijke vernis dat de producten in verzen en proza van de ‘modernen’ aankleeft.

Over de intellectuele toename in de hypnotische slaap zegt een proefpersoon: “Mijn aandacht is niet zo afgeleid als tijdens het waken. Ik kan de aandacht veel meer op afzonderlijke bewustzijnselementen concentreren, ze daardoor in hun intensiteit veel meer versterken en aldus ook nog die tot

---

[850] Wallace: Die wissenschaftliche Ansicht des Uebernatürlichen, 125.
[851] Meijer: Versuch einer Erklärung des Nachtwandelns, 9.
[852] *[Samuel Johnson, schrijver, 1709-1784. vert.]*.
[853] *[“witzige”. Heeft vele betekenissen. vert.]*.
[854] Boswell: Life of Johnson.
[855] Du Prel: Philosophie der Mystik, 96-111.

waarneming brengen, welke zich voordien niet lieten losmaken uit hun verband. Aangezien ik niet amnestisch[856] ben, kan ik bij het ontwaken alle uitspraken en waarnemingen die ik gemaakt heb, en de gevelde oordelen, precies controleren. Ik heb nooit kunnen ontdekken dat mijn oordeel, mijn denkvermogen in deze toestand aan betrouwbaarheid en juistheid hebben ingeboet. In tegendeel; ik bevind, dat het denken gemakkelijker op gang komt en helderder is, zodat ik in staat ben een beter, preciezer oordeel te vellen en in de passende woorden in te kleden."[857]

Maar dit hulpmiddel, de monoïdeïstische vormgeving van de droom, schijnt zoals gezegd is, zelfs geschikt te zijn om vermogens op te wekken waarover wij tijdens het waken zeker niet beschikken en die horen bij de transcendentale psychologie. Daarmee staan wij voor de praktische magie, want de willekeurige toepassing van de ongewone zielenkrachten is het onderwerp van de magie. Allereerst moeten wij ons ook hier aan de natuurlijke patronen houden, aangezien wij alleen aan de hand van de natuur de eerste stappen in dit onzekere gebied kunnen maken. Wanneer wij in het bezit zijn van magische vermogens die niet vanuit onze lijfelijke structuur kunnen worden verklaard, vereisen ze een eigen drager, een transcendentaal subject. Dat ons zintuiglijke bewustzijn van iets dergelijks niets afweet, is niet alleen niet wonderbaarlijk, maar zelfs noodzakelijk. Onze zintuigen, die de bemiddelaars van onze kennis zijn, zijn er even zeker de opbergplaats van. Maar dat uit ons transcendentale bezit bestanddelen in ons zintuiglijke bewustzijn kunnen geraken, valt reeds te verklaren uit het feit dat wij slechts de verschijningsvorm van ons transcendentale wezen zijn, ook al zijn wij daarvan niet de gehele verschijning. De scheidingswand die beide scheidt, is slechts vanuit de beperkingen van het bewustzijn getrokken,

---

856 *[Lijdend aan geheugenverlies. vert.]*.
857 Bogt: Die direkte psychologische Experimentalmethode, 48, 51.

maar niet objectief voorhanden. Het is dus goed denkbaar, dat deze beperking onder de invloed van sterke oorzaken die met prikkeling te maken hebben, wordt opgeheven, en dat deze psychische opwarming hetzelfde oplevert wat de natuurkundige opwarming bij levenloze stoffen volbrengt, namelijk het opwekken van transcendentale eigenschappen.

Dr. Rumbaum had een droom van deze aard, die aansluit bij die welke zojuist genoemd is van Magnenus, want deze ervoer slechts de toename van gewone vermogens, terwijl bij Rumbaum een transcendentaal vermogen werd geactiveerd. De in een kleinere letter geplaatste woorden hierna, zullen de lezer duidelijk verraden, dat deze droom in de door mij beschreven categorie thuishoort. Ze hebben alle hetzelfde kenmerk waaruit voor de kenner de echtheid van het bericht naar voren komt. Rumbaum had een hem zeer dierbare patiënt, die hij op geen enkele manier wist te helpen. Hij was vertwijfeld over diens herstel, en sliep daarover bekommerd in. In de droom las hij een boek, en op een bepaalde pagina vond hij uitvoerig beschreven, hoe dergelijke gevallen behandeld moesten worden. Daarop wendde hij dit procedé aan en genas zijn patiënt. Pas enkele jaren later verscheen een boek, waarin de methode werd aangegeven, en wel op de pagina die in de droom gezien was. Deze droom baarde indertijd het grootste opzien[858], maar de tijdgenoten die hem vermeldden, hielden hem kortweg voor bovennatuurlijk, en niemand kwam op het idee dat dit natuurlijke patroon van het op monoïdeïstische wijze opwekken van een transcendentaal vermogen ook kunstmatig zou kunnen worden geprobeerd. In het geval van Trithemius is deze monoïdeïstische hevel eveneens duidelijk herkenbaar, wat ik hierna wederom door kleinere letters aanduid. Toen hij zijn *Steganographia* samenstelde, die hem de roep opleverde van een tovenaar te zijn, schreef hij daarover aan Arnold Bost:

---

[858] Du Prel: Philosophie der Mystik, 233.

“Overigens heb ik dat niet van een mens geleerd, maar door een bepaalde, ik weet zelf niet welke, openbaring. Want toen ik mij in dit jaar (1499) het meeste met deze dingen bezighield, en ik vertwijfeld was omdat ze onmogelijk leken, verscheen mij ’s nachts, toen ik door het nadenken hierover afgemat was ingeslapen, iemand die tegen mij sprak: ‘Trithemius, wat je in je hoofd hebt, zijn geen ijdele zaken, ook al zijn ze voor jou onmogelijk, en ook al kan noch jij, noch iemand anders met jou, ze ontdekken.’ En ik sprak tot hem: ‘Wanneer ze dus mogelijk zijn, zeg mij dan, ik bezweer je, hoe.’ Hierop opende hij zijn mond, leerde mij alle details in volgorde, en toonde mij hoe gemakkelijk dat kon geschieden, waarover ik vele dagen vergeefs had nagedacht. Bij God: ik zeg de waarheid en lieg niet.”[859]

Reeds in zijn jeugd had Trithemius een soortgelijke droom. Zijn stiefvader liet hem in onwetendheid opgroeien, hoewel Trithemius een onlesbare dorst naar wetenschap in zich voelde. Een heel jaar lang had hij onder voortdurend vasten en bidden de aangelegenheid van zijn hart aan God gepresenteerd, toen hij uiteindelijk in zijn vijftiende jaar door een droomgezicht - hij noemt het een hemelse verschijning - getroost werd. Hij zag namelijk ’s nachts in zijn slaap een schitterend geklede jongeling met twee tableaus in zijn hand, waarvan het ene met letters was beschreven, en het andere met afbeeldingen beschilderd was. Deze sprak tot hem: kies van beide tableaus dat, wat je wilt. En hoewel Trithemius indertijd van het schrift nog niet de geringste kennis had, koos hij toch direct het beschreven tableau. Deze kennis namelijk, was immers de enige wens van zijn hart, de enige gedachte die zijn geest dag en nacht bezighield. Hierop sprak de jongeling tot hem: “Zie, God heeft je gebed verhoord en je gegeven, wat je begeerd hebt, en wel meer dan je kon begeren.”[860] Hier verhult de dramatiek en

---

[859] Silbernagel: Johannes Trithemius, 98. Trithemius: Polygraphia; Expositio Adolphi a Glauburg. Kiesewetter: Faust, 357.
[860] Silbernagel: Trithemius, 2.

symboliek enigermate het samengetrokken vergezicht, maar in de literatuur die daar betrekking op heeft, zijn zeer veel gedetailleerde vergezichten van deze aard te vinden. Wie de voorbeelden bekijkt die ik heb samengesteld[861], zal steeds de wezenlijk gelijke voortgang onderkennen, namelijk dat iemand die onder een diepe kommer gebukt gaat of op een andere wijze sterk aangedaan is, zijn autosuggestie in de slaap overneemt. Die activeert een vergezicht dat deze kommer elimineert. Nork vertelt, dat een koopmansvrouw in Parijs op de weg naar huis belangrijke papieren verloor, en daar zij vergeefs de hele weg terugging, hield zij het verlies voor onvervangbaar. Drie dagen daarop droomde ze, dat zij in de Rue St.-Honoré was en dat een man in rode kledij haar papieren opraapte. ’s Morgens vertelde ze de droom, en toen zij uitging, kwam ze in de genoemde straat de in het rood geklede man tegen, die ze als haar droombeeld herkende. Ze sprak de onbekende aan, die haar nog diezelfde dag de in zijn woning bewaarde papieren deed toekomen.[862] Een gerechtelijk geconstateerd geval is dit: Op 1 augustus 1897 werden uit een commode van een in het vakantieoord Josephstal wonende partij, honderdtwintig Mark gestolen. De verdenking viel op het dienstmeisje van de verhuurder, maar het onderzoek had geen resultaat. Na enkele dagen droomde een zomergast uit Leipzig, een dame, dat het dienstmeisje van de bestolen familie zelf, de dievegge was, en dat het geld in een kluwen wol was gewikkeld. Men vond inderdaad een twintig Markstuk, in papier gewikkeld, in een kluwen wol, en in een tweede het honderd Markbiljet. Het dienstmeisje werd door de rechtbank in München tot vijf maanden gevangenisstraf veroordeeld.[863] De Zieneres van Prevorst werd ooit van schuld beticht toen een voorwerp waaraan haar vader waarde hechtte, verloren was geraakt. Zij werd er diep door aangegrepen. ‘s Nachts verscheen haar in de

861 Du Prel: Fernsehen und Fernwirken.
862 Nork: Fatalismus, 96.
863 Münchener Neueste Nachrichten, 30 oktober 1897.

droom de plaats en de plek waar de verloren zaak lag.[864] Een jong meisje verloor een mesje bij het spelen in een hooiberg. Al het zoeken was vergeefs, en hoewel haar vader haar een ander beloofde, ging het meisje huilend naar bed. In de nacht droomde ze, dat haar zes maanden eerder gestorven broer haar de plek toonde waar het mesje in het hooi lag, en waar het ook werkelijk werd gevonden.[865] Aspasia[866] had, zoals Aelianus vertelt, een gezwel in haar gezicht, dat haar zeer had misvormd. De daarover ondervraagde arts verlangde een honorarium dat haar vader niet kon geven. Ze trok zich wenend terug en viel in slaap. Daarop verscheen haar een duif, die de gestalte van een vrouw aannam en haar troostte: “Vat moed en veracht de artsen en de geneeskunde. Neem een van de verdroogde rozenkransen waarmee Venus gesierd is, verander die in poeder en leg die op het gezwel.” Zij deed het en werd genezen.[867] Ook in de beide volgende voorbeelden is de magische functie gedramatiseerd. Toen in Athene de Propyleeën gebouwd werden, viel de beste van de daarbij betrokken kunstenaars van grote hoogte naar beneden, en werd door de artsen opgegeven. Perikles was daarover zeer bezorgd. Toen verscheen hem Minerva in de droom en schreef een geneesmiddel voor, waardoor de kunstenaar snel herstelde. Uit dankbaarheid richtte Perikles voor de Minerva Hygieia een standbeeld op de Burcht[868] op.[869] Het mooiste geval van deze aard is de droom[870] van Alexander

---

864 Kerner: Die Seherin von Prevorst, 18.

865 Proceedings of the Society for psychical Researches, IX, 387.

866 *[Een Griekse herderin uit de oudheid. Van haar wordt ook verteld, dat zij vlak voor haar huwelijk droomde over de maagdenkrans op haar hoofd, die in een koningskroon veranderde. De Perzische koning Cyrus huwde haar later. vert.].*

867 Aelianus: Vermischte Geschichten. *[Lees: Claudius Aelianus, sofist, 3e eeuw n.Chr., ‘Ποικίλη ἱστορία’ (‘Poikílè historía’). vert.].*

868 *[De Akropolis dus. vert.].*

869 Plutarchus: Perikles, H. 13.

870 *[Zie ook verderop. vert.].*

aan het ziektebed van zijn vriend Ptolemaeus, die ik reeds in de *Philosophie der Mystik* heb aangevoerd.[871] Deze natuurlijke patronen hebben alle een gemeenschappelijk kenmerk, dat hetzij door de berichtgevers zelf vermeld wordt, of dat - waar het niet vermeld is - door ons als een geheel natuurlijke conclusie kan worden toegevoegd. Namelijk, dat de slapers een heftige kommer in de slaap als monoïdeïsme overnamen, waar het zich moest uitleven en de hartelijke wens om hulp opwekken, waarvan de slaper zich door een magische functie bevrijdt. Ook een vreugdevolle opwinding kan, in de slaap overgenomen, een vergezicht activeren. Een dergelijk bericht tref ik aan bij Balzac. Deze was met zijn vriend Louis Lambert leerling op hetzelfde college in Vendôme. Zo nu en dan werden langere uitstapjes gehouden en het geliefdste - dat de leerlingen echter slechts een tot twee keer per jaar mochten maken - ging naar het slot Rochambeau, dat hun als beloning in het vooruitzicht werd gesteld. Dat miste ook niet zijn uitwerking, want het beïnvloedde hun gedrag zeer gunstig. In het voorjaar van 1812 zouden Balzac en Lambert voor het eerst Rochambeau zien. Op de avond daarvoor was hun fantasie er geheel mee vervuld en zij spraken de hele avond over dit uitstapje, dat in het gehele college een traditionele vreugde opriep. De volgende dag echter riep Lambert, aangekomen bij het doel: “Ik heb dit alles vannacht in een droom gezien!” Hij herkende alle details van de slotbouw, evenals de nabije en verdere omgeving.[872] Bacon van Verulam zegt, dat de natuurlijke profetie het beste optreedt in de droom, in de extase, en tijdens het sterven.[873] Dat is zeer juist, omdat alle drie toestanden het voorhanden zijnde monoïdeïsme doen toenemen. Daarmee kunnen alle magische functies gewekt worden. Vincent vertelt, dat een dienstmeisje dat in haar slaap pleegde te wandelen, op een keer haar kam miste. En aangezien zij die

---

[871] Du Prel: Philosophie der Mystik, 233.
[872] Balzac: Louis Lambert.
[873] Baco *[Lees: Lord Francis Bacon (Baron Verulam). vert.]*: De augmentis scientiarum, IV, H. 3.

ondanks ijverig zoeken niet vond, beschuldigde zij een ander meisje dat in dezelfde kamer sliep ervan, dat zij hem genomen had. Op een ochtend echter, ontwaakte ze met de kam in haar hand. Vermoedelijk had ze hem tijdens haar slaapwandelen gevonden.[874] Zo vinden wij steeds weer een sterke, innerlijke omwoeling als hevel van de magische functie. Vandaar dat Aristoteles als een ervaringsgegeven uitspreekt, dat de zorg om een vriend ons dergelijke dromen kan ingeven.[875] De zorg om het eigen Ik, levert natuurlijk hetzelfde op. Zo vertelt Gregorovius: "Voor het abituriëntexamen van het gymnasium te Gumbinnen droomde ik, dat de leraar mij de ode *Justum ac tenacem propositi virum*[876] te interpreteren gaf. Ik oefende dat meteen goed. Toen ik op de dag van het proefwerk met mijn medescholieren de zaal inging, zei ik tegen hen, dat ik wist wat mijn opgave zou zijn, en waardoor. Ze lachten mij uit. De leraar greep naar Horatius en zei tegen mij: 'Sla de ode *Justum ac tenacem*, et cetera, op'."[877] Hij haalde het natuurlijk met glans en noemt deze droom een 'werkelijk profetische'. Hoewel hier het toeval niet uitgesloten is, houd ik deze verklaring toch voor juist, want in de tijd voor een examen zijn we door gedachten daaraan zeer verontrust, en juist in bed dringen dergelijke zorgen zich op en kunnen ze als monoïdeïsme in de slaap worden overgenomen.

Dit innerlijke omwoelen en het daaruit volgende droommonoïdeïsme heeft ook in de geschiedenis van de uitvindingen reeds menigmaal een rol gespeeld. De uitvinder van de naaimachine probeerde steeds te ontdekken hoe het oog van de naald het beste kon worden aangebracht. Het schoot hem

[874] Vincent: Die Elemente des Hypnotismus, 97.
[875] Aristoteles: Von der Weissagung im Traum. *['De Divinatione per Somnum, Deel 2. vert.]*.
[876] *['Een man die rechtschapen en hardnekkig is in wat hij zich voorneemt'. vert.]*.
[877] Gregorovius: Römische Tagebücher, 33.

nooit te binnen om die dicht bij de punt aan te brengen. In deze tijd droomde hij, dat hij in een vreemde omgeving voor de hoofdman een naaimachine moest bouwen. Net als bij zijn pogingen tijdens het waken, was hij met betrekking tot het oog volkomen in het ongewisse. De hoofdman gaf hem 24 uur de tijd om de machine te voltooien, want in het andere geval zou hij terechtgesteld worden. Hij werkte en dacht maar door, en gaf het tenslotte op. Toen hij naar de plaats van terechtstelling werd gebracht, bemerkte hij, dat de krijgers speren droegen die vlak bij de punt doorboord waren. Dadelijk kwam de oplossing van de moeilijkheid tot hem, en terwijl hij om een periode van genade smeekte, ontwaakte hij. Het was vier uur in de ochtend. Hij sprong uit bed, rende naar zijn werktafel en om 9 uur was een naald met het oog aan de punt klaar. De rest was gemakkelijk.[878] Een van de waardevolste patenten die in de handel zijn, zou eveneens het resultaat van een droom zijn. De ingenieur Springer probeerde een automatische rem te construeren, die een bergaf rijdende wagen zou kunnen stoppen zonder dat de koetsier het nodig zou hebben om af te stijgen. Hij droomde, dat hij op een steile heuvel naar beneden reed en een rem op de wagen had die door het aantrekken van de teugels tot werkzaamheid kwam, en waarvan hij de precieze constructie opmerkte. Na het ontwaken, stelde hij een schets van het mechanisme op en drie dagen later vroeg hij een patent aan, dat hem toegekend werd en in het eerste jaar voor 15.000 pond aan inkomsten zorgde. Het uittreksel uit de Engelse krant waaraan ik dit ontneem, is helaas niet van een naam voorzien.

In het Kernerhuis in Weinsberg is nog heden een machine te zien, over de ontstaansgeschiedenis waarvan gezegd wordt: Toen de Zieneres van Prevorst werd behandeld aan een baquet waarop zij veel hoop had gevestigd, en het succes uitbleef, kwam zij ’s nachts in een droom terecht waarin zij over deze mislukking bitter weende. Daarop trad haar ‘leidster’ op haar

---

[878] Answers, 29, VI (1895).

toe, hield haar een machine voor en zei: “Waarom heb je dit zes jaar geleden niet al laten maken?” - zij had reeds indertijd een soortgelijke droom gehad, waaraan ze echter geen gewicht had toegekend - “Dan zou je nu gezond zijn.” Na het ontwaken tekende zij de machine op papier. Ze werd uitgevoerd en zij gebruikte haar, waarmee zij schokken kreeg als van een galvanisch apparaat. Ze voelde zich daarvoor steeds gesterkt.[879]

In de *Magische Physik*[880] heb ik uitgewerkt, dat en hoezo het occultisme de filosofie van de techniek bevat. Hier toont het occultisme nòg een praktische, zelfs lucratieve kant, doordat het ook een aanleiding vermag te geven voor de psychologie van het uitvinden. De technici zullen wel tegenwerpen dat dergelijke dromen niet bevolen kunnen worden, maar het volgende hoofdstuk zal ook deze moeilijkheid uit de wereld helpen.

In elk geval moeten wij aannemen, dat een toename van normale vermogens gemakkelijker te bewerkstelligen is dan een transcendentaal vermogen, vandaar dat wij verscheidene dromen tegenkomen waar bijvoorbeeld de toename van de herinnering als verklaring voldoet, hoewel ze lijken op vergezichten.[881] De dikwijls voorhanden zijnde dramatische vorm van dergelijke droomorakels ligt in psychologische wetten verankerd.[882] Ze krijgen daardoor de schijn van inspiraties, vooral wanneer verstorvenen daarin optreden.

Het aantal der voorliggende berichten over dromen waarin wij ophelderingen verkrijgen via het droomorakel, is zo aanmerkelijk groot, dat iedereen die het wezenlijk identieke van het psychologische mechanisme doorziet, op het idee moet

---

[879] Kerner: Seherin von Prevorst, 108, 109.
[880] *[Dus het eerste deel van Die Magie als Naturwissenschaft. vert.]*.
[881] Tissié: Les rêves, 149, 150.
[882] Du Prel: Philosophie der Mystik, 94-111.

komen dat hij deze natuurlijke patronen kunstmatig kan namaken. Ik weet echter maar van één schrijver die helder ingezien lijkt te hebben, dat het monoïdeïsme aangewend kan worden voor het opwekken van transcendentale vermogens. Dat is Paracelsus. Hij zegt:

“Ik zei tegen iemand: ‘Ga liggen slapen, en zeg me wat je in de slaap begeert te zien of te ervaren, de gehele waarheid. Want ik zal je een verborgen kunst doen weten, en maken, of ik weet een duizend *artificem*[883], die mij iets heeft gegeven. Het is een dusdanige kracht en eigenschap, dat wanneer men het iemand op zijn bed legt en de mens daarop slaapt, aan hem de ganse waarheid verschijnt van al datgene wat hij er wakend van heeft begeerd. En het is een licht onachtzaam ding, niets kwaads of schadelijks, en datzelfde zal ik bij jou in het bed leggen. Sla daarom vlijtig acht op wat je die nacht ziet, of wat je door deze of gene *spiritu humano* gezegd of getoond wordt, opdat je het ook ’s morgens weet (zoals wij ook in *Libro de Occulta Philosophia* beschreven hebben). En wees er niet bang voor, want er zal je niets gebeuren.’ Deze mens nu, geloofde wat ik zei, en meende dat dat waar was, en dat het mijn gehele ernst was dat ik iets dergelijks kon, of van een ander had. Hij ging liggen slapen en beeldde zich in, dat hetgeen ik zei bestendig was, steeds weer, en hield zichzelf voor, dat het zo zou gebeuren als ik hem gezegd had, dus dat hij in zijn verbeelding iets dergelijks reeds wakend voor zich zou zien. En nu verbeeldde hij zich zodanig, dat hij direct aan een dergelijke verbeelding ontsliep. Nu zou hem zonder twijfel datgene, wat ik hem gezegd had, gebeuren, verschijnen, getoond en onderwezen worden. Daarover moet niemand zich verwonderen, of voor onmogelijk of voor een spotternij houden, zoals het gebruik is bij de sofisten. Want iets dergelijks heb ik zelf meermalen met talloze lieden beproefd en geprobeerd, en ontdekt, dat zij mij dat vrijelijk bekend hebben.”[884]

883 *[‘Een duizend methoden’. vert.]*.
884 Paracelsus (Hufer): II, 316.

Wellicht was Paracelsus tot dit inzicht gekomen door het beschouwen van natuurlijke patronen, want hij zegt: "Zo zijn ook aan alle kunstenaars in de slaap en de droom vele leringen der kunsten geopenbaard en onthuld, als zij steeds met brandend verlangen daarnaar in het gemoed ontstoken waren."[885] Hij weet echter ook, dat wij in de slaap tot transcendentale functies in staat zijn, wat uit talrijke passages bij hem naar voren komt.

Voor de onderbouwing van een experimentele psychologie, waarin ook de kunst om zichzelf te monoïdeïseren een plaats zal vinden, is het goed om ook de omgekeerde situatie erbij te betrekken, namelijk waar een door de droom geleverde autosuggestie wordt overgenomen in het waken, en ons handelen daardoor bepaald wordt. Alleen is daar voor de kennissfeer niets te halen, omdat het ontwaken ons direct polyïdeïstisch maakt. Dat wij tijdens het waken kunnen handelen onder de invloed van droomvoorstellingen die wij gehad hebben, dus dat er posthypnotische autosuggesties zijn, wist Aristoteles reeds.[886] Het ligt echter in de aard der kwestie, dat het motief van dergelijke handelingen onbewust is, omdat wij de dromen meestal vergeten, vandaar dat de boodschappen slechts spaarzaam kunnen zijn. Bij somnambulen is het soms waargenomen. Het is bekend, dat het dualisme van hun bewustzijn met zich meebrengt, dat zij over hun wakende persoonlijkheid dikwijls in de derde persoon spreken en deze zelfs een eigen naam geven. Een somnambule van Reichenbach noemde haar wakende Ik: 'Ottone' en zei een keer tijdens het somnambulisme tegen Reichenbach: "Ik zal je er meteen een bewijs van geven welke macht ik over Ottone bezit, zonder dat deze er ook maar een vermoeden van heeft." Daarop spoorde zij

---

[885] Paracelsus: II, 289.

[886] Aristoteles: Von der Weissagung im Traume, H. 1. *[Lees: De Divinatione per Somnum.* vert.*]*.

hem aan, haar een opdracht naar keuze te omschrijven. Ze zou dan bewerkstelligen, dat Ottone die zou volvoeren, zonder te weten dat zij door iemand, in het minst door haar (de slapende) daartoe was aangezet, en nog minder daartoe uitgenodigd. Daarop gaf Reichenbach aan de somnambule de een of andere kleinigheid op, die de wakende Ottone de dag daarop punctueel voltrok. Hier ligt het bewijs voornamelijk in de omstandigheid dat wij bij het ontwaken uit het somnambulisme geen herinnering bewaren. Daarom voeg ik nog het andere geval van grotere bewijskracht toe, waarbij Ottone tot een haar weerstrevende handeling werd uitgenodigd. Ottone had tijdens het waken twee brieven gekregen. De ene deelde zij aan de arts mee; de andere verborg ze zorgvuldig. Tijdens het somnambulisme echter vertelde zij hem, dat Ottone nog een brief had die zij verborg, en deelde hem de inhoud ervan mee. Zij wenste, dat Ottone de brief aan de arts gaf. Daar deze echter niets van de intrige van de somnambule jegens haar mocht vernemen, verzon de somnambule een list. De arts moest van Ottone de eerste, reeds aan hem meegedeelde brief nog een keer verlangen. Dan zou zij (de somnambule) bewerkstelligen, dat Ottone zich vergreep en hem de geheime brief zou overhandigen. Het gelukte volledig. Toen Ottone ervoer dat zij zich had vergrepen, schrok zij heftig en viel in onmacht.[887]

Ook bij ziekten heeft men posthypnotische autosuggesties geobserveerd. Bij Tissié is een dergelijk geval uitvoerig weergegeven. Het gaat om een zekere Albert die, hoewel hij gehuwd en werkzaam was, toch dikwijls bij zijn vrouw wegliep en op reis ging wanneer hij in de nacht daarvoor over een stad of een land had gedroomd. Op die wijze trok hij door Frankrijk,

[887] Reichenbach: Ein schwerer sensitiv-somnambuler Krankheitsfall, 145-147.

België, Holland, Duitsland, Zwitserland, Oostenrijk, Rusland, Algerije en Turkije.[888]

Deze beide natuurlijke patronen - de gevallen Ottone en Albert - hebben nu hun kunstmatige parallelle gevallen bij het bekende, reeds duizendvoudig geconstateerde verschijnsel van het posthypnotische bevel, en aangezien in deze kunstmatig gekopieerde gevallen slechts de ene verandering wordt voorgenomen dat de autosuggestie door externe suggestie wordt vervangen, volgt daaruit, dat ook het omgekeerde geval, waarin door het overnemen van een autosuggestie in de slaap het merkwaardige verschijnsel van het droomorakel tevoorschijn wordt geroepen, kunstmatig kan worden nagebootst, doordat wij de onwillekeurige autosuggestie door een willekeurige, of door externe suggestie vervangen. Hier kan echter niet alleen het handelen worden bepaald, maar ook het besef, aangezien de slaap voor een monoïdeïstisch besef gunstiger is dan het waken.

Autosuggesties en suggesties van buiten zijn beide monoïdeïsmen. Aangezien ze zich dus slechts door de bron onderscheiden maar naar hun wezen gelijk zijn, moeten ze even competent zijn, zowel ten aanzien van het kenproces[889], als ten aanzien van handelwijzen of de verbinding van beide, zoals bij de droomwerker, en tot slot ook met betrekking tot transcendentale verrichtingen.

De generaal Noizet heeft reeds in een geschrift dat hij in 1820 schreef, maar dat pas in 1854 werd uitgegeven, gezegd: “Het is voldoende, dat een somnambule tijdens zijn slaap de wil heeft, later een bepaalde handeling uit te voeren, zodat hij dan tijdens het waken de drang heeft om die werkelijk uit te voeren, zonder dat hij zich van de oorzaak van zijn beslissing rekenschap kan

---

[888] Tissié: Les aliénés voyageurs. Ibid.: Les réves, 120-146. Azam: Hypnotisme et double conscience, 145.
[889] *[“Erkenntnisakte”. vert.]*.

geven."[890] Nog tot in de afgelopen eeuw kon men talrijke waarnemingen van deze aard samenstellen waarin de autosuggesties hetzelfde bewerkstelligden als de externe suggesties in de parallelle gevallen van het moderne hypnotisme. Indertijd stond men dus reeds op het punt de basis te leggen voor een experimentele psychologie die, omdat autosuggestie en externe suggestie niet slechts in de verstandelijke sfeer en die van het handelen, maar ook in de organische sfeer werkzaam zijn, ons tegelijkertijd een psychische kuurmethode zou hebben gebracht. Maar deze juiste weg werd weer verlaten toen het materialisme ons overspoelde, die slechts een meer fysiologische psychologie toeliet; de gehele geneeskunde een foutief spoor op leidde en nu het raadsel van het leven via de vivisectie wil oplossen; en die op andere wetenschappelijke dwalingen slechts voor heeft, dat ze ook nog moreel stinkt. Maar het is beslist veel gemakkelijker om een martelknecht[891] te zijn dan een prima psycholoog.

Pas met het moderne hypnotisme is wederom naar de juiste weg teruggestuurd, maar die is slechts de helft van een wetenschap, en men moet teruggrijpen op de literatuur uit het begin van deze eeuw om de eerste aanzetten tot een completering te vinden. De mens is een geheel. Hij bestaat niet uit lichaam en ziel, maar hij is lijfelijk de verschijningsvorm van een ziel. De door de moderne geneeskunde buiten de orde geplaatste psychologie is juist daarom de natuurlijke basis ervan. De psychische, dat wil zeggen, de autosuggestieve therapie doet zich in talloze natuurlijke patronen voor, die leren, dat niet de arts geneest, maar de natuur.[892] De opdracht der geneeskunde kan dus slechts

---

[890] Noizet: Mémoire sur le somnambulisme, 274.

[891] *["Schinderknecht". vert.]*.

[892] *[Vergelijk: "Laat hen [= de artsen] de methode van Hippocrates en Galenus volgen. Toch moet de natuur meer in de gaten worden gehouden dan een van dezen, als een ware gids naar haar eigen ingewikkeldste geheimen." Michael Maier, Themis Aurea, H. 10. vert.]*.

zijn, de natuur de kopiëren, dat wil zeggen, de externe suggestie te geven, in plaats van de autosuggestie. Daarom ook spreken de artsen die deze juiste weg hebben gevonden, steeds meer met grondige verachting over de verrichtingen der officiële geneeskunde, zoals professor Forel.[893] Deze wederzijdse vervangbaarheid van autosuggestie en externe suggestie echter, geldt niet alleen voor organische, maar ook voor verstandelijke verrichtingen van iedere soort, en ook hier hoeven wij slechts de natuurlijke patronen te kopiëren, en dan hebben we een experimentele psychologie. Alleen al het met droomwerk verbonden slaapwandelen, levert ons een scala van patronen. Een schilder bijvoorbeeld die enthousiast is over zijn werk overdag, staat 's nachts op en voltooit het werk. Maar goed, Liébault levert het parallelle geval van de externe suggestie. Hij gaf aan een jong meisje, dat zich met schilderen bezighield, de suggestie om in de nacht daarop, de schets van een schilderij te ontwerpen. Hij gaf de stof aan en de tijd die daarmee moest worden doorgebracht. Op het aangegeven uur kwam het meisje overeind, ging naar de ezel en werkte net zo lang als haar bevolen was. Haar moeder was getuige van deze in een handeling overgezette droom en de dag daarna bracht het meisje de schets. Ze herinnerde zich aan niets en was over haar arbeid zeer verbaasd.[894] Durand de Gros (pseudoniem Philips) heeft reeds tientallen jaren geleden deze wederzijdse vervangbaarheid der beide soorten van suggestie ingezien, in een geval waarin het hem helaas niet werd toegestaan het bewijs te leveren. Het ging om een zekere Manuel Blanco, die door Spaanse gerechten ter dood was veroordeeld, omdat hij diverse personen, mannen en vrouwen, met zijn tanden verscheurd had. Hij was op de velden gezien, waar hij op handen en voeten rondliep en aanviel wie hij tegenkwam. Hij beweerde dat hij een weerwolf was. Durand de Gros, die het parallelle geval van denkbeeldige verandering in dieren door externe suggestie kende - reeds bij

---

[893] Forel: Der Hypnotismus, 132-140.
[894] Révue de l'hypnotisme, VIII, 65.

Homerus komt de verandering van de metgezellen van Odysseus[895] in varkens voor, en de Napolitaan Porta[896] bericht in de 16e eeuw zelfs over experimenten van deze aard -, Durand de Gros dus nam het op zich, om op eigen kosten naar Spanje te reizen en de rechters in dezelfde toestand te brengen als Blanco. Hij bereikte echter niets, aangezien zes artsen hadden uitgesproken dat de aangeklaagde verantwoordelijkheid was.[897] Op dit moment - om nog een ander gebied aan te roeren - strijdt men er nog over, of de hypnotische misdaad door suggestie mogelijk is. Aangezien ik het natuurlijke patroon ken, namelijk het tijdens het slaapwandelen begaan van misdadige handelingen ingevolge gedroomde autosuggesties[898], zou het voor mij zeer onlogisch zijn om het parallelle geval van de externe suggestie te ontkennen. De 'Oude van de Berg', die ten tijde van de kruistochten de als assassins bekend staande jongelingen - de naam 'assassin' schijnt van het Arabische haschischin te komen - tot werktuigen van zijn misdadige plannen maakte, heeft misschien wel het suggestieve vermogen van de hasjiesj-rook onderkend, aangezien hij de jongelingen in een denkbeeldig paradijs plaatste, dat hij hun zelfs als beloning voor de misdrijven in het vooruitzicht stelde. De moderne historici zouden gewis het bericht van Marco Polo niet verworpen hebben, wanneer in hun woordenboek het woord 'hypnotisme' zou staan.[899] Wij zien dus, dat in de normale wakende toestand de geestelijke werkzaamheid bepaald wordt door, en equivalent is van, de aandacht. Wij nemen een toename van het prestatievermogen in het monoïdeïsme waar, en deze is het grootst wanneer het met een natuurlijke of kunstmatige slaaptoestand verbonden is. Of dit monoïdeïsme autosuggestie is of externe suggestie, is volstrekt om het even. Daarom kan er

---

[895] *[Ofwel Odysseus. vert.]*.
[896] Porta: Magia Naturalis, VIII, 2.
[897] Bué: Le magnétisme curatif, II, 406.
[898] Du Prel: Entdeckung der Seele, 74.
[899] Drugulin: Die geheimen Gesellschaften des Mittelalters, 50-63.

een experimentele psychologie worden gegrondvest waarin de autosuggestieve, natuurlijke patronen gekopieerd worden langs externsuggestieve weg. Maar wij raken het onding van een psychologie zonder ziel pas kwijt, wanneer de experimentele psychologie zich zal uitstrekken tot de transcendentale functies. Daar moet het echter wel van komen, want ook hier kunnen de toegangsvoorwaarden - monoïdeïsme van een grote gevoelswaarde en een diepe slaap - kunstmatig worden opgewekt. Daarmee zal dan de zielsvraag, die niet in de filosofie en niet in de natuurwetenschap tot rust kan komen, eindelijk beantwoord zijn, want transcendentale functies, zoals vérzien en werking op afstand, zouden zelfs door Karl Bogt niet worden bestempeld tot uitscheidingen van het lichaam. Ze vereisen veeleer een eigen drager, en aangezien die zonder het gebruik van het lichaam werkzaam kan zijn, zal hij ook zonder het bezit van het lichaam kunnen werken. Dat wil zeggen, dat hij onsterfelijk is.

Het moderne hypnotisme leert de mogelijkheid om door monoïdeïsme in de slaap een vorm van transcendentale functies te activeren, namelijk de organische, en ik beweer niets méér dan dat deze kunst door dezelfde middelen kan worden uitgebreid naar de transcendentale functies van de verstandelijke sfeer. Daarmee hebben we het droomorakel. Het kan gezondheid brengen, maar ook kennis, en omdat het functies van dezelfde ziel zijn, hadden de oude Grieken orakels van beiderlei aard. Toen de antieken opheldering wensten over bepaalde kwesties die aan het menselijk inzicht onttrokken waren, wendden zij zich tot de somnambule Pythia's in de tempels; volgens het bericht der oude schrijvers dikwijls met goed gevolg. Of zij gingen naar bed op de vellen van geofferde bokken in de tempels, en dan kregen zij dromen toegezonden door de goden. Dat vond bijvoorbeeld op de berg Garganus plaats.[900] Dat is niet zo gek als het onze cultuurhistorici

[900] Strabo: VI. Pausanias: I, H. 34, 37; IX, H. 8.

toeschijnt. Een religieuze ceremonie, een offer, het rusten in een zwijgzame tempel, de gedachtenrichting die gecentreerd is door de nog in de droom doorwerkende geur van het vel, en de zekere verwachting dat men van de omgekochte godheid nog een inspiratie verkrijgt, dat alles waren geen slechte middelen om de slaper monoïdeïstisch te maken en hem een autosuggestie in de droom te laten overnemen. Wanneer daarenboven vooraf gevast werd, heeft ook dat een betekenis, want dat schakelde de storende dromen uit, die aantrekkingskracht op het lichaam hebben. Er is echter helemaal niets mee verklaard wanneer men zegt, dat het maar een heersend bijgeloof was aangezien de mensen indertijd nog niet zo slim waren als wij. Wij lopen, ondanks de heersende Verlichting, toch dikwijls naar de somnambulen wanneer wij onthullingen wensen. Het resultaat blijft meestal uit, want nauwelijks iemand kent de techniek die daarbij, als naar gelang de situatie en al naar gelang de individualiteit van de somnambule anders moet zijn. Dat er echter nimmer successen optreden, kan slechts diegene beweren, die nimmer geëxperimenteerd heeft of bij de eerste mislukking de lier aan de wilgen hangt.

Maar waarom zoeken wij het überhaupt zo ver weg? Wij hebben het droomorakel in ons, en van de juiste techniek zijn wij zeker, wanneer wij het proces aanwenden dat in de natuurlijke patronen door de natuur zelf wordt toegepast. In het algemeen kan dit proces worden gekenschetst met de woorden: Wanneer ge een magiër wilt worden, monoïdeïseer jezelf dan, of laat je monoïdeïseren.

U kunt erom lachen, maar probeer het!

VI. DE EXTERNE SUGGESTIE ALS KUNSTMATIG MONOÏDEÏSME

Iedere nieuwe waarheid moet twee perioden doorlopen, voordat zij de haar toekomende plek verkrijgt. Allereerst wordt ze verworpen, omdat ze niet in het heersende systeem past. Wanneer het feit echter niet meer geloochend kan worden, en de drang bestaat om er stelling over in te nemen en haar een plaats in het systeem toe te staan, wordt ze daaraan aangepast. In plaats van haar te accepteren zoals ze zich voordoet, wordt ze verfomfaaid, verdraaid, vervalst en in die gedaante het systeem binnen gedwongen. Pas aan het slot doet men er moeite voor om in het feit het onveranderlijke, en in het systeem het veranderlijke te zien, en pas dan wordt het systeem omgebouwd om beide in overeenstemming te brengen, hetgeen men van aanvang aan had moeten doen.

Dit is een in de geschiedenis van de wetenschappen zo regelmatig terugkerend verschijnsel, dat de herhaling ervan ter gelegenheid van de ontdekking van het hypnotisme en de suggestie te verwachten was. Braid stierf in vergetelheid; Durand de Gros, die de leer van Braid verdiepte[901], werd niet erkend; en Liébault, die in zijn medische praktijk het hypnotisme aanwendde en daarmee genas, wekte 25 jaar lang slechts het gelach van zijn collega's, die niet genazen. Pas in 1886 begon de 'Revue de l'hypnotisme' te verschijnen, en daarmee was aan de uiteindelijke erkenning van het hypnotisme in het openbaar uitdrukking gegeven.

Daarmee begon voor deze nieuwe waarheid de tweede van de vorengenoemde perioden. Om het heersende systeem der fysiologische psychologie niet te hoeven ombouwen, wordt het

[901] Philips (Durand de Gros): Electrodynamisme vital; Cours de Braidisme; Essais de physiologie philosophique.

hypnotisme allereerst verfomfaaid. Dit streven van de moderne geneeskunde heeft Charcot zelfs heel naïef toegegeven, toen hij schreef: "Het hypnotisme is een wereld waarin men behalve handgrepen, grofzintuiglijke en materiële feiten, die steeds aan de fysiologie grenzen, per se buitengewone en tot op heden onverklaarbare feiten aantreft, die aan geen enkele fysiologische wet zijn onderworpen en zeer zeldzaam en verrassend zijn. Ik houd mij alleen met de eerste bezig, waarbij ik de laatste volledig buiten beschouwing laat."[902]

Zo willen ook nog heden de meeste artsen het hypnotisme en de suggestie degraderen tot slechts een hoofdstuk van de fysiologische psychologie. De toevallige omstandigheid dat een arts deze nieuwe feiten ontdekte, was in zoverre beslissend, dat er eerst een medisch gebruik van werd gemaakt, en dat de nieuwe waarheid werd aangepast aan het medische systeem. Om goed te worden beoordeeld, had de suggestie voor het forum van de psychologie en de filosofie moeten worden gebracht. Want nadat de geneeskunde de voor haar zo zwaar geworden stap had gezet en het hypnotisme had erkend, geloofde ze - en gelooft ze nog steeds -, dat ze daarbij kan blijven stilstaan en tot de uiterste grens is gegaan van haar toegeeflijkheid. Dat betekent echter, dat men de deur met het gebouw verwart. Het hypnotisme is slechts de toegangsdeur naar het donkere rijk van het occultisme, en wie er doorheen gaat en als psycholoog en filosoof het vraagstuk in ogenschouw neemt, wordt steeds verder gedreven. En omdat het hypnotisme slechts door ijle grenzen gescheiden is van het somnambulisme, en deze van het spiritisme, moet men die er uiteindelijk bij betrekken, omdat men dan consequent blijft.

De leer van de suggestie voert ons het onbewuste zielenleven binnen, en is ertoe geroepen aan dit onbewuste een positieve

---

902 Falcomer: Einführung in den neueren Experimental-Spiritualismus, 77.

definitie toe te voegen. Het onbewuste ontpopt zich daarbij als een geestelijke individualiteit, als een met magische vermogens uitgeruste ziel, en dit resultaat valt te rijmen met hetgeen het somnambulisme ons leert. De magische vermogens worden in zeer talrijke natuurlijke patronen door autosuggestie geactiveerd. We hebben dus alleen het verdere inzicht nodig dat autosuggestie en externe suggestie dezelfde resultaten kunnen leveren - waarbij beide monoïdeïsmen zijn -, om de gevolgtrekking te maken dat wij met behulp van de externe suggestie een magisch-experimentele psychologie kunnen onderbouwen. De verschijnselen ervan zullen steeds meer bewijzen, dat de ziel een beginsel is dat aan het lichaam voorafgaat en daarvan kan worden gescheiden, en dus ook tot een zelfstandig bestaan in staat is. En daarmee is de basis voor het spiritisme gewonnen.

Dat er dusdanig verreikende gevolgtrekkingen in de suggestie-leer moeten liggen, zal weliswaar sommigen bevreemden, maar de lezer die door deze presentatie gewaarschuwd is, zal des te voorzichtiger kunnen toetsen of ik het einddoel langs een rechtmatige weg bereik.

Als uitgangspunt neem ik de geneeskundige suggestie, omdat die tegenwoordig als algemeen aanvaard kan gelden. Laten we dus eerst onderzoeken wat bij de geneeskundige suggestie gebeurt. Een wakende mens wordt door het schilderen van de slaapsymptomen in een echte slaap gebracht. Een bijzonder geval van de macht van de geest over het lichaam. Degene die ingeslapen is, blijft in zijn kunstmatige slaap ook dan nog voor verdere suggesties ontvankelijk, en net als voorafgaand aan de slaap kunnen hem nu nog andere fysiologische veranderingen worden ingepraat die zich voltrekken. Daarmee staan wij reeds voor het eigenlijke vraagstuk. Hoe komt de slaper plotseling aan het vermogen om de fysiologische wetten van zijn organisme te beheersen, terwijl daar toch voorheen, toen hij nog

wakker was, geen sprake van was. Want het organische leven van de mens voltrekt zich onbewust en ongewild; in elk geval onbewust voor het bewuste Ik. Aangezien niemand zal beweren dat een externe suggestie ons vermogens kan geven die wij voordien niet hadden, en aan de andere kant ons bewuste Ik ons fysiologische leven niet dirigeert, staan wij voor de vraag wie nu eigenlijk de ontvanger van de suggestie is, en wie deze uitvoert.

Deze vraag is gemakkelijk te beantwoorden, voor zover het om de inleiding van de hypnotische behandeling gaat, dus om de slaapsuggestie. Hier is de ontvanger de wakende mens in de normale toestand van het zintuiglijke bewustzijn, en deze heeft - dat weten wij allemaal - geen vermogen om fysiologische processen willekeurig in zichzelf op te roepen.[903] Dit vermogen kan de slaap hem echter ook niet verlenen. De slaap is iets negatiefs, namelijk de afwezigheid van het zintuiglijke bewustzijn. Hij krijgt pas een positieve inhoud door de droom, waarvan wij hier echter kunnen afzien; en door de toename van de reproductieve werkzaamheid, die echter nog lang geen beheersing van de fysiologische wetten betekent.

Zo blijkt steeds duidelijker, dat wij tussen degene die de suggestie ontvangt, en degene die deze uitvoert, onderscheid moeten maken. Als ontvanger van de suggestie kunnen wij de slaper aanduiden. Maar wanneer hij haar weerstand biedt, dat wil zeggen, wanneer hij de externe suggestie niet in autosuggestie verandert, blijft ze onuitgevoerd. Zonder zijn wil wordt de suggestie dus niet gerealiseerd. Of ze echter door zijn wil gerealiseerd wordt, is weer een andere vraag, en deze moet ontkennend beantwoord worden, omdat de slaap dit nieuwe vermogen niet kan verschaffen.

---

903 *[Toch wel, zoals het verlagen van de eigen bloeddruk door gedachtekracht. De biofeedback bewijst het ook.* vert.*]*.

De belangrijkste vraag dus, wie de geneeskundige suggestie uitvoert, is nog steeds onbeantwoord. De fysiologen in hun bescheiden oorzakelijkheidsbehoefte antwoorden weliswaar: het onbewuste. Dat is echter geen verklaring, maar slechts het woord dat op het juiste moment opduikt waar de begrippen tekortschieten. Welbeschouwd gaat het namelijk ook om suggesties waartoe noch gewoonte, noch erfelijkheid toereikend zijn, bijvoorbeeld bij de kunstmatige blaarvorming of de kunstmatige stigmata. Dit zijn functies die voor de eerste en mogelijk enige keer in het leven uitgevoerd worden, en waarbij de organische wetten tegen alle gewoonte in precies naar dat doel worden geleid dat de suggestie opstelt. Dat kan noch de slaper doen, noch zijn onbewuste; alleen een wezen dat zowel denkt als organiseert en zijn organiserende vermogen naar een bedacht doel leidt. Het zintuiglijke bewustzijn denkt weliswaar, maar organiseert niet; het onbewuste organiseert weliswaar, maar denkt niet. Verenigd vinden beide functies elkaar slechts in de ziel.

Door de analyse van de geneeskundige suggestie worden wij dus onverbiddelijk tot de gevolgtrekking gedreven, dat de slaper de verkregen suggestie aan de ziel doorgeeft, en pas deze de eigenlijke agent bij de uitvoering is. Het onbewuste is geen kracht. De cerebrale onbewustheid is niet meer dan een begeleidend verschijnsel en voorwaarde van de zielen-, maar zeker niet onbewuste werkzaamheid. Net zomin als de nacht de oorzaak van de sterren is, maar slechts de voorwaarde waaronder ze zichtbaar zijn, net zomin is het onbewuste de agent bij de uitvoering van geneeskundige suggesties. Men moet dus al helemaal niet zeggen ‘het onbewuste’, maar ‘het ons onbewuste’. Dit echter moeten wij eerst nog nader definiëren.

Dat de suggestie zo diep in ons wezen ingrijpt en tot in de ziel dringt, terwijl toch de tijdens het waken uitgereikte suggestie in

het bewustzijn blijft steken en (in de regel) de uitvoering uitblijft, kan worden verklaard uit de passiviteit van de slaper, die dan door de suggestie monoïdeïstisch wordt gemaakt. Monoïdeïsmen moeten, zoals wij reeds gezien hebben, onze magische krachten activeren.

De medische suggestie bewijst dus, dat de kern van onze individualiteit veel dieper reikt dan ons bewustzijn ons daarvan kond doet, en dat het zogenaamde onbewuste een denkende en organiserende individualiteit is, die wij van ons bewuste Ik moeten onderscheiden. Want dat ontbeert zowel het organiserende vermogen, als ook het bewustzijn hoe een medische suggestie zou kunnen worden uitgevoerd. Bij de ziel daarentegen moeten beide vooropgesteld worden, omdat ze niet alleen de drager van de levenskracht is, maar ook de vormgever van het lichaam is.

Op dezelfde conclusie wijst nog duidelijker het bekende feit, dat vele personen het vermogen hebben om op een bepaalde minuut te ontwaken, wanneer zij zich voor het inslapen de autosuggestie daartoe hebben gegeven. Een verschijnsel dat zich bij de somnambulen als ‘hoofdklok’ in een zeer merkwaardige vorm uit.[904] Wie is het nu, die hier het verloop van de tijd meet? Het is belachelijk om daarop te antwoorden: het onbewuste. Deze prestatie veronderstelt veeleer noodwendig een individualiteit die nog blijft terwijl wij slapen; die de herinnering aan de autosuggestie bewaart; het vermogen bezit om het verloop van de tijd te controleren; tot slot de wil bezit om ons te wekken; en het vermogen om het organische proces op te wekken waardoor het ontwaken optreedt. Een dergelijk afmeten van de tijd binnen het onbewuste, treffen wij aan bij alle posthypnotische suggesties waar een termijn voor aangegeven is.

---

[904] Du Prel: Studien aus dem Gebiete der Geheimwissenschaften, I, H. 6.

Het mankeert het onbewuste, zoals het zich bij het uitvoeren van suggesties laat kennen, aan geen van de kenmerken die tot het begrip van de individualiteit behoren. Wanneer de posthypnotische suggestie luidt: “U zult inslapen wanneer ik een oneven getal noem”, of “u zult met uw handen wringen wanneer ik een vrouwelijke naam uitspreek”, dan zal na het herinneringsloze ontwaken niets optreden zolang ik even getallen en mannelijke namen uitspreek. De suggestie wordt echter uitgevoerd zodra ik het afgesproken teken geef. Hier toont het onbewuste zich in staat tot oordelen. Binet gaf de posthypnotische suggestie: “U zult ons kushandjes toewerpen, wanneer de som van de door mij uitgesproken getallen tien bedraagt.” De somnambule werd toen gewekt, had alles vergeten, en terwijl zij door de aanwezigen in het gesprek werd betrokken, murmelde Binet: “2 ..., 3 ..., 1 ..., 4”, en nu werd de suggestie uitgevoerd. Wanneer de opgave niet te gecompliceerd is, worden op dezelfde wijze ook aftrekkingen, delingen en vermenigvuldigingen uitgevoerd.[905] Hier hebben we dus een onbewuste dat kan rekenen. Luidt de suggestie: "U zult, na het ontwaken, niet een werkwoord kunnen vervoegen", dan worden de werkwoorden alleen in de infinitief gebruikt. Hier hebben we dus een in de grammaticale regels bedreven onbewuste.

Het onbewuste overtreft ons zelfs bij menige vaardigheid. Het toont een toegenomen herinnering, want wanneer wij dikwijls tevergeefs op een naam proberen te komen, schiet die ons plotseling te binnen, terwijl wij niet meer aan de kwestie dachten. Het onbewuste heeft zelfs vermogens die wij niet hebben. Wanneer bijvoorbeeld een posthypnotische hallucinatie wordt aanbevolen, weet de hypnotiseur in het geheel niet het middel aan te geven waarmee ze moet intreden, maar het onbewuste weet de kwestie te realiseren.

---

[905] Binet en Féré: Les altérations de la personalité, 263.

Interessante proefnemingen die de individualiteit van het onbewuste bewijzen, zijn door Janet opgesteld. Hij legde zijn somnambule onder hypnose vijf witte kaarten voor, waarvan er twee met kleine kruisjes waren gemerkt, en gaf haar de suggestie dat zij deze laatste, gemerkte kaarten na het ontwaken niet zou zien. Daarop maakte hij haar wakker en vroeg haar, hem stuk voor stuk de kaarten te geven die in haar schoot lagen. Ze gaf hem de drie niet gemerkte kaarten, en aangezien hij er meer verlangde, verklaarde zij, dat er niet meer waren. Hierop draaide hij alle kaarten om, zodat de kruisjes niet meer gezien werden, en toen hij ze nu weer vroeg, gaf ze hem alle kaarten. De kruisjes waren dus inderdaad gezien, maar de indruk bleef onbewust. Het oog had gefunctioneerd, maar het brein niet. Daarna bracht hij haar weer in slaap, legde twintig genummerde vellen papier in haar schoot en beval haar, na het ontwaken die, welke door drie deelbaar waren, niet te zien. Toen hij de papieren verlangde, gaf zij hem er slechts veertien. De door drie deelbare bleven achter. Toen zij vervolgens nog een keer de met kruisjes voorziene kaarten en de door drie deelbare papieren achterhield, benutte hij een moment waarop haar aandacht afgeleid was, voor de suggestie dat zij het potlood moest nemen en opschrijven wat op haar schoot lag. Haar rechterhand schreef automatisch: 'Er liggen daar twee kaarten die met een kruis zijn gemerkt'. Op de vraag: 'Waarom heeft Lucie mij die niet gegeven?', kwam het antwoord: 'Dat kan ze niet, ze ziet ze niet." Met betrekking tot de papieren schreef de haar hand: 'Er liggen op de kleren nog zes papieren', en op de vraag wat daarop geschreven stond, kwam het antwoord: 'De getallen zes, vijftien, twaalf, drie, negen, achttien; ik zie ze heel goed'. Op dezelfde wijze werden de door twee en vijf deelbare getallen onzichtbaar gemaakt. Uit een voorgelegd geschrift liet Janet spoedig de klinkers en daarna de medeklinkers verdwijnen. Toen de somnambule door posthypnotische suggestie blind werd gemaakt, geloofde zij, dat de lampen waren uitgegaan. Door automatisch schrift echter, omschreef zij alle voorwerpen

die men haar voorhield. Dergelijke suggesties bewerkstelligen dus geen werkelijke anesthesie van de gezichtszin, maar verhinderen slechts het bewustzijn van het zien. Toen Janet de genoemde kaarten niet van Lucie verlangde, maar van het onbewuste, verkreeg hij de met kruisjes gemarkeerde, en de hand schreef: 'Meer zijn er niet’. De wakende Lucie echter gaf hem de nog resterende drie. Alle papieren waren dus gezien geworden; de met kruisjes gemerkte door het onbewuste, en de andere door de wakende persoonlijkheid. In de posthypnotische blindheid is dus de gewaarwording niet onderdrukt, maar naar het transcendentale bewustzijn verplaatst.

De somnambulen ontwaken, zoals men weet, zonder herinnering. De transcendentale persoon echter herinnert zich en geeft opheldering door automatisch schrijven. Janet gaf Rose het posthypnotische bevel hem na 42 dagen te schrijven. De dag daarna liet hij de vraag wanneer zij hem zou schrijven, door automatisch schrift beantwoorden, en geheel juist werd geschreven: 'op 2 oktober'.

Gesprekken die tijdens het somnambulisme gevoerd zijn, laten zich na het ontwaken ondanks het ingetreden gebrek aan herinnering door automatisch schrift voortzetten. Toen Lucie ontwaakte, was zij al hetgeen was voorgevallen, vergeten. Door automatisch schrijven vertelde zij echter alles precies. Zij noemde zich in deze mededelingen Adrienne en ondertekende met Lucie.

Ook voor geneesdoeleinden kan het onbewuste worden aangewend. Een vrouw van dertig jaar was sinds zes weken door hysterische paraplegie[906] geveld. Haar voeten hadden alle gevoeligheid verloren en waren onbeweeglijk; haar romp daarentegen toonde plekken van hyperesthesie[907]. In haar armen

[906] *[Tweezijdige verlamming. vert.]*.
[907] *[Overmatige gevoeligheid voor prikkels. vert.]*.

was de gevoeligheid behoorlijk zwak. Ze kon ze alleen bewegen wanneer zij zich daarop concentreerde. Om de aandacht van deze zieke af te leiden, liet Janet haar over aan haar gesprek met dr. Piazeck. Zelf ging hij onder een voorwendsel weg, ging daarna weer achter haar staan, zonder dat zij het merkte, en beval haar stil haar armen op te heffen. Het geschiedde, en zelfs haar verlamde voeten kon zij nu naar alle richtingen bewegen, zonder het te weten. Zo werd deze zitting voor de definitieve genezing benut. Een andere somnambule, Leonie, had de onopgevoede gewoonte om na het ontwaken Janets notities te verscheuren. Hij gaf haar de posthypnotische suggestie van de contractie van haar armen wanneer ze zijn papieren zou aanraken. Haar arm werd inderdaad stijf, en het onbewuste was daar trots op blijkens automatisch schrift.[908]

Zoals men ziet, is het onbewuste iets geheel anders dan wat fysiologen en pantheïsten, zoals Hartmann, daarvan maken. Bij de fysiologen is de basis onder de verklaring[909] veel te klein; bij Hartmann, bij wie het onbewuste samenvalt met de metafysische wereldsubstantie, veel te groot. Een onbewuste dat ziet, rekent, oordeelt, schrijft en organiseert; daarbij uit zichzelf het woord 'ik' gebruikt, maar zich van de wakende persoonlijkheid onderscheidt; over deze in de derde persoon spreekt en er zelfs tegen samenspant; is een zelfstandige persoonlijkheid, naast of achter die van het wakende bewustzijn. Het niet-kennende[910] is slechts een door de wakende persoonlijkheid niet-gekende, maar op zich zelfs een toegenomen persoonlijkheid met dezelfde vermogens, en met daarbij nog andere, namelijk - zoals we nog zullen zien - het dragen van de magische vermogens. Nemen we het onbewuste in de zin van een psychische individualiteit, dan verwerven we

---

[908] Janet: L'automatisme psychologique, 279-363, 375-419.

[909] *["die Erklärungsursache". vert.]*.

[910] *["Das Unbewusste ist nur ein (...) Ungewusstes". De Duitse woordspeling kan niet letterlijk worden overgenomen. vert.]*.

het juiste begrip voor de aangehaalde experimenten. Vraagstuk en verklaring staan dan in de juiste verhouding tot elkaar; de basis onder de verklaring is niet meer te groot, noch te klein, maar valt samen met dat wat verklaard moet worden.

Bij de suggestie blijkt reeds, wat andere verschijnselen van het occultisme nog duidelijker openbaren, namelijk dat de mens een duaal wezen is. De ene helft van dit wezen gaat tot aan zintuiglijk bewustzijn en herinnering, en die is zich van de andere helft onbewust, die echter op zich zijn eigen transcendentale bewustzijn heeft. Het is net zo foutief dat men het onbewuste aan het lichaam vastknoopt, zoals de fysiologen dat doen, als dat men het met Hartmann aan de wereldsubstantie vastknoopt en overal laat ingrijpen, daar wij het oorzakelijke verband niet inzien. De juiste filosofie van het onbewuste is veeleer een filosofie van het transcendentale individualisme.

De grote betekenis van de suggestie voor de filosofie en de experimentele psychologie zal nooit erkend worden, zolang wij blijven hangen in het vooroordeel dat het nietszeggende fysiologische onbewuste de agent bij de uitvoering is. Wij zullen nooit weten, welke verrichtingen wij aan een dergelijke agent kunnen toeschrijven, en daadwerkelijk geeft de moderne geneeskunde de prestaties die in de onderafdelingen van het hoofdstuk 'Het Monoïdeïsme' besproken werden, slechts gedeeltelijk en onwillig toe, omdat ze inderdaad voor een fysiologisch onbewuste te groot zijn. Op andere wijze krijgt de experimentele psychologie vorm zodra wij inzien dat de eigenlijke geadresseerde van de suggestie een individualiteit is, die wij dus ook geestelijke verrichtingen kunnen toeschrijven. Wie het occultisme in zijn totale omvang overziet, wie de merkwaardige vermogens van de somnambulen kent, die ik in de *Philosophie der Mystik* en in de *Entdeckung der Seele durch die Geheimwissenschaften* besproken heb, en tenslotte ook de in het huidige geschrift aangevoerde verschijnselen die onder de

heerschappij van het monoïdeïsme optreden, die zal bedenken dat wij voor het onbewuste zelfs magische verrichtingen kunnen claimen. Dan gaat het hoofdzakelijk nog om het vraagstuk of - en hoe - wij dit inzicht voor een magisch-experimentele psychologie kunnen aanwenden. Die zou voor de wetenschap de grootste triomf zijn, en ons in het oplossen van het raadsel mens verder brengen dan wij het in onze stoutmoedigste hoop zouden verwachten. Het is de moeite waard te onderzoeken, of een dergelijke magisch-experimentele psychologie in het bereik van het mogelijke ligt.

Op het eerste gezicht zullen wij slechts weinig hoop kunnen koesteren. Het feitenmateriaal dat over magische verrichtingen van de ziel tijdens het somnambulisme en het monoïdeïsme aanwezig is, is weliswaar zeer groot, maar er is niet één experimentator die de verschijnselen oproept, maar steeds treden ze slechts spontaan op. Er zijn slechts natuurlijke patronen van magische werkzaamheid, maar geen experimenten. Aan een algemene erkenning van deze verschijnselen valt echter niet te denken, zolang wij geduldig moeten wachten tot de natuur ze oplevert en het toeval ons de gelegenheid tot observatie biedt. Deze erkenning zal pas intreden, wanneer wij de hevel ontdekken waarmee we deze verschijnselen willekeurig kunnen oproepen.

Bestaat een dergelijke hevel? Van de beantwoording van deze vraag hangt de mogelijkheid van een magisch-experimentele psychologie af.

Een dergelijke hevel moet op zijn minst voor de natuurlijke patronen van de magische werkzaamheid bestaan, want het spontane optreden van deze magische verschijnselen is geenszins een wetteloos optreden. Veeleer is alle magie slechts onbekende natuurwetenschap. We moeten dus bij deze natuurlijke patronen zoeken naar een gemeenschappelijke

voorwaarde voor het optreden, en wanneer er zo een gevonden wordt, ontstaat de vraag of deze voorwaarde voor het optreden ook kunstmatig kan worden geschapen.

In het eerdere hoofdstuk ‘Het Monoïdeïsme’, en in alle subhoofdstukken daarvan, komen voorbeelden voor waar de magische werkzaamheid als natuurlijk patroon onder de invloed van een intensieve autosuggestie optreedt en zich zowel in de organische als geestelijke sfeer doet gelden. Andere voorbeelden zijn in mijn eerdere geschriften te vinden, en uit ieder verzamelwerk kan men zich ervan overtuigen, dat wij met een algemene psychologische wet van doen hebben. Daarom wil ik hier slechts nog een voorbeeld aanvoeren dat in zoverre zeer karakteristiek is, dat daarin verscheidene magische functies, vérzien, werking op afstand en dubbelgangers in één gebeuren versmolten zijn. Dit voorbeeld uit recente tijd ontleen ik aan een wetenschappelijk tijdschrift, waar de kwestie evenwel veel uitvoeriger is gepresenteerd dan hier kan geschieden, en waar verscheidene getuigenverklaringen zijn samengesteld.

De heer Wilmot scheepte zich in 1863 in Liverpool in op de stoomboot ‘City of Limerick’ naar New York, waar zijn vrouw en kinderen hem verwachtten. Op de tweede dag stak een storm op die een week aanhield en pas in de nacht van de achtste dag afnam. Voor het eerst sinds zijn inscheping had Wilmot weer een goede nacht. Intussen had zijn vrouw berichten gekregen over de stormen in de Atlantische Oceaan, en haar zorgen bereikten een hoogtepunt bij het bericht dat de naar Boston zeilende ‘Afrika’, die op dezelfde dag met de ‘City of Limerick’ Engeland had verlaten, schipbreuk had geleden. De vrouw verkeerde in grote angst over haar echtgenoot en bleef met de gedachte aan hem zeer lang op, tot zij naar bed ging met in haar hart deze zorg, die in de slaap als monoïdeïsme doorwerkte en magische functies moest activeren, aangezien alleen daardoor de bevrijding van de zorg kon plaatsvinden. Tegen de ochtend

droomde mevrouw Wilmot namelijk, dat zij over de zee werd gevoerd die zich in tumult bevond, waar zij een zwart, klein schip tegenkwam. Ze steeg aan boord en zocht in de cabines tot aan die van het achterdek. Daar vond zij haar echtgenoot en verwonderde zich erover, dat het zich boven hem bevindende bed verder terug was geschoven dan dat van hemzelf. In het bovenste bed lag een man die haar fixeerde, zodat zij een ogenblik aarzelde of ze naar binnen zou gaan. Toen ging ze echter voorwaarts, boog zich over haar man, omarmde hem en verwijderde zich weer.

Nu bleek later, dat de aanblik van het in de droom geschouwde schip en de cabine volledig met de werkelijkheid overeenkwam. Het is dus de vraag, of hier slechts vérzien plaatsvond, of dat de werkelijke dubbelganger verzonden werd. Om over dit alternatief te beslissen, moeten wij de corresponderende voortgangen op het schip, en de waarnemingen van de beide cabinebewoners op hetzelfde uur, onderzoeken. De heer Wilmot lag - zoals gezegd is, voor het eerst weer goed slapend - in zijn bed. Tegen de ochtend droomde hij, dat zijn vrouw binnenkwam, dat zij een ogenblik aarzelde bij de aanblik van de slaapkameraad, vervolgens op hem toeliep, hem omarmde en zich weer verwijderde. Toen hij ontwaakte - en daarmee komen we op het beslissende punt -, zag hij zijn slaapkameraad William D., die steunend op zijn ellebogen neerblikkend naar hem keek. “Je bent een gelukkige jongen”, zei William, “dat je een dame hebt die op deze wijze tot je komt.” Gevraagd zich nader te verklaren, vertelde William wat hij wakend gezien had, en wat met de droom van Wilmot precies overeenstemde.[911]

Nu zou men kunnen zeggen, dat mevrouw Wilmot een ‘ware droom’[912] had gehad die zij, werkend op afstand, op de slapende echtgenoot en deze op de wakende William overdroeg. Maar

---

911 Annales des sciences psychiques, I, 219-226.
912 *[“Wahrtraum”. vert.]*.

een dergelijke veelheid van zeer ongewone processen, op hetzelfde ogenblik samenvallend, is hoogst onwaarschijnlijk. Daarentegen vallen deze aannamen als overbodig weg, en het geval wordt behoorlijk vereenvoudigd wanneer wij aannemen, dat het vérzien door exteriorisatie van de dubbelganger geschied is, die genoeg dichtheid en materialiteit had om op de gezichtszin van de wakende William in te werken.

De werkelijke dubbelganger is binnen de transcendentale psychologie datgene, wat op het gebied van het spiritisme de materialisatie is. Het is de materialisatie van het hier en nu, en vormt een der vele analogieën tussen de vermogens van de somnambulen en van de verstorvenen. De ongewone vermogens van de mens zijn identiek aan de gewone van de geesten. De magie van het hier en nu, is tegelijkertijd de natuurwetenschappelijke causaliteit van het hiernamaals. Hier begint het er dus al op te lijken, dat wanneer wij de hevel ontdekken waardoor de magische functies van de mens geactiveerd worden, tegelijkertijd de spiritistische materialisatie toegankelijk zal zijn gemaakt voor het experiment.

Deze hevel kunnen wij met niet veel moeite vinden, wanneer we bedenken, dat het het monoïdeïsme is, dat de autosuggestie een zo grote macht verleent, dat het zelfs magische functies kan activeren. Dan is het nog slechts de vraag of wij dit monoïdeïsme ook kunstmatig kunnen fabriceren.[913] Dat kunnen

---

913 *[Ik acht deze passage de kern van dit hele werk van Du Prel. Als we bedenken, dat de door hem genoemde geleerde Ochorowicz aan de wieg heeft gestaan van de monochromatische televisie, moet de parallel hier voor de weldenkende beschouwer overduidelijk zijn. Er moet sprake zijn van a) een zender, b) een bericht, c) een overbrenger, en d) een ontvanger, die e) afgestemd is op de zender. De techniek die sindsdien ontwikkeld is, vormt nog steeds de ultieme realisatie van wat Du Prel en de zijnen ‘orgaanprojectie’ hebben genoemd.* vert.*]*.

wij door externe suggestie, dus moet deze externe suggestie de sleutel zijn tot de magisch-experimentele psychologie.

Wanneer autosuggestie en externe suggestie gelijkwaardig zijn, omdat beide monoïdeïsmen zijn, dan moeten ze ook dezelfde inwerkingen tevoorschijn roepen en elkaar kunnen vervangen. We komen dan tot de belangrijke slotsom, dat hetgeen de autosuggestie in zo talrijke natuurlijke patronen gelukt, ook de externe suggestie moeten kunnen lukken in kunstmatige patronen. Wanneer deze stelling juist is, zal de magische psychologie zich kunnen ontwikkelen tot de magisch-experimentele psychologie. Ik meen gerechtigd te zijn om die stelling juist te achten, en wel op basis van twee gronden, als volgt.

1. Wanneer een gehypnotiseerde een hypnotisch of posthypnotisch bevel[914], een suggestie, ontvangt, zet hij alles op alles om dat uit te voeren en is er scherp op, dat hij de komende moeilijkheden overwint. De externe suggestie werkt, net als ieder monoïdeïsme dat als zodanig geen tegenmotieven toelaat, als een onweerstaanbare drang. Hoe diep het verlangen van de gehypnotiseerde is om er aan toe te geven, blijkt ook naderhand wanneer hij het bevel uitvoert, dat wil zeggen, zich van deze drang bevrijd heeft. Bij dergelijke experimenten heb ik regelmatig waargenomen, dat het gezicht van de proefpersoon door innerlijke tevredenheid geheel verhelderd leek.

2. Een ander bewijs dat de autosuggestie door externe suggestie kan worden vervangen, ligt hierin, dat in de kern beide identiek zijn. Een externe suggestie werkt niet reeds als zodanig, maar pas doordat ze door de gehypnotiseerde geaccepteerd wordt, dat

---

[914] *[Eigenlijk is dit onderscheid twijfelachtig. Het gaat in beide gevallen om een hypnotisch bevel, waarbij in het eerste geval de uitvoering van dat bevel moet plaatsvinden tijdens de hypnose, en in het tweede geval na de hypnose. vert.].*

wil zeggen, in een autosuggestie wordt omgezet, hetgeen niet altijd gelukt. Professor Bernstein, de grote autoriteit op het gebied van het hypnotisme, zegt: “Opdat suggestie plaatsvindt, is het noodzakelijk, dat het denkbeeld door het brein van de gehypnotiseerde geaccepteerd wordt, dat wil zeggen, dat hij erin gelooft.”[915] De proefpersoon accepteert de suggestie in de meeste gevallen, omdat zij gehypnotiseerd is, dat wil zeggen, in een toestand van lichamelijke weerloosheid is gebracht en dan een monoïdeïsme zonder tegenmotief ontvangt. Dat de gehypnotiseerde inderdaad de externe suggestie aanvankelijk in een autosuggestie verandert, dus dat zij deze niet alleen maar uitvoert omdat zij wil gehoorzamen, maar uit eigen innerlijke drang, blijkt duidelijk bij het uitvoeren van posthypnotische bevelen op een vastgesteld tijdstip. In dit geval bestaat tot aan het aanbreken van het tijdstip een volledig ontbreken van de herinnering, maar dan geschiedt de handeling in het volstrekt vermeende gevoel van vrijheid. De suggestie kan een nog zo bizarre handeling betreffen, de proefpersoon zal zich toch het een of andere motief voor haar handelen inbeelden. Ze weet het niet eens dat zij slechts gehoorzaamt, dus is de gehoorzaamheid ook niet het motief van haar handelen.

Met dit logische bewijs van de gelijkwaardigheid van de beide soorten suggesties en dat ze wezenlijk identiek zijn, stemt ook de ervaring overeen dat talrijke identieke verschijnselen - een keuze daarvan heb ik in het hoofdstuk ‘Het Monoïdeïsme’ aangevoerd - de ene keer door autosuggestie en de andere keer door externe suggestie gelukken. Zo moet het ook zijn, aangezien de beide soorten suggesties zich niet op grond van hun aard onderscheiden, maar meer door de bron waaruit ze komen, welke onderscheid geheel irrelevant is. Verschijnselen die door de hypnotiseur bereikt worden, kunnen dus onder geschikte omstandigheden ook spontaan door de natuur worden bereikt, die haar natuurlijke patronen door autosuggestie

[915] Bernstein: Hypnotisme, suggestion, psychothérapie, 25.

opwekt. Anderzijds echter moet de hypnotiseur op zijn minst al die verschijnselen kunnen bereiken waarvan natuurlijke patronen aantoonbaar zijn. Het blijft evenwel niet uitgesloten, dat de natuur door de kunst kan worden overtroffen.

Wat voor het stigma geldt, dat het zowel autosuggestief als externsuggestief opgewekt kan worden, moet voor alle somnambule vermogens gelden, en wanneer wij erover twijfelen of wij aan de externe suggestie een bepaalde verrichting kunnen toeschrijven, kunnen wij deze twijfel overwinnen en de vraag bevestigend beantwoorden zodra een autosuggestief patroon kan worden aangetoond.

Dit nu is zeer waardevol tegenover het hardnekkige twijfelen dat de verscheidene vermogens van de somnambulen bij de geneesheren ontmoeten. De artsen lachen bijvoorbeeld wanneer men tegen hen zegt, dat een somnambule op grond van de uitnodiging en suggestie van de magnetiseur in de magnetische slaap een geneesmiddel voor een onbekende zieke heeft gevonden. Wie echter thuis is in de transcendentale psychologie, zal dit vermogen niet betwijfelen, want het autosuggestieve, natuurlijke patroon is in talrijke voorbeelden aanwezig. Ik kies er een uit de historie. Alexander zat aan het ziektebed van zijn vriend Ptolemaeus - de latere koning van Egypte -, die door een vergiftigde pijl gewond was geraakt en onder grote pijn de dood afwachtte. Alexander maakte zich grote zorgen en, door vermoeidheid overmand, sliep in. In de droom verscheen hem de draak die door zijn moeder Olympia gehouden werd, met een wortel in zijn bek. De draak zei hem waar de wortel groeide en dat die Ptolemaeus zou genezen. Ontwaakt, beschreef Alexander de wortel en de vindplaats. De uitgezonden soldaten brachten die, en niet alleen Ptolemaeus werd genezen, maar ook vele soldaten die eveneens pijlwonden

hadden opgelopen.[916] Alexander was dus - gemonoïdeïseerd door een zware bezorgdheid - ingeslapen en zo werden zijn magische vermogen gewekt.

De filologen lachen wanneer zij bij de oude klassieken lezen, dat de zieken - in plaats van zich door de artsen te laten behandelen zoals het in onze verlichte tijd geschiedt - in tempels sliepen, waar ze dan de stem van de heilgoden vernamen of zelfs hun gestalte zagen en raadgevingen verkregen voor hun gezondheid.[917] De deskundige zal echter zeggen, dat ook daarvoor natuurlijke patronen aanwezig zijn. Onze somnambulen voeren hun autodiagnose en het voorschrijven van geneesmiddelen vaak in dramatische vorm uit, waarbij zij hun ophelderingen uit de mond van de een of andere droomfiguur vernemen. Wanneer zich niet bij allen het somnambulisme tot op deze graad verdiept, terwijl in de oudheid niets bericht wordt over mislukkingen van de tempelslapers, dan zal het wel slechts hieraan liggen, dat de tempelpriesters het onzekere optreden van de autosuggesties van de slapers niet afwachtten, maar het geheimenis van de externe suggestie kenden en aanwendden. Toen ik ooit in mijn werkkamer aan een gehypnotiseerde patiënt de suggestie van een - zelfs posthypnotisch voor de volgende nacht bepaalde - geneeskrachtige droom liet geven, bleef het er niet alleen bij dat die begon, maar de droomfantasie dramatiseerde de gebeurtenis precies zoals het duizenden jaren geleden in de Egyptische tempels geschiedde, doordat de patiënt ‘een stem hoorde’ die hem therapeutische voorschriften meedeelde.[918]

---

[916] Cicero: De divinat., II, H. 66. Curtius Rufus: IX, 8. Strabo: XV, 2, 7. Diodorus: XVII, 103. Suetonius: IX.

[917] *[Zie Du Prel, ‘Die Mystik der alten Griechen’. vert.]*.

[918] Du Prel: Studien aus dem Gebiete der Geheimwissenschaften, II, H. 3.

De juristen die een somnambule wegens toverkunst, en de magnetiseur als kwakzalver veroordelen, lachen wanneer een onder ede verhoorde getuige verzekert, dat hij door de ophelderingen van de somnambulen een verloren voorwerp gevonden heeft. Een werkelijk deskundige echter, zal dat voor zeer goed mogelijk houden, aangezien hem talrijke autosuggestieve parallellen bekend zijn, waarbij mensen die over het verlies van een oorkonde, kwitantie, et cetera, zeer bezorgd insliepen, in de droom ophelderingen over de vindplaats verkregen. Bijvoorbeeld vertelt Fracastor, dat toen Marcus Antonius Flaminius een aan hem geleend boek wilde teruggeven, hij het niet vond. In de daaropvolgende droom zag hij, hoe zijn dienstmeisje het boek van zijn rustbed wegnam waarop hij erin gelezen had. Daarbij viel het uit haar handen en de omslag brak, waarna zij het op een geheime plek verborg. 's Morgens herinnerde hij zich zijn droom en vond het boek op die plek. Het tot spreken gebrachte dienstmeisje bekende, dat alles op de vermelde wijze verlopen was.[919] Wanneer nu in deze natuurlijke patronen de autosuggestie een tijdelijke terugblik kan opwekken, waarom zouden dan de talrijke berichten fout zijn waarin door externe suggestie hetzelfde werd bereikt?[920]

Wanneer dus artsen, filologen en juristen tegenwoordig nog om de mogelijkheid van een magische psychologie lachen, dan is dat toch slechts een provisorische toestand. Er is in dit vooroordeel al een bres geschoten, want reeds de medische suggestie bewijst - waarvan ik ben uitgegaan, omdat die nauwelijks nog twijfel ontmoet -, dat van de vermogens van ons onbewuste, die in de gewone toestand aan onze willekeur onttrokken zijn, er op zijn minst één door externe suggestie uit de latentie kan worden geheven: de beheersing van de organische wetten en hun sturing naar een gesteld doel. De ervaring bevestigt wat op voorhand te verwachten was, dat ook

[919] Beaumont: Traktat von Geistern, H. VIII, § 12.
[920] Du Prel: Das hypnotische Verbrechen und seine Entdeckung, H. 2.

de overige magische vermogens aan de autosuggestieve hevel gehoorzamen, waarvan talloze voorbeelden zijn. Daaruit volgt vanzelf de conclusie, dat wij ook in de externe suggestie de hevel bezitten om onze magische vermogens, die als een onbenutte schat in ons liggen, voor het willekeurige en onwillekeurige gebruik in te zetten, wat gelijkstaat aan de grootste toename van onze individualiteit. Al deze vermogens zijn in dezelfde drager verenigd, in het onbewuste, dat magisch inwerkt; allereerst organisch op het eigen lichaam, maar ook magisch onderkend, en dus is het een ziel. Wanneer de medische suggestie de magische wijze van inwerking activeert, dus blijkbaar de zielsadressant bereikt, zou het hoogst wonderbaarlijk zijn wanneer de overige magische vermogens voor deze hevel ontoegankelijk zouden blijven.

De leer van de suggestie steekt tegenwoordig nog in de kinderschoenen. Ze heeft weliswaar de verdienste dat ze de basis voor een experimentele psychologie heeft gelegd - en deze verdienste is niet gering, omdat hetgeen tot dusver als experimentele psychologie werd geboden, hoogstens voldoende is voor enkele hoofdstukken over hersenfysiologie -, maar aan de oplossing van raadsel mens draagt ze bijna niets bij. De suggestieleer is zich echter van haar grote filosofische betekenis nog niet bewust, en is daardoor gehinderd krachtig op te groeien. Ingevolge de heersende onwetendheid ten aanzien van het occultisme, is niet eens de vraag opgeworpen of wellicht ook de magische vermogens van de mens door suggestie geactiveerd kunnen worden. Deze vraag moet echter bij iedereen die in het occultisme ingevoerd is, vanzelf opkomen, want hij weet, dat in situaties van het onderdrukte zintuiglijke bewustzijn, in de natuurlijke en kunstmatige slaap, dikwijls magische functies van verschillende aard optreden; dat het feitenmateriaal van de natuurlijke patronen als de meest voorkomende hevel van dergelijke functies de autosuggestie laat zien; en dat een geaccepteerde externe suggestie doordat ze

aanvaard wordt, een autosuggestie wordt, zodat dus beide gelijkwaardig zijn en elkaar wederzijds kunnen vervangen.

Uit dit alles blijkt, dat de externe suggestie de hevel van de magische functies zou kunnen zijn, en het alleen nog niet is, omdat men niet eens het bewustzijn van het vraagstuk heeft. Onze psychologie is bijna alleen maar een bewustzijnspsychologie, die de kern van ons wezen, de ziel, geheel niet treft. Er zijn ‘psychologische’ genootschappen, zelfs ‘psychologische’ congressen, waar niet eens van de ziel sprake is. Omdat deze uit de medische suggestie is opgekomen, is door de suggestieleer de psychologie toch een experimentele wetenschap geworden, die zich deels ook tot het onbewuste uitstrekt. Maar om voltooid te zijn, moet ze noodzakelijkerwijze een magisch-experimentele psychologie worden. Ze kan dat, omdat het ondenkbaar is, dat hetgeen de natuur in talloze natuurlijke patronen voor elkaar krijgt, voor de kunst eeuwig onbereikbaar zou moeten blijven, en ze kan het des te zekerder, omdat in de natuur, net als in de kunst, dezelfde activeringshevel kan worden aangewend, namelijk de suggestie.

Het allereenvoudigste en duidelijkste bewijs dat het de ziel is die de suggesties opneemt, zou uit het gedrag van de spoken getrokken moeten kunnen worden, en ik zal bij gelegenheid nog aantonen, dat dit gedrag overeenkomt met de suggestie waarmee zij gestorven zijn. Allereerst wil ik echter de resultaten van het voorliggende hoofdstuk nog verder verhelderen, door die op een bijzonder geval van de magie aan te wenden, namelijk op het vérzien. Onze fysiologische psychologie, die zichzelf op haar interessantste deel amputeert, weet met het vérzien geheel niets aan te vangen. Des te meer is het op zijn plaats om juist voor dit magische vermogen het bewijs te leveren dat het kunstmatig opgewekt kan worden.

VII. HOE KUNNEN WIJ VÉRZIEND WORDEN?

Met de vraag of het vérzien een feit is, moet ik mij hier niet bezighouden, aangezien ik deze vraag reeds in een vroeger geschrift onderzocht en bevestigend beantwoord heb.[921] Daar is ook sprake van verscheidene tot nu toe aangewende soorten procedés om vergezichten kunstmatig op te wekken, maar die op diverse nadelen en bedenkingen stuiten. Ik beloofde echter, dat wanneer ik de magie zou behandelen, ik de vraag verder zou onderzoeken of er een methode is om het vérzien en de richting ervan te onderwerpen aan de willekeur, waarbij de nadelen van de soorten procedés zoals ze er tot nu toe waren, geëlimineerd konden worden, maar de voordelen bewaard blijven en wellicht kunnen toenemen.

Deze belofte moet ik hier nu inlossen, en ik kan tamelijk kort zijn, aangezien ik eigenlijk uit de achterliggende hoofdstukken slechts één noodzakelijke conclusie hoef te trekken om de mogelijkheid van kunstmatige vergezichten te laten erkennen.

Tot nu toe is namelijk gebleken, dat het monoïdeïsme de sleutel tot de magische psychologie is, en dat wij onder de invloed ervan allereerst organisch en op ons eigen lichaam kunnen inwerken. Tenslotte echter, is door het ‘droomorakel’ gebleken, dat ook binnen de kennissfeer magische functies door het monoïdeïsme kunnen worden geactiveerd, wanneer autosuggesties die ons innerlijk diep omwoelen, in de slaap worden overgenomen. Uiteindelijk heb ik echter ook reeds het bewijs geleverd, dat autosuggesties en externe suggesties gelijkwaardige monoïdeïsmen zijn, die elkaar wederzijds kunnen vervangen, en dat de magische functie die het ene gelukt, ook het andere moet gelukken.

---

[921] Du Prel: Fernsehen und Fernwirken, II, 1-209.

Om nu te onderzoeken op welke wijze een vergezicht willekeurig opgewekt en op een bepaald object gericht kan worden, hebben wij vooraleerst geen ander middel dan ons aan de natuurlijke patronen van het vérzien te houden. Wij moeten die gevallen analyseren, waarin het vérzien onwillekeurig optreedt. We moeten ze onderzoeken met betrekking tot de voorwaarde en de oorzaak van het optreden, en dan toezien of deze voorwaarden en oorzaken ook kunstmatig kunnen worden geproduceerd.

Wanneer wij in de wijdlopige literatuur naar de natuurlijke patronen zoeken, vinden wij zonder uitzondering als hun gemeenschappelijke kenmerk de onderdrukking van het zintuiglijk bewustzijn. Het verreweg grootste aantal vergezichten treedt op tijdens de natuurlijke of de kunstmatige slaap - het somnambulisme. Volgens een fysiologische wet worden fijnere zintuiglijke indrukken door grovere uitgedoofd, en wanneer eerstgenoemde wegvallen, doen de andere zich gelden. Is echter het zintuiglijke bewustzijn geheel onderdrukt, dan worden wij ons bewust van wat voordien in het onbewuste verliep. Dat treedt tijdens de slaap des te meer op, naarmate de slaap dieper is. In deze slaap kan wel een gunstige voorwaarde, maar niet de eigenlijke oorzaak van het vérzien liggen. Het kan ons geen nieuwe vermogens verschaffen, maar wel latente vermogens activeren. De onderdrukking van het zintuiglijke bewustzijn, geïsoleerd bezien, maakt uit het brein louter de *tabula rasa* die bereid is transcendentale indrukken te ontvangen, maar laat het vérzien geheel zonder richting, en daarmee is de experimentator niet gediend. Nu levert ons het voorhanden zijnde feitenmateriaal nog een ander gemeenschappelijk kenmerk met betrekking tot de psychologische toestand van de ziener. Meestal wordt bij ‘ware dromen’ bericht, dat de ziener de sterk toegenomen wens ondervond om opheldering te krijgen over iets wat ruimtelijk verafgelegen is of in de toekomst ligt; dat hij daardoor innerlijk zeer geprikkeld

en dikwijls gekweld werd; en dat hij in deze toestand insliep. De oorzaak van het vérzien ligt dus in ons hevige willen. En het monoïdeïsme dat met deze wil verknoopt is, levert aan het vérzien het object. Voorwaarde en oorzaak vallen dus in de tijd samen. Het monoïdeïsme van grote gevoelswaarde wordt in de slaap overgenomen, leeft zich daarin uit, en aangezien de gewone vermogens niet toereikend zijn om ons van het kwellende monoïdeïsme te bevrijden, wordt het magische vermogen van het vérzien geactiveerd.

Voor de experimentele psychologie is het dus de vraag, of wij de gunstige voorwaarde, te weten de onderdrukking van het zintuiglijke bewustzijn, en de oorzaak - het monoïdeïsme van de ziener - ook kunstmatig kunnen doen ontstaan. Daaraan is geen twijfel. Wij kunnen de natuurlijke slaap vervangen door de kunstmatige, en het autosuggestieve monoïdeïsme door het externsuggestieve.

Laten wij nu eens kijken naar het op een na beste natuurlijke patroon. De heilige Augustinus vertelt, dat iemand de kwitantie voor een door zijn vader betaalde schuld verloren was, en daarom in grote angst verkeerde. In de droom verscheen de verstorven vader aan hem en duidde hem de plek van de kwitantie aan.[922] Zonder twijfel heeft hier het proces plaatsgevonden dat in talloze soortgelijke gevallen steeds terugkeert, dat de ziener nog voor het inslapen door de gedachte aan het verlies gekweld werd, en in de slaap dit monoïdeïsme overnam, dat het verloop van de droom bepaalde en het vergezicht activeerde, dat in dit geval de gedramatiseerde vorm aannam. Het is dus niet nodig om de kwestie spiritistisch uit te leggen en een werkelijke verschijning van de vader aan te nemen.

[922] Augustinus: De cura pro mortuis, H. 11.

Hoe zou dit proces kunstmatig kunnen worden uitgevoerd? Ik trek slechts de conclusie uit de eerdere hoofdstukken, wanneer ik zeg: Dit vergezicht zou ook in een kunstmatige slaap zijn opgetreden, wanneer de ziener de externe suggestie had gekregen dat de kwitantie verloren was en tot elke prijs moest worden teruggevonden. Dit monoïdeïsme had gemakkelijk de nodige gevoelswaarde kunnen worden gegeven, of een naar behoefte nog grotere. De hypnotiseur zou dan de betekenis van het verlies overdreven hebben, en de slaper tot vertwijfeling en tot tranen kunnen brengen. Als dan het bevel gevolgd was, dat naar de kwitantie moest worden uitgekeken, dan zou die zijn gevonden.

Wij bezitten in de externe suggestie de hevel voor het activeren van magische krachten. Daarmee is de sleutel tot de transcendentale experimentele psychologie gevonden, en deze is zonder twijfel de belangrijkste van alle takken van kennis die men in de komende eeuw moet uitbouwen. Het zal dan blijken, dat het bewijs van het bestaan van de ziel, die de filosofie steeds in de bewustzijnspsychologie wilde vinden en niet vond, in de psychologie van het onbewuste ligt, in de magische vermogens van de mens. Maar ook de onsterfelijkheidsleer zal daaruit volgen, want deze magische vermogens zijn onafhankelijk van het lichaam en worden er zelfs door gehinderd, Ze vereisen dus een eigen drager. In de natuurlijke patronen is die spontaan werkzaam. Maar omdat hij ook bij de externe suggestie de eigenlijke geadresseerde is, kunnen wij hem ook willekeurig tot werkzaamheid brengen.

Op dit punt kan de kunst zelfs nog meer presteren dan de natuur. De externe suggestie is niet alleen maar een vervanging voor de autosuggestie, maar zelfs tot veel meer in staat dan deze. De autosuggestieve interesse vermag - de natuurlijke patronen van de ‘ware droom’ bewijzen het - tot in de transcendentale diepten van onze wezen door te dringen, en uit

het onbewuste, dat wil zeggen uit de ziel, ophelderingen te krijgen die het zintuiglijke bewustzijn niet kan leveren. Maar aan deze spontane processen der natuur is een grens gesteld, die alleen door het experiment kan worden overschreden. Autosuggestieve ‘ware dromen’ kunnen namelijk slechts tijdens de diepe slaap optreden, en deze heeft het grote nadeel, dat die meestal door een ontwaken zonder herinnering gevolgd wordt, wat erop duidt dat het somnambulisme nog is toegenomen. We mogen zelfs de veronderstelling toelaten, dat niet zozeer de ‘ware dromen’ zeldzaam zijn, maar slechts de herinnering daaraan, en dat wij wellicht alle nachten ‘ware dromen’ hebben, ook wanneer wij tijdens het waken van de kansel af doceren dat vérzien beslist niet bestaat. Alleen maar een voorzet geven tot herinneren, overgenomen in de droom, zou dit nadeel nauwelijks kunnen elimineren. Daarentegen leert de ervaring, dat het bevel tot herinneren via de externe suggestie, in de meeste gevallen werkzaam is. Ook zou men de slaper door suggestie de opdracht kunnen geven, de dromen van zijn diepe slaap met woorden te begeleiden en te beschrijven, zodat de aanwezigen het verloop ervan kunnen volgen. Men zou hem ook tot automatische schrijver kunnen maken, die in de slaap over zijn dromen bericht. Tot slot zou men hem met een somnambule in *rapport* kunnen brengen, op wie zijn dromen dan overgaan. Dergelijke proeven zouden ons leren, dat onze diepe slaap veel oppervlakkiger is dan wij vermoeden.

Maar de externe suggestie heeft nog andere voordelen boven de autosuggestie, dus de kunst boven de natuur. De autosuggestie veronderstelt een zeer diepe belangstelling van de slaper voor de gewenste opheldering, en pas dan wordt die een eigenlijk monoïdeïsme. De externe suggestie daarentegen kan deze belangstelling wekken, naar believen doen toenemen en naar een gewenst onderwerp leiden dat bepaald wordt door de belangstelling van de experimentator. De autosuggestie is verder alleen werkzaam wanneer ze op het moment van het

inslapen voorhanden is, en als laatste dominerende gedachte van het waken, in de slaap wordt overgenomen. De externe suggestie daarentegen kan op elk gewenst ogenblik worden gegeven, en het tijdstip van de uitvoering ervan via het vergezicht kan naar believen, zelfs posthypnotisch, wordt bepaald. Dit alles, en de reeds vermelde omstandigheid dat het bevel tot herinneren kan worden toegevoegd, geeft ons het recht veel meer te verwachten van het experimentele zien op afstand dan bewerkstelligd wordt in de natuurlijke patronen.

In de literatuur over het somnambulisme zijn talrijke voorbeelden te vinden waarin - en wel lang vóór Braid - de externe suggestie door magnetiseurs die geen bewustzijn hadden van de theorie, werd aangewend om vergezichten op te wekken. In het begin van deze eeuw mochten professoren het woord vérzien nog uitspreken. Zo blijkt uit wat professor Eschenmayer in het navolgende voorbeeld vertelt, dat de externe suggestie de hevel van het vérzien is, geleid naar een onderwerp waarin de zieneres geen intensieve interesse had, maar waarnaar het vérzien telkens weer terugkeerde. De somnambule B. namelijk, was in de familie St. gastvriendelijk opgenomen. De heer des huizes, die bij de magnetische behandeling van de gast van begin af aan een sterke invloed had uitgeoefend, vroeg haar, nadat zij reeds meermalen proeven van haar vérzien had afgelegd, hem over de toestand van zijn zoon in Rusland bericht te geven. Vanaf dit moment hield zij zich bezig met de zoon van haar weldoener via een hele rij van somnambule toestanden. Zonder hem ooit gekend te hebben, beschreef ze zijn voorkomen zeer treffend en beweerde, dat hij voortdurend voor haar ziel stond. Ze begeleidde hem in bijna alle gevechten van de Russische veldtocht en herhaalde, dat hij zich vermetel in het gevaar begaf. Op een keer zag zij hem in het hospitaal liggen met een witte doek om zijn kin. Hij was in zijn gezicht gewond en kon geen spijzen genieten, maar het leek niet gevaarlijk te zijn. Na enige tijd kwam de lijst van de

gewonden, waarop de zoon ontbrak. De somnambule hield echter haar verklaring vol en op een latere lijst was de zoon met een schot in zijn kin vermeld.[923]

De somnambule Emma van dr. Haddock werd veelvuldig gevraagd naar het noodlot van afwezigen die haar geheel onbekend waren, en in wie zij dus geen belang stelde. Niettemin waren haar verklaringen van de grootste betrouwbaarheid, en had zij een voortreffelijke politie-organisatie kunnen vormen.[924] In een vroeger geschrift heb ik zelf een paar dozijn soortgelijke gevallen samengesteld, waarbij als een witte raaf onder de juristen zelfs een politiecommissie voorkomt, die aan een somnambule een glanzend getuigschrift over haar prestaties afgaf.[925] Uit dergelijke voorbeelden blijkt, dat bij sommige somnambulen alleen al de vraag van de experimentator voldoende is om die monoïdeïstisch te maken. Toch zal men er steeds goed aan doen om bij hen, al is het ook maar door suggestie, eveneens interesse in de kwestie op te wekken, omdat dan een grotere zekerheid bestaat dat de opheldering door een magische functie gewonnen wordt. Treedt die niet in, dan wordt toch aan de dwang van de suggestie gehoorzaamd, maar dan wordt er slechts een fantasiebeeld gewekt. De somnambule biedt het in goed vertrouwen aan, omdat werkelijke vergezichten en zuivere fantasiebeelden ter onderscheiding geen uiterlijk kenmerk hebben.

Sceptici die aan het bestaan van vergezichten twijfelen, kan ik slechts aansporen om zich literair te oriënteren. Zij zullen meer natuurlijke patronen daarover vinden dan nodig zijn om zich een vaststaande mening te vormen. Tussen de regels van de berichten zal men ook gemakkelijk het autosuggestieve

---

[923] Eschenmayer: Versuch, die scheinbare Magie des tierischen Magnetismus aus Gesetzen zu erklären, 17.
[924] Haddock: Somnambulismus und Psycheismus.
[925] Du Prel: Das hypnotische Verbrechen und seine Entdeckung.

monoïdeïsme als de hevel herkennen die de vergezichten opwekt, en daaruit volgt, dat ook het externsuggestieve monoïdeïsme voor de praktijk van het vérzien kan worden aangewend, in het bijzonder wanneer het met de slaaptoestand wordt verbonden, die de suggestibiliteit doet toenemen, ongeacht of die wordt opgeroepen door narcotische middelen, door dierlijk magnetisme of hypnotisme.

Tegen het aanwenden van de narcose spreken diverse bedenkingen. Narcotische middelen hebben vaak het nadeel, dat ze de fantasie tot ziekelijke exaltatie prikkelen, en wanneer zich in deze beeldenvlucht vergezichten zouden kunnen inmengen, zouden ze overwoekerd zijn, en zouden ze geen uiterlijk kenmerk hebben waaruit de ziener zou kunnen concluderen dat hun een hogere betekenis toekomt dan andere beelden. Maar ook brengt de narcose vaak lichamelijke nadelen, zelfs gevaren met zich mee. Artsen zullen weliswaar zeggen dat dergelijke proeven in hun handen ongevaarlijk zijn, maar ik ken zelf een geval waarin een arts het bewijs wilde leveren dat tijdens de narcose de ontvankelijkheid voor suggesties optreedt - hetgeen de Napolitaan Porta reeds in de 16e eeuw wist[926] -, en waarbij de proefpersoon, zoals zij mijzelf vertelde, in een waarachtig vreselijke toestand werd gebracht. Artsen die slechts over hun kleine beetje fysiologische psychologie beschikken, zouden dergelijke proeven hoe dan ook niet moeten uitvoeren. De vakman daarvoor is slechts diegene, die iets van transcendentale psychologie begrijpt.

Toen ik in een vroeger geschrift de aanwending van de suggestie voor de transcendentale psychologie besprak, kon ik er reeds het experimentele bewijs aan toevoegen, dat door suggestie vergezichten kunnen worden opgewekt[927], en in dit experiment was het vergezicht zelfs posthypnotisch aangezet,

[926] Porta: Magia naturalis, VIII, H. 2.
[927] Du Prel: Studien, II, 98.

namelijk aanbevolen voor de komende nacht. Ik was indertijd van de veronderstelling uitgegaan, dat hetgeen de autosuggestie gelukt, ook de externe suggestie moet gelukken. Deze vaststelling houd ik voor de sleutel tot de magisch-experimentele psychologie.

Een nieuwe waarheid heeft, zoals bekend is, in Duitsland goede vooruitzichten om erkend te worden, wanneer ze uit het buitenland geïmporteerd wordt. Wie daarom bij ons als spreker niet gehoord wordt, doet er goed aan buikspreker te worden. Vandaar dat ik - aangezien ik nu eenmaal in het land van het geloof in autoriteiten leef, maar onze autoriteiten noch de magische psychologie, noch een sleutel daartoe erkennen - een paar buitenlandse geleerden proberen te interesseren voor het experiment om door suggestie vergezichten op te wekken. Ik hoop, dat deze ontdekking ook bij ons aangenomen zal worden wanneer ze als *Bordeaux retour de l'Inde*[928] naar Duitsland terugkeert.

Voorlopig echter moet ik de theorie van dit vraagstuk nog verder proberen vorm te geven. Tot nu toe heb ik de verbinding van het monoïdeïsme met de slaaptoestand als het recept voor de experimentele magie opgesteld, en ik ben ervan overtuigd, dat langs deze weg alle wonderbare vermogens die aan de somnambulen worden toegeschreven - en die tijdens het waken aan onze willekeur, zelfs aan ons bewustzijn onttrokken zijn -, uit de latentie gehaald zouden kunnen worden. Er zitten echter vermogens in ons, waarvan uit hun natuurlijke patronen blijkt dat ze - hoewel ze tot onze transcendentale wezenskern behoren - met een deel van hun werking tot in het waken binnendringen.

---

[928] *[Ergens midden in de 19e eeuw schijnt een Indiase maharadja een lading wijn te hebben teruggezonden naar Bordeaux, omdat hij die niet goed vond. Na terugkomst bleek, dat de wijn door het schommelen tijdens de zeetocht aan kwaliteit leek te hebben gewonnen.* vert.*]*.

Zo kan bijvoorbeeld in de droom een vergezicht optreden, dat bij het waken in het onbewuste wegzinkt, maar met zijn begeleidende gevoelsopwekking, veelal angst, boven de waarnemingsdrempel verblijft en het residu achterlaat dat wij ‘aanvoelen’ noemen.[929] Evenzo kan binnen de wilssfeer hetzij de voor het bewustzijn ongemotiveerde impuls tot een handeling achterblijven - zoals bij het posthypnotische bevel -, of kan omgekeerd een rem achterblijven op een handeling die wij willen uitvoeren. Voor het laatste is het klassieke voorbeeld de zo dikwijls misverstane - want slechts voor de occultist begrijpelijke - daimoon van Socrates. Wanneer hij met name in kritische situaties op het punt stond om iets te doen dat nadelig voor hem was, werd hij door een innerlijke stem gewaarschuwd. Hij had op grond van zijn ervaringen een dusdanig vertrouwen in deze 'daimoon', dat hij die zonder meer gehoorzaamde. Waren er vrienden bij betrokken die niets van zijn daimoon moesten hebben en naar eigen bevinden handelden, moesten zij het altijd berouwen. Aan Socrates kwamen deze ervaringen zo wonderbaarlijk voor, dat hij geneigd was te geloven aan de invloed van een goddelijk wezen. Maar deze individuele voorziening was in feite slechts zijn eigen ziel; zoals zijn voorganger Xenocrates reeds gezegd had, dat de ziel van iedere mens zijn daimoon is.[930]

De daimoon van Socrates kan zo moeilijk in de fysiologische psychologie en in de gebruikelijke bewustzijnspsychologie worden ondergebracht, dat de pogingen om dat toch te doen, hoogst jammerlijk zijn uitgevallen. Deze daimoon wordt echter verklaarbaar wanneer het onbewuste een individualiteit van magische vermogens is. Tweeërlei verklaringen zijn dan mogelijk: Het afhouden door de daimoon zou namelijk tijdgebonden kunnen samenvallen met zijn besef[931] dat Socrates

---

[929] Du Prel: Entdeckung der Seele, I, H. 6.
[930] Aristoteles: Topik., II, H. 46.
[931] *["Erkenntnis". vert.]*.

op het punt stond iets te doen wat voor hem nadelig zou zijn. Of, Socrates zou dit besef in een 'ware droom' gewonnen kunnen hebben, waarop een ontwaken zonder herinnering volgde, maar die toch met een deel van zijn uitwerking in het wakende leven overliep, namelijk de impuls achterliet om op een gegeven moment de handeling achterwege te laten waarvan de nadelige gevolgen helderziend bekend waren. Zoals het vermoeden een residu van een vergezicht binnen de gevoelssfeer is, zo zou dan de afhoudende socratische daimoon iets dergelijks zijn binnen de wilssfeer. Het als autosuggestie werkende vergezicht zou hier dus dezelfde werking hebben als een voor een bepaald tijdstip vastgestelde posthypnotische suggestie. De proefpersoon heeft dan geen enkele herinnering aan de suggestie, en zelfs bij het uitvoeren of het nalaten van de handeling kent hij het eigenlijke motief van de inhoud ervan niet.

Dit schijnt bij Socrates dan ook het geval te zijn geweest, en dat staat geenszins op zichzelf. Bij de somnambulen komen zeer overeenkomstige verschijningen voor. Uit het jaar 1817 wordt een somnambule genoemd bij wie de daimoon zich aansporend opstelde. Na het ontwaken namelijk bespeurde hij midden in het gesprek een klap op zijn schouder, waarop hij direct weer insliep en zich nu herinnerde, dat men vergaten had om de waterfles te magnetiseren. Hij had dikwijls zulke maningen, wanneer bij de behandeling iets was vergeten van hetgeen hij somnambuul had voorgeschreven. Deleuze, deze ervaren en wetenschappelijk gevormde magnetiseur, zegt, dat er vele somnambulen zijn die tijdens het waken door een stem of door een schok vermaand worden omtrent wat zij nodig hebben.[932] Toen men de somnambule jongeman Richard vroeg of het dagboek van zijn magnetische slaap gepubliceerd mocht worden, antwoordde hij door de raadgevingen van zijn transcendentale bewustzijn te dramatiseren en op een 'zwart

[932] Bibliothèque du magnétisme animal, II, 232-241.

mannetje'[933] te betrekken: "De zwarte heeft er geen bezwaar tegen, maar ik mag er niets van lezen, en wil het ook niet lezen. Een innerlijke macht zal mij daar steeds van afhouden, tot het juiste uur komt waar ik het zonder schade voor mijn gezondheid mag weten en ervaren." Gevraagd of zijn mannetje ook buiten de magnetische slaap macht over hem had, antwoordde hij: "Ja, het waarschuwt mij. Wanneer bijvoorbeeld in mijn nabijheid iets aanstootgevends wordt gezegd, moet ik het opvangen. Evenzo moet ik al het niet passende, wanneer het door toeval in mijn handen zou komen, zonder meer afslaan, zonder dat ik zelf weet waarom." De berichtgevers voegen hieraan toe: "Wij hebben ons van de waarheid van deze uiting van Richard overtuigd door vele proefnemingen. Boeken die hij onwillekeurig moest openslaan, bevatten hetzij gedachten die in het bereik van het somnambulisme lagen, of toevallige toespelingen op woorden en gedachten die tijdens zijn magnetische slaapuren geuit waren. Dit alles kon Richard tijdens het waken horen noch lezen, zonder dat daardoor – wanneer het toch geschiedde – krampen en een heftig onwel worden bij hem werden opgewekt. Gewoonlijk redde hij zich daarbij - en ook daarbij zonder te weten waarom - door 'snelle vlucht'. (…). Ooit kreeg hij een notitieblad in de hand, waarop in onleesbaar schrift iets over zijn slaap was opgemerkt. Het blad aanraken en het verscheuren vielen samen." Tot slot had hij in de droom een visioen en vernam hij de woorden: "Richard, nu is het tijd. Nu kun je alles vernemen. Ook dit boek kun je lezen." Daarbij werd hem een bandje getoond op de omslag waarvan te lezen stond: Richards natuurlijk-magnetische slaap, in protocolvorm bewerkt door diens broer,

[933] *[Zie ook Du Prel, Deel I, II De magische verdieping der moderne natuurwetenschap; 1. Het telegraferen zonder draad, en de telepathie. Daarin verwijst hij naar Görwitz: 'Richard's natürlich magnetischer Schlaf'. vert.].*

et cetera. Hij ervoer nu pas, dat een dergelijk geschrift werkelijk was uitgegeven.[934]

Ter verklaring van dit geval merk ik op, dat alle somnambulen het aanbevelen dat men hun tijdens het waken niets van hun slaaptoestanden vertelt. In deze zin was ook Richards daimoon werkzaam. Tijdens het somnambulisme onderkende hij vérziend, dat er aanleidingen tot ondoordachte handelingen zouden optreden. Deze autosuggestie, overlopend in het wakende leven, verleende hem de afhoudende impuls die bijzonder lijkt op die van Socrates.

Daaruit trek ik de conclusie, dat ook de externe suggestie ons de socratische daimoon kan leveren. Bij de experimenten met de somnambule Lina[935] hield ik extra rekening met de noodzakelijkheid dat de slaaptoestand van het waken gescheiden moet blijven, aangezien reeds indertijd in tijdschriften berichten over enige der zittingen verschenen. Daarom liet ik aan Lina de suggestie geven dat zij dergelijke berichten zou overslaan, mochten ze haar in handen vallen. Uiteindelijk werd zij er toch over geïnformeerd, omdat zich voordeed wat in de suggestie niet voorzien was, namelijk dat men haar een dergelijk bericht voorlas.

Wanneer een somnambule mij zou zeggen, dat haar de volgende dag bij het inbuigen naar de Ludwigstraβe een doorgaand paard tegemoet zou komen, zou ik daaraan de suggestie vastknopen dat zij voor het inbuigen plotseling zou stoppen, en het besluit zou nemen om een andere richting op te gaan. Ook zonder door haar vergezicht gewaarschuwd te zijn, zou ik haar de suggestie kunnen meegeven dat zij steeds straten zou moeten mijden waar

---

[934] H. Görwitz: Ideosomnambulismus, 122, 153, 213. L. Görwitz: Richards natürlich magnetischer Schlaf, 107, 108, 110, 145, 146.
[935] Du Prel: Studien, II, 1-52.

juist op dat moment een paard doorheen ging. De socratische daimoon zou vast en zeker niet uitblijven.

Socrates zegt bij Plato, dat zijn daimoon slechts afhoudend en nooit aansporend ingreep, en in mijn studie over deze daimoon[936] heb ik daar de psychologische oorzaak voor gezocht. Dat transcendentale aanmaningen ook aansporend kunnen opkomen, daarvan kan men vele voorbeelden vinden in het merkwaardige boek van de arts Billot. Zijn somnambule had voor een bepaald uur storaxrook[937] besteld, maar dacht (vanwege het ontwaken zonder herinnering) er niet aan, toen het uur aanbrak. Plotseling had zij het visioen van een rookvat waar een dikke rook uit opsteeg, en tevens had zij ook de overeenkomstige geur. Een andere keer werd zij door het visioen van een injectie tot een vergetelheid gemaand, en toen zij een dieetfout wilde begaan, werd zij door een klap op haar hand daaraan gehinderd.[938] Helaas heeft Billot niet over alle gebeurtenissen van deze aard bericht, en in een ongerechtvaardigde consideratie van de heersende vooroordelen zegt hij, dat hij veel verzweeg, omdat het de tijd er nog niet naar was om het te publiceren. Dat hij geneigd was om dergelijke verschijnselen - die toch horen bij het animisme, dat wil zeggen, de transcendentale psychologie - spiritistisch te verklaren, heeft mogelijk als oorzaak dat ook werkelijk spiritistische verschijnselen zich erin mengden[939], en wel drie decennia voordat men zelfs maar over het spiritisme sprak.

Wanneer de profeet Jesaja zegt, dat hij ’s morgens gewekt werd en dat er dan een stem tot hem sprak[940], en Bobinus een man kende, die aan zijn linker- of rechteroor getrokken werd, al naar

---

[936] Du Prel: Mystik der alten Griechen.
[937] *[Styrax officinalis. vert.]*.
[938] Billot: Recherches psychologiques, I, 75, 102.
[939] Ibid.: II, 6.
[940] Bijbel: Jesaja, 50:4.

gelang hij onrecht of het goede deed[941], zal ook dit behoren tot het hoofdstuk van de socratische daimoon, waarvan immers de uiteenlopendste vormen denkbaar zijn, en die zich weliswaar als natuurlijk patroon kan openbaren bij individuen bij wie de scheidingswand tussen zintuiglijk en transcendentaal bewustzijn losser is gemaakt, doch die kunstmatig, door externe suggestie, ook aan anderen kan worden bezorgd. Want deze externe suggestie kan, omdat ze zelfs vergezichten vermag op te wekken, nog veel gemakkelijker de socratische daimoon opleveren.

Deze daimoon toont zich deels afwachtend, deels aansporend, in de ongemeen talrijk berichte gevallen, waar bijvoorbeeld iemand die op het punt stond zich in te schepen, in plotselinge, onverklaarbare angst daarvan afziet en later de ondergang van het schip verneemt. Of wanneer iemand de plotselinge, voor zijn bewustzijn geheel ongemotiveerde drang ondervindt, om een plek te verlaten, waar direct daarop een explosie plaatsvindt, of een andere gevaar hem getroffen zou hebben. Of wanneer een ander door onverklaarbare angst naar huis wordt gedreven, en pas tot rust komt nadat hij zijn bed naar een andere plek heeft gerukt, waarna boven de eerdere plek het plafond instort, et cetera. Bijzonder veelvoorkomend zijn dergelijke impulsen bij moeders, ten gunste van de kinderen. Al deze gevallen hebben gemeen, dat de ontstaande aandrang, hoewel er geen motief voor wordt ingezien, onweerstaanbaar is, maar dat daarna, wanneer die werd opgevolgd, de grootste innerlijke rust optreedt. Aangezien deze kenmerken ook voor en na de uitvoering van posthypnotische suggesties zichtbaar worden, mogen wij in beide gevallen concluderen tot hetzelfde psychologische proces. Alleen is hier sprake van de externe suggestie, en daar van de autosuggestie.

[941] Bobinus: Daemonomania, I, H. 2.

Aan dergelijke uitingen van onze socratische daimoon, onze individuele voorzienigheid, ook al zijn ze voor ons bewustzijn verborgen of daarin hoogstens als vermoeden besloten, moet een vergezicht ten grondslag liggen. Zij het, dat dat aan de afhoudende of stimulerende impuls direct voorafgaat, of in een voorafgaande droom viel, die - omdat hij in de diepe slaap was opgetreden - bij het ontwaken vergeten werd. De aanblik van het voor de ondergang voorbestemde schip, of van het voorwerp dat het gevaar in zich bergt, wekt weliswaar niet de herinnering aan de droom, maar toch is de impuls tot het handelen of nalaten als transcendentale autosuggestie ons bewustzijn ingezonden.

Aangezien berichten van deze soort zo talrijk zijn, durven wij des te meer hopen dat ook de hevel van de externe suggestie kan worden aangewend om hetzij onze transcendentale wijze van kennis te wekken, die tot aan het vérzien kan gaan, of op zijn minst de socratische daimoon die, zonder het motief te verraden, ons de impuls verschaft om iets te doen of na te laten. Dit orakel ligt nu eenmaal in ons; iedereen bezit het, en zou het tot zijn voordeel tot werkzaamheid kunnen brengen voor de uiteenlopendste doeleinden en op de verschillendste manieren. Dat zou in ieder geval betrouwbaarder zijn dan wanneer men, zoals sommige spiritisten, praktische raadgevingen van de geesten betrekt, of wanneer wij ons door somnambulen laten adviseren, hetgeen niettemin reeds menigeen, zelfs in zakelijke dingen, met groot geluk gedaan heeft. Ik verwacht de praktische toepassing van mijn theorie zelfs eerder, dan de erkenning van de zijde van onze psychologen en filosofen, die - omdat zij het betreffende feitenmateriaal der natuurlijke patronen niet kennen - geen raad weten met Plato’s relaas over de daimoon van Socrates, en niets weten van de daimoon in hun eigen innerlijk. Ik ben ervan overtuigd, dat wij van dit orakel in ons nog menigerlei functie kunnen betrekken, en dat mijn enigszins spaarzame programma voor het experimentele vérzien menige

uitbouw zal ervaren. Wij vinden bijvoorbeeld bij het ‘tweede gezicht’, dat het vérzien tijdens het waken optreedt, en ook dit natuurlijke patroon zal ooit zijn kunstmatige nabootsing vinden.

Voor het gehele occultisme geldt het bewijs, dat wij een ziel hebben, of veelmeer een ziel zijn, die op het ogenblik een aards lichaam heeft, en hogere vermogens bezit dan de aardse mens. Aangezien ziel en lichaam voor de duur van het leven tot een zo nauwe eenheid zijn gebracht, kan de scheidingswand tussen zintuiglijk en transcendentaal bewustzijn niet onoverbrugbaar zijn. Het kan geen onoplosbaar probleem zijn om vanuit onze transcendentale vermogens te scheppen, en dit beroep op onze individuele voorzienigheid zou ons nader kunnen liggen en meer uitzicht kunnen bieden dan het beroep op de kosmische voorzienigheid.

De Indische adept stelt zich tot doel, de transcendentale krachten tot een bewust en willekeurig gebruik te brengen. In de kern genomen, anticipeert dit programma alleen op datgene wat de toekomst toch al met zich zal meebrengen. Toename en uitbreiding van het bewustzijn is de rode draad die door het biologische proces heenloopt. Dit proces kan met behulp van de darwinistische factoren alleen datgene uit ons ontwikkelen, wat reeds latent in ons ligt. Daarom kunnen we vermoeden, dat bij de hoogste levensvorm die de aarde ooit zal dragen, alles tot bewustzijn zal zijn geworden wat bij de huidige mens nog tot het onbewuste behoort. De mens van de toekomst zal dus zintuiglijk en somnambuul bewustzijn, en lichamelijk en magisch werken in zich verenigd laten zien. Het blijft niettemin de vraag, of het de beste wijze van toepassing van het aardse leven is, om vooruit te lopen op het biologische proces, en het binnen het enkele bestaan tot geforceerde ontwikkeling te brengen. Bovendien brengt de Indische asceet die ontwikkeling slechts tot stand door een levenswijze die met onze aardse bestemming niet verenigbaar is. Deze bedenking valt echter

weg, wanneer wij - onder aanwending van de suggestie - voor losse doeleinden van ons leven het orakel in ons tot spreken brengen, en dat dit mogelijk is, wilde ik in het voorafgaande duidelijk maken. De magische functie komt massaal voor bij het autosuggestieve monoïdeïsme. Daarom moet onder de invloed van het externsuggestieve monoïdeïsme een magisch-experimentele psychologie mogelijk zijn, en deze moeten wij nastreven.

VIII. DE INVLOED VAN PSYCHISCHE FACTOREN IN DE MAGIE

1. De agent.

De magische werking van de mens heeft, net als iedere andere werking, haar natuurkundige kant. Ze geschiedt door magnetische uitstralingen, vandaar dat het magnetisme de sleutel is tot de magische natuurkunde. De magische agent is dus de innerlijke mens, die bij de middeleeuwse occultisten het astraallichaam werd genoemd, omdat hij, wanneer hij in de zintuiglijke verschijning optreedt - dubbelganger, spook, materialisatie - volgens het schema van de uiterlijke mens gevormd is. Het astraallichaam staat in innigste verbinding met de ziel. Het is het directe instrument, en het lichaam slechts het indirecte, van de ziel. De magnetische uitstraling wordt door de gedachten van de ziel gevormd, dat wil zeggen, de ziel realiseert haar voorstellingen organisch, zoals bij de *dimils* en het stigma, en de kwaliteit van de magische functie wordt bepaald door de wil en de gezindheid van de agent, zoals bij de wonderbare genezingen en bij het heksenwezen.

Dat blijkt reeds bij de eenvoudigste magische functie; bij het magnetiseren, dat door de uitstralingen van de innerlijke mens tot stand komt. Het dierlijke magnetisme is kwantitatief bepaald door de wil van de agent en is psychisch gesterkt door zijn gezindheid. Reeds de middeleeuwse occultisten zeiden, dat de geneeskracht die sommige mensen ten deel is geworden, door subtiele dampen bewerkstelligd wordt die zij op de zieke overbrengen, maar dat de werking veel groter is wanneer bij de agent de vaste wil om te genezen, is verbonden met het grootste zelfvertrouwen om het te kunnen. Vooral wanneer ook bij de patiënt geloof en vertrouwen voorhanden is. Agrippa zegt over de magische processen in het algemeen: “Wij moeten daarom

bij ieder werk een sterk verlangen uitdrukken, onze inbeeldingskracht aanspannen, de betrouwbaarste hoop en het vaste geloof hebben. Want dit draagt zeer veel bij aan het resultaat.

Om op magische wijze te werken, is daarom een standvastig geloof en een onwankelbaar vertrouwen vereist. Men mag niet de geringste twijfel hebben over het succes, en zelfs niet eens de gedachte eraan laten opkomen."[942] Paracelsus wist, dat in de magie de innerlijke mens op de innerlijke mens inwerkt. Hij zegt, dat wij wonderwerken verrichten omdat ook wij geesten en onzichtbare mensen zijn.[943] "Merk daarom op, dat wij door ons geloof tot geesten worden. En dat wij over de aardse natuur handelen, doet het geloof, dat tot een geest vanuit ons werkt." Aangezien de dood de innerlijke mens van de uiterlijke scheidt, volgt uit deze zinnen van Paracelsus reeds de logische conclusie, dat de magische krachten van de mens identiek zijn aan de gewone van de geesten, hetgeen bij de vergelijkende studie van het somnambulisme en het spiritisme evident wordt.

Een andere psychische factor is voor Paracelsus de verbeelding. Hij verstaat daar niet de zuivere fantasie onder, die hij een "hoeksteen van alle dwaasheid" noemt, maar de inspanning van alle zielenkrachten. "De verbeelding wordt bekrachtigd en voltooid door het geloof dat het waarachtig geschiedt. Want iedere twijfel breekt het werk. Geloof moet de verbeelding bevestigen, want geloof besluit de wil. Dat de mens niet volmaakt verbeeldt en gelooft, maakt dat de kunsten ongewis zijn, die toch geheel gewis zouden kunnen zijn."[944] Geloof in de eigen kracht doet de wil toenemen. Men kan niet werkelijk

---

[942] Agrippa: De occulta philosophia, I, H. 66.
[943] Paracelsus: I, 88-92 (Hufer).
[944] Paracelsus: II, Philosophia sagax, H. 1; II, 513.

willen wat men voor onmogelijk houdt. *Non potest facere, quod non credit posse facere*.[945]

De agent bezit het grote vertrouwen in het resultaat, wanneer hij zich als een zuiver instrument van hogere machten beschouwt. Daarom vinden wij de wonderbare genezingen bij de stichters van de religies, bij heiligen, maar ook in onze dagen bij de zo nu en dan optredende wonderdokters, die dankzij de grote toename van de psychische factor werken, en nog des te beter naarmate zij menen dat hun gave hun door God verleend is. Artsen en juristen voor wie de magie een geheel onbekend land is, spreken dan over ‘kwakzalvers’. In de begintijden van het christendom kwamen, net als de magische verschijnselen op zich, ook de wonderbare genezingen in grote aantallen voor, en handhaafden zich net zo lang als de religie nog een diepe gemoedskwestie was. Wanneer in een religie de wonderen, dat wil zeggen, de magische werken, ophouden, is dit het beste bewijs dat haar neergang is ingezet en dat haar aanhangers, zelfs hun officiële vertegenwoordigers, niet meer het levende geloof hebben. Dit is ook zichtbaar in het huidige christendom. Onze *Acta Sanctorum* zijn afgesloten. Die van de mohammedanen en boeddhisten worden nog heden door nieuwe aanwas verrijkt.

De wonderbare genezingen hebben met het bouwwerk van de dogmatische leer van de religie niets van doen. De domheer vorst Hohenlohe, die ongeveer tachtig jaar geleden in Bamberg en Würzburg wonderbare genezingen verrichtte, schreef de helende macht van het geloof uitsluitend toe aan de katholieke religie, omdat die de enig ware zou zijn. Professor Kieser maakte hem er echter opmerkzaam op, dat ook toen al een protestantse boer het dagelijks, in de naam van God en door

945 Campanella: De sensu rerum et magia, IV, H. 18. *[Feitelijk staat er: ‘Hij kan niet doen, wat hij niet gelooft te kunnen doen’. vert.]*.

gebed en onder handoplegging, ondernam om alle ziekten te genezen, en velen werkelijk genas.[946]

Over de wonderdokter Richter te Royn bij Liegnitz, die door handopleggen genas, staat in een brief uit het jaar 1817: “Er zijn dagelijks vijftienhonderd tot tweeduizend zieken bij hem, die hij op een grote weide geneest; van staatsministers en graven tot bedelaars, en helemaal gratis. Uit Hamburg en Wenen stromen de zieken aan. Alle straten zijn vol karren, wagens, schuifkarren en reizigers. Hij heeft reeds riddergoederen afgewezen die men hem uit dankbaarheid aanbood. De artsen verstommen, gaan zelf naar hem toe of redeneren. De regering heeft hem laten beoordelen. Het ministerie weert hem niet, maar geeft hem gendarmen om orde te houden bij deze buitengewone toestromingen.”[947]

Tegenwoordig wordt het anders gedaan. De gendarmen jagen dergelijke mensengroeperingen uiteen, arresteren de wonderdokter, en de officier van justitie haast zich om de ‘zwendelaar’ te veroordelen. Men noemt dat de Verlichting van de 19e eeuw. Er is echter ook niets zó zeker, als dat wanneer Christus vandaag zou terugkomen en wonderbare genezingen zou verrichten, hij door de een of andere onverschrokken referendaris als kwakzalver veroordeeld zou worden. En de genezingen door gebed willen wij al helemaal niet geloven. Maar juist hier hebben wij de psychische factor op zijn best. De goede gezindheid is verbonden met de wil, de gedachte-concentratie en het grootste vertrouwen. Dat deze autosuggestie, dit monoïdeïsme het werkzame is, blijkt doordat de werking uitblijft wanneer de psychische factor veranderd wordt. Dat was het geval bij de boer Martin. Toen hoge weldoeners voorname kleding voor hem lieten maken en hem

[946] Archiv für tierischen Magnetismus, IX, 3, 313.
[947] Archiv, IX, 3, 154. Rausch: Memorabilien der Heilkunde, II. Kerner: Magikon, I, 343; III, 320-344.

een pruik opzetten, kwam de trots over hem en verloor hij zijn geneeskracht.[948]

Wie psychologisch begrip heeft voor magische verschijnselen, zal over gebedsgenezingen niet alleen niet lachen, maar hier juist minder aan twijfelen dan aan de eenvoudig magnetische verschijnselen. Geen enkele *fiducia sui*, geen enkel zelf-vertrouwen, kan eenzelfde graad bereiken als verkregen kan worden door het vertrouwen in de hulp van de almachtige God, of van de jonkvrouwe Maria of de een of andere Olympische figuur van de een of andere religie, en waarbij de agent alleen maar een werktuig meent te zijn. In het Oude Testament smeekt Elias zijn geneeskracht bij God af, wat hem er niet van weerhoudt die met een magnetische handeling te verbinden. Zelfs het parallelle geval aan de zijde van de externe suggestie vinden wij daar vermeld.[949]

Toen in recentere tijd Mesmer het in de magische operatie werkende agens weer ontdekte, werd ook de belangrijkheid van de psychische factor ingezien. Mesmer zelf is weliswaar nooit helemaal uitgestegen boven het medisch materialisme, maar reeds zijn leerling Puységur heeft aan het dierlijk magnetisme een ziel gegeven, doordat hij de formule ‘croyer et veuillez!’[950] opstelde. De magnetiseurs is door hun voortdurende ervaringen, successen en mislukkingen bijgebracht hoezeer het bij het magnetiseren aankomt op de psychische factor. De somnambulen konden echter in dit opzicht eveneens als leraren optreden, omdat zij bij het magnetiseren een verschillende uitwerking ondervinden, al naar gelang de agent slechts lichamelijk werkt, of er psychisch bij betrokken is.

---

948 Kerner: Blätter aus Prevorst, IX, 219.
949 Bijbel: 1 Koningen, 17:19-22; 2 Koningen, 4:32-35, 13, 21.
950 *[‘Geloof en wil!’ vert.]*.

Alle magnetiseurs weten, dat de van hen uitgaande uitstraling qua kwantiteit en kwaliteit psychisch beïnvloed is. De proeven van Reichenbach in de donkere kamer hebben aangetoond, dat de intensiteit van de odische uitstraling afhangt van de psychische prikkelingstoestand van de agent. Dat moet ook gelden voor de uitstraling die is gebruikt voor genees-doeleinden, welke uitstraling kwantitatief met de kracht van een wil overeenkomt, met de graad van zijn zelfvertrouwen, met de rustige zekerheid van het resultaat. Du Potet heeft deze macht van het zelfvertrouwen benadrukt[951], en de ervaren Deleuze zegt: “Op sommige dagen word ik sterker, en wel steeds wanneer ik met meer overgave en vertrouwen magnetiseer. Ik deed ook de waarneming, dat mijn kracht groeit wanneer ik een heilzaam resultaat bereikt heb. De vermindering van het zelfvertrouwen hindert weliswaar niet het resultaat, maar vermindert dat wel.” Over de invloed van magnetiserende vrouwen op hun kinderen, zegt hij, dat die te prefereren is boven die van de geoefendste magnetiseur. Daarentegen zouden de slechts uit nieuwsgierigheid uitgevoerde proeven dikwijls van een geheel ander resultaat zijn dan die, welke uitgevoerd worden vanuit de motivatie om goed te doen.[952]

Verscheidene magnetiseurs hebben de ervaring opgedaan, dat de somnambulen uiterst werkzaam kunnen magnetiseren. De oorzaak daarvan is zonder twijfel psychisch. De somnambulen hebben het grootste vertrouwen in het magnetisme, aangezien zij immers aan zichzelf de werkingen ervan hebben ervaren. Zij zijn, afgesloten van de indrukken der buitenwereld, tot een veel grotere concentratie in staat dan de wakende magnetiseur. Worden somnambulen zelf gemagnetiseerd, dan verlangen zij voortdurend deze concentratie. Een somnambule zei tegen haar magnetiseur Van Ghert: “Hoe meer je gedachten op de

[951] Du Potet: Expériences publiques faites à l’Hôtel Dieu, 89.
[952] Deleuze: Histoire du magnétisme animal, I, 138, 140. Hermes, maart 1826.

inwerking gericht zijn, des te sterker dringt die naar voren. Dan moet ik mij over de kracht en het vermogen ervan ten sterkste verwonderen.” Daarentegen kapittelde zij een andere keer zijn verstrooidheid, waardoor zij geschaad werd.[953] Dit verlangen valt te begrijpen wanneer wij bedenken, dat de somnambulen voor gedachteoverdracht ontvankelijk zijn. Kerners somnambule zei: “Terwijl u mij vandaag magnetiseerde, dacht u een keer aan een recept voor een andere zieke. Dat stoorde mij zeer.”[954] Bij een magnetiseur kwam er een heer, die op spottende toon verlangde, met de somnambule in *rapport* te worden gebracht. De magnetiseur had grote zin om hem af te wijzen, maar bedwong zich en verzocht de somnambule naar de ziekte van deze heer te kijken. De somnambule zag niets, en de patiënt, gesterkt in zijn ongeloof, ging weg. Toen er de dag daarna weer een zieke kwam, zei de somnambule: “Vandaag zal het anders zijn dan gisteren. Gisteren hebt u slechts met de mond de diagnose verlangd. Vandaag echter met het hart.”[955]

Bij aankomende magnetiseurs komt het regelmatig voor, dat zij zeer zwak inwerken, en het valt hun moeilijk hun patiënten in slaap te brengen. Maar het eerste resultaat brengt andere naderbij, en tenslotte wekken zij een directe slaap op, omdat zij nu in hun eigen kracht geloven. In het hypnotisme wordt dezelfde ervaring opgedaan. Ook hier is het zelfvertrouwen van de agent nodig. Forel zegt: "De geestdrift is zowel bij de gehypnotiseerde als bij de hypnotiseur een belangrijke factor. Want om anderen goed te overtuigen, moet men zelf het allermeest overtuigd zijn."[956]

---

[953] Archiv, II, 1, 65, 61.
[954] Kerner: Geschichte zweier Somnambulen, 23.
[955] Annales du magnétisme animal, II, 28.
[956] Forel: Der Hypnotismus, 37.

Zo opvallend is de invloed van de psychische factoren bij het magnetiseren, dat reeds menigeen de natuurkundige[957] kant van de kwestie uit het oog verloor, en de theorie van de psychische kracht opstelde. Een zuiver psychische kracht bestaat echter niet. Iedere werkzaamheid binnen de stoffelijke[958] wereld heeft een natuurkundige basis nodig. De psychische kracht is een psychomagnetische.

Reichenbach heeft bewezen, dat het in de gehele natuur verbreide od een natuurkundig agens is, en[959] de innerlijkste substantie vormt van de desbetreffende anorganische drager. Reeds in het plantenrijk is het gemodificeerd, maar in de mens gehumaniseerd, en daarom voor de patiënt assimileerbaar en fysiologisch geneeskrachtig. Wanneer de monistische zielsleer een waarheid is, wanneer lichaam en ziel een eenheid vormen, moet het menselijke od ook psychisch gemodificeerd zijn en, al naar gelang van de drager ervan, individuele eigenschappen aannemen. Meer dan met handen, magnetiseert men met de wil, met de instelling. Het magnetiseren is weliswaar een natuurkundig, maar ook een fysiologisch en psychisch proces. Daarom gaat de kwalitatieve verscheidenheid van het menselijk magnetisme zo ver, dat een en dezelfde kracht zelfs het tegengestelde kan bewerken, zowel om te genezen als om te beschadigen. Het onderscheid tussen zwarte en witte magie is niet een onderscheid naar kracht, maar naar psychische factor. Zowel de magnetopaat als de tovenaar zijn magnetiseurs. Een magnetiseur behandelde een zeer kommerlijke plant iedere dag,

---

957 *["physikalische"; ook: 'fysieke'. Aangezien de auteur in de zin hierna echter de begrippen "materiellen Welt" koppelt aan "physikalischen Grundlage", lijkt hier 'natuurkundige' bedoeld te zijn. vert.]*.

958 *["materiellen". vert.]*.

959 *["aber". Dit woord moet in de context regelmatig niet worden gelezen als 'doch'. Ook hier lijkt niet een tegenstelling bedoeld te zijn. vert.]*.

's morgens en 's avonds, en hij werd in de loop van de maand bijzonder mooi en opvallend sterk. Een andere plant van hetzelfde geslacht, die een buitengewone vegetatie had, magnetiseerde hij onder dezelfde voorwaarden en even lang, maar met een tegengestelde instelling. Hij verloor langzamerhand zijn bladeren en raakte geheel uitgeput.[960] "Alles is een en dezelfde kracht", zegt Paracelsus, "vervloeken en gezond maken."[961] Ook wanneer materiële stoffen magnetisch worden geïmpregneerd, zien wij dat de psyche van de agent er in ondergebracht is. Zo zien we bij de hondsdolheid, dat de woedende het karakter van de hond overneemt en om zich heen bijt. Een dergelijke werking van de beet op het menselijke organisme kan zeker niet chemisch, en alleen odisch worden verklaard, en het is ten zeerste merkwaardig dat dit gif, op een mens overgedragen, diens psychische natuur zozeer verandert, dat hij in feite tot een hond wordt. De magische werking echter geschiedt van het innerlijk op het innerlijk. Dat dergelijke personen niet aan een autosuggestie onderhevig zijn en in de verwachting van de woede woedend worden, maar veeleer door de beet odisch aangestoken worden, blijkt uit het feit dat zij bij het naderen van de aanval zelf de intredende verandering voelen, en hun familieleden smeken hen vast te binden en zich te verwijderen. Cabanis vertelt, dat in een bepaalde provincie tegen de zestig personen door uiteenlopende dieren, koeien, honden en zwijnen waren gebeten, die van hun kant door een woedende wolf waren aangevallen. In de heftigheid van hun aanvallen bootsten velen der gebeten personen de stemmen en houdingen na van de dieren waardoor zij gebeten waren, en verrieden ook in ander opzicht de neigingen van die dieren.[962] Misschien verklaart dit ook diverse gevallen van bezetenheid, die niet noodzakelijk een werkelijke inbezitneming door een vreemd lichaam betekent, maar door

---

[960] Le Révélateur, 297.
[961] Paracelsus: II, 244, (Hufer).
[962] Gerber: Das Nachtgebied der Natur, 415.

psychische invloed kan geschieden, ongeacht of die odisch is of slechts suggestief. De bezeten Karoline Nadelbauer ademde giftige dampen[963] uit en gaf giftig speeksel af.[964]

Hoe meer de psychische factor overweegt, des te meer de zichtbare magnetische manipulatie als ontbeerlijk terugtreedt. In de Bijbel wordt meestal slechts de hand opgelegd, die geneeskrachtig blijkt te zijn. Er zijn inderdaad magnetiseurs die slechts in het lichamelijke agens geloven, op goed geluk met hun handen strijkingen maken, en niettemin vaak werkingen bereiken. Maar juist de besten hebben van oudsher de betekenis van de psychische factor benadrukt.

Wat voor het magnetiseren geldt, geldt ook voor de magie in het algemeen. De occultisten van de middeleeuwen kenden aan de psychische factor een grotere betekenis toe dan aan de uiteenlopende magische ceremoniën. Reeds Pythagoras verlangt van de magische agent de *fiducia sui*[965], de vaste wil om de werking te verkrijgen, en het geloof dat die optreedt.[966] Men zou de juistheid van dit beginsel vanuit alle religies kunnen bewijzen, en ook welk waarheidsgehalte hun toekomt. Agrippa zegt: “De suggestie vereist gelovigheid[967], zoals de religie geloof. En een standvastige gelovigheid vermag zo veel, dat die zelfs bij verkeerde meningen en handelwijzen wonderen

---

963 *[Theoretisch niet onmogelijk, aangezien het in de geneeskunde bekend is, dat 1% van de personen die onder hoge stress staan, maar ook zieken, een chemische stof (aceton) kunnen uitademen (ketoacidosis). Het is mij niet bekend in welke zin bij Karoline Nadelbauer over gif werd gesproken; hoe de giftigheid van haar speeksel bekend kon zijn; en welke uitwerking adem en speeksel hadden. vert.]*

964 Perty: Die mystischen Erscheinungen, II, 343.

965 *[‘vertrouwen in zichzelf’. vert.]*.

966 Hieracles in aureum carmen.

967 “Gläubigkeit”. *[Betekent ook: ‘godsvrucht’. In dit verband geldt ook: ‘rotsvast vertrouwen’. vert.]*.

bewerkstelligt. Want iedereen verheft ook bij een verkeerde religie, wanneer hij maar onwankelbaar in de waarheid ervan gelooft, juist vanwege de gelovigheid zijn geest in zoverre, dat hij zich gelijkstelt aan de geesten die de leiders en vorsten van deze religie zijn, en dingen bewerkstelligt die door het verstand en de natuur niet worden begrepen. Een wankelen in de gelovigheid, en wantrouwen, ontkrachten ieder werk, niet alleen bij de bijgelovigheid, maar ook bij de ware religie, en maakt het gewenste resultaat zelfs bij de sterkste experimenten onzeker."[968]

En daarom bewijzen wonderen niet het dogmatische gedeelte van de betreffende religie, maar slechts de hoge betekenis van haar psychische invloed. De geschiedenis van de eerste jezuïeten - het zou zeer onjuist zijn om ze te verwarren met de huidige ongelovige intriganten - biedt zeer goed gedocumenteerde wonderen, die verklaard kunnen worden uit het gloeiende verlangen en zelfvertrouwen dat deze mannen bezielde. Maar deze wonderen hielden op naar de mate waarin deze Orde slechts meer wereldse interesses najoeg. Het is alleen maar een slechte uitvlucht wanneer men zegt, dat de tijd van de wonderen voorbij is. Voor de bonzen van alle religies geldt, dat het ophouden van wonderen slechts het onder henzelf ingesloten ongeloof bewijst, en dat hun de religie slechts tot meer uiterlijkheid en machtsmiddel is geworden.

In tijden van religieuze onverschilligheid en geloofsontleding worden magische verschijnselen steeds zeldzamer, omdat de psychische factor afgezwakt is. Berichten over wonderbaarlijke genezingen komen massaal voor in de Bijbel en in de eerste eeuwen van het christendom. Dat ze tegenwoordig zo zeldzaam zijn en, wanneer ze al voorkomen, niet van priesters maar van leken uitgaan, bewijst, dat het geloof zelfs meer dan bij het volk, bij de vertegenwoordigers van de Kerk verdwenen is. De

[968] Agrippa: De occulta philosophia, III, H. 3.

Kerk is, net als onze hele maatschappij, materialistisch verknald. Ze denkt veel meer aan de vele miljoenen die de Pieterspenning, pelgrimstochten en pauselijke jubilea naar Rome laten stromen, aan politieke hetzes, het najagen van nalatenschappen, en het decreteren van krankzinnige dogma's, dan aan de navolging van Christus. Een dergelijke Kerk heeft van nature geen wonderdoeners meer die magisch zouden kunnen werken.

Slechts een magische wederopleving van de volksmetafysica in de een of andere nieuwe vorm zou ons de wonderen van de tijd der apostelen weer terugbrengen. Alleen in dergelijke tijden zijn autosuggesties van de agent van een dusdanige energie, dat daaruit magische werkingen kunnen ontstaan. In tijden daarentegen waarin de metafysische behoefte zozeer is afgenomen als tegenwoordig, waarin een zuiver materialisme de wereldvisie van de ontwikkelden is, en Büchners[969] *Kraft und Stoff* het evangelie van de arbeidersmassa's is geworden - in dergelijke tijden hoeven we niet op wonderen te hopen. Dan doet zich voor, wat ook in onze dagen geschiedt, dat de mensen van een dergelijke periode, omdat het henzelf aan de psychische factor ontbreekt, de vroegere eeuwen op zichzelf betrekken[970] en alle berichten van deze aard verwerpen. Men noemt dat Verlichting en beweert, dat wij te geleerd zijn geworden om nog aan wonderen te kunnen geloven. Feitelijk echter zijn wij slechts te sceptisch geworden om dergelijk wonderen nog te kunnen bewerkstelligen.

---

969 *[Friedrich Karl Christian Ludwig Büchner, zeer veelzijdig wetenschapper, 1824-1899. Materialist. Verdedigde de stelling van het behoud van materie en energie. Daarbij zag hij de ziel als een uiting van krachten in een organisme. Oprichter van de Deutsche Freidenkerbund.* vert.*]*.

970 *["nach sich beurteilen".* vert.*]*.

Wanneer Christus en de apostelen terug zouden komen en genezingen bij ons zouden verrichten, zouden zij door de van hun inkomsten beroofde artsen als kwakzalvers worden aangeklaagd, maar door de juristen - die zich uiterst gehoorzaam aan de artsen ter beschikking stellen - naar geld en vrijheid gestraft worden. En toch zou men uitgerekend uit de geschiedenis der geneeskunde de betekenis van de psychische factor op zijn minst indirect kunnen bewijzen, doordat de geneeskunde namelijk des te meer op dwaalwegen terechtkwam naarmate zij die factor meer ontkende.

Een geneeskunde namelijk, die noch van een psyche bij de agent, noch bij de patiënt iets afweet, en in het menselijk organisme slechts een chemisch vraagstuk ziet, moet erin vervallen dat zij alle heil slechts van chemische substanties, van medicamenten verwacht, die aan het zieke lichaam toegevoegd worden. Daarmee is zij niet langer een kunst, en wordt zij wetenschap, die de anatomie en de fysiologie als hulpwetenschappen naar zich toetrekt. Maar de samenhangende band die de delen van het menselijke lichaam omvat, ontbreekt het aan deze beschouwing, en doordat de studie steeds gedetailleerder wordt, zal men tenslotte - wij zijn reeds zover gekomen - specialisten voor ogen, oren, maag, et cetera, hebben, als zou het menselijke organisme zuiver een mozaïekwerk zijn. Maar deze receptenschrijvers, die de delen slechts geïsoleerd behandelen en ze bovendien slechts van buiten benaderen, zullen langzamerhand - beleerd door hun mislukkingen - de ontoereikendheid van hun schijnwetenschap erkennen. Steeds meer stoffen uit de minerale en plantenwereld zullen worden aangevoerd, en er zal een blijvende modewisseling optreden in de medicamenteuze behandeling, tot uiteindelijk dit vergeefse streven plaatsmaakt voor het medisch nihilisme.[971] De enen zullen zich dan tot het profylactische

[971] *[Vergelijk: "Wij beschikken nu over een dusdanig groot aantal medicijnen, dat het een arts meer kopzorgen geeft om daaruit te kiezen*

procedé van de hygiëne beperken, de anderen leentjebuur spelen bij de volkse geneeskunde, bijvoorbeeld waterbehandeling, massage, et cetera. Diegenen echter die de tot nu toe gevolgde weg niet willen verlaten, zullen - wanneer het vertrouwen in het medicament ook bij hen zal zijn verdwenen - proberen om door dieper inzicht in de bouw en de functies van het menselijke organisme het doel te bereiken. Dan zal de sectie haar bloeitijd vieren en zal men lijken ondervragen over het raadsel van het leven. Esquiros, de arts van de waanzinnigen, beroemde zich erop dat hij op drieduizend waanzinnigen sectie had gepleegd. Dat bewijst echter klaarblijkelijk, dat hij deze drieduizend patiënten niet heeft genezen, en dat dus ook uit deze methode niets te leren valt.

Van de sectie naar de vivisectie is het slechts één stap. Daarvoor haalt men het dierenrijk erbij, en des te meer onderzoekers zullen deze richting inslaan, naarmate hier moeiteloos vruchten te plukken zijn. Er is slechts een vruchtbare fantasie nodig om steeds nieuwe kwalen te verzinnen waaraan men de dieren blootstelt, en een geduldige microscopie, maar het ongemakkelijke denken wordt hier in het geheel niet vereist. Het publiek, bij wie deze gebeurtenissen gaandeweg bekend worden, is weliswaar ontsteld, maar men weet het wijs te maken dat het voor het heil van de mensheid geschiedt. Zelfs de parlementen laten zich met het woord ‘wetenschap’ afwimpelen en willigen grote sommen in voor de bouw van de folterkamers der wetenschap. Dat de vivisectie, zelfs wanneer ze de beloofde maar nooit geboden voordelen zou brengen, nog steeds een morele laaghartigheid zou zijn, daaraan denkt men in het geheel

---

wat het beste is, dan om ze te vinden. Want het is niet de overdaad aan remedies die een ziekte tot staan brengt, maar de goede uitwerking, methodiek, volgorde en keuze van tijd en plaats die succes verzekeren.” Michael Maier, Themis Aurea, H. V., 1628. vert.*].*

niet. De wetenschap staat reeds boven de moraal, en het doel heiligt het middel.[972]

Tot slot moeten we ook nog de proefnemingen op levende mensen noemen, die in ziekenhuizen werden uitgevoerd.[973] In het geschrift van Knoche wordt bijvoorbeeld vermeld: "Zo

---

[972] *[“Niemand die tegen vivisectie is, zou zich kunnen indenken dat hij steun zou kunnen vinden bij de grootste fysioloog van de 19e eeuw, maar in een lofrede op Rudolphi sprak Johannes Müller deze woorden: ‘Rudolphi was van mening, dat fysiologische experimenten geen verband houden met anatomische nauwkeurigheid. Geen wonder dat deze bewonderenswaardige man, die bij iedere gelegenheid zijn afkeer van de vivisectie tot uitdrukking had gebracht, een vijandige houding innam jegens alle hypothesen en conclusies die ontoereikend gebaseerd waren op fysiologische experimenten. (...) We hadden zijn terechte verontwaardiging vast wel gedeeld, als we gezien hadden hoe veel fysiologen er alles aan deden om de fysiologie te beperken tot een experimentele wetenschap door ontelbare aantallen dieren levend te ontleden en te pijnigen. Zij ondernamen dit zonder een vastomlijnd plan, en de resultaten waren dikwijls onbeduidend.’” Victor Robinson, ‘Pathfinders in medicine’, 1912. Zie mijn vertaling op www.archive.org. De vivisectie werd reeds door Celsus veroordeeld. Francis Bacon: “(...) the inhumanity of anatomia vivorum was by Celsus justly reproved (...)” (‘de onmenselijkheid van de anatomia vivorum werd door Celsus terecht bekritiseerd’). Bacon, ‘On the Proficience and Advancement of Learning, Divine and Human’. Zie ook Aulus Cornelius Celsus, 25? v.Chr. - 50? n.Chr., ‘De Re Medica’, i. I. De anatomia vivorum was de vivisectie op levende dieren; volgens mij een van de grootste aberraties en zwarte bladzijden in de ontwikkeling van de medische wetenschap. vert.]*.

[973] Horbach: Menschen als Versuchstiere. *[“Galenus moet groen van jaloezie zijn geweest toen hij bij Celsus las, dat de Alexandrijnse wetenschappers in de dagen van Ptolemaeus niet alleen beschikten over alle lichamen die zij nodig hadden, maar ook criminelen kregen ‘om levend ontleed te worden, en - terwijl dezen nog ademden - die delen te overdenken welke de natuur voordien verborgen had.’” Victor Robinson, ‘Pathfinders in medicine’, 1912. vert.]*.

martelde onlangs een arts in New York het zestienjarige geroofde meisje Alice Ducthors naakt en gekneveld onder de luchtpomp langzaam dood. De 'wetenschappelijke proefnemingen' van dit monster in mensengestalte, dat zich dr. Emérole noemt, duurden zestien dagen en kwamen door het trouwe hondje van het jonge meisje aan het daglicht. De misdadiger werd tot levenslange gevangenisstraf en schadevergoeding van vijftigduizend dollar aan de ouders veroordeeld."[974]

In Europa, Duitsland niet uitgezonderd, geschieden soortgelijke dingen ongestraft. Een van de door dr. Koch aangevoerde vivisectoren heeft het in de morele verdorvenheid zover gebracht, dat hij in een voor collega's gehouden voordracht cynisch meedeelde, dat de proefnemingen met het inspuiten van het zwarte pokkengif[975] bij kalveren hem uiteindelijk te duur uitviel. Daarom had hij ze met toestemming van de chef-arts voortgezet bij veertien kinderen van een vondelingenhuis, die hij dag na dag het gif inspoot!![976]

Aangezien dergelijke dingen in Europa ongestraft geschieden, en de overheid noch het inzicht, noch de moed heeft om er tegen op te treden, rest het publiek slechts zichzelf zo goed als mogelijk te beschermen, en ook de vivisectoren maatschappelijk als datgene te behandelen wat zij zijn, en waarvoor de lezer de passende uitdrukking gemakkelijk zelf vindt, wanneer hij de betreffende geschriften leest.[977] Het publiek heeft over het algemeen noch enig idee van de gruwelen, noch van de omvang der vivisectie. De Allgemeine

---

974 Richard Knoche: Die wissenschaftliche Tierfolter.

975 *["das schwarze Blatterngift". Het betreft de variola haemorrhogica. vert.]*

976 Dr. med. Koch: Aerztliche Versuche an lebenden Menschen.

977 Zöllner: Ueber den wissenschaftlichen Misbrauch der Vivisektion.

Zeitung[978] van München bericht, dat professor Poore in Engeland onlangs zelf openbaar maakte, dat hij op 3960 levende dieren experimenten had uitgevoerd. In Engeland zijn aan de vivisectie echter wettelijke beperkingen opgelegd; in Duitsland niet. De Dierenbescherming in Dresden poogt al jaren vergeefs aan dit moorddadige gedoe een einde te maken, maar haar petitie aan de Rijksdag is naar de prullenbak verhuisd!

Hetgeen de vivisectoren zoeken, en nog veel meer, kunnen zij bij het somnambulisme vinden, waarvan zij echter niets afweten. De röntgenstralen hebben nu zelfs het natuurkundige bewijs gebracht, dat het somnambule helderzien, gericht op het eigen of andermans organisme, mogelijk is. Dat daarentegen de weg die door de vivisectoren is ingeslagen, in het geheel niet tot het doel voert, hebben reeds talrijke artsen ingezien. Zo heeft Hurtl de vivisectie als waardeloos bestempeld en zich voor het wettelijke verbod daarvan uitgesproken. Hij noemt de vivisectoren "martelknechten".[979] In tegenstelling tot hem, verklaarde professor Virchow enige jaren geleden, dat de geneeskunde de vivisectie ter oplossing van het vraagstuk mens niet kan ontberen. Deze uitspraak moet als een kolossale aanmatiging worden verworpen. De oplossing van het menselijk vraagstuk is opgave der filosofie, maar niet van de klisteerspuitologie.

De nieuwste geschiedenis van de geneeskunde laat dus zien, dat wie op verkeerde wegen wandelt, des te meer kan verdwalen naarmate hij voortschrijdt. Wanneer er een ziel is die het organiserende beginsel van het lichaam is, is er maar één juiste geneesmethode, de psychische. Nu is het zielsbegrip in de moderne geneeskunde geheel teloorgegaan, en zo weet men ook van de psychische factor bij de geneeskundige agent zo weinig, dat men de voor deze benodigde eigenschappen niet aan de

---

[978] Beilage zur Allgemeinen Zeitung, 3, VI, 1893.
[979] Hyrtl: Lehrbuch der Anatomie, 20.

studenten der geneeskunde bijbrengt, maar veeleer onderdrukt. Het medelijden, de *conditio sine qua non* van de psychische agent, wordt bij de studenten systematisch uitgeroeid, door hen getuigen te maken van gruwelijke en urenlange dierkwellerijen, zoals in het college dat ik op grond van het bericht van een ooggetuige geschilderd heb.[980] Zijn ze eindelijk zo ver afgestompt, dat zij zich zelfs op dit gebrek aan medelijden beroemen en in de patiënt niet meer de levende mens zien, maar het interessante geval, dan ontvangen zij de doktershoed en worden op het publiek losgelaten.

Men kan eigenlijk wel zeggen, dat de geneeskunde naar de mate waarin zij wetenschap is geworden, heeft opgehouden geneeskunde te zijn. Bij het publiek grijpt dit inzicht steeds meer om zich heen. Het wendt zich af van de geneeskunde op een wijze die op een massavlucht lijkt. En de zogenaamde prutsers hebben meer toeloop dan ooit.

De geschiedenis leert, dat de psychische geneeskunde vaak met een religieus herstel, al is het maar via het oprichten van ketterse sekten, verbonden is. Maar deze soort herleving ligt niet in onze hand. Daarentegen kan men de kracht van het geloof, ook als die bij de agent niet kan worden versterkt, bij de patiënt doen toenemen, en dat geschiedt via de hypnotische externe suggestie. De geneeskunde is deze weg ingeslagen, meer ingevolge toevallige observaties, dan in het heldere bewustzijn welke stelling het hypnotisme in de transcendentale psychologie inneemt. Het is echter onvermijdelijk dat de ervaringen van de hypnotiseurs met henzelf, hen ook de kracht van de geloof bij de agent weer kan laten ontdekken. In ieder geval is door het hypnotisme de psychische factor op zijn minst in een van zijn rechten weer ingezet, nu erkend is dat deze, wanneer aanwezig bij de patiënt, de magische werking mogelijk maakt, zoals wij in het hiernavolgende zullen zien.

---

[980] Die übersinnliche Welt.

2. De patiënt.

Wonderen doen zich slechts daar voor, waar een gelovige menigte voorhanden is. Met deze frase meent men zich van de occulte verschijnselen te kunnen ontdoen. De frase is juist of fout, al naar gelang ze begrepen wordt. Hoe ze echter moet worden begrepen om juist te zijn, moet hier onderzocht worden.

Nemen wij de frase als ervaringsfeit aan, dan kan ze nog steeds een dubbele betekenis hebben. De gelovigheid van de menigte zou een schijn van de wonderen en de vorming van legenden kunnen veroorzaken, of ze zou een meewerkende factor kunnen zijn van wonderen die werkelijk hebben plaatsgevonden. Het is overbodig op te merken, dat ik slechts over ‘wonderen’ spreek omdat het een gemakkelijke uitdrukking is, zonder er iets anders onder te verstaan dan een gang van zaken van onbekende oorzakelijkheid.

Laten we bijvoorbeeld de wonderen van Christus beschouwen. Voor Strauß en Renan veronderstellen wonderen steeds een publiek dat naar wonderen hunkert, maar de objectiviteit van het proces wordt door hen bestreden. De occultisten daarentegen geven de samenhang van geloof en wonder toe, maar slechts in die zin, dat magische inwerkingen door het geloof van de patiënt bevorderd, en door zijn ongeloof verlamd worden. Zij beweren dus, dat zowel bij de agent alsook bij de patiënt, ja, zelfs bij de toeschouwers, de psychische factor een rol speelt.

In deze zin is ook in de Bijbel de psychische factor benadrukt. Enerzijds zegt Christus dat het geloof bergen kan verzetten; anderzijds echter heeft hij zelf de ervaring opgedaan dat onder ongelovigen zijn macht verlamd was. Bij Marcus staat namelijk: “En hij kon zelf geen wonderen doen, behalve dan dat

hij bij weinig zieken de handen oplegde en hen genas."[981] Het is duidelijk, dat de evangelist in de zin van het occultisme moet worden begrepen. Christus zelf legde de kwestie zo uit: "En Hij verwonderde zich over hun ongeloof"[982], dat wil zeggen, dat hij zich verwonderde over zijn gebrek aan kracht, en schreef dat aan hun ongeloof toe. In dezelfde zin staat bij Mattheüs: "En hij bewerkte daar niet vele wonderen, wegens hun ongeloof."[983] Zo luidt de plek in de Vulgata, en Luther heeft de betekenis ervan klaarblijkelijk niet begrepen, wanneer hij vertaalt: "En hij deed daar niet vele tekenen, vanwege hun ongeloof."[984] In de Vulgata verlamt het ongeloof van de patiënten en toeschouwers de kracht van de agent. Bij Luther echter laat Christus reeds de poging tot wonderen achterwege, die bij een zo ongelovige massa toch niet erkend zouden worden. Dit is een groot verschil, en de occultist zal deze plek in de zin van de Vulgata uitleggen.

De Bijbel is, zowel in het Oude als het Nieuwe Testament slechts vanuit het standpunt van het occultisme begrijpelijk, en wanneer lieden als Strausz en Renan ontegenzeggelijk zeer veel geleerdheid bij hun bijbelonderzoeken aangewend hebben, moet toch gezegd worden, dat zij een mystiek boek met de bril van de Verlichting hebben gelezen en daarom niet begrepen hebben.

Onze natuuronderzoekers weten, dat een natuurkracht latent kan blijven wanneer voor haar werking de voorwaarden ontbreken. Een zaadkorrel die in een sarcofaag is gelegd, ontkiemt niet. Na drieduizend jaar eruit genomen en in de aarde gelegd, ontkiemt hij, omdat alleen de aarde de juiste ontvanger is. Een geniaal denkbeeld, uitgesproken bij Hottentotten, die er in alle landen

---

[981] Bijbel, Marcus, 6:5.
[982] Bijbel, Marcus, 6:6.
[983] Bijbel: Mattheüs, 13:58.
[984] *[Vergelijk de Statenvertaling: "En Hij heeft aldaar niet vele krachten gedaan, vanwege hun ongeloof." vert.]*.

zijn, ontkiemt niet in de hersenen. Zijn de hersenen echter daartoe georganiseerd, dan wordt het erkend. Hetzelfde geldt voor de magische krachten, die verlamd worden wanneer een tegenstrevende ontvanger voorhanden is. Bij ieder proces in de natuur komt het erop aan, wat of wie inwerkt, en op wat of wie ingewerkt wordt. Opdat het proces plaatsvindt, moeten de passende voorwaarden aan beide zijden voorhanden zijn. Dat geldt voor alle magie, omdat ook die een natuurwetenschap is, en geldt ook voor de psychische factor. De agent moet het onverwoestbare geloof in zijn kracht bezitten, en de patiënt het capitulerende vertrouwen en de levendige overtuiging dat op hem kan worden ingewerkt.

Ook daarvan kunnen de bewijzen reeds bij het magnetiseren worden gevonden. Ze gelden voor de magie, omdat die door het magnetisme tot stand komt, en deze wordt door psychische factoren gekleurd. Er valt niet aan te twijfelen, dat het dierlijke magnetisme - aangezien dat zijn natuurkundige en fysiologische kant heeft - dikwijls ook zonder de psychische factor kan werken, en zonder (of misschien: in tegen) het geloof van de agent, en zonder het vertrouwen van de patiënt. Maar waar beide voorhanden zijn, neemt ook de uitwerking toe.

Du Potet en vele andere magnetiseurs hebben ook op zieken ingewerkt die niet geloofden.[985] Hij noemt het een grote vergissing, dat het geloof van de zieke onontbeerlijk is[986], en evenzo hebben Puységur en Deleuze reeds gezegd, dat men ook op ongelovigen kan inwerken.[987] Positieve weerstand is wel moeilijk te overwinnen, maar passiviteit, zelfs zonder geloof, heft de werking niet op.[988] Daarom kunnen slapenden zeer goed gemagnetiseerd worden. Hetzelfde geldt voor het hypnotisme.

---

[985] Du Potet: Magie dévoilée, 43.
[986] Ibid.: Thérapeutique magnétique, 35.
[987] Puységur: Mémoires, 256. Deleuze: Instruction pratique, 18.
[988] Du Potet: Manuel de l’étudiant magnétiseur, 11.

Het ongeloof van de patiënt beschermt hem niet onder alle omstandigheden tegen suggesties, maar maakt ze moeilijker. En vaak is zijn autosuggestie sterker dan de suggestie.[989] Slapenden kunnen echter door suggestie onder hypnose worden gebracht.[990]

Versterkt wordt de werking echter ontegenzeggelijk door de psychische factor van de patiënt, door zijn vertrouwen vol overgave. En de hoogste werking wordt bereikt waar het geloof van de agent die van de patiënt tegemoetkomt. Het geloof aan de genezing is reeds de eerste stap tot genezing, en iedere magnetiseur en hypnotiseur zal bevestigen, wat zijn eigen ervaringen hem geleerd hebben, namelijk dat het bijbelse woord 'je geloof heeft je geholpen'[991] een waarheid bevat. De mening dat het geloof van de zieke geheel onontbeerlijk is, zou neerkomen op een loochening van de natuurkundige factor, van het magnetische agens. De mening daarentegen dat het geloof de werking niet eens zou kunnen doen toenemen, zou neerkomen op het loochenen van de psychische factor, en zou het magnetisme tot een zuiver natuurkundige kracht degraderen. Beide opvattingen zijn dus eenzijdig, omdat het om een psychomagnetische kracht gaat. Deleuze zegt, dat het ongeloof van de zieke de werking weliswaar niet hindert, maar dat het geloof die begunstigt en doet toenemen.[992]

In de Bijbel is dan ook voortdurend sprake van de macht van het geloof bij zowel de agent als de patiënt.[993]

---

[989] Ochorowicz: De la suggestion, 360. Forel: Der Hypnotismus, 35. Moll: Der Hypnotismus, 26.

[990] Moll: Der Hypnotismus, 36.

[991] *[Bijbel: Mattheüs, 9:22; Marcus, 5:34: "uw geloof heeft u behouden" Statenvertaling. vert.]*

[992] Deleuze: Histoire critique, I, 144.

[993] Bijbel: Mattheüs: 8:13, 9:2, 9:22, 9:28, 13:36, 15:28, 17:19. Marcus: 5:36, 9:23, 10:1, 16:17.

Net als bij de agent, komt het er ook bij de patiënt in het geheel niet op aan of het geloof gefundeerd is, en alleen of het voorhanden is. Paracelsus schreef reeds de door verstorven heiligen volbrachte wonderen toe aan de menselijke inbeelding. Niet alsof de wonderen slechts ingebeeld zouden zijn, maar in die zin, dat ze door de inbeelding bewerkstelligd worden. Pomponatius zegt, dat het geloof en de verbeelding vooral dan wonderen bewerkstelligen, wanneer ze zowel bij de agent als bij de patiënt voorhanden zijn. Ook de genezingen door relikwieën zouden het werk van de verbeelding zijn; vandaar dat het resultaat ook dan intreedt wanneer er een verwisseling met een ander voorwerp plaatsvindt, dat echter door de patiënt voor een echte relikwie wordt gehouden.[994] Psychologisch interessant is een door Wierus bericht geval. De daimoon van een bezetene werd na lang, vergeefs proberen eindelijk door een deeltje van het kruis van Christus uitgedreven. Hij sprak daarbij, dat hij weliswaar heel goed wist dat dit stuk hout slechts uit een galg was gesneden, maar het vaste geloof van de exorcist en de aanwezigen dwong hem niettemin om te wijken.[995]

Het geloof van de patiënt is een autosuggestie en moet noodzakelijkerwijze - de magnetische handeling of de externe suggestie aanvullend - de werking versterken. Professor Forel zegt: “Het staat niet ter discussie, dat de beste hypnotiseur diegene is, die het beste de personen die hij wil hypnotiseren, kan overtuigen van zijn vermogen daartoe, en die hen voor de kwestie meer of minder enthousiast weet te maken. Het enthousiasme is daarom zowel bij het hypnotiseren als bij de hypnotiseur een belangrijke factor, want om anderen goed te overtuigen, moet men zelf het meest overtuigd zijn, of dramatisch talent bezitten. Wat echter bij beide delen, zowel bij het actieve als bij het passieve, het meest enthousiast maakt, is

---

994 Pomponatius: De incantationibus, 54, 232.
995 Perty: Die mystischen Erscheinungen, I, 360.

het daadwerkelijke resultaat, de waarheid van het feit. Op deze psychologische voortgang berusten de zo veel besproken en zo weinig begrepen hypnotische epidemieën, de massasuggesties en de ‘aanstekelijkheid’ van het hypnotisme. Alles wat ons ‘enthousiast’ maakt, verwerft macht over onze hersenactiviteit, overwint gemakkelijk alle tegenvoorstellingen en suggereert ons gemakkelijk, door het aandrijven van overeenkomende plastische fantasiebeelden.”[996]

Bij dergelijke epidemieën blijken de toegenomen verschijnselen. Dat bleek ten tijde van Mesmer in de *chambres de crises*[997], en blijkt tegenwoordig op de slaapzalen van professor Wetterstrand. Omdat het volstrekt onbelangrijk is uit welke bron de suggestie komt, dus of ze door een hypnotiseur wordt uitgesproken, of door de aanblik van een voorwerp wordt geprikkeld, kan de psychische beïnvloeding ook aan lokaliteiten zijn gebonden, aan bedevaartsoorden, waar zich bijvoorbeeld een wonderdoenende madonna bevindt of een geneeskrachtige bron, zoals die van Lourdes. Wanneer de roep van dergelijke oorden gevestigd is, is op voorhand het grootste succes te verwachten. Gelovige patiënten zullen namelijk zeker meer vertrouwen hebben in een Maria, dan in de beroemdste magnetiseur. Daarom zijn de wonderen van Lourdes slechts wonderen van de suggestie.

Een werkelijk verlichte arts die bij zijn patiënten het geloof in Lourdes aantreft, zal zich hoeden dat aan te tasten. Hij zal het zelfs bevorderen.[998] Het moet hem meer te doen zijn om de gezondheid van de patiënt, dan om zijn roep als geleerde. Waardoor de zieke gezond wordt, kan de arts geheel om het

---

[996] Forel, 37.

[997] *[Chambres des crisis. Vertrekken waar mensen werden opgevangen die na een sessie aan het bacquet konden bijkomen van een emotionele uitbarsting.* vert.*]*.

[998] Révue de l’hypnotisme, IX, 210-217, 269, 275, 284, 311-315.

even zijn. Zou hij bij de zieke het vaste geloof aan een amulet of een fetisj aantreffen, zal hij tot zichzelf zeggen, dat ook een dergelijke autosuggestie een hevel voor de gezondheid kan worden.

Waar een dergelijk geloof bij de patiënt ontbreekt, zou dat zelfs door externe suggestie geschapen kunnen worden. De arts moet dan wel individualiseren en met psychologisch begrip beoordelen welke externe suggestie bij de gegeven patiënt uitzicht heeft om geaccepteerd te worden. Aan een professor zal hij niet de Zwarte Mirl van Altötting[999] aanbevelen, maar bij een boerin zal hij het geloof erin laten staan, en de twijfelaar bevestigen. Dat is zwendel, zal menigeen zeggen. Zeker, maar een die voor de patiënt nuttig is, en het zou goed zijn wanneer in de geneeskunde geen andere te vinden was. In de Salpetriere[1000] in Parijs lag een zieke die sinds zeven jaar aan een met contractuur verbonden verlamming leed. De artsen gaven haar bij wijze van proef gedurende langere tijd de suggestie, dat zij bij gelegenheid van een aanstaande viering ter ere van de jonkvrouwe Maria zou worden genezen. Ze maakte de bedegang mee en werd inderdaad plotseling genezen. Er bleef alleen nog een zwakte over, die zich uit het lange gebrek aan beweging liet verklaren.[1001]

Een echte clinicus zou daarin een proef zien die de wetenschap onwaardig is. Zijn ijdelheid als geleerde zou hem niet toestaan dat hij zich zou blootstellen aan de verdenking van het geloof in Maria. Hij zou alleen de middelen aanwenden die de wetenschap waardig zijn, en niets bereiken.

---

999 *[Bedoeld is de Zwarte Madonna van het bedevaartsoord Altötting. Vroeger de Zwarte Maria genaamd. Mirl = Maria. vert.]*.

1000 *[Lees: ‘Hôpital de la Salpêtrière’. Beroemd psychiatrisch ziekenhuis. vert.]*.

1001 Binet en Féré: Le magnétisme animal, 266.

Er zijn historische voorbeelden waarin massaverschijnselen van deze aard voorkwamen, en het resultaat - omdat een levende agent ontbrak - geheel door de psychische factor aan de zijde van de patiënt, bepaald werd. Daartoe behoren de vele jaren voortdurende verschijnselen aan het graf van abbé Paris, ongeveer honderdzestig jaar geleden, die ten gunste van de jansenistische sekte optraden. Deze verschijnselen, meestal wonderbare genezingen, zijn van een buitengewone aard, maar bevestigd door gerechtsdienaren, artsen, talrijke getuigen, en zelfs door de tegenstanders, de jezuïeten, die zich hier alleen maar uit konden redden door ze aan de duivel toe te schrijven. Daarbij gebeurde het soms, dat wanneer het geloof van de patiënt begon te wankelen, het succes uitbleef. Een zieke had daar gedurende lange tijd zeer heilzame ‘secours’[1002] gekregen van de aanwezigen - dat waren deels maatregelen die aan dr. Eisenbart doen herinneren -, maar door de omgang met vrijdenkende vriendinnen begon zij te twijfelen, en nu verminderde de geneeskrachtige werking en hielden ze ten slotte op. Een andere, wier ogen op de beste weg naar genezing waren, boekte geen vooruitgang meer toen ze met een ongelovige huwde. Deze ‘secours’ waren vaak van een schrikwekkende en walgelijke aard. De zieken echter hadden het onwankelbare geloof dat ze hen zouden helpen. Zij riepen de toeschouwers, die vaak alleen al door de aanblik geschrokken waren, toe, geen kritiek te leveren op de verlangde hulp, en verweten ze hun gebrek aan vertrouwen. Wanneer echter de patiënt zelf, momenteel afgeschrikt, het vertrouwen verloor, kwam het voor, dat hij door het secours zwaar gewond raakte. Een zieke die degensteken toegebracht kreeg, die niet in het vlees vermochten binnen te dringen, verloor een ogenblik lang de moed en riep: “Jullie zullen me doden!” Zij had het nauwelijks uitgesproken, of een degen drong twee duimen diep

[1002] *[De convulsionnaires sloegen en staken op elkaar in, om de ondergeschiktheid van het lichaam te benadrukken. Velen werden hierom gearresteerd.* vert.*]*.

in haar vlees binnen.[1003] David Hume, de sceptische filosoof, die er echter een idee van had dat psychische krachten boven de organische zijn gesteld en deze beheersen, ziet zich niettemin genoopt om met betrekking tot deze voortgangen in Parijs te zeggen: “Nimmer is een groter aantal wonderen aan iemand toegeschreven geworden dan die, welke in Frankrijk op het graf van abbé Paris, de obscure jansenist, zouden hebben plaatsgevonden, met wiens heiligheid het volk zo lang bedrogen werd. De genezing van zieken, het herkrijgen van het gehoor bij doven en van het gezicht bij blinden, werden overal als uitwerkingen van het Heilig Graf verteld. Maar het is nog veel wonderbaarlijker, dat vele van deze wonderen direct ter plekke zijn vastgesteld en wel door rechters van onbetwistbare rechtsstatelijkheid, op het getuigenis van geloofwaardige personen van aanzien, in een verlicht tijdperk en op het schitterendste toneel van de huidige wereld. Dat is echter nog niet alles. Er werd een bericht over gedrukt [bedoeld is het boek van parlementsraad Carré de Montgéron], en de Jezuïeten waren niet in staat, het met zekerheid te weerleggen of het bedrog aan te tonen, ondanks het feit dat deze geleerde organisatie door de overheid werd gesteund en een verklaarde vijand van de opvattingen [van de jansenisten] was, ten gunste van wie de wonderen zouden zijn geschied.”[1004]

Hier hebben we dus massaverschijnselen van onbetwijfelbare historische feitelijkheid, waarover indertijd ontelbare geschriften zijn verschenen. Ikzelf heb er acht dikke kwartobanden van. Wie de grote macht van de psychische factor wil leren kennen, zou deze berichten moeten lezen. Een dergelijke beheersing van de organische krachten door psychische is echter slechts dan mogelijk, wanneer de psyche

---

[1003] Carré de Montgéron: La vérité des miracles etc., III, 769, 774, 800, 722.
[1004] Hume: Eine Untersuchung in Betreff des menslichen Verstandes, afdeling X, passage 2.

zelf het organiserende beginsel van het lichaam is. Hoever zijn macht in het beheersen van de organische krachten gaat, weten wij niet en we kunnen er geen grenzen over opstellen. Het is dezelfde filosoof Hume en de kardinaal Von Retz die een zeer extreem van genezing door autosuggestie vertellen, waarbij beiden niet in staat zijn het te bestrijden, en toch niet in staat om het te geloven. Op zijn vlucht naar Spanje kwam de kardinaal namelijk naar Saragossa, waar men hem in de kathedraal een man toonde, die zeven jaar als portier gediend had en bij alle bezoekers van de kerk goed bekend was. Hij had de hele tijd maar één been gehad, maar door het inwrijven van de stomp met heilige olie kreeg hij ook het andere terug. De kardinaal verzekert, hem met twee benen gezien te hebben. Het wonder werd door allen bevestigd en de gehele burgerij werd tot getuige van het feit aangeroepen.[1005]

Geheel en al ondenkbaar is de kwestie daarom niet, omdat wij in het dierenrijk de vervanging van verloren lichaamsdelen veelvuldig tegenkomen. Momenteel klinken dergelijke vertellingen echt ongelofelijk, omdat wij nog maar net begonnen zijn de betekenis van de psychische factor wederom in te zien. Grotere resultaten dan deze factor ons in het moderne hypnotisme biedt, kunnen echter niet optreden zolang ze niet eens verlangd worden.

De middeleeuwse occultisten hadden daarin betere inzichten. De jezuïet Athanasius Kircher zegt, dat de magische agent des te meer vrij spel heeft naarmate er geen tegenstrevende ontvanger - *subjectum non repugnans* - voorhanden is[1006], waarmee vanzelfsprekend gezegd is, dat de grootste werking dan optreedt, wanneer het vertrouwen van de patiënt tegemoetkomt aan het geloof van de agent. Giordano Bruno telt verscheidene soorten van de krachtinspanning van de ziel bij

---

[1005] Ibid.

[1006] Ennemoser: Der Magnetismus, 663.

elkaar op, om magisch te werken. Als vijfde noemt hij de kracht van het geloof, die zich met name dan toont, wanneer aan het actieve geloof een passief geloof tegemoetkomt. Dit zou ook het beginsel zijn van de werkzaamheid van de arts, en de artsen aan wie het meeste vertrouwen geschonken wordt, zouden ook de beste resultaten hebben.[1007] Hetgeen dus de moderne geneeskunde over de suggestie weet, wist men reeds in de middeleeuwen, en nog meer.

In de mate waarin onze materialistische geneeskunde haar krediet steeds meer zal verliezen, zal de psychische kuurmethode tot erkenning komen. Voorlopig verlangen de artsen de psychische verrichting slechts van de patiënt. Het vertrouwen dat zij niet genieten, verlangen zij niettemin als noodzaak. Zij weten, dat broodpillen vaak hetzelfde presteren als een medicament, als de patiënt er maar aan gelooft. Het voorbeeld van zoiets, betreft een boer voor wie de arts een recept opschreef, wat hij hem gaf met de woorden: “Neemt u dat!”. De boer slikte het papier in en werd gezond.

Dat het vertrouwen van de patiënt een grote heelfactor is, wisten de middeleeuwse artsen dus. Later vonden de magnetiseurs het in de ervaring bevestigd, en nu benadrukken de hypnotiseurs het. Bij hen blijkt de onontbeerlijkheid van deze factor het duidelijkst, want een externe suggestie werkt alleen wanneer ze geaccepteerd wordt; en alleen die wordt geaccepteerd waaraan men gelooft. Haar werking wordt versterkt door de gelijkgezinde autosuggestie van de patiënt, en een daarvan is het vertrouwen. Het wordt verlamd en opgeheven door een tegensuggestie, en een vorm daarvan is het wantrouwen. Dat is de clou van de hypnotische slaap, dat de patiënt erdoor in een toestand van psychische weerstandsloosheid, dus van grotere suggestibiliteit wordt gebracht, waarin hij onmachtig is om zich tegensuggesties te

[1007] Bruno: De multiplici contractione.

vormen. Is het vertrouwen echter bij voorbaat voorhanden, dan treedt suggestibiliteit reeds tijdens het waken in.

Wanneer autosuggesties gelijkgezind zijn met de externe suggestie, bevorderen ze dus het resultaat. Professor Delboeuf heeft een patiënt van zijn angst voor cholera bevrijd, door deze autosuggestie in haar tegendeel te laten omslaan. Hij gaf hem namelijk het posthypnotische bevel, zich met de gedachte aan de cholera diepgaand bezig te houden, maar in die zin, dat hij zich over de angst voor cholera vrolijk zou maken. Hij beval hem, een ironiserende verhandeling te schrijven en de lof van de cholera daarin aan te heffen. De patiënt schreef de verhandeling en Delboeuf heeft die gepubliceerd.[1008]

Reeds een der eerste hypnotiseurs, Philipps, schreef: "Een serieuze stemming, en met name een dispositie voor vertrouwen en geloof, zijn gunstige morele voorwaarden. Egoïstische neigingen daarentegen, de neiging tot overdreven scepticisme en kritiek, alsook lichtvaardigheid van de geest produceren opstandige disposities."[1009] Bernheim zegt, dat personen die er een eer in stellen om te laten zien dat men hen niet kan hypnotiseren, ook niet inslapen en geen suggesties opnemen, omdat zij zich daarmee bewust of onbewust een tegensuggestie geven.[1010] Personen die gewend zijn aan gehoorzamen, soldaten, arbeiders, dienaren, et cetera, kunnen gemakkelijker worden gehypnotiseerd dan anderen, vooral beter dan zij die zeer geletterd zijn en uit hun scepticisme een soort beroep maken.[1011] Liégeois zegt: "Allereerst is het nodig, dat de proefpersoon haar instemming geeft; niet alleen formeel, maar in goede wil.

[1008] Révue de l'hypnotisme, VII, 315-318.

[1009] Philipps: Cours théorétique et pratique de Braidisme, 41. *[Dit werk verscheen echter onder de echte naam van de auteur, zijnde J.-P. Durand de Gros. vert.]*.

[1010] Bernheim: De la suggestion, 6.

[1011] Cullère: Magnétisme et hypnotisme, 95.

Omdat het erom gaat, bij haar een bepaalde geestestoestand te veroorzaken, ligt het voor de hand, dat kritische twijfel, spot en mystificatie voor het succes van de proef het schadelijkste zijn. Ik wil daarmee niet zeggen, dat men vanaf het begin het geloof moet hebben, zoals de magnetiseurs beweren. Er is slechts goede wil nodig. Deze is bij geen enkele proef ontbeerlijk."[1012] Tenslotte staat bij Moll: "Vooral hier blijkt goed, hoe groot de macht van de hypnotische suggestie is, dat ze in een hele rij gevallen tegenover het grote wantrouwen toch nog resultaat heeft. Wantrouwen is namelijk een grote autosuggestie. De autosuggestie echter, is de grootste vijandin van de externe suggestie."[1013] Ik voeg daaraan toe: die zou dan gelijkgezind zijn.[1014]

De suggestietherapie is in elk geval een aanzet tot een psychische kuurmethode van de toekomst, die evenwel de patiënt en de agent zal omvatten. De suggestieleer ligt op de scheidsgrens tussen fysiologie en transcendentale psychologie. Hoe meer hij zich zal verdiepen, des te meer zullen de middeleeuwse occultisten weer geëerd worden. Men zal dan inzien dat de agent door de belevendiging van de psychische factor, uit zijn transcendentale diepte de krachten kan tillen die voor 'wonderen' nodig zijn. Men zal echter ook inzien, dat de patiënt door hetzelfde middel ontvankelijk wordt voor magische invloeden, die naar hem terugsnellen zolang hij er maar het pachyderma[1015] van zijn grove lichaam tegenoverstelt. Wanneer dit inzicht zal zijn overgegaan op de geneeskunde, zal deze weer kunst zijn en zal ze kunnen genezen, wat ze enkel en alleen als wetenschap niet kan.

[1012] Liégeois: De la suggestion, 88.
[1013] Moll: Der hypnotismus, 218.
[1014] *["Sie wäre denn gleichsinnig". Vertaling onzeker. vert.].*
[1015] *['dikhuidigheid'. vert.].*

De transcendentale psychologie is een deel van datgene wat sinds oude tijden als magie betiteld werd. Ze omvatte de leer dat wij ‘als geesten’ de magische krachten in ons losmaken; dat wij als geesten voor magische inwerkingen ontvankelijk kunnen worden, maar er ook weerstand aan kunnen bieden en ze kunnen verlammen; maar dat al deze verschijnselen slechts moeilijk tevoorschijn treden, omdat binnen het aardse bestaan de magische kern van ons wezen slechts moeilijk tot een doorbraak komt. Waar dat echter geschiedt, blijkt de psychische factor de eigenlijke hevel te zijn.

3. De toeschouwers.

Wanneer een somnambule met naalden wordt gestoken, blijft zij ongevoelig. Worden de steken echter aan de magnetiseur toegebracht, dan zal zij ze aan de corresponderende plekken op haar lichaam ondergaan. Dit *rapport* strekt zich echter niet alleen uit tot lichamelijke gewaarwordingen, maar tot de gehele psychische toestand van de magnetiseur. Vandaar dat de somnambulen uiterst gevoelig zijn jegens al zijn twijfels, jegens alle wantrouwen. Ze zijn op een prikkelbare manier gevoelig, en de agent die hun op de een of andere manier onsympathiek is, zal geen succes hebben. Een somnambule zei tegen Werner: "Dat je twijfelt, is mijn Albert [haar dramatisch onbewuste] niet aangenaam." Toen Werner er tegenin bracht dat hij niets over twijfelen had gezegd, antwoordde zij: "Maar je hebt het gedacht." En dat klopte ook.[1016] Over de somnambule jongeman Arst zegt professor Kieser: "Iedere maatregel die ook maar in de verste verte te kennen geeft dat er wantrouwen is over zijn eerlijkheid, maakt hem stil en verdrietig, hoewel hij er zich nooit over uit, en dan verdwijnt zijn helderzien."[1017] Evenzo zegt Reichenbach: "De somnambulen zijn nergens bevattelijker voor, dan voor wantrouwen jegens hun oprechtheid en voor twijfel aan de waarachtigheid van hun getuigenissen. Wanneer iemand laat merken dat hij de verdenking koestert dat zij iets achter zijn rug om doen, of dat hij bedrogen wordt, is het gewoonlijk meteen uit met ieder verder onderzoek."[1018]

Nu is het de vraag of deze invloed van psychische factoren ook daar voorhanden is, waar geen magnetisch *rapport* bestaat. Ook dit is het geval. Dezelfde Reichenbach zegt met betrekking tot het wantrouwen jegens sensitieven heel in het algemeen: "Dat is een aspect waar ze het allerprikkelbaarst zijn, en wie met een

[1016] Werner: Die Schutzgeister, 79.
[1017] Archiv, III, 2, 122.
[1018] Reichenbach: Der sensitive Mensch, II, 696.

hoogsensitief persoon intensief omgaat, mag zich er wel voor hoeden dat hij wantrouwen in de waarachtigheid van hun woorden verraadt. Vanaf het moment dat zij het gewaar zouden worden, zouden zij niet alleen hun kunst verliezen, maar zou deze omslaan in antipathie en hatelijkheid.”[1019]

Verder is het de vraag, of een dergelijke invloed ook van willekeurige toeschouwers kan uitgaan. Alle somnambulen zeggen van wel. Een van hen verklaarde, dat haar vader haar door zijn onbezonnen gepraat over de magnetische behandeling nieuwe kwalen had bezorgd. Toen haar genezing zou intreden, moest iedere omgang met hem en alle anderen die geen geloof in het magnetisme hebben, stoppen.[1020] Een andere somnambule zegt tegen haar magnetiseur: “U moet nimmer een zieke in tegenwoordigheid van zijn familieleden magnetiseren, want de onrust van hen wordt op de zieke overgedragen. Stuurt u mijn moeder weg.”[1021] Een andere kon de nabijheid van haar vader niet verdragen zolang deze niet in het magnetisme geloofde, wat echter later, toen hij bekeerd was, veranderde.[1022]

Deze invloed wordt nog versterkt wanneer de magnetiseur er zelf onaangenaam door getroffen wordt, en ook nog zijn eigen ontstemdheid op de somnambule overdraagt. Du Potet werkte niet meer weldoend op zijn patiënten in, wanneer twijfelaars of afgunstigen in zijn nabijheid waren en hij niet langer rustig was of zich opwond. Daarentegen waren zijn invloed en de magnetische verschijnselen normaal wanneer de toeschouwers gunstig gezind of op zijn minst onverschillig waren.[1023]

[1019] Reichenbach: Odische Erwiderungen, 99.
[1020] Reichel: Das Entwickelungsgesetz des magnetischen Lebens, 102.
[1021] Du Potet: Journal, XIV, 239.
[1022] Archiv, V, 1, 124.
[1023] Du Potet: Le magnétisme opposé à la science, 218.

Het verschijnsel van de gedachteoverdracht laat ons inzien, dat de toeschouwers hun twijfel in het geheel niet in woorden hoeven uit te drukken om verlammend te werken. Alleen al de aanwezigheid van kwaadwilligen is voldoende. Men kan zich daarvan overtuigen door een bepaald niet raadzame test, door een kwaadwillige toeschouwer magnetisch op de somnambule te laten inwerken. Bij lichamelijke aanraking zal blijken dat de antipathie sterk toeneemt. Magdalena Werner verviel ooit in een vreselijke kramp toen een spottende arts haar bezocht en wilde magnetiseren.[1024] Door de gehele toepasselijke literatuur vinden we deze ervaring van een ongunstige invloed van ongelovigen en spottende toeschouwers. En de somnambulen voelen toch instinctieve antipathieën, zelfs wanneer ze er niet lichamelijk door aangedaan worden; weigeren antwoorden te geven en verliezen hun vermogens. Dergelijke toeschouwers worden dan des te ongeloviger, en in plaats van in te zien dat ze verlammend gewerkt hebben, gaan zij daar vandaan met het gevoel van binnen dat in hun verlichte nabijheid nooit iets plaatsvindt.

Onverschilligheid is dus het minimale wat van de toeschouwer verlangd moet worden, en zo schijnt het al te zijn geweest bij de oude orakels. “De man die een orakel wil ondervragen, moet zich met betrekking tot de afloop onverschilligheid opleggen"” zei Epictetus.[1025]

De verlammende werking van kwaadwilligheid en ongeloof geschiedt op de somnambulen niet alleen maar psychisch, zodat ze er van worden afgebracht om van hun vermogens gebruik te maken. Ze worden veeleer incompetent om dat te doen, omdat de magische verschijnselen door het magnetische agens tot stand komen, dat meteen iedere psychische kleuring aanneemt.

[1024] Perty: Die mystischen Erscheinungen, I, 212.
[1025] Epictetus: Encheiridion.

Vandaar dat de ontketende kracht ondanks zijn wetmatigheid zeer uiteenlopend kan uitwerken.

Natuuronderzoekers zullen zeggen, dat wanneer waterstof en zuurstof in een kolf vermengd worden, water moet ontstaan, ongeacht of er een toeschouwer naast staat die het betwijfelt, of een die het verwacht. Dat is zeer juist. Uitzonderingen op de wet van de oorzakelijkheid bestaan niet. Maar tot de oorzakelijk werkende potenties behoort ook de ziel, die weliswaar aan de wijze van werking van de uiterlijke natuurkrachten niets vermag te veranderen, maar wel de door haar zelf geactiveerde magnetische kracht kwalitatief vermag te veranderen. Om dat in te zien, moet onze psychologie wel ophouden met alleen maar een bewustzijnspsychologie te zijn - welk bewustzijn slechts een passieve toestand is -, en een transcendentale psychologie worden, waarin de ziel een krachtbron is, en daarmee boven andere krachten gesteld.

Gelovige en gunstig gezinde toeschouwers daarentegen zullen de verschijnselen bespoedigen, en niet omdat het geloof blind maakt - zoals de tegenstanders zeggen -, maar omdat de psychische factor een rol speelt en het geloof niet zo maar een gedachte blijft, maar de wil en de gezindheid versterkt. De somnambulen zijn daarvoor zeer bevattelijk. Vandaar dat Deleuze zegt, dat niet alleen de magnetiseur de wil en het vertrouwen moet hebben om iets goeds te bewerkstelligen, maar dat ook de toeschouwers zich met hem moeten verenigen.[1026] Evenzo is ook de twijfel niet alleen maar een gedachte, maar hij wordt tot kwaadwilligheid en een verlammende wil. Een magnetiseur heeft het in de hand om de beste somnambule zelfs tot zwendelarijen te brengen. Hij hoeft er alleen maar voortdurend aan te denken. De verenigde gedachterichting van kwaadwillige toeschouwers kan het echter net zover brengen.

[1026] Deleuze: Instruction pratique, 361.

Onder deze omstandigheden zou men zich bij experimenten met somnambulen steeds alle toeschouwers van het lijf moeten houden die niet op zijn minst geleerd hebben, dat de gedachteoverdracht een feit is, en die daarom ook de wils- en gevoelsoverdracht zullen erkennen. Alleen zulke toeschouwers zullen inzien, dat het resultaat ook door hen wordt medebestemd.

Toen Mesmer in Parijs werkte, was hij niet alleen het onderwerp van spot, maar ook van haat en vervolging van de zijde der artsen. De op hoger bevel samengekomen artsenijkundige onderzoekscommissie, die het niet eens de moeite waard vond om bij Mesmer zelf het magnetisme te bestuderen, verwierp hem, omdat de door haarzelf uitgevoerde proefnemingen begrijpelijkerwijze slechts verschijnselen van ondergeschikte aard opleverden, die ver verwijderd waren van datgene, wat men over het magnetisme aanprees. Het ligt voor de hand, dat wanneer geleerde onderzoekscommissies zulke morele disposities en vooringenomenheden meebrengen, zij op een gebied waar de psychische factor een rol speelt, slechts mislukkingen kunnen bereiken.

Toen in 1825 de Parijse Academie een nieuwe onderzoeks-commissie benoemde, waren de haat en verachting reeds enigermate afgenomen, en in de commissie zaten aanhangers, tegenstanders en onverschilligen. Dat was voldoende om verschijnselen te bereiken die weliswaar geenszins schitterend waren, en die door de eerste de beste magnetiseur bij gunstige beoordelaars overtroffen konden worden, maar toch deze commissie aanleiding gaven om eenstemmig alles te erkennen wat in Mesmers tijd verworpen was, en verder nog alle aan de somnambulen toegeschreven merkwaardige vermogens.

Zoals de verhoudingen tegenwoordig in Duitsland liggen, zouden in een onderzoekscommissie, wanneer het tot zoiets zou

komen, geleerden van erkende roep worden gekozen, zoals een Virchow, Mendel, Ziemssen en soortgelijke heren, die op hun vakgebieden onbetwistbaar iets gepresteerd hebben, maar van het somnambulisme of het occultisme in het algemeen, niets begrijpen. Bedenk nu een sensitieve somnambule, ontvankelijk voor gedachteoverdracht en iedere psychische invloed, voor dergelijke rechters, die vooraf met de overtuiging komen dat zij het met een zwendelaarster van doen hebben; die dat in hun gedrag niet onduidelijk te verstaan zullen geven; die niets willen meemaken, en er zelfs in de hoogste mate in geïnteresseerd zijn om niets mee te maken, omdat één enkel geval van vérzien zou bewijzen dat zij vanaf hun kansels foutieve dingen gedoceerd hebben, en dat hun de belangrijkste verschijnselen van het zielenleven onbekend waren en hun spot tot nu toe slechts op onwetendheid berustte. Het zou absurd zijn aan te nemen, dat een dergelijke onderzoekscommissie op verbluffende feiten zou kunnen stuiten. Ze zal niets beleven, maar de oorzaak daarvan op de verkeerde plek zoeken, bij de somnambulen in plaats van bij zichzelf. Ze zal dan uiteengaan met het wetenschappelijk verheven gevoel dat voor het licht van hun opheldering de vanuit het bijgeloof beweerde verschijnselen verdwijnen, als nachtuilen voor de zonnestralen. Ze zal decreteren, dat de transcendentale psychologie niet bestaat, en wanneer ze zelf onbeduidende verschijnselen mocht meemaken, dan zal ze deze des te zekerder op hysterie afschuiven, omdat die de somnambule zeer waarschijnlijk tot krampen zal brengen.

Reeds de magnetiseur kan door de kring van toeschouwers ongunstig worden beïnvloed. Wanneer hij honende gezichten ontmoet, zal hij nauwelijks met de rust en zekerheid opereren die door de handeling vereist is. In tegenwoordigheid van vooringenomen rechters zal hij onrustig worden, en dat zal op de somnambule worden overgedragen. Hij mag zijn wil nog zo zeer inspannen, toch zal hij niet opkomen tegenover een

duizend commissieleden die het tegenovergestelde willen. Zijn vrees voor een mislukking is alleen reeds daarom al een mislukking.

Het is dus een zeer onpsychologisch procedé om occulte verschijnselen door een eenzijdig uit tegenstanders samengestelde commissie te laten toetsen. Op zijn minst is een gemengde commissie vereist. In het groot en in het klein keert steeds weer dezelfde ervaring terug, dat de psychische invloed bestaat, en wel dat het meer aankomt op de morele factor, de gezindheid, dan op de intellectuele factor.

Toen Du Potet in het Hotel Dieu in tegenwoordigheid van een artsenpubliek zijn experimenten uitvoerde, bracht zeker de minderheid van deze getuigen het geloof mee. Maar dat zij het überhaupt tot het experiment lieten komen, bewijst, dat het hun in elk geval niet aan goede wil ontbrak. Zij werkten dus psychisch niet tegen. Het resultaat was, dat alle 32 artsen het feit van de magnetische werking op afstand zonder medeweten van de patiënt - dus zonder suggestie -, bevestigden.[1027] Dat hindert echter onze tegenwoordige artsen er niet aan, om het magnetisme nog steeds als suggestie af te serveren alsof er helemaal niets gebeurd was. Zij doen het des te meer, naarmate de in hun tegenwoordigheid uitgevoerde experimenten meestal mislukken omdat zij de magnetiseur en de somnambule verlammen, hetgeen ook een magnetische uitwerking is.

Het duidelijkst toont zich de psychologische tegenspraak waarin dergelijke experimentatoren zich hullen, wanneer het er om gaat het verschijnsel van de gedachteoverdracht te constateren. Hier is de mislukking in het geheel niet te vermijden. Want gedachteoverdracht is hetzij mogelijk, en dan kunnen sceptische rechters het resultaat verijdelen; of hij is onmogelijk, en dan is

[1027] Du Potet: Expériences publiques sur le magnétisme animal faites à l'Hotel-Dieu.

de mislukking al vanzelfsprekend. Bij de experimenten van het Psychologische Genootschap in Londen waren de experimentatoren fortuinlijker wanneer zij met de proefpersoon alleen in de kamer waren, maar vreemde gedachten van een der aanwezige personen verzwaarden het experiment of lieten het mislukken. Dezelfde proeven die eerst gelukten, mislukten in tegenwoordigheid van kwaadwilligen en getuigen die vol voordelen zaten.[1028]

Aan de ene kant is het dus heel zeker, dat dergelijke onderzoekscommissies nooit iets bijzonders zullen bereiken. Aan de andere kant is het net zo zeker, dat een algemene erkenning van het magnetische somnambulisme pas zal intreden wanneer de coryfeeën van de wetenschap het authentiek hebben verklaard. Er bestaat dus een *circulus vitiosus*. Het publiek wil pas geloven wanneer de geleerden met een goed voorbeeld vooropgaan. Maar dezen zullen niets geloven, omdat zij, zelfs wanneer zij onderzoeken, op grond van hun verkeerde wil, niets zullen beleven.

Tegenwoordig is er bij het magnetisme en somnambulisme ook nog het spiritisme gekomen, en dringender dan ooit is er de behoefte dat eindelijk eens helderheid wordt geschapen. Want wanneer het somnambulisme en spiritisme feiten zijn, zijn ze onbestreden de belangrijkste ontdekkingen die ooit zijn gedaan. Zijn het daarentegen dwalingen, dan is het een klaarblijkelijke calamiteit dat miljoenen mensen erin geloven en steeds dieper in bijgeloof wegzinken. De onverschilligheid van de autoriteiten tegenover een verschijnsel met zulke diep ingrijpende sociale gevolgen is dus regelrecht onbegrijpelijk, zowel in het ene als in het andere geval.

De kwestie moet dus onderzocht worden, en het is ongehoord dat men haar eenvoudig laat schieten. Wanneer er feiten zijn,

[1028] Sphinx, I, 109.

heeft het publiek, dat voor onderwijsdoeleinden belasting betaalt, een recht om onderricht te verlangen. Is echter sprake van vergissingen, dan kan het publiek eisen dat de plaag wordt ingedamd, en dat lieden zoals ik bijvoorbeeld tot de orde worden geroepen, maar niet door bewéringen dat ik een dwaalleer verbreid, maar door het bewijs dat dat het geval is.

Wanneer de maatgevende kringen eenmaal zullen inzien, dat de mensheid niet door een gang naar Canossa tot het geloof in de metafysica teruggebracht wordt, maar dat in tegendeel de waardevolle bestanddelen van het christendom voor het volgende tijdperk slechts onder het motto ‘los van Rome!’ gered kunnen worden, zal men ons occultisten vriendelijker aanzien, omdat men ons nodig heeft, en zullen rijks-onderzoekscommissies worden geïnstalleerd.

Uit tegenstanders samengesteld, zullen dergelijke commissies niets meemaken. Gevormd door aanhangers zullen ze, omdat men ze als blinde gelovigen beschouwt, geen indruk maken. Gemengde commissies echter zullen de kwestie nauwelijks tot een eclatante beslissing brengen. Onder deze omstandigheden blijft slechts over, dat de vertegenwoordigers van de wetenschap de voorwaarden vaststellen waaronder de verschijnselen als feiten erkend kunnen worden, en dat vervolgens aanhangers en tegenstanders afwisselend samenkomen, een volledig identiek programma doorvoeren, dezelfde proefpersonen gebruiken, onder gelijke uiterlijke omstandigheden van de temperatuur, het weer, et cetera. Het eens te worden over een dergelijk programma met identieke experimenten, zou niet moeilijk zijn. Bij deze dubbele controle zou in het groot blijken, wat in het klein reeds ontelbare zittingen geleerd hebben, namelijk dat die van de tegenstanders mislukken, maar die van de aanhangers gelukken, zonder dat tegen de laatstgenoemden nog tegenwerpingen kunnen worden gemaakt.

Aangenomen echter, dat - op voor mij onbegrijpelijke gronden - een dergelijk onpartijdig voorstel niet aangenomen zou worden, dan zou nog een ander kunnen worden overwogen, die het voordeel zou hebben, dat het een van de krachtigste bestanddelen van het zogenaamd bijgeloof beslissend zou kunnen behandelen, maar dan wel alleen hierop toepassing zou kunnen vinden. Ik bedoel het onderzoek van spookhuizen door een gemengde commissie. Deze grof-natuurkundige verschijnselen schijnen onttrokken te zijn aan de invloed van psychische factoren. Ik geloof, dat zelfs een commissie van uitsluitend tegenstanders over tekortschietende gebeurtenissen niet te klagen zou hebben, maar ook, dat de verschijnselen weinig respect voor hen zouden verraden.

Wat nu de verdere bestanddelen van het spiritisme betreft, blijkt daarbij de invloed van de psychische factor zeer aanmerkelijk te zijn. Allereerst op de sensitieve mediums, en dan op de onzichtbare wezens waarvan de aanwezigheid de hypothese van het spiritisme is. Zijn deze wezens verstorven mensen, dan zou bij hen de gedachteoverdracht een normaal verschijnsel zijn; niet abnormaal, zoals bij de somnambulen. De psychische factor zou hier dus een nog grotere rol moeten spelen. Professor Hare deed indertijd de ervaring op, toen hij nog twijfelde en de spiritistische klopgeluiden nog met spierbewegingen verklaarde, dat zijn ongeloof de verschijnselen verlamde. Zodra hij bij een seance binnenkwam, plachten de klopgeluiden, ook als ze tot dan toe zeer sterk waren, op te houden. Toen hij echter van zijn vooroordelen afstand had gedaan, werden de verschijnselen door zijn aanwezigheid niet meer onderbroken.[1029] Hij zegt: “De lieden die onder kwaadwilligheid jegens het spiritisme en met de neiging die belachelijk en verkeerd voor te stellen, mani-

[1029] Hare: Bericht der dialektischen Gesellschaft, II, 7.

festaties opzoeken, vinden het moeilijk om die te verkrijgen."[1030]

Bij spiritistische seances werkt alles bevorderlijk wat de cirkel harmonisch maakt, vandaar dat de praktische Amerikanen de seances met muziek beginnen. Daarentegen werkt alles hinderlijk wat de cirkel psychisch verstrooit. De toeschouwers moeten een eenheid onder elkaar zijn. Hun verenigde wil werkt als een psychische kracht, zowel in goede als in slechte zin. Al naar gelang het onderhoud en de gesprekken die gevoerd worden, resulteren ook de manifestaties, en een onderhoud over zouteloze onderwerpen heeft reeds menigmaal mededelingen van een corresponderende aard opgeleverd.[1031] De advocaat Demphy zegt, dat bij zijn seances in tegenwoordigheid van verdachte en onsympathieke personen vaak verschijnselen optraden, die opzettelijk de kwestie in diskrediet moesten brengen, en dat daarentegen bij gunstige cirkels de manifestaties wonderbaarlijker opkwamen dan verwacht werd.[1032]

De eerste christenen waren van hun macht om de heidense orakels te kunnen verlammen, zo zeer overtuigd, dat zij de heidenen het experiment voorstelden, en aanboden om het leven van die christenen prijs te geven die de poging niet zou gelukken. "Waarom", vraagt Tertullianus, "verlamt de aanwezigheid van één enkele van ons christenen direct de orakels? Waarom zijn ze tot grote verbazing van hun priesters onmachtig om een woord te spreken, als het niet is omdat wij het verhinderen?" De heidenen gaven het verschijnsel toe, verklaarden het echter niet vanuit de macht van de christenen, maar uit de afschuw van hun goden voor de christenen.[1033]

1030 Hare: Untersuchungen über Geistesmanifestationen, 106.
1031 Blanc: Le merveilleux, 359.
1032 Perty: Spiritualismus, 163.
1033 Tertullianus: Apol. *[Lees: 'Apologeticum'. vert.]*. Arnobius: Advers. Gentes *[Lees: 'Adversus Gentes'. vert.]*, 1, I. Lactantius: Div.

De bisschop Maigrot, die over het bijgeloof van de Chinezen schreef, citeert de uitspraak van de Chinese geleerde Hong-Chay: “Wanneer je wilt dat de geesten tegenwoordig zijn, zullen ze het zijn”[1034], en een missionaris vertelt, dat wanneer de wilden in Noord-Amerika een geest wilden citeren[1035], eerst alle Europeanen naar buiten moeten gaan.[1036]

Zeer duidelijk is de invloed van de psychische factor gebleken bij de spiritistische experimenten van Crookes. Hij zegt: “Terwijl ik een werkzaam aandeel had aan deze seances, steeg het vertrouwen van Kattie[1037] in mij steeds meer, zodat ze geen seances meer wilde houden wanneer ik het niet op mij nam om de voorbereidingen te treffen. Ze zei, dat zij mij steeds naast zich en naast het kabinet[1038] wilde hebben. Zodra dit vertrouwen gevestigd was, en wanneer zij er volledig zeker van was, dat ik mij ook zou houden aan wat ik haar beloofd had, werden de verschijnselen veel intenser, en werden mij bewijzen gegeven die ik onmogelijk had kunnen verkrijgen wanneer ik het medium anders behandeld had.”[1039] Professor Ochorowicz heeft pas onlangs bericht, dat hij in Warschau met Eusapia Paladino[1040] achterelkaar twee seances had; de ene in het gezelschap van sceptische artsen, de andere bij gelovige

---

inst. *[Lees: ‘Epitome Divinarum Institutionum’. vert.]*, IV, H. 27. Cyprianus: Quod idola dii non sunt. Athanasius: De incar. verbi *[Lees: ‘De icarnatione verbi’. vert.]*.

1034 Mirville: Des Esprits, IV, 319.

1035 *[In de betekenis van ‘oproepen’. vert.]*

1036 d’Assier: L’humanité posthume, 212.

1037 *[Bedoeld is ‘Katie King’. vert.]*.

1038 *[Een term voor een afgeschutte plek in een vertrek waar spiritistische seances worden gehouden. vert.]*.

1039 Crookes: Force psychique, 192.

1040 *[Eusapia Palladino, 1854-1918. Zeer omstreden spiritistisch medium, dat ondanks haar diverse ontmaskerde pogingen tot bedrog mogelijk toch bepaalde gaven had. vert.]*.

spiritisten. De resultaten waren in het geheel niet te vergelijken met betrekking tot sterkte, rijkdom en bewijskracht van de verschijnselen.[1041]

Dat de psychische factor de in de magie werkzame natuurkundige krachten direct kan tegenwerken, is bij het medium Home gebleken. In een trance nam hij de cilinder van een moderateurlamp[1042] af, liep naar een dame en verzocht haar, de cilinder aan te raken. Zij weigerde dat, omdat die zeer heet was. Toen Home haar op Daniël wees, die de vlammen in de oven koel bevond, was haar vertrouwen gevestigd en raakte zij de cilinder aan die zij helemaal niet als heet ervoer, maar niet zozeer omdat die intussen afgekoeld zou zijn. Want een heer die hem vervolgens aanraakte, kreeg een brandblaar die drie dagen lang zichtbaar bleef.[1043] Home nam gloeiende kolen uit de kachel en bracht ze naar zijn tong, wat ook anderen konden doen wanneer zij het geloof hadden.[1044]

Het schijnt overigens, dat afgezien van de psychische toestand van de toeschouwers ook de lichamelijke in beeld komt. Professor Hare zegt: “Behalve deze moeilijkheid is er zonder twijfel een constitutionele, dat wil zeggen aangeboren toestand, die het tegendeel is van die welke iemand tot een medium maakt. De sfeer van de als zodanig ingestelde personen neutraliseert die waarmee medium begiftigd zijn.”[1045] Dientengevolge zouden er ook antimediums zijn.

De tegenstanders verwijten de spiritisten, dat zij een vicieuze cirkel trekken, doordat zij enerzijds de erkenning van het spiritisme verlangen vanwege de feiten daaromtrent, en

---

[1041] Rochas: L’extériorisation de la motricité, 234.
[1042] *[Regulateur. vert.]*.
[1043] Bericht der dialektische Gesellschaft, II, 69.
[1044] Perty: Spiritualismus, 104.
[1045] Hare: Untersuchungen, 106.

anderzijds het geloof als voorwaarde voor de verschijnselen poneren. Dat is echter niet het geval. Men verlangt niet de overtuiging a priori, niet een blind maar alleen een goed geloof, dus een morele houding, het innerlijk toegeven dat er wellicht toch dingen zouden kunnen zijn die onze geleerden niet weten, en de goede wil om het resultaat te accepteren, ongeacht hoe dat is. Dat mag gaan tot psychische onverschilligheid, maar niet daar bovenuit. Want zodra deze lijn wordt overschreden, treedt door de psychische factor de verlamming van de verschijnselen op.

Zoals bekend is, is er nog geen wetenschap van het spiritisme, dat wil zeggen, wij kennen slechts voor een gering deel de voorwaarden der verschijnselen. Daarom is het onlogisch om aan de verschijnselen van het spiritisme voorwaarden voor het optreden voor te schrijven. Anderzijds heeft de wetenschap het recht zich tegen bedrog in te dekken, en dat kan ze alleen, wanneer ze staat op bepaalde voorwaarden. Ze kan niet verlangen, dat het verschijnsel onder deze voorwaarden optreedt, maar ze heeft het recht om te zeggen: alleen onder deze voorwaarden is het bedrog uitgesloten en is het experiment doorslaggevend.

Wat betreft de maatregelen die genomen moeten worden om de bedroghypothese uit te schakelen, mag men deze zo ver doorzetten als men wil. Maar men moet zich realiseren, dat de voor het ongeloof berekende voorwaarden niet die zijn, welke voor het experiment bevorderlijk zijn, en dat daarom vele mislukkingen kunnen worden verwacht, terwijl die niet beslissend zijn. De voorwaarden die door de wetenschap noodzakelijk worden geacht, zullen het verschijnsel vaak verzwaren of onmogelijk maken, omdat we immers in het duister tasten, de juiste voorwaarden niet kennen, en omdat die welke tegen het bedrog getroffen zijn, niet identiek zijn met die, welke het verschijnsel bevorderen.

Crookes ging zijn experimenten niet houden met blinde ogen, maar met psychische onverschilligheid. Hij wilde tegen elke prijs achter de waarheid komen. Zijn proefnemingen zijn met de grootste wetenschappelijke exactheid opgebouwd. Hij heeft er alles aan gedaan om ze beslissend te maken, en om in eerste linie alle mogelijkheden tot bedrog uit te sluiten. Niettemin heeft uitgerekend hij, maar dan wel met groot geduld, de rijkste verschijnselen verkregen, omdat de psychische disposities van hemzelf en van de mediums zeer gunstig waren. Iemand anders kan de verschijnselen vrij baan geven en toch falen, wanneer hij ze psychisch remt.

Men verlangt dus niet blinde goedgelovigheid, maar alleen de goede wil om eventueel te capituleren; deze is verenigbaar met zeer grote wetenschappelijke exactheid. Wanneer de toeschouwers het medium wantrouwend bejegenen, het als bedrieger beschouwen of nog behandelen ook, dan is de mislukking tamelijk zeker. De argwanende waarnemer staat dus in zijn eigen licht. De gelovige daarentegen brengt een gunstige voorwaarde voor het succes al mee naar de zitting. Blijft het bij goedgelovigheid, dan kan hij gemakkelijk om de tuin worden geleid wanneer het medium wil bedriegen, maar bij een echt medium heeft hij kans dat hij verschijnselen ziet die zelfs de argwanenden zouden bekeren.

Spiritisten zijn in de eerste tijd na hun bekering meestal fanatiek, hebben een grote bekeringsijver, en hebben het zelfs bij voorkeur op hardnekkige ongelovigen gemunt, aan wie zij feiten willen bieden. Maar met de waarschijnlijke mislukking schaden dergelijke spiritisten de zaak alleen maar. Ze bekeren de tegenstanders niet, en worden waarschijnlijk zelf ook weer in twijfel gestort.

Het geloof is dus ontegenzeggelijk een gunstige voorwaarde en zelfs een meewerkende factor bij het objectieve verschijnsel. De tegenstanders echter weten steeds alleen maar over het geloof te praten dat de toeschouwers subjectief gedisponeerd zou maken om te worden misleid. Bijbelonderzoekers als Strauß en Renau, en cultuurhistorici als Lecky, kennen slechts de schaduwzijden van het geloof, die voor opheldering terugwijken. Omdat zij niets begrijpen van het occultisme, menen deze heren, dat wonderen, spoken, tovenaars en heksen slechts daar voorkomen, waar een bijgelovige massa voorhanden is, en ophouden wanneer het geloof daaraan ophoudt. Voor een deel is dat zeker juist. Want wat voor de individuele spiritistische seance geldt, geldt ook voor historische perioden. Bij ongelovige toeschouwers stokken de verschijnselen, en bij ongelovige generaties vloeit de bron minder rijk. Het ongeloof verlamt de verschijnselen, het geloof wekt ze objectief op, en niet alleen de subjectieve schijn ervan.

Goethe zegt: “Wie op wonderen hoopt, die versterke zijn geloof!”[1046] Dat moet niet in de zin van de opheldering worden begrepen, maar geldt met betrekking tot het objectieve verschijnsel, en wel voor de agent, de patiënten en de toeschouwers.

In het occultisme geldt dus de regel: Het geloof dat iets geschiedt, is de oorzaak van het geschieden. In het hypnotisme is deze regel reeds erkend, en vormt zelfs het wezenlijke van de suggestieleer. Organische veranderingen treden op, puur wegens de voorstelling ervan die in de patiënt als monoïdeïsme gewekt wordt, die door geen neven- of tegenvoorstelling beperkt is, en daarom zo veel betekenisvols kan bewerkstelligen.

[1046] *[Johann von Goethe: Faust 2, 1, Saal des Thrones. vert.]*.

In het vooroordeel dat de psychische factor op natuurwetten geen invloed zou hebben, is dus reeds een bres geslagen. Ook in dit opzicht vormt het hypnotisme de mystieke toegangsdeur.

De betekenis ervan gaat veel verder dan de geneeskunde vermoedt, omdat het laat zien, dat de gedachte tot kracht kan worden. Een latere wetenschap zal aan de regel dat het geloof het verschijnsel oproept, een grotere uitbreiding geven, voor magische werkzaamheden van iedere soort. Daarmee zal ze de tegenstelling van de tegenwoordig heersende opvattingen bereikt hebben: de leer van het primaat van de geest over de materie.